

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ

ΕΚΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ 1972

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μήρα κ. Τζουβέρα
Τάξις ΣΤ!

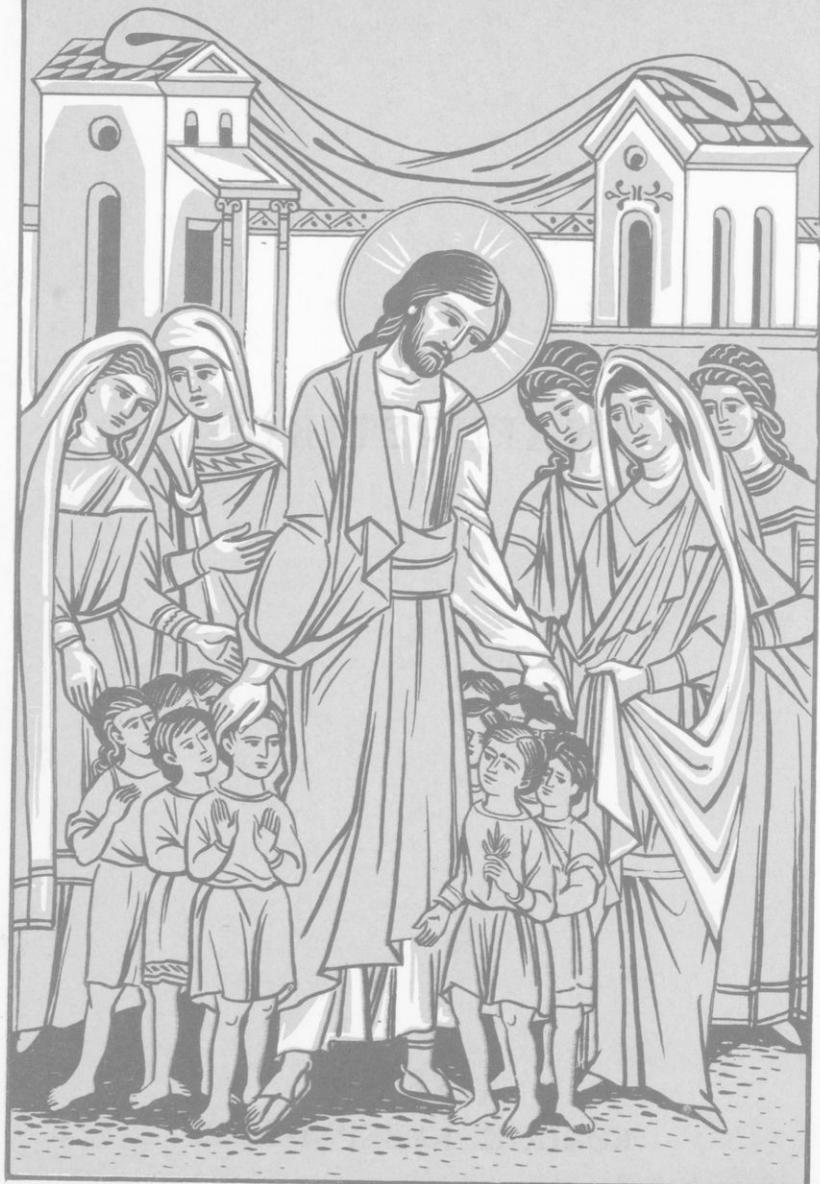
ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ

ΔΩΡΕΑ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

18422

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΥΛΟΓΕΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

ΕΥΑΓ. Π. ΦΩΤΙΑΔΟΥ — ΗΛΙΑ Π. ΜΗΝΙΑΤΗ
Γ. ΜΕΓΑ — Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ
Θ, ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
Α Θ Η Ν Α Ι 1972

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Αύτό είναι το πρώτο μέρος της συλλογής μου που είναι λαμπρό, γενικά, από την πλειονότητα των διαθέσιμων περγαμάτων. Αύτο είναι το λεπτό που θα παρατηθεί στην παραγωγή μηδενός μηδενός μηδενός της βιβλιογραφίας και απρωτωχή η καρδιά μας.

Διὸν είναι η αίρα, ποὺ έργεται γλυκά νά τὸ γαϊδεύῃ,
δέν τὸ ἀνεμίζει πρόσφερε, τὴ αἴρα η συγκεκί^η
είναι μιὰ ὁδόνεστη ποιή, ποὺ δριψει νὰ ξαντηνέψῃ
μὲ ἀνατριγέλα ἀνένθρωπαντή τὸ δίκρωμα ποιή.
Τὸ πήρε κάποια μάγνασσα καὶ τό καιρός γλαρύσσει
καὶ ζῆ σ' αὐτό καὶ πᾶλισται δάλισθρη, η Πάτρίδα.

ЗОЯ М
ИОТОПП

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΗΜΑΙΑΝ

Αύτὸν εἶναι τὸ ιερὸν πανί, τὸ γαλανὸν καὶ τὸ ἀσπρό,
κομμάτι ἀπὸ ἀνοιξιάτικο καὶ ξάστερο οὐρανό,
ποὺ εἶναι λευκὸ σὰν τὸν ἀφρὸ τοῦ κύματος, ποὺ ἀνθίζει
σὲ περιγιάλι ὄλογλυκο, σὲ πέλαγο μακρινό.

Αύτὸν εἶναι τὸ ιερὸν πανί, πού, δταν περνᾷ μπροστά μας
ὑγραίνονται τὰ βλέφαρα καὶ σπαρταρᾶ ἡ καρδιά μας.

Δὲν εἶναι ἡ αὔρα, ποὺ ἔρχεται γλυκὰ νὰ τὸ χαιδέψῃ,
δὲν τὸ ἀνεμίζει πρόσχαρα ἡ αὔρα ἡ σιγανή
εἶναι μιὰ ἀθάνατη πνοή, ποὺ ὁρμᾷ νὰ ζωντανέψῃ
μὲ ἀνατριχίλα ἀνέκφραστη τὸ δίγρωμο πανί.

Τὸ πῆρε κάποια μάγισσα καὶ τό καμε χλαμύδα
καὶ ζῆ σ' αὐτὸν καὶ πάλλεται ὄλοκληρη ἡ Πατρίδα.

Είναι ή Σημαία! Τὴν βλόγησαν παπάδες μ' ἄσπρα γένεια,
μέσ' στῆς σκλαβιᾶς τὸ τρίσβαθο κι' ἀπόκρυφο σχολειό,
ἔκλαψαν μάτια καὶ καρδιὲς ἐπάνω τῆς, καὶ οἱ κόρες
τὴν νύχτα τὴν ὑφαίνανε κρυφὰ στὸν ἀργαλειό.
Σὰν βόρειο σέλας ἀστραφε στὴ Λαύρα μιὰν ἡμέρα
κι' ἀπλώθηκε ὡς τὸν ἔβδομον οὐρανὸν κι' ἀκόμη πέρα!

Ποιά λύρα ἔχει τὴν δύναμι γιὰ νὰ σὲ ψάλῃ ἐπάξια;
Εἶσαι τῆς νέας Ἐλλάδος μας ἡ ἀγία εἰκόνα Ἐσύ.
Εἶσαι ἡ λαχτάρα, ποὺ λυγάει τὰ γόνατα τῶν σκλάβων,
εἶσαι τοῦ γένους τ' ὅραμα, Σημαία μας χρυσῆ,
ποὺ ὅταν τὰ μάτια ἐπάνω σου μὲ σέβας τὰ καρφώνει
θαρρεῖς καὶ κάποιο οὐράνιο φῶς Ἐσὲ περικυκλώνει... .

N. Ζαφειρίου «Η Ελληνική Σημαία»

Στέφανος Δάφνης

ΜΑΙΑΜΗΣ ΗΝΤ ΖΙΞ ΖΟΙΜΥ

1. Η ΠΑΣΧΑΛΙΑ ΤΗΣ ΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Ἐτελείωνε ἡ ἐκκλησία.

Ο παπάς ἐστέκετο ἐμπρὸς στὴν Ὁραία Πύλη καὶ ἀντὶ τοῦ «δι’ εὐχῶν τῶν ἀγίων...» ἔλεγε «Χριστὸς ἀνέστη...».

Ολό τὸ χωριό ἐσταυροκοπεῖτο καὶ διπλῆ χαρὰ ἔζωγραφίζετο στὰ πρόσωπα ὅλων. Τέτοια χαρούμενη Λαμπρή δὲν ἔθυμοταν κανεὶς νὰ ἔχῃ ἵδει ἐκεῖ πέρα. "Επειτα ὁ παπᾶς εἶπε :

—Χριστὸς ἀνέστη, χωριανοί. Καὶ τοῦ χρόνου νὰ εἴμαστε καλά. Καὶ ὁ Μεγαλοδύναμος νὰ μᾶς φέρῃ τ' ἀδέλφια μας ποὺ πολεμοῦν!...

Τὴν τελευταία φράσι του τὴν ἐπρόφερε μὲ δάκρυα καὶ ὅλο τὸ χωριό, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἔκλαψαν μέσα στὴν ἐκκλησία, ἀλλὰ ἔκλαψαν ἀπὸ χαρὰ καὶ ἀπὸ ἀγαλλίασι.

Ἐπειτα τὸ χωριό ἀρχισε νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, φαμίλιες - φαμίλιες. Πρῶτος ἐβγῆκε ὁ προεστὸς τοῦ χωριοῦ, ὁ γέρο - Λιόλιος. Ἡταν γέρος μ' ἔβδομήντα πέντε χρόνια στὴ ράχη του. Ἐκρατοῦσε μὲ τὸ ἑνα χέρι τὴν ἀσπρη λαμπάδα καὶ μὲ τὸ ἄλλο ἀκουμποῦσε στὴ χονδρὴ πατερίτσα του.

Ἐτραβοῦσε ἐμπρὸς ὁ γέρο - προεστὸς κι ἐρχόταν ὅλο τὸ χωριό κοντά του μὲ κεριὰ ἀναμμένα. Ἡταν νύκτα βαθειά

και ὁ Αύγερινὸς δὲν εἶχε ξεπροβάλει ἀκόμη ἀπὸ τὴν κορυφὴ τῶν Τζουμέρκων. Ἀλλὰ μιὰ φωτεινὴ αὐλακιά, ἀπλωμένη ἀπὸ τὸ κορφοβούνι τοῦ Περιστεριοῦ ὡς ἐπάνω στὰ Γιάννενα, ἔδειχνε ὅτι τὸ ἀστέρι αὐτὸ δὲν θ' ἀργοῦσε νὰ βγῆ.

'Ανάμεσα στὴν ἐκκλησιὰ καὶ τὸ χωριό εἶναι ἔνα μεγάλο δενδρόφυτο πλάτωμα. Ἐκεῖ ἐσταμάτησαν ὅλοι κι ἔκαμαν ἔνα μεγάλο κύκλο νὰ μιλήσουν γιὰ τὸν πόλεμο.

"Ενα ψιλὸ ἀεράκι, ποὺ ἐτραβοῦσε ἀπὸ τὸ χωριό, ἔφερνε τὴ μοσχομυρωδιὰ τῶν ἀρνιῶν ποὺ ἐψήνοντο στὶς αὐλές τῶν σπιτιῶν.

— Τὰ ἐμάθατε; Τοὺς ἐτσάκισαν τοὺς Τούρκους στῆς "Αρτας τὸ γεφύρι. Τοὺς ἐτσάκισε ὁ Κίτσος Μπότσαρης... Τρεῖς ήμέρες καὶ τρεῖς νύκτες πόλεμο.

— Καημένο Σούλι, νὰ μὴ πεθάνης ποτὲ μὲ τὰ παλληκάρια ποὺ βγάζεις!... Ἐσὺ στὰ παλιὰ χρόνια, ἐσὺ καὶ τώρα!...

— Εσκοτώθηκαν πολλοὶ Τούρκοι; Σὰν πόσοι ἐπεσαν καὶ ἀπὸ τοὺς δικούς μας;

— Μετριοῦνται οἱ Τούρκοι τρεῖς φορὲς καὶ λείπουν τρεῖς χιλιάδες, μετριοῦνται τὰ 'Ελληνόπουλα καὶ λείπουν τρεῖς λεβέντες!...

‘Ο γερο - προεστὸς ποὺ ἀκούσε τὶ ἔλεγαν οἱ χωριανοί ἐφώναξε :

— Ωρὲ παιδιά, ποιὸς σᾶς τὶς ἔφερε αὐτὲς τὶς κουβέντες; Μὴ μιλᾶτε, μωρὲ παιδιά μου, ὅπως θέλει ἡ καρδιά σας καὶ σᾶς δοκιμάσῃ ὁ Θεός!...

— Εἶναι ἀλήθεια, μπάρμπα... Ἡσαν κάτι Τσάμηδες* στὴν "Αρτα καὶ μὲ τὴν καταστροφὴ τῶν Τούρκων ἐπέρασαν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ ἐδῶ κι ἐτράβηξαν γιὰ τὰ χωριά τους!...

— Τοὺς εἶδες μὲ τὰ μάτια σου ἐσύ; ἐρώτησε ὁ γερο - προεστὸς μὲ δυσπιστία.

— Τοὺς εἶδα κι ἐμίλησα μαζί τους. Μοῦ τὰ εἶπαν ὅλα!...

— Ωρέ, δὲν ᔁχει κανένας ἀπὸ σᾶς ἀρματα; ἐβροντοφώνησε ὁ γερο - προεστὸς πνιγμένος ἀπὸ τὴ χαρά του. Ἡ Πασχαλιὰ θέλει ἀρνιὰ καὶ ἡ λευθεριὰ τουφέκια!...

— Τὶ ρωτᾶς; τοῦ ἀπολογήθηκε ἔνας. Δὲν μᾶς τὰ ἐμάζευσαν οἱ Τοῦρκοι ὅλα; Τώρα ποὺ θὰ φθάσουν τὰ Ἐλληνόπουλα, ὅρεξι νὰ ᔁχης νὰ τουφεκᾶς!... Τουφέκια καὶ φυσέκια χάρισμα.

— Μωρέ, ἐγὼ τὸ θέλω αὐτὴ τὴ στιγμή... Δὲν ᔁχει κανένας ἔνα παλιοτούφεκο, μιὰ παλιοπιστόλα; Ξαναρώτησε. Γιὰ μιὰ φορὰ καὶ τοῦ τὸ γυρίζω πίσω!... "Ενα ἀρνὶ διαλεκτὸ δίνω γιὰ ἔνα παλιοτούφεκο γεμάτο..."

Σ' αὐτὸ ἐπάνω ζυγώνει μιὰ γριὰ καὶ τοῦ λέγει :

— Δίνεις ἀρνί;

— Μωρέ, ᔁχεις ἀρματα Γεροτόλαινα;

— Μὰ τὸ ξύλο ποὺ ᔁχω φάει ἀπὸ τοὺς ἀντίχριστους,

γιατί νὰ μὴν τους τὸ μαρτυρήσω. Εἶναι τουφέκι τοῦ μακαρίτη!...
Καὶ ἡ γριὰ ἄρχισε νὰ κλαίῃ τὸν μακαρίτη της.

— "Αφησε τὰ κλάματα, γριά, καὶ σῦρε νὰ μοῦ τὸ φέρης
στὸ σπίτι νὰ σου δώσω τὸ ἀρνί..."

"Ολο τὸ χωρὶς ἥταν τρελὸ ἀπὸ τὴ χαρά του. Ἀπὸ τὰ
λόγια, ἀπὸ τὰ φερσίματα, ἀπὸ τὸ περπάτημα, ἐνόμιζε κανεὶς
πῶς ὅλος ἔκεινος ὁ κόσμος εἶχε φάει τρελόχορτο. "Ετσι ὁ
καθένας ἐτράβηξε γιὰ τὸ σπίτι του. Οἱ αὐλὲς τῶν σπιτιῶν
ἔφεγγοβολοῦσαν ἀπὸ τὶς ψησταριὲς τῶν ἀρνιῶν, ποὺ ἔστρι-
φογύριζαν ἐπάνω στὴ θράκα.

"Οταν ἔφθασε καὶ ὁ γερο - προεστός στὸ σπίτι του,
εὑρῆκε ἔκει στὴν αὐλόθυρα τὴ γριὰ μὲ τὸ τουφέκι στὸ χέρι
νὰ περιμένῃ. Μόλις τὴν εἶδε, ἐρρίχθηκε ἐπάνω της νὰ τῆς
τὸ πάρη.

— Τὸ ἀρνὶ πρῶτα! τοῦ φωνάζει ἡ γριά.

— Μωρέ, ἔνα ἀρνὶ μονάχα γυρεύεις, κουτή; Ἐγὼ τέ-
τοια ἡμέρα σφάζω τὸ κοπάδι καὶ καίω καὶ τὸ σπίτι μου
ἀκόμη!

Καὶ σὰ νὰ ἔνοιωσε ως προσβολὴ τὴν ἐπιμονὴ τῆς γριᾶς,
ἐφώναξε τὸ ἔγγόνι του :

— "Ωρὲ Κίτσο, νὰ πεταχθῆσι στὴ στάνη καὶ νὰ ξεκόψης
δεκαπέντε ως εἴκοσι καλὰ ἀρνιά... Γρήγορα!... Ἀκόμη ἐδῶ
εῖσαι;..."

Καὶ ὁ γερο - προεστός, γιὰ νὰ δείξῃ ὅλη τὴ χαρὰ τῆς
καρδιᾶς του, ἐφώναξε τὸν διαλαλητὴ νὰ διαλαλήσῃ στὸ χωρὶς
πῶς ὅποιος δὲν ἔχει ἀρνὶ νὰ πάρῃ στὸν προεστὸ νὰ πάρῃ.

— "Η φωνὴ τοῦ διαλαλητοῦ ἔξεχύθηκε στὸ χωρὶς σὰν
δύνατὸς βοριάς καὶ ὅσοι δὲν εἶχαν ἀρνὶ ἔτρεξαν στὸ σπίτι
του προεστοῦ. "Ετρεξαν κι ἔκεινοι ποὺ εἶχαν, ὅχι γιὰ νὰ
ζητήσουν καὶ αὐτοί, ἀλλὰ γιὰ νὰ ίδοῦν μὲ τὰ μάτια τους
τὸ ψυχικὸ τοῦ προεστοῦ.

Δὲν ἐπέρασε πολλὴ ὥρα κι ἔφθασε ὁ Κίτσος μ' ἕνα κοπάδι ἀρνιά.

— Τὸ καλύτερο τῆς γριᾶς! ἐφώναξε ὁ προεστός.

‘Η γριὰ μὲ τὸ ἕνα χέρι ἀρπάξε τὸ ἀρνὶ καὶ μὲ τὸ ἄλλο τρεμάμενο ἔδινε τὸ τουφέκι στοῦ προεστοῦ τὰ χέρια ἀπὸ φόβο μὴν ἦταν φέμα τὸ τάξιμο. “Υστερα ἀπὸ τὴ γριὰ ἐπῆραν ἀπὸ ἕνα ἀρνὶ ὅσοι δὲν εἶχαν.

‘Ο προεστός, παίρνοντας τὸ τουφέκι στὸ χέρι του, εἶπε στὴ γριά :

— Γεμᾶτο εῖναι, ὡρή;

— Γεμᾶτο!... “Οπως τὸ ἔχει ἀφήσει ὁ μακαρίτης.

— Μωρέ, εῖναι ἀκέρια πέντε χρόνια ἀπὸ τότε. Φοβοῦμαι μὴ δὲν πάρη φωτιὰ καὶ ντροπιασθῶ!...

Σηκώνει τὸν λύκο * καὶ λέγει :

— Χριστὸς Ἀνέστη, ὡρὲ ἀδέλφια. Χριστὸς Ἀνέστη!...

Καλῶς μᾶς ἤλθε ἡ Λευθεριά!...

Τὸ παλιοτούφεκο ἐβρόντηξε κι ἐτράνταξε τὸ χωριὸ καὶ μὲ τὸ βρόντημά του ἐσωριάσθηκε κάτω καὶ ὁ προεστὸς ἀψυχος!

Ρίχνονται ἐπάνω του δικοὶ καὶ ξένοι. Φέρνουν ἀναμμένα δαδιά. Τοῦ ρίχνουν νερό. Τίποτε... Εἶχε ζεψυχήσει.

Τὸν εἶχε σκοτώσει ἡ χαρά.

Χρῆστος Χρηστοβασίλης

2. ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ

Τὸ μέγα θαῦμα σήμερα τὴν πλάσι ὅλη μαγεύει,
ρυθμὸς ἀγάπης τὶς καρδίες σὰν ὄνειρο χαιᾶδεύει.

Χριστὸς Ἀνέστη! ἀντιλαλεῖ παντοῦ, σὰν ἄγια ἀλήθεια,
κι ἀκτῖδα ἐλπίδας χύνεται σὲ πονεμένα στήθια.

Κι ἔρχεται μὲ τὴν ἀνοιξί, μὲ τοὺς ἀνθοὺς τ' Ἀπρίλη,
τὸ πρόσχαρο τὸ μήνυμα, σὰν νά ὑθελε νὰ στείλῃ
τὴ λουλουδένια του δύμορφιὰ τοῦ Γολγοθᾶ τὸ θῦμα
μέσ' στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ νὰ πνίξῃ κάθε κρῦμα.

Χριστὸς Ἀνέστη! Φίλημα γλυκειᾶς ἀγάπης δῶστε
φίλοι κι ἔχθροὶ κι ἀδελφικὰ τὰ χέρια σας ἐνῶστε.

"Ἐνα τοῦ κόσμου τ' ὄνειρο: Νικήτρια ἡ καλωσύνη
νά 'ναι παντοῦ, κι δόηγητής τῶν ἔργων μας νὰ γίνη.

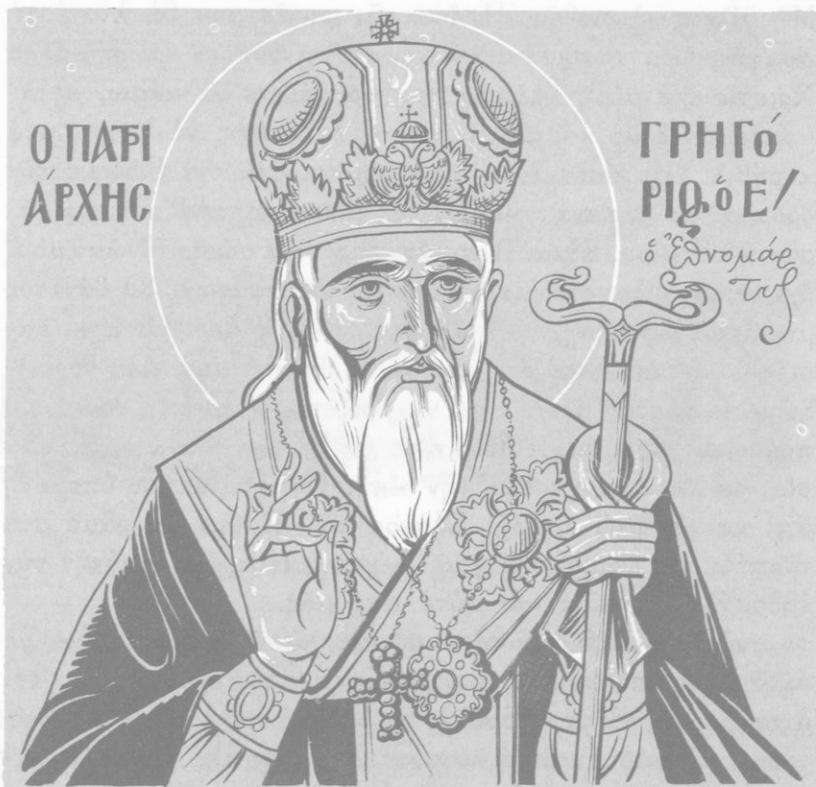
Τοῦ Λόγου ἡ δόξα ἀνάλαμψε κι ἥρθε παρηγορήτρα
— σὰν μέσα στὸ ἡλιόκαμπα — σ' ὅλη τῆς γῆς τὴν φύτρα.

Χριστὸς Ἀνέστη! "Ἄς ζῇ στὸν νοῦ τὸ Σύμβολο τ' ὥραῖο,
γιὰ νὰ πληθαίνουν μέσα μας χαρὲς καὶ φέγγος νέο,
ἡ Δικαιοσύνη τῆς ψυχῆς τὰ βάθη νὰ φωτίζῃ
καὶ τῆς Ἀγάπης ἡ δύμορφιὰ τὸν κόσμο νὰ στολίζῃ.

Γ. Λαμπρίδη « Χριστὸς Ἀνέστη »

Ιωάννης Πολέμης

3. Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Ανήμερα τῆς ἑορτῆς τῶν Βατών τοῦ Είκοσιένα, τὴν Κυριακήν, φίλοι τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ ἐπίσημοι ξένοι τὸν ἐπαρακινοῦσαν νὰ φύγῃ, νὰ σωθῇ. Τὰ μέτρα τῆς Οθωμανικῆς κυβερνήσεως ἔξ αἰτίας τῆς Επαναστάσεώς μας ἐγίνοντο ἄγρια καὶ ὁ καθεὶς μποροῦσε νὰ προβλέψῃ τὸ μέλλον. Τὸν ἐπαρακαλοῦσαν, λοιπὸν, νὰ φύγῃ· τοῦ ἐπρόσφεραν καὶ τὰ μέσα.

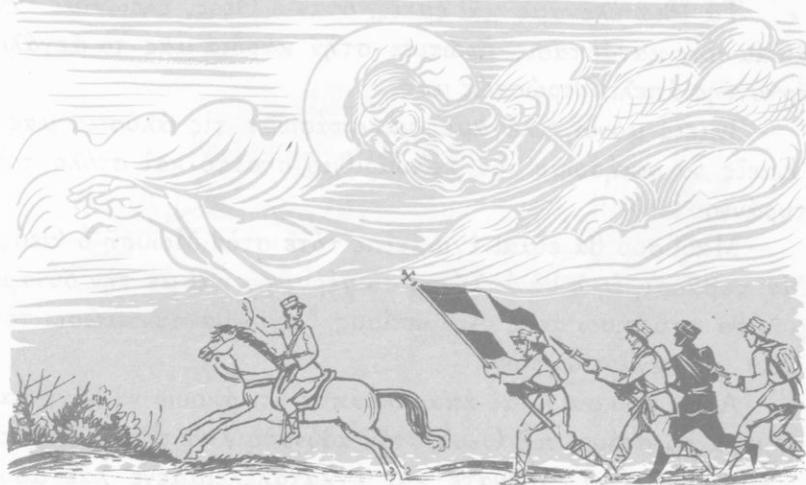
«Μὴ μὲ παρακινῆτε νὰ φύγω, εἶπε στοὺς φίλους του.

Μὴ θέλετε νὰ σωθῶ. Ἡ ὥρα τῆς φυγῆς μου θὰ ἥτο ἀρχὴ σφαγῆς, ὥρα σπαθιοῦ στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ στὰ ἄλλα Χριστιανικὰ μέρη. Ὁραῖο πρᾶγμα θέλετε νὰ κάμω, μεταμορφωμένος μὲ καμμιὰ προβιὰ στὴν πλάτη, νὰ φεύγω στὰ καράβια. Ἡ, κλεισμένος σὲ φιλικὴ πρεσβεία, νὰ ἀκούω στοὺς δρόμους τὰ ὀρφανὰ τοῦ "Εθνους μου νὰ σπαράζουν στὰ χέρια τοῦ δημίου. Εἴμαι Πατριάρχης, γιὰ νὰ σώσω τὸν λαό μου, ὅχι νὰ τὸν ρίξω στὰ μαχαίρια τῶν Γενιτσάρων. Ο θάνατός μου ἵσως ὡφελήσῃ πιὸ πολὺ ἀπὸ τὴν ζωὴ μου. Οἱ ξένοι βασιλεῖς θὰ ταραχθοῦν ἀπὸ τὸν ἀδικο θάνατό μου. Δὲν θὰ δείξουν ἀδιαφορία βλέποντας νὰ βρίζεται ἡ πίστι τους στὸ πρόσωπό μου καὶ οἱ "Ελληνες θὰ πολεμήσουν μὲ ἀπελπισία, ποὺ συχνὰ χαρίζει τὴν νίκη. Κάμετε λοιπὸν ὑπομονὴ ὅτι καὶ ἀν μοῦ συμβῇ! Σήμερα τῶν Βαΐων, ἃς φᾶμε στὸ τραπέζι τὰ ψάρια τοῦ γιαλοῦ καὶ ἔπειτα, ἵσως αὐτὴν τὴν ἐβδομάδα, ἃς φᾶνε καὶ αὐτὰ ἀπὸ μᾶς..."

»Οχι, δὲν θ' ἀφήσω νὰ μὲ περιγελοῦν, περπατῶντας μὲ ἀκολουθία ἀπὸ διάκους καὶ ἀρχοντες στοὺς δρόμους τῆς 'Οδησσοῦ, τῆς 'Επτανήσου ἢ τῆς 'Αγκῶνος καὶ νὰ μὲ δείχνουν τὰ παιδιὰ καὶ νὰ λέγουν: Νὰ ὁ φονιὰς Πατριάρχης! "Αν τὸ "Εθνος μου σωθῇ καὶ θριαμβεύσῃ, θὰ μὲ ἀποζημιώσῃ, ἐλπίζω, μὲ θυμιάματα τιμῆς καὶ ἐπαίνου, ἐπειδὴ ἔκαμα τὸ χρέος μου. Δὲν θὰ ἀνεβῶ γιὰ τετάρτη φορὰ στὰ μοναστήρια τοῦ "Αθω· δὲν τὸ θέλω. Χαίρετε, σπήλαια καὶ κορυφὲς τοῦ ἱεροῦ βουνοῦ. Χαῖρε, θαλάσσιο κῦμα. Χαίρετε, Σπάρτη καὶ 'Αθῆναι, ὅπου ἥθελα νὰ ἴδρυσω σχολεῖα γιὰ τοὺς νέους τῆς Πατρίδος. Χαῖρε, γῆ τῆς γεννήσεώς μου, Δημητσάνα!

»Ἐγώ πηγαίνω ὅπου μὲ καλεῖ, ὅπου μὲ ὀδηγεῖ ἡ γνῶμη μου, ἡ μεγάλη μοῖρα τοῦ "Εθνους καὶ ὁ οὐράνιος Θεός....».

Όμιλία περὶ «τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Γρηγορίου» Γεώργιος Τερτσέτης

4. Ο ΘΕΟΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΕΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΑΠολλες φαρες συλλογιζομαι καλα - καλα ծσα τεράστια
η θεία παντοδυναμία Του κάνει για τὴν σωτηρία τοῦ λαοῦ
τῆς Ἑλλάδος. Και ὅταν εἰμαι βυθισμένος στὶς σκέψεις
αὐτές, φέρω τὸ νοῦ μου στὴν ἀξιομνημόνευτην ἐκείνη ἐπο-
χὴν τῆς ἐλευθερώσεως τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ
Φαραὼ. Και βρίσκω κάποια ὅμοιότητα στὶς τύχες τῶν δύο
λαῶν.

ΟΑκούει ὁ Θεὸς τὴν κραυγὴν τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραήλ, βλέ-
πει τὴν θλῖψιν καὶ τὴν δυστυχίαν τους, συμπαθεῖ στὰ δεινά
τους καὶ ἔκλεγει ἔνα ποιμένα προβάτων, γιὰ νὰ τοὺς ἐλευ-
θερώσῃ ἀπὸ τὴν γῆν τῆς Αἴγυπτου.

— Ποιός εἰμαι ἐγώ, λέγει ὁ Μωϋσῆς, Κύριέ μου, ποιός
εἰμαι ἐγώ, ποὺ προστάζεις νὰ πάω στὸν Φαραώ, τὸν βασιλιᾶ
τῆς Αἴγυπτου; Παρακαλῶ, Κύριε, ἀφησέ με. Ἰσχνόφωνος
καὶ βραδύγλωσσος ἐγώ εἰμαι.

Τὰ ἴδια ἐλέγαμε καὶ ἡμεῖς, ὅταν ὁ Θεός, ἐλεῶντας τὴν ἀθλία μας κατάστασι, ἐφώτισε στὴν καρδιά μας τὸ μεγάλο ἔργο τῆς ἀπελευθερώσεως μας.

—'Εμεῖς μόνοι, ἐλέγαμε, νὰ σπάσωμε τὶς ἀλύσεις μας! 'Εμεῖς νὰ νικήσωμε τὸν πολυάριθμο στρατὸ καὶ στόλο τοῦ τυράννου;

—Μαζί σου θὰ εἴμαι ἐγώ, εἶπε τότε στὸν Μωϋσῆν ὁ Θεός. Μὴ φοβᾶσαι, ἐγώ θὰ ἀπλώσω τὸ χέρι μου καὶ μὲ τὴν δύναμί μου θὰ κτυπήσω τοὺς Αἰγυπτίους. 'Εγώ θὰ δυναμώσω τὸν λαόν μου ἐναντίον των.

Αὐτὰ μοῦ φαίνεται ἀπαράλλακτα ὅτι ἀκούω νὰ λέγῃ καὶ σήμερα τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ στὸν ἀδύνατο λαὸ τῆς Ἑλλάδος.

—'Εγώ, λέγει, ἀδύνατε καὶ ἐγκαταλειμμένε λαέ μου, ἐγὼ θὰ εἴμαι μαζί σου, ἐγώ θὰ ἀπλώσω τὸ χέρι μου καὶ μὲ τὴ δύναμί μου ἐγώ θὰ κτυπήσω τοὺς ἔχθρούς σου, ἐγώ θὰ σὲ δυναμώσω ἐναντίον των.

Αὐτὰ εἶπε καὶ αὐτὰ ἐνεργεῖ ὁ Θεὸς διλοένα γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

«Λόγοι αύτοσχέδιοι»

Σπυρίδων Τρικούπης

5. ΤΟ ΤΑΜΑ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Διηγεῖται ό ΐδιος ό Κολοκοτρώνης, ότι μιὰ φορά ἐπῆγε στὸ πανηγύρι τῆς Ἀγίας Μονῆς. Αὐτὸ τὸ μοναστήρι ἦτο μεγάλο καὶ εἶχε καταστραφῆ στὴν ἐπανάστασι τοῦ Ὁρλώφ, τὸ 1769. "Οταν ἐπέρασε, ἦτο μία μάνδρα χαλασμένη, καὶ σκεπασμένη ἡ ἔκκλησία μὲ κλαδιά.

Τότε ἔταξεν ὁ Κολοκοτρώνης:

— Παναγία μου, βοήθησέ μας νὰ ἐλευθερώσωμε τὴν Πατρίδα μας ἀπὸ τὸν «τύραννο» καὶ νὰ σὲ κάμω καθὼς ἥσουν πρῶτα!

Καὶ πράγματι ἡ Παναγία ἐβοήθησε. Καὶ στὸν δεύτερο χρόνο τῆς Ἐπαναστάσεως ἐπλήρωσεν ὁ Κολοκοτρώνης τὸ τάμα του, καὶ τὴν ἔκκλησίαν, ὅπως ἦτο πρὶν ἀπὸ τὴν καταστροφή της.

«Ο Γέρων Κολοκοτρώνης»

Γεώργιος Τερζέτης

6. Ο ΠΑΠΑ - ΑΡΣΕΝΗΣ

Ἐπέρασαν πάλι οἱ Τοῦρκοι τοῦ Δράμαλη τὰ Δερβενάκια, ἀρχὲς ὸιουλίου τοῦ 1822, καὶ ἐπῆραν τὴν ἀναπνοή τους κάτω ἀπὸ τὸ κάστρο τῆς Κορίνθου. Μὰ εἶδαν ὅτι εἶχαν ἀφῆσει χιλιάδες ἄλλους Τούρκους πίσω τους ἔξω ἀπὸ τὸ

Ναύπλιο. Τότε ἀποφάσισαν νὰ ξαναμποῦν στὰ φοβερὰ στενά, νὰ βοηθήσουν ἔκείνους, ποὺ ἔμειναν καὶ νὰ στείλουν τροφὲς στὸ πεινασμένο Ναύπλιο. Ἡ ἀπόφασί τους αὐτὴ δείχνει, πῶς τὴν περασμένη καταστροφή τους μέσα στὰ στενὰ τὴν ἔξηγησαν, ἵσως καὶ σωστά, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς παράλογης τρομάρας τους, ἀφοῦ τόσοι λίγοι "Ελληνες ἔτυχε νὰ είναι ἔκει στὰ Δερβενάκια.

‘Η ἀπόφασί τους, λοιπὸν, τώρα εἶναι ἀνδρικὴ καὶ οἱ μάχες, ποὺ ἔγιναν μέσα στὰ περάσματα τοῦ “Αἴ-Σώστη, δείχνουν λύσσα ἀληθινή. Γιατὶ οἱ “Ελλῆνες εἶναι ἐκεῖ πέρα τώρα πιὸ πόλλοὶ συναγμένοι καὶ πολὺ διαλεκτοὶ καὶ ὡχυρωμένοι.

Ἐκεῖ, μιὰ ἀπὸ αὐτὲς τις ἡμέρες, ἔτυχε νὰ τρῶνε ὁ Νικηταρᾶς καὶ ἔνας παπᾶς ἀπὸ τὸ Κρανίδι, ὁ Παπαρσένης. Τότε ἥλθε τὸ μήνυμα πώς ἐφάνηκαν πάλι οἱ Τοῦρκοι νὰ ἔρχωνται μακριά, ἀπὸ τὴν Κόρινθο.

‘Ο Παπαρσένης δὲν ἐταράχθηκε.

— Φέρτε νὰ πιοῦμε, εἶπε, αὔριο θὰ τοὺς πάρη ἡ κατάρα!

Στὸν δρόμο, ἐκεῖ ποὺ ἐπροχωροῦσαν, ἔλεγε ὁ Παπαρσένης πάλι στὸν Νικηταρᾶ:

— Αὔριο τὸ κεφάλι μου θὰ μείνῃ ἐδῶ, ὅμως σπυρὶ σιτάρι δὲν θὰ περάσῃ γιὰ τὸ Ναύπλιο.

Καὶ τὸ βράδυ, ποὺ ἐδειπνοῦσεν ὁ Παπαρσένης (οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν φθάσει ἀκόμη), ἐσυλλογίζετο τὸ Ναύπλιο.

— Τὸ Ναύπλιο τὸ εἴχαμε στὰ χέρια μας, ἔλεγε· (ἥτο τότε ἔτοιμο νὰ παραδοθῇ) μὰ ὁ Δράμαλης τὸ ἐπῆρε πάλι. Μονάχα σὰν πάρωμε τὸ Ναύπλιο, τότε θὰ ποῦμε πώς ἐλευθερωθήκαμε.

Αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ γενναίου παπᾶ ἔδιναν καρδιὰ μεγάλη, σὲ δλους, γιὰ νὰ κρατήσουν τὰ στενά.

Τὴν ἄλλη μέρα, 29 Νοεμβρίου 1822, ἐσκοτώθηκε ὁ παπᾶς. “Ομως οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπέρασαν!..

Γ. Βλαχογιάννη «Ιστορικὴ Ἀνθολογία»

N. Σπηλιάδης - I. Βλαχογιάννης

7. Ο ΑΛΗΘΙΝΟΣ ΚΛΗΡΙΚΟΣ

"Οταν ήλθεν ό βασιλιάς "Οθων πρώτη φορά στὸ Μεσολόγγι, στὰ 1837, παρουσιάσθηκεν ἐμπρός του ό Παπα - Παναγιώτης Μπουγάτσας. "Ετυχε τότε νὰ βρίσκεται στὰ ἀνάκτορα καὶ ό στρατηγὸς Δ. Μακρῆς καὶ ό βασιλιάς ἐζήτησε ἀπ' αὐτὸν πληροφορίες γιὰ τὸν παπᾶ.

— Μεγαλειότατε, τοῦ εἰπεν ό Μακρῆς, τὸν παπὰ αὐτὸν ἀξίζει νὰ τὸν προσκυνοῦμε σὰν"Αγιο γιὰ τὶς μεγάλες του ὑπηρεσίες στὴν πατρίδα καὶ στὸν κόσμο.

— Καὶ ποιές εἶναι αὐτές, καπετὰν Μακρῆ; ἐρώτησεν ό βασιλιάς.

— "Ακουσε, μεγαλειότατε, εἰπεν ό Μακρῆς. 'Απὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀποκλεισμοῦ στὸ Μεσολόγγι, ἡ μόνη δουλειὰ ποὺ ἔκανε ό παπᾶς αὐτὸς ἦταν, ἂμα ἀρχιζε τὸ τουφέκι (καὶ ἦταν αὐτὸς καθημερινό, νύκτα - μέρα) νὰ τρέχῃ στὴν ἐκκλησιά. "Επαιρνε τὸ δισκοπότηρο στὰ χέρια του, μὲ τὸ φανάρι του, ἐπήγαινε ἀπὸ ἔπαλξι σὲ ἔπαλξι καὶ μεταλάβαινε τοὺς βαριὰ πληγωμένους καὶ τοὺς παρηγοροῦσε μὲ καλὰ λόγια. Καὶ ἐγκαρδίωνε τοὺς ἄλλους νὰ πολεμοῦν μὲ ὅρεξι καὶ μὲ ψυχὴ γιὰ νὰ ἔχουν τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Σοῦ ὅρκίζομαι στὴν πίστι μου, μεγαλειότατε, ὅτι δὲν ἐπέρασε ἡμέρα ἢ νύκτα, ποὺ νὰ μὴν τὸν ἰδῶ στὴν ἔπαλξι μου, ἐπάνω στὸ τουφέκι, καθὼς καὶ νὰ φέρῃ γύρω ὅλες τὶς ἄλλες ἐπάλξεις καὶ μέσα στὴν χώρα ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι. Καὶ στὴν "Εξόδο, μεγαλειότατε, ἥτο μαζί μας καὶ βόλι δὲν τὸν ἐπείραξε. Τότε δὲν εἶναι ἄγιος ό παπᾶς αὐτός;

Γ. Βλαχογιάννη, «Ιστορικὴ 'Ανθολογία»

N. A. Μακρῆς

8. ΝΥΧΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ

Τὴν ἄγια νύχτα τὴν Χριστουγεννιάτικη
λυγοῦν τὰ πόδια,
καὶ προσκυνοῦν γονατιστὰ στὴ φάτνη τους
τὰ ἀδολα βόδια.

Καὶ ὁ ζευγολάτης ξάγρυπνος θωρῶντάς τα
σταυροκοπιέται
καὶ λέει μὲ πίστι ἀπ' τῆς ψυχῆς τ' ἀπόβαθα:
«Χριστὸς γεννιέται!»

Τὴν ἄγια νύχτα τὴν Χριστουγεννιάτικη
κάποιοι ποιμένες
ξυπνοῦν ἀπὸ φωνὲς ὑμνων μεσούρανες
στὴ γῆ σταλμένες.

Κι ἀκούοντας τὰ 'Ωσαννὰ ἀπ' ἀγγέλων στόματα
στὸν σκόρπιο ἀέρα,
τὰ διαλαλοῦν σὲ χειμαδιὰ ἡλιοφώτιστα
μὲ τὴ φλογέρα.

Τὴν ἄγια νύχτα τὴν Χριστουγεννιάτικη
— ποιός δὲν τὸ ξέρει; —
τῶν Μάγων, κάθε χρόνο τὰ μεσάνυχτα,
λάμπει τὸ ἀστέρι.

Γεώργιος Δροσίνης

9. Ο ΠΑΠΑΣ ΤΟΥ ΣΤΑΡΤΣΟΒΟΥ

Στήν πόρτα τῆς ἐκκλησίας, ὑστερα ἀπὸ μιὰ μάχη, τὸ 1912, συναντήσαμε τὸν παπά, Φηλό, στεγνό, μὲ πρόσωπο γεμάτο ρυτίδες, μὲ ἀραιὰ γένεια ψαρὰ στὸ μυτερό του πηγούνι, μὲ ράσα τριμένα, πρασινωπά, ζωνάρι γαλάζιο καὶ παντοῦφλες, δῶν ἔπλεαν μέσα σ' αὐτὲς τὰ γυμνὰ κοκκαλιάρικα πόδια του. Εἶχε μάτια δεικίνητα, ἀστραποβόλα, διαπεραστικά, φλόγας ἑλληνικῆς μάτια, ἄγρυπνος φρουρὸς τοῦ ἀπλοϊκοῦ ποιμνίου του.

"Οταν ἐσκύψαμε νὰ τοῦ φιλήσωμε τὸ χέρι, ἐκεῖνος τὸ ἐτράβηξε πίσω δυνατά. Τὰ μάτια του ἐβούρκωσαν ξαφνικά. "Αρπαξε ἀπὸ τὸ χέρι ἐνδὸς ἀπὸ μᾶς τὸ πηλήκιο καὶ ἐφίλησε τὸ ἐθνόσημο μὲ τὸ στέμμα, δῶν θὰ ἐφιλοῦσε τὸ Τίμιο ξύλο. "Επειτα μᾶς ἐπῆρε ἀπὸ τὸ χέρι πατρικὰ καὶ μᾶς ὠδήγησε ἐμπρὸς στὴν 'Ωραία Πύλη. 'Εστάθηκε ἐκεῖ μὲ εὐλάβεια, ἐσταυροκοπήθηκε, μᾶς ἐφίλησε ἐναν-ἐναν στὰ μέτωπα καὶ μὲ φωνὴ φλογερή, λαχανιασμένη, χαμηλὴ μᾶς εἶπε:

— Καὶ στὴν Πόλι, παιδιά μου, ἀδέλφια μου, "Ελληνές μου!..."

Μᾶς ἐφάνηκε πῶς ἡ εὐχὴ ἔκεινη ἔβγαινε ἀπὸ τὰ χείλη τοῦ Παντοκράτορος, ποὺ εὐλογοῦσε ἀπὸ τὸ μισοσκόταδο τῆς σκεπῆς τῆς ἐκκλησίας. Μᾶς ἐφάνηκε ὅτι ἦτο εὐχὴ τῆς Παρθένου, ποὺ ἐσήκωνε τὰ μάτια Της ἀπὸ τὸ Θεῖον βρέφος καὶ μᾶς ἐκοιτοῦσε. "Οτι ἦτο ἡ εὐχὴ τῶν ἀγγέλων, ποὺ ἐφύλαγαν μὲ πύρινές ρομφαῖες τὶς πύλες τοῦ Ιεροῦ. "Οτι ἦτο ἡ εὐχὴ τῶν Ἀγίων, ποὺ μᾶς ἐκοίταζαν ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς τοίχους, ὅπου ἀντιφέγγιζαν τὴν λάμψι τους οἱ λιγοστέες κανδῆλες.

"Ανέκδοτα τῶν δύο μας πολέμων"

'Ηλ. Π. Οἰκονομόπουλος

10. ΜΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΡΑΞΙΣ

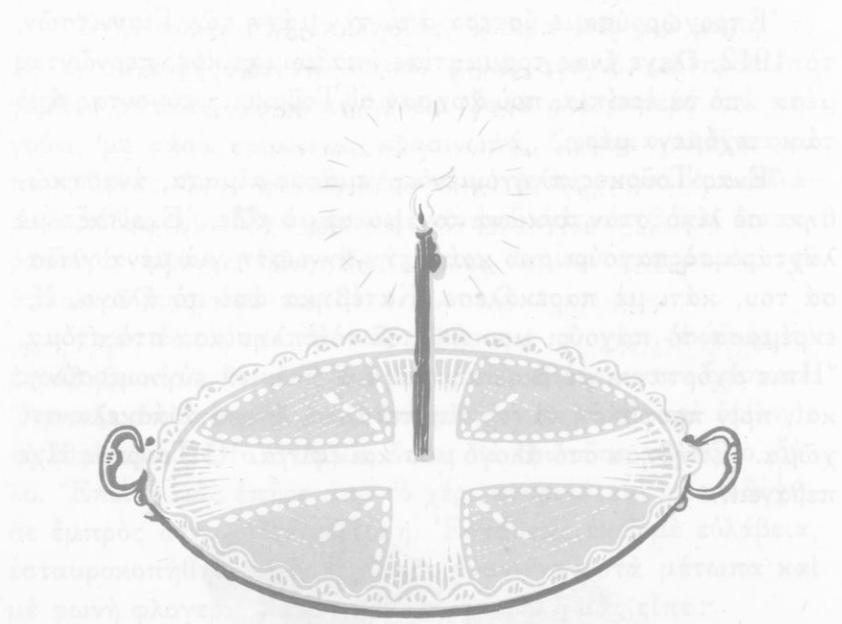
Ἐπροχωρούσαμε ὕστερα ἀπὸ τὴν μάχη τῶν Γιαννιτσῶν, τὸ 1912, ἔλεγε ἔνας τραυματίας ὑπαξιωματικός, περνῶντας μέσα ἀπὸ τὰ ἔρείπια, ποὺ ἀφησαν οἱ Τοῦρκοι, φεύγοντας ἀπὸ τὰ κατεχόμενα μέρη.

"Ἐνας Τοῦρκος πληγωμένος, γεμάτος αἷματα, ἀνασηκώθηκε σὲ λίγο στὸν ἀγκῶνά του, μόλις μὲ εἶδε. Ἐκοίταξε μὲ λαχτάρα τὸ παγούρι μου καί, στὴν ἄγνωστη γιὰ μένα γλῶσσά του, κάτι μὲ παρεκάλεσε. Κατέβηκα ἀπὸ τὸ ἄλογο, ἐξεκρέμασα τὸ παγούρι μου καὶ τοῦ τὸ ἐπλησίασα στὸ στόμα. "Ηπιε ἀχόρταγα, μὲ ἐκοίταξε μὲ ἔνα βλέμμα εὔγνωμοσύνης καί, πρὶν προφθάσῃ νὰ πῇ τίποτε ἄλλο, ἔπεσε ἀνάσκελα στὸ χῶμα. Ἐπήδησα στὸ ἄλογό μου καὶ ἔψυγα. 'Ο Τοῦρκος εἶχε πεθάνει!..

11. Η ΕΥΣΕΒΕΙΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΜΑΣ

Μᾶς εύχαριστησε ἔξαιρετικά, ὅταν ἐμάθαμε ὅτι στὸ χωριό, ποὺ θὰ ἐμέναμε λίγες μέρες, ἔλεγε ἔνας τραυματίας ἀξιωματικός, ὑπῆρχε καὶ ἐκκλησία. Τὴν Κυριακὴν ἐπήγαμε στὴ λειτουργία πρωί - πρωί. "Ἐψαλλαν δύο στρατιῶτες. Ἀδύνατον νὰ φαντασθῆς πόσο αἰσθανόμαστε τὴν ἀνάγκη τῆς ἐκκλησίας ἐκεῖ ἔξω. Καὶ γι' αὐτὸν ἐπηγαίναμε τακτικά, ὅσο ἐμέναμε σ' ἐκεῖνο τὸ χωριό. Καὶ θὰ θυμοῦμαι πάντα μὲ συγκίνησι, ποὺ ἔβλεπα ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία θλιμμένες, μαυροφόρες γυναικοῦλες, νὰ μᾶς μοιράζουν κόλλυβα. Γιατί, μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας, ἐγίνετο πάντοτε μνημόσυνο ἡ-ποιου ἐθνομάρτυρος.

12. Η ΚΑΜΠΑΝΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

Κτυπᾶς καὶ τῶν περιστεριῶν τὸ κάτασπρο κοπάδι
ξελογιασμένο ἀφήλωσε τὸ γαλανὸ τὸ βράδυ.

‘Η σιδερένια σου φωνὴ ἀπ’ τὸ καμπαναρειὸ
ὅλη τὴν ἴστορία του τὴν εἶπε στὸ χωριό.

Μὲ σὲ οἱ ζευγάδες τὴν αὔγῃ τὰ βόδια τους κεντροῦν
καὶ σὲ θὰ πρωτακούσουνε τὸ βράδυ σὰν γυρνοῦν.

Μὲ τὴν φωνὴ σου σταματᾷ ἡ κόρη τὸν ἀργαλειό,
ὅ δουλευτὴς τ’ ἀλέτρι του στὸ χῶμα παρατᾶ
καὶ τὸν σταυρό του κάνοντας ἐπάνω σου κοιτᾶ.

‘Εσύ’ σαι τοῦ μικροῦ χωριοῦ τὸ στόμα τὸ τρανό,
ποὺ τὶς κρυφὲς λαχτάρες του τὶς λές στὸν οὐρανό.

‘Εσύ παντρεύεις τὸν φτωχὸ καὶ σὺ τόνε βαπτίζεις
καὶ σὺ τὸν τελευταῖό του τὸν ὑπνο νανουρίζεις.

« ‘Ανοιχτὰ μυστικὰ »

Αλ. Φωτιάδης

13. ΤΟ ΙΕΡΟ ΚΕΙΜΗΛΙΟ

Δεν έπέρασαν πολλοί μῆνες πού ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας
ήταν στρατιώτης, καὶ κηρύχθηκε, στὰ 1912, ὁ πόλεμος μὲ
τὴν Τουρκία. "Οπως σ' ὅλα τὰ συντάγματα, ἔτσι καὶ στὸ
Μηχανικό, ποὺ ὑπηρετοῦσε, οἱ ἄνδρες τὸ ἀκουσαν μὲ ἀκρά-
τητο ἐνθουσιασμό. Οἱ στρατιῶτες ἐκαθάρισαν τὰ ὅπλα καὶ
ήταν ἔτοιμοι γιὰ τὰ σύνορα. Καὶ ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας κα-
τέβηκε στὸν Πειραιᾶ ν' ἀποχαιρετήσῃ τὴ μάννα του.

— Φεύγομε, μάννα, γιὰ τὰ σύνορα. Ἡλθε ὁ καιρός. Πᾶμε
νὰ ἐλευθερώσωμε τοὺς σκλάβους, ν' ἀνοίξωμε τὶς ἐκκλησίες
τὶς ἀλειτούργητες... Φεύγω! Τὴν εὐχὴ σου...

'Ατάραχη τ' ἀκουσε ἡ χήρα, ἡ Σεριφιώτισσα.

— Μὲ τὴν εὐχὴ τῆς Παναγίας, παιδί μου, εἶπε. "Ἐκρυψε
ἔνα δάκρυ, ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὰ μητρικά της μάτια, κι ἔτρε-
ζε νὰ τοῦ ἔτοιμάσῃ τ' ἀσπρόρρουχα. "Τσερα κατέβασε ἀπὸ

τὰ εἰκονίσματα τὸ μικρὸ Εὐαγγέλιο, ἵερὸ κειμήλιο τοῦ πατᾶ, τοῦ πατέρα τῆς, σταυροκοπήθηκε, τὸ φίλησε καὶ εἶπε:

— Πᾶρε το, παιδί μου, ὁδηγό σου καὶ φυλακτό σου.

‘Ο Μιχάλης τὸ ἔβαλε μ’ εὐλάβεια κάτω ἀπὸ τὸ χιτώνιό του καὶ κουμπώθηκε.

Αὕτοια τ’ ἀγαποῦσε ὁ Μιχάλης τὰ πατρογονικὰ κειμήλια κι ὅλα τὰ ἐσεβόταν, μὰ πιὸ πολὺ τὸ μικρὸ αὐτὸ Εὐαγγέλιο, πολύτιμο δῶρο χαρισμένο στὸν παπά, τὸν παππούλη του, ἀπὸ τὸν Πατριάρχη, τὸν καιρὸ ποὺ πῆγε νὰ προσκυνήσῃ στὰ Ιεροσόλυμα.^{ΑΘ}

Μὲ τὸ Εὐαγγέλιο αὐτὸ στὰ χέρια ἐμεγάλωσε ὁ Μιχάλης. Κάθε Κυριακὴ ἐδιάβαζε τὸ Εὐαγγέλιο τῆς ἡμέρας δυνατὰ νὰ τ’ ἀκούσῃ κι ἄλλη μιὰ φορὰ ἡ μάννα του. Καὶ τώρα πάλι, φεύγοντας ἀπὸ τὸ σπίτι του, τὸ παιρνε μαζί του σύντροφο καὶ βοηθὸ καὶ παρηγόρια.

Πῆρε λοιπὸν τὰ ροῦχα του, ἀλλαξε τὸ φιλὶ τοῦ χωρισμοῦ μὲ τὴ μάννα του καὶ ξεκίνησε νὰ φύγῃ.

— Στὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ, παιδί μου... ὥρα καλή! μουρμούρισε ἡ μάννα, ἡ νησιώτισσα, ἡ χαροκαμένη. Καὶ στάθηκε παλληκαρήσια στὴν ἐξώπορτα, δυνατὴ κι ἀδάκρυτη, ὥσπου τὸ παιδί της χάθηκε στὸ βάθος τοῦ δρόμου, τραβῶντας κατὰ τὴν Αθήνα.

“Οπως ὅλα τὰ Σώματα, ἔτσι καὶ τὸ Μηχανικό, δοξάσθηκε στὸν πόλεμο. Τὸ τάγμα τοῦ Μιχάλη ἔκανε θαύματα. Σήκωσε προχώματα, ἔκαμε γεφύρια, βοήθησε τὸ Πεζικό, ἔδωσε χέρι στὰ κανόνια. “Ἐγινε κοσμαγάπητο. Περνοῦσε κι οἱ φαντάροι ἐφώναζαν:

— Γειά σας, σκαπανάκια! ζήτω...

Καὶ τὰ σκαπανάκια καμάρωναν κι ἐτραγουδοῦσαν, εὔθυμα καὶ γελαστὰ παιδιά, σὰν νὰ ἔκαναν γυμνάσια.

Α 'Ο Μιχάλης πρώτος πάντα στὸ λόχο του. "Η μὲ τὴν ἀξίνα ἐδούλευε ἦ μὲ τὸ τουφέκι, ἥταν τρομερός! "Οταν εἶχαν καταυλισμὸ καὶ ἀνάπτασι, ἔξαπλωνόταν παράμερα, ἔβγαζε ἀπὸ τὸν κόρφο του τὸ 'Ιερὸ Βιβλίο καὶ ἀρχιζε νὰ διαβάζῃ Α

◦ Κύριος φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι;
Κύριος ὑπερασπιστής τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω; ◦
(Ψαλμὸς κζ')

"Τστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες ἡ σημαία μας ἔφθασε ἐμπρὸς στὰ Γιαννιτσά. Τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα ἔσταθηκαν ἐκεῖ μὲ τὴν ἀπόφασι νὰ ὑπερασπίσουν τὴν Ἱερή τους πόλιν.

Καὶ ἡ μάχη ἀρχισε. Ωρμησε καὶ τὸ Πεζικό· μούγκρισαν τὰ κανόνια, ἀναψε δ τόπος.

— Μέριασε, βράχε, νὰ διαβῶ! ἐφώναξε σὲ μιὰ στιγμὴ ὁ Μιχάλης, σφίγγοντας τὸ τουφέκι του. Καὶ θυμήθηκε τὰ λόγια, ποὺ ἀκουσε ἀπὸ τὸ δάσκαλό του, ὅταν ἥταν μικρός: «Κῦμα θὰ γίνη μιὰ ἡμέρα ἡ Ἑλλάδα νὰ καταπιῇ τὸ βράχο!»

'Ο ποταμὸς Λουδίας μὲ τὰ παραπόταμά του κυλοῦσε ἀντίκρυ τὰ νερά του. Σκληρὴ ἥταν γιὰ τὸ στρατό μας ἡ ἐπίθεσι. 'Ο ἐχθρὸς ἥταν καλὰ ὡχυρωμένος σὲ βουνοπλαγιές.

"Εξαφνα ἥλθε μιὰ διαταγή! Νὰ γεφυρωθῆ τὸ ποτάμι!...

Τὸ Μηχανικὸ ἔτρεξεν ἐκεῖ. "Ἐφθασαν στὴν ὄχθη. Οἱ ἄνδρες ἀρχισαν τὴ δουλειὰ γρήγορα, βιαστικά, νὰ στηθῇ γεφύρι, νὰ περάσῃ δ στρατός, δ νικητής. 'Αλλὰ δ ἐχθρὸς τοὺς ἔνοιωσε καὶ τοὺς ἔβαλε στὸ σημάδι. Οἱ ὀβίδες ἔπεφταν γύρω τους, βουλιάζοντας μέσ' στὸ χῶμα, σηκώνοντας τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ, σκοτώνοντας κόσμο.

'Αλλὰ οἱ ἄνδρες ἀτρόμητοι στὴ δουλειά τους. Τὰ ἔργα-λεῖα ἐδούλευαν καὶ δ κρότος ἀκουόταν γρήγορος, βιαστικός, ἐπίμονος. Τὸ πυροβολικό μας ἥθελησε νὰ τοὺς προστατεύσῃ

καὶ οἱ Ἑλληνικὲς ὁβίδες περνοῦσαν ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τους, σκάζοντας μέσ' στὰ ἔχθρικὰ προχώματα.

‘Ο ἔχθρος κατάλαβε τὸν κίνδυνο. “Αν οἱ Ἑλληνες ἐπερνοῦσαν τὸν ποταμό, ξταν χαμένοι! Τάγματα πυκνὰ ἔτρεξαν κατὰ τὸ ποτάμι καὶ ἀρχισαν νὰ ρίχνουν μὲ πεῖσμα. Τρομερὴ ξταν ἡ ὥρα ἐκείνη. Οἱ μισοὶ ἄφησαν τὸ ἔργαλεῖα κι ἐπιασαν τὰ τουφέκια, οἱ ἄλλοι ἐδούλευαν στὸ γεφύρι.

‘Ο Μιχάλης ἔρριξε μιὰ ματιὰ γύρω καὶ εἶδε τοὺς ἀγαπημένους του συντρόφους, ποὺ πολεμοῦσαν σὰν λεοντάρια. Σήκωσε σὲ μιὰ στιγμὴ τὴν ψυχή του στὸ Θεό καὶ εἶπε μέσα του:

— Κύριε, Κύριε, βοήθα τὴν Ἑλλάδα μας!

Τίποτε ἄλλο! “Επειτα ἔχαπιασε τὴν δουλειά.

‘Ἐξαφνα ἔνοιωσε ἔνα δυνατὸ τράνταγμα, σὰν νὰ τὸν ἔσπρωξε κανεὶς πίσω. Παρ’ ὅλιγον νὰ πέσῃ. Ἀλλὰ τὴν ἴδια στιγμὴ ἀκούσε πίσω του ἔνα δυνατὸ θόρυβο. Γύρισε καὶ εἶδε. Ήταν τὸ Πεζικό, ποὺ ἐρχόταν νὰ βοηθήσῃ τοὺς γεφυροποιούς, νὰ τοὺς προστατεύσῃ.

Σὲ λίγο ὁ ἔχθρος ἔζαλισθηκε καὶ ὑπεχώρησε. Τὸ γεφύρι ἐστήθηκε, τὰ στρατεύματα ἐπέρασαν καὶ προχωροῦσαν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκη. Σὲ λίγο περνᾷ δίπλα του ὁ Γεράσιμος ὁ Κεφαλλονίτης:

— “Ε, Πέλεκα, τοῦ ἐφώναξε.

— ‘Εδῶ εἰσαι καὶ σύ; εἶπε ὁ Μιχάλης.

— ‘Εδῶ κι ὅλο ἐμπρός! ἀπάντησε ἐκεῖνος.

‘Αλλὰ τὴν ἴδια στιγμὴ ἔχαφνίσθηκε καὶ δείχνοντας τὸ στῆθος τοῦ Μιχάλη, στὸ μέρος τῆς καρδιᾶς, εἶπε:

— Μωρὲ Πέλεκα, μιὰ τρύπα ἔχεις ἐδῶ!

‘Ο Μιχάλης εἶδε καὶ τάχασε. Γρήγορα δμως θυμήθηκε τὸ τράνταγμα, ποὺ ἔνοιωσε τὴν ὥρα τῆς μάχης, κάτι κατάλαβε καὶ, ἔκουμπώνοντας τὸ χιτώνιό του, ἔβγαλε τὸ Εύαγγέλιο.

Οι ἄνδρες τὸν περικύκλωσαν περίεργοι νὰ ἴδοῦν. Καὶ ὁ Μιχάλης σηκώνοντας ὑψηλά, ἔδειξε τὸ Ἱερὸ βιβλίο τρυπημένο ἀπὸ μιὰ σφαῖρα. 'Η σφαῖρα εἶχε περάσει τὸ δερμάτινο ἔξωφυλλο καὶ εἶχε σφηνωθῆ στὸ βιβλίο ὡς τὴ μέση.

— Μέγας εἶσαι, Κύριε! εἶπε ἔνας στρατιώτης καὶ ἐσταυροκοπήθηκε.

Τὴν ὁ Γεράσιμος ὁ Κεφαλλονίτης. Καὶ οἱ ἄλλοι ἔκαναν τὸ ἴδιο. 'Ο Μιχάλης ἐφίλησε τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὸ ξανάβαλε στὸν κόρφο του.

«'Η πίστις σῷζει», λέγει ἔνας θεῖος λόγος. 'Ο Μιχάλης εἶχεν ἀσάλευτη πίστι πάντα μέσα του. 'Απὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη σὲ πολλὲς μάχες ἐπολέμησε καὶ πολλὲς φορὲς ἐκινδύνευσε καὶ στὸν πρῶτο καὶ στὸν δεύτερο πόλεμο. 'Αλλὰ ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ εὐχὴ τῆς μάννας του τὸν ἐφύλαξεν.

Οταν ἔγινε εἰρήνη καὶ ἐγύρισαν τὰ Μηχανικὰ στὸν Πειραιᾶ, ἀπὸ τοὺς πρώτους, ποὺ ἐπήδησαν στὴν προκυμαία, ήταν κι ἔνας ὑψηλός, γιγαντόσωμος λοχίας, ποὺ ἔψαχνε μὲ τὴ ματιὰ γυρεύοντας τοὺς δικούς του. Μιὰ γυναῖκα μὲ νησιώτικη μανδήλα ἐχύθηκε μέσα στὸ πλῆθος κι ἀγκάλιασε τὸν λοχία κλαίοντας ἀπὸ χαρά.

— Μιχάλη μου, παιδί μου! Δόξα νὰ ἔχῃ ὁ "Ψιστος!"

Τὴν ἡ κυρὰ - Δημήτραινα, ἡ σεριφιώτισσα, ποὺ ἐδέχόταν τὸ γυιό της νικητή, μὲ δυὸ γαλόνια στὸ χέρι.

Τώρα ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας δὲν εἶναι πιὰ στρατιώτης. 'Επῆρε τὸ ἀπολυτήριό του ἀπὸ τὸν στρατό, ξαναγύρισε στὸ ἔργοστάσιο καὶ εἶναι ἀρχιτεχνίτης.

Τὸν Φηλά στὸ εἰκονοστάσι, ἀνάμεσα στὰ εἰκονίσματα, ξανάβαλε ἡ κυρὰ - Δημήτραινα τὸ Ἱερὸ αὐτὸ κειμήλιο, ποὺ ἔσωσε τὴ ζωὴ τοῦ ἀγαπημένου της παιδιοῦ.

Στέφανος Λάζαρης

14. ΑΪ - ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Στὸ χωριό μας, ποὺ δὲν εἶναι κι ὁμορφότερο στὴν πλάσι
μᾶς ἀφῆσαν οἱ γονιοί μας μιὰ γερόντισσα ἐκκλησιά.
Δὲν τῆς ἔχουμε φτιαγμένο μαρμαρένιο εἰκονοστάσι·
τὰ καντήλια της δὲν εἶναι χρυσταλλένια καὶ χρυσᾶ.

Φτωχικὰ ντυμένους ἔχει καὶ τοὺς γέρους της παπάδες·
ταπεινοὶ καὶ οἱ δυό της ψάλτες εἶναι πάντα ἐργατικοί.
Στὰ μανάλια της μεγάλες δὲν ἀνάβουνε λαμπάδες·
στὸν Ἀφέντη 'Αϊ - Δημήτρη τὸ μικρὸ κεράκι ἀρκεῖ!

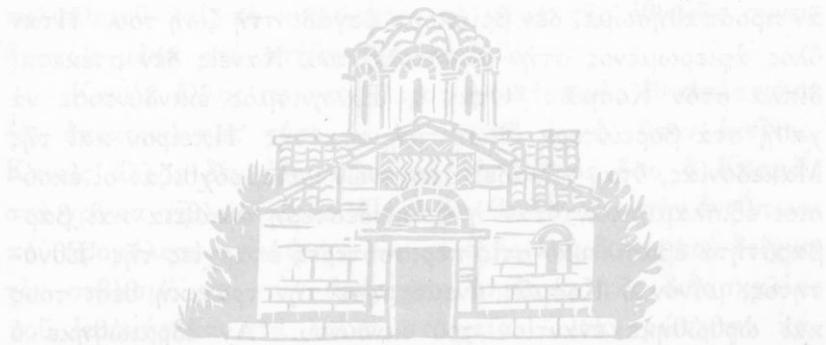
Κι ὅμως στὸ μικρὸ της χῶρο, ποὺ ὅλους καὶ ὅλες δὲ μᾶς
πιάνει,

τοῦ Θεοῦ τὸ μεγαλεῖο τὸ αἰσθανόμαστε τρανό!
Πουθενὰ πιὸ μυρωμένο δὲν καπνίζει τὸ λιβάνι,
πουθενὰ τὸ καντηλάκι δὲν σπιθάει πιὸ φωτεινό.

Τὴν καλή μας ἐκκλησούλā! "Ολοὶ μας, ἔκει στὴ μέση,
Χριστιανοὶ στὴν κολυμβήθρα γίναμε κλαψαριστά.
Θὰ γελάσωμε μιὰ μέρα καὶ γαμπροὶ στὴν ἵδια θέσι,
Θὰ σωπάσωμε μιὰν ἄλλη μὲ τὰ μάτια μας κλειστά...

"Πρωινὸ Ξεκίνημα"

Γεώργιος 'Αθάνας

15. ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ

"Οταν ἀποβλέψωμε σ' ὅλους τοὺς μάρτυρες τῆς Τουρκοκρατίας, σ' ὅλους τοὺς Ἐθνικούς ἥρωες, ποὺ παρεσκεύασκαν τὴν ἀναγέννησι τῆς Ἐθνότητος, ἐπὶ κεφαλῆς τούτων θὰ διακρίνωμε τὸν ἄγιο Κοσμᾶ. Ζυγιάζοντας τὰ πράγματα καὶ ἀπονέμοντας δικαιοσύνη, τολμοῦμε νὰ ποῦμε πῶς ὑπῆρξε ἡ ἐπιβλητικώτερη φυσιογνωμία τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας. Καὶ τὸ λέγει ἀνθρωπὸς ποὺ ἔχει ὅλη τὴ συναίσθησι, ὅλη τὴ γνῶσι τῶν χρόνων ἐκείνων τῆς δουλείας. Τὸ νεοελληνικὸ Μαρτυρολόγιο δὲν ἔχει μορφὴ πιὸ ἔξαίσια, πιὸ φωτεινή, πιὸ δραστήρια, πιὸ θεία. "Οσο καὶ ἂν προσπαθήσωμε, δὲν βρίσκομε ψεγάδι στὴ ζωή του. Ἡταν ὅλος ἀφιερωμένος στὴν ἀποστολή του. Κανεὶς δὲν στέκεται δίπλα στὸν Κοσμᾶ: "Οταν ὁ Ἑλληνισμὸς ἐκινδύνευσε νὰ γιαθῇ στὰ βορειότερα ᾒδίως τμῆματα τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας, ὅταν χιλιάδες ὄμογενῶν κατεβρόχθιζαν οἱ ἑκούσιοι ἔξισλαμισμοί, ὅταν ἡ φρικωδέστερη ἀμάθεια καὶ βαρβαρότητα ἐβασίλευαν στὶς περισσότερες ἐπαρχίες τῆς Ἐθνότητος, μόνον ὁ Κοσμᾶς ἀνεμέτρησε τὴν τραγικὴ θέσι τους καὶ ὠρθώθηκε ἐναντίον τοῦ κινδύνου. "Αν ἐδραιώθηκε ὁ

‘Ελληνισμὸς στὰ βορειότερα ἔκεινα σημεῖα τῆς Ἐθνότητος, δραῦται ἀποκλειστικὰ στὴν δρᾶσι τοῦ Κοσμᾶ. Αὐτὸς πρῶτος κατέβηκε στὸν λαὸν καὶ μίλησε τὴ γλῶσσα του, αὐτὸς αἰσθάνθηκε τοὺς καημούς του κι ἐνεψύχωσε τοὺς πόθους του, αὐτὸς τέλος τὸν ἔσυρε ἀπὸ τὰ σκότη τῆς ἀμαθείας πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀναστάσεως. Ἀπ’ ὅπου ἐπερνοῦσε, ὁ λόγος του ξεσήκωνε τὶς ψυχὲς καὶ τὶς ἀνύψωνε.

Ἡ δρᾶσίς του μοιάζει σὰν μερικῶν ἀποστόλων τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων. Οἱ περιοδεῖες του εἶχαν κάτι ἀπὸ τὸ πνεῦμα, τὴν ἀγνότητα καὶ τὸν φανατισμὸν ἔκείνων καὶ γιὰ τοὺς Ρωμιοὺς μιὰν ἀπέραντη ἑθνικὴ σημασία. Αὐτὲς προλείαναν καὶ παρεσκεύασαν ὅσο τίποτε ἄλλο τὸ ἔργο τοῦ Ρήγα, τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως. Οἱ ὑπηρεσίες του εἶναι ἀνυπολόγιστες στὴν ἑθνικὴ καὶ πνευματικὴν ἀναγέννησι τῆς Ἑλλάδος.

Ο Κοσμᾶς ἔδωσε τὴν πρώτη ὥθησι, τὸ πρῶτο τίναγμα. Ἐκεῖνος πρῶτος ἐσάλπισε τὸ σάλπισμα τοῦ συναγερμοῦ τῆς λαϊκῆς ψυχῆς σὲ ἀπέραντες ἐκτάσεις τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος.

Τὰ διακόσια πενήντα «κοινὰ» σχολεῖα ποὺ συνέστησε στὴν Ἡπειρο, στὴ Μακεδονία, στὴ Θεσσαλία καὶ στὴν Ἀλβανία, ἀρχισαν νὰ χύνουν τὸ φῶς τῆς ἡμερεύσεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καί, τὸ κυριώτερο, τὸ νᾶμα τῆς ἑθνικῆς συνειδήσεως μέσα στὰ στήθη τῶν παιδιῶν.

Κανεὶς ἄλλος προγενέστερος ἢ κατοπινὸς ἑθναπόστολος δὲν ἐπεκοινώνησε τόσο μὲ τὴ λαϊκὴ ψυχή, ὅσον ἔκεινος. Κανεὶς ἄλλος δὲν ἐδούλεψε γιὰ τὸ Ἐθνος ὅσο ὁ Κοσμᾶς στὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς. Ποτὲ δὲν θὰ ξεγάσω τὴν ἐντύπωσι ποὺ προκάλεσε στὴν ψυχή μου τὸ ἔξῆς ἀνέκδοτο, ποὺ δείχνει τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀπέραντη σημασία τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἱεροκήρυκα στὰ λαϊκὰ στοιχεῖα. “Οταν ρώτησαν κά-

ποιον ἐκατοχρονίτη γέρο, ποὺ ξεψυχοῦσε στὸ Γηροκομεῖο τῶν Ἰωαννίνων, τὶ χαράχθηκε βαθύτερα στὴν ψυχὴ του, ἀπάντησε δὲ πολύπειρος Ἡπειρώτης: «Οταν μικρὸς ἀκουσα τὴ διδαχὴ τοῦ πάτερ Κοσμᾶ καὶ φίλησα τὸ χέρι του». Μὲ τὰ χείλη του μιλοῦσε ὅλη ἡ Ἡπειρος καὶ ἔξεφραζε τὴν εὐγνωμοσύνη τῆς στὸν μεγάλο ἐθναπόστολο. 'Αλλ' ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν λαϊκῶν στοιχείων δὲν περιορίζεται στὴν Ἡπειρο καὶ δὲ θρῦλος του δὲν εἶναι μονάχα ἡπειρωτικός.

'Ο θρῦλος τοῦ Κοσμᾶ παραμένει ζωντανὸς ἀκόμη σ' ὅλη τὴ Θεσσαλία, τὴ Μακεδονία, τὴν Ἀκαρνανία, τὴν Ἐπτάνησο, τὰ Νησιά καὶ ἀκόμα μακρύτερα. Φθάνει ως τὴν Ἀλβανία καὶ τὴ Νότια Σερβία. Κάθε τόπος ποὺ ἐπέρασε κι ἐκήρυξε, κάθε λιθάρι ποὺ πάνω του ἐπάτησε, κάθε σταυρὸς ποὺ ἔστησε, — κι' ἔστησε χιλιάδες στὰ Βαλκάνια — ἀναθυμοῦνται τὸν μεγάλο διδάσκαλο καὶ ἀναρριγοῦν στὴ μνήμη του. Κανεὶς "Ελληνας δὲν ἔχει τὸν θρῦλο τοῦ Κοσμᾶ. 'Υπῆρξεν δὲ μεγαλύτερος λαϊκὸς ἀναγεννητὴς τῆς Τουρκοκρατίας καὶ δὲ οὐ καὶ ἔξοχὴν ἄγιος τῆς Κλεφτουριᾶς, ποὺ μὲ τὸ σπαθί της μᾶς ἔδωσε τὴν ἐλευθερία. Τ' "Αγραφα, τὸ Ξηρόμερο, ἡ Πίνδος, τὰ Χάσια, δὲ "Ολυμπος, τὸ Βέρμιο, δὲ Γράμμος, τὰ Τζουμέρκα, τὰ Βουνὰ τῆς Χειμάρρας καὶ τοῦ Σουλίου, ἀντιλάλησαν καὶ ἀντιλαλοῦν τὸν θρῦλο του. 'Ηταν τόση ἡ πίστι τοῦ λαοῦ καὶ τῶν κλεφτῶν στὴ θαυματουργικὴ του δύναμι, ώστε σὲ πολλὰ μέρη τῆς Θεσσαλίας, τῆς Μακεδονίας, τῶν Ἀγράφων καὶ τῆς Στερεάς ἐκηρύχθηκε ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 21 μὲ τὸν θούριο τοῦ Ρήγα καὶ τὸ περίφημο δίστιχο:

«Βόηθα μας, "Αγιε Γιώργη, καὶ σύ, "Αγιε Κοσμᾶ,
νὰ πάρουμε τὴν Πόλι καὶ τὴν Ἀγιὰ - Σοφιά».

Φάνης Μιχαλόπουλος

16. Ο ΑΓΙΟΣ ΣΗΜΑΙΝΕΙ

(‘Ο μεγάλος σεισμὸς ἐγκρέμισε τὸ μεγαλύτερο κωδωνοστάσι τῆς Ζακύνθου, τοῦ ἀγίου Διονυσίου· οἱ Ζακυνθινοὶ διενεργοῦν ἔρανο καὶ παραγγέλλουν νέες καμπάνες ἀπὸ τὴν Βενετία).

Ἄ, μὲ τὶ ἀνυπομονησίᾳ τὶς περίμεναν οἱ Ζακυνθινοὶ! Μὰ καὶ μὲ τὶ ἀνησυχία, ἂν θὰ ἥσαν ὅμοιες μὲ τὶς πρῶτες, ἂν θὰ ἔβγαζαν τοὺς ἴδιους βοεροὺς ἥχους καὶ ἂν θὰ ἐσχημάτιζαν τὴν ἴδια ἀρμονικὴ συναυλία!...

Κανένα ἀπὸ τ’ ἄλλα μεγάλα καμπαναρεῖα τῆς χώρας δὲν τοὺς εὐχαριστοῦσε πιά. Τὰ ἔλεγαν φλύαρα, φωνακλάδικα καὶ γλωσσοκοπάνες. Καὶ τὴ νοσταλγία τους γιὰ τὸ τραγούδι τοῦ Ἀγίου τὴν ἐμεγάλωνε κάθε τόσο διάποδος πένθιμος ἥχος μιᾶς μικρῆς καμπάνας, ποὺ ἐκτυποῦσε τώρα τὸν ὅρθρο καὶ τὸν ἐσπερινὸ ἀπὸ τὸ μονό, τὸ ἀπλό, τὸ πρόχειρο καμπαναράκι τοῦ μοναστηριοῦ. Ἅ, πότε θ’ ἀντηχοῦσε, πότε θὰ μιλοῦσε, πότε θὰ ἐτρικύμιζε τὸν ἀέρα τὸ μεγάλο ἐκεῖνο, τὸ πανύψηλο, ποὺ περίμενε ἔτοιμο μὰ βουβὸ τὶς καμπάνες του!...

Κι ἐπὶ τέλους οἱ καμπάνες ἥρθαν!

Τὶς ἔφερε τὸ μεγάλο βαπτόρι καὶ μιὰ σειρὰ ἀπὸ μεγάλες μαοῦνες τὶς ἔβγαλε στ’ ἀκροθαλάσσι, στὸ πλάτωμα τοῦ Ἀγίου, στὰ πόδια τοῦ καμπαναρειοῦ. Ἡ μεγάλη εἰδησις ἐγέμισε τὴ χώρα καὶ ὅλοι ἔτρεξαν νὰ παρασταθοῦν στὸ ξεφόρτωμα. Ἅ, τὶ ὅμορφες καμπάνες! Κατακαίνουργιες, γυαλιστερές, γλυκοκαμπυλωτές, εὐαίσθητες ἀκόμα καὶ στὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου! Τὶς ἐκοίταζαν ὥρες, τὶς ἐκαμάρωναν, τὶς ἐξέταζαν, τὶς ἐδοκίμαζαν μὲ μικροὺς κτύπους τοῦ δακτύλου ἢ τοῦ μπαστουνιοῦ: «Ἀκου! πιανοφόρτε*!» Καὶ ἥσαν πολλές, ὅλακαιρη παράταξις, γύρω στὴ μεγάλη καμπάνα, τὴ βασιλισσα. Μέτριες, μικρές, μικρότερες, καθεμιὰ μὲ τὴ νότα* της καὶ τὸν προορισμό της.

Σὲ λίγο διαδόθηκε κι ἔνα μυστικὸ λιγάκι φάνταστικό. 'Η σουρτάνα*' — σοῦ' λεγαν στ' αὐτί — φαλτσάρισε* λίγο. 'Η πρίμα* ὅμως ήταν στὸ καντίνι! τέλειο πρᾶμα!... Μὰ τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ καμπαναρεὶὸ θὰ εἶχε τέτοια πρίμα, δὲν ἐπείραζε καὶ τόσο ἀν θὰ φαλτσάριζε ἔνα - ούδα* ἡ σουρτάνα. "Ας εῖναι! καὶ αὐτὸ δὲν τὸ ἥξερε ἀκόμα κανένας. Θὰ τὸ ἔβλεπαν τὴν πρώτη φορὰ ποὺ θὰ ἐκτυποῦσε τὸ καμπαναρεὶὸ — στὴν πρόβα τζενεράλε*, ψυχούλα μου!...

Μὰ ἡ μέρα ἐκείνη ἀργοῦσε κι οἱ Ζακυνθινοὶ ἐκοιμόνταν καὶ ξυπνοῦσαν μὲ τὴν προσδοκία της. "Επρεπε πρῶτα ν' ἀνεβασθοῦν οἱ πελώριες ἐκείνες καμπάνες σ' ἔνα ὕψος ἀπὸ πενήντα μέτρα! Καὶ νὰ τοποθετηθοῦν, νὰ κρεμασθοῦν στὸ καμπανοστάσι τοῦ πύργου, στὴ μεγάλη ἐκείνη σάλα μὲ τὶς πόρτες ὄλογυρα καὶ τὰ μπαλκόνια. Μπορεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῇ τὶ προετοιμασίες, σκαλωσιές, βίντσια*, χρειάζονταν καὶ πόσες ἡμέρες! Κι οἱ Ζακυνθινοὶ παρακολουθοῦσαν μὲ ἀγωνία τὴν περίπλοκη, τὴ δύσκολη κι ἐπικινδυνη αὐτὴ ἐργασία. "Ε, καὶ νά' σπαζε κανένα σχοινί, τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ μεγάλη καμπάνα θὰ βρισκόταν στὰ μισὰ τοῦ ἀνεβάσματος!...

Μὰ ὅχι! "Εκαμε ὁ Θεὸς καὶ ὁ "Αγιος κι ἔγιναν ὅλα χωρὶς κανένα δυστύχημα. 'Ο πύργος σιγὰ - σιγὰ ἐγέμισε καμπάνες, ὅπως πρίν. "Ετσι, μιὰ μέρα σπάρθηκε στὴ χώρα πῶς τὸν ἐρχόμενο ὄρθρο θὰ ἐσήμαινε, πρώτη φορὰ ὑστερ' ἀπὸ τὸν μεγάλο σεισμό, τὸ καμπαναρεὶὸ τοῦ 'Αγίου! Κι οἱ Ζακυνθινοί, ποὺ εἶχαν νὰ τ' ἀκούσουν δυὸ ὄλακαιρα χρόνια, δὲν μπόρεσαν ἐκείνη τὴ νύκτα νὰ κοιμηθοῦν.

Τὰ χαράματα ἐπετάχθηκαν ἀπὸ τὰ κρεβάτια τους καὶ βρέθηκαν ὅλοι στοὺς δρόμους. Χιλιάδες ἐμαζεύθηκαν στὴν πλατεῖα τοῦ 'Αμμου, μπροστὰ στὸ καμπαναρεὶό. Καὶ περίμεναν μὲ τὸ ρολόι στὰ χέρια νὰ γίνη πέντε ἡ ὥρα, γιὰ ν' ἀρχίσῃ τὸ πολυπόθητο τραγούδι τ' ὄρθρινό.

Καὶ νά! Ὁ καμπανάρος* μὲ τὰ γιορτινά του, σὰ νά' ταν Λαμπρή, σχίζει τὸ πλῆθος γελαστός, ξεκλειδώνει τὴν καγκελόπορτα τοῦ πύργου καὶ χάνεται... Περνοῦν ἀκόμα δέκα λεπτά... Τὶ ἀγωνία! Τὶ νεκρικὴ σιωπή!... Καὶ ἔξαφνα, μέσα στὸ σκοτάδι ποὺ μόλις ἀσπρίζει, ἡ πρώτη νότα, βαρειὰ καὶ γλυκειά, πετᾶ ἀπὸ τὴν φωλιὰ τῆς μεγάλης καμπάνας, σὰν ἔνα σταχτερὸ πελώριο πουλί, φεύγει ἀπὸ τὴν μπαλκονόπορτα καὶ ξεχύνεται στὸν χινοπωριάτικο ἀγέρα, πέρα ὡς πέρα, τρανταχτή:

— Ντάνννν!... νννν!...

Τὶ χαρά! Τὶ ἀγαλλίασις! Καὶ τὶ βοή!

Ἡ φωνὴ εἶναι ἡ ἵδια, ἀπαράλλακτη μὲ τὴν πρώτη ἐκείνη τὴν ἀξέχαστη, τὴν καλοθύμητη!... Καὶ σὲ λίγο φεύγει δεύτερη νότα καὶ σὲ λίγο τρίτη.

— Ντάνννν!... Ντάνννν!... Ντάνννν!...

Ἐπειτα φεύγουν πολλὲς μαζί. Πόσα πουλιὰ στὸν ἀέρα ζευγαρωτά! Οἱ δεύτερες κι οἱ τρίτες καμπάνες ἀρχίζουν. Ἀρχίζουν κι οἱ μικρές, οἱ ψιλόφωνες, σὲ γοργοὺς ρυθμούς, τραγουδιστά, ἐνῶ ἡ μεγάλη, ἡ βαρειά, ἡ βαθειά, κρατάει τὸ ἀτέλειωτο μπάσο*. Καὶ ἡ ἐναέρια συναυλία ἀντηχεῖ τώρα σ' ὅλη τὴν ἀκμὴ καὶ τὴν ἔντασι. Εἶναι πιὰ τὸ πολύφθοργο, τὸ παναρμόνιο, τὸ οὐράνιο τραγούδι, ποὺ ἐνανούριζε τοὺς Ζακυνθινοὺς στὸν Κυριακάτικο ὄρθρο. Τὸ ξανακοῦνε λίγες στιγμὲς ἐκστατικοί, μετέωροι, σὰν μπροστὰ σὲ θαῦμα. Ἐπειτα δακρύζουν. Ἐπειτα ἀγκαλιάζονται, φιλιοῦνται, ὅπως τὴ Λαμπρή. Καὶ βέβαιοι πιὰ πώς τὸ τραγούδι εἶναι τὸ ἵδιο, δὲν ἔχουν ἀνάγκη νὰ τ' ἀκοῦνε σιωπηλοί. Ἡ χαρὰ τοὺς παραφέρει, τοὺς τρελαίνει. Ἀρχίζουν τὶς φωνές, τὰ παλαμάκια, τὰ ζήτω, τὰ οὐρρά*. Οἱ παλληκαράδες βγάζουν καὶ τὶς πιστόλες τους καὶ πυροβολοῦν. Τὴν ἵδια ὥρα σημαίνουν μαζὶ κι ὅλα τ' ἄλλα καμπαναρειὰ τῆς χώρας. Μικρὰ

καὶ μεγάλα, χαιρετοῦν, συνοδεύουν ἔτσι τιμητικὰ τὸν γίγαντα, τὸν βασιλιά τους, ποὺ ξαναβρῆκε τὴ φωνή. Καὶ γιὰ μιὰ δλάκαιρη ὥρα ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη ἡ χώρα ἀντηχεῖ ἀνάστατη ἀπὸ καμπάνες, πυροβολισμούς καὶ ξελαρυγγιάσματα.

Μὰ οὕτε ὅλη αὐτὴ ἡ πολυυθόρυβη κοσμοθαλασσιὰ δὲν καταπνίγει τὴ φωνὴ τοῦ γίγαντα, ποὺ ἔξακολουθεῖ ἀπὸ πάνω τὸ τραγούδι του — τὸ τραγούδι ἐκεῖνο ποὺ μπαίνει σὰν ἀλλοτε βαθιὰ στὴν ψυχὴ καὶ τὴ γαληνεύει, ὅσο τρικυμισμένη κι ἀν εἶναι, καὶ ξαναφέρνει τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς καὶ τὴν μεγάλην αἰσιοδοξία...

Οἱ Ζακυνθινοὶ εἶναι πάλι εὐτυχεῖς: 'Ο "Αγιος σημαίνει!

Γρ. Ξενόπουλος

17. ΤΑ ΤΡΙΑ ΚΕΡΑΚΙΑ

Σ' ἔνα ἐκκλησάκι παράμερο, μαυρισμένο ἀπὸ τὴ φωτιὰ μὰ ὅρθιο, μοναχικὸ στὸ χαλασμένο χωριό, ἔνας γέρος στέκει καὶ προσεύχεται.

‘Η ἐκκλησία εἶναι ἀδειανή. ‘Ολοι ἔφυγαν. Μένει ὁ γέρος. ‘Εχει τὰ μάτια στυλωμένα στὰ τρία κεράκια. Τ’ ἀναψε γιὰ τὰ τρία παλληκάρια του ποὺ πολεμοῦν στὴν Κρέσνα. Τ’ ἀναψε μὲ καρδιοκτύπι. Στὸ καθένα ἔχει δώσει μὲ τὸν νοῦ του ἀπὸ ἔνα ὄνομα, τὸ ὄνομα τῶν παιδιῶν του. Τὰ ἔκοι-

ταζε μὲ φόβο μὴ σβήσῃ κανένα, ποὺ θὰ ἥταν κακὸ σημάδι γιὰ τὸ παιδί του ἐκεῖνο. Μὰ ὅχι! Χαρούμενες ἔκαιαν οἱ φλογίτσες πότε δλόισιες καὶ κίτρινες, σκορπῶντας κολόνα τὸν καπνό τους ἐπάνω, πότε γυρτὲς καὶ γαλάζιες σὰν ἀναποφάσιστες, σκορπῶντας ἄτακτα τὸν καπνὸ δλόγυρα.

— Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν Σου... ἐμουρμούρισε δὲ γέρος.

Τὰ χείλη του τρεμοσαλεύουν στὴν προσευχή, μὰ μέσα στὴν καρδιά του ἀναπολεῖ τὶς εἰδήσεις ποὺ ἔφθασαν καὶ μοναχὸ σηκώνεται τὸ χέρι του καὶ κάνει τὸ σταυρό του.

— Αναστάς ἐκ τοῦ μνήματος... Δόξα σοι, Κύριε! Τοῦτο καὶ ἀν ἥταν ἀνάστασις!...

Τὶ καὶ ἀν ἐτράβηξε πολλὰ δὲ Ἐλληνισμός; Τὶ καὶ ἀν ἐκάηκε τὸ χωριὸ δλόκληρο; Τὶ καὶ ἀν ἐπατοῦσαν σὲ στάκτη οἱ ἐλευθερωταί; Φθάνει ποὺ ἐλευθέρωναν καὶ ὅλο ἐμπρός ἐτραβοῦσαν.

“Ολα του τ’ ἀγόρια τὰ εἶχε δώσει στὸν πόλεμο. Τὰ τρία του παλληκάρια τοῦ τὰ ἔχάρισε δὲ Θεὸς κι ἐγλύτωσαν καὶ ἀπὸ τὰ Γιαννιτσά καὶ ἀπὸ τὸ φοιβερὸ Μπιζάνι. Τὸ τέταρτο, τὸ μικροχαϊδεμένο, εἶχε πέσει στὸ Σαραντάπορο. Ήταν δὲ φόρος τῆς ἐλευθερίας ποὺ ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ καὶ αὐτός...

Καὶ ἀνέβηκαν στὴ Θεσσαλονίκη οἱ δικοί μας καὶ τότε ἀλήθεια δὲ γέρος ἔκλαψε ἀπὸ χαρά. Κι ἐπῆραν τὸ Μπιζάνι οἱ δικοί μας κι ἐλεγε δὲ γέρος πὼς θὰ ἐτελείωνε ἀπὸ συγκίνησι. Μὰ τοῦ ἔχάρισε ἀκόμη ἡμέρες δὲ Χάρος, γιὰ νὰ ίδῃ καὶ ἄλλη μεγαλύτερη ἀκόμη δόξα τῆς πατρίδος.

Γιατὶ ἐζήλευσαν οἱ Βούλγαροι τὴν δύμορφιὰ τῆς Νύμφης τοῦ Θερμαϊκοῦ κι ἐγύρεψαν νὰ μᾶς τὴν ἀρπάξουν. Τότε ἐκόντεψε νὰ σκάσῃ ἡ καρδιὰ τοῦ γέρου, γιατὶ τὸ ἔμαθε στὸ χωριό του, ἀνάμεσα στοὺς ἐχθρούς, ποὺ ἐλεγαν πὼς τὴν ἐπῆραν κιόλας.

Μὰ δὲν τὴν ἐπῆραν!... Γιατὶ ἔφθασε ὁ στρατός μας σὰν χείμαρρος βροντερὸς καὶ τοὺς ἐπέταξε πέρα καὶ τοὺς ἐκατρακύλησε ὡς τὴν Κρέσνα.

Καὶ τὶ ἂν βρέθηκε τὸ χωριό του στὸ δρόμο τῶν ἔχθρῶν; Τὸ ἥξεραν ὅλοι πώς μιὰ καὶ προχωρήσουν οἱ δικοὶ μας, ὁ Βούλγαρος στὸ αἷμα θὰ ξεδιψάσῃ. Πέτρες καὶ στάκτη ἀπέμεινε τώρα τὸ ὅμορφο χωριό. Δὲν ἦταν νὰ εἰπῆς πιὰ πώς ἔξεχώριζες κάτι...

—Εὔλογημένο τὸ ὄνομά Σου, Κύριε...

‘Ακούμπησε ὁ γέρος τὸ κεφάλι στὸ μαυρισμένο ἀπὸ τὸν καιρὸν ξύλο τοῦ στασιδιοῦ κι ἔκλεισε τὰ μάτια.

“Ηταν ἥσυχη - ἥσυχη ἡ ἔκκλησιά τόσο, που σὰν κάπιοις φόβος νὰ τὸν ἔπιασε τὸν γέρο. “Ανοιξε τὰ μάτια του νὰ βεβαιωθῇ πώς καίουν ἀκόμη τὰ κεράκια του, ἵνα γιὰ κάθισε ἀγόρι, παρακαλῶντας νὰ τοῦ τὸ χαρίζῃ ὁ Θεὸς ὡς τὸ τέλος, γιὰ νὰ τοῦ κλείσουν τὰ μάτια, ὅταν θὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα....

Καὶ πάλι ἀκούμπησε στὸ στασίδι.

Κι ἐπάνω του ἔπεσε βαρειά ἡ σιωπή, σιωπὴ τέτοια που οὕτε στὸν τάφο δὲν ἦταν μεγαλύτερη.

Καὶ στὴ σιωπὴ αὐτὴ ἔνοιωσε μιὰ ἀνατριχίλα, θαρρῶντας πώς ἐπέρασε στὴν ἔκκλησιά, που ἦταν σιωπηλὴ καὶ αὐτὴ σὰν ἀπὸ ἄλλο κόσμο.

‘Ο γέρος ἀνατρίχιασε. ‘Ετρεμούλιασε ἡ καρδιά του κι ἐγύρισε κατὰ τὴν ἀνοικτὴ πόρτα.

“Εξώ στὴν ἐρημιά, στὸ σκοτάδι που ἀσπριζαν κάπου - κάπου οἱ πεσμένες πέτρες, εἶδε ἓνα ποτάμι πλατύ νὰ κυλᾶ σιωπηλὰ καὶ πέρα ἔναν καβαλάρη νὰ διαβαίνῃ. Μαυροφορεμένος καὶ διάφανος ἔστεκε στὸ διάφανο μαῦρο του ἄλογο. ‘Εμπρός του ἔσπρωχνε πλῆθος ἀπὸ νέους καὶ πίσω ἔσερνε δεμένους γέρους καὶ γριές καὶ στὴ σέλα εἶχε κρεμασμένα παιδάκια.

‘Ο γέρος παρατήρησε πώς οι νέοι ήσαν πολύ περισσότεροι κι ετρεχαν κοπαδιαστά έμπρός. Σιωπηλά έδιάβαιναν, σὰ νὰ μὴ ἐπατοῦσαν κάτω. “Ολοι αὐτοὶ ἐμιλοῦσαν, μὰ καμιὰ φωνὴ δὲν ἀκουόταν. Καὶ δυνατοὺς τοὺς ἄκουε οἱ γέροι!...” Ήταν ἄλλου κόσμου τὸ διάβα αὐτὸ καὶ ἄλλου κόσμου η κουβέντα. Κι ἔνα παιδάκι παρακαλοῦσε κι ἔλεγε :

— Χάρε μου, γύρνα στὸ βουνὸ νὰ μάσω λουλουδάκια...

— Βασιλικὸ δὲν σου ’βαλε η μάνα σου στὸ χέρι;

— Μαράθηκε ο βασιλικός. Θέλω χλωρὰ λουλουδία...

— “Οπου πατήσῃ Βούλγαρος, χόρτο χλωρὸ δὲν μένει...

Καὶ κάποιος ἄλλος ἔλεγε :

— Χάρε μου, σῦρε σὲ χωριό, σῦρε σὲ κρύα βρύση,
νὰ πιοῦν οι γέροντες νερὸ κι οι νιοὶ νὰ λιθαρίσουν...

Καὶ πάλι ἀποκρίθηκε ο μαῦρος καβαλάρης :

— “Οπου περάσῃ Βούλγαρος, στάλα δροσιᾶς δὲν μένει...

— Χάρε μου, στάσου!... Χάρε μου, πᾶρε μαζὶ τὸ γέρο,
ποὺ ἔμεινε πιὰ ἔρημος, σὰν καλαμιὰ στὸν κάμπο!...

‘Ανατρίχιασε ο γέρος κι ἔσκυψε νὰ ίδῃ τὸ στόμα που
ἐμιλοῦσε.

Τρία παλληκάρια ὅμορφα σὰν κυπαρίσσια ἵσια ἐγύριζαν τ’ ἀχνά* τους πρόσωπα καὶ ἀπλωναν τὰ χέρια τους κατὰ τὴν ἐκκλησία. Μὰ ο Χάρος ἐγέλασε καὶ τὰ ἔσπρωξε
έμπρός.

— Ούτε σὲ βρύση σταματῶ οὐδ’ εἰς χωριὸ πηγαίνω.

Γνωρίζει η μάννα τὸ παιδί καὶ τὰ παιδιά τους γέρους,
γνωρίζονται ἀνδρόγυνα καὶ χωρισμὸ δὲν ἔχουν.

Καιρὸς γι’ αὐτὰ δὲν εῖναι πιά. Τραβᾶτε έμπρός,
λεβέντες.

Εἶχαν προχωρήσει στὸ γοργό τους πέρασμα, πρὶν προφθάσῃ νὰ τρέξῃ πίσω τους ο γέρος. “Εκανε νὰ τοὺς φωνάξῃ καὶ η φωνὴ του τὸν ἐτρόμαξε. ‘Ανασηκώθηκε κι

έκοιταξε. ⁷ Ήταν μονάχος στήν ἐκκλησιά... Και στὸ μανουάλι
ἐκάπνιζαν ἀκόμη τὰ τρία σβησμένα κεράκια, τὰ δικά του!..

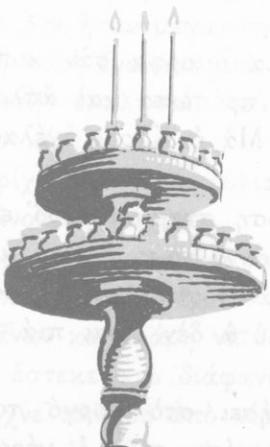
³Αναστέναξε δὲ γέρος κι ἐμάζεψε τὴν κάπα στὸ στῆθος του, γιατὶ ξαφνικὰ ἔνοιωσε κρύο μεγάλο.

Μά πάλι ἀνδρειεύθηκε, ἀνασηκώθηκε κι ἔκαμε τὸν σταυρό του : «Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε...».

"Ετρεμε τὸ χέρι του κάνοντας τὸν σταυρό, μὰ τὶ νὰ γίνη; "Επρεπε νὰ γίνη καὶ αὐτό, γιὰ νὰ ἐλευθερωθῆ τὸ Γένος!... Τρία παιδιά του ἔμειναν, τὰ ἔδωσε καὶ αὐτά... Καὶ ἡ σημαία τῆς ἐλευθερίας ἐκυρώθη τώρα στῆς Κρέσνας τὰ κορφοβούνια...

Καὶ μὲ τὸ κεφάλι σηκωμένο ἐγύρισε ὁ γέρος καὶ βγῆκε
ἀπὸ τὴν ἐκκλησία...

Π. Δέλτα

B' ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ BION

18. ΖΗ, Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ;

Μέσ' στὸ πλατὺ τὸ πέλαγο καράβι ταξιδεύει.

Τριγύρω νύκτα ἀπλώνεται

καὶ μὲ τὸ ἀγέρι, ποὺ ἐλαφρὰ τὰ κύματα χαϊδεύει,

τὸ μπρίκι τὸ ἀσπροφόρετο κουνιέται, ἀργοσαλεύει,

σὰν νύφη, ποὺ ὅλο καὶ λυγῆ καὶ γλυκοκαμαρώνεται.

Μὰ ξάφνου, σὰν νὰ κάρφωσε σ' ἀμμουδιαστὸ ἀκρογιάλι
τὶς δυό του ἄγκυρες μαζί,

τὸ μπρίκι στέκει καὶ μπροστὰ στὴν πλώρη του προβάλλει

Γοργόνα θαλασσόβρεκτη μὲ ἀγριωπὸ κεφάλι:

— 'Ο Βασιλιὰς 'Αλέξανδρος ἀπέθανε γιὰ ζῆ;

Βροντολογῆ τὸ στόμα της, καὶ τὰ νερά ἀναδεύει
μὲ τὴν ψαρήσια της οὐρά,
καὶ τὸ γυναικεῖο της αὐτὶ ἀπόκρισι γυρεύει.
— 'Ο Βασιλιάς 'Αλέξανδρος στὸν κόσμο βασιλεύει,
ὅ ναύτης ἀποκρίνεται· ζωὴ νά 'χης, Κυρά!

'Αλλοίμονο, ἂν τῆς ἔλεγε πῶς εἶναι πεθαμένος
ἀπὸ τὰ χρόνια τὰ παλιά!...

Εὔθυς τὴν ἴδια τὴν στιγμὴν ὁ ναύτης ὁ καημένος
μαζὶ μὲ τὸ καράβι του θὰ βούλαζε πνιγμένος,
καὶ ἡ Γοργόνα θ' ἄρχιζε νὰ κλαίῃ τὸ βασιλιᾶ.

Μὰ τώρα, ποὺ ἔμαθε πῶς ζῆ, τὴν ὄψι της ἀλλάζει
καὶ μ' ὅμορφιές στολίζεται.

Γίνεται κόρη λυγερή, στὰ κύματα πλαγιάζει,
μὲ δυό ματάκια ὀλόγλυκα τριγύρω της κοιτάζει,
κι ἀπ' τὰ ξανθά της τὰ μαλλιά τὸ πέλαγος φωτίζεται.

Τὸ μπρίκι πάλι ξεκινᾷ καὶ σιγαλαρμενίζει
στὴ θάλασσα τὴν γαλανή.

Καὶ ἡ Γοργόνα στὸν ἀφρὸ σὰν γλάρος φτερουγίζει,
λύρα κρατάει ὀλόχρυση καὶ παίζοντας ἄρχιζει
νὰ τραγουδῇ στὸ πέλαγος μ' οὐράνια φωνή!

Γεώργιος Δροσίνης

19. Ο ΡΗΓΑΣ ΔΑΣΚΑΛΟΣ

Ήσαν τὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς, τὰ βαρειὰ καὶ ἀσήκωτα.

Ο Ρήγας μόλις εἶχε τελειώσει τὴν περίφημη σχολὴ τῆς Ζαγορᾶς. Εμαθε πώς στὸν Κισσό, ἔνα ἄλλο χωριὸ τοῦ Πηλίου, δὲν εἶχαν δάσκαλο. Επῆγε νὰ γίνῃ αὐτός. Συνάντησε τὸν πρωτόγερο στὸ μεσοχώρι.

— Απὸ ποῦ εἶσαι, παλληκάρι μου; τὸν ρώτησε ἐκεῖνος.

— Βελεστινῆς! ἀπάντησε ὁ Ρήγας.

— Α, εἶσαι δικό μας παιδί. Θὰ περάσωμε καλά. Τὸ χωριὸ διψῆ γιὰ γράμματα...

— Μόνο γιὰ γράμματα διψῆ, προεστέ μου;

— Καὶ γιὰ σπουδάματα...

— Θὰ προσπαθήσω καὶ γιὰ τὰ δύο. Ποὺ ἔχετε τὸ σχολεῖο;

‘Ο πρωτόγερος τὸν ἔφερε στὸ οίκημα, ποὺ ἔχρησιμο-

ποιοῦσαν ώς διδακτήριο. "Ηταν ἔνα παλαιό σπίτι, ισόγειο, μὲ δύο δωμάτια. "Ανοιξε δ πρωτόγερος τὴ θύρα καὶ βρέθηκαν σ' ἔνα τσαγκάρικο. "Ολα τὰ σύνεργα τοῦ τσαγκάρη ἥσαν ἐκεῖ: παλιὰ παπούτσια, φαλτσέτες, σουβλιά, πρόκες, σπάγγοι. Στὸ ἄλλο δωμάτιο ἥσαν τέσσερες σανίδες ἐπάνω σὲ δύο σειρὲς ἀγκωνάρια. 'Αποτελοῦσαν τὸ κρεβάτι τοῦ διδασκάλου.

"Ο πρωτόγερος ἐξήγησε στὸν ἔκπληκτο Ρήγα:

— "Οσοι ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ χωρίο μας ἔκαναν τὸν τσαγκάρη. "Αν ἐσύ δὲν τὸ θέλῃς, κάνε το ραφτάδικο."

— Οὕτε τὸ ἔνα οὔτε τὸ ἄλλο, προέστε μου, 'Εγώ θὰ βάλω ἀπ' ἔξω μιὰ πινακίδα, που θὰ γράφη: «Σχολεῖον».

— Καὶ τὴν ἄλλη ἡμέρα νὰ μᾶς κρεμάσῃ ὁ πασάς;

— Φανερὰ δουλεύουν τώρα δλα τὰ σχολεῖα στὸ Πήλιο.

— Δηλαδὴ τὸ ἐπιτρέπει ὁ πασάς;

— "Οχι, ὁ Ζῆδρος τὸ ἐπιτρέπει.

— Καὶ ἂν ἔλθουν οἱ ἄνθρωποι τοῦ πασᾶ, θὰ τοὺς εἰποῦμε ὅτι εἶναι διαταγὴ τοῦ Ζήδρου; Αὐτὸ δὲν γίνεται, δάσκαλέ μου... "Αλλὰ γιὰ νὰ ἴδοῦμε τὶ λένε καὶ οἱ ἄλλοι...

'Εκείνη τὴ στιγμὴ ἔφθασε ὁ παπᾶς μὲ μερικούς χωρικούς, γιὰ νὰ γνωρίσουν τὸν δάσκαλο.

— Ο Ρήγας ἀσπάσθηκε τὸ χέρι τοῦ παπᾶ καὶ οἱ ἄλλοι χωριανοὶ ἔχαιρέτισαν τὸν Ρήγα. 'Επειτα ὁ πρωτόγερος εἶπε:

— Χωριανοί, ὁ Ρήγας ὁ Βελεστινλῆς ἔχει καλὸ σκοπὸ γιὰ τὰ παιδιά μας. Θέλει ὅμως νὰ κάμη τὸ σχολεῖο φανερὸ κι ἐγὼ δὲν τὸ δέχομαι. 'Εσεῖς τὶ νομίζετε;

Κανένας δὲν ἀποκρίθηκε. Μονάχα οἱ χάνδρες ἀπὸ τὸ κομβολόγι τοῦ παπᾶ ἔπαιζαν ρυθμικὰ καὶ διέκοπταν τὴ σιωπὴ. 'Η συλλογὴ τῆς εὐθύνης εἶχε κλείσει τὰ στόματα ὅλων.

— Παπά, γιατὶ δὲν μιλᾶς; διέκοψε τὴ σιωπὴ ὁ πρωτό-

γερος. 'Επερίμενε ἀπὸ αὐτὸν νὰ στοχασθῇ καὶ νὰ μιλήσῃ...

— Συμφωνῶ νὰ τὸ ἔχωμε κρυφό ἀκόμη τὸ σχολεῖο γιὰ κάμποσο καιρό. "Επειτα βλέπομε...

Μὲ τὴ γνώμη του ἐσυμφώνησαν καὶ οἱ ἄλλοι.

'Ο Ρήγας μὲ τὴ φλογερὴ καρδιὰ εἶπε :

Πατριῶτες, εἶσθε τὰ πιὸ σεβαστὰ πρόσωπα τοῦ χωριοῦ. Γι' αὐτὸ σᾶς ἐμπιστεύομαι τὰ λόγια τοῦ Ζήδρου :

"Αν τὴ χλαμύδα τοῦ Παλαιολόγου δὲν τὴ βαπτίσωμε καὶ πάλι στὰ αἷματα, ἡ λευθεριὰ δὲν θὰ φωτίσῃ γιὰ μᾶς ποτέ!».

— Θὰ μᾶς κάψῃς τὸ χωριό! ἀκούσθηκε κάποιος.

— Θὰ μᾶς πάρουν τὰ παιδιά! εἶπε ἄλλος.

— Θὰ μᾶς στείλουν ὅλους στὴν κρεμάλα! εἶπε τρίτος.

'Αλλὰ ὁ Ρήγας ἐξήγησε :

— Αὐτὰ τὰ ὑποφέρει ἡ φυλὴ μᾶς ἀπὸ τὴν ἀποφράδα ἡμέρα. Καὶ ὅσο δουλεύομε τὸν τύραννο, δὲν θὰ παύσῃ νὰ εῖναι τύραννος, διότι :

Δουλεύεις ὅλη μέρα
εἰς ὅ,τι κι ἀν σοῦ πῆ
κι αὐτὸς πασχίζει πάλι
τὸ αἷμα νὰ σοῦ πιῇ !

Τὰ λόγια τοῦ Ρήγα, ποὺ εἶχε γράψει, ὅταν ἀκόμη ἦταν μαθητὴς στὴ Ζαγορά, ἔκαμαν τὸν πρωτόγερο νὰ δακρύσῃ.

Τὰ χείλη τοῦ παπᾶ ἔτρεμαν ἀπὸ συγκίνησι... Τὰ μάτια τῶν γερόντων ἐκοίταξαν μὲ συμπάθεια τὸν νέο δάσκαλο. 'Ο πρωτόγερος δὲν ἐβάσταξε :

— Χωριανοί, ἡ φωτισις τῶν παιδιῶν μᾶς δὲν εἶναι δουλειὰ δική μας. "Ἄς ἀφήσωμε τὸν δάσκαλο νὰ κάμη ὅ,τι πρέπει γιὰ τὸ καλό τους. "Οπου καὶ τὰ ἄλλα χωριά, καὶ τὸ δικό μας. "Ἐνα γένος εἴμαστε. "Αν τὸ ματώσουν ὅλοι, ἃς τὸ ματώσωμε κι ἐμεῖς...

Σιγά - σιγά ή συγκέντρωσις στὸ μεσοχώρι ἐμεγάλωνε.
"Εφθασαν καὶ τὰ παιδάκια κι ἐκοίταζαν τὸν δάσκαλό τους
ἀπὸ τὸ κεφάλι ὡς τὰ πόδια.

Λεβεντόκορμος καὶ γελαστὸς ὁ Ρήγας μὲ σγουρὸ μαλλὶ^{την}
καὶ πρόσωπο πλατὺ ἐφαίνετο σὲ ὅλους ὡς ἥλιος, ποὺ ἔλαμψε
μέσα στὶς ψυχές των.

Ἐμαζεύθηκαν ἀρκετὰ σκλαβόπουλα κι ἐκάθησαν στοὺς
μακρόστενους πάγκους γύρω ἀπὸ τὸ τραπέζι μὲ τὰ τσαγκα-
ράδικα ἐργαλεῖα.

'Ο Ρήγας δὲν τοὺς εἶπε νὰ βγάλουν τὴ «ψυλλάδα»,
ὅπως συνήθιζαν οἱ ἄλλοι δάσκαλοι. Ἐχαμογέλασε σὲ κάθε
παιδάκι χωριστὰ κι ἔπειτα τοὺς εἶπε :

— Μετὰ τὴν προσευχὴ θὰ λέγετε τὸ τραγούδι τοῦ
Ζήδρου: 'Ακοῦστέ το. Θέλω νὰ ίδω ποιὸς θὰ τὸ μάθη πρῶτος.

Ξυπνῆστε τέκνα,
φθάνει ὁ ὕπνος
κι ἥλθεν ὁ δεῖπνος
ὅ μυστικός...

Τὰ παιδάκια δὲν ἀργησαν νὰ τὸ μάθουν ἀπ' ἔξω τὴν
ἴδια στιγμή. Ἀπὸ τὴν πρώτη ημέρα εἶχαν πάρει ὅλα τὴν
λαύρα τοῦ δασκάλου των.

"Ἐνα μάθημα γεμᾶτο παλμὸ γιὰ τὴν ἑλευθερία, γιὰ τὴν
ἀνάστασι, γιὰ τὸν ζεσηκωμὸ τοῦ Γένους!" Ἐνα μάθημα μὲ
τραγούδι, ποὺ ὠδηγοῦσε τὴν παιδικὴ ψυχὴ στὶς ὑψηλὲς
κορυφὲς τοῦ 'Ολύμπου κι ἔνοιωθαν νὰ κρατοῦν καὶ αὐτὰ
καριοφίλι καὶ νὰ μάχωνται μὲ μῖσος...

Καὶ ὅταν ἀργότερα ὁ Ρήγας ἔφερε τὴ λύρα του τὴν
ξακουστὴ ἀπὸ τὸ Βελεστῖνο, ἀντηχοῦσε στὸ τσαγκαράδικο
ὅ ρυθμὸς ποὺ ἔζητοῦσε ἡ ἐποχὴ. [Ο ρυθμὸς ποὺ ἔκαιε τὶς
καρδιὲς τῶν παιδιῶν καὶ τὶς ἐφλόγιζε μὲ τὰ χειμαρρώδικα

παραγγέλματα ποὺ ἔζεχύνοντο ἀπὸ τὶς χορδές της. Κι
ἔκαναν τὰ μέλη των νὰ ριγοῦν καὶ νὰ ὑγραίνωνται τὰ μάτια.

A 'Εζοῦσαν ἀψήφιστες στιγμές. Μὲ ψυχὲς πυρακτωμένες,
ἔτοιμες νὰ κτυπήσουν καὶ νὰ κτυπηθοῦν...

Τὶ εύτυχισμένο χωριό! Αὐτὸ ἐδέχθηκε πρῶτο τὸν
σπόρο καὶ τὰ σαλπίσματα τῆς ἐλευθερίας, ποὺ ἔπειτα ἀντή-
χησαν δ' ἀνατολὴ καὶ δύσι.

'Εδῶ ὁ Ρήγας ἐπίστευσε πώς τὰ λόγια του δὲν μοιάζουν
μὲ παραμύθια. 'Εδῶ ἐπῆρε τὴν πνοή, ἐδῶ καὶ τὴν πίστι
πώς οἱ ραγιάδες ζητοῦν ἀρχηγό...

Βασ. Μυλωνᾶς

20. Η ΑΝΟΙΞΙΣ ΤΟΥ 1821

Σκοτάδι καὶ φόβος καὶ παγωνιά. Τὰ πουλιά δὲν τολμοῦν
νὰ τραγουδήσουν τὴν χαρά, τὴν ζωή. Τὸ κελάρυσμα τῶν νερῶν
εἶναι κλάμα καὶ παράπονο. 'Ο ψίθυρος τῶν φύλλων σὰν
κάποια μυστική, φοβισμένη συνομιλία μὲ τὴν νύκτα.

Στοὺς κήπους ρόδα σκλαβωμένα ἀνοίγουν δειλὰ - δειλὰ
στὸ ἀνοιξιάτικο φῶς, ποὺ καὶ αὐτὸ κατεβαίνει μὲ δισταγμό.
Καὶ τὸ ἄρωμα τῶν σκλαβωμένων ρόδων δὲν εἶναι παρὰ
στεναγμὸς γεμάτος λύπη καὶ ἀπελπισία.

'Ο ἑλληνικὸς κάμπος χωρὶς κελαθδισμούς. Τὰ περή-
φανα στάχυα σκυμμένα. Καὶ ἀπὸ τὶς ξανθὲς φοῦντές των
σταλάζει τὸ δάκρυ τῆς θλιψιμένης ἀνοίξεως.

"Ανοιξις ἔρχεται!...

Τὸ χορτάρι φυτρώνει, τὸ λουλούδι ἀνθίζει, τὰ φύλλα
τῶν δένδρων πρασινίζουν, τὰ πουλάκια ἔρχονται. Μὰ ἔρχεται
καὶ ὁ Τοῦρκος, γιὰ νὰ θυμίσῃ τὴ σκλαβιά.

Οι χωριάτες ἀποζητοῦν τὸν ἀνοιξιάτικο ἥλιο, ποὺ λειώνει τὰ χιόνια καὶ ἀνοίγει τὰ βουνά. Μὰ ἔλα ποὺ ἀνηφορίζουν καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὶς πολιτεῖες καὶ ρημάζουν τὰ χωριά!..

Γύρω στὰ Καλάβρυτα εἶναι ταμπουρωμένοι οἱ Τοῦρκοι.. Ξεχύθηκαν νὰ πάρουν τὸ Μέγα Σπήλαιο, ὅπου ἀντιστέκονται οἱ καλόγηροι.

‘Ο πασάς τοὺς συμβουλεύει νὰ παραδοθοῦν.

Μὰ ὁ ἡγούμενος Δαμασκηνὸς τοῦ ἀπαντᾶ, λέγοντας πῶς εἶναι ντροπή του νὰ φοβερίζῃ τοὺς καλογήρους. Γιατί, ἀν τοὺς νικήσῃ, τὸ κατόρθωμά του δὲν θὰ εἶναι μεγάλο. “Αν ὅμως νικηθῇ, ἡ ντροπή του θὰ εἶναι ἀνεκδιήγητη. Καὶ αὐτὸ θὰ γίνη, γιατὶ παίρνει ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνη βόλια καὶ παλληκάρια, ὅσα θέλει...”

Κι ὁ πασάς ἔφυγε κατὰ τὰ χωριά...

“Ανοιξις ἔρχεται!...”

Τὸ χορτάρι φυτρώνει, τὸ λουλούδι ἀνθίζει καὶ ὁ Τοῦρκος περνᾷ ὅρμητικὰ καὶ ἀφρισμένα.

Εαπλώνονται στὰ χωριά τῶν Καλαβρύτων καί, γιὰ νὰ παίξουν οἱ Ἀρβανῆτες, βάζουν τὶς φωλιές τῶν χελιδονιῶν στὸ σημάδι.

Κυνηγοῦν τὰ πουλιά καὶ σκορπίζουν παντοῦ, σὲ ἀνθρώπους καὶ πουλιά, τὸν τρόμο καὶ τὸν ὅλεθρο.

Τὰ χελιδόνια φοβισμένα ἀναζητοῦν τὶς φωλιές των. Μὲ ἀγωνία προσπαθοῦν κάπου νὰ ντύσουν τὰ χορταριά-σμένα θέμελά τους, νὰ βροῦν ἀνάπταυσι καὶ ἀσφάλεια.

Κλαῖνε οἱ χριστιανοὶ μαζὶ μὲ τὴ σκλαβιά τους καὶ γιὰ τὰ χελιδόνια. Δὲν νοιώθουν τὴν ἀνοιξι οὔτε αἰσθάνονται τὴ δροσιά τοῦ καλοκαιριοῦ.

Κι ἔνας Τοῦρκος ποὺ εἶχε γεννηθῆ στὴν Πελοπόννησο, βλέποντας νὰ σκοτώνουν τὰ πουλιά, εἶπε :

— Τὸ σκότωμα αὐτῶν τῶν μαύρων πουλιῶν κάποιο κακὸ θὰ μᾶς φέρῃ!...

Καὶ τὸ κακὸ ἥλθε ἀπὸ τὴν "Αγια Λαύρα.

Ξαπλώθηκε σὲ πολιτεῖες καὶ χωριά, διαλαλήθηκε ἀπὸ κορυφὴ σὲ κορυφὴ καὶ ἀπὸ ράχη σὲ ραχούλα...

"Ανοιξις ἥλθε!...

Τὸ χειλιδόνι μ' ἔνα φτερὸ σὰν ξεγυμνωμένο σπαθὶ ἀνοίγει πλατὺ δρόμο στὸν ἀέρα, γιὰ νὰ περάσῃ. Ἀπὸ τὰ μικρὰ στόματα τῶν πουλιῶν χύνονται οὐράνιες μελωδίες, στὶς ὁποῖες ἀπαντοῦν τὰ νερὰ ποὺ κυλοῦν τώρα τραγουδιστὰ καὶ ξεδιπλώνονται στὴ χλόη σὲ ἀργυρὲς κορδέλες.

Εἶναι ἡ πρώτη ἐλεύθερη ἀνοιξις!

Τὰ λουλούδια ἀνεβαίνουν μὲθάρρος πρὸς τὸ φῶς καὶ πίνουν τὴ ζωὴ ἀπὸ ἐλεύθερη ἑλληνικὴ γῆ. Στοὺς κήπους γίνεται παλινόρθωσις τῶν ρόδων. Ο χθεσινὸς αἰχμάλωτος βασιλιάς τῶν λουλουδιῶν περιβάλλεται τὴ βασιλικὴ πορφύρα. Τὸ δάσος δὲν ἔχει δύσπνοια· ἀναπνέει. Ολάνθιστος ὁ ἑλληνικὸς κάμπος καὶ στὰ ξανθὰ στάχυα τὸ δάκρυ ξαναγίνεται δρόσος.

Οἱ σπηλιὲς καὶ οἱ κουφάλες τῶν δένδρων δὲν γεμίζουν μὲθουητὸ τῶν βοερῶν ἀνέμων. Εἶναι δλα μουσικὴ συμφωνία.

"Η Δόξα μ' ἔνα στεφάνι, γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια, μελετᾶ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια.

Στὶς κορυφὲς τῶν βουνῶν καὶ στὶς ἀπάτητες ἀετοράχες, στυλώνονται κορμιὰ ἥρωών των καὶ ἡμιθέων...

"Η ἀνοιξις ἥλθε!...

Ἡλθαν καὶ τὰ χειλιδόνια ὄρμητικά, χαρούμενα, κοπαδιαστά. Φτερουγίζουν μὲτα σπαθωτὰ φτερά των γύρω-ἀπὸ τὶς στέγες χωρὶς προφυλάξεις καὶ τρόμο καὶ ἀρχίζουν μὲτα νιόβγαλτο χορτάρι νὰ κτίζουν τὶς φωλιές των.

"Ανθρωποι καὶ πουλιὰ τὸ νοιάθουν, ὅτι τριγύρω τῶν δὲν παραμονεύει ὁ θάνατος καὶ τὸ αἷμα ἔπαψε νὰ στάξῃ.

Οἱ ἀρματολοὶ κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ βουνὰ χωρὶς προφυλάξεις καὶ καραούλια...

Καὶ ἀνάμεσα στὰ χρυσᾶ ὄπλα καὶ στὰ γυμνὰ σπαθιὰ ποὺ ἀκτινοβολοῦν κυματίζει ἡ ἑλληνικὴ σημαία, μιὰ ὄλοα-σπρη πτυχὴ φουστανέλας κι ἔνα κομμάτι γλαυκοῦ οὐρανοῦ!

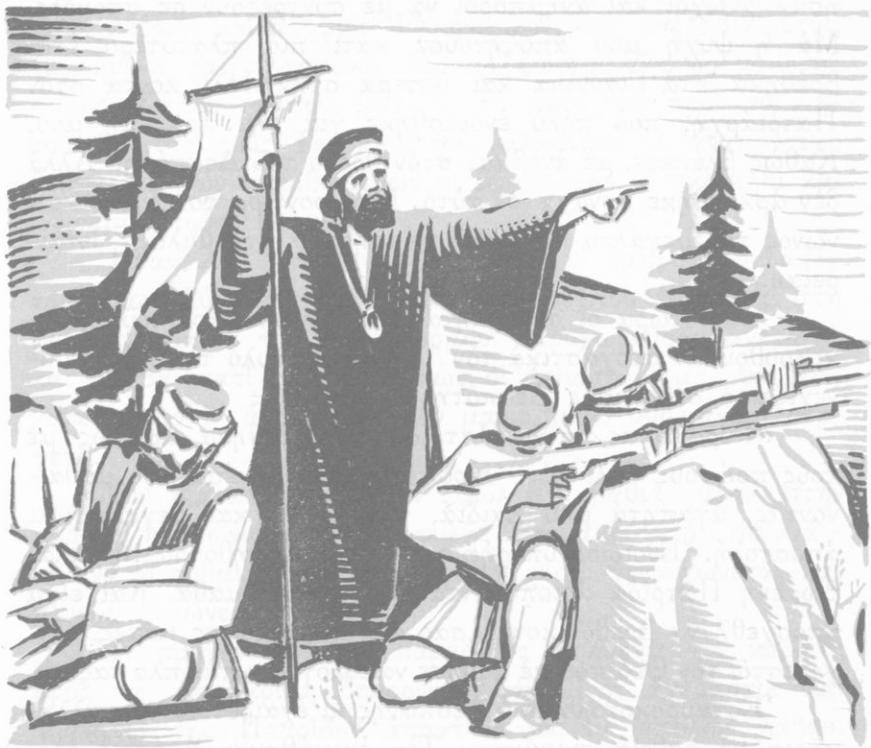
Κατὰ Τ. Μωραϊτίνη - Μ. Ροδάν

21. ΣΤΗ ΧΑΛΚΩΜΑΤΑ

Σύθαιμπα μιᾶς ἀπριλιάτικης ἡμέρας τοῦ 1821 στοὺς Κομποτάδες 'Υπάτης οἱ καπεταναῖοι Διάκος, Πανουργιᾶς καὶ Δυοβουνιώτης καὶ ὁ Δεσπότης Σαλώνων Ἡσαΐας ἐσκέφθηκαν κι ἐσχεδίασαν μαζὶ ποὺ πρέπει νὰ στήσουν τὶς πρόχειρες ντάπιες* τῶν, ποὺ βολεύονται καλύτερα οἱ ἀγωνισταὶ καὶ πῶς πρέπει νὰ ἐνεργήσουν πιὸ ἀποτελεσματικά, γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Τούρκους νὰ πνίξουν τὴν ἐπανάστασι.

Τὴν πεῖρα τοῦ πολέμου τὴν ἀντικαθιστοῦσε ἐκείνη τὴν ὥρα ἡ φρόνησις καὶ ἡ πίστις στὸν δίκαιο ἀγῶνά των. Τοῦτο ἦταν τὸ σοβαρώτερο ὄπλο τῶν. Γύρω τῶν ἡ φύσις ἔστελνε τὸ ἄρωμα τῆς κατάβαθμα στὴν ψυχή· ἔνα πολύχρωμο χαλὶ μὲ λογῆς - λογῆς πλουμίδια ἔξεκούραζε τὸ μάτι καὶ εὔφραινε τὸ μαλό. 'Επάνω τῶν ἀντίκρυζαν χιονισμένη τὴν

Οἶτη καὶ πιὸ πέρα τὸ Καλλίδρομο μὲ τὸν Λεωνίδα του...

Ήταν μία ἔξαισια δύτασία ὅλη αὐτὴ ἡ φυσικὴ σκηνογραφία. Καὶ ὅμως ὁ νοῦς καθόλου δὲν ἐξέφευγε ἀπὸ τὸ Χρέος· ἐζοῦσαν ὅλοι τῶν σὲ πυρετικὴ ἔντασι ἀγωνιστικότητος.

‘Ο Δεσπότης Ἡσαΐας συντροφεύοντας τοὺς μαχητὰς πρὶν ἀπὸ τὴ μάχη ἔλεγε: «Καλά μου παιδιά, ποτὲ μὴν ἔχηνάτε πώς ὁ Θεὸς εἶναι μεθ’ ἡμῶν». Καὶ συνέχιζε ἀπλές ἱστοριοῦλες ἀπὸ τὴν παιδική του ζωή. «Καλογεροπαίδι ἐξεκίνησα ἀπὸ τὸ χωριό μου, τὴ Δεσφίνα, γιατὶ οἱ γονεῖς μου

ῆσαν φτωχοὶ καὶ ἀνήμποροι νὰ μὲ συντρέξουν σὲ σπουδές. Μὰ ἡ ψυχή μου ἀποζητοῦσε κάτι πιὸ πλατύτερο· ἔτσι βρέθηκα στὰ Γιάννενα καὶ ὕστερα στὴν Πόλι κοντὰ στὸν Πατριάρχη, ποὺ πολὺ ἐνοιάσθηκε γιὰ τὴν προκοπή μου. Καθὼς βλέπετε, μὲ ἀνέβασε στὸν θρόνο τοῦ Δεσπότη. Ἄλλα δὲν ἀρκέσθηκε μονάχα σ' αὐτό. Μὲ φροντίδα του ἔγινα κοινωνὸς τοῦ μεγάλου μυστικοῦ : ἐμυήθηκα στὴ Φιλικὴ 'Εταιρεία».

"Ολοι τώρα οἱ συναθληταὶ τοῦ μεγάλου σκοποῦ παρακολουθοῦσαν στοχαστικὰ τὸν "Αγιο σύμβουλό τους. Καὶ συνεχίζει ὁ σεβάσμιος Δεσπότης τοῦ τόπου :

«Γυρίζοντας στὴν Πατρίδα ἐγνωρίσθηκα ἀμέσως μὲ τοὺς πρώτους Φιλικούς. Ἐφωτίσθηκαν τὰ μέσα μου μαθαίνοντας, ἀγαπητά μου παιδιά, τὴν κρυφὴ καὶ μεγάλη μας ἀποστολή. Ἔνοιωσα ὑπερήφανος ποὺ θὰ ἐβοηθοῦσα τὴ σκλαβωμένη Πατρίδα ἀξιοποιῶντας ὅτι καλὸ ἔμαθα. Καὶ εἶχα ὑποσχεθῆ νὰ βρεθῶ κοντά σας ἀπὸ τὶς πρώτες μάχες. Εὔχαριστῶ τὸν Θεὸ ποὺ μὲ ἀξίωσε νὰ εύλογήσω τὰ ὄπλα σας...».

'Εσταυροκοπήθηκε ὁ Δεσπότης κι ἔχαιρέτισε τὰ παλληκάρια μὲ βαθειὰ συγκίνησι. Τὸν ἐμιμήθηκαν ἀμέσως ὅλοι των στὶς ἐκδηλώσεις του. Καὶ ἥταν ἡ δλόθερμη αὐτὴ συμμετοχὴ τοῦ Ἀρχιερέως ἡ καλύτερη τεκμηρίωσις πώς στὶς ἐπάλξεις ἀποδεικνύονται ὀδηγητικὲς οἱ φωτισμένες δυνάμεις τῶν ἀγώνων. Καὶ μετουσίωσαν σὲ δρᾶσι οἱ ἀπλοὶ ἀνθρωποι τοῦτο τὸ δίδαγμα...

Πιὸ ἐκεὶ ἀπὸ τὸ ὑπαίθριο σχολεῖο ἡ Διοίκησις τοῦ τμήματος ἔπαιρνε τὰ τελευταῖά της μέτρα γιὰ τὶς καινούργιες Θερμοπύλες τῆς ἴστορίας μας. Ὁ ἥλιος, ποὺ ἐμεσουρανοῦσε, ἔλουζε τὶς μαγεμένες ψυχὲς ἀπὸ τὸ πανώριο θέαμα. Τώρα ἡ ἀποφασιστικότητα ἐθέριευε πιὸ πολὺ μέσα στὰ δασύτριχα στήθη τῶν ἀγωνιστῶν· καὶ δὲν ἄργησαν ν' ἀποδείξουν πώς

είναι άκέριοι και άτόφιοι "Ελληνες, οι ιδιοι και άδιαιρετοι, ζυμωμένοι και πλασμένοι από τὸ ζυμάρι τῆς δοξασμένης φυλῆς. Κάπου - κάπου ἔρριχναν τὸ μάτι τῶν πρὸς τὸ Ζητούντος*· γιατὶ τοὺς Τούρκους τοὺς ἀλάφιασε τὸ ἀναπάντεχο ξεσήκωμα τῶν σκλαβωμένων κι ἐφοβέριζαν μ' ἐκδίκησι και ἀφανισμὸ τοὺς "Ελληνες.

* Ήταν 22 Απριλίου 1821, ὅταν οἱ ἐμπροσθοφυλακές των ἔκοντοζύγωναν στὸν φιδίσιο δρόμο ποὺ ἐλίσσεται στὴ βορεινὴ πλαγιὰ τοῦ Καλλιδρομοῦ. Προχωροῦσαν ἀγέρωχα και ἀφοβα γιατὶ ἐπίστευαν πώς οἱ ἀρματολοὶ μας θὰ ἐλύγιζαν, ὅταν θ' ἀντίκρυζαν τὸν μανιασμένο δθωμανικὸ συρφετό.

Δὲν ἥξεραν πώς, ὅταν φωλιάζῃ βαθιὰ μέσα στὴν καρδιὰ ἡ αἰωνιότητα τῆς φυλῆς και ἀκούγεται σιγανὰ - σιγανὰ ἡ ρυθμικὴ μελωδία της, ἡ ψυχὴ γιγαντώνεται και ὁ νοῦς πυρώνει.

* Η προγονικὴ αὐτὴ παράδοσις στυλώνει τὶς καρδιὲς πρὸς τὴ βαρβαρικὴ ὑπεροψία· πάντα οἱ ἀγέραστοι και ἀθάνατοι τῆς Πατρίδος ἀπαντοῦν μὲ τὰ «μολὼν λαβέ». Τώρα οἱ ἀνυπότακτοι Δυοβουνιώτηδες και Πανουργιάδες και Διάκοι τοὺς περίμεναν μὲ ἀζάρωτη τὴν ψυχὴ και τοὺς ἄφηναν νὰ σιμώσουν πολὺ κοντά.

"Ελειπαν φυσικὰ και τὰ πολλά - πολλὰ μπαρουτόβιολα· ἀπὸ τὰ λίγα ποὺ ὑπῆρχαν ἔπρεπε τὸ κάθε βόλι νὰ γκρεμίσῃ κι ἔναν ἔχθρο. Τέτοιες ὥρες κυλοῦν μέσα στὶς φλέβες τῶν αἵμάτων μας ὅλα τὰ θριαμβικὰ κατορθώματα τῆς φυλῆς μας. «Βαρᾶτέ τους τώρα», προστάζει μὲ δυνατὴ φωνὴ ὁ γερο - Δυοβουνιώτης. Βρόντησαν τὰ καριοφίλια κι' ἀναψοκοκκίνησαν ἀπὸ τὶς πολλὲς βολές.

"Ολοι τους καρφωμένοι στὰ μετερίζια τῶν θερίζουν ἀνελέητα τὸν ἔχθρο, ποὺ ὠρμοῦσε μὲ ἀπανωτὰ κύματα...

‘Ο Όμερ-Βρυώνης ἄλλοτε ἀπειλῶντας καὶ ἄλλοτε δίδοντας χίλιες δυὸς ψεύτικες ὑποσχέσεις ἔρριχγε τοὺς στρατιῶτες του ἀστοργα στὸ μακελλειόν καὶ ἀνέβηκαν βουνὸ τὰ τούρκικα κουφάρια...

Δίπλα στοὺς μαχητάς μας ἐστέκετο καὶ ἡ ὁρθοδοξία αὐτοπρόσωπη καὶ δλοζώντανα ἐνσαρκωμένη ἀπὸ τὸν Ἡσαΐα, τὸν Δεσπότη Σαλώνων.

Ἐμψυχωτὴς τῆς σκλαβωμένης καρδιᾶς ἀπὸ τὸν ἄμβωνα σὲ ὥρες δύσκολες, γίνεται τώρα γιγαντομάχος. Εἶναι δὲ ἀρχιερέας ποὺ πρὶν λίγες μέρες ὥρκισε κι' εὐλόγησε τὸν Διάκο στὸ Μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ καὶ τώρα τὸν ἀκολουθεῖ· λόγος καὶ πρᾶξις, κήρυγμα καὶ δρᾶσις ἴσορροποὺς καὶ σφιγκτοδένονται.

Καὶ ἡ μάχη ὅλη κι ἐπερπατοῦσε πιὸ φοβερή. Οἱ γενναῖες ψυχὲς δὲν πισωδρομοῦν καὶ γίνονται κυματοθραύστες ἀτρομοὶ ταμπούρι των εἶναι οἱ σημαῖες τῆς λευθεριᾶς ποὺ ξεδιπλώθηκαν ὑπερήφανα· μία σεισμικὴ δόνησις εἶχε συγκλονίσει τὸ εἶναι των κι ἐτέντωσε τὴν Ἐθνικὴν ψυχήν· ἔτσι προεκτείνουν εὐεργετικὰ τὴν ἴστορία των οἱ λαοί.

Καὶ ὅταν ἡ μάχη ἦταν στὴν πιὸ δραματική της κορύφωσι, ἀκούγεται ζεστὴ ἡ φωνὴ τοῦ Δεσπότη: «‘Ο Θεὸς μεθ’· ἡμῶν ἀδελφοί μου».

Τώρα δὲ Βρυώνης στέλνει κοπαδιαστὰ καινούργιες δυνάμεις στὸν βωμὸ τοῦ Μολώχ^{*}: δὲν νοιάζεται γιὰ ἀνθρώπινα κουφάρια ποὺ στοιβάζονται τὸ ἔνα ἐπάνω στὸ ἄλλο· οἱ ἐφεδρεῖς του ἥσαν ἀνεξάντλητες καὶ φανατισμένες.

‘Ο ἀνατολίτικος σίφουνας μονάχα ἔτσι ἀραιώνε τὶς φωτιὲς τῆς ζωοδότρας λευθεριᾶς· καὶ ἀρχισαν οἱ ἄνδρες μας ν’ ἀπαγκιστρώνωνται ἀπὸ τὸν κλοιὸ ποὺ τοὺς ἔζωνε ἀσφυκτικά.

“Ἐνα ‘Ελληνόπουλο τότε, ἐκλεκτὸ ἀνάμεσα σὲ τόσο

διαλεκτὰ παλληκάρια, προσφέρει τὸ ἄλογο στὸν Δεσπότη, γιὰ νὰ διευκολύνῃ τὴ φυγὴ του. Μὰ ὁ Ἡσαῖας μὲ ὅρθια ψυχὴ ἀπαντάει στὸ παιδί.

— “Οχι, καλό μου παιδί, σῶσε τὸν ἑαυτό σου, ἡ πατρίδα θὰ σὲ χρειασθῇ ἀλλοῦ.

Μὰ ὁ Κελεπούρης — ἔτσι ἔλεγαν τὸ ἀδούλωτο ρουμελιωτόπουλο — ἐπιμένει καὶ τοῦ ἀφήνει τὸ ἄλογο, γιὰ νὰ φύγῃ μὰ καὶ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Δεσπότη ἥταν δυνατή.

— “Οχι, ὅχι παιδί μου, ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ...

Δὲν εἶχε ἀποσώσει τὸν θεῖό του λόγο ὁ Ἱεράρχης, ὅταν ἔφθασαν σιμά του πέντε φρενιασμένοι Τσοχανταραῖοι* καὶ τοῦ ἐπῆραν τὸ κεφάλι. Τελευταία του σκέψις ἥταν ἡ Πατρίδα· πρόλαβε καὶ εἶπε : «Παναγιά μου, σῶσε τούλαχιστον τὴν Πατρίδα». Μὰ τὸ ράσο τοῦ Δεσπότη ἐγίνηκε, ὅπως εἶπε καὶ ὁ ποιητής, φλάμπουρο χάρου στὴν Τουρκιά. “Ετσι ἐκράτησε τὸ ἀγιοκέρι της ἡ Ἐθνικὴ Συνείδησις κι ἐπῆρε τὸν ἀνηφορικὸ δρόμο τοῦ λυτρωμοῦ. Ὁ Κελεπούρης πέφτοντας πίσω ἀπὸ τὴ ράχη ἐμονολογοῦσε.

— Εἶναι ὁ πρῶτος Δεσπότης ποὺ πέφτει στὸ πεδίο τῆς μάχης.

Καὶ ἡ ἱστορία συμπληρώνει πώς ἥταν καὶ ὁ Μόνος, γι' αὐτὸ καὶ τόσο ‘Οδηγητικὸς καὶ Φωτεινός...

Δίπλα στὸν ἀνασκολοπισμένο Διάκο ἔστησαν ὅγδοντα κεφάλια περασμένα σὲ σοῦβλες. Ἡσαν ἀπὸ τὰ δοξασμένα παλληκάρια ποὺ ἔπεσαν τὴν προηγούμενη ἡμέρα στὴ μάχη τῆς Χαλκωμάτας : ‘Ανάμεσα σ' αὐτὰ τὰ λείψανα ἥταν καὶ τοῦ Δεσπότη Σαλώνων Ἡσαῖα, τοῦ ἀδελφοῦ του Παπαγιάννη κι ἐνὸς ἀνεψιοῦ του.

22. ΓΡΑΙΚΟΣ, ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΣ ΚΑΙ ΒΕΝΕΤΣΙΑΝΟΣ

(Παράδοσις)

Ήταν περασμένα τὰ μεσάνυκτα. Φωνὴ καμμιά! Κανένα ζωντανὸ δὲν ἔβγαζε φωνὴ στὰ ρήμαγμένα μέρη. Καὶ ἀν κάπου - κάπου κανένα τριζόνι ἔκανε πώς θὰ ἀρχίσῃ τὸν παραπονιάρικο σκοπό του, ὡς καὶ αὐτὸ ἐσώπαινε ἀπὸ τὸν φόβο του.

Μακριὰ ἀκούσθηκε καὶ ἔνα πετεινάρι νὰ λαλῇ πίσω ἀπὸ κάτι χαλάσματα, μὰ καὶ αὐτοῦ ἡ φωνὴ τρομαγμένη ἐπνίγηκε στὸ λαρύγγι του.

Οἱ Τοῦρκοι κλεισμένοι στὸ Κάστρο. Οἱ Βενετσιᾶνοι τριγυρίζουν σὰν τ' ἀγρίμια στὴ χώρα. Οἱ Ἀθηναῖοι εἰναι τρυπωμένοι στὰ σπίτια τους. Βρισκόμαστε στὰ 1687.

Σβηστὸν ἦταν τὸ καντήλι τῆς Ἀγίας Γλυκερίας στὸ Γαλάτσι, κοντὰ στὰς Ἀθήνας. Κανεὶς δὲν πηγαίνει νὰ προσκυνήσῃ. Καὶ μόνον τὸ κυπαρίσσι τῆς ἐκκλησίας, ποὺ τὸ ἐφυσοῦσεν ὁ ἀνεμος, ἐπήγανε κι ἐρχότανε, καὶ ὁ ἥσκιος του στὸν τοῖχο ἔμοιαζε σὰν καλόγηρος τυλιγμένος στὸ ράσο του.

Τὸ ἀγιασμένο νερὸν ἐκατρακυλοῦσε μουρμουρίζοντας τὸν κατήφορο καὶ ἐπότιζε ὅ, τι εὕρισκε στὸ δρόμο του.

Νά, νά, καὶ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τῆς ὅμορφης ἐκκλησιᾶς τὸ δρόμο κάποιος προβάλλει.

Φθάνει σὲ κάτι χαλάσματα, βγάζει βαθὺ ἀναστεναγμό, καὶ ἀκούει πέρα ἀπὸ τὸ βράχο τὸν ἀντίλαλό του μόνο.

Ἐρχεται γύρω-γύρω ἀπὸ τὰ χαλάσματα, κουνῶντας λυπημένα τὸ κεφάλι του.

Ποιός ἄλλος ἀπὸ σένα, ἀμοιρεῖ Ἀθηναῖς, θὰ μποροῦσε νὰ γνωρίσῃ τὸ σπίτι σου;

Χαϊδεύει τὸ αἰγόκλημα, ποὺ εἶχε φυτεμένο μὲ τὴν δύστυχη τὴν ἀδελφή του, σκύβει, παραμερίζει τὶς πέτρες σὰν κάτι νὰ γυρεύῃ. "Τστερα φεύγει μακριὰ ἀπὸ κεῖ. Πάει κατὰ τὴν ἐκκλησιά, στέκεται, γονατίζει σὲ ἔναν τάφο ἐμπρὸς καὶ φιλεῖ τὸ μάρμαρό του.

Ἐχορτάριασε τοῦ γονιοῦ σου ὁ τάφος!

— Μὰ γιατί κλαῖς, σὰν μικρὸ παιδί; τάχα θὰ ζῆς καὶ σὺ αὔριο;

Τὰ ἀγριολόγουδα χύνουν γύρω τὴν μυρωδιά τους. Ξαπλώνεται στὴν γῆ, ἀκουμπᾷ τὸ κεφάλι του στὸν τάφο καὶ, κοιτάζοντας τὸν οὐρανό, ρωτᾷ τί ἔφταιξε καὶ ἔμεινε ἔρημος καὶ μονάχος στὸν κόσμο!

Αἴφνης ἀπὸ τὰ Τουρκοβούνια κάποιος ἄλλος προβάλλει. Οἱ νυκτερίδες τρελλὰ φτερουγίζουν καὶ τρίζουν γύρω του. Κατεβάνει μονοπάτι - μονοπάτι, πηδᾷ ἔναν-ἔναν τοὺς βράχους καὶ κοιτάζει παντοῦ σὰν κάτι νὰ ζητῇ.

‘Η ἀγριεμένη ὄψις του φαίνεται πιὸ ἀγρια μέσα στὸ σκοτάδι. Ἀλλοίμονο σ’ ἔκεῖνον ποὺ θὰ τὸν εὔρῃ στὸν δρόμο του! Μὰ ὅσο πλησιάζει στὴν ἐκκλησιὰ κοντά, τόσο ἡ-μερώνει.

— Γιατί, ἐκιτρίνισες καὶ τρέμεις σὰν κορίτσι, ἀγριε Γενί-τσαρε;

Σὲ λίγο βλέπει ἔνα μαῦρο πρᾶγμα νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸ κάτω μέρος. Βαθὺ σκοτάδι καὶ δὲν διακρίνει τί νὰ εἶναι. Μὰ σὲ μιὰ ἔμφασική ἀστραπὴ βλέπει πῶς ἥταν ἀνθρωπος. Ὅταν Βενετσιάνος!

‘Ο Γενίτσαρος ἔγινε πάλι Γενίτσαρος, βγάζει τὸ χαντζάρι του καὶ χύνεται κατεπάνω του. Μὰ νά, ὁ Βενετσιάνος δὲν χωρατεύει. Πιάνει ὁ Γενίτσαρος μὲ τὸ ἀριστερὸ τὸ χέρι τὸ δεξὶ τοῦ Βενετσιάνου, μὰ τὴν ἵδια στιγμὴ πιάνει καὶ ὁ Βενετσιάνος μὲ τὸ ἀριστερὸ του χέρι τὸ δεξὶ τοῦ Γενίτσαρου. Σκουντιοῦνται σὰν τ’ ἀγρίμια καὶ μὲ τὰ πολλὰ ἔρχονται κοντὰ στὸν τάφο.

Πετιέται ὁ Ἀθηναῖος μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι καὶ βρίσκεται μπροστά τους.

— Εμένα βοήθα, πατριώτη, φωνάζει ‘Ελληνικὰ ὁ Βενετσιάνος, νὰ σκοτώσωμε τὸν Τούρκο τὸν ἀπιστο!

— Κανένα δὲν βοηθῶ! Τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Βενετσιάνους, ἃς τοὺς ἀγαποῦν οἱ ἄμυναι λαϊκοί. Ἐγὼ καὶ τοὺς δυὸ τοὺς ξέρω γιὰ ἔχθροὺς τῆς πατρίδος μου... “Οποιος εἶναι πιὸ γερός, ἃς φάγη τὸν ἄλλον· καὶ τοὺς δύο ἃς τοὺς φᾶνε τὰ σκυλιὰ καὶ τὰ κοράκια. Μὰ τραβηγχθῆτε ἀπὸ δῶ! Δὲν θὰ ἀφήσω νὰ χυθῇ αἷμα ἀνθρώπινο στοῦ πατέρα μου, τοῦ γέρο Χωραφᾶ, τὸν τάφο!

Γιατί μιὰ φωνὴ ἀπὸ δυὸ στόματα ἀκούγεται: «’Αδελφέ μου!»; Γιατί μὲ μιᾶς πέφτουν τ’ ἄρματα κάτω; Γιατί ἀνοίγονται τρεῖς ἀγκάλες;

Ποιός τό λπιζε, δ πρῶτος, ποὺ μικρὸς τὸν ἐπῆραν οἱ Γενίτσαροι, δ δεύτερος, ποὺ παιδάκι τὸν ἔξαγόρασαν οἱ Βενετσιᾶνοι, καὶ δ μικρός, ποὺ τάχα ἐστάθηκε πιὸ τυχερός, γιὰ πρώτη φορὰ νὰ σμίξουν, καὶ σὰν ἔχθροί, στοῦ πατέρα τους τὸν τάφο;

Κοντεύει νὰ ξημερώσῃ. Τὰ πουλάκια μέσα στὰ χαμόκλαδα τινάζουν τὰ φτερά τους, βγάζοντας χαρωπὴ λαλιά.

Τὸ νυκτοπούλι ἐκρύφθηκε στὰ χαλάσματα, νὰ μὴν τὸ οὔρη ἡ ἡμέρα. Τὰ ἀστρα τρεμοσβήνουν. Ἡ νυκτερίδα ἔγινε ἄφαντη.

Πόσο θὰ ἐσάστιζε ὁ διαβάτης, ἃν περνῶντας ἔβλεπε ἔνα Γραικό, ἔνα Γενίτσαρο καὶ ἔνα Βενετσιᾶνο, γονατισμένους σιμὰ - σιμά, νὰ χύνουν μαῦρο δάκρυ σ' ἔνα τάφου λιθάρι!

Αημ. Γ. Καμπούρογλου

23. Ο ΕΞΩΜΟΤΗΣ

"Ας γυρίσωμε γιὰ μιὰ στιγμὴ στοὺς μαύρους χρόνους τῆς σουλτανικῆς δουλείας, τῆς ὅποιας τὸ βάρος ἐπληρώνετο μὲ πολλοὺς τρόπους. Μὲ χρήματα, μὲ εἰδη πολύτιμα, μὲ τὴν γεωργικὴ καὶ τὴν λοιπὴ παραγωγὴ. Ἀλλὰ ἐπληρώνετο καὶ μὲ ψυχές! Καὶ ὁ φόρος αὐτὸς ἦτο ὁ βαρύτερος φυσικὰ καὶ ὁ σπαρακτικώτερος. Καὶ στὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου ἐπληρώνετο, πλὴν τῶν ἄλλων φόρων, κυρίως ὁ φόρος αὐτός· καὶ μάλιστα μὲ νέους ὑγιεῖς καὶ δυνατούς, οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ ὑπηρετοῦσαν στὸ ναυτικὸ τοῦ Σουλτάνου ἔνα διάστημα, ἀπελύοντο—ἄν βέβαια ἀπελύοντο καὶ ἄν εἶχαν ἐν τῷ μεταξὺ περισώσει τὴν ζωήν των—καὶ ἐπέστρεφαν. "Ας σημειωθῇ ὅτι, ἄν οἱ Γενίτσαροι, ποὺ προήρχοντο ἀπὸ τὸ παιδο-

μάζωμα τῶν Ἐλληνικῶν περιοχῶν, ήσαν οἱ ἐπίλεκτοι στρατιῶται τῆς ὁθωμανικῆς Αύτοκρατορίας, ἀκόμη περισσότερον ἀπαραίτητοι σ' αὐτὴν ήσαν οἱ γαυτολογούμενοι "Ἐλληνες τοῦ Αἰγαίου, γιατὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν ἐπίδοσι στὴν θάλασσα.

Εὔρισκόμεθα στὴν "Τύρα τὸ 1769. Μεταξὺ τῶν νέων, ποὺ ἐκληρώθηκαν γιὰ τὴν δουλεία τῶν Σουλτανικῶν πλοίων, ἥτο καὶ ὁ Χατζῆ Καραντάνης. Τὸ πρᾶγμα ἥτο ἴδιαιτέρως σημαντικόν, διότι ὁ νέος ἀνῆκε σὲ μεγάλη οἰκογένεια. Ἡτο μονογενής, ὀρφανὸς καὶ εἶχε νὰ φροντίσῃ αὐτὸς καὶ μόνος γιὰ τὴ μητέρα του. Αὔστηρὰ καὶ ἀγία ἥτο ἡ ἡλικιωμένη μητέρα του, πασίγνωστη γιὰ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν εὐγένειά της.

Καὶ ὁ Χατζῆ Καραντάνης φεύγει ἔνα πρωὶ μὲ τοὺς ἄλλους νέους, ἐν μέσῳ τῶν θρήνων, τῶν εὐλογιῶν καὶ τῶν εὔχῶν ὅλου τοῦ νησιοῦ καὶ τῆς μητέρας του.

Γι' αὐτὴν ὁ καιρὸς ἔφευγε πικρὸς καὶ πολυδάκρυτος μὲ τὴν προσμονὴ τοῦ παιδιοῦ της.

Αἴφνης ἐπιστρέφει! Ἀλλὰ δὲν ἐπιστρέφει ώς ἀφυπηρετήσας ναύτης. Ἐπιστρέφει ώς κυβερνήτης δικρότου, ἀλαζονικὸς σαρικοφόρος, περαστικὸς ἀπὸ τὴν πατρίδα του, γιὰ νὰ ἰδῃ τὴν μητέρα του, καὶ πάλι νὰ φύγῃ.^{ΑΟ}

Τὸ γεγονὸς κατέπληξε τὸ πολυστένακτο νησὶ καὶ ἐπλήγωσε τὴν ὑπερηφάνειά του. Καὶ ἀρχισαν τὰ σχόλια. Μεγάλη περιέργεια εἶχαν οἱ "Τύραιοι νὰ μάθουν πῶς θὰ ἐδέχετο τὸ παιδί της ἡ ἀρχόντισσα, ἡ ὄποια, ἀντὶ κοσμήματος, εἶχε πάντοτε στὸ στῆθός της ἔνα μεγάλο ἐλεφάντινο σταυρό^{ΑΚ} καὶ ἐνῷ τὰ πάντα ἐπερίμεναν ἀπὸ αὐτὴν, ὅμως δὲν ἐφαντάζοντο κανέναν ἔκεινο, ποὺ θὰ ἐγίνετο.

"Η Χατζῆ Καραντάναινα, ἀμα τὴν ἐπεσκέψθη ὁ γυιός

της καὶ ἔμαθε ἀπὸ τὸν ἕδιον ὅτι ἥλθε στὴν "Γδρα κυβερνήτης Σουλτανικοῦ δικρότου, τοῦ ἐζήτησε νὰ ἀνεβῇ μαζί του στὸν ἔξωστη καὶ νὰ ἰδῃ τὸ πλοῖο. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἔρριξε κάτω στὸ λιθόστρωτο, ἀφοῦ τοῦ ἔδωσε τὴν κατάρα της μὲ ὅλη τὴν δύναμι τῆς ψυχῆς της. Ὁ Καραντάνης μένει νεκρός. Τὸ αἷμά του βρέχει τὸ λίθινο ἔδαφος. Καὶ ἀφωνῇ καὶ ἀπολιθωμένη ἡ μικρὴ κοινωνία τοῦ νησιοῦ συγκεντρώνεται ἔξω ἀπὸ τὸ ἀρχοντικό καὶ γίνεται θεατὴς τῆς τραγῳδίας τοῦ ἔξωμότου.

Αλησμόνητη ἔμεινε στὰ ναυτικὰ χρονικὰ τοῦ Αἰγαίου ἡ τύχη τοῦ Καραντάνη. Καὶ πολὺ διδακτική. Στὸν ναύαρχο Σαχτούρη ἄρεσε πότε - πότε νὰ θυμίζῃ στοὺς ναῦτες του τὸ τέλος τοῦ συμπατριώτου των. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κανάρης εἰς ἓνα ἀπειθάρχητο ναύτη του ἐβροντοφώνησε κάποτε:

— Θὰ σὲ πάω στὴν "Γδρα καὶ θὰ σὲ ρίξω ἀπὸ τὴν Κιάφα, σὰν τὸν Καραντάνη!

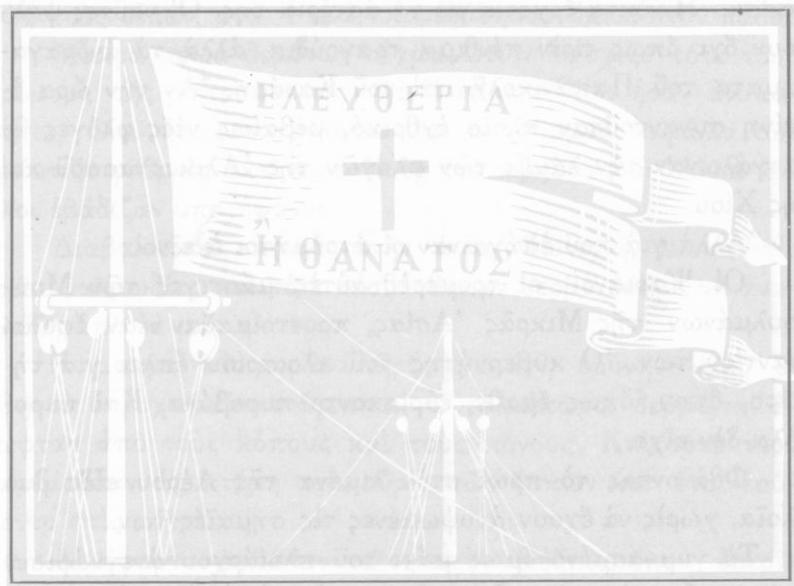
Καὶ ἦτο φυσικό, τὸ ἴδιότυπο τοῦτο δρᾶμα νὰ μὴ ἀγνοήσῃ ἡ δημιώδης ποίησις.

Ίδού τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ὅπως τὸ ἐνθυμοῦνται ἀκόμη οἱ γέροντες 'Γδραῖοι'.

Tὸ μάθατε τί γένηκε στῆς Κιάφας τ' ἀγροτόπι;
Τοῦ Καραντάνη τὸ παιδί, τὸ Καραντανοπαίδι,
τὸ 'ριξε ἡ Καραντάναινα, 'κείνη ἡ ἀντρογυνναῖκα,
στὸ καλντερίμι ἀπ' τὸν ὄντα καὶ μνήσκει ἀκόμη τὸ αἷμα
στὰ πετρολίθαρα τῆς γῆς, ποὺ 'χύθη σὰν ποτάμι.
Καὶ τό 'μαθεν ἡ γειτονιὰ κι ἡ παραπέρα ρούγα
καὶ τό 'δαν οἱ ἄντρες, τὰ παιδιὰ κι οἱ νιὲς καὶ τὰ κορίτσια,
μαννάδες πού 'χανε παιδιὰ καὶ νιὲς πού 'χαν ἀδέλφια.

«Ελλ. 'Ερυθρὸς Σταυρὸς τῆς Νεότητος»

E. P. Φωτιάδης (διασκευή)

24. ΟΙ ΨΑΡΙΑΝΟΙ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙ

Τὴν πρώτη τοῦ Ἰουλίου 1823 ἔνα πλοιάριο, ἀφοῦ ἔλυσε τὰ πρυμνήσια, ἀπέπλευσε ἀπὸ τὰ Ψαρά. Μόλις ἐβγῆκε ἀπὸ τὸ λιμάνι ἀνασύρει τὰ εἴκοσι κουπιά του καὶ ἀπλώνει τὰ πανιά.

‘Ο ζέφυρος ἔπνεεν ούριος καὶ τὸ μικρὸ σκάφος μὲ εὔστροφες κινήσεις ἐπηδοῦσε στὰ κύματα, κομψὸ καὶ ὑπερήφανο.

Τοῦ υπερήφανο, διότι δὲν ἔσχιζε ἐδῶ καὶ δύο χρόνια τὴν θάλασσα μὲ ξένη σημαία. Τώρα κυματίζει ἡ σημαία τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἐπάνω της τὸ ἀθάνατο παράγγελμα «Ἐλευθερία ἡ θάνατος». .

Σὲ λίγο ὁ ἥλιος κατεβαίνει μεγαλοπρεπής πρὸς τὴν θά-

λασσα. 'Η νύκτα ἔρχεται μὲ τὰ ἀστέρια της. Οἱ ναῦτες ψάλλουν ὅχι ὅπως πρὶν πένθιμα τραγούδια, ἀλλὰ τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ Παπανικολῆ καὶ τοῦ Κανάρη. "Αν τὴν ὥρα ἐκείνη συναντοῦσαν πλοϊο ἔχθρικό, βεβαίως νέες φλόγες θὰ ἐμεγάλωναν τὴν λάμψι τῶν φλογῶν τῆς 'Αλικαρνασσοῦ καὶ τῆς Χίου.

'Αλλὰ γιὰ ποῦ ἐπήγαιναν οἱ ἀτρόμητοι ἑκεῖνοι;

Οἱ Ψαριανοί, οἱ τρομερὲς αὐτὲς μάστιγες τῶν Μουσουλμάνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, προετοίμαζαν νέαν ἔφοδον ἐναντίον των. 'Ο κυβερνήτης τοῦ πλοιαρίου ἔπλεε γιὰ τὴ Λέρο, ὅπου, ὅπως ἔμαθε, εύρισκοντο πυροβόλα. Καὶ πυροβόλα δὲν εἶχε.

Φθάνοντας τὸ πρωὶ στὸν λιμένα τῆς Λέρου εἶδε δύο πλοῖα, χωρὶς νὰ ἔχουν ἀνυψωμένες τὶς σημαῖες των.

Τὸ γυμνασμένο ὅμως μάτι τοῦ πλοιάρχου ἀνεγνώρισεν ἀμέσως, ὅτι τὸ πρῶτο ἦτο αὐστριακὸ καὶ τὸ ἄλλο ἑλληνικό.

'Αλλ' αὐτὸς ὑψώνει ἀγέρωχος τὴν πολύπτυχη σημαία, ὅπου ἐδιάβαζες τὴν μαγικὴ λέξι: 'Ελευθερία.

Σὲ λίγο ἀνυψώνεται καὶ στὸν μεσαῖον ἵστο τὸ σῆμα τοῦ αὐστριακοῦ ναυαρχου. Συγχρόνως μία βάρκα μὲ ἔναν ἀξιωματικὸ ἐπλησίασε τὸ πλοιάριο καὶ ἐπροσκάλεσε τὸν κυβερνήτη στὴν ναυαρχίδα.

'Ο κυβερνήτης ὡδηγήθηκε ἀνύποπτος στὴν ναυαρχίδα, ὅπου τὸν συνέλαβαν ἀμέσως καὶ τὸν ἔρριξαν δεμένον στὸ κῦτος της. "Επειτα συνέλαβαν καὶ τοὺς ναῦτες, πλὴν δύο, οἱ ὅποιοι κατώρθωσαν νὰ δραπετεύσουν. Καὶ ἔτσι ἀλυσόδετοι μεταφέρονται κατόπιν στὴ Σμύρνη.

"Εμειναν ἐδῶ καὶ μέσα στὸ κῦτος ἔνα περίπου μῆνα, μῆνα ἀγωνίας καὶ θλίψεως, χωρὶς νὰ ξέρουν τί ἐσκέπτοντο περὶ αὐτῶν οἱ Αὐστριακοί.

'Απεβιβάσθησαν τέλος στὴν Ξηρὰ γιὰ νὰ σταλοῦν, κα-

θώς τοὺς εἶπαν, στὰ Ψαρά, παρεδόθησαν ὅμως στὸν πασᾶ.

Μακρὰ σειρὰ δεμένων αἰγμαλώτων διέσχιζε τότε τοὺς δρόμους τῆς μητροπόλεως τῆς Ἰωνίας. "Ολοὶ ἡσαν ἀνυπόδητοι, ὅλοι ἡσαν ρακένδυτοι καὶ στὰ γυμνὰ κεφάλια των ἀκόντιζε φοβερὲς ἀκτῖνες ὁ ἥλιος τοῦ Αὔγούστου. Ἀλλὰ καὶ ὅλοι ἐβάδιζαν ὑπερήφανοι.

Διαβαίνοντας κοντὰ στὴν ἀγία Φωτεινή, ἀκουαν τὶς Ἱερὲς ψαλμῳδίες καὶ τότε αἰσθάνθηκαν θερμὸ δάκρυ νὰ ἀναβλύζῃ ἀπὸ τὰ μάτια των.

'Η μακρὰ ὄδοιπορία ὑπῆρξε γεμάτη ὄδύνη. Ἐνῷ οἱ ὄδηγοι ἐπροχωροῦσαν ἔφιπποι, οἱ ταλαίπωροι δεσμῶται ἐπεφταν ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τοὺς πόνους. Καὶ τότε τοὺς ἐκρεμοῦσαν ὡς κτήνη στὶς οὐρὲς τῶν ἵππων καὶ ἔτσι ἐσύροντο στὶς πέτρες.

Αἰμόφυρτοι ἔφθασαν τέλος στὴν Κύζικο, ὅπου ἐπερίμεναν πλοϊο γιὰ νὰ τοὺς μεταφέρῃ στὴν Κωνσταντινούπολι.

Καὶ τὴν παραμονὴ τῆς ἀναχωρήσεώς των ἀπὸ ἐκεῖ, τὸ βράδυ, καθίσμένοι στὴν δύθη μικροῦ ποταμοῦ, ἐθαύμαζαν τὴ δύσι τοῦ ἥλιου. Ἀλλὰ ἡ βαθεὶὰ σιγή, οἱ καλλονὲς τῆς φύσεως, ὁ ἰλαρὸς οὐρανὸς τῆς Ἀσίας ἐβύθισαν τοὺς δυστυχεῖς σὲ ἔνα αἰσθημα ἀθυμίας, ἀγνωστο σ' αὐτοὺς ἔως τώρα.

—"Ω! ἔλεγαν, ποιός ξέρει ἂν αὔριο τὴν ὥρα αὐτὴ θὰ ζοῦμε, ποιὸς ξέρει ἂν καὶ αὔριο θὰ προσευχώμεθα στὸν Θεὸ γιὰ τὴν πατρίδα!

Αἴφνης εἶδαν νὰ τοὺς πλησιάζῃ μιὰ σκιά, πού, ὅσο ἐπλησίαζε, ἐφαίνετο σὰν κατάλευκος γέρος μὲ βαθιὰ γένεια καὶ ἔνδυμα μοναχοῦ.

Ἐπὶ τέλους φθάνει κοντά των καὶ λέγει:

—Λάβετε, τέκνα, τὸ ἄγιον τοῦτο ὕψωμια, τὸ ἀγιασθὲν τὴν Μεγάλην Πέμπτην ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς Τραπέζης· φάγετε

αύτὸν καὶ ἡ ἐλπὶς θὰ ἀναγεννηθῇ εἰς τὰς καρδίας σας! "Εχετε πάντοτε πίστιν εἰς τὸν Θεόν καὶ αὐτὸς θὰ εἰσακούσῃ τὰς εὔχας σας.

Μόλις εἶπεν αὐτὰ ἡ σκιά, ἔγινεν ἄφαντη. Διεδόθη ἔκτοτε ὅτι ἦτο ἡ σκιὰ τοῦ Ἀγίου Νικολάου, προστάτου τῶν Ψαρῶν.

Τοῦ ἀκόμη βαθὺς ὅρθρος, ὅταν οἱ αἰχμάλωτοι, συνοδευόμενοι ἀπὸ εἴκοσι δύο ἐνόπλους, ἐρρίφθησαν στὸ βάθος σακολέβας, ἡ ὁποία ἀπέπλευσε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολι.

Ο ἄνεμος ἔπνεεν ἀντίθετος καὶ ἀναγκάσθηκαν νὰ ἀγκυροβολήσουν ὅχι μακριὰ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι. Ἀπ' ἐκεῖ ἔστειλαν ταχυδρόμο νὰ φέρῃ τὴν εἰδησί, ὅτι φθάνουν οἱ μελλοθάνατοι.

Οἱ δεσμῶται ἐσκέπτοντο τρόπους ἐκδικήσεως, ἀλλὰ ποῦ χέρια; Ἡ παραγγελία τοῦ ἀναχωρητοῦ τῆς Κυζίκου ἔαναγλιθε στὴν μνήμη των καὶ ἐδυνάμωσε τὸ θάρρος των.

Τέλος πάντων ὁ ἄνεμος ἔπνευσε οὔριος καὶ τὸ πλοϊο ἀνοίξε τὰ πανιά.

Ἡ γλυκεὶα θάλασσα τοῦ Βοσπόρου ἐφαίνετο τώρα, οἱ κορυφὲς τῶν μιναρέδων ἀρχισαν νὰ χρυσίζουν, καὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας ὁ θόλος ἔξειχε μεγαλοπρεπής. Τὰ κατκια ἔπλεαν ἐλαφρά. Καὶ οἱ εἴκοσι δύο φύλακες τῶν Ψαριανῶν ἔβλεπαν χάσκοντας τὴν Πόλι.

Ἀκάθεκτος τότε, ὡς ἀστραπή, κατέβηκε στὴν κεφαλὴ τοῦ δεσμίου κυβερνήτη τολμηρὴ καὶ ἐπικίνδυνη ἴδεα.

— Πλησίασε, εἶπε πρὸς ἕνα ἀπὸ τοὺς συντρόφους του, καὶ προσπάθησε νὰ κόψῃς μὲ τὰ δόντια σου τὰ δεσμὰ τῶν χεριῶν μου. Πρέπει λοιπὸν νὰ πεθάνωμε, χωρὶς νὰ βάψωμε τὰ χέρια στὸ αἷμα τῶν ἔχθρῶν τῆς πατρίδος;

Πράγματι, ὁ σύντροφος ἔκεινος συντρίβει μὲ τὰ δόντια του τὰ δεσμὰ τοῦ πλοιάρχου, ὁ ὅποιος ἔλυσε ἀμέσως τὰ

δεσμὰ τοῦ σωτῆρός του. Καὶ σὲ λίγη ὥρα οἱ δεσμῶται ηὗραν καὶ πάλι τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν δύναμιν.

‘Αμέσως τότε ἀρπάζουν τὰ γιαταγάνια τῶν δημίων καὶ τὰ βυθίζουν στὰ στήθη των. Τὰ κουπιά, οἱ ἀλυσίδες, τὰ σχοινιά γίνονται φονικὰ ὅπλα καὶ ὅλο τὸ κατάστρωμα γεμίζει πτώματα καὶ αἷματα.

‘Ο κυβερνήτης, πληγωμένος στὰ χέρια, ἀρπάζει τὸ πηδάλιο, οἱ ναῦτες ὁρμοῦν πρὸς τὰ ἄρμενα καὶ τὸ πλοῖο στρέφεται πρὸς τὰ πίσω.

Καὶ τότε ἀκούσθηκε ἡ φωνὴ τοῦ ἥρωος κυβερνήτου ‘Ανδρέα Σταματάρα, ἐνῷ τὰ πτώματα τῶν ἔχθρῶν ἔπεφταν στὴ θάλασσα:

— Πηγαίνετε, δήμιοι, νὰ φέρετε στοὺς τυράννους τὴν εἰδησι, ὅτι στὴν καρδιὰ τοῦ ‘Ελληνος ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος δὲν σβήνει.

“Ομως ὁ ἀνεμος ἐκόπασε, καὶ, ὅταν ἔπνευσε πάλι, ἐμπόδιζε τὸ πλοῖο νὰ προχωρήσῃ. Μόλις μετὰ πέντε ἡμέρες καὶ μετὰ πολλὲς περιπέτειες οἱ ἀνδρεῖοι Ψαριανοὶ εἰσεχώρησαν στὰ Στενά. Έφοροῦσαν τὸ ἔνδυμα τῶν ἔχθρῶν γιὰ νὰ μὴ ἀναγνωρισθοῦν.

‘Αλλὰ ὅταν τὸ πλοῖον ἐπλησίασε στὰ φρούρια, χρότοι πυροβόλων ἀναγγέλλουν, ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ ἔξοδος, καὶ μία μάλιστα σφαῖρα ἐτρύπησεν ἔνα πανί. Έξακολουθοῦν ὅμως τὸν δρόμο των καὶ ὡς ἐκ θαύματος θὰ περάσουν ἀβλαβεῖς.

Εύθὺς τότε ἐγονάτισαν καὶ δακρυσμένοι εὐχαρίστησαν τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἔσωσε πάλι τοὺς στρατιώτας τῆς πατρίδος. Ἡτο ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἡ 14η Σεπτεμβρίου, κατὰ τὴν ὅποιαν ἑορτάζομε τὴν ὕψωσι τοῦ Σταυροῦ.

Δυστυχῶς ὅμως νέοι κίνδυνοι ἐπερίμεναν τοὺς φυγάδας. ‘Ο κυβερνήτης βλέπει πρὸς τὸν ὄριζοντα πολυάριθμο στόλο μεγάλων πλοίων νὰ εἰσέρχεται γρήγορα στὸν ‘Ελλή-

σποντο. Ὅτος δ στόλος τοῦ Σουλτάνου, τὸν ὅποῖον κατεδίωκαν οἱ "Ἐλληνες.

Πῶς ὅμως νὰ διαφύγουν τὸν νέον κίνδυνον; Ὁ ἀτρόμητος Ἀνδρέας δὲν ἐδείλιασε καὶ ἔκραξε πρὸς τοὺς συντρόφους του:

— Θάρρος ἀδελφοί! Εὰν ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν, οὐδεὶς καθ' ἡμῶν. Δὲν μᾶς ἔσωσε γιὰ νὰ γίνωμε βορὰ θηρίων.

Καὶ μὲ ἔξαιρετη τόλμη, ποὺ ἐμπνέει στὰ στήθη μόνον ἡ ἀγάπη τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, διέσχισε τὸν στόλο μὲ σημαία τουρκική. Ἀλλὰ ἔνα πλοῦ, ποὺ τὸ εἶχε νομίσει ἐλληνικόν, δρᾶ ἐναντίον του. Ἐπειδὴ ὅμως εἶδε ἀταραξίαν καὶ τὸ ἔνδυμα τῶν ναυτῶν, τὸ ἀφῆκεν ἀνενόχλητον.

Τότε ἡ σακολέβα ἔχώθηκε στὸν σωρὸ ἄλλων μικρότερων πλοίων, ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ κατεδίωκαν τὰ ἔχθρικά. Ἡ προφητεία τοῦ μοναχοῦ τῆς Κυζίκου ἐβγῆκεν ἀληθινή!

Σὲ λίγες ἡμέρες οἱ ἀτρόμητοι Ψαριανοὶ ἐγύρισαν στὸ νησί των, μετὰ τρίμηνη καὶ πλέον αἰχμαλωσία καὶ κινδύνους, καὶ ἐνῷ τοὺς ἐνόμιζαν χαμένους! Ἀνέβηκαν στὸν ναὸ τοῦ ἀγίου Νικολάου γιὰ νὰ ὀρκισθοῦν ἐκ νέου ὅτι θὰ πεθάνουν ὑπὲρ πατρίδος καὶ πίστεως.

Δέκα μῆνες ἔπειτα ἀγρια στίφη κατέστρεφαν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου τὸ ἥρωικὸ νησί. Τότε ἐφάνηκε στὸ Παλαιόκαστρο σημαία λευκή, μὲ τὶς λέξεις «Ἐλευθερία ἢ Θάνατος» καὶ μὲ σταυρὸ ἐρυθρὸ χαραγμένο. Συγχρόνως "Ἐλλην ναύτης ἔσπευδε πρὸς τὴν πυριτιδαποθήκη.

Τρομερὸς κρότος ἐκλόνισε τὰ θεμέλια τῆς γῆς καὶ τέσσερες χιλιάδες ἀπίστων καὶ ἀρκετοὶ στρατιῶτες τῆς πατρίδος ἐτινάχθηκαν εἰς τὸν ἀέρα.

(διασκενή)
οι μηδεμια μηρη η πενθερη της πατριαρχησης της ελληνικης οινωνιας της ελληνικης οινωνιας

26. Η ΣΟΥΛΙΩΤΟΠΟΥΛΑ

25. ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Απ' ἔξω μαυροφόρα ἀπελπισιά,
πικρῆς σκλαβιᾶς χειροπιαστὸ σκοτάδι·
καὶ μέσα στὴν θολόκτιστη ἐκκλησιὰ—
στὴν ἐκκλησιά, ποὺ παίρνει κάθε βράδυ
τὴν ὄψι τοῦ σχολειοῦ—
τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ κανδηλιοῦ
τρεμάμενο τὰ ὄνείρατα ἀναδεύει
καὶ γύρω τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.

Ἐκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ
τοῦ σκλάβου ἡ ἀλυσόδετη πατρίδα·
βραχνὰ ὁ παπᾶς, ὁ δάσκαλος, ἔκει
θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
μὲ λόγια μαγικά.

Ἐκεῖ ἡ ψυχὴ πικρότερο ἀγροικᾶ
τὸν πόνο τῆς σκλαβιᾶς της, ἔκει βλέπει
τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρέπει.

σποντο. Ὅτο δ στόλος τοῦ Σουλτάνου, τὸν ὅποῖον κατεδίωκαν οἱ "Ἐλληνες.

Πῶς ὅμως νὰ διαφύγουν τὸν νέον κίνδυνον; Ὁ ἀτράμητος Ἀνδρέας δὲν ἔδειλιασε καὶ ἔκραξε πρὸς τοὺς συντρόφους του:

— Θάρρος ἀδελφοί! Ἐὰν ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν, οὐδεὶς καθ' ἡμῶν. Δὲν μᾶς ἔσωσε γιὰ νὰ γίνωμε βορὰ θηρίων.

Καὶ μὲ ἔξαιρετη τόλμη, ποὺ ἐμπνέει στὰ στήθη μόνον ἡ ἀγάπη τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, διέσχισε τὸν στόλο μὲ σημαία τουρκική. Ἀλλὰ ἔνα πλοϊο, ποὺ τὸ εἶχε νομίσει διὰ ποινὴν αὐτὸν τούτων του. Ἐπειδὴ ὅμως εἶδε ἀταραξίαν

προφητικὰ τὰ λόγια τοῦ δασκάλου
μὲ μιὰ φωνὴ βαρειά:

«Μὴ σκιάζεσθε στὰ σκότη! ἡ ἐλευθερία
σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγυοβόλο ἀστέρι
τῆς νύκτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέρῃ».

«Ἀλάβαστρα»

Ιωάννης Πολέμης.

26. Η ΣΟΥΛΙΩΤΟΠΟΥΛΑ

χ Στής μάχης τὸν καπνό, ποὺ
πνίγει τὸ λαγκάδι, ὁ σουλιώτης
ὅλα τὰ ἔχει λησμονήσει, πεῖνα καὶ
δίψα. Καὶ τὸ Σούλι πέφτει ξέμα-
κρα· καὶ σὰν λησμονημένο εἶναι
καὶ ἐκεῖνο τ' ἄχαρο.

Καὶ ἐκεῖ ποὺ πολεμάει τὸ
παλληκάρι τὸ ἀγλύκαντο, μέρα καὶ
νύκτα, ἀκούει μιὰ γνώριμη φωνή,
ποὺ τὸν ξυπνάει.

— Λοιπὸν τὸ Σούλι δὲν χάθηκε καὶ ζῆ.

— Ήταν ἡ Λάμπη, ἡ ἀδελφὴ τοῦ παλληκαριοῦ.

— Τί καλὰ μοῦ φέρνεις, Λάμπη;

— Ζεστὴ κουλούρα, ἀδελφέ, ποὺ σοῦ τὴν ἐζύμωσα μὲ τὰ
χεράκια μου καὶ ἡ μάννα τὴν ἔψησε στὴν ἀνθρακιὰ μονάχη.
“Ελα νὰ φᾶς καὶ νὰ ξαποστάσῃς.

— Δὲν μπορῶ, καημένη, νὰ παρατήσω τὸ τουφέκι...

— Αὔτὸ εἶναι ἡ συλλογή σου, Νίση; “Ερχομαι ἐγὼ καὶ
σοῦ κρατῶ τὸν τόπο σου... Νά, σοῦ ἔστρωσα! Καὶ δός μου
τὸ τουφέκι.

Χαμογελᾶ ὁ ἀδελφὸς ὁ καπνισμένος. Καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ μάθῃ τὴν κορασιὰ πῶς πιάνουν τὸ τουφέκι.

‘Ο πόλεμος ἐβαστοῦσε πάντα. Μὲ χέρι σταθερὸ ἐγέμιζεν ἐκείνη καὶ σημάδευε. Καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς παραπέρα ἔτρωγε ἥσυχος καὶ μονάχα τὴν πεῖνα του ἀκουγε, τὴν θεριεμένη μέσα του.

Καὶ ὁ πόλεμος ἐβαστοῦσε. Καὶ ἐκεῖ ἔνα βόλι ἤλθε καὶ ἐπέτυχε κατάστηθα τὴν κορασιά. Καὶ αὐτὴ ἔκανε καρδιὰ καὶ δὲν ἐμιλοῦσε. Τὸ αἷμα ἐπλημμύριζε τὸν κόρφο της. ‘Η Λάμπη ἐσημάδευε καὶ ἐτουφεκοῦσε.

— “Εφαγες, Νάση;

— Κοντεύω, ἀκόμη λίγο, Λάμπη.

‘Η κόρη ἔξαναρώτησε καὶ δεύτερη καὶ τρίτη φορά. Καὶ τότε μὲ ἔνα πήδημα τὸ παλληκάρι βρέθηκε κοντά της. ‘Αρπαξε τὸ τουφέκι καὶ ἥσυχο, καθὼς εἶχε τραβηχθῆ, ἔξανάρχισε τὸν πόλεμο.

‘Αμίλητη ἡ σουλιωτοπούλα ἐπῆγε παραπίσω καὶ ἔπεσε!...

Καὶ ὁ πόλεμος ἐβαστοῦσε...

“Μεγάλα Χρόνια». 1930

Γιάννης Βλαχογιάννης

27. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ

Μαῦρο πουλάκι ξέβγαινε 'παμέσα ἀπὸ τὸ Σούλι.
Εἶχε τὰ μάτια του θολά, τὰ νύχια ματωμένα
καὶ πέταγε δόλομόναχο καὶ στὴν Φραγκιὰ τραβοῦσε.
Πατριῶτες τὸ ρωτήσανε, πατριῶτες τὸ ρωτᾶνε:
— Πουλάκι, ποῦθεν ἔρχεσαι καὶ ποῦθε κατεβαίνεις;
— Ἀπὸ τὸ Σούλι ἔρχομαι καὶ στὴν Φραγκιὰ πηγαίνω.
— Πουλάκι, πές μας τίποτα ἀπὸ τὸ Κακοσούλι¹,
πού' κανε τὴν Ἀρβανιτιὰ καὶ φόρεσε τὰ μαῦρα.
— Τί νὰ σᾶς πῶ, μαῦρα παιδιά, τί νὰ σᾶς μολογήσω;
Πῆραν τὸ Σούλι, πῆραν το, πῆραν τὸν Ἀβαρίκο²,
τὴν Κιάφα τὴν περήφανη καὶ κοσμοζακουσμένη.
Ἐκάη κι ὁ καλόγερος στὸ δοξασμένο Κούγκι³.

(λαϊκὸ τραγούδι)

1. Ἀλλη ὄνομασία τοῦ Σουλίου.

2. Χωρὸν τοῦ Σουλίου.

3. Ὄνομαστὸ καὶ λεχυφότα φρούριο τοῦ Σουλίου.

‘Ο γέρο - ἀγωνιστής ἐτελείωσε τὴ διήγησί του γιὰ τοῦ κάστρου τὴν παράδοσι.

— Εβγήκαμε μὲ ὅλες τὶς τιμές, ἔλεγε. Μὲ τ' ἄρματα καὶ μὲ τὰ πράγματα μας. Ἡ συμφωνία ἐφυλάχθηκε πιστὴ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Μὰ δὲν ἦταν γραμμένο νὰ τελειώσῃ ἔτσι αὐτὴ ἡ σκηνὴ τῆς πολιορκίας. Γιατί, κοντὰ στὴν συμφωνία τὴν γραπτή, ἔγινε κι ἄλλη, πιὸ παράξενη ἀπὸ τὴν πρώτη.

Καὶ τὴν ἔκανε μιὰ ἀπλῆ γυναικα. Ἡ Μάρω ἡ Σουλιώτισσα, νιόνυμφη καὶ χηρεμένη. “Οσο ἔζουσεν ὁ ἄνδρας της, τὴν ἐσεβόταν ἡ φρουρά. Μὰ καὶ χήρα τώρα δὲν ἔχωράτευε. Νομίζεις εἶχε πάρει τὸν ἀέρα ἐκείνου τοῦ παλληκαριοῦ, ποὺ ἦταν τὸ πρῶτο ἀνάμεσά μας. Καὶ ἡ παρθενική της ντροπὴ μονάχα δὲν ἀφηνε τὴν χήρα νὰ δράξῃ τ' ἄρματα.

Καὶ τώρα βγαίνοντας ἀπὸ τὸ κάστρο ἡ Μάρω ἀκολουθοῦσεν ἀμίλητη, ἀκλαυτη, ἀσχημη, γιατὶ εἶχε σβήσει ἡ πεῖνα κάθε ἀνθὸ στὴν ὅψι της, ὅπως εἶχε κάμει νὰ στερέψῃ καὶ τὸ στερνό της δάκρυ. “Αξαφνα ἡ Μάρω, ἐκεῖ ποὺ ἐπήγιανε σκυφτή, ἔβαλε μιὰ φωνή. Καὶ εἴχαμε ἀδειάσει πιὰ τὸ κάστρο καὶ οἱ Τούρκοι ἔτοιμάζονταν νὰ μποῦν. Έγύρισε ἡ Μάρω πίσω τρέχοντας καὶ ἐστάθηκε στὴν σιδερόπορτα τοῦ κάστρου δλόρθη μὲ τὴν παρδαλὴ μανδήλα της (τὰ μαῦρα τότε ποῦ νὰ τά ’βρισκε; Ὁστερα ἡ ζωή της ἐπέρασε μαυροντυμένη!).

— Σταθῆτε πίσω! εἶπε. Κανένας δὲν θὰ μπῇ!

Παραξένεψε πολὺ καὶ ἡ ὅψι καὶ ἡ φωνή της. Οἱ Ἀρβανίτες τὴν ἐπῆραν μὲ τὸ καλό.

— Σῆρε! τῆς εἶπαν. Σκλάβα θὰ κρατηθῆς, ἀν μείνης. Τί ζητᾶς;

—Στὸ κάστρο μέσα ἐλησμονήθηκε ἀνθρωπος... Μπέσα γιὰ μπέσα¹;

—Μπέσα·εἶπε ἔνας Ἀρβανίτης.

‘Η Μάρω ἔχαθηκε καὶ ἔξαναφάνηκε σὲ λίγο κρατῶντας στὴν ποδιά της κρυμμένο κάτι. Καὶ ἐπροχώρησε νὰ περάσῃ.

Οἱ Τοῦρκοι τώρα τὴν ἐκύκλωσαν στενά, θέλοντας νὰ ἴδουν τί εἶχε καὶ νὰ τῆς τὸ ἄρπάξουν.

‘Η ἵδια ἡ Μάρω εἶδε τὸν κίνδυνο. Ἐτράβηξε τὸ χαντζάρι ἀπὸ τὸν κόρφο της, ποὺ τὸ εἶχε πάντα σύντροφό της.

~~Πίσω, ἐφώναξε. Τὴν μπέσα μὴν πατᾶτε!~~

Μὲ τὸ ἀριστερό της χέρι βαστῶντας τὴν ποδιά της ἀνοικτὴ ἔδειχνε τὰ κόκκαλα (λιβανισμένα κόκκαλα τοῦ ἀνδρός της). Καὶ ἐφοβέριζε μὲ τὸ μαχαίρι. Καὶ ἐπροχώρησε καὶ ἐπέρασε.

“Οταν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα ἐσπάρθηκε τῆς Μάρως ἡ ἀποκοτιά², δὲν ἔμεινεν ὅψι νὰ μὴ γλυκαθῇ καὶ χείλι νὰ μὴ γελάσῃ. Καὶ ἥταν ἔνα ξαλάφρωμα στὴν πικραμμένη συνοδεία μας, ποὺ ἐπροχωροῦσε βαρυκίνητα... Νοῦ καὶ καρδιὰ ποιός εἶχε πιὰ τὴν Μάρω νὰ θαυμάσῃ!

« Μεγάλα Χρόνια », 1930

Γιάννης Βλαχογιάννης

1. Πίστι στὸν λόγο.

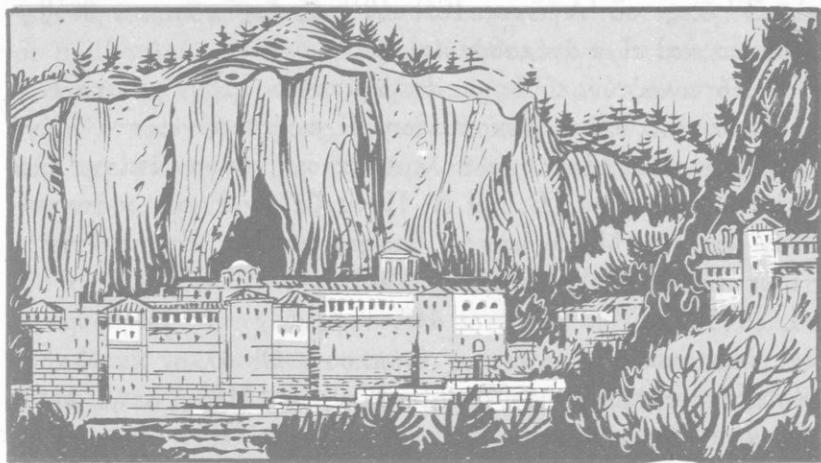
2. Τόλμη.

29. Η ΔΕΣΠΩ

Αχός βαρύς ἀκούεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν.
 Μήνα σὲ γάμο ρίχνονται, μήνα σὲ χαροκόπι;
 Ούδε σὲ γάμο ρίχνονται, ούδε σὲ χαροκόπι.
 'Η Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἄγγόνια.
 — Γεώργαινα, ρίζε τ' ἄρματα, δὲν εἶναι ἐδῶ τὸ Σούλι,
 'Εδῶ εἰσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανίτων.
 — Τὸ Σούλι κι ᾧν προσκύνησε κι ᾧν τούρκεψεν ἡ Κιάφα,
 'Η Δέσπω ἀφέντες λιάπτηδες δὲν ἔκαμε, δὲν κάμνει.
 Δαυλὶ στὸ χέρι ἀρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει:
 — Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε! Παιδιά, μαζί μου
 ἐλάτε.
 Καὶ τὰ φουσέκια ἀνάψανε κι ὅλοι φωτιά γενῆκαν.

(δημοτικὸ τραγούδι)

30. ΕΙΣ ΤΟ ΜΕΓΑ ΣΠΗΛΑΙΟΝ

‘Η μονή τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἔχει συνδεθῆ στενὰ μὲ τὸν Ἱερό μας ἀγῶνα. ‘Ο δεσμὸς αὐτὸς ἐφάνηκε ἵδιως κατὰ τὴν τρίτην εἰσβολὴν τοῦ Ἰμβραήμ στὰ Καλάβρυτα, ἡ ὥποια ἔγινεν ἀπὸ τὰς Πάτρας, τὸν Ἰούνιο τοῦ 1827.

‘Ο Ἰμβραήμ ἐβάδισε εἰρηνικῶς πρὸς τὰ Καλάβρυτα καὶ ἐστρατοπέδευσε ἀπ’ ἔξω. Κατὰ τὴν διαδρομή του ἔδιδεν ἔγγραφα ἀμνηστεύσεως στὰ ὑποτασσόμενα χωρία. Καὶ ἐνῷ στὸ στρατόπεδο ἐδέχετο τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ὑποτασσομένων, ἐσκέφθηκε ὅτι πρέπει μὲ κάθε θυσίᾳ νὰ καταλάβῃ τὴν Μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Διότι ἐγνώριζεν ὅτι αὐτὴ ἡ Μονὴ ἦτο κέντρο τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους. “Οπως ὑπῆρξε σ’ ὅλους τοὺς αἰῶνας προπύργιον τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἔτσι καὶ τώρα, εἰς δόλον τὸν Ἀγῶνα, ὑπῆρξε προπύργιον τῆς ἐλευθερίας. Πολλοὺς ἐπροστάτευσε ἡ Μονὴ κατὰ τίς ἐπιδρομές τοῦ Ἰμβραήμ καὶ πολλὰ ἔξώδευσε. Οὕτε καὶ αὐτὰ τὰ ἱερὰ ἀργυρᾶ σκεύη ἐλογάριασε. “Ολα τὰ ἔξηργύρωσε γιὰ

τις ἀνάγκες τοῦ Ἀγῶνος. Καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπρομηθεύθη
κε ὅπλα καὶ εἶχε ἀνέκαθεν καὶ δύο κανόνια.

Τότε λοιπόν, εὐθὺς ὡς ἐπλησίασε δὲ Ἰμβραήμ στὰ Κα-
λάβρυτα, πλῆθος γυναικοπαίδων εἶχε καταφύγει στὸ Μέγα
Σπήλαιον. Καὶ ἔξακόσιοι πολεμισταὶ κατέφυγαν ἐπίσης ἐκεῖ
ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Β. καὶ Ν. Πετμεζᾶν, γιὰ νὰ προστατεύ-
σουν καὶ τὴ Μονὴ καὶ τὰ γυναικόπαιδα. Ἐτοποθέτησαν
στοὺς πύργους τῆς Μονῆς τὰ κανόνια καὶ ἐκεῖ, κοντὰ σ' αὐ-
τά, ἐστάθηκαν οἱ πλεῖστοι ἀπὸ τοὺς μαχητάς, βοηθούμενοι
καὶ ἀπὸ πολλοὺς μοναχούς ἐνόπλους. Οἱ ἄλλοι κατέλαβαν
θέσεις κοντὰ στὴ Μονὴ καὶ γύρω τῆς. Μέσα στὴν Μονὴ
ἔμεναν τὰ γυναικόπαιδα καὶ προσηγόρισαν τὴν Ὑπέρμαχον
Στρατηγὸν γιὰ τὴ σωτηρία αὐτῶν καὶ τοῦ "Ἐθνους".

Ο Ἰμβραήμ, προτοῦ διατάξῃ ἔφοδο κατὰ τοῦ Μονα-
στηρίου, ἐπροσπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὑποταγὴ τῶν μονα-
χῶν. Τοὺς ἔγραψε λοιπὸν ἔνα γράμμα, στὸ ὅποιον ὅμως ἔ-
λαβε τὴν ἔξῆς ἀπάντησιν ἐκ μέρους τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μο-
νῆς Δαμασκηνοῦ:

«Ὑψηλότατε ἀρχηγὲ τῶν Ὀθωμανικῶν δυνάμεων, χαι-
ρε. Ἐλάβομεν τὸ γράμμα σου καὶ εἴδομεν τὰ δσα γράφεις.
Ἡξέρομεν δτι εἰσαι εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Καλαβρύτων πολ-
λὰς ἡμέρας καὶ δτι ἔχεις ὅλα τὰ μέσα τοῦ πολέμου. Ἡμεῖς
νὰ προσκυνήσωμεν εἶναι ἀδύνατον, διότι εἴμεθα ὥρκισμένοι
εἰς τὴν πίστιν μας: "Η νὰ ἐλευθερωθῶμεν η νὰ ἀποθάνωμεν
πολεμοῦντες· καὶ κατὰ τὴν παράδοσίν μας δὲν γίνεται νὰ
χαλάσῃ δὲρδος ὅρκος τῆς πατρίδος μας. Σὲ συμβουλεύομεν
ὅμως νὰ ὑπάγγης νὰ πολεμήσῃς ἄλλα μέρη, διότι νὰ ἔλθῃς
ἐδῶ νὰ μᾶς πολεμήσῃς καὶ νὰ νικήσῃς δὲν εἶναι μεγάλο κα-
κό, διότι θὰ νικήσῃς παπᾶδες· ἂν ὅμως νικηθῆς, τὸ ὅποιον
ἐλπίζομεν ἀφεύκτως μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, διότι ἔχομεν
καὶ θέσιν δυνατήν, θὰ εἶναι ἐντροπή σου, καὶ τότε οἱ "Ἐλλη-

νες θὰ ἐγκαρδιωθοῦν καὶ θὰ σὲ κυνηγοῦν πανταχοῦ. Ταῦτα σὲ συμβουλεύομεν καὶ ἡμεῖς καὶ κάμε, ὡς γνωστικός, τὸ συμφέρον σου. "Ἐχομεν καὶ γράμματα καὶ ἵερὸν ὄρκον ἀπὸ τὴν Βουλὴν καὶ τὸν ἀρχιστράτηγον Κολοκοτρώνην, ὅτι εἰς πᾶσαν περίστασιν πολλὴν βοήθειαν θὰ μᾶς στείλουν, στρατιώτας καὶ τροφάς.

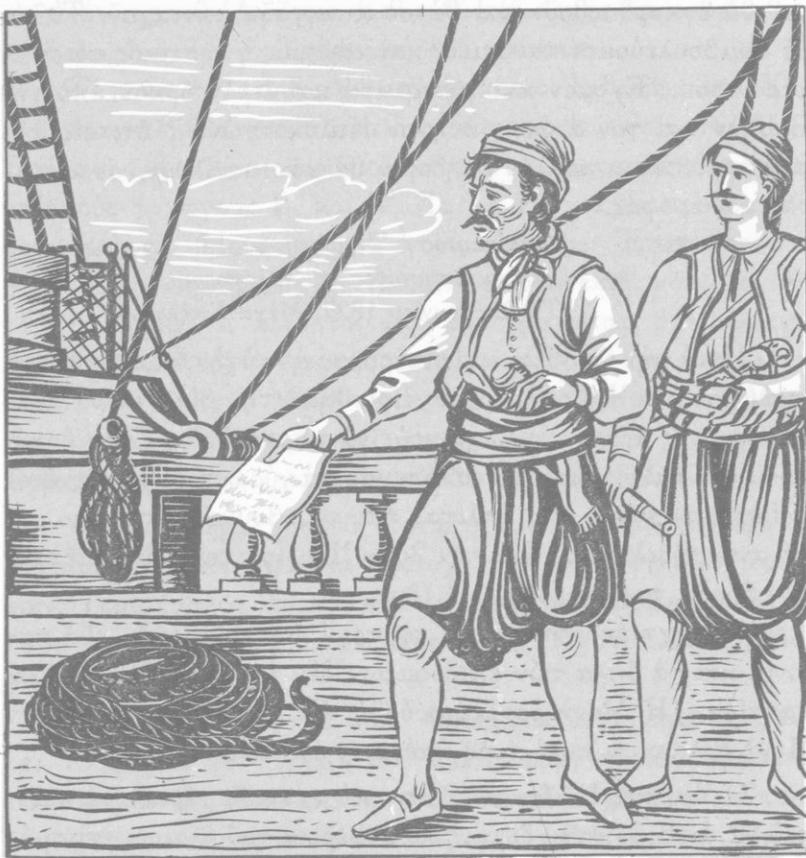
Δαμασκηνός δ 'Ηγούμενος
καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ παπᾶδες καὶ καλόγηροι
Τῇ 21 Ἰουνίου 1827, Μέγα Σπήλαιον».

Μετὰ τὴν γενναίαν καὶ πατριωτικὴν αὐτὴν ἀπάντησιν τοῦ ἥγουμένου, δ 'Ιμβραήμ μεταχειρίσθηκε τὴν βία, γιὰ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς ἀνδρείους κληρικοὺς νὰ παραδοθοῦν. Στὴν ἀρχή, ἀφοῦ ἐπλησίασε καὶ κατεσκόπευσε τὰ γύρω τῆς Μονῆς, ἐτοποθέτησε κανόνια καὶ ὁπλίτας ἐπὶ τοῦ βουνοῦ Σταυρίου, ἀπέναντι τῆς Μονῆς. Καὶ τὴν 24ην Ἰουνίου τοῦ 1827 διέταξε τὴν ἔφοδο, ποὺ διηγύθυνεν ὁ Ἰδιος.

'Η μάχη ἐκράτησε ἀπὸ τὸ πρωὶ ἔως τὸ βράδυ. Τὰ κανόνια καὶ τὰ ὅπλα τῶν ἐπιδρομέων δὲν ἐσταματοῦσαν, ἀλλὰ ματαίως. 'Η Μονὴ ἐστέκετο ὀρθή. Οἱ ἀμυνόμενοι ἀπὸ τὴν Μονὴ ἔβλαπταν πολὺ τοὺς ἀπέναντι ἔχθρούς.

'Ο 'Ιμβραήμ διέταξε τὸ ἱππικό του καὶ μέρος τοῦ πεζικοῦ νὰ ἀνεβοῦν στὴ δυτικὴ κατωφέρεια τοῦ ἐλαιοσκεπασμένου βουνοῦ καὶ πυροβολῶντας νὰ πλησιάσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὴν Μονή. 'Αλλά, ἐνῷ ἐπλησίαζαν, ἐσκοτώνοντο ἀπὸ τὶς σφαῖρες τῶν γενναίων πολεμιστῶν. Τότε δ 'Ιμβραήμ, ἀπελπισμένος καὶ βλέποντας τὰ ἀπόκρημνα βουνὰ καὶ φοβούμενος νὰ πλησιάσῃ, διατάσσει γενικὴν ὑποχώρησιν. Καὶ ὅλοι τῶν ντροπιασμένοι ἔφυγαν στὰ Καλάβρυτα, ἐνῷ τὰ κανόνια καὶ οἱ καμπάνες τῆς Μονῆς ἐκροτοῦσαν καὶ οἱ ὑπερασπισταὶ καὶ νικηταὶ ἐδόξαζαν τὴν 'Αειπάρθενον.

— Τὰ τέλην ταῦτα οὐκ εἶ πληροῦσαν τούτοις
Χρ. Σταυρόπουλος (διασκευή)

31. Η ΤΙΜΙΟΤΗΣ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

‘Ο Κανάρης είχεν ἀποφασίσει νὰ πυρπολήσῃ τὸν φοβερὸ αἰγυπτιακὸ στόλο μέσα στὸ λιμάνι τῆς Ἀλεξανδρείας. Τὸ τολμηρὸ σχέδιο, δυστυχῶς, δὲν ἐπέτυχε καὶ οἱ “Ελληνες πυρποληταὶ ἐσώθηκαν ώς ἐκ θαύματος καὶ ἐπέστρεφαν στὴν Ελλάδα.

Πλοίαρχος όμως καὶ ναῦτες ἥσαν σὲ κακὴ κατάστασι,
διότι δὲν εἶχαν οὔτε ψωμὶ οὔτε νερό.

Καὶ ἐνῷ ἔπλεαν μὲ οὔριον ἀνεμο, ἔνας ναύτης, ποὺ πα-
ρατηροῦσε πολλὴ ὥρα τὸ πέλαγος, εἶπε στὸν Κανάρη:

— Καπετὰν Κωνσταντῆ, ἔνα καράβι ἀπὸ μακριά!

— Καλά, ἀποκρίνεται ἥσυχα ὁ Κανάρης.

Σὲ μισὴ ὥρα, ὅταν τὰ δύο πλοῖα εύρεθηκαν σὲ μικρὴ
ἀπόστασι, οἱ ναῦται τοῦ Κανάρη διέκριναν, ὅτι τὸ ξένο πλοῖο
ἥτο μεγάλο αὐστριακὸ ίστιοφόρο.

— Εμπρός, παιδιά, τοὺς γάντζους! προστάζει ὁ Κα-
νάρης.

Μερικοὶ ναῦτες ἐπῆραν τὰ ὅπλα των, ἄλλοι ἐκωπηλα-
τοῦσαν. Σὲ λίγο ἡ βάρκα τοῦ Κανάρη ἐπλησίασε τὸ μεγα-
λοπρεπὲς πλοῖο.

Τότε ὁ Κανάρης μὲ ἄλλους ναῦτες ἀναφριχᾶται εἰς αὐ-
τὸ καὶ, κρατῶντας τὸ πιστόλι, ἐμφανίζεται στὸν αὐστριακὸ
πλοίαρχο.

— Τί θέλετε; ρωτᾷ κατατρομαγμένος ὁ πλοίαρχος.

— Θέλομε ψωμί, νερὸ καὶ ὅ, τι ἄλλο ἔχει τὸ καράβι, γιατὶ
πεθαίνομε ἀπὸ τὴν πεῖνα.

‘Ο πλοίαρχος προστάζει τοὺς ναῦτές του νὰ φέρουν ψω-
μί, νερό, τυρὶ καὶ ἔνα βαρέλι μὲ παστὰ ψάρια.

‘Αφοῦ ὅλα αὐτὰ τὰ κατέβασαν στὴν βάρκα, ὁ Κανάρης
λέγει πρὸς τὸν πλοίαρχο:

— Δὲν ἔχω χρήματα νὰ σὲ πληρώσω τώρα· γράψε σ’ ἔνα
χαρτὶ πόσο ἀξίζουν καὶ φέρε το νὰ τὸ ὑπογράψω!

— Δὲν κάνουν τίποτε, ἀποκρίνεται ὁ πλοίαρχος.

— Φέρε τὸ χαρτὶ καὶ γράψε δύο χιλιάδες γρόσια! εἶπε ἐν-
τόνως ὁ Κανάρης.

‘Αφοῦ ὑπέγραψε τὸ χαρτὶ, ὁ Κανάρης εἶπε:

— Τὸ “Εθνος μας θὰ σὲ πληρώσῃ!

— Αλλά, ἐπόλμησε νὰ ἀποκριθῇ ὁ πλοίαρχος, σεῖς δὲν ἔχετε ἔθνος.

Τότε τὰ μάτια τοῦ Κανάρη ἀστράπτουν καὶ μὲ ἀγανάκτησι λέγει:

— "Αν δὲν ἔχωμε ἔθνος, θὰ κάνωμε! Καὶ ἐννοοῦσε φυσικὰ ὁ Κανάρης Κράτος. Διύτι ἔθνος ὑπῆρχε. Διαφορετικὰ δὲν θὰ εἴχαμε τὸ εἰκοσιένα καὶ τὰς ἄλλας ἐπαναστάσεις.

'Επὶ τέλους ἔχωρίσθηκαν καὶ ὁ Κανάρης ἔφθασε αἰσίως στὴν πατρίδα του. 'Επέρασαν ἀρκετὰ χρόνια. 'Η 'Ελλὰς ἐλευθερώθηκε καὶ ὁ Κανάρης ἤτο ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν. "Ενας ἀπὸ τοὺς πιὸ πιστοὺς συντρόφους του ἤτο πλοίαρχος ἐμπορικοῦ πλοίου καὶ ἔταξίδευε στὸ Γαλάζι, γιὰ νὰ ἀγοράσῃ σιτάρι. 'Εκεῖ συνήντησε τὸν αὐστριακὸ πλοίαρχο, ὁ ὃποῖος δὲν τὸν ἀνεγνώρισε στὴν ἀρχή. "Οταν ὁ "Ελλην πλοίαρχος τοῦ ἔθυμισε τὶς λεπτομέρειες τῆς συναντήσεως των στὸ πέλαγος, ἔξανάφερε στὴν μνήμη του τὶς τόσο δυσάρεστες γι' αὐτὸν στιγμές. 'Ο "Ελλην τὸν παρεκίνησε νὰ ἔλθῃ στὰς Ἀθήνας, γιὰ νὰ πληρωθῇ. Καὶ ὁ αὐστριακὸς πλοίαρχος μετὰ πολλοὺς δισταγμούς ἐδέχθηκε. Καὶ ὁ παλαιὸς σύντροφος τοῦ Κανάρη μὲ τὸν Αὔστριακὸ πλοίαρχο ἐπῆγαν στὸ 'Υπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν.

— 'Εξοχώτατε, λέγει ὁ "Ελλην πλοίαρχος, ἐνθυμεῖσαι, ποὺ ὑπέγραψες ἀπόδειξι γιὰ δύο χιλιάδες γρόσια σ' ἔναν πλοίαρχον κοντὰ στὴν Ἀλεξάνδρεια;

— 'Ο Κανάρης ἐσκέφθηκε καὶ εἶπε: —

— Αἱ, ναί, ἐνθυμοῦμαι!

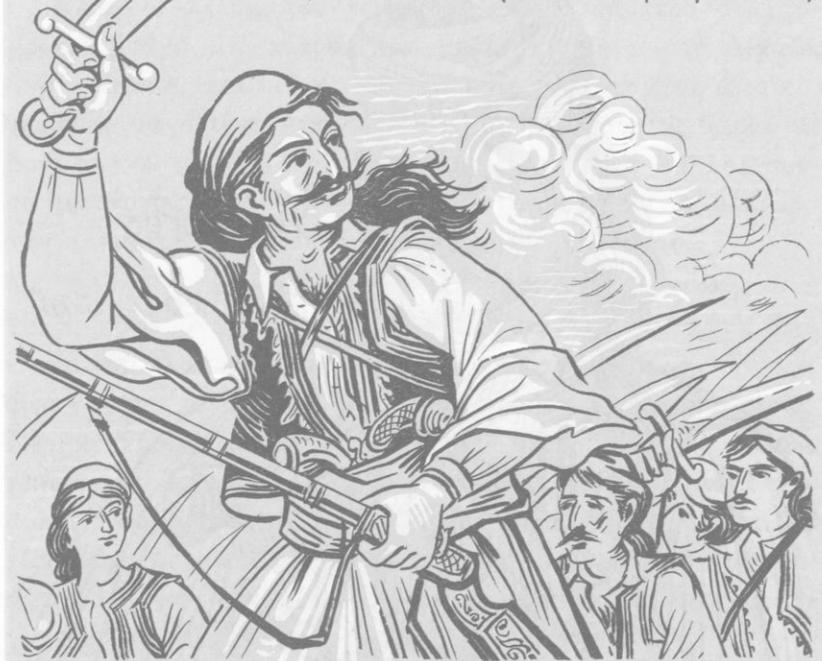
— Νά, λοιπόν, ὁ πλοίαρχος ἤλθε νὰ πάρῃ τὰ χρήματα.

Τότε ὁ Κανάρης ἐζήτησε τὴν ἀπόδειξι, τὴν εἰδὲ καί, μὲ παράπονο πρὸς τὸν Αὔστριακὸ γιὰ τὴν παλιὰ δυσπιστία του, ὑπέγραψε ἔνταλμα καὶ ὁ πλοίαρχος ἐπληρώθηκε.

(κατὰ διασκευὴν)

32. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

('Υπὸ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη τὸ 1822)

Φύσα, μαίστρο δροσερὲ κι ἀέρα τοῦ πελάγου,
νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τὴν μάννα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγάδες
στὸ Δερβενάκι κοίτουνται στὸ χῶμα ξαπλωμένοι.
Στρῶμά 'χουνε τὴν μαύρη γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καὶ γι' ἀπανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ λάμψι!
Κι ἔνα πουλάκι πέρασε καὶ τὸ συχνορωτᾶνε:

— Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέφτικο ντουφέκι;
— Μπροστὰ πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσ' ὁ Κολοκοτρώνης
καὶ παραπίσω οἱ "Ελληνες μὲ τὰ σπαθιὰ στὰ χέρια!

(δημοτικό)

"Ἄν τὸ φυτόν μποροῦν ποτὲ νὰ δέσε τὴν τοποθεσίαν τοῦ πόλεμου"

33. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

— Κολοκοτρώνα! Κολοκοτρώνα!

“Ετσι ἔλεγαν τὰ τουρκάκια, στὰ βάθη τῆς Ἀσίας, καὶ τὸ αἷμά τους ἐπάγωνε. Ἡ φαντασία τους τὸν ἐπλαθε τεράστιο γίγαντα μὲ τρία μάτια. Τὸ μεσιανό, πελώριο, ἐπάνω ἀπὸ τὴν μύτη, στὸ μέτωπο. Τὸν ἥθελαν τριχωτὸ σὰν ἄρκούδα· μὲ φοβερὰ δόντια κάπρου, γυριστά, κοφτερὰ σὰν χαντζάρια.

Καὶ πῶς τὸν ἐφαντάσθηκαν οἱ Εύρωπαιοι; Μεγαλοκέφαλο, τρομερὸν ἀτοίγγανο μ' ἀλλοίθωρα μάτια.

Καὶ οἱ ἄλλοι, ποὺ τὸν εἶδαν κοντά; Μυτερὸ σταχτόχρωμο βράχο, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι σπαρμένοι στὸ Αἰγαῖο, ἄγρια μορφή, σκαμμένη ἀπὸ τὸν καιρό, χαλασμένη ἀπὸ τὸν πόλεμο, φαγωμένη ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ἀνησυχία, δμοια μὲ βράχο, ποὺ τὸν δέρνουν τὰ κύματα. Καὶ ἔνας Γάλλος συνταγματάρχης, ποὺ ἦταν μαζί του στὴν Τρίπολι σ' ὁλάκερη τὴν πολιορκία, τοῦ κολλάει ἔνα μουστάκι πελώριο.

"Ἐνας νέος εἶχε φθάσει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς, στὰ 1823, πρόσφυγας στὴν Τρίπολι. Μὲ φαντασία γεμάτη ἀπὸ τὰ παραμύθια τῆς Ἀσίας γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη, ἔτρεξε, ἅμα ἐφθασε, στὸ σπίτι του, νὰ ἴδῃ τὸ ὑπεράνθρωπο τέρας. Εὔρηκε κόσμο πολὺ ἐκεῖ πέρα. 'Ο Γέρος ἦταν μὲ ἄλλους καπεταναίους σὲ ἔνα ισόγειο δωμάτιο, ἀμέσως μετὰ τὴν αὐλή. Λαδὸς καὶ ἐνοπλοὶ ἀκόλουθοι ἔφραζαν τὴν πόρτα. 'Ο νέος δὲν μποροῦσε νὰ ἴδῃ τίποτα, ἐσπρωχνε καὶ σπρωχνότανε νὰ ἀγνίξῃ δρόμο. 'Ο Οίκονόμου, γραμματικὸς τοῦ ἀρχηγοῦ, τὸν ἔβλεπε, τοῦ κίνησε τὴν περιέργεια.

— Ποὺ θὲς νὰ πᾶς; τὸν ρώτησε. Τί γυρεύεις;

— Νὰ ἴδω τὸν Κολοκοτρώνη.

'Ο Οίκονόμου τὸν ἐβοήθησε νὰ φθάσῃ ἔως τὴν θύρα.

— Μὰ ποιός εἶναι; Ποιός;

'Εκοίταξε ὅλους τοὺς ἄλλους, ἔξω ἀπὸ τὸ Γέρο, καὶ ἂς ἦταν ὀρθός. "Οταν τοῦ εἴπαν, τέλος, «αὐτὸς εἶναι», ἀπόμεινε βουβός, σὰν κάποιος ποὺ βλέπει νὰ σωριάζεται ἐμπρός του πύργος τετράψηλος. Δὲν μποροῦσε νὰ ὥρῃ στὰ σύγκαλά του. Σὰν νὰ μὴν ἦταν ἐκεῖ κανένας ἄλλος, εἴπε δυνατὰ μιλῶντας μὲ τὸν ἔαυτό του:

— Μπᾶ! εἶναι σὰν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους!

"Αν τὸ φυσικὸ μποροῦσε ποτὲ νὰ δώσῃ τὴν παραμικρὴ

ἰδέα τοῦ μεγαλείου τῆς ψυχῆς, νὰ ζωγραφήσῃ τὴν ἀπροσμέτρητη δύναμι της, αὐτὸ δὲν ἥταν σίγουρα τὸ δικό του φυσικό... Ἀνάστημα μέτριο, κορμὶ κανονικό, συμμετρικό, λιγνό, σβέλτο, χωρὶς τίποτε τὸ ἔξαιρετικό. Ἐμπρὸς σὲ ἄλλους κλέφτες θὰ φαινότανε νᾶνος. Ἡ μορφή του, σουρωμένη, ξεροψημένη, ἔδειχνε ἀκόμη πιὸ ἀδύνατη μέσα στὰ μακριὰ μαλλιά του, ποὺ ἐκυμάτιζαν στοὺς ὄμους. Τὸ μέτωπό του, ψηλὸ καὶ στερεό, αὐλάκωναν δυὸ τρεῖς βαθειές ρυτίδες. Ἡ μύτη του, κάπως χονδρή, μεγαλούτσικη, ἐλαφρὰ γυριστή. Δυὸ μεγάλες γραμμὲς ἐπάνω ἀπὸ τὸ δασὺ μουστάκι, κατέβαιναν ἀπὸ τὴν ἄκρη τῶν ρουθουνιῶν καὶ ἔχωναν μὲ ἔνα μισοφέγγαρο, τὸ πλατύ, παχὺ στόμα του. "Ἐνα δόντι ἐκαβαλλίκευε λιγάκι τὸ κάτω χεῖλος, ποὺ δὲν ἔσμιγε ἐντελῶς μὲ τὸ ἐπάνω. Τὸ σαγόνι του ἀρχιζε μὲ ἀδρὴ γραμμή, ἔσβηνε ὅμως πιὸ κάτω ἀπαλά. Δὲν εἶχε μεγάλα μάτια. Κάτω ἀπὸ πυκνὰ φρύδια, μέσα στὶς βαθειές κόγχες τους, ἐφαίνονταν μάλιστα μικρότερα πολὺ ἀπὸ ὅσο ἥταν πραγματικά. Ἡ ἔκφρασίς τους ἐστεκόταν ὅλη στὴν ματιά του. "Ησυχη, ἄμεση, ἀτρομη, ἔχωνόταν ὀλόισια, σὰν μύτη ἀτσαλιοῦ, στὸ εἶναι τῶν ἄλλων! Ἡταν κοντολογῆς μορφὴ χαρακτηριστική, μὰ ὅχι φωνακτή· καὶ αὐστηρή, χωρὶς νὰ εἶναι ἀγρια. Κάτι ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ξαφνιάσῃ στὸ τραχύ του πρόσωπο δὲν ἥταν οὔτε μύτες, οὔτε στόματα, οὔτε μῆλα πεταγμένα καὶ βαθουλώματα, μὰ ἔνας ἀέρας, γεμάτος χριστιανικὴ ἐγκαρτέρησι, βαθειὰ καλώσυνη καὶ ἀνθρωπιά, μιὰ γλύκα σὰν ἀσκητής, ποὺ δὲν ἥξερες τί γυρεύει σ' ἔναν πρωτοκλέφτη, ποὺ εἶχε σπείρει μὲ ἀνοικτὰ τὰ χέρια, τόσες φορές, τὸν θάνατο.

Εὔκολο δὲν ἥταν νὰ διαβάσῃς αὐτὴ τὴν μορφή. Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφανειακὴ ἀπλότητά της, ἔξεχώριζες τὶς πιὸ σύνθετες καὶ ἀπροσδόκητες ἐνώσεις. "Ἐφθανε πολλὲς φορὲς ἔνας λόγος, γιὰ νὰ πάρῃ τὸ ἥσυχο μάτι του μιὰ ἔκφρασι τρομε-

ρή, παγερή. Τὸ πρόσωπό του ἄλλαζε ἀπότομα. 'Ο ἀγγελικὸς ἀέρας τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ὑποταγῆς, ἡ ἐγκαρδιότης καὶ ἡ γλύκα ἔσβηναν στὴν στιγμή. Ἐφώναζε σὰν λεοντάρι. Καὶ ἀντιλαλοῦσαν τὰ φαράγγια τοῦ Μοριᾶ, σὰ νὰ ἔβροντοῦσε ἀπὸ ψηλά. Τὸ ἴδιο καὶ στὸ ξέσπασμα τοῦ κεφιοῦ του. Μὰ ἔνας μονάχα θὰ μποροῦσε νὰ σταθῇ πλάι του: ὁ νικητὴς τῆς Ἀράχωβας. Μεγάλος στρατιώτης, γεννημένος στρατηγός, ὁ Καραϊσκάκης.

'Αλλὰ θὰ ἔστενευε κανένας πολὺ παράξενα τὴν μορφὴ τοῦ Γέρου, ἂν τὸν ἔπαιρνε σὰν ἀπλῆ στρατιωτικὴ ἀξία. 'Ο Ἰμπραήμ μάλιστα ἔφθασε νὰ πῆ, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης, ὡς στρατιωτικός, δὲν ἀξιζεῖ δυὸ παράδεις! "Όχι σωστός, βέβαια, λόγος, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ Γάλλος στρατηγὸς Ραιμπώ, ποὺ δὲν ἔχωνευε διόλου τὸν Κολοκοτρώνη, τοῦ ἀναγνωρίζει τὴν « φυσικὴ ἀντίληψι τοῦ πολέμου », μὲ ἄλλα λόγια τὸ στρατηγικὸ μυαλό.

Μὰ ὁ Κολοκοτρώνης δὲν εἶναι μονάχα ὁ μεγάλος πολέμαρχος. Εἶναι κάτι πολὺ πλατύτερο ἀπ' αὐτό. Εἶναι ὁ γνήσιος « ἀνθρωπὸς τοῦ Είκοσιένα ». Εἰσιν τοιαύτα ταῦτα τοῦ Κολοκοτρώνη

Δὲν ὑπάρχουν γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη ραγιάδες.

— "Ελληνες! φωνάζει στὸν ἐλεύθερο λαό, ποὺ θέλει νὰ ξεσηκώσῃ ὀλάκερο.

Βλαστάρι τοῦ Μοριᾶ μιλεῖ σὰν ἀρχηγὸς λαοῦ, ποὺ δὲν ἔδέχθηκε ποτὲ ζυγό. Εἶναι γεμάτος ἀπὸ τὴν ἀνάμνησι καὶ τὴν ὑπερηφάνεια γιὰ τὰ παλιὰ Ἑλληνικὰ τρόπαια. "Ερχεται νὰ ξαναδέσῃ τὴν κομμένη παράδοσι.

"Οταν ἐπῆραν τὸ Ναύπλιο, ἐπῆγεν ὁ "Αγγλος πλοίαρχος" Αμιλτον καὶ τὸν εἶδε. Τοῦ εἶπε ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητήσουν οἱ "Ελληνες συμβιβασμὸ καὶ ἡ 'Αγγλία νὰ μπῆ στὴ μέση.

— Αὐτὸ δὲν γίνεται, εἶπε ξερὰ ὁ Κολοκοτρώνης. 'Ελευθερία ἡ θάνατος! 'Εμεῖς ποτὲ συμβιβασμὸ δὲν ἔκάμαμε μὲ

τὸν Σουλτάνο. "Αλλους ἔκοψε, ἄλλους ἐσκλάβωσε μὲ τὸ σπαθὶ καὶ ἄλλοι, καθὼς ἐμεῖς, ἐζούσαμε ἐλεύθεροι ἀπὸ γεννιὰ σὲ γενιά. Ὁ βασιλέας μας ἐσκοτώθη· καμιὰ συνθήκη δὲν ἔκαμε. Ἡ φρουρά του εἶχε παντοτινὸ πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους καὶ δυὸ κάστρα ἦταν ἀπάρτα.

— Ποιά εἶναι ἡ φρουρά του; Καὶ ποιά τὰ κάστρα;

— Ἡ φρουρά τοῦ βασιλιᾶ μας εἶναι οἱ κλέφτες. Καὶ τὰ κάστρα μας, ἡ Μάνη, τὸ Σούλι καὶ τὰ Βουνά.

'Οκτὼ γενιὲς Κολοκοτρωναίων ἐστάθηκαν μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀβοήθητος, ἀφημένος τόσες φορὲς ἀπὸ τὸ πρῶτο φυσέκι. Καὶ ὅμως ἐφύσησε στοὺς "Ελληνες τὴν ἀδάμαστη πνοή, ποὺ ἐψύχωνε τὰ δικά του στήθη. Τοὺς ἀπλοὺς γεωργούς, ἀπὸ λαγούς, ποὺ ἔτρεμαν τὰ ὅπλα καὶ ἀκουγαν «Τοῦρκοι» καὶ ἐγίνονταν ἀφαντοί, σὲ λίγες ἑβδομάδες μέσα τοὺς ἀνέδειξε ἥρωες καὶ σὲ λίγο ἐρωτοῦσαν:

— Ποὺ εἶναι οἱ Τοῦρκοι;

Γιὰ νὰ τοὺς κυνηγήσουν. Τοὺς ἔμαθε νὰ ἀγαπιοῦνται, νὰ πονοῦν ὁ ἔνας τὸν ἄλλον, τόσο νὰ φυλάγωνται, ὅσο καὶ νὰ ἀψήφοῦν τὰ βόλια. Νὰ μάχωνται ἐναντίον τοῦ ἵππου, νὰ ρίχνουν φρούρια δυνατά, νὰ συντρίβουν καὶ νὰ σκορπίζουν στρατιές· νὰ σέρνουν νικημένους τοὺς πασάδες, νὰ κερδίζουν μὲ τὸ σπαθὶ τους ἀρματα βαρύτιμα καὶ μυριόπλουμισμένα.

Στὰ Δερβενάκια, στὴν καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη, ἔνας νέος χωριάτης μὲ μιὰν ἀγκλίτσα ἐστεκόταν ἐμπρός του καὶ ἔχαζευε.

— Τί εἶσαι ἐσύ, "Ελληνα;

— Βοσκός.

— Καὶ γιατί δὲν πᾶς νὰ πολεμήσῃς;

— Δὲν ἔχω ἀρματα.

— Καὶ ἡ ἀγκλίτσα εἶναι ὅπλο, "Ελληνα! Πήγαινε μ' αὐτὴν
νὰ σκοτώσῃς Τούρκους καὶ νὰ πάρης τὸ ἄρματά τους.

'Εγύρισε κάποτε σὰν ἀστακός· ἐτρόμαξε κι ὁ ἴδιος νὰ
τὸν γνωρίσῃ. Τὸν εἶχε ἀλλάξει σὲ πολεμιστὴν μέσα σὲ λίγες
ῶρες! 'Εφύτεψε τὴν ἀσάλευτη πίστι του βαθιὰ στοὺς ἄλ-
λους. Καὶ στὶς πιὸ δύσκολες ὕρες, ὅταν καὶ οἱ δυνατώτεροι
ἐλύγιζαν σὰν καλάμια, ἔφθανε νὰ κτυπήσῃ τὴν γῆ μὲ τὸ
σπαθί του, γιὰ νὰ βγάλῃ νέους πολεμιστάς.

«Ο Γέρος τοῦ Μωριᾶ»

Σπύρος Μελᾶς (*διασκευὴ*)

34. ΟΙ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΟΙ

Λάμπει ὁ ἥλιος στὰ βουνά, λάμπει καὶ στὰ λαγκάδια.
Ἐτσι λάμπει κι ἡ κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι,
πόρχουν τ' ἀσήμια τὰ πολλά, τὶς ἀσημένιες πάλες,
ὅπου δὲν καταδέχονται τὴν γῆς νὰ τὴν πατήσουν!

Καβάλλα πᾶν στὴν ἐκκλησιά, καβάλλα προσκυνᾶνε,
καβάλλα παίρν' ἀντίδερο ἀπ' τοῦ παπᾶ τὸ χέρι.

Ρίχνουν φλωριὰ στὴν Παναγιά, φλωριὰ καὶ στοὺς ἄγιους
καὶ στὸν ἀφέντη τὸν Χριστὸ τὶς ἀσημένιες πάλες.

(δημοτικό)

35. Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

·'Ακούω κούφια τὰ τουφέκια,
άκούω σμίξιμο σπαθιῶν,
άκούω ξύλα, άκούω πελέκια,
άκούω τρίξιμο δοντιῶν.

"Ω! τί νύκτα ἦταν ἐκείνη,
ποὺ τὴν τρέμει ὁ λογισμός!

"Αλλος ὕπνος δὲν ἔγινη
πάρεξ θάνατος πικρός.

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
οἱ χραυγές, ἡ ταραχή,
ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος
τοῦ πολέμου καὶ οἱ καπνοί.

Καὶ οἱ βροντὲς καὶ τὸ σκοτάδι,
ὅπου ἀντίσκοφτε ἡ φωτιά
ἐπαράσταιναν τὸν "Ἄδη,
ποὺ ἐκαρτέρει τὰ σκυλιά.

·'Απὸ τὸν «"Τμον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν»
Διονύσιος Σόλωμός

36. Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ ΣΤΗΝ ΠΝΥΚΑ

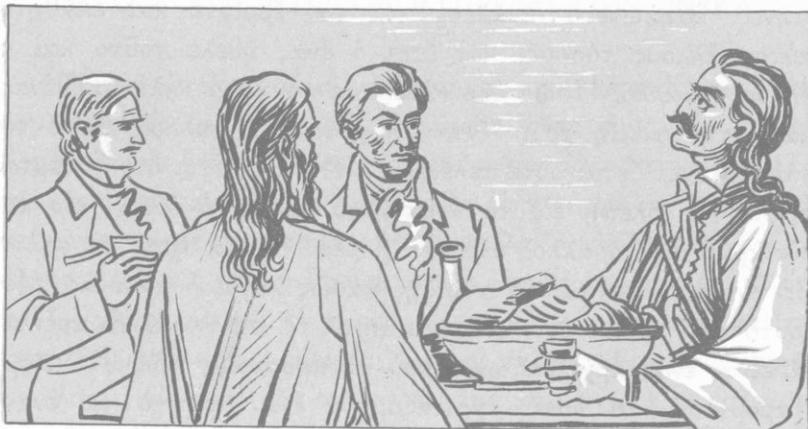
"Όταν ἀποφασίσαμε νὰ κάμωμε τὴν Ἐπανάστασι, δὲν ἐσυνλογισθήκαμε οὕτε πόσοι εἴμεθα οὕτε πώς δὲν ἔχομε ἀρματα οὕτε ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐβαστοῦσαν τὰ κάστρα καὶ τὰς πόλεις οὕτε κανένας φρόνιμος μᾶς εἶπε «ποῦ πᾶτε ἐδῶ νὰ πολεμήσετε μὲ σιταροκάραβα βατσέλα*», ἀλλὰ μία βροχὴ ἔπεισε εἰς ὅλους μας ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐλευθερίας μας καὶ ὅλοι, καὶ οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ προεστοὶ καὶ οἱ καπεταναῖοι καὶ οἱ πεπαιδευμένοι καὶ οἱ ἔμποροι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὅλοι ἐσυμφωνήσαμε εἰς αὐτὸ τὸν σκοπὸ καὶ ἐκάμαμε τὴν Ἐπανάστασι.

Εἰς τὸν πρῶτον χρόνον τῆς Ἐπαναστάσεως εἴχαμε μεγάλη ὁμόνοια καὶ ὅλοι ἐτρέχαμε σύμφωνοι. Ὁ ἕνας ἐπῆγεν εἰς τὸν πόλεμο, ὁ ἀδελφός του ἐφερνεξύλα, ἡ γυναικα του ἐζύμωνε, τὸ παιδί του ἐκουβαλοῦσε ψωμὶ καὶ μπαρούτοβολα εἰς τὸ στρατόπεδο· καὶ ἐὰν αὐτὴ ἡ ὁμόνοια ἐβαστοῦσε ἀκόμη δύο χρόνους, ἥθελαμε κυριεύσει καὶ τὴν Θεσσαλία καὶ τὴν Μακεδονία καὶ ἵσως ἐφθάναμεν καὶ ἔως τὴν Κωνσταντινούπολι. Τόσον ἐτρομάζαμε τοὺς Τούρκους, δόπον ἀκούγαν "Ἐλληνα καὶ ἔφευγαν χίλια μίλια μακριά. Ἐκατὸν "Ἐλληνες ἐβαζαν πέντε χιλιάδες ἐμπρὸς καὶ ἔνα καράβι μιὰν ἀρμάδα. Ἄλλα δὲν ἐβάσταξεν. Ἡλθαν μερικοὶ καὶ ἥθελησαν νὰ γίνουν μπαρμπέρηδες εἰς τοῦ κασίδη* τὸ κεφάλι. Μᾶς ἐπονοῦσε τὸ μπαρμπέρισμά* τους. Μὰ τὶ νὰ κάνωμε; Εἴχαμε καὶ αὐτῶν τὴν ἀνάγκη. Ἀπὸ τότε ἥρχισεν ἡ διχόνοια καὶ ἔχαθη ἡ πρώτη προθυμία καὶ ὁμόνοια. Καὶ ὅταν ἔλεγες τὸν Κώστα νὰ δώσῃ χρήματα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἔθνους ἢ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν πόλεμο, τοῦτος ἐπρόβαλε τὸν Γιάννη. Καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο κανεὶς δὲν ἥθελε οὕτε νὰ συνδράμη οὕτε νὰ πολεμήσῃ. Καὶ τοῦτο ἐγίνετο, ἐπειδὴ δὲν εἴχαμε ἔναν ἀρχηγὸ καὶ μίαν κεφαλή. Ἄλλα ἔνας ἔμπαινε πρόεδρος ἔξ

μῆνες, ἐσηκώνετο ὁ ἄλλος καὶ τὸν ἔρριχνε καὶ ἐκάθητο αὐτὸς ἄλλους τόσους, καὶ ἔτσι ὁ ἕνας ἥθελε τοῦτο καὶ ὁ ἄλλος τὸ ἄλλο. "Ισως ὅλοι ἥθέλαμε τὸ καλό· πλὴν καθένας κατὰ τὴ γνώμη του. "Οταν προστάζουν πολλοί, ποτὲ τὸ σπίτι δὲν κτίζεται οὔτε τελειώνει. 'Ο ἕνας λέγει ὅτι ἡ πόρτα πρέπει νὰ βλέπῃ εἰς τὸ ἀνατολικὸ μέρος, ὁ ἄλλος εἰς τὸ ἀντικρινὸ καὶ ὁ ἄλλος εἰς τὸν Βορέα, σὰ νὰ ἥταν τὸ σπίτι εἰς τὸν ἀραμπὰ καὶ νὰ γυρίζῃ, καθὼς λέγει ὁ καθένας. Μὲ τοῦτο τὸν τρόπο δὲν κτίζεται ποτὲ τὸ σπίτι, ἀλλὰ πρέπει νὰ εῖναι ἕνας ἀρχιτέκτων, ὃπου νὰ προστάζῃ πῶς θὰ γενῇ. Παρομοίως καὶ ἡμεῖς ἔχρειαζόμεθα ἔναν ἀρχηγὸ καὶ ἔναν ἀρχιτέκτονα, ὅστις νὰ προστάζῃ καὶ οἱ ἄλλοι νὰ ὑπακούουν καὶ νὰ ἀκολουθοῦν. 'Αλλ' ἐπειδὴ εἴμεθα εἰς τέτοια κατάστασι ἐξ αἰτίας τῆς διχονοίας, μᾶς ἐπεσε ἡ Τουρκία ἐπάνω μας καὶ κοντέψαμε νὰ χαθοῦμε καὶ εἰς τοὺς ὄστερινούς ἐπτὰ χρόνους δὲν κατωρθώσαμε μεγάλα πράγματα.

— Ήσκουμε τη Στρατιωτική Ακαδημία καὶ την Πανεπιστημιακή την
διείς έπειτα.
— Έτσι σαν την Καπετανική την μάσκα στέψεις
μασκαρές.

37. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

Στά 1819 είχεν ἔλθει ὁ Καποδίστριας ἀπὸ τὴν Ρωσία στὴν Κέρκυρα. Στὸ σπίτι τοῦ πατέρα του είχε τραπέζι σὲ πολλοὺς καὶ στὸν Κολοκοτρώνη. Ἐκεῖ ποὺ ὁ Ἰδιος ὁ Κολοκοτρώνης ἐλιάνιζε τὸ ἄρνι (ῆταν, φαίνεται, Πάσχα), τοῦ λέγει ὁ Καποδίστριας:

—Ἐφέτος ἐδῶ καὶ τοῦ χρόνου στὴν Πελοπόννησο!

‘Ο Κολοκοτρώνης τὸ ἐφύλαξε αὐτὸ καλὰ στὸ νοῦ του.

“Αμα ἐκηρύχθηκεν ἡ Ἐπανάστασις, ἔγραψε στὸν Καποδίστρια, νὰ ἔλθῃ νὰ φᾶνε τὸ ἄρνι.

“Ἀπομνημονεύματα”

N. Σπηλιάδης (διασκευὴ)

38. Η ΦΟΥΝΤΑ ΤΟΥ ΣΠΑΘΙΟΥ

"Οσες φορές κι ἀν ὑπηρέτησε σὲ ξένη στρατιωτικὴ ὑπηρεσία, ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἐκρέμασε ποτὲ φούντα στὸ σπαθί του, ἔξηγῶντας κατὰ γράμμα τοὺς στίχους τοῦ πολεμιστηρίου τραγουδιοῦ τοῦ Ρήγα:

Κάλλιο γιὰ τὴν πατρίδα κανένας νὰ χαθῇ
ἢ νὰ κρεμάσῃ φούντα γιὰ ξένον στὸ σπαθί.

'Ο ἕδιος ὁ Κολοκοτρώνης γράφει, ὅτι ἐφύλαξε πίστι στὴν παραγγελία τοῦ Ρήγα καὶ ὁ Θεός τὸν ἀξίωσε καὶ ἐκρέμασε φούντα στὸ Γένος του, ὡς στρατιώτης του. Χρυσῆ φούντα δὲν ἐστόλισε τὸ σπαθί του, ὅταν ὑπηρετοῦσε σὲ ξένα κράτη.

«'Ο Γέρων Κολοκοτρώνης»

Γεώργιος Τερτσέτης (διασκευὴ)

39. ΣΥΝΟΡΑ ΠΛΑΤΥΤΕΡΑ

"Οταν ἔγινε γνωστὸν ὅτι οἱ Μεγάλες Δυνάμεις ἔξέλεξαν τὸν Λεοπόλδο ἥγεμόνα τῆς Ἑλλάδος, στὰ 1830, συνεδρίασε ἡ Γερουσία καὶ ἀπεφάσισε νὰ γίνη ἀναφορὰ πρὸς τὸν Λεοπόλδο καὶ νὰ τονίζῃ ὅτι εἶναι ἀνάγκη τὰ σύνορα τοῦ Κράτους νὰ γίνουν πλατύτερα.

'Ο Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ ἀκουσε τὴν ἀναφορά, εἶπε:

— Θέλομε νὰ ἔχῃ ὁ βασιλιᾶς τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν θρησκεία τῶν Ἑλλήνων. Γιὰ τὴν πίστι καὶ γιὰ τὴν πατρίδα ἐμεῖς ἐπήραμε τὰ ἄρματα.

"Ετσι ἐμπῆκε καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη ἡ γνώμη μέσα στὴν ἀναφορά.

Ἐφημερὶς «"Ηλιος», 1856 (διασκευὴ)

40. Ο ΓΙΑΤΡΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1823 ὁ πασᾶς τῆς Σκόδρας Μουσταῆς ἔλαβε διαταγὴν νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἐπαναστατημένη δυτικὴν Ἑλλάδα. Κατεβαίνοντας ἐλογάριαζε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ "Αγραφα. Καὶ γιὰ τοῦτο, μόλις ἔφθασε στὴν Λάρισα, ἐζήτησε νὰ ἔλθῃ ἐκεῖ ὁ ἴδιος ὁ Καραϊσκάκης, ἀρματολὸς τότε τῶν Ἀγράφων, νὰ τὸν προσκυνήσῃ.

Μὰ τὸ στρατηγικὸ μυαλὸ τοῦ Καραϊσκάκη ἐκατάλαβε

άμεσως, πώς έμπρος στήν μεγάλη δύναμι, που ἔφερνε μαζί του ό Μουσταῆς, θὰ ξταν πολὺ παράτολμο νὰ ἀντισταθῇ κανεὶς σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη." Ετσι ό Καραϊσκάκης, ἀφοῦ ἔστειλε στὸν Μουσταῆ κοροϊδευτικὴ ἀπάντησι, ἐτραβήγκεται ἀπὸ τὰ "Αγραφα μὲ τὸ μικρό του στρατό. Τριακόσια παλληκάρια περίπου ἀφησε στὸ Καρπενήσι μὲ ἀρχηγὸ τὸν Μᾶρκο Μπότσαρη. Καὶ αὐτὸς μὲ μερικοὺς ἄλλους ἐτράβηξε γιὰ τὸν Προυσὸ τῆς Εύρυτανίας. Τοῦ εἶχαν πεῖ νὰ πάῃ νὰ μείνη λίγον καιρὸ σὲ δρεινὸ μέρος, γιατὶ τὸν ἐτρωγαν οἱ ἀδιάκοπες θέρμες.

'Η ἑλονοσία τότε ἀκόμη δὲν εἶχε γίνει γνωστὴ ώς ζεχωριστὴ ἀρρώστια. Καὶ ό Καραϊσκάκης δὲν ἤξερε μὲ τί τρόπο νὰ γιατρευθῇ. Ὡταν ἀνθρωπος νευρικὸς καὶ στενόχωρος· ἡ ὅψη του πάντα στεγνή, μελαχροινή, μὲ δυὸ μάτια σπιθιοβόλα· τὸ ἀνάστημα κοντὸ καὶ τὸ σῶμά του ἀδύνατο. Τὰ δυὸ χορόνια, που ἔκανε νέος στὰ Γιάννενα, μέσα στὰ σίδερα τῆς φυλακῆς τοῦ Ἀλήπασα, τοῦ εἶχαν βλάψει πολὺ τὴν ύγεια.

Στὸ Μοναστήρι τοῦ Προυσοῦ, ὃπου ἐστάθμευσεν ό Καραϊσκάκης μὲ τὰ παλληκάρια του, ἐφάνηκε μιὰ μέρα ἔνας πλανόδιος γιατρὸς μὲ βράκες, που ἔλεγε πώς ἥλθεν ἀπὸ τὰ νησιά. Ἐγύριζε τὰ χωριὰ κηρύττοντας πώς γιατρεύει κάθε πληγὴ καὶ ἀρρώστια, μὰ περισσότερο φαίνεται πώς ἐφρόντιζε γιὰ τὸ πουγκί του. Παρουσιάσθηκε στὸν Μῆτρο Σκυλοδῆμο, τὸ πρωτοπαλλήκαρο τοῦ Καραϊσκάκη ἀπὸ τὸν Βάλτο. Τοῦ εἶπε τὴν ἴδιότητά του καὶ ἐζήτησε νὰ ἰδῇ τὸν καπετάνιο, που ἔμαθε ἀπὸ τὰ κάτω χωριὰ πώς εἶναι ἀρρωστος βαριά.

'Ο Καραϊσκάκης στήν ἀρχὴ ἀρνήθηκε νὰ δεχθῇ τὸν Φράγκο, ὅπως τὸν εἶπαν στὸ στρατόπεδο. Μὰ ό γιατρὸς ἐπέμεινε, καὶ ἔλεγε τοῦ Σκυλοδήμου:

— "Ἄς με ἀφήσῃ ό Καπετάνιος νὰ τὸν ἰδῶ καί, ςὲν δὲν τὸν γιατρέψω, ἀς μὲ κόψη.

— Τί θέλεις Φράγκο; τοῦ εἶπε μὲ τραχύτητα ὁ Καραϊσκάκης, σὰν τὸν πρωτοαντίχρυσε.

— Νὰ σὲ γιατρέψω, στρατηγέ, καὶ θὰ τὸ ἴδης! Μὰ τὶ θὰ μου τάξης;

— Ἀν μὲ γιατρέψῃς ἔχεις δυὸ χιλιάδες γρόσια, τοῦ ἀποκρίθηκε ἀπελπισμένος ἀπὸ τὸν πυρετό του ὁ Καραϊσκάκης.

“Αρχισε λοιπὸν ὁ γιατρὸς ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα τὰ μαντζούνια. Τὰ ἐκατάπινε θέλοντας καὶ μὴ ὁ Καραϊσκάκης, γωρίς νὰ βαρυγκομῇ.

‘Ο καιρὸς ἐπερνοῦσε. Τὰ γιατρικὰ ἔδιναν καὶ ἔπαιρναν, μὰ τοῦ ἄναβαν περισσότερο τὸν πυρετό ἢ κατάστασί του ἐπήγαινε στὸ χειρότερο. Τοῦ Καραϊσκάκη τότε ἐπέρασε ἀπὸ τὸν νοῦ ἢ ὑποψία, μήπως ὁ Φράγκος ἥταν βαλτὸς νὰ τὸν φαρμακώσῃ. Καὶ γιὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν ιατρική του ἀξία καὶ νὰ μάθῃ ἐκεῖνο, που ἥθελε, ἐσφίσθηκε τὸ ἀκόλουθο στρατήγημα.

Τὴν ὥρα, ποὺ ὁ γιατρὸς θὰ ἐπήγαινε νὰ τοῦ κάμη τὴν τακτική του ἐπίσκεψι, διέταξε τὸν Σκυλοδῆμο νὰ πλαγιάσῃ στὸ κρεβάτι πλάι του. ‘Ο Σκυλοδῆμος, ποὺ ἥταν θηρίο μοναχὸ στὴ δύναμι καὶ στὴν γεροσύνη, ἐπλάγιασε πλάι του καὶ ἐσκεπάσθηκε ὅλος μὲ τὴν ἴδια βελέντζα καὶ τὴν ἴδια κάπα τοῦ ἀρχηγοῦ του Καραϊσκάκη. Καὶ ἔτσι δὲν ἐφαίνετο ὅτι καὶ οἱ δύο βρίσκονται πεσμένοι στὸ ἴδιο στρῶμα.

‘Ο γιατρός, καθὼς ἐμπῆκε στὸ κατάλυμα, ἐρώτησε τὰ νεώτερα τῆς ὑγείας τοῦ στρατηγοῦ. ‘Ο Καραϊσκάκης ἔκαμε τὸ μισοκακόμοιρο, λέγοντας πῶς αἰσθάνεται τὸν ἔαυτό του καλύτερα, καὶ πῶς αὐτὸ τὸ χρωστᾶ στὰ γιατρικά του.

Τότε ὁ γιατρὸς ἐζήτησε τὸ χέρι τοῦ ἀρρώστου, γιὰ νὰ ἀκούσῃ τὸν σφυγμό του. Μὰ τὴν στιγμὴ ἐκείνη ὁ Καραϊσκάκης ἔκαμε κρυφὸ νόημα στὸν σύντροφό του Σκυλοδῆμο. Καὶ ἔτσι αὐτὸς ἐμισοπρόβαλε σιγὰ-σιγὰ τὸ δικό του τὸ χέρι

μέσα ἀπὸ τὰ σκεπάσματα. 'Ο γιατρὸς τὸ ἔπιασε καὶ μὲ προσοχὴ ἀρχισε νὰ σφυγμομετρᾷ τὸν ἄρρωστο καὶ νὰ συλλογίζεται γιὰ κάμποση ὥρα. "Τστερα, γυρίζοντας στὸν Καραϊσκάκη, τοῦ εἶπε.

— Καλά, πολὺ καλὰ πᾶμε, καπετάνιο μου. Μονάχα πώς ἀκούω ἀκόμη μεγάλη ἀδυναμία.

'Επετάχθηκε ὄλόρθιος ὁ Καραϊσκάκης θυμωμένος:

— Πιάστε τον, δέστε τον καὶ δῶστέ του πενήντα ραβδιές στὰ πισινά. Αὐτὸς ἔχει σκοπὸν νὰ μὲ ξεκάμη ἐφώναξε στὰ παλληκάρια του μὲ ὅρμή.

Κοι σιμώνοντας τὸν γιατρό:

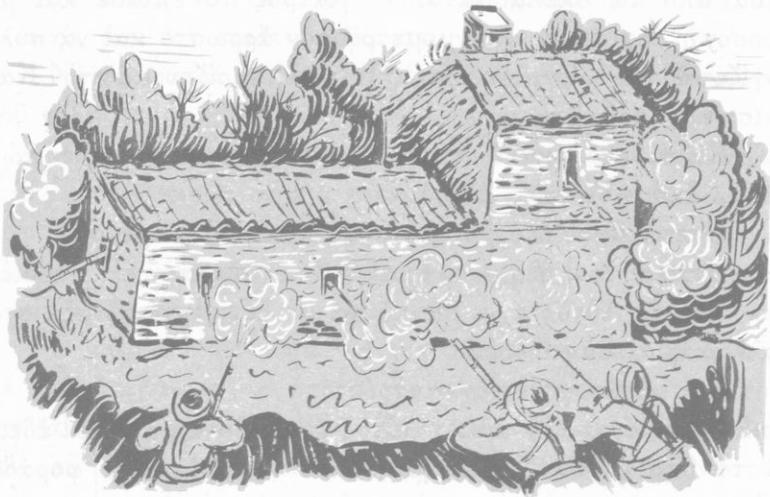
— Ποιός ἔχει ἀδυναμία; Αὐτὸς ἔχει ἀδυναμία — καὶ ἔδειξε τὸ θηρίο, τὸν Σκυλοδῆμο — ποὺ καβαλλικεύει φοράδα τρέχοντας;

Τὰ παλληκάρια τοῦ Καραϊσκάκη στὴ στιγμὴ ἔσυραν τὸν γιατρὸ μαλλιοκούβαρα καὶ τὸν ἔβγαλαν ἔξω, δίνοντάς του ὅχι πενήντα, μὰ πολὺ περισσότερες ραβδιές.

— Ελα, ἔχε χάρι, τοῦ εἶπαν. Δὲν σὲ σκοτώνομε, μὰ τὸ δειλινὸν νὰ μὴ σὲ βρῆ ἐδῶ πέρα.

('Ημερολόγιον τῆς Μεγ. 'Ελλάδος', 1926   Ρήγας Γκόλφης (διασκευὴ)

41. ΣΤΟ ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ

Στὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς, στὶς 8 Μαΐου τοῦ 1821, οἱ Τοῦρκοι εἶχαν φθάσει ὡς τὶς πολεμίστρες, ποὺ εἶχαν ἀνοίξει οἱ κλεισμένοι "Ελλήνες γιὰ τὰ τουφέκια τους. "Ἐνας Τούρκος ἀρπάξε τὸ τουφέκι τοῦ Γιάννη Φαρμάκη ἀπὸ τὴν μπούκα καὶ τοῦ ἔβγαλε τὴν τουφεκόβεργα. Τότε ὁ Φαρμάκης λέγει στὸν πλαϊνό του σύντροφο:

— Πᾶρε καὶ τὸ δικό μου τὸ τουφέκι, γέμιζε καὶ τὰ δυὸ μὲ τὴν δική σου τουφεκόβεργα καὶ δίνε μου νὰ ρίχνω γρήγορα. Ξέρω καλὸ σημάδι.

"Ο Φαρμάκης, παλιὸς κλέφτης, ἦταν περίφημος στὸ σημάδι. "Ετσι ἐσκότωσε Τούρκους ἐκεῖ μὲ τὸ χέρι του δέκα δύκτω.

"Ο τρόπος αὐτός, ἔνας νὰ γεμίζῃ καὶ ἄλλος νὰ ρίχνῃ, δὲν ἦταν ἀσυνήθιστος στοὺς κλέφτικους πολέμους.

«Ιστορικὴ 'Ανθολογία», 1927

Γιάννης Βλαχογιάννης (διασκευὴ)

42. ΣΑΝ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

"Εφθασε δέ Παπαφλέσσας στὸ Μανιάκι μὲ τρεῖς - τέσσερις χιλιάδες στρατό. Μὰ δόλοι ἔβλεπαν ὅτι τὸ μέρος ἦταν πολὺ χαμηλὸ καὶ εὔκολο νὰ πατηθῇ ἀπὸ τὸ ἵππικό. Γι' αὐτὸ καὶ δὲ ἀνεψιός του Ἡλίας Φλέσσας, δὲ φίλος του Παναγιώτης Κεφάλας καὶ ἄλλοι τὸν συνεβούλευσαν νὰ πιάσουν ψηλότερα.

Στὸ βουνὸ ἐπάνω εἶχαν ἥδη ἀπὸ φόβο σταθῆ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀτάκτους, ποὺ εἶχαν συγκεντρώσει. Ἐκεῖ θὰ μποροῦσαν νὰ κρατήσουν τὸν πόλεμο μιὰ - δυὸ ἡμέρες, ὥσπου νὰ φθάσῃ ἡ βοήθεια, ποὺ ἐπερίμεναν.

— 'Εγώ, τοὺς εἶπε δέ Παπαφλέσσας, δὲν ἥλθα ἐδῶ νὰ μετρήσω τὸν στρατὸ τοῦ Ἡμπραήμ πόσος εἰναι, ἀπὸ τὰ ὑψώματα. Ἡλθα νὰ πολεμήσω! Οὕτε ἐτρελλάθηκε δέ Ημπραήμ νὰ χάνῃ τὶς ὁρές του ἐκεῖ, ὅπου δὲν ἐλπίζει νὰ κερδήσῃ νίκη, μὰ θὰ πάη ἵσια κατὰ τὴν Τρίπολι. Καὶ ἐγὼ τότε θὰ μείνω νὰ μαζεύω ἀπὸ πίσω τὰ καρφοπέταλά του. "Αν ὅμως τὸν κρατήσω ἐδῶ στὸ Μανιάκι σώζω τὸν Μοριά. Γιατὶ θὰ τὸν κάμω τὸν Ἡμπραήμ νὰ γυρίσῃ πίσω, ὅπως δέ Δράμαλης, ἀλλιῶς θὰ πληρώσῃ ἀκριβὰ τὸ αἷμά μου καὶ θὰ τὸ συλλογισθῇ καλὰ ὕστερα νὰ μπῇ στὴν καρδιὰ τοῦ Μοριά. Καθίστε ἐδῶ νὰ πεθάνωμε σὰν ἀρχαῖοι "Ελληνες.

Καὶ πράγματι ἐκάθισεν ἐκεῖ καὶ ἀπέθανε σὰν ἀρχαῖος "Ελλην!

"Ο Ἡμπραήμ, ἀργότερα καὶ σὲ ξένους καὶ σὲ "Ελληνες καὶ στὸν Θεόδωρο Γρίβα στὰ 1844, ποὺ εἶχε πάει στὴν Αἴγυπτο, εἶπε, πώς δέκα ἀκόμη σὰν τὸν Παπαφλέσσα νὰ εὔρισκε νὰ τοῦ ἀντισταθοῦν στὸν Μοριά, θὰ γύριζε πίσω στὸν τόπο του.

"Ιστορικὴ Ἀνθολογία", 1927

Δ.Γ. Δημητράκης (διασκευὴ)

43. Ο ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ

Οι γενναῖοι, ποὺ ἔμειναν καὶ ἀπέθαναν στὸ Μανιάκι, γρήγορα εἶχαν καταλάβει ὅτι θὰ ἔχανονταν, γιατὶ εἶδαν πώς εἶχαν κυκλωθῆ στενὰ ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους. "Ομως τοῦ Παπαφλέσσα ἡ ἀπόφασι, καὶ πρὶν μποῦν στὰ ταμπούρια τους, ἥταν μιὰ καὶ μόνη: Νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ σκοτωθῇ..."

Στὸν ἀδελφό του ἔγραψε:

"Δὲν εἴμαι σὰν καὶ σᾶς, ποὺ τρέχετε ἀπὸ ράχι σὲ ράχι, σὰν νὰ εἰσθε ὁ Προφήτης Ἡλίας. Ἐγὼ ὡρκίσθηκα νὰ χύσω τὸ αἷμά μου γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς πατρίδος· καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ὥρα! Εὔχομαι στὸν Θεὸν τὸ πρῶτο βόλι τοῦ Ἰμπραήμ νὰ μὲ πάρη στὸ κεφάλι μου.

Τὸ ἔβλεπε λοιπὸν καὶ ὁ Ἰδιος καὶ οἱ ἄλλοι, πώς ἡ μάχη αὐτὴ ἦταν χαμένη. "Ομως κανεὶς δὲν ἐτόλμησε νὰ μιλήσῃ γιὰ φυγὴ στὸν Παπαφλέσσα. Τέλος ὁ Κεφάλας καὶ ὁ Παπαγιώργης ἐπῆγαν κοντά του καὶ γλυκὰ τοῦ ἐμίλησαν νὰ φύγουν..

— "Ἐχασα τὶς ἐλπίδες μου καὶ ἀπὸ σένα! εἶπε στὸν Κεφάλα ὁ Παπαφλέσσας. Ἀλλοιῶς σὲ ἐτιμοῦσα. Καὶ σύ, παπᾶ, μου τὰ ἐντρόπιασες, εἶπε στὸν Παπαγιώργη, πιάνοντας τὰ γένεντα του. Δὲν ξέρετε πώς, ἅμα βγῆ ἀπὸ τὸ ταμπούρι του ὁ στρατιώτης ὁ ἀτακτος, πουθενὰ δὲν θὰ σταθῇ; Καὶ τότε πέντε Ἀραπάδες καβαλλάρηδες θὰ μᾶς σφάξουν ὅλους.

Τότε ὁ Βοϊδῆς ὁ Μαυρομιχάλης εἶπε:

— Πᾶμε στὰ ταμπούρια μας, κι ὅποιος μείνη, ἀς ἀκούη τῶν γυναικῶν τὰ μοιρολόγια.

«Βίος Παπαφλέσσα»

Φώτιος Χρυσανθακόπουλος (διασκενή)

44. ΠΩΣ ΕΣΩΘΗΚΕΝ Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝ

"Οταν οι "Ελληνες ἀρπαξαν τὰ ὅπλα καὶ ἔκαμαν τὴν Ἐπανάστασι, ἔτυχε ὁ φοβερὸς Ὁδυσσεύς, ὁ γυιδὸς τοῦ Ἀνδρούτσου, νὰ πολιορκῇ τὴν Ἀκρόπολι τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ἦσαν κλεισμένοι οἱ Τούρκοι.

Ο πόλεμος στὶς πολιορκίες ἐπροχωροῦσεν ἀργά. Δὲν ἦταν τότε γνωστὰ τά σημεινὰ καταστρεπτικὰ μέσα. Καὶ δὲν ἦταν σπάνιο κάπου νὰ βλέπῃς τὰ ἔχθρικὰ χέρια σταυρωμένα καὶ ἄνεργα, γιατὶ ἔλειπαν πολεμοφόδια. Κάτι παρόμοιο θὰ συνέβαινε βέβαια καὶ τὴν ἡμέρα, ὅπου ἔγινε τὸ ἀκόλουθο ἐπεισόδιο.

Ἐξύπνησαν τὰ παλληκάρια τοῦ Ὁδυσσέως πρῷ - πρῷ καὶ ρίχνοντας τυχαῖα τὰ μάτια στὴν Ἀκρόπολι, ροδοκόκκινη ἀπὸ τὸ πρῶτο γλυκοχάραγμα, εἶδαν κάτι παράξενο. Οἱ Τούρκοι, ἀνεβασμένοι ἐπάνω στὸν Παρθενῶνα, κατέστρεφαν τὰ ὥραῖα ἐκεῖνα μνημεῖα. Τόσο παράξενη καὶ ἀκατανόητη τοὺς ἐφάνηκε τέτοια ἀνώφελη βαρβαρότης, ὡστε ἔτρεξαν ἀμέσως καὶ εἰδοποίησαν τὸν Ὁδυσσέα. Ο στρατηγός, ἂμα ἐβεβαιώθηκε καὶ αὐτὸς μὲ τὰ μάτια του, ἔστειλε τρία τέσσερα ἀπὸ τὰ παλληκάρια του νὰ πλησιάσουν στὴν Ἀκρόπολι καὶ νὰ ρωτήσουν τοὺς Τούρκους, γιατὶ ἔδειχναν τέτοια ἀγριότητα στὰ μάρμαρα.

Ἐπέταξαν μὲ μιᾶς οἱ γενναῖοι ἐκεῖνοι καὶ ὑστερα ἀπὸ λίγη ὥρα ἔφεραν στὸν στρατηγὸ τὴν ἀπόκρισι. "Οτι οἱ Τούρκοι, μὴ ἔχοντας ἄλλο μολύβι νὰ χύσουν βόλια, εύρηκαν ὅτι μέσα στοὺς μαρμάρινους στύλους τοῦ Παρθενῶνος ἦταν τὸ μέταλλο αὐτό. Τὸ μολύβι τοῦτο ἔχρησίμευε γιὰ νὰ συνδέῃ στερεὰ τὰ κιονόκρανα. Ἐσκέφθησαν λοιπὸν νὰ ἀφαιρέσουν τὸ μολύβι αὐτὸ καταστρέφοντας τὰ μάρμαρα.

Ἡ ἀπόκρισι αὐτὴ ἔφερε σὲ μεγάλη ἀπελπισία τοὺς

"Ελληνας. Καὶ γιὰ νὰ σώσουν ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τὰ μνημεῖα τοῦ μεγαλείου τους, ὅλοι μὲ μιὰ φωνὴ ἀπεφάσισαν νὰ εἰδοποιήσουν τοὺς Τούρκους, ὅτι ἥταν ἔτοιμοι νὰ τοὺς προμηθεύσουν ὅσο μολύβι τοὺς ἐχρειάζετο γιὰ τὴν ὑπεράσπισή τους!

"Ἐτσι καὶ ἔγινε. Οἱ "Ελληνες, δίδοντας στοὺς ἐχθροὺς βόλια γιὰ νὰ τοὺς σκοτώσουν, ἔξαγόρασαν μὲ τὸ αἷμά τους τὰ πολύτιμα ἐκεῖνα μάρμαρα...Γιατὶ τὰ μάρμαρα αὐτὰ ἥταν πρωτισμένα νὰ ζήσουν, γιὰ νὰ ἴδουν καὶ πάλι ἀναστημένο γύρω τους τὸ δουλωμένο "Εθνος.

45. ΤΑ ΑΓΙΑ ΛΙΘΑΡΙΑ

"Οταν ὁ βασιλιᾶς "Οθων γιόρταζε τὰ εἶκοσι πέντε χρόνια τῆς βασιλείας του, ἔνα πλοϊο ἔφερνε ἀπὸ τὰ Ἐπτάνησα καὶ ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου κόσμο πολύ, καὶ ἰδίως ἀγωνιστὰς τοῦ Εἴκοσιένα. "Ηθελαν νὰ συγχαροῦν τὸν βασιλέα τους.

'Αφοῦ ἐπέρασε τὸ πλοϊο τὴν Αἴγινα, ἐφάνηκεν ἡ Ἀκρόπολις λαμπρή. "Ολοι ἐκάρφωσαν τὰ μάτια καὶ ἀπλωσαν τὰ χέρια πρὸς τὰ ἐκεῖ. Τότε ὁ στρατηγὸς Τσόκρης, ὁ Ἀργείτης, εἶπε μὲ δυνατὴ φωνὴ:

—Νά, ἐκεῖνες οἱ πέτρες μᾶς... ἐλευθέρωσαν!

Βλαχογιάννη «'Ιστορικὴ Ἀνθολογία», 1927

Διήγησις Διονυσίου Ρώμα (διασκευὴ)

46. Ο ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙ

Είμαστε στά 1825, τὸν Ἰούλιο. Ἀκούονται κανονιὲς ὅλο τὸ πρωὶ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι. Μιὰ ψηλὴ στήλη καπνοῦ, σὰν νὰ εἴναι ἀπὸ σπαρτά, ποὺ καῖνε, ἔφαινόταν ὅλο τὸ ἀπόγευμα. Τὴν γύκτα ἡ φλόγα ἔξεχώριζε καθαρή.

‘Ο Ἐθνικός μας ποιητὴς Σολωμὸς ἔζουσε στὸ Ἀκρωτήρι τῆς Ζακύνθου μὲ τὸν ὑπηρέτη του. ‘Ο ὑπηρέτης ἀργότερα ἔλεγε:

—Ἐνα μεσημέρι ἀκοῦμε κανονιὲς καὶ τὸ ἀφεντικὸ ἐβγῆκε ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιό του καὶ ἐστάθηκε στὸ λόφο. “Ἐπειτα ἀνασηκώνοντας τὰ χέρια στὸν οὐρανὸ ἐφώναξε δυνατά, μὰ πολὺ δυνατά: «Βάστα, καημένο Μεσολόγγι, βάστα!...”

Καὶ ἔκλαιγε σὰν παιδί.

“Ἐνα ἄλλο βράδυ μὲ ἀστροφεγγιὰ ἦταν καθισμένος στὴ ρίζα μιᾶς ἐλιᾶς καὶ ἐπειτα ἀπὸ πολλὴ σιωπὴ εἶπε στὸν ὑπηρέτη του:

— Λάμπρο, τί νὰ γίνωνται ἐκεῖ κάτω τ’ ἀδέλφια μας;

Καὶ ἄρχισε νὰ κλαίγῃ πάλι.

“Αλλή μιὰ φορὰ διέταξε νὰ δοθῇ τὸ φαῖ του στοὺς χωρικοὺς λέγοντας:

— Αὔτὴ τὴν ὥρα, Λάμπρο, πόσοι ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας στὸ Μεσολόγγι πεινοῦν... Δὲν θέλω περιστέρια!

Καὶ ὁ ποιητὴς ἔφαγε ψωμὶ καὶ ἐλιὲς μονάχα.

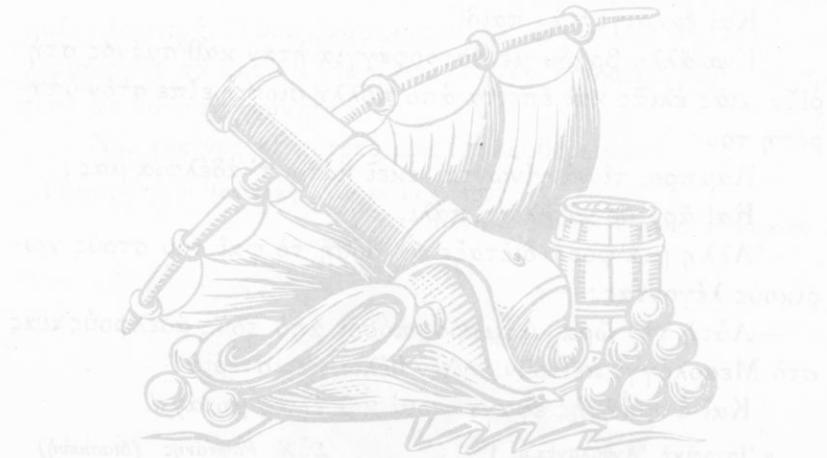
“Ιστορικὴ Ἀνθολογία”, 1927

Σ. Χ. Ραφτάνης (διασκευὴ)

47. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Νά μουν πουλὶ νὰ πέταγα, νὰ πήγαινα τ' ἀψήλου,
 ν' ἀγνάντευα τὴ Ρούμελη, τὸ ἔρμο Μεσολόγγι,
 πῶς πολεμῷ μὲ τὴν Τουρκιά, μὲ τέσσερους πασάδες.
 Πέφτουν κανόνια στὴν στεριὰ καὶ μπόμπες τοῦ πελάγου,
 πέφτουν τὰ λιανοτούφεκα σὰν ἄμμος, σὰν χαλάζι.
 Καὶ ὁ Μακρῆς τοὺς φώναξε καὶ ὁ Μακρῆς φωνάζει:
 «Παιδιά, βαστᾶτε τ' ἄρματα καὶ τὰ βαριὰ τουφέκια,
 καὶ τὸ μαντᾶτ' μᾶς ἔρχεται στεριὰ καὶ τοῦ πελάγου,
 Καραϊσκάκης τῆς στεριᾶς κι Ὑδραῖοι τοῦ πελάγου». Μήτε μαντᾶτο ἔφθασε, μήτε βοήθεια φθάνει.
 Καὶ οἱ κλεισμένοι ξώρμησαν μὲ τὰ σπαθιὰ στὰ χέρια
 καὶ οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐσταύρωσαν καὶ τοὺς διαμοιράζουν.
 Πῆραν κεφάλια ἀμέτρητα καὶ ζωντανοὺς ἀμέτρους
 καὶ λίγοι ξεγλυτώσανε πλέοντας μέσ' στὸ αἷμα.

(δημοτικό)

48. ΣΤΗΝ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟΥ

Στήν μάχη τοῦ Σαρανταπόρου, τὸ 1912, ἔνας γενναῖος ἀνθυπολοχαγός, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτῶν του, ἐπληγώθηκε ξαφνικὰ ἀπὸ σφαιρά ἐχθρικὴ καὶ ἔπεσε.

Οἱ στρατιῶτες του, ποὺ ἦταν παρέκει, ἔτρεξαν ἀμέσως νὰ τὸν βοηθήσουν. Ὁ ἀνθυπολοχαγὸς ὅμως ἀρνήθηκε ἐπίμονα.

—'Εμένα, εἶπε, θὰ μὲ πάρουν οἱ νοσοκόμοι. 'Εσεῖς προγωρεῖτε.

Καὶ πρόσθεσε μὲ τόνο διαταγῆς:

—'Εμπρὸς ἐσεῖς. 'Εμπρός, ἐμπρός!

«'Ο Διάδοχος Κωνσταντῖνος»

N. Σπανδωνῆς (διασκενή)

49. Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

Τὴν παραμονὴ τῆς καταλήψεως τῆς Θεσσαλονίκης, σὲ μιὰ στιγμὴ ἀναπαύσεως, ἔνας στρατιώτης ἦταν ξαπλωμένος μακάρια ἐπάνω στὸ χῶμα.

Ἐξαφνικοῦ τοῦ ἐφώναξαν οἱ ἄλλοι:

— Συνάδελφε, σήκω ἀπὸ χάμω. Ὁ ἀρχιστράτηγος ἔρχεται. Ὁ Διάδοχος!

Ὁ στρατιώτης ἐφαντάσθηκε πώς τὸν ἐγελοῦσαν καὶ ἀνταποδίδοντας τὰ ἀστεῖα, ὅπως ἐνόμιζε, εἶπε:

— Καὶ πότε θὰ φθάσωμε, Ὑψηλότατε, στὴν Θεσσαλονίκη;

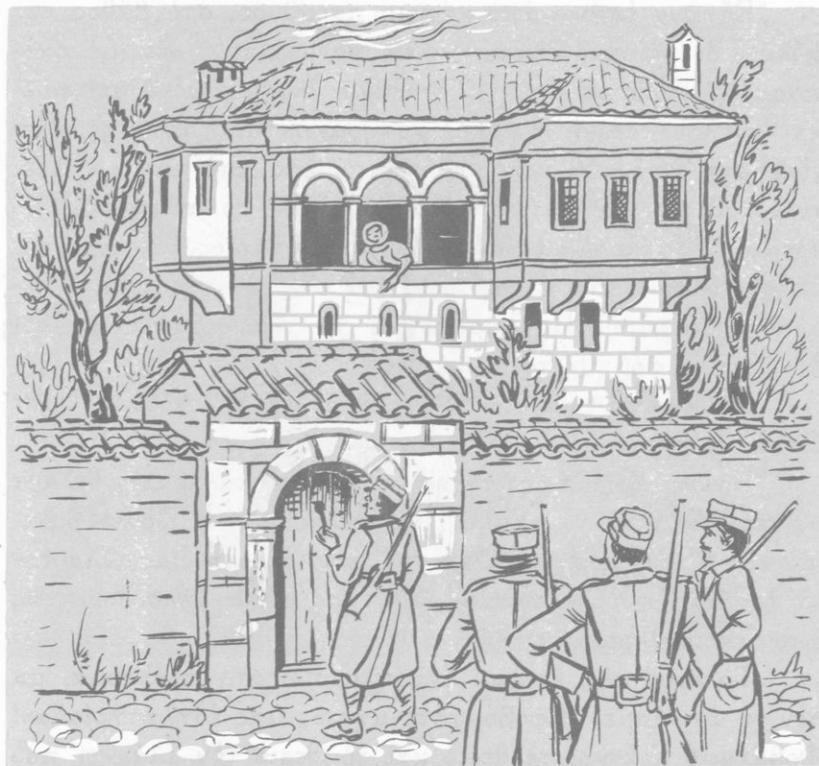
— Ἀπὸ σᾶς ἐξαρτᾶται... Ἄν δείξετε τὴ διαγωγή, ποὺ ἐδείξατε ὡς τώρα, σὲ τρεῖς - τέσσερις ήμέρες θὰ φθάσωμε.

Ἡταν πράγματι ὁ ἀρχιστράτηγος, ὁ τότε Διάδοχος Κωνσταντίνος, ἔνα βῆμα πίσω ἀπὸ τὸν ξαπλωμένο στρατιώτη καὶ ἀπαντοῦσε χαμογελῶντας στὴν ἐρώτησι, ποὺ εἶχεν ἀκούσει.

« Ὁ Διάδοχος Κωνσταντίνος »

N. Σπανδωνῆς (διασκενή)

50. Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ ΜΑΣ

Ἐπηγγαίναμε γιὰ τὴ Φλώρινα. Ἐνυκτώσαμε σὲ κάπιο τουρκικὸ χωρὶο καὶ ἀφοῦ ἐξασφαλίσαμε τοὺς αἰχμαλώτους, ποὺ συνωδεύαμε, τρεῖς-τέσσερες στρατιῶτες, ἐλεύθεροι ὑπγρεσίας, ἐκτυπήσαμε σὲ ἔνα σπίτι.

Ἐπειτα ἀπὸ πολλοὺς κόπους ἡ θύρα ἔνοιξε καὶ μιὰ γριὰ τούρκισσα παρουσιάσθηκε. Μόλις μᾶς εἶδε ἀρχισε νὰ φωνάζῃ, νὰ κλαίῃ, νὰ μᾶς παρακαλῇ. Μάταια τὴν ἐβεβαιώναμε, πὼς δὲν ἔχει τίποτε νὰ φοβηθῇ.

"Εξαφνα έπάνω ἀπὸ κάποιο παράθυρο, στὸ βάθος τῆς αὐλῆς, διακρίναμε κάποιαν ἄλλη χανούμισσα, νέα, μὲ σκεπασμένο τὸ πρόσωπο. 'Εζητήσαμε ἔνα μέρος νὰ μείνωμε καὶ αὐτὴ μὲ φωνὴ τρεμουλιαστὴ ἀπὸ τὸν φόβο της κάτι εἴπε στὴ γριὰ καὶ μᾶς ὡδήγησε μέσα στὸ σπίτι. 'Εκεῖ εύρήκαμε τὴ νέα μὲ σκεπασμένο πάντα τὸ πρόσωπο. "Ετρεμαν τόσο πολὺ τὰ χέρια της, ποὺ κάποιος ἀπὸ μᾶς τῆς ἐπῆρε τὸ φῶς, ποὺ ἐκρατοῦσε, γιὰ νὰ μὴν τῆς πέσῃ. "Εκλαιγε καὶ αὐτή. Προσπαθήσαμε νὰ τὴν βεβαιώσωμε ὅτι δὲν εἶχε νὰ φοβηθῇ τὸ παραμυκρό.

Καὶ ἐκείνη τότε σιωπηλὴ μᾶς ἄνοιξε μιὰ θύρα καὶ μᾶς ἔδειξε νὰ περάσωμε.

~~A~~ Ήταν μιὰ πρώτης τάξεως τουρκικὴ σάλα. Δὲν θέλαμε νὰ λερώσωμε μὲ τὰ λασπωμένα ραῦχα μᾶς τὰ ὥραια διβάνια καὶ ἐζητήσαμε ἔνα ἄλλο πιὸ μέτριο κατάλυμα. Σιωπηλὴ ἡ νεαρὴ τούρκισσα μᾶς ὡδήγησε σ' ἔνα ἄλλο δωμάτιο, ὅπου ἐκοιμηθήκαμε. ~~A~~ O

~~A~~ Τὸ πρώτι μᾶς ἔφεραν ἔνα πλουσιώτατο πρόγευμα, μὰ δὲν τὸ ἀγγίζαμε. 'Εφοβόμαστε μήπως μᾶς ἐδηλητηρίαζαν! Φοβάται ὁ Γιάννης τὸ θεριὸ καὶ τὸ θεριὸ τὸν Γιάννη, ποὺ λέει καὶ ἡ παροιμία. ~~A~~ O

'Εφύγαμε καὶ μόνον ὅταν ἀποχαιρετίσαμε εὔχαριστῶντας γιὰ τὴν φιλοξενία, ἡ τούρκισσα ἐγέλασε μὲ ἀνακούφισι καὶ μᾶς εὐχήθηκε κατευόδιο.

«'Ο Διάδοχος Κωνσταντῖνος»

N. Σπανδωνῆς (διασκευὴ)

51. ΣΚΑΡΦΑΛΩΜΕΝΟΙ ΣΤΟ ΜΠΙΖΑΝΙ

Είχα βρεθή στις προφυλακές, στὸ Μπιζάνι, ἐμπρὸς σὲ μιὰ ὁμάδα Κρητῶν καὶ εὐζώνων, ποὺ ἐκαθαρίζονταν στὴν λιακάδα.

— "Ε, καλὸ παλληκάρι, πῶς τὰ περνᾶτε ἐδῶ;

— Πῶς νὰ τὰ περνᾶμε; εἶπε ὁ Κρητικός. Σύνηθίσαμε πιά. Τὴν ἡμέρα ἔχομε κουβέντα μὲ τὰ τοπομαχικὰ τοῦ Μπιζανιοῦ. Πέφτει ἡ ἡμέρα καὶ ἀρχίζουν οἱ νυκτερινοὶ αἰφνιδιασμοὶ... Τὰ βουνὰ γύρω μας τραντάζονται ὀλοένα ἀπὸ τὶς ὄβιδες. Λές καὶ ἔχουν αἰώνιο σεισμό!.. Τρία ἡμερόνυκτα τώρα δὲν ἐσηκώσαμε κεφάλι ἀπὸ τὰ ὅχυρώματά μας. Σήμερα μονάχα μᾶς ἐδόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ παίξωμε λιγάκι ἀπὸ κοντά...

— Καὶ αὐτοί, ποὺ κάνουν τὴν ἐπίθεσι, εἶναι Τοῦρκοι ἢ
Αλβανοί;

“Ενας δεκανεύς τῶν εὐζώνων μοῦ ἀπαντᾷ:

— Εγὼ εἴμαι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὶς προφυλακές. Σὰν νυκτώ-
ση καλά, νά σου καὶ οἱ φίλοι μας οἱ Τουρκαλβανοί, ὅλο καὶ
μεθυσμένοι μᾶς ἔρχονται μπουλούκια - μπουλούκια. Κάποτε
μᾶς μιλοῦν Ἐλληνικά, γιὰ μὰ μᾶς γελάσουν τάχα. Μὰ ἐμεῖς
τίποτε!... Ἀρχίζομε πῦρ ὁμαδόν. Μισή ὥρα δὲν κρατοῦν.
“Τσερα, ὅπου φύγη - φύγη. Πολλὲς φορὲς τοὺς πιάνομε σὰν
λαγούς, ἄμα ἔρχονται κατ' ἐπάνω μας. Κούφια κορμιά, ἀ-
φέντη μου, δὲν ἀξίζουν μιὰ γυροβολιὰ τοῦ τσαρουχιοῦ μου.
Οὔτε τοὺς λογαριάζομε πιά. Μονάχα ποὺ εἶναι νησικοὶ
καὶ, ἄμα τοὺς πιάσωμε, μᾶς τρῶνε τὶς κουραμάνες σὰν
παντεσπάνι! Τὸ πρωὶ - πρωὶ μπόμπες, ὅλη τὴν ἡμέρα πό-
λεμος καὶ Ζήτωαωω! Νυκτώνει καὶ ἀρχίζουν οἱ αἰφνιδια-
σμοὶ. Ξημερώνει, καινούργιες μπόμπες, καινούργιος πόλε-
μος, καινούργια Ζήτωαωω... Καὶ ἔτσι τὰ περνοῦμε, ὅπως
θέλει ὁ Θεός, ἀφέντη μου.

‘Εσταυροκοπήθηκα καὶ ἔψυγα ψιθυρίζοντας:

— Εἰδα ὡς τώρα τρεῖς πολέμους τριῶν διαφόρων λαῶν.
Πουθενά δὲν εἰδα τέτοιαν ἀπάθεια ἐμπρὸς στὸν θάνατο!

“Ο Διάδοχος Κωνσταντῖνος”

N. Σπανδωνῆς (διασκευή)

52. ΔΙΨΑ ΝΙΚΗΣ

"Εχω τόσα νά γράψω! έγραφε ένας πολεμιστής και δημοσιογράφος τό 1913. 'Αλλά τὴν ἡμέρα νικοῦμε τὴ νύκτα παίρνομε δυνάμεις γιὰ νέους ἀγῶνες. Καὶ τώρα, ἀν καὶ εἰμαι ἀπέναντι ἀπὸ τὸν ἔχθρο, ποὺ θὰ τὸν τσακίσωμε αὔριο, κλέβω λίγες στιγμὲς γιὰ νὰ σᾶς γράψω δυὸ λόγια.

ΟΡ Τί νὰ σᾶς πῶ! "Ο, τι καὶ ἀν σᾶς πῶ, δὲν μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε τί γίνεται ἐδῶ. Εἶναι τρέλλα χαρᾶς, μανία ὄργης, δίψα νίκης, ξέρω καὶ ἐγὼ τί εἶναι; "Οχι, μιά, σαράντα Σόφιες μποροῦμε νὰ πάρωμε! Εἴμαι εύτυχής, ποὺ φορῶ τὸ χακί. Εἴμαι εύτυχής, ποὺ σᾶς γράφω, ἐνῷ ἀπέγω λίγα μέτρα ἀπὸ τὸν ἔχθρο καὶ μὲ τὴν συνοδεία τῆς μουσικῆς του κανονιοῦ.

« 'Ανέκδοτα τῶν δύο μας πολέμων »   'Ηλ. Οἰκονομόποιλος (διασκευὴ)

53. "ΣΤΗΝ ΣΟΦΙΑ,..."

Στὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸ πόλεμο τοῦ 1913 ἐπέρασα εἰ-
κοσὶ τέσσερες ὥρες στὸ Στρατηγεῖο τοῦ σταθμοῦ Χατζῆ-
Μπεηλίκ. "Ημουν σὲ ἀπόστασι δὲκα βημάτων ἀπὸ τὸ τρα-
πέζι, ὅπου μὲ τὸ φῶς μιᾶς λάμπας πετρελαίου ὁ Κωνσταν-
τῖνος μὲ τὸ Ἐπιτελεῖό του κατέστρων τὸ σχέδιο τῆς μάχης
τοῦ Πετσόβου. Μαζὶ μὲ τὸν Διάδοχο, τοὺς πρίγκιπες καὶ
τοὺς ἄξιωματικοὺς τοῦ Ἐπιτελείου ἐμελετοῦσε τοὺς χάρτες
καὶ ἐσημείωνε διάφορες διαταγές.

Καὶ ἐνῷ στὸ τραπέζι ἔκεινο ἐργαζόταν ὁ ἐγκέφαλος
τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἤρχοντο κάθε στιγμὴ ἀγγελιαφό-
ροι καὶ ὁ τηλέγραφος ἐδούλευε ἀδιάκοπα. Ἀξιωματικοί, ὑ-
παξιωματικοί καὶ στρατιῶτες, πληθυσμὸς μιᾶς μικρῆς πό-
λεως, κινοῦνται διαρκῶς. "Αλλοι καπνίζουν καὶ τραγουδοῦν.
Εἶναι ἀπίστευτο μὲ ποιὰ εὐχαρίστησι κάνει τὸν πόλεμο αὐ-
τὸν ὁ Ἑλληνικὸς στρατός. Τὸν αἰσθάνεται σὰν ἔνα ἀληθινὸν
πάνηγύρι καὶ παραπονιοῦνται μόνον ὅσοι δὲν λαμβάνουν
μέρος.

"Ανεβαίνοντας μὲ τὸν σιδηρόδρομο στὸ Χατζῆ-Μπεη-
λίκ συναντήσαμε τρεῖς ἀμαξοστοιχίες, ποὺ ἔφερναν ἐπιστρά-

τους. Ἡταν νέοι κληρωτοὶ Ρουμελιῶτες καὶ ἔσπευδαν νὰ συμπληρώσουν τὰ κενά, ποὺ ἀφησαν οἱ μάχες τῆς Δαιράνης, τῆς Στρώμνιτσας καὶ τοῦ Δεμίρ-Ίσάρ.

Οἱ νεαροὶ ἐπίστρατοι, παιδιὰ ἀμούστακα ἀκόμη, δὲν ἔδειχναν πῶς ἐπήγαιναν στρατιῶτες σὲ ἔναν ἀπὸ τοὺς πιὸ αἰματηροὺς πολέμους. Ἐφαίνοντο σὰν νὰ ἐπήγαιναν ἐκδρο-
μὴ ἢ σὲ γάμο ἢ σὲ κανένα πανηγύρι.

Οἱ ἀμαξοστοιχίες, ποὺ τοὺς μεταφέρουν ἀπὸ τὴν Θεσ-
σαλονίκη στὴν πρώτη γραμμή, σταματοῦν λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν
πόλι μιὰ δλόκληρη ὥρα, ἔως ὅτου νὰ περάσῃ κάποια ἄλλη
ἀμαξοστοιχία. Ξέρετε πῶς περνοῦν τὴν ὥρα αὐτή; Κάνουν
σωστὴ λεγλασία στὶς ἀκακίες τοῦ δάσους, ποὺ εἶναι ἐκεῖ
κοντά, καὶ στολίζουν μὲ πελώριους κλώνους τὰ βαγόνια τοῦ
σιδηροδρόμου. Καὶ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ οὔτε φαίνονται ἀπὸ τὸν
πλούσιο καὶ πυκνὸ στολισμό. Καὶ μέσα ἀπ' αὐτὰ τὰ κι-
νούμενα δάση οἱ "Ἐλληνες στρατιῶτες τραγουδοῦν τὸ τρα-

γούδι τῆς ἐποχῆς, που τὸ ἔκαμε κάποιος λαϊκὸς ποιητὴς τοῦ στρατοῦ:

Στὴν Βουλγαρία θὰ πᾶμε
νὰ πολεμήσωμε.

Στὴν Σόφια θὲ νὰ μποῦμε
νὰ τοὺς νικήσωμε...

Πράγματι, τὸ σύνθημα τοῦ στρατοῦ εἶναι νὰ μπῇ στὴ Σόφια. Αἱώνων μῖσος τῆς φυλῆς, ποὺ ἐκοιμόταν στὰ βάθη τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς, ἐξύπνησε ἔχαφνικὰ καὶ ἐπετάχθηκε ἀκράτητο. "Ολοι αὐτοὶ οἱ στρατιῶτες, ἀκόμη καὶ ἐγγράμματοι, κρύβουν μέσα τους κάτι ἀπὸ τὸ δίκαιο μῖσος τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Τὰ ὅργια τῶν Βουλγάρων ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τόσους αἰῶνες, οἱ σφαγὲς τοῦ Δεμίρ - Ἰσάρ καὶ τοῦ Δοξάτου, ἡ καταστροφὴ τῶν Σερρῶν, ἡ ἄνανδρη σφαγὴ τῶν δώδεκα αἰχμαλώτων εὐζώνων ἐξωντάνευσαν τὸ μῖσος. Καὶ ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν Ἑλλή-

νων καὶ τῶν Βουλγάρων δὲν μοιάζει μὲ τὸν πόλεμο ποὺ
ἔγινεν ἐδῶ καὶ λίγους μῆνες μὲ τοὺς Τούρκους. Εἶναι πόλε-
μος ἔξοντώσεως.

— Νὰ προσθέσετε σὲ ὅλα αὐτὰ καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ στρα-
τοῦ γιὰ τὸν βασιλέα Κωνσταντīνο, ποὺ τὸν λατρεύουν σὰν
Θεό τους, γιὰ νὰ καταλάβετε τὸν ἡρωισμὸ καὶ τὰ θαύματα.

— Στὴν Σόφια! τὸ εἶπε ὁ κουμπάρος...

‘Ο κουμπάρος εἶναι ὁ Βασιλιᾶς, ἀφότου ὁ Κωνσταντī-
νος ἐπῆρε γιὰ νονοὺς τῆς κόρης του τὸν στρατὸ καὶ τὸν στό-
λο. Ἀπὸ τότε καὶ ὁ τελευταῖος φαντάρος καὶ ὁ τελευταῖος
βουνήσιος εὔζωνος καὶ ὁ ἐθελοντής, ποὺ ἥλθε νὰ πολεμήσῃ
ἀπὸ τὸ μακρινὸ σημεῖο τοῦ κόσμου, τὸν ὀνομάζει κουμπάρο.
Ἐχουν πιὰ πρὸς τὸν Βασιλέα τοῦ ‘Ελληνικοῦ’ Ἐθνους ἔκει-
νη τὴν πνευματικὴ συγγένεια τῶν κουμπάρων, ποὺ μόνον
στὴν ‘Ελληνικὴ ἐκκλησίᾳ καὶ στὰ πατροπαράδοτα ‘Ελληνι-
κὰ ἔθιμα τὴν εύρισκομε. Πουθενὰ ἀλλοῦ. Σὲ καμιαὶ ἄλλη
θρησκεία καὶ σὲ κανενὸς ἄλλου λαοῦ τὰ ἔθιμα.

— Στὴν Σόφια! τὸ εἶπε ὁ κουμπάρος.

Μὲ τὸ σύνθημα αὐτὸ προχωρεῖ ἀκράτητος ὁ ‘Ελληνι-
κὸς στρατός. Δὲν ξέρει οὔτε πεῖνα, οὔτε δίψα, οὔτε κούρασι.
Ἀγωνίζεται, περνᾷ τὰ βράχια καὶ τὰ ὑψώματα, πέφτει γε-
λῶντας καὶ πεθαίνει ζητωκραυγάζοντας!

“Ἐκλεισαν σπίτια, ἔμειναν χωρὶς προστάτες οἰκογένειες,
ἐσταμάτησε κάθε ἐργασία, μὰ κανεὶς δὲν βλέπει γύρω του,
κανεὶς δὲν παραπονιέται. “Ολοι ἀδειάζουν τὸ ποτήρι τῆς
θλίψεως καὶ πηγαίνουν ἐμπρός. Καὶ συνερίζονται ὁ ἔνας τὸν
ἄλλον, ποιὸς νὰ πεθάνῃ χωρὶς παράπονο ἢ ποιὸς νὰ πέσῃ
πιὸ ἡρωικά. Θαυμάσιοι οἱ εὔζωνοι πιάνοντας μὲ τὰ χέρια
τους τὰ κανόνια. Μὰ μήπως εἶναι κατώτεροι οἱ πεζοί; Μή-
πως δὲν ἦταν γενναῖοι οἱ ἐθελονταί; Μήπως δὲν ἦταν ἀξιο-
θαύμαστοι οἱ ἵππεῖς, οἱ πυροβοληταὶ καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ μη-

χανικοῦ; Ποιός ἔμεινε πίσω στὸν ἀγῶνα αὐτόν, ποὺ ἐθύμιζε τὴν φιλοτιμία τοῦ Σπαρτιάτη, τὴν ἀπόλυτη περιφρόνησι στοὺς κόπους, στοὺς πόνους καὶ στὸν θάνατο;

Μόνο μιὰ ταπεινωτικὴ ὅμοιογία τῆς Βουλγαρίας θὰ μποροῦσε νὰ σταματήσῃ τὸν ἀνθρώπινο αὐτὸν χείμαρρο νὰ μὴ χυθῇ καὶ καταπνίξῃ τὴν Σόφια! Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος φόβος τοῦ στρατοῦ.

Ἐνας λεβέντης εὔζωνος, γαλατᾶς στὴν Ἀθήνα πρὶν, διαβάζοντας στὶς ἑφημερίδες στὸ Χατζῆ Μπεηλίκ ὅτι ἡ Βουλγαρία ἐγονάτισε καὶ παρακαλεῖ τὶς Μεγάλες Δυνάμεις, ἐσήκωσε τὸ κεφάλι του καὶ ρώτησε:

— Πόσες ἡμέρες δρόμος εἶναι ἀπὸ ἐδῶ ἐως τὴν Σόφια, πατριώτη;

— Μά... ὀκτὼ - δέκα, ἀπήντησα.

‘Ο εὔζωνος ἐκτύπησε τὸ χέρι στὸ γόνατό του ἀγανακτημένος καὶ εἶπε:

— Δὲν θὰ προφθάσωμε!... “Ἄχ, σκυλόφραγκοι, τί μᾶς κάνετε... Μ’ αὐτὸν τὸν καημὸν θὰ πεθάνω!...

Προσπάθησα νὰ τὸν παρηγορήσω. Τοῦ εἶπα ὅτι, καὶ αὐτὸν ἀν γίνη, δὲν θὰ σημαίνῃ τίποτε ἄλλο παρὰ πῶς οἱ Βούλγαροι ἐνικήθηκαν ἐντελῶς καὶ ἔτσι ίκανοποιεῖται ἡ Ἑλληνικὴ φιλοτιμία. ‘Ο εὔζωνος ὅμως ἐκούνησε τὸ κεφάλι:

— “Ἄμ δὲν εἶναι τὸ ἵδιο, εἶπε. Πρέπει νὰ μποῦμε στὴν Σόφια, νὰ δείξωμε σ’ αὐτοὺς πῶς μπαίνει ὁ Ἑλληνος, σὰν νικήσῃ. “Οχι ὅπως μπαίνουν αὐτοί! Νὰ μποῦμε καὶ νὰ μὴ πατήσωμε μυρμήγκι. Καὶ ἀν πιοῦμε ἔνα καφέ, νὰ τὸν πληρώσωμε καὶ ν’ ἀφήσωμε καὶ μιὰ δεκάρα στὸ παιδί...

Νά, ὀλόκληρη ἡ Ἑλληνικὴ ὑπερηφάνεια. Νά, ὁ πιὸ εὐγενικὸς πολιτισμὸς τοῦ κόσμου σὲ μιὰ φράσι ἐνὸς ἀσήμαντου, ἐνὸς ἀγνώστου, ταπεινοῦ γαλατᾶ τῶν Ἀθηνῶν!...

“Ανέκδοτα τῶν δύο μας πολέμων”   Ηλ. Οἰκονομόπουλος (διασκευὴ)

Ἐλισά, 21 Σεπτεμβρίου 1913

Ἄδελφέ,

Μοῦ γράφεις, ἂν ὑποφέρω. Οἱ κόποι καὶ τὰ βάσανα δὲν ἔχουν καμμιὰ σημασία γιὰ μᾶς. Ἐλησμονήσαμε ὅτι εἴμαστε ἄνθρωποι! Καὶ τὸ σπουδαιότερο, ὅτι μᾶς ἐλησμόνησε καὶ ἡ φύσις, ἡ ὁποίᾳ ἐκουράσθηκε νὰ μᾶς πειράζῃ μὲ τὶς ἀρρώστιες τῆς. Ὁ βίος ἐδῶ εἶναι εὐχάριστος. Μόνον ἡ ἴδεα, ὅτι μᾶς ἀπειλοῦν οἱ γείτονες, μᾶς ἔχει σκυλιάσει ὅλους. Ἐμεῖς δὲν εἴμαστε γι' αὐτοῦ πλέον. Ἐδῶ εἶναι ἡ θέσις μᾶς καὶ ὁ τάφος μᾶς. Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι πληρωμένα μὲ αἷμα. Κάθε βουνὸν καὶ κάμπος εἶναι στολισμένα μὲ σταυρούς. Κοιμῶνται ἐκεῖ οἱ σύντροφοί μας. "Ἄς μὴν ἀνησυχῇ κανείς. "Οσο εἶναι ἐδῶ ὁ στρατός, ἡ μεγάλη Ἑλλὰς θὰ εἶναι ἀπρόσβλητη. Ἐμάθαμε πλέον τὸ μυστικὸ τῆς νίκης. "Ἔχομε τὸ μονόπάλιο τῆς παλληκαριᾶς. "Ἄς τὸ μάθουν ὅλοι αὐτό.

— Τί δουλειὰ κάνεις;

— Πολεμῶ, ἀπαντᾷ ὁ ἐρωτώμενος στρατιώτης.

Σὲ φιλῶ

ὅ ἀδελφός σου

55. ΤΟ ΕΠΟΣ 40-41

Τρεῖς ὥρες μετὰ τὴν κήρυξι τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὴν Ἰταλία, ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἀείμνηστος Ἰωάννης Μεταξᾶς ἀπηγύθυνε τὸ ἔξης διάγγελμα:

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν,

» Η στιγμὴ ἐπέστη, ποὺ θὰ ἀγωνισθῶμεν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν τιμήν της. Μολονότι ἐτηρήσαμεν τὴν πλέον αὐστηρὰν οὐδετερότητα καὶ ἵσην πρὸς ὅλους, ἡ Ἰταλία, μὴ ἀναγνωρίζουσα εἰς ἡμᾶς τὸ δικαίωμα νὰ ζῶμεν ὡς ἐλεύθεροι Ἐλληνες, μοῦ ἐζήτησε σήμερον τὴν 3ην πρωινὴν τὴν παράδοσιν τμημάτων τοῦ Ἐθνικοῦ ἐδάφους, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῆς βούλησιν, καὶ ὅτι πρὸς κατάληψιν αὐτῶν ἡ κίνησις τῶν στρατευμάτων της θὰ ἥρχιζε τὴν δην πρωινήν. Ἀπήντησα εἰς τὸν Ἰταλὸν πρέσβυν, ὅτι θεωρῶ καὶ τὸ αἴτημα αὐτὸ καθ' ἔσυτὸ καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὅποιον γίνεται τοῦτο ὡς κήρυξιν πολέμου τῆς Ἰταλίας κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Τώρα θὰ ἀποδείξωμεν, ἐὰν πράγματι εἴμεθα ἄξιοι τῶν προγόνων μας καὶ τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὅποιαν μᾶς ἐξησφάλισαν οἱ προπάτορές μας. "Ολον τὸ Ἐθνος ἂς ἐγερθῆ σύσσωμον! Ἀγωνισθῆτε διὰ τὴν Πατρίδα, τὰς γυναικας, τὰ παιδιά σας καὶ τὰς ιεράς μας παραδόσεις.

«Νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών».

Ἰωάννης Μεταξᾶς

Μετά μίαν ὡραν ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Β' ἀπηύθυνε τὸ δικό του διάγγελμα:

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν,

τὰς πατρὶς

ωρὰς εἰρός

‘Ο Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως σᾶς ἀνήγγειλε πρὸ ὅλιγου ὑπὸ ποίους ὅρους ἡνάγκασθμεν νὰ κατέλθωμεν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ἰταλίας, ἐπιβουλευθείσης τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἐλλάδος.

Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν στιγμὴν εἶμαι βέβαιος, ὅτι κάθε ‘Ἐλλην καὶ κάθε ‘Ἐλληνὶς θὰ ἔκτελέσουν τὸ καθῆκόν των μεχρι τέλους καὶ θὰ φανοῦν ἀντάξιοι τῆς ἐνδόξου ἡμῶν ἴστορίας.

Μὲ πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς τὸ ‘Ἐθνος σύσσωμον καὶ πειθαρχοῦν ὡς εἰς ἄνθρωπος θὰ ἀγωνίσθῃ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν μέχρι τῆς τελικῆς νίκης.

Ἐν τοῖς Ἀνακτόροις τῶν Ἀθηνῶν, 28 Ὁκτωβρίου 1940

Γεώργιος Β'

Καὶ πράγματι τὸ ‘Ἐθνος ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσι, ποὺ ἔδωσεν ὁ Βασιλεὺς πρὸς ὅλον τὸν κόσμον: ‘Αγωνίσθηκε ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν μέχρι τῆς τελικῆς νίκης.

Καὶ ἡ ἀναγνώρισις ἥλθε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ στρατάρχου λόρδου Οὐέιβελ, ἀρχιστρατήγου τῶν συμμαχιῶν δυνάμεων τῆς Μέσης Ανατολῆς κατὰ τὰ σκοτεινὰ ἔτη 1940-41.

‘Ιδοὺ τί εἶπε ὁ στρατάρχης ἀπὸ τὸν Ραδιοφωνικὸ σταθμὸ τοῦ Λονδίνου τὸ βράδυ τῆς 27 Ὁκτωβρίου 1947, παραμονὴν τῆς ἐβδόμης ἐπετείου τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον μας:

‘Απὸ τὴν μακραίωνα καὶ περίλαμπρον ἴστορίαν της ἡ ‘Ελλὰς πολλὰς ἐπετείους δύναται νὰ ἐορτάζῃ καὶ νὰ ἐνθυμῇται μὲ ὑπερηφάνειαν. Καμμία ὅμως δὲν εἶναι λαμπροτέρα ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, πρὸ ἐπτὰ ἔτῶν, ὅταν, εἰς τελείως ἀπρόκλητον ἐπίθεσιν ἐνὸς ἄρπαγος τυράννου καὶ ἐνὸς κενοδόξου λαοῦ, ἡ ‘Ελλὰς σύσσωμος ἀντέταξε

τὸ θρυλικὸν ΟΧΙ. Χωρὶς νὰ διστάσῃ οὕτε στιγμήν, ἐδέχθη, ὅπως καὶ εἰς τὸ παρελθόν, νὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Περιεφρόνησε τὰς θυσίας. Ἡδιαφόρησε διὰ τὴν τεραστίαν ὑλικὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀντιπάλου. Καὶ ἡνωμένη ἡ Ἑλλὰς ὡς εἰς ἄνθρωπος ὑπερήσπισε τὴν παναρχαίαν κληρονομίαν της.

»Τὴν ἡμέραν ἐκείνην προσετρέξατε, "Ἑλληνες, ὡς σύμμαχοι μας, οἱ μόνοι μας σύμμαχοι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Εὐρώπης καὶ ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Σᾶς προσεφέραμεν πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν ἀπὸ τὰς περιωρισμένας δυνάμεις μας. Επὶ ἔξι μῆνας ἐπολεμήσαμεν ὃ εἰς παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἄλλου, μέχρις ὅτου ἡ Ἑλλὰς ὑπέκυψεν εἰς τὴν συντριπτικὴν ὑπεροχὴν τῆς Γερμανίας, ἡ ὁποία ἐν τῷ μεταξύ, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἡττωμένην Ἰταλίαν, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.«

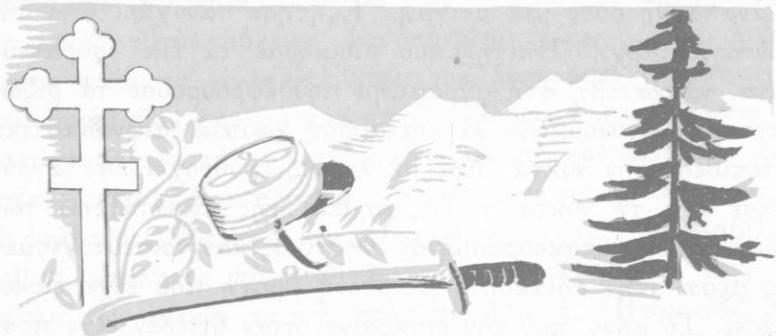
»Ἐχω τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐκφράζω τὰ αἰσθήματα ὅλων τῶν τότε συμπολεμιστῶν μου τοῦ Στρατηγείου τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, ἀν βεβαιώσω, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσωμεν καὶ δὲν θὰ παύσωμεν ποτὲ νὰ θαυμάζωμεν τὴν ἀνδρείαν, τὴν καλωσύνην καὶ τὴν γενναιοφροσύνην τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ τὴν γοητείαν τῆς ἐνδόξου χώρας του.«

»Σᾶς εὐχόμεθα ὅλοι ἡμεῖς, οἱ παλαιοὶ συμπολεμισταί σας, εύτυχῃ διέξοδον ἀπὸ τὰ σημερινά σας δεινά. Σᾶς εὐχόμεθα νὰ εἰσθε καὶ τώρα ἡνωμένοι, ὅπως ἥσθε ἡνωμένοι καὶ εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Γερμανῶν.«

Καὶ ἐπρόσθεσε Ἑλληνικὰ ὁ Οὐέιβελ:

Ζήτω ἡ Ἑλλάς! «

Ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἀχ. Κύρου «Ἡ Ἑλλὰς ἔδωσε τὴν νίκην»

56. ΙΕΡΟΥΡΓΟΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ ΤΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

Ποτὲ τὸ ψηλό του τὸ ἀνάστημα δὲν εἶχε πιὸ ἱερατικὴ ἐπιβολὴ ἀπὸ τότε ποὺ ἐφοροῦσε τὴ στολὴ τοῦ ἀγωνιστοῦ. Ποτὲ δὲν εἶχε λάμψει μὲ περισσότερη γαλήνη τὸ βαθύτατο, ἔξαστερο γλαυκὸ βλέμμα του. 'Απ' ὅλο τὸ εἶναι του ἀναδιδόταν μιὰ ἱερόπρεπη ἡθικὴ ἐπιβολὴ ποὺ μιλοῦσε βαθιὰ σ' ὅλους τοὺς συμπολεμιστάς του.

Βράδυ τῆς μάχης τῆς Σιατίστης. Οἱ ὁμίχλες εἶχαν ἀποτραβηχθῆ ἀπὸ τὰ σκυθρωπὰ βουνά, ποὺ ἐβούιζαν ὅλο τὸ ἀπόγευμα ἀπὸ τοῦ πολέμου τὴν ὄργη. 'Ο ἔχθρὸς εἶχε ὑποχωρήσει βιαστικά. Τραυματιοφορεῖς ἐμάζευαν τοὺς νεκροὺς — Καπιτσίνη, Παπαμαλέκο, Παπαδάκη καὶ τόσους ἄλλους — καὶ τοὺς ἀνέβαζαν στὴ γραφικὴ πολιτεία μὲ τοὺς δίδυμους συνοικισμούς. 'Η πρωτοπορία τοῦ σώματος τῶν Ἐλλήνων Γαριβαλδινῶν ἔφθασε στὴ Σιάτιστα κατὰ τὸ σουρούπωμα. 'Ο Μαβίλης μαζί της. Εἶχε ἀκούσει τὶς κανονιὲς καὶ τὸ τουφεκίδι κι ἐπειδὴ ὁ λόχος του ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ βραδυπορῇ στὸ λασπωμένο ἔδαφος, ἔζήτησε ἀπὸ τὸν Ρώμα τὴν ἄδεια νὰ προηγηθῇ καὶ αὐτὸς μὲ τὴν πρωτοπορία. "Ἐφθασε στὴ Σιάτιστα κατάκοπος καὶ καταλασπωμένος. Δὲν θέλησε

ν' ἀναπαυθῇ οὕτε μιὰ στιγμή. 'Εζήτησε σὰν χάρι ἀπὸ τὸν Συνταγματάρχη 'Ηπίτη, ποὺ διοικοῦσε τὰ ἔκει στρατεύματα, νὰ κατεβῇ στὴ «γραμμὴ» ποὺ ἐφρουροῦσε τὰ ριζώματα τοῦ βουνοῦ, γιὰ νὰ ματαιώσῃ καμμιὰ αἰφνιδιαστικὴ ἀντεπίθεσι τὴν νύκτα. Καὶ μὲ λίγους ἐρυθροχίτωνες ἀγρύπνησε ὅλη τὴν νύκτα σ' ἓνα σημεῖο τῆς παρατάξεως τῶν προφυλακῶν κατακουρασμένος, νηστικὸς καὶ τρισευτυχισμένος μέσα στὴν ἀδιάκοπη, μονότονη βροχὴ ποὺ εἶχε ξανπιάσει. Τὸ μόνο ποὺ τὸν ἐπίκραινε ἦταν ὅτι δὲν εἶχε προφθάσει νὰ λάβῃ μέρος στὴ μάχη. Καὶ ἀντίκρυζε τὸ ἄλλο πρωὶ τοὺς νεαροὺς μέσα στὴν ἐκκλησία μὲ βαθειὰ συγκίνησι, ὡσὰν νὰ τοὺς ἐμακάριζε ποὺ εἶχαν προφθάσει αὐτοί...

'Απὸ τὸ Κηπουριὸ τὸ σῶμα τῶν Γαριβαλδινῶν ἔφθανε στὴν Κρανιά. Χιονισμένα τὰ βουνὰ καὶ μαυρολογοῦν τὰ δάση τῶν ἐλάτων στὸ λευκὸ φόντο. Οἱ χωρικοὶ ζητωκραυγάζουν. 'Ο Μαβίλης μὲ μάτια βουρκωμένα στρέφεται στὸν συνομιλητὴ του ἀξιωματικὸ τῶν 'Ερυθροχιτώνων καὶ λέγει μὲ βαθειὰ φωνή :

— "Αν ζήσωμε, θὰ ζητήσω νὰ μὲ διορίσουν δάσκαλο σ' ἓνα μακεδονικὸ χωριό.

Μετὰ τὴν Κρανιὰ καὶ τὴ Μηλιά, μέσ' ἀπὸ δάσος ὑπέροχο, ἀπὸ ἔλατα ὑπερύψηλα, μερικὰ κάπου - κάπου καμένα καὶ ξαπλωμένα ἀπὸ τοὺς κεραυνούς, τὸ σῶμα τῶν 'Ερυθροχιτώνων ἀνεβαίνει στὸν αὐχένα τοῦ Τζάν - Χορταρᾶ («τρόμος τῆς ψυχῆς» εἶναι ἡ τουρκικὴ ἔννοια τῆς δύνομασίας του). 'Ο Μαβίλης ὑπέφερε στὸν ἀτέλειωτο ἀνήφορο, ἀλλὰ δὲν κατέδέχετο νὰ τὸ φανερώσῃ. Ποτὲ δὲν ἐκαβάλοῦσε τὸ ἄλογο ποὺ τοῦ εἶχαν δώσει ἀπὸ σεβασμὸ στὴν ἥλικία του. Τὸ ἄφηνε πάντα γιὰ κάποιον ἄρρωστο ἢ ἀδύνατο στρατιώτη του καὶ πάντα πεζὸς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λόχου του, μὲ τὸ ὑποσιάγωνο πάντα κατεβασμένο, κατὰ τοὺς κανονισμούς, ὅταν

έκτελοῦσε ύπηρεσία, έδινε τὸ παράδειγμα τῆς ἀγόγγυστης ὑπομονῆς. Στὸν αὐχένα, ἔνα πέτρινο φυλάκιο, μιὰ λιγόλεπτη στάσι γι' ἀνάσα. Εἴχαμε πιὰ ξεπεράσει τὰ σύννεφα, ποὺ ἐσκέπαζαν χαμηλότερα τὰ βουνά, καὶ ὁ ἥλιος ἔκανε ν' ἀστραποβολοῦν τὰ χιόνια ἐκεῖ ἐπάνω κι ἐχρύσωνε ἔνα παράξενο πέλαγο ἀπὸ σύννεφα ποὺ ἀπὸ μέσα τους ἀναπετιόνταν οἱ ψηλότερες κορυφὲς σὰν παραμυθένια νησιά. Ὁ Μαβίλης ὅρθιος, ἀμίλητος προσπαθοῦσε ν' ἀγναντέψῃ μέσ' ἀπὸ τὸ πέπλο τῶν νεφῶν τὴν γῆ πρὸς τὰ δυτικά. Ἡταν ἐδῶ τὸ σύνορο τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἡπείρου, τῆς Ἡπείρου ὃπου εἶχε πολεμήσει στὰ 97 καὶ ποὺ ἐλαχταροῦσε νὰ ξαναπολεμήσῃ γιὰ τὴν ἐλευθερία της.

"Ενα πρόσταγμα. Οἱ λόχοι σηκώνονται γιὰ νὰ συνεχίσουν τὴν πορεία. Ὁ Μαβίλης ξεκινῶντας πρὸς τὸν χιονισμένο κατήφορο ἀνασηκώνει γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸ κόκκινο πηλήκιό του. Στὴν ὄψι του εἶναι ἀπλωμένη μιὰ ἐκστατικὴ ἀγιωσύνη. Μπαίνομε στὴν Ἡπειρο.

Πρωὶ, 24 Νοεμβρίου. Οἱ Γαριβαλδινοὶ ξεκινοῦν ἀπὸ τὸ Μέτσοβο γιὰ τὸν Δρίσκο. Χιονισμένη ἡ βαθειὰ χαράδρα ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν Ζυγὸ πρὸς τὴν στενώτατη κοιλάδα τῶν πηγῶν τοῦ Ἀράχθου. Σκεπασμένα τὰ βουνά, ποὺ τὴν κλείνουν, ἀπὸ πυκνὴ καταχνιά. Χιόνι λεπτὸ βελονίζει κάπου κάπου τὰ πρόσωπα καὶ ἀλαφροπασπαλίζει τὰ πηλήκια καὶ τοὺς ὄψους τῶν μανδύων. Μιὰ χαρούμενη προσδοκία φτερώνει τοὺς Γαριβαλδινούς, ποὺ κατηφορίζουν γοργά. Ὁ Μαβίλης λάμπει δλόκληρος, σὰ νὰ ἔχῃ κρυφθῇ μέσα του ὁ ἥλιος. Κάθε βῆμα μᾶς πλησιάζει πρὸς τὰ Γιάννενα.

Πρωὶ τῆς 28ης Νοεμβρίου. Ἡ μάχη ἔφθασε στὸ πιὸ κρίσιμο σημεῖο της. "Ολη τὴν νύκτα οἱ Τούρκοι ἐτοιμάσθηκαν γιὰ τὴν τελική, τὴν ἀποφασιστικὴ ἀντεπίθεσι. Φῶτα ἐλόγχιζαν τὰ σκοτάδια κάτω στὸν κάμπο. "Ενας προβολεὺς ἐσπά-

Θιζε γοργά τίς θέσεις τῶν Γαριβαλδινῶν στὴ βίγλα τοῦ Δρίσκου. Μὲ τὴν αὐγὴν ὁ ἀέρας ἔγινε πηκτὸς ἀπὸ τὸ ὡργισμένο σφύριγμα τῶν σφαιρῶν καὶ τῶν ὀβίδων. Πυκνὲς φάλαγγες ἔχθρικὲς προχωροῦσαν στὸν κάμπο. Τὰ πρῶτα τμήματά τους ἀνέβαιναν ἀδιάκοπα. Οἱ Γαριβαλδινοὶ ἔξαντλοῦσαν τὰ τελευταῖά των φυσέκια. Τὰ πολυβόλα τοὺς ἐθέριζαν.

”Ορθιος ὁ Μαβίλης — πιστὸς στὴ Γαριβαλδινὴ παράδοσι ποὺ θέλει ὅρθιους τοὺς ἐρυθροχίτωνες ἀξιωματικοὺς στὴ μάχη — ἐμψυχώνει τοὺς ἄνδρες του, κανονίζει πυρά, πυροβολεῖ ὁ ἵδιος μὲ τὸ πιστόλι του τὸν ἔχθρο, ποὺ βρίσκεται σὲ ἀπόστασι ἐλάχιστη πιὰ καὶ ποὺ τὸν συγκρατεῖ ὡστόσο ἡ γενναίᾳ ἄμυνα τῶν Γαριβαλδινῶν. ’Ατάραχος, ὑπέροχος, ἀργοπερπατᾶ ἀπὸ διμοιρία σὲ διμοιρία, σὰ νὰ ἴερουργῇ.

Ξαφνικὰ σὰ νὰ σκοντάφτῃ. ’Ανασηκώνεται καὶ κάνει νὰ βγάλῃ τὸ ὑποσιαγώνιο τοῦ πηληκίου του κάτω ἀπὸ τὸ πηγούνι του. Αἴματα σκεπάζουν τὰ μάγουλά του. ”Ενα βόλι τοῦ ἐπέρασε τὸ πρόσωπο ἀπὸ παρειὰ σὲ παρειὰ λίγο κάτω ἀπὸ τὰ μῆλα. ’Ο ἴερεὺς τοῦ σώματος Παπαφώτης, ποὺ βρισκόταν σιμά του, τὸν πείθει νὰ παραδώσῃ τὴ διοίκησι τοῦ λόχου σὲ ἄλλον ἀξιωματικὸ καὶ νὰ καβαλήσῃ ἔνα μεταγωγικό, γιὰ νὰ φθάσῃ στὸ πρόχειρο χειρουργεῖο, ποὺ ἥταν στὸν περίβολο τοῦ ἐρημοκκλησιοῦ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, κάπου 600 μέτρα πιὸ πίσω, σὲ μιὰ πτύχωσι τοῦ βουνοῦ. Καθὼς ἐπλησίαζε κι ἔστρεψε γιὰ νὰ ἰδῃ κατὰ τὸν λόχο του, μιὰ δεύτερη σφαῖρα τὸν βρῆκε στὸ στόμα καὶ βγῆκε ἀπὸ τὸν αὐχένα τρυπῶντας τὴν καρωτίδα. ’Εκείνη τὴ στιγμὴ ὁ Ρώμας ἔφθανε κι ἔκεινος στὸ χειρουργεῖο πληγωμένος στὸ χέρι. Εἶδε τὸν Μαβίλη καὶ κατάλαβε.

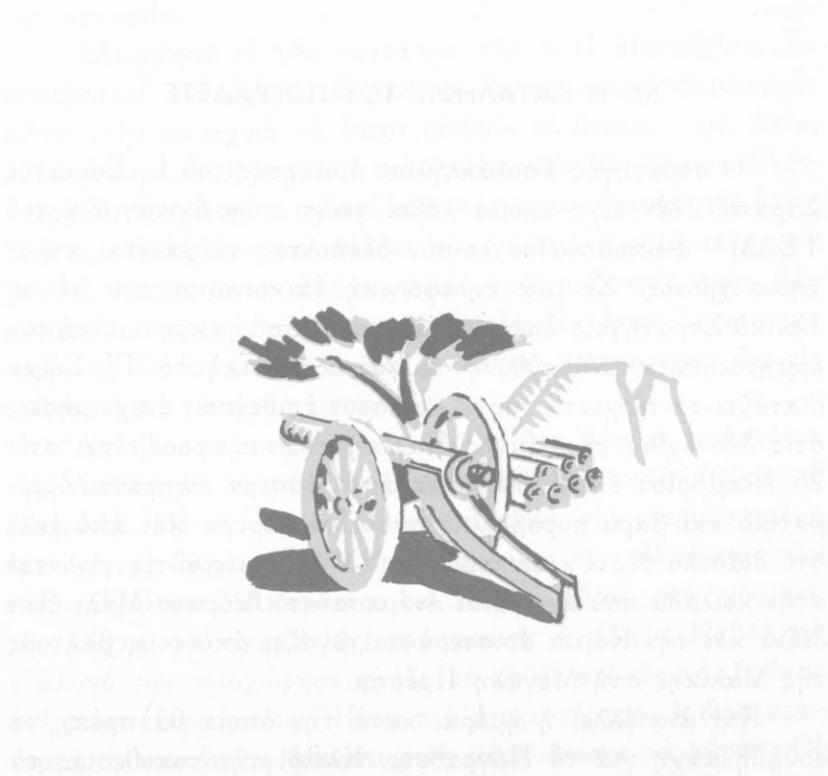
— Σὲ συγχαίρω ἀπὸ τὴν καρδιά μου, τοῦ εἶπε δίδοντάς του τὸ χέρι.

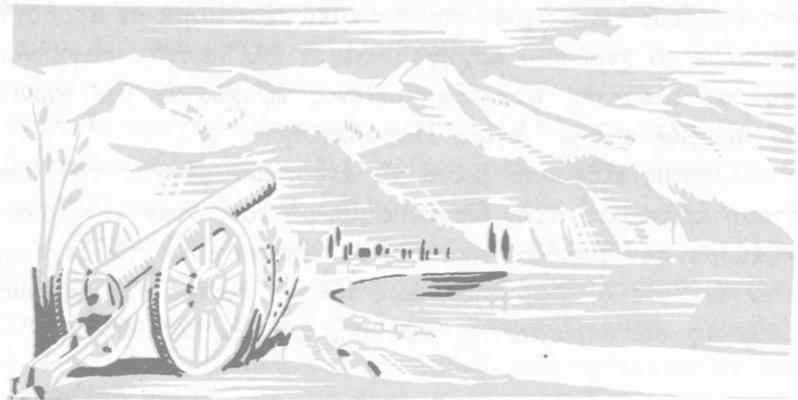
’Ο Μαβίλης, ποὺ μόλις τὸν εἶχαν κατεβάσει ἀπὸ τὸ

ζῶο, ἐμάζευε τὶς στερνές του δυνάμεις, ἐστάθηκε σὲ προσοχὴ καὶ πῆρε τὸ χέρι τοῦ ἀρχηγοῦ. Μετὰ ἔνα λεπτό, πνιγμένος ἀπὸ τὸ αἷμά του, ἤταν ξαπλωμένος ἄψυχος σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ περιβόλου τῆς 'Αγίας Παρασκευῆς.

"Οποιος εἶδε «τὸ μάγο τὸ ἀνέσπερο φέγγος τοῦ θανάτου» ἀπλωμένο στὴν ὀλύμπια μορφή του, ὅταν τὴν ἐσκέπαζαν μὲ τὸν μανδύα του, δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ τὸ ξεχάσῃ ποτέ. Πέθανε δὲ Μαβίλης ὅπως ἔζησε, πιστὸς τοῦ χρέους ἱερουργὸς καὶ στρατιώτης, ἀφοβος, ἀσπιλος καὶ ἀψογος.

Nικόλαος Καρβούνης

57. Η ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΟΥ ΠΟΓΡΑΔΕΤΣ

‘Ο στρατηγὸς Τσολάκογλου, διοικητὴς τοῦ Ι’ Σώματος Στρατοῦ, δὲν εἶχε ἀκόμα λάβει γνῶσι τῶν δισταγμῶν τοῦ ΤΣΔΜ*: ἀνυπομονοῦσε λοιπὸν βλέποντας νὰ χάνεται πολύτιμος χρόνος. Σὲ μιὰ τηλεφωνικὴ ἐπικοινωνίᾳ του μὲ τὸ Γενικὸ Στρατηγεῖο ἐπέτυχε νὰ μεταδώσῃ τὴν προσωπική του δρμητικότητα. Μ’ εὐθύνη του ἀποκλειστικὴ τὸ Γ’ Σῶμα διατάζει τὰ τμῆματά του ν’ ἀρχίσουν ἐπιθετικὲς ἐπιχειρήσεις στὶς δύο ὅχθες τῆς λίμνης Μαλίκη καὶ ἔτσι προωθεῖται στὶς 25 Νοεμβρίου ἔνα ἀπόσπασμα ἀπό τέσσερα τάγματα, δρει-βατικὸ καὶ βαρὺ πυροβολικὸ στὸ Ποντικόριγιε καὶ ἀπὸ ἕκεῖ στὸ διάσελο τῆς Γκραμποβίτσας. Οἱ κινήσεις αὐτὲς γίνονται στὴν κοιλάδα ποὺ ἀνοίγεται ἀνάμεσα στὸ θεόρατο Μάλι Θάτ δεξιὰ καὶ τὴν Κάμια ἀριστερὰ καὶ βγάζει ἀπὸ τοὺς βάλτους τῆς Μαλίκης στὴ Μεγάλη Πρέσπα.

Καὶ ἀνατέλλει ἡ ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποία θὰ πρέπη νὰ δοθῇ ἡ μάχη γιὰ τὸ Πόγραδετς. Κλειδὶ τῆς τοποθεσίας τὸ

ύψωμα ποὺ βρίσκεται στὰ νοτιοδυτικά του καὶ δεσπόζει ὅλης τῆς περιοχῆς. "Ομῶς ἡ ἐπιχείρησις δὲν ἦταν ἀπλῆ. Ἀνάμεσα στὶς ἑλληνικὲς γραμμὲς καὶ τὶς ἵταλικὲς ἀνοιγόταν βαθειὰ χαράδρα· στὸ βυθό της κυλάει τὰ νερά του ὁ Τσεράβας. "Οσο ἡ χαράδρα προχωρεῖ καὶ χώνεται στὴ μασχάλη τοῦ Βουνοῦ, τόσο πιὸ κοφτὰ γίνονται τὰ χείλη της, γκρεμοί. Καταχνιὰ πολλὴ εἶχε πέσει, οἱ ἵταλικὲς θέσεις κρύβονταν παραχωμένες στὴ θολούρα, τ' ἀμυντικά τους ἔργα ἦσαν κρυμμένα μὲ πολλὴ τέχνη πίσω ἀπὸ τὰ σκῖνα. Οὔτε ταχύσκαπτο ξεχώριζε τὸ μάτι οὔτε πολυβολεῖο οὔτε συρματόπλεγμα. Καὶ ὅμως Ἠσαν ὅλα ἐκεῖ, πίσω ἀπὸ τὴ σιγὴ καὶ τὴν ἀκινησία.

Ἐξώρμησε τὸ 18ο σύνταγμα τῆς XIII Μεραρχίας. Τὸ πυροβολικὸ τοῦ ἔχθροῦ ἄρχισε νὰ βάλλῃ, χωρὶς νὰ μποροῦν μέσα στὴν καταχνιὰ νὰ ἐπισημανθοῦν οἱ θέσεις των, ὅπως ἄλλωστε καὶ οἱ θέσεις τῶν πολυβόλων καὶ τῶν ὅλμων. Ἀριστερὰ ἡ προχώρησις χρειαζόταν τόλμη καὶ ἴκανότητες ὀρειβασίας: Κατέβαιναν οἱ ἄνδρες τὸν γκρεμὸ πιασμένοι χέρι - χέρι ἢ κρεμασμένοι ἀπὸ σχοινιά, χουφτιάζοντας τοὺς θᾶμνους. Ἀλλὰ καὶ δεξιώτερα ἡ ἔξελιξις δὲν ἦταν ἴκανοποιητική· τὸ ὑπόλοιπο σύνταγμα δὲν εἶγε προχωρήσει ὡς τὶς πρῶτες ὥρες μετὰ τὸ μεσημέρι.

Απὸ τὸ παρατηρητήριό του, σ' ἕνα ὕψωμα στὰ νότια τῆς Λεσνίτσας, ὁ μέραρχος τῆς XIII παρακολουθοῦσε μὲ ἀδημονία. Μὲ τὰ κιάλια του διεπίστωνε τὴν περιωρισμένη ὄρατότητα, ἀλλὰ καὶ δὲν δικαιολογοῦσε τὴν ἀδράνεια τῶν ἐκεῖ τμημάτων. Ἀπεφάσισε νὰ πάγῃ ὁ Ἰδιος στὴ γραμμὴ τῆς μάχης, νὰ σχηματίσῃ προσωπικὴ ἀντίληψι. Καβάλησε τ' ἄλογό του, προχώρησε φρύδι τὸ φρύδι στὸ Βουνό, ἔφθασε στὴ βάσι τοῦ ἔξορμήσεως. Ἡταν πιὰ ἀπομεσήμερο, ἡ ὥρα τεσσερες, ἡ κοντόπνυη φθινοπωρινὴ μέρα ἔπιανε νὰ γέρνη. Οἱ

έξηγγήσεις που έδόθηκαν στὸν μέραρχο δὲν τὸν ἔπεισαν πώς
ἡ καθυστέρησις ἦταν δικαιολογημένη. Ἐριστερὰ τὸ ἄλλο
τάγμα προχωροῦσε καὶ σ' ἔδαφος πολὺ πιὸ ἀνώμαλο. Ὁ
στρατηγὸς Μουτούσης ἀγρίεψε, γύρισε στὸν ὑπασπιστὴ τοῦ
συντάγματος :

— Κύριε ὑπασπιστά! Τὴ σημαία! Νὰ ἔρθῃ ἔδῶ. Καὶ
ὅλοι οἱ σαλπιγκταὶ τοῦ συντάγματος νὰ σημάνουν ἔφοδο.

Ἡρθε ἡ σημαία, ξεδιπλώθηκε. Στὸ πεδίο τῆς μάχης ἡ
σημαία εἶναι κάτι δραματικὰ ιερό, σὰν τὴ θεία μετάληψι,
βουβὴ ἀλλὰ ἀκατανίκητη ἔκκλησις τῆς πατρίδος. Στὸ ἀέρι
τοῦ βουνήσιου δειλινοῦ ἡ σημαία τοῦ 18ου συντάγματος
εἶχε ἀρχίσει νὰ φτεροκοπάῃ ἀνήσυχα, πουλὶ ποὺ ὀνειρεύεται
ξύπνιο. Οἱ σαλπιγκταὶ ἐσήμαιναν γύρω τὸ ἐμβατήριο τῆς
δρμῆς καὶ τῆς θυσίας : «Προχωρεῖτε! προχωρεῖτε!». Μονο-
μιᾶς τὰ τάγματα μὲ τὰ ιράνη καὶ τὶς λόγχες ἀνασείσθηκαν,
ἐσηκώθηκαν, ἔσκυψαν, ἔχύμηξαν. Κατρακυλοῦσαν τρέχοντας
τὴ βουνοπλαγιά, ἔνα κῦμα ἀπὸ χακί. Κάτω στὴ λαγκαδιὰ
πῆραν τὸ χωριὸ τὴ Σκρόπσκα, τὸ ἀντιπέρασαν, ἔπιασαν ν'
ἀνηφορίζουν τὴν ἀντικρινὴ πλαγιά.

Τότε εἶναι ποὺ ξέσπασε ὁ φραγμὸς πυρὸς τοῦ ἔχθροῦ.
Ἡταν κάτι τρομερὸ σ' ἔντασι, πυκνότητα, λύσσα, ἔνα τυφλὸ
παραπέτασμα θανάτου. Ἀπὸ τὴ θέσι του ὁ μέραρχος ἀγω-
νιζόταν νὰ διακρίνῃ ἀν τὰ τμήματά του βρίσκωνται ἔδῶθε
ἢ ἐκεῖθε ἀπὸ τὸν φραγμό, κατέληξε νὰ παραδεχθῇ τὸ δεύ-
τερο. Ἐπάσχιζε νὰ ἐντοπίσῃ μέσα στὴν καταχνιά, τὴν πυ-
κνωμένη ἀπὸ τοὺς φαρμακεροὺς καπνοὺς τῆς μάχης, μιὰ
λάμψι κάν ἀπὸ στόμιο πολυβόλου, γιὰ νὰ ἐπισημάνῃ τὴ θέσι,
νὰ ρυθμίσῃ ἀνάλογα τὰ πυρὰ τοῦ πυροβολικοῦ του, νὰ ὑπο-
στηρίξῃ τὸ πεζικό. Τίποτα. "Ολα ἐκεῖ ἀντίκρυ ἥσαν ἔνα
σύννεφο πηχτό.

Τέλος, σὲ μιὰ στιγμή, τὸ γυμνασμένο μάτι τοῦ παλαιοῦ

ἀξιωματικοῦ τοῦ πυροβολικοῦ, ποὺ ἦταν ὁ στρατηγὸς Μουτούσης, πιάνει κάπου μέσα στὴν ἀνήσυχη θολούρα κάτι σὰν ὑποψία ἀναλαμπῆς. Ἐγύρισε, ἔβαλε κατὰ πίσω μιὰ φωνή:

—“Ἐνα πυροβόλο στὴ διάθεσί μου!

Τοῦ τὸ προώθησαν. Ἡταν ὀρειβατικὸ τῶν 105, καμπύλης τροχιᾶς. Γρήγορα, μὲ τὸ μάτι, ὁ μέραρχος ὑπελόγισε τὴν ἀπόστασι, ἔδωσε τὰ στοιχεῖα βολῆς. Τὸ πυροβόλο ἐτέντωσε τὸ λαιμό του, ἐβρυχήθηκε, ἐτίναξε τὸν κεραυνό.

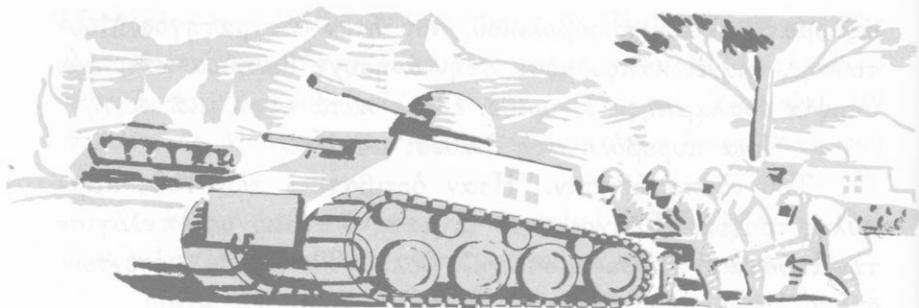
Σὲ πεδίο βολῆς ἀνηφορικό, ἡ διασπορὰ εἶναι πάντοτε περιωρισμένη. Τρεῖς - τέσσερες βολὲς ἀπὸ τὸ κανόνι τοῦ μεράρχου καὶ ξαφνικὰ ἐκεῖ ἀντίκρυ τὸ πηχτὸ σύννεφο τῆς μάχης τὸ ξέσχισε λάμψι θεόρατη, βρόντος ἀκούσθηκε τρομερός. Ἡ ἐλληνικὴ ὀβίδα εἶχε πέσει μέσα σὲ πολυβολεῖο τοῦ ἔχθρου, πῆραν φωτιὰ τὰ πυρομαχικά του, ἐτινάχθηκαν ὅλα μαζὶ στὸν ἀέρα, ἀνθρωποι καὶ σίδερα.

Ο φραγμὸς μονομιᾶς ἀραίωσε, ἐκόπασε. Τὰ ἐλληνικὰ τάγματα, μὲ τὶς ξιφολόγχες τεντωμένες ἐμπρός, τὸν εἶχαν ξεπεράσει.

Τὶς πρῶτες ὥρες τῆς νύκτας πάρθηκαν τ' ἀντερείσματα τῆς Ζερβάσκας, ἐνῶ ἀριστερὰ κυκλωνόταν τὸ Μπραγκοζάτι ἀπὸ τὰ γύρω του ὑψώματα. Τὴν ἄλλη μέρα, 30 Νοεμβρίου, στὶς 8 ἡ ὥρα τὸ πρωί, τὸ 1292 ἐπεφτε στὰ ἐλληνικὰ χέρια. Οἱ Ἰταλοὶ μόλις ποὺ πρόλαβαν νὰ ὑποχωρήσουν ἀφηναν καμμιὰ ὅγδονταριὰ αἰχμαλώτους καὶ ἀφθονο πολεμικὸ ὑλικό. Τὴν Ἄδια νύχτα ἔξεκένωσαν τὸ Πόγραδετς κι ἔπιασαν ν' ἀδειάζουν ὅλη τὴν περιοχή, ἀπὸ τὰ γιουγκοσλαβικὰ σύνορα δεξιὰ ἵσαμε ψηλὰ στὴ βορειοδυτικὴ ἀκροιλιμνιὰ τῆς Ἀχρίδος.

Διατάχθηκε ἀμέσως γενικὴ προέλασις τῆς Μεραρχίας. Τὸ Πόγραδετς εἶχε παρθῆ.

”Αγγελος Τερζάκης

58. ΣΤΑ ΥΨΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΓΡΑΜΠΑΛΑΣ

Τὸ πυροβολικὸ εἶχε σωπάσει, ἀλλὰ γινόταν ἀπειλητικὸς τώρα ὁ οὐρανός. Βροχὴ ἄγρια, ὡργισμένη, μὲ κεραυνούς καὶ χαλάζι, ἔπνιξε τὴ Γραμπάλα στὸν κατακλυσμό της, τὴν Ἀσσόνισα, τὸ Καλπάκι, ὅλη τὴν τοποθεσία ποὺ τὴν εἶχε κοπανίσει ὀλημερὶς ἡ μάχη. Μέσα στὸ σκοτάδι, ποὺ ἐπλατάγιζε κι ἐμούγκριζε, δὲν ξεχωρίζε τίποτα πιά, χανόταν ὁ προσανατολισμός. Ἡ Μεραρχία διέταξε νὰ ξαναπαρθῇ ἀμέσως ἡ Γραμπάλα. Μαθαίνοντας τὸ πάρσιμό της ἀπὸ τὸν ἔχθρο, εἶχε ἀνησυχήσει πολύ. Τὸ ἐπόμενο βῆμα τοῦ ἔχθροῦ, ἀν ἀγκιστρωνόταν μέσα στὴ νύχτα ἐκεῖ πάνω, θὰ ἦταν ρῆγμα τοῦ μετώπου τῆς Ἡπείρου. Ἡ ἀντεπίθεσις, πρόσταξε ἡ Μεραρχία, νὰ γίνη μὲ τὶς ἐφεδρεῖες. "Ολο τὸ πυροβολικὸ τοῦ τομέως νὰ τὴν ὑποστηρίξῃ.

Καὶ ἡ θύελλα βρυχιόταν, λυσσομανοῦσε. Μέσα σὲ τέτοιο κακό, πῶς νὰ ξεκινήσῃ τμῆμα στρατοῦ γιὰ ἐπίθεσι; Κανένας δὲν ἔβλεπε τίποτα, πῶς νὰ σκαρφαλωθοῦν βράχοι, γκρεμοί; Ἐχρειάσθηκε νὰ περιμένουν λίγο, μήπως κοπάσῃ τὸ κακό, νὰ περιμένουν ὕρες μέσα σὲ ἀγωνία φοβερή. "Ολη νύχτα ἡ Μεραρχία τηλεφωνοῦσε στὶς Διοικήσεις τῶν προχωρημένων τμημάτων, ρωτοῦσε, ἔδινε ὄδηγίες. Τὸ πυροβολικὸ τοῦ ὑποτομέως Σουδενῶν ἀνέφερε πῶς ἡ κατάστασις

έκει είναι σοβαρή, ρώτησε μήπως θὰ ἔπρεπε νὰ γίνη μετακίνησις πρὸς τὰ πίσω. 'Ο Κατσιμῆτρος ἀποκρίθηκε μὲ αὐστηρότητα: «'Η Μεραρχία θὰ πολεμήσῃ στὴν τοποθεσία τούτη μέχρις ἐσχάτων, τὸ ἔχει δηλώσει, ἀπαγορεύει λοιπὸν νὰ μετακινηθοῦν ἀκόμα καὶ πυρομαχικά». Ἡταν νύκτα πυρετοῦ στὸν οὐρανὸν καὶ στὴν "Ηπειρο. Μονάχα στὶς 5 τὰ χαράματα ἐκόπασε ἡ βροχὴ καὶ τότε τὸ ἑλληνικὸ πυροβολικὸ ὄρχισε νὰ κτυπάῃ τὴν Γραμπάλα. Γιὰ λίγο. Μόλις σώπασε, οἱ λόγοι οἱ ὥρισμένοι γιὰ τὴν ἀντεπίθεσι, μὲ τοὺς ἀξιωματικοὺς τῶν μπροστά, ὥρμησαν.

Κάτω, στὴν 'Ασσόνισα, ἀκουσαν ἀπὸ ψηλὰ τὴν ιαχὴν «'Αέρα!». Οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς Γραμπάλας εἶχαν δώσει τὸ πρόσταγμα: «'Εμπρὸς διὰ τῆς λόγχης!». Χύμηξαν πρῶτοι. Οἱ στρατιῶτες ξεθηκάρωσαν, ἀκολούθησαν. Μὲ τὶς χειροβομβίδες στὸ χέρι οἱ ὑπολογαγοί, οἱ διμοιρῖτες, ξεφώλιαζαν πίσω ἀπὸ τοὺς βράχους τοὺς 'Ιταλοὺς πορθητὰς τῆς νύκτας, οἱ λογχοφόροι στρατιῶτες ἔτρεχαν κατὰ πάνω τους μὲ βαρὺ διασκελισμό. Ἐπιάσθηκαν χέρια μὲ χέρια, ἥταν κάτι δραματικὸ καὶ γοργό. Δὲν εἶχαν προλάβει οἱ 'Ιταλοί νὰ ὀχυρωθοῦν, νὰ λάβουν ἐνισχύσεις. Οἱ ἐφεδρεῖές τους τώρα ἀκριβῶς ἀνέβαιναν ἀπὸ τὰ Καλύβια τῆς 'Αρίστης. 'Η φοβερὴ νύκτα ποὺ τοὺς εὔνόησε τοὺς εἶχε κι ἐμποδίσει νὰ ριζώσουν. 'Εδείλιασαν, ἐπάλαιψαν γιὰ λίγο μὲ τὸ μάτι παλαβωμένο μπροστὰ στὴν κρύα λάμψι τῆς λόγχης, ὕστερα ἐλύγισαν, πῆραν τὸν κατήφορο. 'Αφηναν χάμω εἴκοσι νεκροὺς καὶ στὰ χέρια τῶν νικητῶν ἔξ αἰχμαλώτους, τρία πολυβόλα, τέσσερες ὅλμους, πλῆθος πυρομαχικά. Εἶχαν πάρει μαζί των πάνω ἀπὸ ἔξήντα τραυματίες.

Μὲ τὴν ἡμέρα, τὸ πυροβολικὸ ἐπεσήμαινε, ἐκτυποῦσε καὶ ἀνάγκαζε σὲ σύμπτυξι συγκεντρώσεις ἴταλικῶν τμημάτων μὲ διάταξι ἐπιθετικὴ στὰ Καλύβια τῆς 'Αρίστης, στὸ Μεσο-

βούνι, στή Τζουφαράχη, στὸν Παρακάλαμο, ἀλλοῦ. Τὸ πρῶτον καταναλώθηκε σὲ ἀμοιβαῖο κανονίδι. Τὶς ἀπογευματινὲς μόνον ὥρες τὸ Ἰταλικὸ πυροβολικὸ ἐδυνάμωσε, μαζὶ καὶ ὁ βομβαρδισμὸς ἀπὸ ἀεροπλάνα. "Τοτέρα τμῆματα πεζικοῦ ἔξωρμησαν κατὰ τὴ Γραμπάλα, τὴν Ψηλοράχη καὶ τὴν Ἀσσόνισα, ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸ πυροβολικὸ μαζὶ μὲ τὰ πολυβόλα τῆς γραμμῆς μάχης, τ' ἀνάγκασαν νὰ σταματήσουν, νὰ γυρίσουν πίσω. Τὴν ἴδια στιγμὴ ὁ ἔχθρὸς ἔβαζε σ' ἐνέργεια τὰ μεγάλα μέσα, γιὰ νὰ διασπάσῃ τὴν ἀμυντικὴ γραμμὴ στὸ κέντρο: τ' ἄρματα μάχης.

Τὰ ἑλληνικὰ παρατηρητήρια τὰ διέκριναν στὶς 4 ἡ ὥρα νὰ ξεκινοῦν πάνω στὴ δημοσιὰ Δολιανὰ - Καλπάκι, σειρὰ ἀτέλειωτη σὰν φίδι μεταλλικὸ ποὺ σέρνεται καὶ κυματίζει γρούζοντας μὲ πάταγο ἀπὸ ἀρμούς σιδερένιους. Κάπου πεντακόσια μέτρα ἀπὸ τὸ Καλπάκι ἐσταμάτησε, ἐκόπηκε στὰ δύο, τὸ πρῶτο κομμάτι ἀραίωσε σὲ βάθος. Ἡταν καμμιδὶ τριανταριὰ ἄρματα. Προχώρησαν. Τὸ δεύτερο κομμάτι λόξεψε καὶ πῆγε νὰ κρυφθῇ σὲ μέρος ἀθέατο. "Οταν τὸ πρῶτο εἰχε φθάσει τριακόσια μέτρα ἀπὸ τὶς ἑλληνικὲς γραμμές, πρόβαλε καὶ τ' ἄλλο, ἀκολούθησε. Ἡταν κάπου σαράντα μὲ πενήντα ἄρματα. Στὰ πλάγια καὶ τῶν δυο κλιμακίων πήγαιναν οἱ μοτοσυκλετισταί.

Τὸ θέαμα ἦταν ἀπειλητικὰ ἐπιβλητικό. Μὲ μάτι τεντωμένο καὶ ἀνήσυχο παρακολουθοῦσε ὁ "Ελληνας φαντάρος μέσα ἀπὸ τὰ χαρακώματά του τ' ἀτσάλινα αὐτὰ ἔρπετὰ ποὺ ἔρχονταν κατὰ πάνω του ἀνέγνοιαστα. Μποροῦσαν νὰ τὰ ἰσοπεδώσουν ὅλα, νὰ ξεχυθοῦν δλόισια κατὰ τὰ Γιάννενα. Τὸ πρῶτο κλιμάκιο τοῦ ἔχθροῦ κτυπιόταν ἀπὸ τὸ πυροβολικὸ τῆς Γρίμπιανης, ἀπὸ τὰ πολυβόλα καὶ ὅμως προχωροῦσε. Κάποια ἄρματα, ἀπὸ τὰ πρῶτα, καθηλώθηκαν κτυπημένα κι ἔφραξαν τὸν δρόμο, πέζεψαν ὅμως οἱ ἄνδρες ἀπὸ

τὰ ἐπόμενα καὶ τ' ἀναποδογύρισαν, νὰ κάνουν τόπο. Ἐτρύπωναν ἔρποντας ἀνάμεσά των οἱ μοτοσυκλετισταί, ἀκροβολίζονταν πίσω ἀπὸ δένδρα, θάμνους στὰ πλευρὰ τοῦ δρόμου καὶ μὲ ἄλματα διαδοχικὰ πολυβολοῦσαν τὶς ἑλληνικὲς γραμμές.

Ἄλλα στὴ διασταύρωσι τοῦ Καλπακιοῦ τὰ πολυβόλα τῶν Ἑλλήνων ἔθεριζαν. Συρματοπλέγματα, φράγματα ἀπὸ σιδεροτροχιὲς ἔκλειναν τὸν δρόμο. Τ' ἄρματα μάχης ἀνοίχθηκαν καὶ πῆραν τὰ χωράφια, ἀλλὰ ἐκεῖ ἡ γῆ ἐσχίσθηκε, κατάπιε τὰ δύο ποὺ ἔρχονταν πρῶτα. Τ' ἄλλα λόξεψαν ἀκόμα, ὅμως ἐκεῖ, καθὼς στὴ Μέρτζανη, σκάζουν κάτω ἀπὸ τὴν κοιλιά των νάρκες, γδοῦποι φοβεροὶ καὶ ὑποχθόνιοι τινάζουν στὸν ἀέρα, μέσα σὲ φλόγες καὶ μαύρους καπνούς, σιδερικὰ κομματιασμένα. Οἱ βενζίνες παίρνουν φωτιά, ὁ τόπος χάμω φουσκαλιάζει σὰ νὰ τὸν καίῃ ἔξανθημα. Τ' ἄρματα ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ πίσω κάνουν μεταβολή, ἀλλὰ μπερδεύονται ἀναμεταξύ των, σκουντρίζουν*, ἐνῶ τὸ ἑλληνικὸ πυροβολικὸ συγκεντρώνει τὰ πυρά του πάνω τους, τὰ κοπανάει γοργά, δίχως ἀνάσα. Ἡταν ἔνας στρόβιλος ἀπὸ κεραυνούς, φλόγες καὶ καυτὸ χαλάζι, ποὺ τὰ ἔτυλιγε. Μὲ τὴ φάλαγγά των ἔξαρθρωμένη τώρα, ἔτρεχαν δεξιὰ καὶ ἀριστερά, νὰ βροῦν πέρασμα νὰ φύγουν, σὰν ζῶα παλαβωμένα. Ἀπὸ τὰ χαρακώματα οἱ εὔζωνοι εἶχαν ἐνθουσιασθῆ καὶ πηδοῦσαν ἔξω, νὰ τοὺς ριχθοῦν μὲ τὴ λόγχη. Μὲ κόπο τοὺς ἀντικρατοῦσαν οἱ ἀξιωματικοί, ἔξηγῶντας πώς ἡ λόγχη δὲν τρυπάει τὸ ἄρμα. Καὶ γύρω, στὰ ὑψώματα, ἀνεβασμένοι οἱ χωρικοὶ ἀπὸ τὰ κοντινὰ χωριά ἐκοίταζαν τὸ μέγα θέαμα κι ἐφώναζαν στὶς πυροβολαρχίες : «Βάρα τους, κύρ λοχαγέ!... Δῶσ' τους νὰ καταλάβουν!».

Οἱ μοτοσυκλετισταὶ εἶχαν πετάξει χάμω τὶς μηχανές των κι ἔφευγαν τρεχᾶτοι. Ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ χαρακώματα

ή κραυγή «άέρα!» είχε γίνει τώρα περιγελαστική, άνακατεμένη μὲ σφυρίγματα. ’Εκεῖ κάτω, πέρα, τὸ δεύτερο κλιμάκιο τοῦ ἔχθροῦ, παρασυρμένο ἀπὸ τὸ πρῶτο, ἐγύριζε καὶ αὐτὸ πλώρη, ἔφευγε γρήγορα. Πίσω του, στὴ δημοσιὰ καὶ στὰ χωράφια γύρω, ἀπέμεναν ἐννιά τσακισμένα, καψαλισμένα ἄρματα, ἕνα ὅχημα γιὰ ζεῦξι τῶν τάφρων ποὺ δὲν πρόλαβε νὰ χρησιμοποιηθῇ, πενήντα μοτοσυκλέτες τοῦ κουτιοῦ, τέσσερα πολυβόλα, πλῆθος τουφέκια καὶ πυρομαχικά.

Στὸν Κατσιμῆτρο ἐτηλεφώνησε ὁ Διοικητὴς τοῦ τάγματος τῶν εὐζώνων ν' ἀναφέρη τὴ νίκη: «Στρατηγέ μου, σᾶς ἀναφέρω ὅτι πάει, ἔξευτελίσθηκε καὶ αὐτὸ τὸ ὅπλο τοῦ Μουσολίνι». Ο Διοικητὴς ὅμως τοῦ θωρακισμένου ἵταλικοῦ τμήματος, ποὺ εἶχε κάνει τὴν ἐπίθεσι, ἔστελνε τὸ ἀκόλουθο ραδιογράφημα στὴν Ἀνωτέρα του Διοίκησι, ποὺ τὸ ἔκλεψαν οἱ ἑληνικοὶ σταθμοί: «Φθάσας εἰς τὸν λόφον Καλπακίου, βάλλομαι πανταχόθεν ὑπὸ σφοδροῦ πυρὸς τοῦ ἔχθρικοῦ πυροβολικοῦ μικροῦ καὶ μέσου διαμετρήματος, τὸ ὅποῖον οἱ προνοητικοὶ καὶ πονηροὶ "Ἐλληνες ἔχουσι τάξει καταλλήλως- καὶ εἴναι ἀθέατον. Τὸ πῦρ τοῦ πυροβολικοῦ τούτου προκαλεῖ φοβερὸν στρόβιλον καὶ δέος διὰ τῆς εὐστόχου καὶ συντριπτικῆς βολῆς του ἐπὶ τῶν ἄρμάτων...».

”Αγγελος Τερζάκης

‘Η Κρήτη είναι ή πελώρια Γοργόνα τῆς νησιωτικῆς Ελλάδος. Τὸ γιγάντιο κορμί της κολυμβᾶ ἀνάμεσα στὸ δροσερὸ Αἰγαῖο καὶ τὸ ζεστὸ Λιβυκὸ πέλαγος.

Τὰ βουνὰ τῆς Κρήτης είναι ἐπιβλητικά, φορτωμένα χιόνια, ιστορία καὶ μύθους.

Τὰ Λευκὰ “Ορη σηκώνουν τὴν κορυφὴ τους μεσούρανα. Είναι τὸ θεόκτιστο κάστρο τοῦ νησιοῦ. Ἐκεῖ ζοῦν τὰ «ἄγρια», τὰ μοναδικὰ στὸν κόσμο «κρί-κρι» μὲ τὰ σπαθωτὰ κέρατα καὶ τὸ λαστιχένιο κορμί.

‘Ο Ψηλορείτης στέκεται στὴ μέση τῆς Κρήτης καὶ κρατᾷ τὸν Τίμιο Σταυρό του, τὴν ὑψηλότερη κορυφὴ τοῦ νησιοῦ, ἀνάμεσα στὰ σύννεφα. Ἀκόμη καὶ τὸ καλοκαίρι στέκεται στεφανωμένος μὲ σκοτεινὲς νεφέλες. Πελώρια ἀγριοπούλια περιφέρονται ἐπάνω ἀπὸ τὶς φοβερὲς χαράδρες του. Οἱ ροδοδάφνες κοκκινολογοῦν. Τὰ παγωμένα νερά κατρακυλοῦν καὶ φωνάζουν ἀπὸ βράχο σὲ βράχο...

Τὰ Δικταῖα συνεχίζουν τὸ ἀπόρθητο τεῦχος τῶν βουνῶν τῆς Κρήτης, ποὺ χωρίζει τὸ νησὶ σὲ βορειὸ καὶ νότιο. Στὸ βορειὸ είναι οἱ ξακουστὲς πολιτεῖες ποὺ ἀτενίζουν τὸ λουλακὶ ὄνειρο τοῦ Αἰγαίου. Στὸ νότιο εὑρίσκονται τὰ γραμμένα παράλια μὲ τὰ ποιμενικὰ καὶ ἀλιευτικὰ χωριά, ποὺ πίνουν τὴ ζεστὴ θαλπωρὴ τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους καὶ καρπίζουν τὰ ἐλένη τοῦ μεγάλου Θεοῦ, ἀπὸ τὰ κηπευτικὰ ὡς τ’ ἀμπέλια καὶ ἀπὸ τ’ ἀφρόδυτα ὡς τὶς μπανάνες.

Κι ἐνῷ στὰ βουνὰ ψηλὰ φυσοῦν παγωμένοι οἱ ἀνεμοὶ καὶ οὐρλιάζει ἡ χιονοθύελλα, στὰ χωριὰ τοῦ νότου λουλουδίζει ἡ αἰώνια ἄνοιξις μὲ τὰ ἐνδημικά της χελιδόνια!... Ποῦ, σὲ ποιὸ μέρος τῆς γῆς ὑπάρχει ἡ μοναδικὴ αὐτὴ εὐλογία:

χιονοθύελλα μὲ φωνές χελιδονιῶν καὶ πορτοκαλιές μὲ τροπικές μπανάνες;

Ἐδῶ, στὸ νησὶ αὐτὸ μὲ τὴν εἰδυλλιακὴ ὄμορφιὰ καὶ τὴ διαβρωτικὴ γοητεία, ἐπερπάτησε ἡ Ἰστορία πενήντα αἰώνων... Ἐσφυρηλατήθηκε ὁ πρῶτος κοινωνικὸς πολιτισμὸς τοῦ Μινωικοῦ μεγαλείου. Ἔγεννήθηκαν οἱ ὥραιότεροι θρῦλοι. Ἐτράφηκαν μὲ στεναγμὸ καὶ αἷμα οἱ πολεμικὲς παραδόσεις. Ἀντήχησαν σὲ βουνὰ καὶ λαγκάδια τραγούδια, μοιρολόγια, παιᾶνες, θούρια...

Σὲ κάθε πέτρα τῆς Κρήτης θὰ διαβάσῃς τὸ θαῦμα τῆς λεβεντιᾶς. Σὲ κάθε φαράγγι της θ' ἀκούσῃς τὴν κλαγγὴ τῶν ὅπλων. Παντοῦ θὰ μεταλάβῃς τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς θυσίας ποὺ γίνεται ὑψηλὸ δίδαγμα, τροπάριο καὶ ὅμνος!...

Ἡ ἀθάνατη, ὑπερήφανη καὶ ἀνυπότακτη Κρήτη εἶναι τὸ πιὸ λαμπρὸ πετράδι στὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι ἡ ἀκοίμητη χρυσοκανδήλα στὸ Ἐθνικό μας Είκονοστάσι...

"Ἐνα ἀπὸ τὰ θαύματα τῆς Κρήτης εἶναι τὸ φαράγγι τῆς Σαμαριᾶς, ἔνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καὶ θαυμαστότερα τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὴν εἴσοδό του κιόλας ἀνατριχιάζει ὁ ἐπισκέπτης μὲ τὴ φανταστικὴ του ὄμορφιὰ καὶ τὸν ἵλιγγο τοῦ μοναδικοῦ αὐτοῦ φαινομένου τῶν σεισμῶν καὶ τῶν καταιγίδων.

Τὰ νερὰ ἔκεῖ γουργουρίζουν στὸ φρέσκο χορτάρι, χάνονται καὶ ἔσαναφαίνονται, κελαρύζουν καὶ τραγουδοῦν τὴν παγωμένη των εὐλογία. Οἱ περικοκλάδες κρέμονται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ταλαντεύονται ὡς τὸ βάθος τοῦ φαραγγιοῦ. Ἐμπρὸς στὶς δροσερὲς σπηλιὲς τρέμουν τὰ πολυτρίχια καὶ στὰ χείλη τοῦ γκρεμοῦ φυτρώνει τὸ ἀκριβὸ δίκταμο.

Ἀπὸ τοπίο σὲ τοπίο ἡ μορφὴ τοῦ πρασίνου ἀλλάζει. Μοσχοβολοῦν τὰ δίκταμα καὶ θυμιατίζουν τὸν παγωμένο

— ἀκόμα καὶ στὴν καρδιὰ τοῦ καλοκαιριοῦ — ἀέρα. Καὶ ὅταν καλπάζουν οἱ ἀνοιξιάτικοι ἡ φθινοπωρινοὶ ἀνεμοὶ, ἀντηχοῦν ὑπόκωφα τὰ στενά, σφυρίζουν δαιμονικὲς φλογέρες καὶ κροτοῦν τύμπανα. Ἐκεῖ μέσα ὁ ἀντίλαλος πολλαπλασιάζει τοὺς ἄπειρους ἥχους. "Αν ρέξης μιὰ τουφεκιά, οἱ ἀντίλαλοι τὴν ξανα-έκπυρσοκροτοῦν ἐκατὸ φορές, σὰ νὰ γίνεται φανταστικὴ μάχη.

Τὸ μεσημέρι, ποὺ ὁ ἥλιος — χλοιὸς σὰν φεγγάρι — φωτίζει τὰ δροσερὰ καταπράσινα βάθη, τὸ φαράγγι γεμίζει χρώματα, φωσφορισμούς, δύπτασίες, δροσοῦλες ποὺ φέγγουν καὶ γίνονται μαργαριτάρια.

Οἱ γκριζοκίτρινοι καὶ χρυσοπράσινοι βράχοι στενεύουν πρὸς τὴν ἔξοδο. Γίνονται κατακόρυφοι καὶ πᾶνε νὰ σμίξουν ὁ ἔνας μὲ τὸν ἄλλο. Σὲ πιάνει τὸ δέος τοῦ πανικοῦ καὶ ἡ λαχτάρα τοῦ τρόμου... Εύτυχῶς τὸ εἰδυλλιακὸ τοπίο τῆς 'Αγίας Ρούμελης, ποὺ βιγλίζει τὸ σαπφείρινο θαῦμα τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους κατὰ τὴν ἔξοδο, σὲ ἡμερεύει...

'Απὸ τὸ 'Ασκύφου καὶ κάτω ὁ δρόμος περνᾷ ἀνάμεσα ἀπὸ κομμένα βράχια καὶ τριγυρίζει τὶς κορδέλες του ἐπάνω ἀπὸ βαθειές, βουερὲς χαράδρες. Οἱ βράχοι σηκώνονται ἀπὸ ἐπάνω σου κόκκινοι καὶ γαλάζιοι. Οἱ λειχήνες ἀπλώνουν στὶς φαρδείες πλάτες των τριανταφυλλιὰ καὶ πράσινα κεντήματα.

'Εκεῖ θεόψηλα, ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς κυκλώπειες αὐτὲς πέτρες, ἔχει φυτεύσει ὁ Θεὸς μὲ τὸ χέρι του κάτι πεῦκα, ποὺ δὲν ἔχουν καμμιὰ σχέσι μὲ αὐτὰ τὰ εἰρηνικὰ καὶ... καλοθρεμμένα ποὺ ξέρομε. 'Εκεῖνα ἔκει τὰ πεῦκα εἶναι σὰν τὰ ἀγρίμια. Εἶναι ἀνυπότακτα, ἀπαρομοίαστα τὸ ἔνα μὲ τὸ ἄλλο, ἀκαταδάμαστα σὰν τοὺς Σφακιανούς, λεβέντικα σὰν τοὺς Σφακιανούς, φτωχὰ σὲ χῶμα σὰν τοὺς Σφακιανούς.

'Ο Θεὸς μονάχα θὰ ἡμποροῦσε νὰ τὰ φυτεύσῃ ἔκει στὰ μεσούρανα, γιατὶ μονάχα τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ φθάνει ὡς ἔκει

ψηλά... Και μόνο ό Θεός θὰ ήμποροῦσε νὰ κάνῃ τὸ θαῦμα καὶ νὰ προστάζῃ τὶς πέτρες νὰ θρέψουν μὲ τοὺς μυστικοὺς χυμοὺς τῆς μαρμαρένιας καρδιᾶς των ἐκεῖνες τὶς τρομερὲς ρίζες ποὺ ζεπετάγονται κοκκινωπές, κεραμιδιές, ὅλο λέπια καὶ ἀγκῶνες καὶ γόνατα κουλουριασμένα. Ζεπετάγονται ἀπρόσπτα - ἀπρόσπτα μέσα ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ βράχου καὶ τὶς βλέπεις ἀπὸ ἐπάνω σου ζαφνικὰ νὰ κρέμωνται σὰν ρωμαλέα φίδια καὶ, χωρὶς νὰ τὸ θέλης, συμμαζεύεσαι... Κρεμασμένα ἀνάμεσα οὐρανοῦ καὶ γῆς ἀπλώνουν τὰ στρεβλά, δυνατὰ χέρια των ἐπάνω ἀπὸ τοὺς γκρεμούς. Καὶ εἶναι περισσότερο πετούμενα μὲ πράσινες φτεροῦγες καὶ εἶναι περισσότερο θεριακὰ παρὰ τὰ δένδρα...

"Ολα τὰ δένδρα δίνουν τὴν ἐντύπωσι τοῦ σκλαβωμένου, τοῦ ἀμετακίνητου πλάσματος, ποὺ ἡ Μοῖρα τὸ κατεδίκασε νὰ ἔχῃ βυθισμένα τὰ πόδια του μέσα στὸ χῶμα καὶ νὰ μὴ μπορῇ νὰ ξεφύγῃ μηδὲ στιγμή, ἀκόμη καὶ σὰν πάρη φωτιάτὸ δάσος..."

"Ομως τὰ πεῦκα τῶν Σφακιανῶν γκρεμῶν δὲν ἔχουν κανένα ἀπὸ τὰ μελαχγολικὰ αὐτὰ γνωρίσματα. Εἶναι πλάσματα ἐλεύθερα, ποὺ ἀπλώνουν φτεροῦγες καὶ μπράτσα πρὸς ὅλες τὶς διευθύνσεις. Ὁρμοῦν μὲ τὴν κίνησι τῆς Νίκης τοῦ Παιωνίου πρὸς τὸ κενό, πρὸς τὴν χαράδρα, πρὸς τὸ Λιβυκὸ πέλαγος. Εἶναι ἔτοιμα τὴν κάθε στιγμὴ νὰ πετάξουν ἐπάνω ἀπὸ τὰ κύματα, ἐπάνω ἀπὸ τὰ βουερά φαράγγια, ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μας. Δὲν εἶναι πλάσματα εἰρηνικά. Εἶναι πολεμιστὰὶ ἀπειθάρχητοι σὰν τοὺς Σφακιανούς, ἴδιότροποι καὶ εὔσταλεῖς σὰν καὶ αὐτούς, περήφανοι καὶ περιφρονητικοὶ σὰν καὶ αὐτούς.

Γιατὶ τὰ Σφακιὰ εἶναι τὸ ἄπαρτο κάστρο τῆς Κρήτης. 'Η σεπτὴ 'Ακρόπολις τῆς ἐλεύθερίας της. 'Εκεῖ ἐκρατήθηκε ἀσπιλη, ἀχραντη, ἀμόλυντη ἡ ἰδέα τῆς 'Ελευθερίας.

Στρατῆς Μνοιβήλης

Γ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ ΒΙΟΝ

60. ΣΤΟΝ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΧΡΟΝΟ

(Άκροστιχίς)

Χ- ρόνε, όλοι σὲ ράινουν μ' ὅμορφα λουλούδια,

Π- īγος στὸν καθένα δίνεις στὴν ματιά σου,

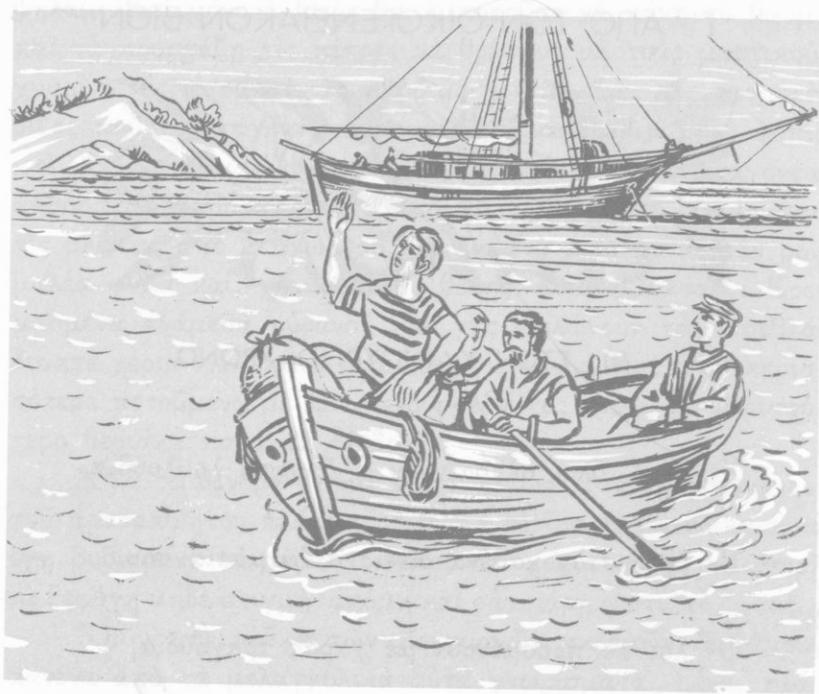
"Ο- λοι σὲ προσμένουν μὲ χαρᾶς τραγούδια,

Ν- ἄρθης νὰ σκορπίσης μέσ' ἀπ' τὴν καρδιά σου

"Ο- λες τὶς χαρές σου σὰν γλυκὰ ἀγγελούδια

Σ- τὴν ψυχή μας πάνω γιὰ χαρίσματά σου.

61. ΤΟ ΝΑΥΤΟΠΟΥΛΟ

Πέντε μῆνες τώρα λείπει στὰ ξένα τὸ ναυτόπουλο. Σωστοὺς πέντε μῆνες!... "Αχ, πόσο ἐπεθύμησε τὴν πατρίδα του!"

Τὸ καράβι, ὅπου δουλεύει, ἐπῆγε σὲ μακρινοὺς τόπους, ἐσταμάτησε σὲ πολλὰ λιμάνια καὶ τώρα γυρνᾷ πίσω. Νύκτα καὶ μέρα ταξιδεύουν. Μόνον οὐρανὸς καὶ θάλασσα βλέπουν.

Χ' οἱ ἀέρας σφυρίζει μέσα στὰ ἄρμενα, φουσκώνει τὰ πανιά, τὰ κύματα κτυποῦν τὸ καράβι, μὰ τὸ ναυτόπουλο δὲν τρομάζει. Εἶναι γενναῖο ναυτόπουλο καὶ, μόλις προστάξῃ ὁ καπετάνιος, σκαρφαλώνει στὰ ξάρτια καὶ λύνει ἡ δένει τὰ πανιά.

Δὲν τὸ τρομάζει ἡ θάλασσα, δὲν συλλογιέται τὸν κίνδυνο. "Ενα πρᾶγμα μόνο σκέπτεται: πότε θὰ φθάσῃ." Ιδέα

Ο Α' Οταν τελειώσῃ τὴν δουλειά του, στέκει ἀκουμπισμένο στὸ παραπέτο τοῦ καραβιοῦ καὶ συλλογίζεται τὴν γλυκειά του πατρίδα. Κοιτάζει μακριά, μακριά, ὅσο μπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ βλέμμα του, μήπως στὴν ἄκρη τοῦ ὁρίζοντα, πίσω ἀπὸ τὰ σύννεφα, ξεχωρίσῃ τὸ σπιτάκι του. Εκεῖ τὸν περιμένει ἡ χήρα μάννα του καὶ τὰ δρφανὰ ἀδέλφια του.

Πέντε μῆνες τώρα λείπει στὰ ξένα. "Αχ, πότε τέλος θὰ φθάσῃ; Μὲ ποιά λαχτάρα θὰ ἀνεβῇ τὴν μικρὴ σκάλα καὶ θὰ τρέξῃ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάννας του καὶ τῶν ἀδελφῶν του! Καὶ ἔπειτα, τὸ βράδυ, κοντὰ στὴν γωνιά, ὅπου θὰ λάμπῃ ζεστὴ φωτιά, ἐνῷ θὰ εἶναι ὅλοι τριγύρω του, θὰ τοὺς διγγῆται σὲ ποιὰ μέρη ἐταξίδευσε καὶ τὶ εἶδε στοὺς ξένους τόπους. Ήταν βέβαια ὥραιοι οἱ ξένοι τόποι, μὰ γιὰ τὸν ξενιτεμένο, ποὺ ἔχει ἀγαπημένα πρόσωπα καὶ τὸν περιμένουν, ποτὲ δὲν εἶναι ὥραία ἢ ξενιτειά.

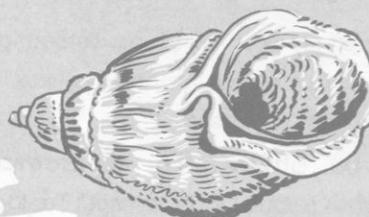
Πότε, πότε θὰ φθάσῃ; Τὸ περισσότερο βιάζεται νὰ φθάσῃ, γιατὶ μὲ τὸν μισθὸ ποὺ ἐπῆρε, ἀγόρασε γιὰ ὅλους κάτι. Γιὰ τὸ ἔνα ἀδελφάκι ἀγόρασε ὑποδήματα, γιὰ τὸ ἄλλο καπελλάκι καὶ γιὰ τὴν μητέρα μερικὰ μέτρα πανὶ γιὰ νὰ ράψῃ φόρεμα. Μὲ ποιά χαρὰ θὰ δώσῃ στὸν καθένα τὸ δῶρό του καὶ μὲ ποιά χαρὰ θὰ τὸ πάρη ὁ καθένας! Καὶ θὰ βγάλῃ αἴφνης ἀπὸ τὴν τσέπη τοῦ ναυτικοῦ πανταλονιοῦ, δεμένα στὸ μαντήλι του, τὰ χρήματα, ποὺ τοῦ ἔμειναν. Αὐτὰ θὰ τὰ δώσῃ στὴν δυστυχισμένη τὴν μητέρα του, νὰ ἀγοράσῃ σιτάρι, κρέας καὶ ὄ, τι ἄλλο θέλει.

Ἐνῷ σκέπτεται ὅλα αὐτά, κοιτάζει καὶ στὴν ἄκρη τῆς θάλασσας, ποὺ ἀπλώνεται ἐμπρός του, καὶ τὶ διαχρίνει; Τὴν πατρίδα του! Τὸ καράβι σχίζει γρήγορα τὰ κύματα. Όλοένα πλησιάζουν. Νά· φαίνονται τὰ σπίτια. Οἱ ναῦτες καὶ κύτος

μαζί σκορπίζονται στὰ κατάρτια, μαζεύουν τὰ παννιά. Ρίχνουν ἄγκυρα. Κατεβάζουν μιὰ βάρκα στὴν θάλασσα.. Μπαίνουν μέσα ὁ καπετάνιος, τρεῖς ναῦτες καὶ αὐτὸς τραβῶντας τὸ κουπί. 'Η καρδιά του κτυπᾷ δυνατά. Νὰ εἶναι ὅλοι καλὰ σπίτι του; Μήν εἴπαθε κανεὶς τίποτε; Μήπως εἶναι ἀρρωστη, ἡ μητέρα του, κανένα ἀδελφάκι του; Πῶς ἀνησυχεῖ! 'Αλλὰ ποιοί νὰ εἶναι αὐτοί, ποὺ περιμένουν στὴν ἀκρογιαλιά; "Ω, τοὺς γνωρίζει!

'Η βάρκα φθάνει στὴν ξηρὰ καὶ τὸ ναυτόπουλο τρέχει καὶ χώνεται στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μητέρας του καὶ τῶν μικρῶν ἀδελφῶν του.

'Αριστοτέλης Κουρτίδης

52. Ο ΕΛΛΗΝ ΝΑΥΤΗΣ

Τὰ νέφη ἀστράφτουν στὸ βουνό,
βροντοῦν καὶ μπουμπουνίζουν,
έσκεπτασαν τὸν οὐρανό,
τὸ κῦμα φοβερίζουν.

'Ο νέος ναύτης τραγουδεῖ
καὶ τὸ πανί του σιάζει:

—'Εγώ 'μαι 'Ελληνικὸ παιδί,
τὸ νέφος δὲν μὲ σκιάζει.

Αγέρας πέφτει στὰ παννιά
τὰ σχίζει καὶ τ' ἀρπάζει,
καὶ σβιντζίνιζει τὰ σχοινιά
καὶ τὸ κατάρτι σπάζει.

Ο νέος ναύτης τραγουδεῖ
παρών, ὅπου προστάζουν:

— Εγώ μαι Ἑλληνικὸ παιδί,
ἀνέμοι δὲν μὲ σκιάζουν.

Η θάλασσα λυσσομανᾶ
καὶ κυματεῖ κι ἀφρίζει,
τὸ πλοϊό του καταπονᾶ,
τὸ σπᾶ καὶ τὸ σκορπίζει.

Ο νέος ναύτης τραγουδεῖ
καὶ μιὰ σανίδα ἀρπάζει:

— Εγώ μαι Ἑλληνικὸ παιδί,
φουρτούνα δὲν μὲ σκιάζει.

Τὸ ἔνα κῦμα τὸν πετᾶ
καὶ τ' ἄλλο τόνε χάφτει
κι ἡ μαύρη θάλασσα ζητᾶ
νὰ καταπιῇ τὸν ναύτη!

Μὰ αὐτὸς ἀκόμη τραγουδεῖ
καὶ κολυμπᾶ καὶ πάει:

— Εγώ μαι Ἑλληνικὸ παιδί
κι δ Ἀλάστης μὲ φυλάει.

Γεώργιος Βιζυηνός

63. ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

Ω σπίτι μας καλὸ καὶ τιμημένο,
χίλιες φορὲς νὰ εἰσαι εὔλογημένο·
κι ἄγια πάντα τοῦ Θεοῦ ἡ ματιὰ
στ' ἀδέλφια μου νὰ δίνῃ εὔλογία
καὶ νὰ μυρώνῃ ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γηρατειά!

Σὺ μ' ἔμαθες τὸν Πλάστη νὰ πιστεύω
καὶ τὴν γλυκειὰ Πατρίδα νὰ λατρεύω,
σὺ κρύβεις μέσ' στὸ λατρευτό σου κτίριο
τὸ φῶς καὶ τῆς ἀγάπης τὸ μυστήριο.

Ἡ κάθε σου γωνιὰ καὶ κάθε σου ἄκρη
ἀντιλαλεῖ τὸ γέλιο μου ἢ τὸ δάκρυ,
τῶν τραγουδιῶν μου ἥχο ἢ στεναγμό,
τὸν πόνο, τὴν ἐλπίδα, τὸν κάημό.

Καὶ τ' ἄψυχα ὅλα ἀκόμα μὲ γνωρίζουν
κι ἀγάπης λόγια γύρω ψιθυρίζουν
τραπέζι, είκονοστάσι καὶ σταμνί.
Χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθε είκόνα,
καὶ τὴν ἀγκάλη ἀνοίγει ἡ πολυθρόνα,
ποὺ κάθονται οἱ γονιοί μου οἱ σεμνοί.

Γεώργιος Στρατήγης

64. Η ΣΥΝΤΡΟΦΟΣ ΤΟΥ ΝΑΥΑΡΧΟΥ ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΚΑΝΑΡΗ

Τὸ 1859 ἐταξίδευσε στὴν Ἑλλάδα ἡ Σουηδὴ περιηγήτρια Φρειδερίκη Μπρέμερ, ἡ δποία, ὅσο λίγοι ξένοι, εἶδε μὲ δόξυδέρκεια τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα. "Οταν ἔφθασε στὰς Ἀθήνας, τὸ πρῶτο ποὺ ἐθεώρησε χρέος τῆς νὰ κάμη ἥτο νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν ἐνδοξότερο ἀπὸ τοὺς ζῶντας ἀγωνιστάς, τὸν Κωνσταντῖνο Κανάρη. Τὸν ηὗρε στὴν πτωχική του κατοικία, στὴν συνοικία Κυψέλη.

"Η ζωηρὴ ἐντύπωσις ἀπὸ τὸν πυρπολητή, ποὺ ἐδόξασε τὴν Ἑλλάδα, ὅσο ἵσως τὴν ἐδόξασε μόνον τὸ Μεσολόγγι, δὲν ἐσκίασε τὴν ἐπίσης ζωηρὴ ἐντύπωσί της ἀπὸ τὴν γυναικα τοῦ Κανάρη. Καὶ ἴδου τὶ μᾶς λέγει γι' αὐτήν:

« 'Η κυρία Κανάρη ἐστέκετο σιωπηλὴ καὶ ἄκουε τὴν διήγησι τοῦ συζύγου της μὲ συμπάθεια καὶ ἐνδιαφέρον. Ἐπροχώρησα πρὸς αὐτὴν καὶ τὴν ἐρώτησα μὲ τὸν διερμηνέα μου, ποιὰ ἥσαν τὰ συναισθήματά της, ὅταν ὁ Κανάρης ἔψυγεν ἀπὸ τὸ νησὶ γιὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἐπικινδύνους του ἀθλους. Μοῦ ἀπήντησεν ὅτι θὰ ἥθελε νὰ μὴ ἔμενε μόνη, ἀλλὰ νὰ ἥτο μαζί του εἰς τὸ πυρπολικόν. « Μόνον ἡ σκέψις τῆς πατρίδος μ' ἐσυγκρατοῦσε », ἐπρόσθεσε.

» Καὶ ἔξακολουθεῖ: « 'Ἐκείνη τὴν νύχτα ποὺ ὁ Κανάρης ἐτίναξε στὸν ἀέρα τὴν ναυαρχίδα τοῦ Καπετάν Πασᾶ, ἐγένησε μὲ μεγάλους πόνους τὸ πρῶτό της παιδί. Καὶ ὅταν ἄκουσε ὅτι ὁ λαὸς ἐπευφημοῦσε καὶ μὲ ἀναμμένες λαμπάδες

συνώδευε τὸν πυρπολητὴ στὴν ἐκκλησία τῶν Ψαρῶν, μὲ δυ-
σκολία οἱ γυναικες, ποὺ παράστεκαν στὸν τοκετό της, κα-
τώρθωσαν νὰ τὴν ἐμποδίσουν νὰ τρέξῃ καὶ ἐκείνη κοντά του.
Καὶ συμπληρώνει ἡ Δέσποινα: « "Οταν ἔπειτα ἦλθε ὁ Κων-
σταντῆς στὸ σπίτι καὶ ἐκατάλαβα ἀπὸ τὰ καψίματα στὸ δέρ-
μα καὶ τὰ φρύδια τὸν κίνδυνο ποὺ διέφυγε, τότε δὲν ἤμπόρε-
σα νὰ κρατηθῶ. Μου ἔτρεχαν ποτάμι τὰ δάκρυα καὶ τόση
ἦτο ἡ συγκίνησίς μου, ὥστε μόλις καὶ μετὰ βίας ἤμπόρεσα
νὰ αἰσθανθῶ καὶ ἐγὼ τὴν χαρὰ τοῦ ἀνδρός μου, ποὺ ἔπαιρ-
νε στὰ χέρια του τὸ πρῶτο παιδί μας".

«Μὲ βαθειὰ συναίσθησι τοῦ τί ἔλεγε καὶ μὲ περιπαθῆ ἀ-
πλότητα μοῦ διηγήθη ὅλα αὐτὰ ἡ γηραιὰ κυρία», λέγει ἡ
περιηγήτρια. Καὶ καταλήγει συγκινημένη ἡ Μπρέμερ:

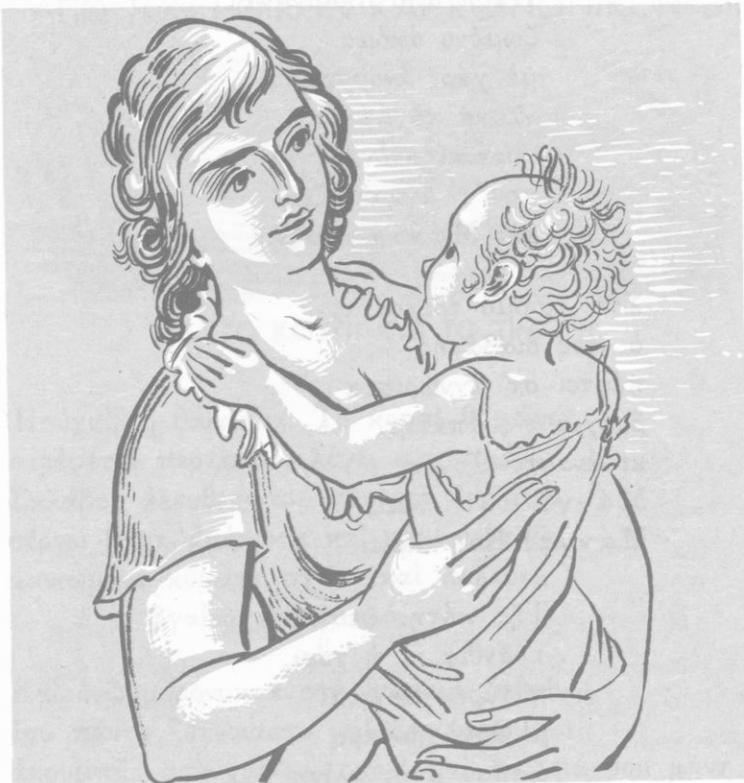
«Δὲν ἤμπορῶ νὰ περιγράψω τὴν εὐχαρίστησί μου ἀπὸ
τὴν ἐπίσκεψι αὐτὴ στὸ γηραιὸ καὶ ἡρωικὸ Ἑλληνικὸ ζεῦ-
γος, τὸ ὅποῖον τώρα, στὸ εἰρηνικὸ του γῆρας, ἔφερε στὴν
μνήμη μου τὸ ἀρχαῖο ἐκεῖνο πρότυπον ὅλων τῶν ἀρμονικῶν
συζύγων, τὸ ζεῦγος τῶν συζύγων τῆς Φρυγίας, ποὺ ἐζήτη-
σαν ἀπὸ τοὺς θεούς, ὅταν κάποτε τοὺς ἐπεσκέφθησαν στὸ
σπίτι των, μιὰ χάρι καὶ μόνον: νὰ ἀποθάνουν τὴν ἴδια
ἡμέρα!».

‘Ωραία καὶ γενναία γυναικα καὶ μὲ χαρίσματα πολλὰ καὶ
μὲ ἔνα παιδὶ πάντοτε στὴν ἀγκαλιὰ ἐμφανίζουν οἱ περιηγη-
ταὶ τὴν Δέσποινα Κανάρη. Καὶ ὅταν τὸ 1881 ἔκλεισε τὰ μά-
τια, μία ἐφημερὶς τῆς ἐποχῆς περιγράφει τὴν διάσωσί της
κατὰ τὴν καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν καὶ σημειώνει:

«'Ἐν μέσω τῆς συγχύσεως τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου,
καίτοι ἦτο ἔγκυος, λαβοῦσσα τὰ δύο τέκνα αὐτῆς, ἐρρίφθη εἰς
τὴν θάλασσαν — διότι ἦτο ἀρίστη κολυμβήτρια — καὶ ἔσωσε
ταῦτα, σωθεῖσα καὶ αὐτὴ ἐν τῇ λέμβῳ τοῦ πενθεροῦ της».

«Ἐλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς Νεότητος»

E. P. Φωτιάδης

μάννα την που δεν θέλεις νέο
Φύγε σερανότερα από την οικία σου.

65. M ANNA

Μάννα ! Δεν βρίσκεται
λέξι καμμία
νά 'χη στὸν ἥχό της
τόση ἀρμονία.
Σὰν ποιός νὰ σ' ἀκουσε
μὲ στῆθος κρύο,
δίνει μέσα σου τὸν πόνο
δόνομα θεῖο ;

Παιδί ἀπὸ σπάργανα
ζωμένο ἀκόμα
μὲν χάρι ἀνοίγοντας
γλυκὰ τὸ στόμα,
γυρνάει στὸν ἄγγελο,
ποὺ τ' ἀγκάλιάζει,
καὶ Μάννα κράζει!

Στὸν κόσμο τρέχοντας
ὁ νέος διαβάτης
πέφτει στ' ἀγνώριστα
βρόχια τ' ἀπάτης,
κι ἀναστενάζοντας
Μάννα μου! λέει,
Μάννα! Καὶ κλαίει.

Τῆς νιότης φεύγουνε
τ' ἄνθια κι ἡ χάρι,
τριγύρω σέρνεται
μ' ἀργὸ ποδάρι,
ῶσπου στὴν κλίνη του,
σὰν βαρεμένος
πέφτει ὁ καημένος.

Καὶ πρὶν τὴν ὕστερη
πνοή του στείλη,
ἀργὰ ταράζοντας
τὰ κρύα του χείλη,
καὶ μὲ τὸ Μάννα μου!
πρώτῃ φωνῇ του,
πετῷ ἡ ψυχή του!...

Γεράσιμος Μαρκορᾶς

Δ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΘΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

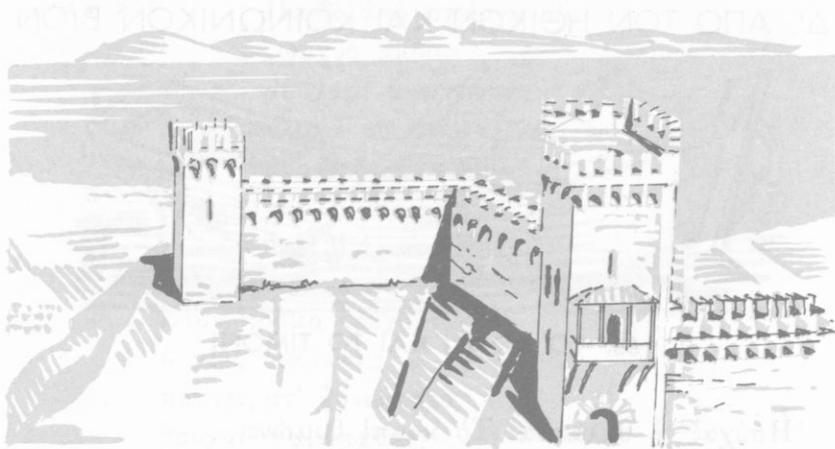
66. ΤΟ ΚΟΥΠΙ ΚΑΙ ΤΟ ΤΙΜΟΝΙ

‘Ησύχας’ ή θάλασσα. Τὸ κουπὶ θυμώνει,
στρέφεται περήφανο, λέγει στὸ τιμόνι:
— Σκλάβος ἀλευθέρωτος πάντοτε δουλεύω,
σέρνω βάρη ἀσήκωτα καὶ τὰ κουβαλῶ,
μανιωμένα κύματα σχίζω καὶ παλεύω,
βγαίνω στὸ γιαλό.

Καὶ ἐνῷ μερόνυκτα στὴ δουλειὰ πεθαίνω,
ἐσὺ πάντα ξέγνοιαστο καὶ ξεκουρασμένο
ἀκουμπᾶς στὴν πρύμνη σου, καὶ δουλειά σου μόνη
νὰ γυρίζῃς ἡσυχὸ καὶ καμαρωτό...
Φύγε, ξεφορτώσου με, ἄχρηστο τιμόνι,
εἰσαι περιττό!

Τρικυμία πλάκωσε καὶ τὸ κῦμ’ ἀφρίζει,
τὸ κουπὶ ἀνδρειεύεται, τὸν ἀγῶνα ἀρχίζει.
Μανιωμέν’ ή θάλασσα, σὰν θεριό, φουσκώνει
κι ἀψηφῇ στὴν λύσσα της χίλια δυὸ κουπιά...
Τὸ κουπὶ ραγίζεται: « Πρόφθασε, τιμόνι,
δὲν ἀντέχω πιά! ».

Ιωάννης Πολέμης

67. ΤΟ ΧΛΕΜΟΥΤΣΙ ΚΑΙ ΟΙ ΘΡΥΛΟΙ ΤΟΥ

"Ενας ἀπὸ τοὺς εὐλογημένους τόπους τοῦ Μοριᾶ εῖναι ἡ Ἡλεία. "Έχει βουνὰ ψηλὰ καὶ δασοφυτευμένα. "Έχει βαθειές καὶ πλούσιες πεδιάδες. "Έχει μία θάλασσα γαλανή, ποὺ φέρνει δόλοϊσα τὰ κύματά της ἀπὸ τὸ ἀντικρινὰ νησιὰ τοῦ Ιονίου. "Έχει καὶ πλούσια ποτάμια, ποὺ κατηφορίζουν ἀπὸ τὰ ψηλὰ βουνὰ τῆς Ἀρκαδίας καὶ τῆς Ἀχαΐας. Μὰ ἐδῶ ήμερεύουν καὶ ἡσυχάζουν, ποτίζουν καὶ καρπίζουν τοὺς κάμπους. Οἱ ὅχθες τοὺς εἶναι κατάφυτες μὲ πικροδάφνες, φορτωμένες μὲ λουλούδια ἀσπρα καὶ τριανταφυλλιά, μὲ λυγαριές μαβιές ποὺ ἀνθίζουν τὸ φθινόπωρο, μὲ καλαμιές ποὺ φουρφουρίζουν ὅσο φυσῆ ὁ ἀέρας, μὲ ἵτιές ποὺ φέρνουν τὰ κλαδιά τους ὡς τὸ νερό..."

"Ἐδῶ λοιπόν, στὰ πρῶτα ἱστορικὰ χρόνια, ἡ χώρα εἶχε δύο βασίλεια: τὴν Πισάτιδα καὶ τὴν Ἡλιδα. Γιὰ πολὺ καιρὸ εἶχαν πόλεμο ἡ μία μὲ τὴν ἄλλη. Στὸ τέλος ὅμως

ἀπεφάσισαν νὰ συμφιλιωθοῦν. Κι ἔζουσαν ἀπὸ τότε σὲ ἀρμονία. Καθιέρωσαν κι ἔνα πρωτότυπο θεσμό: κάθη μεγάλη πόλις των ἐδιάλεγε γιὰ τέσσερα χρόνια μία γυναικα ὡς ἀντιπρόσωπό της. Οἱ γυναικες αὐτὲς εἶχαν τριπλῆ ἀποστολή: νὰ ὑφαίνουν τὸν ἵερὸ πέπλο τῆς Ἡρας, νὰ κρίνουν — ὡς ἐλλανόδικες — τοὺς ἀγῶνες τῶν παρθένων στὰ Ἡραῖα καὶ νὰ λύουν κάθη διαφορὰ ἀνάμεσα στὰ δύο βασίλεια.

Ἐπὶ πλέον ἡ χώρα αὐτὴ εἶχε κηρυχθῆ ἵερὴ ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Λυκούργου. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἐλληνες δὲν ἔπρεπε νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμο οὕτε νὰ περάσῃ τὸν στρατό του μέσα ἀπὸ τὰ ἐδάφη της. Γιατὶ ἐδῶ, ἀνάμεσα στὰ ποτάμια Κλάδεο καὶ Ἀλφειό, εὑρίσκετο ἡ καρδιὰ τῆς Ἐλλάδος, ἡ Ὀλυμπία.

Ἡ ἀρχαία ἐκείνη ἐποχὴ ἀφῆσε τὰ θυμητικά της καὶ πρέπει νὰ φάξης, γιὰ νὰ τὰ βρῆς. Ὁ Μεσαίωνας ὅμως ὑψώνει τὰ κάστρα του, τὴ δύναμι του καὶ τὴν περηφάνεια του στὶς ὑψηλές κορυφές, νὰ φαίνωνται ἀπ' ὅλες τὶς μεριές: ἀπὸ στεριὰ καὶ ἀπὸ θάλασσα. Εἶναι τὰ κάστρα ποὺ ἔχει ὁ τόπος, ἄλλα βυζαντινὰ καὶ ἄλλα φράγκικα. Ἄλλα σωριασμένα σὲ ἀκμορφους σωροὺς ἀπὸ πέτρες καὶ ἄλλα στητὰ ἀκόμη καὶ ἀγέρωχα, λὲς καὶ δὲν θέλουν νὰ σκύψουν τὸ κεφάλι στὸν καταλύτη χρόνο. Ἐδῶ εὑρίσκεται ἡ Παλαιόπολις καὶ ἐδῶ τὸ Σανταμέρι. Ἐδῶ, ἐπάνω ἀπὸ τὰ λουτρὰ τῆς Κυλλήνης ὑψώνεται τὸ πιὸ μεγάλο, τὸ πιὸ δυνατό, τὸ πιὸ φημισμένο ἀπ' ὅλα, τὸ Χλεμούτσι. Καστέλ Τορνέζε τὸ ἔλεγχαν οἱ ζένοι ἔμποροι ὅλου τοῦ κόσμου, ποὺ ἔξεφόρτωναν τὰ ἐμπορεύματά των στὸ εύρυχωρο λιμάνι τῆς Γλαρέντζας, στὰ πόδια τοῦ κάστρου.

Τὸ Χλεμούτσι ἀπλώνεται τεράστιο σ' ὀλόκληρο τὸν λόφο μὲ τὸν ἔξαγωνο πύργο του, τὶς ἀνοικτὲς καστρόπορτες, τὶς φαρδειὲς αὐλές καὶ τὶς ἀπλόχωρες κάμαρές του. Πιὸ πολὺ θὰ προσέξῃς σ' αὐτὸ τὴν παλιὰ μεγάλη σάλα τοῦ πύργου.

Σώζεται σχεδὸν ἀκέρια μὲ τὴν καυρισμένη ἀπὸ τὴν καπνιὰ πυροστιά της, μὲ τὴν πλατειὰ ἐσωτερικὴ πλινθότιστη καμινάδα της. Καὶ μπορεῖς νὰ τὰ φαντασθῆς ἀναμμένα νὰ καίουν ἐκεῖνα τὰ θεριακωμένα κούτσουρα. Μὲ τὸν Φράγκο ἄρχοντα καθισμένο ἀντίκρυ, στὴν πολυθρόνα, νὰ χαιδεύῃ τὸ λαγωνικό του. Μὲ τὴν ἀρχόντισσά του στὸν χαμηλὸ θρόνο της νὰ κεντᾷ καὶ ν' ἀκούῃ μὲ κάποιο τρόμο τὸν ἀέρα νὰ σφυρίζῃ ἄγρια μέσα ἀπὸ τὴν καμινάδα. Ἐτοι ἐγεννήθηκε καὶ ὁ θρῦλος τῆς νεράϊδας μάννας, ποὺ ἔφθασε ὡς τὶς ήμέρες μας.

— Ἡσαν — λέει — δύο νεράϊδες ἀδελφὲς πού, σὰν ἀπέθανε ὁ πατέρας τους, ἐμοιράσθηκαν τὰ κάστρα. Ἡ μία ἐπῆρε τὸ Χλεμούτσι καὶ ἡ ἄλλη τὸ Σανταμέρι. Οἱ δύο ἀδελφὲς εἶχαν ἀπὸ μία χαρὰ καὶ ἀπὸ μία λύπη. Ἡ Νεράϊδα τοῦ Σανταμεριοῦ ἦταν ἀσχημη, μὰ εἶχε παιδιά καὶ εἶχε παρηγοριά της δτὶ ὁ Θεὸς ἔδωσε τὰ νιάτα της στὰ παιδιά της. Ἡ νεράϊδα ποὺ ἐπῆρε τὸ Χλεμούτσι εἶχε δύμορφιά, μὰ δὲν εἶχε οὔτε ἔνα παιδί, γιὰ νὰ τῆς φωνάζῃ «μάννα». Ἐπῆρε στὸ Σανταμέρι κι ἐπῆρε — μὲ τὰ πολλὰ παρακάλια — τὸ ೢστερο παιδὶ τῆς ἀδελφῆς της...

Ἐπέρασαν μῆνες καὶ καιροί, χωρὶς ἡ μία ἀδελφὴ νὰ ιδῇ τὴν ἄλλη. Καὶ μιὰ ήμέρα ἡ μάννα ἀπὸ τὸ Σανταμέρι ἔφθασε στὸν πύργο τῆς ἀδελφῆς της, στὸ Χλεμούτσι. Μὰ ποῦ νὰ τῆς ἀνοίξουν! Ἡ ἀδελφή της ἐφοβήθηκε μήπως τῆς πάρη πίσω τὴν κόρη...

Καὶ ὡς τώρα ἀκόμη πηγαίνει συχνὰ στὸ κάστρο. Πηγαίνει πάντα μὲ χαρὲς καὶ γέλια, μὲ τραγούδια καὶ παιγνίδια. Καὶ ὅλος ὁ κόσμος γύρω, ὅλος ὁ κάμπος, δὲν κουνιέται, δὲν ἀναδεύεται. Μὰ σὰν κουρασθῆ κτυπῶντας τοὺς τοίχους τοῦ κάστρου καὶ βραχινιάσῃ ἀπὸ τὶς φωνὲς καὶ τὰ κλάματα, γυρίζει πίσω ὠργισμένη νεράϊδα. Γίνεται σίφουνας δυνατός,

ποὺ στὸ διάβα του συνεπαίρνει ὅ,τι τύχει. Καὶ ἀκούεται σὲ ὅλο τὸν κόσμο τὸ κλάμα της!...

‘Αλλὰ τὸ στοιχειωμένο αὐτὸ κάστρο μὲ τὰ σκοτεινά του ὑπόγεια καὶ μὲ τὰ λαγούμια του ἐγέννησε καὶ τὸν θρῦλο τοῦ Βασιλιᾶ Ἀνήλιαγου.

— Στὴν Παλαιόπολι ἦταν ἔνα βασιλόπουλο, ποὺ τὸ ἔλεγαν Ἀνήλιαγο, διότι ποτὲ δὲν τὸ ἔβλεπε ὁ ἥλιος, οὔτε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Ἡ μοῖρά του τοῦ εἶχε γράψει πώς ἀν τυχὸν καὶ ἀντίκρυζε τὸν ἥλιο, θὰ ἔπρεπε νὰ μαρμαρωθῇ. Ἡταν καὶ στὸ Χλεμούτσι μία βασιλοπούλα, ποὺ τὴν ἔλεγαν ἀνήλιαγη, ποὺ καὶ αὐτὴ εἶχε τὴν ἰδια μοῖρα. Γιὰ νὰ ἐνώσουν τὶς μοῖρές των, τὸ βασιλόπουλο ἀπεφάσισε νὰ πάρῃ γυναικά του τὴν Ἀνήλιαγη. Γι’ αὐτὸ ἐκαμε ἔνα λαγούμι ἀπὸ τὴν Παλαιόπολι ὡς τὸ Χλεμούτσι. Μέσα ἀπὸ αὐτὸ ἐπερνοῦσε νὰ τὴν ἰδῇ. Μιὰ φορὰ δύως ἄργησε νὰ γυρίσῃ στὸ παλάτι του. Τὸ ἐπῆρε ἡ ἡμέρα κι ἔτσι ἐμαρμαρώθηκε. Κι εύρισκεται ἀκόμη ἐκεῖ μαρμαρωμένο...

Τὸ Χλεμούτσι τὸ ἔκτισε ὁ Φράγκος Γοδεφρεῖδος ὁ Β' κι ἔστησε σ' αὐτὸ τὴν ἔδρα του. Ἀργότερα ὁ ἀδελφός του Γουλιέλμος, ποὺ τὸν διαδέχθηκε, τὸ ἐπαράτησε κι ἔκτισε τὸ κάστρο τοῦ Μυστρᾶ. “Υστερα ἀπὸ ἐκατὸ καὶ ἀκόμη χρόνια τὸ κάστρο ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Ἐλλήνων. Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ἐκαμε ἑλληνικὸ ὄχι μονάχα τὸ κάστρο, ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρο τὸν Μοριά. Καὶ ἀν τὸν ἔβοηθοῦσε ἡ τύχη, θὰ ἡμποροῦσε νὰ γίνῃ ἡ ἀρχὴ γιὰ ἔνα καινούργιο ξεκίνημα. Ἀλλὰ ἦταν θέλημα Θεοῦ. Καὶ ἡ δύμορφη Ἡλεία μὲ τὰ κάστρα καὶ τὶς φημισμένες πολιτεῖές της ἔγινε καὶ αὐτὴ σκλάβα, ὅπως ὅλη ἡ Ἐλλάδα.

Τὴν ἄνοιξι τὸ καταπράσινο χορτάρι, οἱ παπαροῦνες καὶ οἱ μαργαρίτες σκεπάζουν ὅ,τι ἔχει ἀπομείνει ἀπὸ τ’ ἄλλα

κάστρα. Μόνο τὸ Χλεμούτσι μένει ὄρθῳ ἀκόμη καὶ ἀγέρωχο,
ὅπως τὰ παλιὰ χρόνια. Μὰ πρέπει νὰ τὸ ἐπισκεφθῆ κανείς,
ὅσο φωτίζει ὁ ἥλιος. Γιατί, σὰν πιάσῃ καὶ νυχτώνη, ἀρχίζει
νὰ φυσᾷ ὁ ἀέρας μέσα ἀπὸ τὰ κούφια παράθυρα καὶ τὶς πο-
λεμίστρες του. Θὰ νομίσης πώς ἡ νεράιδα μάννα ζητᾷ τὴ
χαμένη κόρη της...

Γ'. Ταρσούλη

68. ΤΙ ΘΕΛΩ

Δὲν θέλω τοῦ κισσοῦ τὸ πλάνο ψήλωμα,
σὲ ξένα ἀναστηλώματα δεμένο.

"Ας εἶμαι ἔνα καλάμι, ἔνα χαμόδενδρο,
μὰ ὅσο ἀνεβαίνω, μόνος ν' ἀνεβαίνω.

Δὲν θέλω τοῦ γιαλοῦ τὸ λαμπροφέγγισμα,
ποὺ δείχνεται ἀστρο μὲ τοῦ ἥλιοῦ τὴ χάρι.
Θέλω νὰ δίνω φῶς ἀπὸ τὴν φλόγα μου
κι ἀς εἶμαι ἔνα ταπεινὸ λυχνάρι!

Γεώργιος Δροσίνης

69. ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ
ΣΑΜΟΥΓΗΑ ΓΚΡΙΝΤΛΕΥ ΧΑΟΥ

Στήν Βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου Μπράουν (Brown) τῆς Πολιτείας Ρόντ "Αἰλαντ τῆς Ἀμερικῆς εἶναι κρεμασμένη στὸν τοῦχο ἡ εἰκόνα ἐνὸς νέου φουστανελλοφόρου. Τὸ πρόσωπό του ἔχει δυνατὴ ἔκφρασι καὶ φλογερὴ ματιά. "Αν εἶχε μουστάκι καὶ γένεια, θὰ νόμιζες ὅτι εἶναι "Ἐλληνας ἥρωας τοῦ 1821. Εἶναι ὁ Χάου.

Τὸ ὄνομα τοῦ Σαμουὴλ Γκρίντλεϋ Χάου εἶναι ἀναπόσπαστα δεμένο μὲ τὴν νεώτερη ἱστορία τῆς Χώρας μας. Μεταξὺ τοῦ 1825 καὶ 1867 ὁ Χάου ἦλθε τέσσαρες φορὲς στὴν Ἐλλάδα καὶ ἐργάσθηκε μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ αὐταπάρνησι γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι καὶ τὸ μεγάλωμά της.

Μέσα στὸ διάστημα αὐτὸ ἔλαβε μέρος σ' ἐκστρατεῖες, πολέμησε, περιποιήθηκε τραυματίες καὶ ἀσθενεῖς, ἔκαμε μεγάλο φιλανθρωπικὸ ἔργο γιὰ πτωχοὺς καὶ εὐεργέτησε μὲ πολλοὺς τρόπους τὴν Ἐλλάδα.

"Ο Χάου ἐσπούδαζε τὴν ἴατρικὴ στὴν Ἀμερική, ὅταν οἱ Ἐλληνες ἔζεσηκώθηκαν καὶ ἀρχισαν τὸν ἀγῶνα γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν μακρόχρονη δουλεία. Τὸ σύνθημα «Ἐλευθερία ἢ θάνατος», ποὺ ἐκήρυξαν οἱ ἐπαναστάτες, συνεκίνησε βαθιὰ τὴν εὐαίσθητη ψυχὴ τοῦ Χάου καὶ ἄλλων Ἀμερικανῶν.

Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1824, γιατρὸς πιά, φεύγει γιὰ τὴν ἐπαναστατημένη Ἐλλάδα, ἀφήνοντας πίσω του γονεῖς καὶ φίλους. Ἡταν Δεκέμβρης, ὅταν ἔφθισε στὴν Μάλτα. Ἀπ' ἐκεῖ στέλνει ἔνα γράμμα σὲ κάποιο φίλο του καὶ μαζὶ μὲ ἄλλα τοῦ γράφει: «Οἱ πιθανότητες γιὰ νὰ γυρίσω δὲν εἶναι πολλές, ἀλλὰ λίγο μὲ μέλει γι' αὐτό».

Στὶς ἀργὲς τοῦ 1825 βγαίνει στὴν Μονεμβασία καὶ ἀπ'

έκει πηγαίνει στὸ Ναύπλιο. Χωρὶς χρονοτριβή, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι τὸν διορίζει ἰατροχειρουργὸ γιὰ τὸ στρατόπεδο τῆς Παλαιᾶς Πάτρας. "Ετσι ἀρχίζει νὰ μετέχῃ στὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα καὶ νὰ προσφέρῃ τὶς ὑπηρεσίες του ὡς γιατρὸς καὶ στρατιώτης.

"Η τύχη του πιὰ εἶναι κοινὴ μὲ τὴν τύχη τοῦ "Ἑλληνος στρατιώτη. Μαζὶ του εἶναι στὶς πορεῖες, στὰ στρατόπεδα, στὶς κακουχίες, στὶς μάχες, στὶς ἀγωνίες, στὴν πεῖνα, στὶς στερήσεις. Οἱ μάχες, οἱ κινήσεις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ ἔχθροῦ, ἡ διαγωγή καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν ἀρχηγῶν, ἡ κατάντια καὶ ἡ ἐξαθλίωσι τῶν κατοίκων, οἱ καταστροφές, τὸν συγκινοῦν βαθιά. Δοκιμάζει ἐνθουσιασμοὺς γιὰ τὶς νῖκες τῶν Ἑλλήνων καὶ θλῖψι γιὰ τὶς ήττες.

Στὸ ἡμερολόγιό του, γραμμένο ἀπὸ τὸν ἔδιο, περιγράφει μὲ μεγάλη δύναμι τὶς χαρὲς καὶ τὶς συγκινήσεις του γιὰ τὴν συμμετοχὴ του στὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασι καὶ διμιεῖ μὲ συμπάθεια καὶ ἀγάπη γιὰ τὸν Ἑλληνικὸ Λαό, ποὺ γιὰ χάρι του τόσα ὑπέφερε.

«Γρήγορα συνηθίζει κανείς, γράφει στὸ ἡμερολόγιό του, στὴν ζωὴ τοῦ "Ἑλληνος στρατιώτη. Εἶναι τώρα δυὸ μῆνες, ποὺ δὲν ἔβγαλα τὰ ροῦχά μου τὴν νύκτα. Γιὰ στρῶμα ἔχω τὸ πάτωμα καὶ γιὰ σκέπασμα μιὰ κουβέρτα. Καὶ ὅμως κοιμᾶμαι βαθιά, σὰν στὸ πουπουλένιο στρῶμα μὲ τὰ λινὰ σεντόνια.

»Σὲ λίγον καιρὸ μπόρεσα νὰ παραβγῶ μὲ τοὺς βουνήσιους στρατιῶτες στὴν ἴκανότητα νὰ ὑποφέρω κούρασι, πεῖνα καὶ ἀγρυπνία. Μποροῦσα νὰ κουβαλῶ τὸ τοινέκι μου καὶ τὴν βαρειὰ ζώνη μὲ τὸ γιαταγάνι καὶ τὰ πιστόλια ὅλη τὴν ἡμέρα, σκαρφαλώνοντας στὶς κλεισοῦρες. Μποροῦσα νὰ τρώγω ξυνῆθρες καὶ σαλιγκάρια ἢ νὰ μὴ φάγω τίποτε καὶ τὴν νύκτα

νὰ ξαπλώνωμαι κατὰ γῆς, τυλιγμένος μονάχα μὲ τὴ μαλλιαρή κάπα, καὶ νὰ κοιμᾶμαι σὰν ψόφιος.

»Μοῦ ἥρεσε ὑπερβολικὰ ἡ ἔξαψι τοῦ πολέμου. Οἱ κίνδυνοι τοῦ ἔδιναν οὐσία. "Ημουν πολὺ εύτυχισμένος, ὅσο μποροῦσαν νὰ μὲ κάμνουν εύτυχισμένο τὰ νιάτα, ἡ ὑγεία, ὁ εὐγενῆς σκοπὸς τοῦ ἀγῶνος καὶ μιὰ πολὺ καθαρὴ συνείδησι. Δὲν ἐσκεπτόμουν ἄλλη δόξα παρὰ μονάχα τὴν ἐπιδοκιμασία τῶν γύρω μου.

»Εἶχα κοινὲς τὶς κακουχίες μὲ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν καὶ στρατόν. "Ετσι ἐπέτυχα νὰ μ' ἀγαποῦν οἱ χωρικοὶ καὶ στρατιῶτες. Εἶχα πολλοὺς φίλους ἀνάμεσα στοὺς ταπεινούς τῆς ζωῆς. 'Ο Θεὸς νὰ τοὺς βοηθῇ!

»Μπορῶ νὰ εἰπῶ εἰλικρινὰ ὅτι εὑρῆκα τοὺς "Ἐλληνας μὲ μεγάλα αἰσθήματα. Εἶναι τίμιοι καὶ δὲν ξεχνοῦν τὸ καλό, ποὺ τοὺς κάνεις. 'Αξίζουν νὰ τοὺς ἔχῃς ἐμπιστοσύνη.

»Δὲν ἐφόρεσα ἀκόμα τὴν 'Ἐλληνικὴ ἐνδυμασία. "Εχω ἔνα ἀρκετὰ σεβάσμιο μουστάκι. Σιγὰ-σιγὰ ἀρχίζω νὰ μιλῶ τὴν 'Ἐλληνικὴ γλῶσσα, μὰ εἶναι ἔξαιρετικὰ δύσκολη».

Σὲ ἐπιστολὴ στὸν πατέρα του γράφει:

«Οἱ "Ἐλληνες στρατιῶτες εἶναι κακοντυμένοι. Μὰ δὲν ἔχουν καὶ τροφές. Μισθὸ δὲν παίρνουν. Εἶναι ἀμαθεῖς. "Ενας στοὺς εἴκοσι ξέρει νὰ διαβάζῃ ἡ νὰ γράφῃ. 'Αλλὰ εἶναι πολὺ ἔξυπνοι, ζωηροί, σὰν τὶς γίδες στὰ βουνά, καὶ ἀνδρεῖοι, ἐν τοὺς ἀφήσης νὰ πολεμήσουν μὲ τὸ δικό τους τρόπο, πυροβολῶντας πίσω ἀπὸ βράχους καὶ δένδρα. Οἱ ναῦτες μποροῦν νὰ συγκριθοῦν μὲ τοὺς ναῦτες ὅλου τοῦ κόσμου. Πάντοτε νικοῦν τοὺς Τούρκους στὶς ναυμαχίες. "Εχω πλήρη ἐμπιστοσύνη, στὴν ὑπεροχὴ τους».

Ο Χάου δὲν ἔκλεινε τὰ μάτια του καὶ στὰ σφάλματα, ποὺ ἔγινονταν: 'Εδυσανασχετοῦσε γιὰ κάθε ἀταξία, τὶς διχόνοιες, τὴν ἀδράνεια, τοὺς ἐγωισμούς. Γιὰ ὅλα ὅμως εὕρισκε ἐλα-

φρυντικὸ τὸν ξένο σκληρὸ ζυγό. Κάποτε ἐγράφηκαν ἀπὸ Ἀμερικανούς λόγια πικρὰ γιὰ σφάλματα στὸν Αγῶνα καὶ γιὰ ἐλαττώματα, ποὺ εἶχαν "Ελληνες καπεταναῖοι καὶ στρατιῶτες. Σ' αὐτοὺς δὲ Χάου ἀπήντησε:

"Πρέπει ὅλοι τους νὰ σκεφθοῦν, πῶς γιὰ τετρακόσια χρόνια ἡ Ἑλλὰς ἐπιεζόταν κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τυραννίας πιὸ συντριπτικῆς καὶ ἀπὸ τὴν δουλεία τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν. Καὶ ὥμως μπορῶ νὰ εἰπῶ, χωρὶς φόβο νὰ μὲ διαψεύσῃ κανεὶς, πῶς δὲ Νεοέλλην, παρ' ὅλη τὴν δουλεία, εἶναι πιὸ ἐνάρετος καὶ ἀπὸ τὸν Σικελό, τὸν Ἰταλό, τὸν Ἰσπανὸ ἢ τὸν Ρῶσο καὶ πῶς ἔχει περισσότερη εὐφυΐα καὶ ἀντίληψι καὶ τὴν ἴδια ἰκανότητα, ποὺ ἔχει δὲ καθένας, ποὺ κατοικεῖ στὴν Εύρωπη".

"Ο Χάου ἐδοκίμασε μεγάλη εύτυχία καὶ χαρά, γιατὶ ἡ Ἑλλὰς τοῦ ἀνεγνώρισε τὶς ὑπηρεσίες του. Τὸ 1835 ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τοῦ ἔδωσε τὸν Σταυρὸ τοῦ Σωτῆρος. Στὸ ἔγγραφο ποὺ ἔλαβε δὲ Χάου μαζὶ μὲ τὸ παράσημο, ἀπήντησε μὲ ταπεινοφροσύνη:

"Οἱ πτωχὲς προσωπικὲς ὑπηρεσίες, ποὺ προσέφερα στὴν Ἑλλάδα τὴν ζοφερή της ὥρα, δὲν ἦταν τέτοιες ποὺ νὰ ἀξίζουν ἀνταμοιβή. Ἀρκετὴ ἀμοιβὴ μοῦ ἦταν ἡ ἰκανοποίησις, ὅτι μπόρεσα νὰ δώσω κάτι στὴν Ἰδέα τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Φιλανθρωπίας. "Αν δὲν εἶχα τὴν ἰκανότητα, εἶχα τὴν διάθεσι νὰ ὑπηρετήσω στὴν ὑπόθεσι τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς συμπατριῶτές μου ἐδοκίμασα μεγάλο ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸν Ἱερὸ σκοπὸ της. Καὶ δὲν θουσιασμὸς ἐμεγάλωσε μὲ τὴν παραμονὴ μου στὴν κλασσικὴ γῆ καὶ τὴν γνωριμία μου μὲ τοὺς ζωντανούς της πατριῶτες".

«Ἀμερικανοὶ Φιλέλληνες»

Θάνος Βαγενᾶς—Ἐνόρδ. Δημητρακοπούλου

(Κατά διασκευὴν Θ. Παρασκευοπούλου)

70. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

- Αγαθοεργία. Κάμε καλὸ κι ἀς κοίτεται. Κάμε τὸ καλὸ καὶ
ρίξ' το στὸ γιαλό.
- Αδικία. Ἀδικίας σπειρὶ σπαρμένο, κι ἀν φυτρώση, δὲν στα-
χυάζει. Ἀδικομαζωμένα, ἀδικοσκορπισμένα. Ἀνεμομα-
ζώματα, ἀνεμοσκορπίσματα.
- Ἀλήθεια καὶ ψεῦδος. "Οταν λέγης τὴν ἀλήθεια, τὸν Θεὸ ἔχεις
βοήθεια. Ἡ ἀλήθεια πλέει σὰν τὸ λάδι στὸ νερό.
- Ἀλληλοβοήθεια. Τό' να χέρι νίβει τ' ἄλλο καὶ τὰ δυὸ τὸ
πρόσωπο. Βάστα με νὰ σὲ βαστῶ, ν' ἀνέβοῦμε στὸ βουνό.
"Οποιος δὲν ξέρει νὰ βοηθάῃ, μένει κατάμονος καὶ δυ-
στυχάει.
- Ἀλόγιστος ἐνέργεια. "Οποιος δὲν βλέπει ποῦ πατεῖ, στὴν
λάσπη θὲ νὰ πέσῃ.
- Ἀνταπόδοσις. Ο καθένας, δπως δουλεύει, πληρώνεται. 'Ο
Θεὸς ἀργεῖ, ἀλλὰ δὲ λησμονεῖ.
- Βία. "Οποιος τρέχει στὴν ἀρχή, γρήγορα ἀποσταίνεται.
"Οποιος βιάζεται σκοντάφτει. Ἡ βιάση ψήνει τὸ ψωμί,
μὰ δὲν τὸ καλοψήνει. "Οσο βιάζεται ἡ γριά, τόσο κόβε-
ται ἡ κλωστή.

Γερόντων πεῖρα. "Ακουε γέρου συμβουλὴ καὶ παιδεμένου γνώμη.

Εἰς Θεὸν πίστις. Ὁ Θεὸς εἶναι ψηλά, μὰ βλέπει χαμηλά.

'Αρνί, ποὺ βλέπει ὁ Θεός, ὁ λύκος δὲν τὸ τρώγει. Δὲν ἔχει ὁ φτωχός, μὰ ἔχει ὁ Θεός. Μήν ἀπελπίζης ἄνθρωπο μὲ τὴ δική σου γνῶσι, γιατὶ δὲν ξέρεις ὁ Θεὸς τί ἔχει νὰ τοῦ δώσῃ.

Ἐργασία—ἀργία. Ἡ δουλειὰ νικάει τὴν φτώχεια. Ἐκατσε ἡ δουλειὰ στὴν πόρτα κι ἐκυνήγησε τὴν φτώχεια. Ὁ δουλευτὴς ποτέ του δὲν πεινάει. Ἡ πεῖνα περνάει ἀπὸ τὸ κατώφλι τοῦ δουλευτῆ καὶ μέσα δὲν μπαίνει. Ἡ ἀργία γεννᾷ κάθε ἀμαρτία. Ὁ ἀργός κάθε μέρα τὸ ἔχει γιορτή. *Εὐγένεια.* "Αν χάθηκαν τὰ χρήματα, ἡ ἀρχοντιὰ ἀπομένει. 'Η ἀρχοντιὰ μυρίζει ἀπὸ μακριά. Βασιλικὸς κι ἀν μαραθῆ, τὴν μυρωδιὰ τὴν ἔχει.

Οκνηρία. "Οποιος βαριέται, πολλὰ στερένεται. Ἐκαμάτης νέος, γέρος διακονιάρης. Ἀκαμασιά, σπιτιοῦ ξεθεμελιώστρα. "Αν πεινάῃ ὁ ἀκαμάτης, ψυχοπόνεσι δὲν ἔχει.

Πονηρῶν καταστροφή. "Οποιος ἀνακατεύεται μὲ τὰ πίτουρα τὸν τρῶν οἱ κόττες.

Σύνεσις. Τά γράμματα εἶναι καλά, μὰ νά 'χης νοῦ καὶ γνῶσι.

'Απὸ τὴν συλλογὴν παροιμιῶν N. Πολίτου

1. Τὸ μάτι.

Ἄνοιγοκλειοῦν οἱ κάμαρες
καὶ κρότος δὲν γροικιέται.

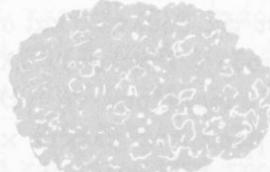

2. Ὁ καπνός.

Ἄπὸ μητέρα κόκκινη
γεννιέμαι παιδὶ μαῦρο·
φτερὰ δὲν ἔχω, μὰ πετῶ,
τὰ σύγνεφα γιὰ νά' βρω.

3. Τὸ κεφάλι.

Ἐχω ἐδῶ ἔνα κουτί
κι ἔχει μέσα κάτι τι·
σὰν ἐβγῆ τὸ κάτι τι,
τί τὸ θέλω τὸ κουτί;

4. Ὁ σπόγγος.

Χιλιοτρύπητο λαγήνι
καὶ σταλιὰ νερὸ δὲν χύνει.

Ε'. ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΣΧΟΛΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΖΩΗΝ

72. Ο ΤΡΥΓΟΣ

‘Η ἐποχὴ τοῦ τρύγου εἶναι μία περίοδος τῆς ζωῆς μας, ποὺ ὅμοιάζει μὲ ἔօρτὴ πολυήμερη. Παντοῦ σὲ ὅλους τοὺς τόπους, ποὺ πρασινίζουν ἀπὸ τὰ ἀμπέλια, σκορπίζεται κάποια ἄλλιώτικη χαρά. Τίποτε ἄλλο δὲν ἀκοῦς ὅλη τὴν ἡμέρα παρὰ φωνὲς χαρούμενες, τραγούδια, γέλια, θόρυβο. Παντοῦ βασιλεύει ἡ ἀνοικτὴ καρδιά. Οἱ τρυγηταί, ἄνδρες καὶ γυναικεῖς, γέροι καὶ νέοι, μ' ὅλη τὴν κούρασι τῆς δουλειᾶς καὶ σὰν νὰ μὴν ἐσκέπτονταν τίποτε ἄλλο πετοῦν ὁ ἔνας στὸν ἄλλο τὰ χοντροκομμένα τους ἀστεῖα καὶ σκορπίζουν τὸ γέλιο τους. ’Ενῷ μεταφέρουν τὰ σταφύλια μέσα στὰ πλεκτὰ καλάθια καὶ τὰ πηγαίνουν στὰ πατητήρια, στοὺς ληνούς, ἀλ-

ληλοπειράζονται, χοροπήδοιν, φωνάζουν σὰν νὰ θέλουν νὰ χαιρετίσουν ἔτσι τὸ καινούργιο κρασί, ἄμα θὰ γίνη στὸν καιρό του. Καὶ φαίνεται πώς στὸ ξέσπασμα τῆς τέτοιας χαρᾶς τοὺς σπρώχνει ἡ μαγευτικὴ δύναμις, ποὺ κλείνει μέσα της ἡ φύσις τῆς ἔξοχῆς.

Κάθε ἥμέρα στὰ ἀμπέλια, τὴν ἐποχὴ τοῦ τρύγου, βλέπομε συνήθειες τῆς ζωῆς, ποὺ μπορεῖ νὰ πῃ κανεὶς ὅτι ἐσώθηκαν μέχρι σήμερα ἀπὸ τὰ μυθικὰ χρόνια τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. "Ο, τι γίνεται σήμερα στὸν τρύγο ἐγινόταν καὶ χιλιάδες χρόνια πρίν." Ιδιες καὶ ἀπαράλλακτες καὶ τὸ ἴδιο ζωηρὲς οἱ συνήθειες. Οἱ πρόγονοί μας ξαναζοῦν μέσα στὸ ἀμπέλο! Στέκεις δίπλα σήμερα στοὺς τρυγητὰς καὶ βλέπεις τὴν δική τους τὴν ζωή, ποὺ δὲν ἔχει ἀλλάξει καθόλου.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μὲ τοὺς χοροὺς καὶ τὰ τραγούδια τους στὴν ὥρα τοῦ τρύγου, μὲ τὰ παιγνίδια τους καὶ τὰ ἀστεῖα τους ἐγιόρταζαν καὶ τὸν θεὸ Διόνυσο, ποὺ ἦταν κύριος τῆς φύσεως, ἡ ὁποία ἔδειχνε ὅλη τὴν δύναμι καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς.

"Ο θεὸς αὐτὸς τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ θορύβου, ποὺ ἀργότερα τὸν εἶπαν θεὸν «Ἐλευθερωτήν», ἐσκόρπιζε παντοῦ τὴν χαρὰ του γεμάτη θόρυβο, στεφανωμένος μὲ κισσὸ καὶ μὲ δάφνη. Καὶ μὲ τὴν ἀκολουθία του ἐπερνοῦσε θριαμβευτικὰ μέσα ἀπὸ τὰ δάση καὶ τὶς λαγκαδιές. Τέτοιο θεὸ δὲν ἦταν δυνατὸν πάρα μὲ θόρυβο, τραγούδια καὶ φωνὲς νὰ τὸν χαιρετίσουν οἱ βοσκοί, οἱ ἀμπελουργοί καὶ ὅσοι ἔζουσαν στὴν ἔξοχή. Καὶ πολὺ περισσότερο οἱ τρυγητὰι τοῦ σταφυλιοῦ, τοῦ καρποῦ, ποὺ ἔχάρισε στοὺς ἀνθρώπους ὁ θεὸς Βάκχος, καὶ ποὺ ὁ χυμός του ἀργότερα θὰ ἔφερνε καὶ σ' αὐτοὺς κάποια δυνατώτερη χαρά.

Τὴν τρελλὴ αὐτὴ χαρὰ οἱ χωρικοὶ τῆς μυθικῆς Ἑλλάδος καὶ ξεχωριστὰ τῆς Ἀττικῆς τὴν ἐφανέρωναν καὶ μὲ τὴν

παράξενη γιορτή, που τὴν ἔλεγαν «ἀσκώλια». Στὴν ὥρα τοῦ τρύγου ἐφούσκωναν ἔνα ἀσκὶ ἀπὸ δέρμα τράγου καὶ τὸ ἄλειφαν ἀπ' ἔξω μὲ λάδι. Οἱ νέοι ἔχόρευαν καὶ ἐπηδοῦσαν ἐπάνω στὸ ἀσκὶ μὲ τὸ ἔνα πόδι καὶ ὅποιος κατώρθωνε νὰ σταθῇ ὅρθιος ἐπάνω στὸ ἀσκὶ ἦταν ὁ νικητὴς καὶ ἔπαιρνε βραβεῖο ἔνα ἄλλο ἀσκὶ γεμάτο μοῦστο. "Οποιος ἔπεφτε κάτω, ἀκουε τὰ πειράγματα καὶ τὰ περιπατήματα τῶν ἄλλων. Τὸ παιγνίδι αὐτὸ ἐλεγόταν «ἀσκωλιασμός»." Μιστερα οἱ τρυγηταὶ καὶ οἱ ἄλλοι χωρικοὶ ἐγύριζαν μέσα στὰ ἀμπέλια τῆς περιοχῆς, ὅπου ἐγίνονταν τὰ ἀσκώλια, τὸ ἄγαλμα τοῦ Διονύσου καὶ ἐκρεμοῦσαν ἀπὸ τὰ δένδρα μικρὲς εἰκόνες τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ξύλο ἢ ἀπὸ κερι.

Οἱ τέτοιες καὶ ἄλλες ἔξοχικὲς ἑορτὲς ἐγεννοῦσαν στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων τὸν Διονυσιακὸ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὶς ἀλλαγὲς τῆς φύσεως, που τὴν ἐθεοποιοῦσαν.

Τὸν τρύγο, που ἦτο μία ἀπὸ τὶς δύμορφότερες καὶ σπουδαιότερες σκηνὲς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων Ελλήνων, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ τὸν τραγουδήσουν οἱ ποιηταί.

Ο "Ομηρος, που καμμιὰ λεπτομέρεια τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκογενειακῆς ζωῆς τῶν Ελλήνων δὲν ἀφησε χωρὶς νὰ τὴν περιγράψῃ, ἀφιέρωσε καὶ στὸν τρύγο μερικοὺς στίχους. Στὸ ποίημά του, τὴν Ἰλιάδα, δίνει ζωηρὴ εἰκόνα τοῦ τρύγου καὶ τραγουδεῖ :

Κι ἀμπέλι μέσα σκάλισα σταφύλια φορτωμένο,
χρυσὸ κι ὅμορφο, κι ἦτανε μαῦρα σταφύλια ἐπάνω.
Στηρίζονταν τὰ κλήματα σὲ φοῦρκες ἀσημένιες.

Κι ἔνα μονάχα βρίσκονταν στ' ἀμπέλι μονοπάτι,
ἀπ' ὅπου περνοδιάβαιναν οἱ τρυγητάδες, ὅταν
τ' ἀμπέλι αὐτὸ τρυγούσανε, καὶ τρυφερὲς παρθένες.

Κι ἀγόρια ὅλ' ἀνοιχτόναρδα μέσ' σὲ πλεκτὰ καλάθια
ἐκουβαλοῦσαν τὸν καρπὸ_ ποὺ εἶναι γλυκὸς σὰν μέλι.
Κι ἀνάμεσά τους ἔπαιζε μαγευτικὰ ἐν' ἀγόρι
τὴν ἄρπα τὴν γλυκόφωνη, ἐνῷ τ' ὥραϊ τραγούδι
τοῦ Λίνου τὸ τραγούδαγε μὲ τὴν γλυκειὰ φωνή του.
Κι ἑκεῖνοι ἀντάμα ρυθμικά, κτυπῶντας μὲ τὰ πόδια
τὴν γῆ, ἀκολουθούσανε μ' ἀλαλητὰ καὶ πήδους.

Τὸ τραγούδι τοῦ Λίνου ἦταν ὁ θρῆνος γιὰ τὸν ἄδικο
θάνατο τοῦ γλυκόφωνου τραγουδιστῆ ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα.

Νὰ καὶ μερικοὶ στίχοι γιὰ τὸν θάνατο τοῦ Λίνου, ποὺ
ἐσώθηκαν ἵσαμ' ἐμᾶς ἀπὸ τὰ λεγόμενα «Δημοτικὰ τραγού-
δια» τῶν ἀρχαίων.

Ω Λίνε ποὺ σὲ τίμησαν περίσσια
ὅλ' οἱ θεοί, γιατὶ σὲ σένα πρῶτα
ἐδώσανε τὴν χάρι, στοὺς ἀνθρώπους
νὰ τραγουδήσῃς ὅμορφο τραγούδι
μὲ τὴν γλυκειά σου τὴν φωνή. Μὰ ὁ Φοῖβος
ἀπ' τὴν πολλὴ τὴν ζήλεια σὲ σκοτώνει.
Κι οἱ Μοῦσες τώρα σὲ πικροθρηγοῦνε.

Τὸν τρύγο περιγράφει καὶ ἄλλος ἀρχαῖος ποιητής, ὁ Ησίοδος, σ' ἔνα του ποίημα:

Τ' ἀμπέλια ἄλλοι τρυγούσανε κρατῶντας κλαδευτήρια
κι ἀπ' τὰ μεγάλα κλήματα, ποὺ ἤταν γεμάτα φύλα,
κι ἀσημοκληματόβεργες, μαῦρα σταφύλια κι ἀσπρά
οἱ τρυγητάδες ἔκοβαν· κι ἄλλοι τὰ κουβαλοῦσαν
μέσ' στὰ καλάθια...

Νὰ καὶ μιὰ ἄλλη, πολὺ ζωντανὴ εἰκόνα τοῦ τρύγου, ποὺ
μᾶς δίνει ἔνας ἀρχαῖος μυθιστοριογράφος, ὁ Λόγγος:

«Καὶ ὅταν εἶχε πιὰ μπῆ τὸ φθινόπωρο καὶ εἴχαμε τρύ-
γο, ὅλοι στὴν ἔξοχὴ βρίσκονταν σὲ δουλειά. "Ἐνας διώρθωνε
τὰ πατητήρια, ἄλλος τὰ κοφίνια καὶ ἄλλος ἐκαθάριζε τὰ βα-
ρέλια. "Ἐνας ἀκόνιζε τὸ κλαδευτήρι του, γιὰ νὰ κόβῃ στα-
φύλια καὶ ἄλλος ἐφρόντιζε γιὰ πέτρα, ποὺ νὰ μπορῇ νὰ
λειώνῃ τὰ τσίπουρα τῶν σταφυλιῶν.

»Καὶ ὁ Δάφνις καὶ ἡ Χλόη, ἀφοῦ ἀφησαν τὰ πρόβατα
καὶ τὰ γίδια, ἐβοηθοῦσαν καὶ αὐτοί... Ἐκεῖνος ἔφερνε στα-
φύλια μὲ τὰ κοφίνια καὶ τὰ ἐπατοῦσε, ρίχνοντάς τα στὰ πα-
τητήρια, καὶ ἔφερνε τὸν μοῦστο στὰ δοχεῖα. Ἐκείνη ἐτοίμαζε
φαγητὸ γιὰ τοὺς τρυγητάς καὶ τοὺς ἐκερνοῦσε κρασὶ παλιὸ
καὶ τρυγοῦσε ἀπὸ τὰ κλήματα τὰ πιὸ χαμηλά.

»Στήν Λέσβο δόλα τὰ κλήματα εἶναι χαμηλὰ καὶ ὅχι στηλωμένα καὶ οἱ κληματόβεργες ἀπλώνονται χάμω στήν γῆ καὶ σέρνονται σὰν κισσοί. Μπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ σταφύλι καὶ παιδί, ποὺ μόλις ἔχουν λυθῆ τὰ χέρια του ἀπὸ τὰ σπάργανα. Καὶ καθὼς ἡτο συνήθεια στήν ἑορτὴ τοῦ Διονύσου καὶ στὸ φτειάσιμο τοῦ κρασιοῦ, εἶχαν φωνάξει καὶ γυναικες ἀπὸ τὰ κοντινὰ κτήματα».

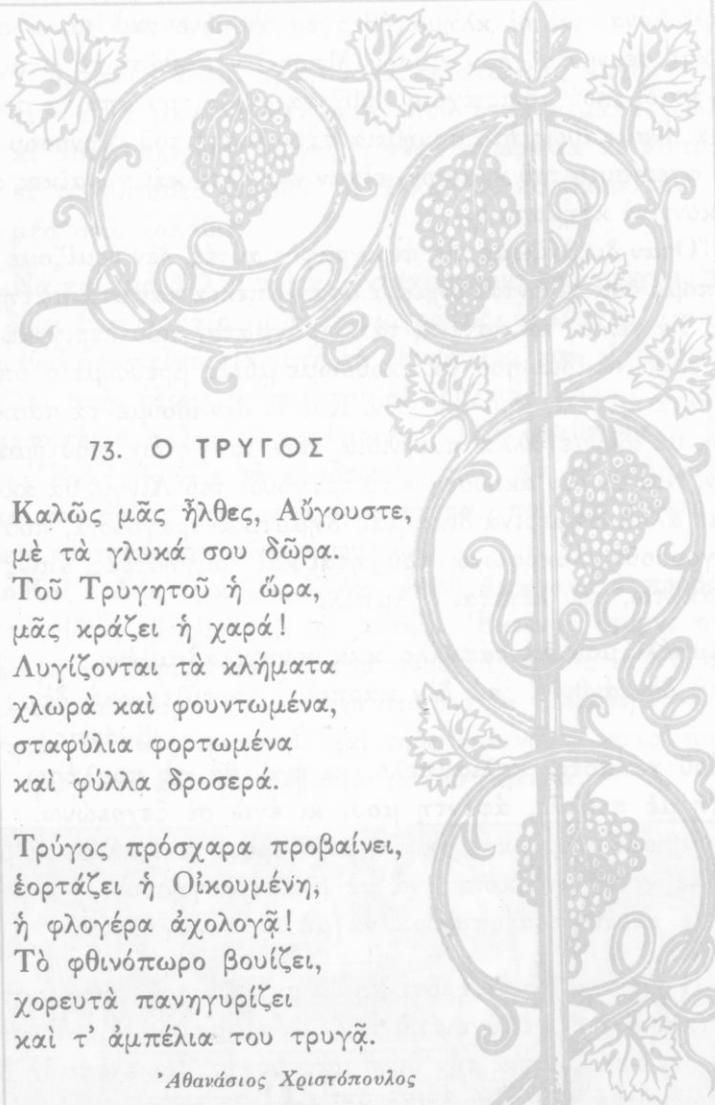
“Οταν διαβάζωμε τὶς περιγραφὲς αὐτές, δὲν νομίζομε ὅτι βλέπομε ὅσα γίνονται σήμερα στὰ ἀμπέλια καὶ στὰ πατητήρια; Τὰ γέλια, τὰ ἀστεῖα, τὰ πειράγματα, ποὺ περιγράφονται, εἶναι τὰ ἔδια ποὺ θὰ ἀκούσωμε μόλις βρεθοῦμε σ' ὅποιοδήποτε ἀμπέλι, ποὺ τρυγοῦν. Καὶ ἂν δὲν ἴδοῦμε τὰ «ἀσκῶλια», θὰ ἴδοῦμε ἄλλα παιγνίδια τῶν τρυγητῶν, ποὺ δμοιάζουν. Καὶ ἂν δὲν ἀκούσωμε τὸ τραγούδι τοῦ Λίνου, θὰ ἀκούσωμε ἄλλα σημερινὰ δικά μας δημοτικὰ τραγούδια, ποὺ τὰ τραγουδοῦν γλυκόφωνοι τρυγηταὶ καὶ τρυγῆστρες, ὅπως τὸ παρακάτω, ποὺ λέγεται «’Αμπέλι»:

—’Αμπέλι μου πεντάφυλλο καὶ κοντοκλαδεμμένο,
γιὰ δὲν ἀνθεῖς, γιὰ δὲν καρπεῖς, σταφύλια γιὰ δὲν
βγάνεις;

Μοῦ χάλασες, παλιάμπελο, κι ἐγὼ θὰ σὲ πουλήσω.
—Μὴ μὲ πουλᾶς, ἀφέντη μου, κι ἐγὼ σὲ ξεχρεώνω.
Γιὰ βάλε νιούς καὶ σκάψε με, γέρους καὶ κλάδεψέ με,
βάλε γριές μεσόκοπες νὰ μὲ βλαστολογήσουν,
βάλε κορίτσια ἀνύπανδρα νὰ μὲ κορφολογήσουν.

‘Η χαρὰ καὶ ἡ ζωηρότης τῶν σκηνῶν τοῦ τρύγου στήν ἀρχαία ἐποχὴ δὲν ἔφυγε ἀπὸ τὴν χώρα μας, μὰ ὁ ἐνθουσιασμὸς δὲν γεμίζει πιὰ τὴν δική μας ψυχή. “Ισως ἐπειδὴ δὲν ἀγαποῦμε πιὰ τὴν φύσι βαθιὰ καὶ ὅσο τῆς πρέπει...

’Ηλίας Π. Βουτιερίδης

73. Ο ΤΡΥΓΟΣ

Καλῶς μᾶς ἥλθες, Αὔγουστε,
μὲ τὰ γλυκά σου δῶρα.
Τοῦ Τρυγητοῦ ἡ ὥρα,
μᾶς κράζει ἡ χαρά!
Λυγίζονται τὰ κλήματα
χλωρὰ καὶ φουντωμένα,
σταφύλια φορτωμένα
καὶ φύλλα δροσερά.

Τρύγος πρόσχαρα προβαίνει,
ἐσορτάζει ἡ Οἰκουμένη,
ἡ φλογέρα ἀχολογῆ!
Τὸ φθινόπωρο βουίζει,
χορευτὰ πανηγυρίζει
καὶ τ' ἀμπέλια του τρυγῆ.

*Αθανάσιος Χριστόπουλος

74. ΟΙ ΤΕΣΣΕΡΕΣ ΕΠΟΧΕΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

1. Η ΑΝΟΙΞΙΣ

Ποιά είμαι, γώ δὲν ἔχω χρεία
νὰ σᾶς πῶ, καλὲς Κυράδες·
μὲ τὴν μόνη μου εύωδία
φανερώνομαι ἀρκετά.

Ναὶ· τὴν ἄνοιξι, ποὺ τώρα
φεύγει ράχες καὶ πεδιάδες,
ὅλοστόλιστη, ἀνθοφόρα
ξαναβλέπετε ἐμπροστά.

2. ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Πῶς τολμᾶς καὶ τέτοια μέρα
ξάφνου σὺ πετιέσαι ἐμπρός μου;
Εἰς τὴν γῆ καὶ στὸν αἰθέρα
βασιλεύω τώρα ἐγώ.

Εἶμαι, ναί, τὸ καλοκαίρι,
ὅπού, στόλισμα τοῦ κόσμου,
μ' ἔνα βλέμμα ὅλα τὰ μέρη
ἀπὸ λάμψι πλημμυρῶ.

3. ΤΟ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

Τόπο! Τόπο! Μ' ἄλλα δῶρα
τὸ φθινόπωρο προβαίνει.

Ρίχτε σεῖς τὰ φύλλα τώρα,
καθὼς πάντα, στοὺς ἄγρους.

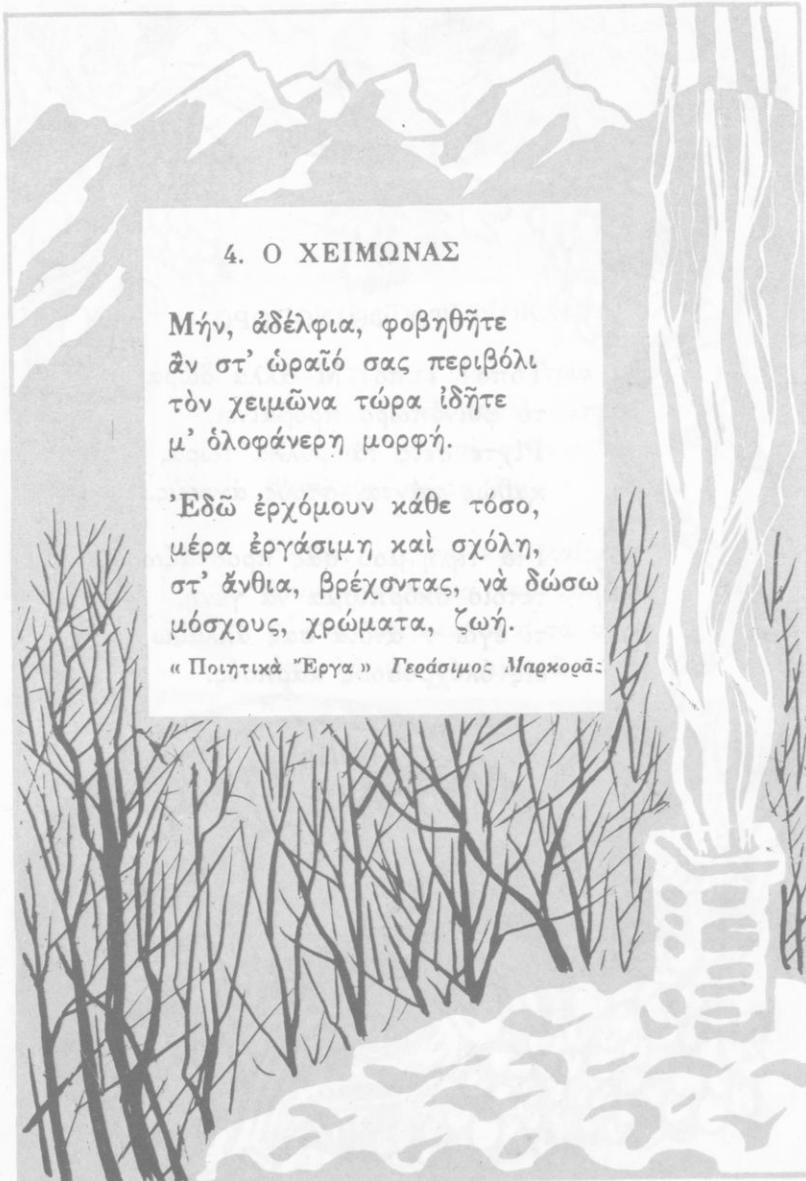
Γιὰ τιμὴ μου σᾶς προστάζω
τέτοιο σκόρπισμα νὰ γένη,
τὶ ἐγώ τ' ἀνθια σας ἀλλάζω
εἰς ὀλόγχυρους καρπούς.

4. Ο ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Μήν, ἀδέλφια, φοβηθῆτε
ἄν στ' ὥραιό σας περιβόλι
τὸν χειμῶνα τώρα ίδητε
μ' ὄλοφάνερη μορφή.

Ἐδῶ ἐρχόμουν κάθε τόσο,
μέρα ἐργάσιμη καὶ σχόλη,
στ' ἄνθια, βρέχσιτας, νὰ δώσω
μόσχους, χρώματα, ζωή.

« Ποιητικὰ "Ἐργα" Γεράσιμος Μαρκορᾶς:

75. ΤΟ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΝ

Σὲ μιὰ στροφὴ τοῦ δρόμου, σὰ ζωγραφιὰ ἀπὸ τεχνίτη χέρι ιστορημένη, ξεπροβάλλει μέσα στὴν καρδιὰ τῆς Βορείου Ήπείρου τὸ θρυλικὸν Ἀργυρόκαστρο.

Πόλις μεσαιωνική, ποὺ ὑψώνεται ἀνάμεσα σὲ βουνὰ ἄγρια, ἀπλησίαστα, ἀδενδρα καὶ σκυθρωπά. Ἐπάνω σὲ τρεῖς γιγάντιους βράχους εἶναι κτισμένα τὰ σπίτια της· καὶ μπροστά, στὸν πιὸ ψηλὸν βράχο, κάθεται βαρὺ τὸ ὑπερήφανο Κάστρο, ἀπὸ τὸν καιρὸν μαυρισμένο, μὲ τὶς ἐπάλξεις καὶ τὶς πολεμίστρες του βουβές, τὶς τοξωτές του πόρτες ἀνοικτές, τοὺς πύργους του ἔτοιμορροπούς.

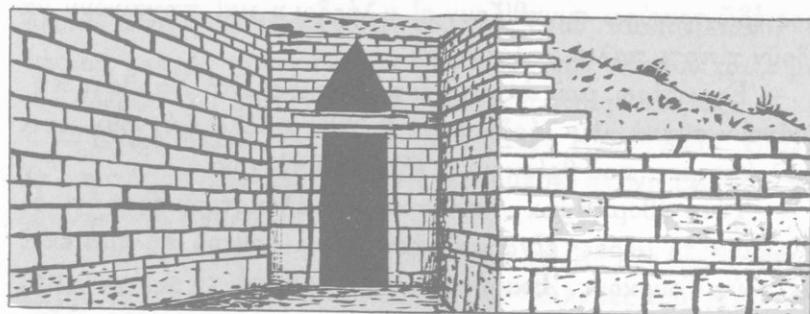
ΑΝομίζεις πῶς ξάφνου ἀπὸ τὶς ὀλάνοικτες πόρτες θὰ ξεχυθοῦν μελίσσαι οἱ βυζαντινοὶ ἀκρίτες, σιδερόφρακτοι καβαλλάρηδες, μὲ σπαθιὰ γυμνὰ καὶ μακριὰ κοντάρια, γιὰ νὰ κτυπηθοῦν μὲ Νορμανδούς καὶ Σλάβους ἐπιδρομεῖς; Ἡ

Χρόνοι ἡρωικοὶ καὶ θρῦλοι παλαιοὶ ζωντανεύουν στοῦ κάστρου τὸ ἀντίκρυσμα. **Α**Ο

Καὶ πλησιάζεις... Οἱ στοές, οἱ φυλακές, οἱ πολεμίστρες γεμάτες ἀγριόχορτα καὶ παπαροῦνες. Γεράκια κρώζουν καὶ ζυγιάζονται ἀπὸ πάνω σου· κοιτάζουν κάτω μὲ βλέμμα διαπεραστικό. "Επειτα, ξαφνικά, ὄρμοῦν σὰν βέλη καὶ χύνονται πρὸς τὴν πεδιάδα.

Σου φαίνεται πῶς ζῆς σ' ἄλλους παλιοὺς καιρούς, στὸν Μεσαίωνα. Σου φαίνεται πῶς βρίσκεσαι σὲ κεῖνα τὰ θρυλικὰ βυζαντινὰ κάστρα, ποὺ οἱ Ἀκρίτες ἔκτιζαν στὰ μακρινὰ σύνορα τῆς χώρας σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύσι, γιὰ νὰ ὑπερασπίζουν τὴν Πατρίδα τους ἀπὸ τοὺς λογῆς-λογῆς βαρβάρους.
Ο^ρ Εδῶ νοιώθει κανεὶς καλύτερα ὅσα ἔτυχε νὰ διαβάσῃ στὴν ιστορία. Τώρα καταλαβαίνει πόσοι ἀγῶνες, πόσες θυσίες θὰ ἔγιναν γύρω στὰ κάστρα αὐτά, γιὰ νὰ κρατηθῇ ὁ τόπος ἐλεύθερος ἀπὸ τὶς ἐπιδρομές τῶν βαρβάρων. Καὶ φαντάζεται κανεὶς πόσον ἀγρυπνη καὶ καρτερικὴ πρέπει νὰ ἦταν ἡ φρούρησις ἀπὸ τὰ ψηλὰ αὐτὰ κάστρα. Ἐρχόταν ὥρα, καὶ πολὺ συχνά, ποὺ τὸ φρούριο ὅλο ἐτράνταζε ἀπὸ τὸν κρότο τῶν σιδερένιων ὅπλων, ἀπὸ τὰ προστάγματα τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἀπὸ τὸ ποδοβολητὸ καὶ τὰ χρεμετίσματα τῶν ἀλόγων.

"Ο Διγενῆς Ἀκρίτας, ὁ Ἡρακλῆς τῆς βυζαντινῆς Ἐλλάδος, ζωντανεύει ὀλόκληρος μπροστὰ στὰ μάτια σου στοῦ κάστρου τὸ ἀντίκρυσμα. Ετσι καὶ τὸ ἀντίκρυσμα τῶν γύρω βουνῶν φέρει στὴν θύμησί σου ὀλοζώντανες κάποιες ἄλλες μορφές, πιὸ κοντινές καὶ γνώριμες, τοὺς στρατιῶτες καὶ τοὺς εὐζώνους τῆς νεωτέρας Ἐλλάδος, ποὺ ἀγωνίσθηκαν καὶ ἔχυσαν τὸ αἷμά τους στὰ βουνὰ αὐτά, γιὰ νὰ διώξουν κάποιους ἔχθρους, τοὺς Λύκους καὶ τοὺς Κενταύρους καὶ τὰ τσακάλια τῆς Ἀλβανίας.
Π. Α. Μέγας

76. ΟΙ ΠΑΛΙΟΠΕΤΡΕΣ

‘Ο Γενναῖος Κολοκοτρώνης, ὁ γυιὸς τοῦ «Γέρου τοῦ Μοριᾶ», ὑπασπιστής τῶν πρώτων βασιλέων τῆς Ἑλλάδος “Οθωνος καὶ Ἀμαλίας, ἀφηγεῖτο κάποτε, μετὰ τὴν ἔξωσίν των, τὴν ἔξης ἴστορία, ἕνα ἀπὸ τὰ πολλὰ δείγματα τῆς πίστεως τῶν πρώτων μας βασιλέων στὴν ἀρχαία παράδοσι τοῦ Ἐθνους.

Κατὰ τὴν πρώτη περιοδεία τῶν βασιλέων στὴν Πελοπόννησο — λέγει ὁ ὑπασπιστής των — μόλις ἐφθάσαμε στὸ Ναύπλιο, μὲ ἐκάλεσε ὁ βασιλεὺς καὶ μοῦ εἶπε :

— Πρέπει νὰ ἐπισκεφθοῦμε καὶ τὰς Μυκήνας, κύριε Κολοκοτρώνη. Σεῖς ποὺ γνωρίζετε τὸν τόπο, παρακαλῶ νὰ φροντίσετε. Αὔριο θὰ γίνη ἡ ἐκδρομή. Γνωρίζετε τὸ μέρος;

— Μυκήνας εἴπατε, Μεγαλειότατε; Μάλιστα, θὰ φροντίσω!

‘Ἐπῆγα — συνεχίζει ὁ Γενναῖος — στὴν ἀγορὰ καὶ ἐρωτοῦσα νὰ μάθω ποῦ εἰναι αὐταὶ αἱ Μυκῆναι. ’Αλλὰ κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ μὲ διαφωτίσῃ.

— Πρώτη φορὰ ἀκοῦμε τὸ ὄνομα αὐτό, μοῦ ἔλεγαν. Τι τόπος εἰναι αὐτός;

‘Απηλπισμένος πηγαίνω νύκτα στὸ γειτονικὸ χωριὸ καὶ συναντῶ στὸ δρόμο βοσκοὺς, ποὺ ἐγύριζαν.

— Ἐλάτε ἐδῶ, παιδιά, τοὺς λέγω. Πῆτε μου, σὲ ποιό μέ-

ρος ἐδῶ τριγύρω συνηθίζουν οἱ «λόρδοι» καὶ πηγαίνουν νὰ
ἰδοῦν τίποτε παλιὰ χαλάσματα;

—'Εγὼ ξέρω, μοῦ ἀπαντᾷ ἔνας βοσκός. Στὸ Χαρβάτι πη-
γαίνουν συχνὰ οἱ «λόρδοι» μὲ βιβλία κι ὅλο φάχνουν κάτι
παλιόπετρες, ποὺ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό.

Τότε ἔθυμήθηκα — συνέχισε ὁ Κολοκοτρώνης — ὅτι ἐ-
γνώριζα τὸ μέρος· εἶχα μάλιστα κάμει φοβερὸ πόλεμο ἐκεῖ
μὲ τοὺς Τούρκους. Ἐκινήσαμε λοιπὸν κατὰ τὸ πρόγραμμα,
τὴν ὄλη μέρα τὸ πρωί. Ἔφιππος ἐγώ, καμαρωτός, ὡδή-
γησα τὴν βασιλικὴ συνοδεία στὸ Χαρβάτι καὶ, ὅταν ἐφθά-
σαμε, ἐσήκωσα τὸ δεξί μου χέρι καὶ ἐδειξα τὶς παλιόπετρες.

—'Ιδοὺ αἱ Μυκῆναι, εἶπα.

Οἱ συνάδελφοί μου ἔμειναν μὲ ἀνοικτὸ τὸ στόμα, ἔκ-
πληκτοὶ γιὰ τὴ σοφία μου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ὁθων εὐχαριστήθηκε.

—'Ο κύριος Κολοκοτρώνης, εἶπε, εἶναι ἔξ ὅλων μας ὁ λογι-
ώτατος καὶ ὁ περισσότερον κάτοχος ἀρχαιολογικῶν γνώσεων.

—'Αλλὰ καὶ ἡ Ἀμαλία, λογία ὅσον καὶ ὁ Ὁθων, «πλή-
ρης Ἑλλάδος», ὅπως καὶ ἐκεῖνος, δὲν ἐλάτρευε λιγώτερο
τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα. Καὶ τῆς ἄρεσε νὰ ἐκτελῇ χρέον
«ἔξηγητοῦ» τῶν ἀρχαιοτήτων στοὺς φιλοξενουμένους της,
συνοδευομένη ἀπὸ τὸν εὐφύέστατο ὑπασπιστή της Καρα-
τάσσον, τὸν ἔνδοξον Ἀγωνιστήν, ὁ ὅποιος τῆς ἔλεγε κάποτε
στὴν Ἀκρόπολι:

—'Μὴ τοὺς λέεις τόσα πολλά, βασίλισσα. Θὰ τοὺς παλαβώ-
σης αὐτοὺς τοὺς κουτόφραγκους. Καὶ θὰ κουβαλήσουν ὅλες
τὶς παλιόπετρες στὰ σπίτια τους καὶ θὰ βουλιάξῃ τὸ καρά-
βι. Ἀμ' θὰ τοὺς χωρίσουν καὶ οἱ γυναικεῖς τους, γιατί, ἀντὶ^τ
στολίδια, θὰ τοὺς πᾶνε πέτρες... (Διότι οἱ ξένοι συνήθιζαν
νὰ φεύγουν ἀπὸ τὶς ἀρχαιότητες καὶ μὲ μία... πέτρα).

Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ θυμοσόφου ὑπασπιστοῦ της μετέ-
φρασε ἡ Ἀμαλία στὸν τότε ἀρχιδοῦκα τῆς Αὐστρίας, τὸν ἔ-

πειτα ἀτυχῆ αὐτοκράτορα τοῦ Μεξικοῦ Μαξιμιλιανό, ὁ ὄποιος, νεαρὸς τότε, ἔκαμνε τὸν γῆρα τοῦ κόσμου μαζὶ μὲ τὸν ἀδερφό του καὶ ἦτο φιλοξενούμενος στὰς Ἀθήνας.

— “Ἐχεις δίκιο, λέγει ὁ ἀρχιδούξ στὸν Καρατάσσο. Εἴμεθα κουτόφραγκοι καὶ γι' αὐτὸ ἐρχόμεθα στὴν Ἑλλάδα νὰ ἔυπνήσῃ τὸ μυαλό μας.

Καὶ τοῦ ἀπαντᾶ ὁ Ἀγωνιστής, ὁ ὄποιος, ἂν καὶ ἀγράμματος, ἤξερε πολὺ καλά, ὅπως ὅλοι οἱ “Ἐλληνες τοῦ Ἀγῶνος, τὴν ἑθνικὴν σημασίαν τῆς ἀρχαιας Ἑλληνικῆς παραδόσεως:

— “Ἄς τὰ λέμε ἐμεῖς αὐτά, ‘Ψυλλότατε. Τὸ ξέρομε καλά, πώς σ' αὐτὰ τὰ λιθάρια χρωστοῦμε τὴν ἑλευθερία μας. Αὐτὰ ἐδόξασαν τοὺς παλιοὺς καὶ γι' αὐτὰ ἐσυμπάθησε ἡ Εύρώπη τὸν Ἀγῶνα μας.

‘Εφημερίς «Στρατιωτικὰ Νέα»

E. P. Φωτιάδης (διασκευὴ)

77. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΡΥΣΑΦΙ

A. Ἀναχώρησις: Τὸ χρυσάφι καὶ ποιὸς δὲν τὸ γνωρίζει; Κίτρινο, λαμπερό, ἀφθαρτο, στολίδι ἐπιθυμητό.

Τὸ ἐπεθύμησε καὶ ὁ μοναχογυιὸς τῆς κυρα - Γιάνναινας. Μικρὸς ἀκόμη στὸ σχολεῖο, εἶχε μάθει πώς ὑπάρχουν μέρη τῆς γῆς ποὺ βγάζουν χρυσάφι.

— «Εὔτυχισμένοι τόποι», ἐσυλλογίζετο. «Νὰ σκάβης καὶ νὰ βγάζῃς χρυσάφι!».

Μὲ τὴν ζωηρὴν φαντασία του ἐνόμισε πώς στοὺς τόπους αὐτοὺς δὲν ἔχεις παρὰ νὰ σκύψης καὶ νὰ πιάσης χρυσολίθαρα.

— «Νά, ὅπως εἶναι οἱ βράχοι στὴν πατρίδα μας, ἔτσι εἶναι ἔκει τὸ χρυσάφι. Δὲν ἔχεις παρὰ νὰ σκύψης καὶ νὰ μαζεύσῃς ὅσο θέλεις. Ποιὸς θὰ σου πῆ τίποτε; Ἐκεῖ θὰ πάω νὰ γεμίσω ἔνα - δυὸ σακκιὰ καὶ νὰ γυρίσω πίσω. Μία χρυσόπετρα θὰ δώσω καὶ θὰ πάρω ἔνα κοπάδι πρόβατα.

Μία άλλη θὰ δώσω καὶ θὰ μοῦ κτίσουν ἔνα παλατάκι...».

Καὶ ὅταν ἐμεγάλωσε, λέγει στὴ μάννα του μιὰ ἡμέρα :

— Μάννα, θὰ φύγω!

— Καὶ γιὰ ποῦ, παιδάκι μου;

— Θὰ πάω στοὺς χρυσότοπους!...

— Ποιοὺς χρυσότοπους;... Καὶ ποῦ θὰ μὲ ἀφήσῃς, γριὰ γυναῖκα, ποὺ σ' ἔχω ἔνα καὶ μοναχό; "Ελα, παιδάκιμου, στὰ σύγκαλά σου!..."

Μὰ ποῦ ν' ἀκούσῃ ἐκεῖνος τὰ φρόνιμα λόγια τῆς μητέρας του. "Ηθελε καὶ καλὰ νὰ πάῃ στοὺς χρυσότοπους καὶ νὰ γυρίσῃ πίσω χρυσοφορτωμένος. "Οταν θὰ ἐγύριζε, θὰ ἔβλεπε καὶ αὐτὴ τὶ θὰ τῆς ἔφερνε...

Ἐπούλησε λοιπὸν ἔνα χωράφι, ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τοὺς ἄφησε ὁ πατέρας του, κι ἐξενιτεύθηκε...

Χρόνια ἐπέρασαν καὶ κανεὶς δὲν ἔμαθε ποτὲ τὶ ἀπέγινε. Ἡ γριὰ μάννα του ἐπέθανε, τὸ ἀμπέλι ἐξεράθηκε ἀκαλλιέργητο, τὰ ζωντανά τους ἐπέρασαν σὲ ξένα χέρια καὶ ὁ ἐλαιῶνας, ποὺ ἦταν τὸ στολίδι τοῦ τόπου του, ἐρήμαξε. Ξένοι τὸν ἐτρυγοῦσαν στὸν καιρὸ τῆς σοδειᾶς, μὰ κανεὶς δὲν τὸν ἐκαλιεργοῦσε, ὅταν ἐπρεπε.

Γιὰ τὸν μοναχογυιὸ τῆς κυρα-Γιάνναινας ἔλεγαν στὶς ἀρχές :

— "Ο τρελός!... "Αφησε τὸν τόπο του κι ἐπῆγε γιὰ χρυσόπετρες ...

"Άλλος ἔλεγε κοροϊδευτικά :

— Κάπου θὰ μαζεύῃ τὸ χρυσάφι μὲ τὸ φτυάρι...

Καὶ ἄλλος ἐπρόσθετε :

— Θὰ τὰ παραγέμισε τὰ σακκιὰ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ φέρῃ...

"Επειτα ἐβγῆκε ὁ λόγιος πὼς ἐπέθανε καὶ σιγὰ - σιγὰ τὸν ἐξέχασαν καὶ πιὰ γι' αὐτὸν κουβέντα δὲν ἐγίνετο...

Β. Σ τὰ ξένα : Μὲ τὰ λεπτὰ ποὺ ἐπῆρε ἀπὸ τὸ χωράφι ὁ μοναχογυιὸς τῆς κυρα-Γιάνναινας, ἤλθε στὸν Πειραιᾶ καὶ ἀνεχώρησε γιὰ τὴν Ἀμερική. Εἶχε ἀκουστὰ ὅτι στὴν Ἀλάσκα εἶναι τὸ χρυσάφι. Μὰ σὰν ἔφθασε στὴ Νέα Ὑόρκη, ἔμαθε πῶς γιὰ τὴν Ἀλάσκα ἥθελε διπλᾶ καὶ τρίδιπλα ἔξοδα, ὥσπου νὰ φθάσῃ στὴ χρυσοφόρα χώρα.

Τί νὰ κάνῃ λοιπόν; "Επιασε δουλειά, γιὰ νὰ βγάλῃ τὰ ἔξοδα τοῦ ταξιδιοῦ." Ετσι ἔζησε πολλοὺς μῆνες. "Οσο οἰκονομικὴ καὶ στερημένη ζωὴ καὶ ἀν ἐπερονοῦσε, οἱ οἰκονομίες του ἦσαν τιποτένιες. Ούτε γιὰ ἐμπρὸς ἦταν τώρα οὔτε γιὰ πίσω. Καὶ αὐτὸ τὸν ἀπέλπιζε. Καὶ ἡ ἀπέλπισία τοῦ ἔφερνε ἐπίμονα τὴ σκέψη στὸ χωριό του, στὰ καλά του, στὴ μάννα του. Καὶ ὅσο περισσότερο ἐσυλλογίζετο, τόσο ἡ ἀπέλπισία του ἐμεγάλωνε.

Κάποτε ἔφωνοῦσε : «"Αχ! Τί ἔκαμα! ... Τί ἔκαμα!...».

Κι ἔκλαιγε.

Μιὰ ἡμέρα ἔνα τραῦνο ἔξεκίνησε γεμᾶτο μ' ἐργάτες. Μέσα καὶ ὁ μοναχογυιὸς τῆς κυρα - Γιάνναινας. Ἐπήγαινε γιὰ καλύτερη ἐργασία.

"Εταξίδεψαν τέσσερα ἡμερονύκτια. "Επειτα τοὺς κατέβασαν σ' ἔνα μέρος σκεπασμένο μὲ χιόνια. Τοὺς ἔβαλαν στὴ γραμμὴ καὶ τοὺς ὠδήγησαν σ' ἔνα συνοικισμό, καμωμένο μὲ ξύλινα σπίτια. Κουρασμένοι ἀπὸ τὸ μακρινὸ ταξίδι ἐδείπνησαν, ἄναψαν τὶς σόμπες κι ἐκοιμήθηκαν.

Τὴν ἄλλη ἡμέρα ὁ μοναχογυιὸς τῆς κυρα - Γιάνναινας ἔξύπνησε πολὺ πρωί. Ἐσηκώθηκε κι ἐβγῆκε ἔξω. Ἐκοίταξε τὸν τόπο. Παντοῦ, ὡς πέρα στὰ ἀντικρινὰ βουνά, ἤσαν χιόνια. "Ο καιρὸς ἤταν πολὺ ψυχρός. Χιόνι δὲν ἔρριχνε, μὰ αὐτὸ ποὺ ἤταν πεσμένο, εἶχε παγώσει. Καθὼς ἐγύριζε στὸ ξυλόσπιτο, συνάντησε ἄλλον ἐργάτη καὶ τὸν ἐρώτησε :

— Ποιὸς τόπος εἶναι ἐδῶ, συνάδελφε;

— 'Η 'Αλάσκα...

Τό άκουσε σχεδὸν ἀδιάφορα. "Αν τὸ ἄκουε ἄλλοτε, θὰ ἐπηδοῦσε ἀπὸ τὴν χαρά του. Θὰ ἔσκαβε τὸ παγωμένο χιόνι μὲ τὰ χέρια του καὶ θὰ εῦρισκε χρυσόπετρες. Μὰ τὰ πέντε χρόνια τῆς ζενιτειᾶς τὸν ἐγέρασαν, δόσο τὰ πενήντα χρόνια στὴν πατρίδα του. Κι ἔμαθε πώς οἱ θησαυροὶ τῆς γῆς δὲν εἶναι τόσο εὔκολοι, δόσο τοὺς ἔθαρροῦσε ἄλλοτε.

"Αρχισε καὶ ἡ δουλειά. "Εσκαβε ἡ ἔσπαζε πέτρες. "Ἐπειτα μαζὶ μὲ ἄλλους τὸν ἔβαλαν νὰ δουλέψῃ στὴ σήραγγα ποὺ ἀνοιγαν στὸ βουνό, γιὰ νὰ περάσῃ σιδηροδρομικὴ γραμμή. Καὶ ὅταν ἔβγαιναν ἀπὸ ἐκεῖ, ἔμοιαζαν μὲ πεθαμένους ποὺ βγαίνουν ἀπ' τὸν τάφο τους.

'Επάνω στοὺς ἔξι μῆνες ἔπεσε βαριὰ ἀρρωστος. Τὸν ἔφεραν στὸ νοσοκομεῖο καὶ ὁ γιατρὸς τοῦ εἶπε :

— Παιδί μου, ὁ τόπος ἐδῶ δὲν σὲ σηκώνει. Πρέπει νὰ φύγης γιὰ τὴν πατρίδα σου. 'Η 'Εταιρεία θὰ σου κάμη τὰ ἔξοδα ὡς τὴ Νέα Ύόρκη. 'Απὸ ἐκεῖ θὰ ταξιδέψης μὲ τὸν μισθὸ ποὺ θὰ πληρωθῆσ...

"Ετσι κι ἔγινε. 'Ο μοναχογυιὸς τῆς κυρα-Γιάνναινας, ποὺ ἔξενιτεύθηκε μὲ τόσα χρυσᾶ ὄνειρα, ἐπέστρεψε πτωχὸς καὶ ἀρρωστος...

Γ. 'Ο γυρισμός : Φάντασμα ἦταν ἡ ἀνθρωπος; 'Η γριὰ Μαριγώ τὸ ἔλεγε καὶ τὸ ὡρκίζετο πώς τὸ ἐρημόσπιτο τῆς κυρα-Γιάνναινας ἐστοίχειωσε. Τὸ εἰχε ἵδεῖ τὸ στοιχεῖο τὴν περασμένη νύκτα. Τὴν ἄλλη ἡμέρα ἐλύθηκε τὸ μυστήριο...

"Ενα γεροντάκι μὲ μαλλιὰ ἀσπρισμένα, μὲ χρῶμα χλομό, ἐβγῆκε ἀπὸ τὸ ἐρημόσπιτο κι ἐτράβηξε γιὰ τὴν πλατεῖα. 'Εμαθεύτηκε τότε πώς ἐγύρισε ὁ μοναχογυιὸς τῆς Γιάνναινας.

— Πῶς κάνει ἡ ζενιτειὰ τὸν ἀνθρωπο! ἔλεγαν ὅλοι.

Δ. Τὸ ἔλληνικὸ χρυσάφι: Μὲ τὸν καιρὸ ὁ ἄρρωστος ἔζωήρεψε. Σ' ἔξι μῆνες ἦταν ἐντελῶς καλά. Μάλιστα ἀρχισε καὶ νὰ δουλεύῃ. Ἐπεικεύασε τὸ σπίτι κι ἐκοιταξε τὸν ἑλαιῶνα, ποὺ σὲ λίγο διάστημα κατάλαβε νοικοκύρη...

Τὴν ἄνοιξι οἱ ἑλιές ἔβγαλαν νέα βλαστάρια καὶ ἄνθισαν πλούσια. Ἐπειτα ἐφορτώθηκαν καρπό, σὰ νὰ τὸν εἶχε ἀδειάσει κάποιος μὲ τὸ σακκὶ ἐπάνω στὰ κλαδιά των. Καὶ στὸν καιρὸ τῆς συγκομιδῆς ἔκατέβασαν θησαυρούς. Κανένας στὸ χωριὸ δὲν ἔκαμε τόσο λάδι. Καὶ ὅπως στὸ ἑλαιοτριβεῖο ἔτρεχε κίτρινο - κίτρινο, κάποιος τοῦ λέγει πειρατικά :

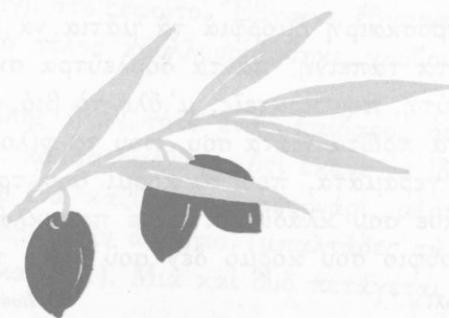
— "Ε, δὲν εὔρηκες ἀκόμη τὸ χρυσάφι;

Καὶ ὁ μοναχογυιὸς τῆς κυρα-Γιάνναινας τοῦ λέγει :

— Τὸ εὔρηκα!... Πῶς δὲν τὸ εὔρηκα... Τὸ ἔχω ἐδῶ ἐμπρός μου. Ἐγύρισα ὅλο τὸν κόσμο... Ἐβασανίσθηκα, ἐπόνεσα, ἄρρωστησα, ἀλλὰ τὸ εὔρηκα! Καὶ ἂν δὲν τὸ εὔρηκα στὴν Ἀλάσκα, τὸ εὔρηκα στὴν Ἑλλάδα. Τόσο τὸ καλύτερο!... Γιὰ ἴδες το πῶς τρέχει κίτρινο-κίτρινο καὶ λαμπερό; Σωστὸ χρυσάφι, ἔ;...

(Διασκευὴ)

«Φίλος τοῦ Παιδιοῦ»

78. Η ΕΛΙΑ

Εύλογημένο νά' ναι, έλια, τὸ χῶμα ποὺ σὲ τρέφει,
κι εύλογημένο τὸ νερό, ποὺ πίνεις ἀπ' τὰ νέφη,
κι εύλογημένος τρεῖς φορὲς αὐτός, ποὺ σ' ἔχει στείλει
γιὰ τὸ λυχνάρι τοῦ φτωχοῦ, γιὰ τ' ἄγιου τὸ καντήλι.
Δὲν εἶσαι σὺ περήφανη σὰν τ' ἄλλα καρποφόρα,
ποὺ βιαστικά, ἀνυπόμονα, δὲν βλέπουνε τὴν ὥρα
πότε μὲ τ' ἀνθολούλουδα τοὺς κλώνους νὰ σκεπάσουν
καὶ μὲ μιὰ πρόσκαιρη ὁμορφιὰ τὰ μάτια νὰ ξυπάσουν.
Ἐσύ' σαι πάντα ταπεινή· πάντα δουλεύτρα σκύβεις,
μ' ὅλα τὰ πλούτη, ποὺ κρατεῖς, μ' ὅλο τὸ βιό, ποὺ κρύβεις.
Γι' αὐτὸ ἀπ' τὰ πρῶτα νιάτα σου, ποὺ τὰ φιλοῦν οἱ ἀνέμοι,
ώς τὰ βαθιὰ γεράματα, ποὺ τὸ κορμί σου τρέμει
καὶ γέρνει κάθε σου κλαδὶ καὶ κάθε παρακλάδι,
μέσα στὸν κούφιο σου κορμὸ δὲν σοῦ λειψε τὸ λάδι.

«Τὸ παλιὸ βιολὶ»

*Ιωάννης Πολέμης

79. ΤΟ ΠΑΛΕΜΑ ΜΕ ΤΟ ΦΙΔΙ

Καλοκαίρι ήταν, είχαν ἀποτρυγήσει τ' ἀμπέλια. "Εβαλαν στὰ βαρέλια τὸν μοῦστο καὶ καζάνιασαν γιὰ ρακί. Αὐτὰ τ' ἀποστάγμένα τσίπουρα τ' ἀδειάσανε κατόπιν σωροὺς στοὺς ἀπόμερους σπιτότοπους. Σ' ὅλο τὸ χωριὸ ἐμύριζε ξινὰ καὶ μεθυστικὰ δ ἀγέρας. Λοιπὸν τότε ἄρχισε ἡ ἐποχὴ τοῦ παιχνιδιοῦ, ποὺ τὸ λέγαμε «τὰ καζίκια»*.

* Ήταν παλούκια ἀπὸ σκληρὸ ξύλο, τὰ ἔκαναν μυτερὰ ἀπὸ τὴν πιὸ χοντρὴν ἄκρη καὶ τὰ ἐκάρφωναν τὰ παιδιὰ στὰ πατημένα τσίπουρα ἢ στὴ σφικτὴ λάσπη πετῶντάς τα τιναχτά. "Ηθελε δύναμι στὸ χέρι, ηθελε κι ἐπιδεξιότητα.

'Ο Βασίλης ἔπαιζε μὲ κάτι συνομηλίκους του σ' ἕνα ψήλωμα. Τὰ σπίτια στὸ χωριό μας εἶναι κτισμένα σκαλωτὰ πάνω στὸ λόφο. Θαρρεῖς τό 'να πατᾶ στὴ στέγη τ' ἀλλουνοῦ, γιὰ ν' ἀνεβῆ στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ. Ξάφνου κάποιος ἀπὸ τοὺς συντρόφους του ἐπάτησε μιὰ φωνὴ δείχνοντας κατὰ τὰ κεραμίδια τοῦ σπιτιοῦ μας: Τήρα! Τήρα!

'Εγύρισαν δολοὶ, ἀποξυλώθηκαν σαστισμένοι νὰ βλέπουν. Τὰ παλαικὰ κεραμίδια ἐσάλευαν σὰν τὰ λέπια, μετατοπίζονταν μὲ κρότο τό 'να πίσω ἀπὸ τ' ἄλλο πάνω στὴ σκεπή. Κατόπι ἔνα θεόρατο φίδι ἄρχισε νὰ βγαίνῃ σιγὰ - σιγὰ ἀπὸ κάτω. 'Ανεσήκωσε τὰ κεραμίδια μὲ τὸ κεφάλι καὶ ξεπρόβαλε λίγο - λίγο στὸ ξέφωτο. "Εβγαινε, ἔβγαινε καὶ τελειωμὸ δὲν εἶχε. Στὸ τέλος κουλλούριάσθηκε, χουζούρευε κι ἐλιαζόταν.

'Ο Βασίλης ήταν τότε ἔνας παιδαρος δεκάξι χρονῶν. Γαλανομάτης, κατσαρομάλλης, δτι ἔκανε νὰ ἴδρωνῃ τὸ μουστάκι. 'Αρπᾶ ἔνα καζίκι ἀπὸ πουρνάρι, μὲ τὴ μύτη ντυμένη στὸ σίδερο, σὰν ἀκόντιο (μπαλτάδες τὰ λέγαμε αὐτὰ τὰ σιδεράτα καζίκια). Μιὰ καὶ δύο πετάγεται τρεχάτος στὸ σπίτι.

‘Ο πατέρας ἔλειπε στὰ χωράφια, ἢ μητέρα ἐφούρνιζε φωμί. Χωρὶς νὰ ρωτήσῃ κανέναν, ἀνοίγει τὶς πόρτες, σπρώχνει τὴν παρακόρη, ἀνεβαίνει στὸ ἐπάνω πάτωμα καὶ ἀπὸ τὴν καταπατὴ ἀνεσκαλώνει καὶ μπαίνει στὸ ταβάνι.

Σὰν βρέθηκε κεῖ μέσα, δίνει μιὰ μὲ τὴν ράχη καὶ ξεπετσώνει τὰ καταχυτά. ‘Ανοίγει τρῦπα στὴ σκεπὴ καὶ βγαίνει στὰ κεραμίδια. ‘Εκεῖ ἀρχίζει τὸ πάλεμα μὲ τὸ φίδι.

Αὐτὸ μεμιᾶς κατάλαβε πῶς ἔχει νὰ κάνῃ μὲ κακὸν ἐχθρό. ‘Εχύμηζε θεριακωμένο κατὰ πάνω στὸ παιδί, ποὺ τὸ ἐκοπάνιζε μὲ τὸ καζίκι. Μιὰ ἔκανε νὰ φύγῃ νὰ γλυτώσῃ, μιὰ πισωγύριζε ὅρθιο. Τοῦ ἐσήκωνε κεφάλι, ἐπετοῦσε γλῶσσα καὶ φύσαγε θυμωμένο. ‘Η οὐρά του ἐσφύριζε σὰν βούρδουλας, σχίζοντας τὸν ἀέρα μὲ δύναμι. Θρύψαλα τὰ κεραμίδια.

Κόσμος καὶ κοσμάκης ἐμάζεύθηκε στὰ τριγυρινὰ δώματα, στὰ ψηλώματα καὶ στὰ παραθύρια, ἀπορεμένος νὰ βλέπῃ τοῦτο τὸ παράξενο πρᾶμα. Φωνὲς καὶ κακὸ ἀπὸ παντοῦ. Κάποια στιγμὴ ὄλοι μαζί, ἄνδρες, γυναικες, ἐπάτησαν μιὰ τσιριξιὰ τρομαγμένη.

‘Ηταν ποὺ δὲ Βασίλης, κυνηγῶντας τὸ θεριὸ στὴν κατηφοριὰ τῶν καταχυτῶν, πῆρε μιὰ γλίστρα κι ἐκύλησε ὡς τὴν ἄκρη τῆς σκεπῆς. Πρόφθασε καὶ ἀρπάχθηκε ἀπὸ τὸν τσίγκο τῆς ρουνιᾶς*, ποὺ ἔφερνε ἔνα γῦρο τὴν σκεπή. ‘Εκρεμάσθηκε ἀπὸ κεῖ σὰν τὸν γάτο καὶ ὄλοι ἐκράτησαν τὴν ἀνάσα ἀπὸ τὴν λαχτάρα. Οἱ γυναικες ἐβαστοῦσαν τὰ μάγουλά τους. ‘Εταξαν μέσ’ στὸ νοῦ τους κερὶ καὶ λάδι στὴν Παναγιά, νὰ μήν τὸ δοῦν αὐτὸ ποὺ περίμεναν. Γιατὶ ὄλος ὁ κόσμος ἔλεγε πῶς ἔν’ ἀπὸ τὰ δυό, ἢ ὁ τσίγκος θὰ λυγίσῃ καὶ θὰ φύγῃ ἢ τὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ θὰ ἐγκαταλείψουν ἀπὸ τὴν κούρασι. δὲν ἦταν, λέγαν, πρᾶμα τοῦτο, νὰ βαστάξῃ πολλὴν ὥρα.

‘Ο Βασίλης ἐκρεμόταν ὀλοένα σὰν τὸ σταφύλι δέκα μπό-

για ψηλά πάνω ἀπὸ τὸ καλντερίμι, ὅλο μαρμαρόπετρα. Κάτι γειτόνισσες ἔτρεξαν κι ἔφεραν ἀπὸ κάτω στρώματα και μαξιλάρια. Κι ἐκεῖ ποὺ ἐλεγαν «τώρα θὰ πέσῃ» κι ἐκεῖ ποὺ χτυποκαρδοῦσαν, δι Βασίλης ἀνεσύρθηκε πάλι σὰν τὸν γάτο και κόλλησε τὸ στέρνο στὴν ἄκρη τῆς σκεπαστῆς. Τὰ κεραμίδια ἔσπασαν κι ἔπεφταν μαζὶ μὲ τοὺς ἀσβέστες, μὰ αὐτὸς δὲν ἔπεφτε.

— Φτάνει ν' ἀγαντάρουν* οἱ σιδεροδεσιὲς τῆς ρουνιᾶς, συλλογίζονταν ὅλοι μέσ' στὴν καρδιά τους.

Οἱ σιδεροδεσιὲς ἀγαντάρανε και ὁ Βασίλης βρέθηκε μπρούμυτος στὰ κεραμίδια. "Ενα «ἄχ» ξαλάφρωσε τὴν καρδιὰ τοῦ κόσμου, οἱ γυναικες ἔκαναν τὸν σταυρό τους και ὅλοι ἄρχισαν νὰ μιλοῦν μαζεμένοι.

‘Ο Βασίλης ἔρποντας, μουλωχτὰ σὰν τὴ σαύρα, ἐσύρθηκε, ἀνέβηκε κι ἔγονάτισε πάλι στὴ σκεπή. "Αρπαξε τὸ καζίκι κι ἔρριχθηκε μπρός.

Τὸ φίδι βρῆκε τὸν καιρό, εἶχε ἀρχίσει νὰ τρυπῶνῃ. Τὸ προφθαίνει, τυλίγει στὸ ζερβὶ τὴν οὐρὰ και τὸ τραβᾶ, ξεφρενιασμένος ἀπὸ πάθος. Σὰν τὸ ἀνάγκασε νὰ βγάλῃ και τὸ κεφάλι, τοῦ καρφώνει ἐκεῖ κατάκορφα τὴ σιδερένια μύτη τοῦ καζικιοῦ και τὸ πετᾶ κάτω στὸν δρόμο. "Ετσι μαζὶ μὲ τὸ παλούκι ποὺ τὸ ἔτρύπησε.

Ξεφώνισαν πάλι οἱ χωριανοὶ ποὺ ἤσαν μαζεμένοι στὸ σοκάκι. 'Εσκορπίσθηκαν τρομαγμένοι, σὰν τὶς κόττες ποὺ κακαρίζουν. 'Ο Βασίλης ἀπέμεινε κεῖ ψηλά, ξαπλωμένος μπρούμυτος στὴ σκεπή, γαντζωμένος ἄκρη - ἄκρη.

Λαχανιασμένος ἀπὸ τὸν ἀγῶνα, κόκκινος φωτιά, μὲ τὰ μάτια ἀγριεμένα, ἐκοίταζε κάτω τὸ θεριὸ νὰ δέρνεται μέσα στὴ σκόνη, νὰ κτυπᾶ τὴ δυνατὴ οὐρὰ και ν' ἀναδεύῃ τὶς κουλλοῦρες. Στὸ χοντρὸ κορμὶ του ἐπερνοῦσαν κύματα-κύματα τὰ ρίγη, ὥσπου νὰ ψιφήσῃ. "Εβλεπε χάμω ἐκεῖ και

τοὺς χωριανούς, ποὺ ξεθαρρεύονταν σιγά-σιγά καὶ ἄρχισαν νὰ σιμώνουν, σὰν εἰδαν πώς στὸ τέλος δ λαφιάτης* δὲν ἔσάλευε ὀλότελα. "Ἐνα δυὸς κιόλας κοτοῦσαν κι ἔβαζαν ἡρωικὰ τὸ πόδι πάνω στὸν ψόφιο Μαμούρη, νὰ δείξουν πώς τὸ λέγει ἡ καρδιά των.

"Ἔξαφνα κάτι εἶπε ἔνας τους καὶ μεμιᾶς ὅλοι ἐσήκωσαν τὰ μάτια κι ἔβλεπαν τὸ ἀγόρι ἐκεῖ πάνω, τόσο πιὸ ψηλὰ ἀπ' ὅλους. "Ολοι ἐσώπαιναν κι ἔβλεπαν. Τὸ κεφάλι τοῦ Βασίλη ἐφαινόταν ἀπὸ τὸν δρόμο, ἐκεῖ στὴν ἀκρη τῆς στέγης. Σοβαρός, αὐστηρός, μὲ τὸ πρόσωπο ξαναμμένο ἀνάμεσα στὰ κρεμασμένα μαλλιά ποὺ ἐχρυσάφιζαν.

Εἶδε ποὺ τὸν κοίταζαν. Ἐσηκώθηκε, κατέβηκε πάλι. Δίχως νὰ μιλήσῃ, δίχως νὰ πάῃ κοντὰ στὸ φίδι, νὰ χαρῇ τὴν νίκη του. Ἐτράβηξε πίσω στὸ ψήλωμα ποὺ εἶχε τὸ παιχνίδι. Ἐμάζεψε πάλι γύρω στὰ τσίπουρα τους συντρόφους καὶ ξανάρχισαν τὰ καζίκια.

Οἱ γειτόνοι ἐμέτρησαν τὸ φίδι, θεριὸ πρᾶμα. Ὁκτὼ ποδάρια ἀντρίκια εἶχε μάκρος, ἔνα κεφάλι ἵσαμε τῆς γάτας. "Ανοιξαν τὴν κοιλιά του, βρῆκαν ἀκόμα καὶ κομμάτια πανὶ στὸ στομάχι του.

Σὰν ἐγύρισε ὁ πατέρας εὐχαριστήθηκε μὲ τὴν παλληκαριὰ τοῦ παιδιοῦ. Μ' ἔστειλε νὰ τοῦ πάω ἔνα μαντήλι, κόκκινο τῆς φωτιᾶς, ἀπὸ Προυσιανὸ μετάξι. «Νὰ τοῦ πῆς: εἶσαι ἀνδρειωμένος "Ἐλληνας". Πῆγα καὶ τοῦ τόπα.

—Ο πατέρας σου στέλνει τὸ ρεγάλο* καὶ σου μηνᾶ: «εἶσαι ἀνδρειωμένος "Ἐλληνας».

Στρατῆς Μυριβήλης

Σιγά-σιγά, όσο οι μέρες κάτω ἀπὸ τὰ Κιμιντένια ἀνέτελαν κι ἐβασίλευαν, ἄρχισα νὰ αἰσθάνωμαι τὸ διαφορετικὸ νόημα ποὺ εἶχαν πολλὰ πράγματα ἔδω, κοντὰ στὴ γῆ καὶ στὴ φύσι : τὸ χῶμα, τὰ δένδρα, τὰ σύννεφα. Καὶ στὴν πόλι ἥσαν δένδρα καὶ χῶμα καὶ σύννεφα. Τὸν χειμῶνα κι ἔκει τὰ φύλλα ἔπεφταν ἀπὸ τὰ κλωνιά, ὕστερα ἐρχόταν ἡ ἄνοιξις καὶ τότε πάλι ἀπὸ τὰ γυμνὰ ξύλα πετάγονταν φύλλα καὶ λουλούδια. Τὰ σύννεφα ἔρριχναν νερὸ ἡ ἥσαν ἀσπρα κι ἑταξίδευαν ἡ ἐβαφαν μὲ φανταχτερὰ χρώματα τὸν οὐρανό, δταν ὁ ἥλιος ἐπήγαινε νὰ βασιλέψῃ. "Ολα αὐτὰ στὴν πόλι ἥσαν ὠραῖα. 'Αλλὰ ἥσαν μόνο ὠραῖα. Ήταν ἡ διακοσμητικὴ μαγεία τοῦ κόσμου, ποὺ βέβαια θὰ εἶχε γίνει μονάχα γιὰ τὴ χαρὰ τῶν παιδιῶν, δπως τὰ καραβάκια ἀπὸ πεῦκο καὶ οἱ ξύλινοι ἐλέφαντες μὲ τὸ γαλάζιο πετσί καὶ τὰ κίτρινα κουνέλια ἀπὸ λάστιχο.

Τὴ μαστικὴ ζωὴ τῶν δένδρων ἄρχισα νὰ τὴ μαθαίνω ἔξω, κοντὰ στὴ γῆ. 'Εκεῖ ἄρχισα νὰ μαθαίνω τὸν βαθὺ δεσμὸ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν ἥλιο, μὲ τὸ χῶμα, μὲ τὸ νερό.

'Ο μπάρμπα - 'Ιωσήφ ἦταν ὁ Νέστορας τοῦ ὑποστατικοῦ, τὸ «στοιχεῖό» του, καθὼς τὸν ἔλεγαν ὅλοι. Τὰ μαλλιά του ἥσαν κάτασπρα καὶ τὸ δέρμα στὸ πρόσωπο καὶ στὰ χέρια του ἦταν σκαμμένο ἀπὸ τὶς ρυτίδες καὶ τὸν ἥλιο. Πολὺ νέος, παλληκαράκι, ξεκίνησε καὶ ἥρθε ἀπὸ τὸ φτωχὸ νησί του, τὴ Λῆμνο, νὰ βρῇ τροφὴ στὴν πλούσια χώρα, τὴν 'Ανατολή.

"Ετσι ἐπέρασε ὁ καιρὸς καὶ ὁ 'Ιωσήφ ἐγέρασε στὰ Κιμιντένια. Τὰ μαλλιά του ἔγιναν κάτασπρα καὶ τὸ πετσί στὰ χέρια του καὶ στὸ πρόσωπο ἐσκάφηκε ἀπὸ τὶς ρυτίδες καὶ τὸν ἥλιο. 'Απ' ὅλες τὶς δουλειὲς τῆς γῆς σὲ μιὰ μονάχα ἐπέτυχε, ἔγινε μοναδικός : νὰ μπολιάζῃ δένδρα. Χιλιάδες

ἀγριελιές, ἀγριαχλαδιές καὶ ἄλλα δένδρα εἶχαν μεταμορφωθῆ ἀπὸ τὰ χέρια του. Τὰ ἥξερε ἔνα - ἔνα. Στὴν ἀρχὴν τοὺς ἔβγαζε καὶ ὀνόματα. Τὰ ἔλεγε «Μαρία», τὰ ἔλεγε «Βαγγελίστρα», τὰ ἔλεγε «Νικολή», τὰ ἔλεγε «Πετράκη», — ὀνόματα τῆς κοπελίτσας μὲ τὰ ἀστρα, τῆς τράτας ποὺ θὰ ἔκανε, τῶν παιδιῶν ποὺ δὲν ἔκαμε. "Ουμως, ὅταν οἱ Μαρίες καὶ οἱ Βαγγελίστρες καὶ οἱ Πετράκηδες ἔγιναν πολλοί, ἄρχισε νὰ τὰ μπερδεύῃ. "Ετσι, παράτησε τὰ ὀνόματα. Καὶ ὅταν τὰ δένδρα ποὺ ἀνάσταινε ἔγιναν ἀνώνυμα, ἔμαθε νὰ ζῆ βαθύτερα, ὅχι σὰν ἐπιθυμίες ποὺ δὲν ἴκανοποιήθηκαν. "Εγινε πιὰ ἀληθινὸς φίλος των, τὰ ἥξερε ἔνα - ἔνα, ἔθυμόταν τὴ χρονιὰ ποὺ μπόλιασε τὸ καθένα, τὰ περιστατικά τους. Καὶ μὲ τὸ νὰ τὰ μελετᾶ ἔτσι, παρακολουθῶντας τὴν ἀνάστασί τους στὸν κόσμο, μὲ τὸ νὰ τὰ ζῆ ἔτσι, σιγὰ - σιγὰ ή ζωή του βρῆκε ἔνα σκοπό. Ξεμάκρυνε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἔγινε ἔνα μὲ τὰ δένδρα. "Εγινε καὶ αὐτὸς δικός τους, ἔνα μεγάλο παλιὸ δένδρο ποὺ εύλογοῦσε καὶ προστάτευε τοὺς μικρούς του φίλους. Γιὰ τίποτα πιὰ ἄλλο ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια δὲν νοιαζόταν. Μήτε ἥξερε τὶ γινόταν ὁ κόσμος πέρα ἀπὸ τὰ Κιμιντένια, μήτε πιὰ ἥθελε νὰ μάθη. Κάποτε, πολὺ ἀδύναμα, ἔρχονται στὶς νύχτες του μακρινὲς μνῆμες: Λένε γιὰ ἔνα ξερονήσι τοῦ Αἰγαίου, γιὰ γαλάζια θάλασσα, γιὰ κοχύλια καὶ καράβια μὲ γοργόνες στὴν πλώρη. Πλέουν τὰ καράβια, τ' ἄλμπουρα* καὶ τὰ ξάρτια* τους κάνουν δάσος, ὅταν ἡ γοργόνα ἀπὸ τὸ πρῶτο καράβι φωνάζῃ στὶς ἄλλες θριαμβευτικά: «Κάμετε τόπο! Κάμετε τόπο κι ἔρχεται!» Τότε ὅλες οἱ γοργόνες σαλεύουν, βάζουν φῶς στὰ μάτια τους, βάζουν τὰ καλά τους τὰ ροῦχα, τ' ἄλμπουρα σειοῦνται καὶ τὰ καράβια παραμερίζουν. Κάνουν ἔνα πέρασμα ἀνάμεσά των σὰν ποτάμι, ἀέρας πιὰ δὲ φυσᾶ καὶ μέσα στὴ γαλήνη τοῦ θαλάσσιου ποταμοῦ, χτυπῶντας τὰ νερὰ ἀργὰ μὲ τὰ κουπιά

της, φρεσκομπογιαντισμένη πλέει ή «Βαγγελίστρα». «Καλωσόρισες στή θάλασσά μας!» φωνάζουν οι γοργόνες τῶν καραβιών. «Καλῶς σᾶς βρῆκα!» τούς ἀποκρίνεται ή τράτα.

— Καλῶς σᾶς βρῆκα..., μουρμουρίζουν ἐλαφρὰ τὰ χελιά τοῦ γέροντα.

Ανοίγει πιὸ πολὺ, ὅσο γίνεται, τὰ μάτια του νὰ κρατήσῃ τ' ὄραμα. Μὰ αὐτὸ φεύγει, ὀλοένα φεύγει. Μονάχα ἔνα θολὸ γαλάζιο πέπλο, αὐτὸ ὑπάρχει. Σαλεύει σὰν κύμα. ΤΑ ναί, πάλι ἥρθαν τὰ κύματα, τρέμοντας βγαίνουν ἡσκιοι σιγὰ - σιγὰ ἀπὸ μέσα τους, ἀπὸ βαθιὰ μέσα τους βγαίνουν τ' ἄλμπουρα, φτερουγίζουν νὰ φύγουν, μὰ δὲν μποροῦν. Καθορίζονται μόνο, ὀλοένα, παίρνουν σχήματα σταθερά, γίγνονται κορμοὶ καὶ φύλλα, δένδρα ποὺ φυτρώνουν μέσ' ἀπὸ τὰ κύματα.

Ἐπλησίαζε ή ἐποχὴ ποὺ ἔπρεπε νὰ μπολιαστοῦν τὰ δένδρα. Ο μπαρμπα-Ιωσήφ ποὺ ὅλο τὸν ἄλλο καιρὸ ἔζοῦσε μακάρια τὶς μέρες του στὸ ὑποστατικό, ἐπειδὴ δὲν τὸν ἀφήνων νὰ κάνῃ καμμιὰ δουλειά, ἔδειχνε τώρα περίεργη ταραχή. Ο τόπος δὲν τὸν ἔχωροῦσε, ὀλοένα ἐγύριζε πάνω ἀπὸ τὸ παχὺ στρῶμα τὸν ἀμμο, ὃπου φύλαγε τὶς βέργες τὰ μπόλια του. Τέλος, μιὰ μέρα ὁ παπποὺς τὸν φώναξε :

— Τὶ λές, γερο-Γιωσήφ; Ἡρθε ή ὄρα;

— Ἡρθε, ἀφέντη μου.

— Καλά. "Αρχισε αὔριο τὸ πρωΐ.

"Υστερα ἔστειλε κι ἐφώναξε ἐμᾶς τὰ παιδιά.

— Θὰ πᾶτε μὲ τὸν μπαρμπα-Γιωσήφ αὔριο τὸ πρωΐ, μᾶς εἶπε. Νὰ δῆτε ποὺ θὰ μπολιάσῃ τὰ δένδρα.

Καὶ γυρίζοντας στὸν γέροντα :

— Κάθε παιδί ἀς διαλέξη ἓνα δένδρο, εἶπε. Νὰ τὸ μπολιάσῃς στ' ὄνομά του.

Τὴν ἄλλη μέρα πολὺ πρωὶ ξεκινήσαμε. Ο ἥλιος μόλις

εῖχε βγῆ. 'Ο μπάρμπα-'Ιωσήφ πήγαινε πρῶτος, μὲν ἀργὰ βήματα, κοιτάζοντας χαμηλὰ τὴ γῆ καὶ ἐμεῖς ἀκολουθούσαμε χαρούμενα. Συζητούσαμε τὶ δένδρο θὰ διαλέξῃ ὁ καθένας μας καὶ ἐκάναμε πολλὴ φασαρία. Τέλος συμφωνήσαμε. 'Η'Αρτεμι διάλεξε μιὰ ἀγριελιά. Δὲν ἥξερε νὰ πῇ γιατί, ἀλλὰ πολὺ ἀγαποῦσε τὴ γαλήνη τοῦ ἑλαιώνα, τὸ ἀσημένιο φύλλωμα, τοὺς τυραννισμένους κορμούς. 'Εγὼ διάλεξα μιὰν ἀχλαδιά.

'Εφθάσαμε. 'Ο μπάρμπα-'Ιωσήφ ἀπέθεσε καταγῆς τὸ μάτσο τὶς βέργες ποὺ κουβαλοῦσε μαζί του, τὰ μπόλια. Δὲν ἔβλεπε πιὰ καλά, γι' αὐτὸ πασπάτευε τὸ ἄγριο δένδρο, τὰ κλωνιά του, γυρεύοντας νὰ βρῇ τὸ καλὸ μέρος. 'Ολοένα ἡ ἔκφρασίς του γινόταν πιὸ αὔστηρή. Τὰ μάτια του δὲν ἔκοιταζαν πουθενὰ πλάι, μήτε ἐμᾶς. 'Ολοένα ἔχαναν τὴ λάρμψι τους, σὰ νὰ ἔσβηναν, ὅλη ἡ ὑπαρξίας του ἔσβηνε, γιὰ νὰ μείνῃ μόνη, πυκνὴ ἡ ζωὴ τῆς ἀφῆς. "Οταν ἐπὶ τέλους βρῆκε τὸ μέρος ποὺ ἥθελε, ἔσήκωσε τὰ μάτια του στὸν ἥλιο. "Εκαμε τὸν σταυρὸ του τρεῖς φορὲς καὶ τὰ χείλια του κάπως ἔσάλεψαν, ἐνῶ ἐψιθύριζαν τὴ μυστικὴ του δέησι. "Εμεινε γιὰ λίγο ἄφωνος καὶ ὕστερα κατέβασε τὰ μάτια ἀπὸ τὸν ἥλιο. "Ηταν πιὰ γαλήνιος καὶ βέβαιος. Μὲ σταθερὸ χέρι ἔκοψε μὲ τὸ μαχαίρι του καὶ ἔβγαλε ἀπὸ τὴ βέργα τὸ μπόλι, ἐνα μέρος φλοιὸ σὰν δαχτυλίδι. Μὲ τὸ ἵδιο μαχαίρι ἔχάραξε τὸ ἀγριόδενδρο καὶ στὴ θέσι τῆς φλοιούδας ποὺ βγῆκε ἔβαλε τὸ κομμάτι τὸν φλοιὸ τῆς βέργας. Κι ὕστερα ἔδεσε σφιχτὰ τὸ ξένο σῶμα στὸ σῶμα τοῦ δένδρου.

'Ετελείωσε.

Μιὰ δύνατὴ χλοιμάδα ἀπλώθηκε στὸ πρόσωπο τοῦ γέροντα. Πάλι ἔκοιταξε κατὰ τὸ μέρος τοῦ ἥλιου. Καὶ πάλι τρέμοντας προσευχήθηκε :

— Σ' εὐχαριστῶ ποὺ ἀξιώθηκα καὶ φέτος νὰ μπολιάσω δένδρα.

Κι ἔπειτα στρέφοντας σ' ἐμένα, γαλήνια :

— Αὐτὸς εἶναι, γυιέ μου, εἶπε. Σου τὸ παραδίνω τὸ δένδρο σου. Νὰ τὸ ἀγαπᾶς σὰν πρᾶγμα τοῦ Θεοῦ.

“Ηταν ιερότητα πολλὴ στὴ στιγμὴ καὶ στὴν ἔκφρασί του, ποὺ μᾶς συνέπαιρνε κι ἐμᾶς τὰ παιδιὰ ἀσυναίσθητα. Μὰ δὲν καταλαβαίναμε καλὰ γιὰ ποιὸ λόγο. Τὶ εἶχε γίνει; “Ενα κομμάτι φλούδα ἀπὸ μιὰ βέργα ἐκόλλησε πάνω στὸ ἄγριο δένδρο. Τίποτε ἄλλο δὲν εἶχε γίνει.

‘Εκοιτάζαμε τὸν γέροντα ἀπορῶντας. Κι ἐκεῖνος, σὰ νὰ μάντευε τὸ τὶ ἔγινόταν μέσα μας, γυρίζοντας σ' ἐμένα :

— Βάλε τὸ αὐτὶ σου ἐπάνω στὸ δένδρο, μοῦ εἶπε.

‘Επλησίασα τὸ κεφάλι μου καὶ ἀκούμπησα τὸ αὐτὶ μου κατὰ πῶς μοῦ εἶπε. “Εφερε κι ἐκεῖνος τὸ πρόσωπό του, τὸ ἀκούμπησε κι ἀφουγκράσθηκε. “Ετσι κοντὰ τὰ πρόσωπά μας σὰ ν' ἄγγιζαν τὸ ἔνα τ' ἄλλο. Εἶδα τὰ μάτια του ποὺ ήσαν πολλά. Σιγά - σιγά ἐβάραιναν κι ἐσφαλοῦσαν, σὰ νὰ βυθίζονταν σὲ ἔκστασι. “Ωσπου ἔκλεισαν ὁριστικά.

— ‘Ακοῦς τίποτα;... μοῦ ψιθυρίζει ἡ φωνή του ἀπὸ τὸ βάθιος τῆς μαγείας.

Τίποτα. “Οχι. Τίποτα δὲν ἀκουγα!

— “Ομως ἐγώ ἀκούω!... ἐμουρμούρισε. Καὶ μέσα στὴ σιγανή φωνή του ἔπαλλε ἡ χαρά. “Ομως ἐγώ ἀκούω! ξαναεῖπε.

Κι ἔπειτα μοῦ ἐξήγησε πῶς ἀκουγε τὸ αἷμα τοῦ δένδρου, ἀπ' ὅπου εἶχε πάρει τὴ φλούδα τὸ μπόλι, νὰ τρέχῃ ἀργά μέσα στὸ αἷμα τοῦ ἄγριου κορμοῦ, ν' ἀνακατεύεται μέσα του, ἀρχίζοντας ἔτσι τὴν πρᾶξι τοῦ θαύματος, τὴ μεταμόρφωσί του.

— “Αμα θ' ἀγαπήσης πολὺ τὰ δένδρα, τότε θ' ἀκοῦς κι ἐσύ, μοῦ εἶπε. Θὰ τ' ἀγαπήσης, παιδί μου;

Τοῦ τὸ ὑποσχέθηκα.

- Θὰ τ' ἀγαπῶ, μπαρμπα-Ίωσήφ.
- Θὰ τ' ἀγαπήσῃς, "Αρτεμι;
- Θὰ τ' ἀγαπῶ, μπαρμπα-Ίωσήφ.

Ηλίας Βενέζης

81. ΤΑ ΔΕΛΦΙΝΙΑ

Εἶναι μιὰ εὐχάριστη διασκέδασις στὸ μονότονο ταξίδι, στὸ μονότονο πέλαγος, ἡ ἐμφάνισις τῶν δελφινιῶν. Καθὼς τὸ πλοῦτο διασχίζει τὸ πέλαγος παρουσιάζονται ξαφνικὰ στὴν ἐπιφάνεια καὶ προχωροῦν μὲ κυματοειδεῖς κινήσεις ἀκολουθῶντας τὴν πορεία τοῦ καραβιοῦ. Φαίνονται, χάνονται, ξαναφαίνονται, ἀνεβοκατεβαίνουν, φηλώνουν, χαμηλώνουν, ὅσο ποὺ ἔξαφανίζονται ὀλότελα. Οἱ ἐπιβάτες δὲν χορταίνουν τὸ θέαμα.

Τὰ δελφίνια εἶναι κήτη, δηλαδὴ ζῶα θηλαστικὰ μὲ αἷμα θερμὸ καὶ πνευμονικὴ ἀναπνοή. Καμμία συγγένεια δὲν ἔχουν τὰ κήτη μὲ τὰ ψάρια, κι ἀς τοὺς μοιάζουν στὰ ἔξωτερικὰ χαρακτηριστικά. Τὸ νερὸ δὲν εἶναι τὸ φυσικό τους στοιχεῖο. Ἀναγκαστικῶς ζοῦν ἐκεῖ, γιατὶ τὸ μεγάλο καὶ βαρὺ σῶμά των θὰ ἐδυσκόλευε πολὺ τὶς κινήσεις των στὴν ξηρά, ἔστω κι ἀν εἰχαν πόδια. Ἐπὶ πλέον ἡ ξηρὰ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ τὰ θρέψῃ, γιατὶ ἔτσι μεγάλα ποὺ εἶναι χρειάζονται πολὺ φατ, πρᾶγμα ποὺ μόνον ἡ θάλασσα, ἀνέξαντλητη καὶ πλούσια σὲ τροφές, εἶναι ίκανη νὰ τοὺς προμηθεύσῃ. Κῆτος λοιπὸν εἶναι καὶ τὸ δελφίνι. Τὸ ωραιότερο, τὸ ταχύτερο καὶ τὸ ἔξυπνότερο ἀπ' ὅλα.

"Ἐχει σῶμα παχούλο καὶ χυτὸ καὶ δέρμα λεῖο καὶ πολὺ στιλπνό, καστανόμαυρη ράχι καὶ λευκὴ κοιλιά. Δυὸ ματάκια

μικρά, πού μόλις φαίνονται. Μιὰ ούρα μεγάλη καὶ δυνατή, πού μοιάζει σὰν μισοφέγγαρο. Ρύγχος μακρὺ καὶ μεγάλο, πού μοιάζει σὰν ράμφος, μὲ σαγόνια γερά, ὥπλισμένα μὲ ἀμέτρητα δόντια μικρὰ καὶ πολὺ κοφτερά. Στὴ γρηγοράδα ἔρχεται πρῶτο.

Κανένα ψάρι δὲν ἀποφασίζει νὰ παραβγῇ μαζὶ του στὸ τρέξιμο. Μόνον ὁ σπάρος, λένε οἱ ψαράδες, ἐκάλεσε κάποτε σὲ ἀγῶνα δρόμου τὸ δελφίνι καὶ μάλιστα τὰ κατάφερε νὰ βγῆ νικητής. Μὲ μπαμπεσιά, ἐννοεῖται, καὶ ὅχι μὲ τὴν ἴκανότητά του καὶ μὲ τὴν ἀξία του. Διασκεδαστικὴ εἶναι ἡ μικρὴ αὐτὴ ἱστορία, ὅπως τὴ λένε οἱ ψαράδες, καὶ θέλει νὰ δείξῃ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ τὴν ἀναμφισβήτητη ὑπεροχὴ τοῦ δελφινιοῦ καὶ τὴν ὑπεροφία τοῦ σπάρου ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Λοιπὸν μιὰ μέρα ὁ σπάρος ἄρχισε νὰ παινεύεται πῶς εἶναι τὸ πιὸ γρήγορο ψάρι, πιὸ γρήγορο καὶ ἀπὸ τὸ δελφίνι ἀκόμα. Τὸ δελφίνι ἔτυχε νὰ περνᾶ τὴν ὥρα ἐκείνη ἀπὸ κοντὰ καὶ ἄκουσε τὴν κουβέντα. Ἐστάθηκε, ἐξύγωσε πιὸ κοντὰ κι ἔρωτησε τὸ σπάρο :

—'Αλήθεια; Μὲ ξεπερνᾶς στὸ τρέξιμο;

— Σὲ ξεπερνάω!

—'Εμπρός! "Ελα νὰ τρέξωμε! Δέχεσαι;

Τὶ νὰ κάνῃ ὁ σπάρος; Μποροῦσε ν' ἀρνηθῇ; Θὰ γινόταν ρεζίλι μπροστὰ στ' ἄλλα ψάρια. Ἐσκέφθηκε μιὰ στιγμὴ κι ἔπειτα εἶπε :

— Δέχομαι. Μόνο θέλω νὰ μοῦ δώσῃς λίγη ὥρα καιρὸν νὰ βρῶ νὰ φάγω κάτι, γιὰ νὰ δυναμώσω.

—'Ωραῖα, τράβα φάγε κι ἔλα, συμφώνησε τὸ δελφίνι.

Πῆγε παραπέρα ὁ σπάρος μὰ δὲν ἐνοιάσθηκε γιὰ φαῖ. Μόνο βρῆκε τοὺς ἄλλους σπάρους κι ἔκανε συμβούλιο.

— Τὸ καὶ τό, παιδιά. "Εμπλεξα σὲ ἀγῶνα δρόμου μὲ τὸ δελφίνι καὶ τώρα... καταλαβαίνετε...

— Καταλαβαίνομε... είπαν οι όλοι.

— Νὰ πάρω πίσω τὸν λόγο μου δὲν μπορῶ. Καὶ ὅσο γιὰ τὴ νίκη... δελφίνι εῖν' αὐτό!...

— Στάσου, εἴπε ἀργά-ἀργά ἔνας γεροσπάρος, θὰ γίνῃ τὸ ἔξῆς: θὰ πῆς στὸ δελφίνι «θὰ τρέξωμε τρία μίλια. Ἀπὸ ἐδῶ ἔως ἐκεῖ». Αὐτὰ λοιπὸν τὰ τρία μίλια ἔμεῖς οἱ όλοι θὰ τὰ μοιρασθοῦμε μεταξύ μας.

— Δηλαδή; Δὲν καταλαβαίνω...

— Νά! Ἐμεῖς θὰ σκορπίσωμε ἀπὸ τὴν ἀφετηρία ἔως τὸ τέρμα. Κάθε ἑκατὸ-διακόσια μέτρα θὰ στέκη ἔνας ἀπὸ μᾶς. Ὁ τελευταῖος θὰ στέκη ἀκριβῶς στὸ τέρμα. Καὶ θὰ τερματίσῃ πρῶτος! Ἐμπρὸς πιάστε ὅλοι τὰ πόστα σας! Κι ἐσύ τράβα καὶ πές στὸ δελφίνι «εἴμαι ἔτοιμος».

Πῆγε ὁ σπάρος, βρῆκε τὸ δελφίνι, ἀρχισε ὁ ἀγῶνας. Πῆρε δρόμο τὸ δελφίνι, σίφουνας σωστός. Κάποια στιγμή, στρέφει, κοιτάζει γιὰ τὸν σπάρο, φωνάζει: «Σπάρο, σπάρο!!».

— Μπρὸς πάω! ἀκούσθηκε μιὰ φωνὴ ἀπὸ μπροστά.

Παραξενεύθηκε, ἐταράχθηκε τὸ δελφίνι. Ἀκοῦς ἔκει νὰ τὸ προσπεράσῃ ὁ μικροσκοπικὸς σπαράκος; Θυμώνει, βάζει τὰ δυνατά του καὶ σχίζει τὴ θάλασσα πιὸ γρήγορα. Προχωρεῖ, κάμποσο καὶ πάλι κοντοστέκει, στρέφει καὶ ξαναφωνάζει: «Σπάρο, σπάρο!!».

— Μπρὸς πάω! Ξανακούσθηκε πάλι ἡ φωνὴ τοῦ σπάρου ἀπὸ μπροστά.

«Αφρισε τὸ δελφίνι ἀπὸ τὸ κακό του, ἀφρισε κι ἡ θάλασσα καθὼς τὴν ἔσχιζε φρενιασμένος. Ἐζύγωναν πιὰ στὸ τέρμα. Σπάρος δὲν ἐφαινόταν πούθενά.

— Σπάρο, σπάρο! φωνάζει γιὰ τρίτη φορὰ τὸ δελφίνι, σίγουρο πὼς τὸν ἄφησε πολὺ πίσω.

— Μπρὸς πάω! Ξανακούγεται πάλι ἡ φωνὴ τοῦ σπάρου ἀπὸ τὸ τέρμα αὐτὴ τὴν φορά. Εἶχε τερματίσει πρῶτος!...

Δηλαδὴ εἶχε τερματίσει γιὰ λογαριασμό του ὁ ἄλλος σπάρος, ποὺ εἶχε τὴ θέσι του στὸ τέρμα.

Καὶ τὸ δελφίνι δὲν ἀντεῖε πιά! "Εσκασε ἀπὸ τὸ κακό του.

Αὐτὴ εἶναι ἡ μικρὴ ἱστορία ποὺ δείχνει πῶς ἡ πονηριὰ νικᾷ τὴ δύναμι. Στὴν πραγματικότητα ὅμως τὸ δελφίνι χρατάει τὰ σκῆπτρα τῆς γρηγοράδας μέσα σὲ ὅλα τὰ ζωντανὰ πλάσματα τῆς θάλασσας. "Ερχεται ἐπίσης πρῶτο καὶ στὴν ἔξυπνάδα. Σὲ διάφορα ἐνδρεῦα διατηροῦνται δελφίνια σχεδὸν ἔξημερωμένα, ποὺ γνωρίζουν τὸν φύλακά τους καὶ τὸν τροφοδότη τους καὶ δέχονται τροφὴ ἀπὸ τὰ χέρια του καὶ παίζουν μαζί του κι ἐκτελοῦν διάφορα νούμερα.

'Απὸ τὰ παλιὰ χρόνια οἱ ναυτικοὶ θαυμάζουν καὶ ἀγαποῦν τὸ δελφίνι. Εἶναι γι' αὐτοὺς μιὰ ζωντανὴ παρουσία, μιὰ συντροφιὰ στὸ ἀπέραντο πέλαγος κι ἔνα πλάσμα ξένοιαστο κι ἐλεύθερο, ποὺ καλπάζει στὰ κύματα σὰν ἀλογο καὶ χαίρεται τὴ θάλασσα. Ταξιδεύει κι αὐτὸ ὅπως τὸ καράβι τους κι ἔρχεται κοντά τους καὶ πλέει στὸ πλευρὸ τοῦ καραβιοῦ, σὰ νὰ παραβγαίνῃ μαζί του στὸ τρέξιμο, ἢ προχωρεῖ μὲ ἑλιγμούς, μὲ γύρους, πλάι, μπροστά, δεξιά, ἀριστερά καὶ φαίνεται καὶ χάνεται καὶ φεύγει καὶ ξανάρχεται. Τώρα τὸ βλέπεις μπροστά σου, νὰ προσπερνάῃ τὸ καράβι, σὲ λίγο τὸ ἔχεις στὸ πλευρό σου ἢ τὸ ἀφίνεις πίσω, σὲ λίγο πάλι νά το μπροστά, νὰ διασταυρώνεται μὲ τὴν πλώρη ἢ νὰ βραδυπορῇ, σὰ νὰ σὲ περιμένῃ. Καὶ δὲν εἶναι ἔνα, εἶναι πολλά, μιὰ θάλασσα γεμάτη ἀπὸ ράχες μαυροπτάσινες, ποὺ ἀναδύονται καὶ βυθίζονται κάθε στιγμή. Οἱ θαλασσινοὶ τὰ καμαρώνουν. Περνοῦν τὴν ὥρα τους μαζί τους. Τοὺς ἀρέσει πολὺ αὐτὸ τὸ παιγνίδιάρικο θαλασσινὸ θηρίο, ποὺ δὲν πειράζει ἀνθρωπὸ ποτέ, ποὺ κολυμπάει σὰν γοργόνα καὶ ταξιδεύει μὲ χάρι καὶ μὲ λεβεντιά. Τὸ βλέπουν σὰν ἔνα θα-

λασσόχαρο στοιχειό, πού βγαίνει μέσα ἀπὸ τὰ κύματα κι
ἔχει ἐπάνω του ὅλη τὴ δύναμι καὶ ὅλη τὴν ὄμορφιὰ τῆς
Θάλασσας. Ξέρουν πώς εἶναι ἔνα πλάσμα δυνατὸ κι ἐλεύ-
θερο κι ἔχουν ἀκούσει πώς ἀγαπᾶ τὴ μουσικὴ καὶ πώς δίνει
βοήθεια στοὺς ναυαγούς, πώς τοὺς παίρνει στὴν πλάτη του
καὶ τοὺς βγάζει ἔξω στὴν ξηρά. Καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀκριβῶς ξε-
φυτρώνει ὁ μῦθος τοῦ Ἀρίωνος: Μουσικὸς ἦταν ὁ Ἀρίων
κι ἔθελγε μὲ τὴν μουσικὴ του ἀνθρώπους καὶ ζῶα καὶ που-
λιά, καὶ τὰ δελφίνια ἐπήγαιναν κοντά του, ὅταν τὸν ἀκουγαν
νὰ παίζῃ ἄρπα ἢ ἄλλο ὄργανο μουσικό. Καὶ μιὰ μέρα τὸν
ἔπιασαν οἱ πειραταὶ καθὼς ἐταξίδευε καὶ τὸν ἀπεγύμνωσαν
καὶ τὸν ἐπέταξαν στὸ πέλαγος. Κι ἔνα δελφίνι ἔτρεξε ἀμέσως
καὶ τὸν ἐπῆρε στὴν πλάτη του καὶ τὸν ἔβγαλε στὸ Ταίναρο.

Θέμος Ποταμῶν

ΜΕΡΟΣ
ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Από την πατριωτική συγγραφή του Καλού Σπύρου Λαζαρίδη, με την οποία αποτελείται η συλλογή των πατριώτων μέσω της οποίας ο ίδιος αποδεικνύεται ότι την πατρίδα με την συστάση της έχει αγαπητεί πάντα με την διεργατική επιθυμία της να την προστατεύει από την πατρίδος προσποιούται με παραβολή της δικής της πατρίδας (της θρησκείας).

Ελεύθερα τά δίνει κινήματα ο Έλληνες Θεόδην πάντοτε διε σύνημα την πίστιν καὶ τὴν πατρίδα. Οι πρωτόμαστηρες τῆς Ελληνικῆς ἐπανίστασις θεωνούσι ἀργητού τῆς θορητικας, πατεριάργυρι καὶ ὀρχιαρχεῖσσι.

Δ. Η. Τυπάλδης — Φιλότερη (Διατάξει)

ΖΩΗ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

82. ΠΑΤΡΙΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Αἱ λέξεις πατρὶς καὶ θρησκεία διὰ τὸν "Ἐλληνα ἐκφράζουν τὴν αὐτὴν ἰδέαν. Εἶναι τόσον βαθέως χαραγμέναι εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ὥστε δυνάμεθα νὰ τὰς παραβάλωμεν μὲ τὰς δύο κυριωτέρας κινήσεις αὐτῆς· δηλαδὴ τὴν πατρίδα μὲ τὴν συστολὴν τῆς καρδίας καὶ τὴν θρησκείαν μὲ τὴν διαστολὴν αὐτῆς, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ὑπαρξίς τῆς μιᾶς (τῆς πατρίδος) προϋποθέτει τὴν ὑπαρξίν τῆς ἄλλης (τῆς θρησκείας).

Εἰς ὅλα τὰ ἔθνικὰ κινήματα οἱ "Ἐλληνες ἔλαβον πάντοτε ὡς σύνθημα τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα. Οἱ πρωτομάρτυρες τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς θρησκείας, πατριάρχαι καὶ ἀρχιερεῖς.

Δ. Π. Τυπάλδος — Φορέστης (Διασκευὴ)

83. ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΑΙ

Ἡ τριακοστὴ Ἰανουαρίου εἶναι ἀπὸ τῶν βυζαντίνῶν ἀκόμη αἰώνων ἀφιερωμένη εἰς τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχας: τὸν Βασίλειον τὸν Μέγαν, τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, τὸν ἐπικαλούμενον Θεολόγον, καὶ τὸν Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον. Καίτοι δὲ καθεὶς τούτων ἔχει ἴδιαιτέραν ἡμέραν ἑορτῆς, ὅμως τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου ἑορτάζονται ἀπὸ κόινοῦ, διότι οἱ τρεῖς ἔκεινοι συνετέλεσαν, ὅσον ἵσως μόνον ὁ Ἀθανάσιος ὁ Μέγας, εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῆς πίστεως. Συνετέλεσαν δὲ ἐξ ἄλλου ὅσον οὐδεὶς εἰς τὴν ἐναρμόνισιν τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς πνευματικῆς κληρονομίας μὲ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τῶν ψυχῶν — τὸν Χριστιανισμὸν — καὶ τὸ θεῖον δίδαγμα τῆς ἀγάπης.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡ κοινὴ πρὸς τιμήν των ἑορτὴν καθιερώθη ἀπὸ τοῦ 1100 ὡς ἑορτὴ τῆς παιδείας, ὡς ἑορτὴ τῶν σπουδαστῶν, μικρῶν καὶ μεγάλων, ὡς ἑορτὴ ἐπίσης τῶν διδασκάλων. Ἡ ἑορτὴ τῶν μεγάλων τούτων Ἱεραρχῶν εἶναι ἡ ἑορτὴ τῶν ἑλληνικῶν καὶ χριστιανικῶν γραμμάτων, ἡ ἑορτὴ τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ ἰδεώδους, τοῦ δποίου πιστοὶ εἶναι ὅλοι ὅσοι πιστεύουν εἰς τὸν ἀνώτερον ἀνθρώπινον βίον.

Μεγάλοι θεολόγοι οι Τρεῖς Ἱεράρχαι καὶ κήρυκες τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου, μεγάλοι φιλόσοφοι καὶ λόγιοι, μεγάλοι, ἀκόμη, ἱατροί, δὲν ὑπῆρξαν μόνον θεωρητικοὶ ἄνδρες. Ὑπῆρξαν καὶ μεγάλοι ἄνθρωποι τῆς πρακτικῆς δράσεως, πολυσχιδεῖς καὶ ἀκούραστοι. Ὑπῆρξαν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι "Ἐλληνες ἐθεώρουν πλήρη προσωπικότητα. Ἐπομένως ἐξηγοῦμεν εὔκολως, διατί οἱ ἄνδρες αὐτοὶ κατώρθωσαν ὅσα κατώρθωσαν μεγάλα καὶ θαυμαστά.

Α) Ἀφοβοι ἥρχοντο εἰς ρῆξιν μὲν τοὺς ἴσχυροὺς τῆς ἡμέρας καὶ ἔξήρχοντο ἀπὸ τὸν ἀγῶνα πάντοτε νικηταί. Ἀνέπτυξαν ἐπίσης οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι φιλανθρωπικὴν δρᾶσιν τοιαύτην, ὥστε νὰ γίνουν, αὐτοὶ κυρίως, οἱ ἡγήτορες τῆς μεγάλης κοινωνικῆς πολιτικῆς τοῦ Βυζαντίου, διμοίαν τῆς ὁποίας, ὅπως εἶπεν Εὐρωπαῖος ιστορικός, δὲν ἐγνώρισε μέχρι τοῦδε ὁ κόσμος.

Καὶ διὰ νὰ μὴ νομισθῇ τὸ τελευταῖον τοῦτο ὑπερβολή, ἀρκεῖ νὰ ὑπενθυμίσωμεν, ὅτι εἰς τὴν μεγάλην μεσαιωνικὴν μας αὐτοκρατορίαν ὅλα τὰ ὄρφανὰ εὗρισκον θέσιν εἰς τὰ ὑποδειγματικῶς ὡργανωμένα ὄρφανοτροφεῖα· αἱ χῆραι ἐτύγχανον ἰδιαιτέρας περιθάλψεως εἰς εἰδικὰ ἰδρύματα· αἱ πτωχαὶ ἐπίτοκοι γυναῖκες εἰσήγοντο εἰς μαιευτήρια· τὰ ἐγκαταλελειμμένα βρέφη εἶχον ἄσυλον τὰ βρεφοκομεῖα· οἱ πένητες γέροντες εὗρισκον ἥρεμον τέρμα εἰς τὰ γηροκομεῖα· οἱ φυλακισμένοι παντοιοτρόπως ἐπροστατεύοντο εἰς τὰς φυλακάς.

Α) Ἀρκεῖ ἀκόμη νὰ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι οἱ ἀπόμαχοι (οἱ «παλαιοὶ πολεμισταί», ὅπως λέγομεν σήμερον) καὶ οἱ ἀνάπηροι τῶν πολέμων ἐτύγχανον, αὐτοὶ καὶ αἱ οἰκογένειαι των, συνεχοῦς προστασίας καὶ στοργῆς. Ὑπῆρχε ταμεῖον πρὸς ἐξαγορὰν τῶν αἰχμαλώτων, πλεῖστα ἐπίσης νοσοκομεῖα λοιμωδῶν νόσων (ώς λ.χ. λεπροκομεῖα).

Β) Άλλα τί πρῶτον καὶ τί δεύτερον νὰ σημειώσῃ κανεὶς

ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν πρόνοιαν καὶ τὴν φιλονθρωπίαν εἰς τὸ Βυζάντιον!

‘Αλλ’ ἀς ἐπανέλθωμεν εἰς τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχας. “Ανθρώποι τοιαύτης θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς δράσεως, ἥτοι φυσικὸν ὅχι ἀπλῶς νὰ θίξουν, ἀλλὰ ἐμβριθῶς νὰ ἀσχοληθοῦν περὶ τὰ μεγάλα ἡθικὰ ζητήματα τῆς ἐποχῆς των. Προκειμένου π.χ. περὶ τῆς ἰδιοκτησίας διακηρύττουν, ἀπὸ συμφώνου καὶ οἱ τρεῖς, ὅτι, ὅσάκις αὕτη δὲν προέρχεται ἀπὸ ἀρπαγὴν ἢ ἀμαρτίαν, ὅταν δηλαδὴ ἡ προέλευσίς της εἶναι καθαρά, τότε καὶ μόνον εἶναι ἡθικῶς καὶ θρησκευτικῶς δεκτή. Πρέπει δὲ νὰ τὴν θεωρῶμεν ἀπλῶς δῶρον τοῦ Θεοῦ, περιουσίαν τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡμεῖς ἔχομεν δικαίωμα χρήσεως, εἴμεθα ἀπλοῦ διαχειρισταὶ καὶ τίποτε ἄλλο. Διότι «πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἀνωθέν ἔστι καταβαῖνον ἐκ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων». Κακὸν ἄρα, κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας, δὲν εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ ἰδιοκτησία, ἀλλὰ ἡ κακὴ προέλευσίς ἢ ἡ κακὴ διαχείρισις αὐτῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τοὺς Πατέρας τούτους εἰς τὴν ‘Εκκλησίαν τὸ δικαίωμα νὰ ἔχῃ ἰδικήν της περιουσίαν. ‘Η περιουσία αὐτὴ—πολὺ μεγάλη κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους—διετίθετο εἰς τὴν περιθαλψίν τῶν πτωχῶν καὶ τῶν πασχόντων. “Οθεν καὶ «περιουσία τῶν πτωχῶν» ἔχαρακτηρίζετο.

‘Αλλ’ ἀν καταφέρωνται ἐναντίον τῶν κακῶν πλουσίων οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι συμπαραστάται οἵουδήποτε πτωχοῦ. «Δὲν εἶναι πτωχὸς—λέγει ὁ Χρυσόστομος—ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει τίποτε. Πτωχὸς εἶναι ὅποιος ἐπιθυμεῖ πολλά. Δὲν εἶναι πλούσιος ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πολλά, ἀλλ’ ἐκεῖνος δὲν ὄποιος τίποτε δὲν ἔχει ἀνάγκην».

Δριμύτατα διμιούριν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι καὶ κατὰ παντὸς κέρδους μὴ συμβιβαζομένου πρὸς τὸν ἡθικὸν νόμον: «“Οταν

ἀπὸ κακήν πρᾶξιν κερδήσης,¹ νὰ εἰσαι βέβαιος ὅτι ἔχεις ἀρ-
ραβωνισθῆ τὴν δυστυχίαν», λέγει ὁ Μ. Βασίλειος.

‘Ως τὸ ἄριστον καὶ κυρίως θεματὸν μέσον πρὸς ἔξεύρε-
σιν τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς τὸ ζῆν καὶ πρὸς ἀπόκτησιν πε-
ριουσίας θεωροῦν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι τὴν ἐργασίαν. ‘Οχι δὲ
μόνον διὰ τοὺς λόγους τούτους, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν καθ’ ἔαυτὴν
τὴν ἐργασίαν θεωροῦν πρᾶξιν καλήν. Κηρύττουν αὐτὴν λαμ-
πρὸν μέσον πρὸς ἀσκησιν, πρὸς διαπαιδαγώγησιν εἰς τὸ κα-
λόν, πρὸς ἴσορροπίαν τοῦ νευρικοῦ συστήματος, πρὸς τὴν
ὑγείαν γενικῶς. Καὶ καταφέρονται συνεχῶς ἐναντίον τῆς ἀρ-
γίας ὡς μητρὸς πάσης κακίας. «Κατεσκεύασεν δὲ Θεὸς τὴν
ψυχὴν διὰ νὰ ἐργάζεται», λέγει ὁ Χρυσόστομος. Καὶ συμ-
πληρώνει: «Ἡ ἐργασία εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν φύσιν τῆς
ψυχῆς, ἡ ἀργία εἶναι παρὰ τὴν φύσιν αὐτῆς». ‘Ως εἴδη δὲ
ἐργασίας συνιστοῦν οἱ μεγάλοι ἑκεῖνοι Πατέρες τὰ διάφορα
κυρίως χειροτεχνικὰ ἐπαγγέλματα, τὴν ὑφαντουργίαν, τὴν
ἐπεξεργασίαν τῶν ἐκ χαλκοῦ ἀντικειμένων, τὴν οἰκοδομικήν,
κατ’ ἔξοχὴν δὲ τὴν γεωργίαν. Ἀλλὰ καὶ διτιδήποτε ἀλλο,
ἀρκεῖ νὰ μὴ δημιουργῇ ἡθικὸν κίνδυνον, ὅπως λ.χ. τὸ ἐπάγ-
γελμα τοῦ τοκογλύφου ἢ τοῦ μονομάχου. Τόσον δὲ περισ-
σότερον εἶναι οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι θιασῶται τῆς σωματικῆς
ἐργασίας, ὅσον διότι πρέπει νὰ καταρρίψουν τὴν ἐξ ὥρισμέ-
νων λόγων πρόληψιν τῆς Ἀρχαιότητος ἐναντίον τῆς τοιαύ-
της φύσεως τῆς ἐργασίας: «Καὶ τὸν κατασκευαστὴν σφη-
νῶν νὰ θεωρῇς ἀδελφόν, λέγει ὁ Χρυσόστομος. Καὶ ὅταν τὸν
βλέπῃς νὰ κόπτῃ ξύλα, νὰ κτυπᾷ μὲ τὸ σφυρί, νὰ εἶναι
μουντζουρωμένος, ὅχι μόνον νὰ μὴ τὸν περιφρονῆς, ἀλλὰ
νὰ τὸν θαυμάζῃς».

‘Ο ἄριστος δὲ τρόπος τῆς χοήσεως τῶν ἐπιγείων ἀγα-
θῶν εἶναι, κατὰ τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχας, ἡ ἀγαθοεργία, ἡ σπά-
ταλος, ἡ ἀνευ φειδοῦς ἀγαθοεργία. «Τὰ χρήματα εἶναι κα-

λά, έὰν μὲ αὐτὰ παύης τὴν πενίαν τοῦ πλησίον σου», λέγει ὁ Χρυσόστομος.

Συνιστῶντες ὅμως οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι τὴν ἀπεριόριστον ἀγαθοεργίαν καὶ στηλιτεύοντες μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα τὴν πολυτέλειαν, δὲν ζητοῦν ἀπὸ τὸν ἔχοντα νὰ ἐγκαταλείψῃ ἑαυτόν: «”Οχι νὰ ζῆς ὅπως ὁ Διογένης ὁ Κυνικός, ποὺ ἐφόρει ράκη καὶ κατώκει εἰς πίθον καί, ἐνῷ ἐξέπληξε πολλούς, δὲν ὠφέλησε κανένα», λέγει ὁ Χρυσόστομος. Καὶ προσθέτει: «”Ο Παῦλος δὲν ἔκαμε τίποτε ἀπὸ αὐτά. Καὶ κοσμίως ἐνεδύετο καὶ ἐνοίκιον ἐπλήρωνε τῆς οἰκίας, ὅταν ἔμενεν εἰς τὴν Ρώμην».

‘Η ἐλεημοσύνη καὶ ἡ εὔρυτέρα φιλανθρωπία εἶναι τὸ κορύφωμα τοῦ κηρύγματος τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Συνιστοῦν τὴν ἐλεημοσύνην ἀδιακρίτως καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς ἡθικῆς ποιότητος τῶν ἐλεουμένων καὶ θεωροῦν τὸ καθῆκον τῆς ἐλεημοσύνης ἀνώτερον καὶ τῆς νηστείας καὶ τῶν προσευχῶν καὶ τῶν δωρεῶν εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ πάσης ἄλλης ἀρετῆς. Πρῶτοι δὲ αὐτοὶ παρέχουν τὸ μέγα παράδειγμα τοῦ ἐλεήμονος καὶ τοῦ φιλανθρώπου:

‘Ο Βασίλειος, ὁ πρῶτος συστηματικώτερον ὄργανώσας τὴν χριστιανικὴν φιλανθρωπίαν, ἴδρυει μὲ ἴδιας δαπάνας, περὶ τὸ 370, καὶ συντηρεῖ πλησίον τῆς Καισαρείας τὸ πρῶτον ἄρτιον συγκρότημα φιλανθρωπικῶν ἴδρυμάτων, περιλαμβάνον νοσοκομεῖον, γηροκομεῖον, ὁρφανοτροφεῖον, πτωχοκομεῖον, λεπροκομεῖον καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἴδρυματα, τὴν περίφημον «Βασιλειάδα». Αὐτὸς δὲ ὁ Βασίλειος ἴδιοχείρως περιεποιεῖτο ἐκεῖ τοὺς λεπρούς!

‘Ο Χρυσόστομος περιορίζει εἰς τὸ ἐλάχιστον τὰς δαπάνας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κτίζει μὲ τὰ περισσεύοντα χρήματα νοσοκομεῖα.

‘Ο Γρηγόριος ἀφήνει τὴν περιουσίαν του ὀλόκληρον

Ελληνικός γαστρί

εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ναζιανζοῦ χάριν τῶν πτωχῶν!

Γνησίαν ἑλληνικὴν παιδείαν, γνησίαν χριστιανικὴν ἀρετὴν, ἀκαταπόνητον δραστηριότητα ὑπὲρ τῆς δυστυχίας, πίστιν εἰς τὸν ἔξαγιασμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἵδού τί τιτιμῶμεν εἰς τὸ πρόσωπον τῶν Τριῶν Ἰεραρχῶν, τῶν «λαμπρῶν Φωστήρων»: τοῦ «ὑψίνου» Βασιλείου, τοῦ «πυρίπνου» Γρηγορίου, τοῦ «χρυσοῦ τὴν γλῶτταν» Ἰωάννου.

“Ἐλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς τῆς Νεότητος”

E. P. Φωτιάδης

84. ΔΕΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΟΝ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ *

Φθάνει, Κριτὰ δικαιότατε, φθάνει. “Εως πότε οἱ δυστυχεῖς Ἐλληνες θὰ εύρισκωνται εἰς τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας καὶ μὲ ὑπερήφανον πόδα θὰ πατῇ τὸν λαιμὸν των ὁ βάρβαρος κατακτητής; ”Εως πότε Γένος τόσον ἔνδοξον καὶ εὐγενὲς θὰ προσκυνῇ τὸν θρόνον ἐνὸς ἀθέου τυράννου; ”Εως πότε αἱ χῶραι ἔκειναι, εἰς τὰς ὅποιας ἀνατέλλει ὁ ὄρατὸς Ἡλιος, θὰ κυβερνῶνται ἀπὸ τὴν ἡμισέληνον;

Σὲ ἱκετεύω νὰ ἐνθυμηθῆς, ὅτι εἰσαι ὅχι μόνον Κριτής, ἀλλὰ καὶ πατήρ, καὶ ὅτι παιδεύεις, ἀλλὰ δὲν θανατώνεις τὰ τέκνα Σου.

“Ἄν αἱ ἀμαρτίαι τῶν Ἐλλήνων ἔγιναν ἀφορμὴ τῆς δικίας ὅργης Σου, Σύ, ὅστις εἰσαι πολυεύσπλαγχνος, συγχώρησον αὐτοὺς καὶ μὴ τοὺς ἀφανίσῃς ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς οἰκουμένης.

Ἐνθυμήσου, Θεάνθρωπε Ἰησοῦ, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν Γένος ἔγινε πρῶτον τὰς ἀγκάλας του, διὰ νὰ δεχθῇ τὸ θεῖόν Σου Εὐαγγέλιον. Κατέρριψε πρῶτον αὐτὸ τὰ εἴδωλα καὶ Σὲ προσεκύνησεν ὡς Θεόν, κρεμάμενον. ἐπὶ τοῦ τιμίου ξύλου τοῦ Σταυροῦ.

* Η δέησις κατήραφη πρὸ τοῦ 1684.

Πρῶτον πάλιν τὸ Γένος τοῦτο ἀντέστη κατὰ τῶν τυ-
ράννων, οἱ ὁποῖοι μὲ φοβεροὺς διωγμούς καὶ μαρτύρια ἐ-
ζήτουν νὰ ἔκριζώσουν ἀπὸ τὸν κόσμον τὴν πίστιν καὶ ἀπὸ
τὰς καρδίας τῶν Χριστιανῶν τὸ Θεῖόν Σου ὄνομα. Διὰ τοῦ
αἷματος τῶν Ἑλλήνων ηὕξανε, Χριστέ μου, εἰς ὅλην τὴν
οἰκουμένην ἡ Ἔκκλησία Σου.

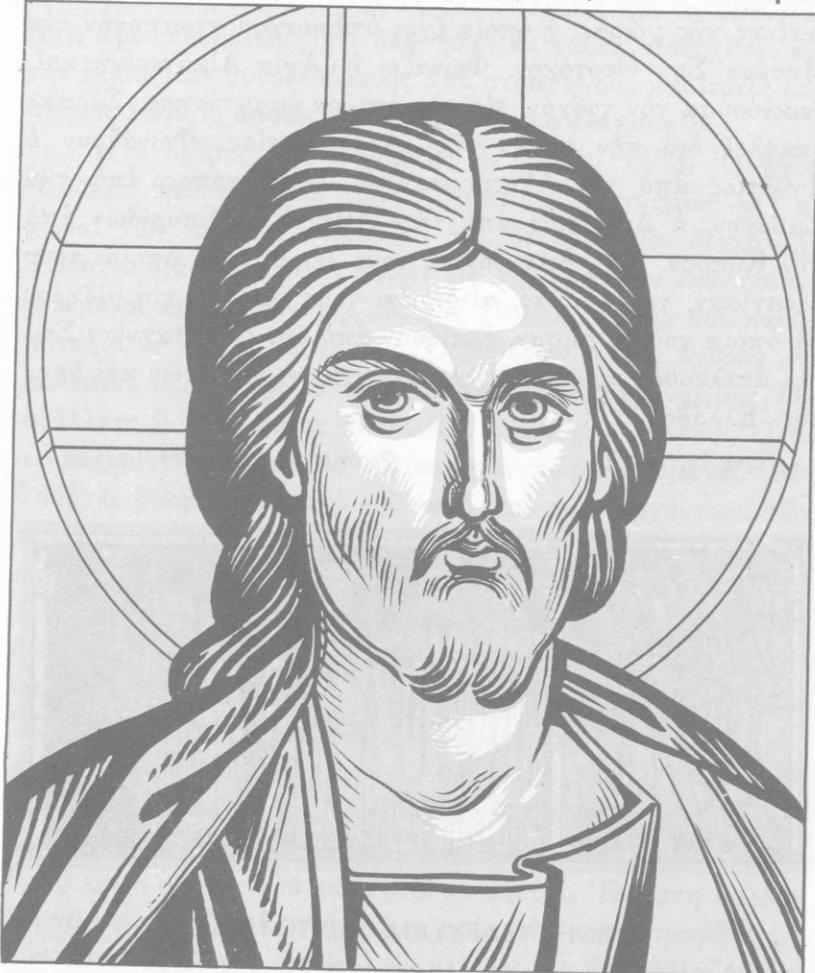
Οἱ Ἑλληνες ἐπλούτισαν αὐτὴν μὲ τοὺς θησαυροὺς τῆς
σοφίας καὶ τὴν ἐπροστάτευσαν διὰ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης,
διὰ τῶν συγγραμμάτων των καὶ διὰ τῆς ἴδιας ζωῆς των.
Ωδηγοῦντο μὲ ἄπειρον μεγαλοψυχίαν καὶ εἰς τὰς φυλακὰς
καὶ εἰς τὰ βασανιστήρια καὶ εἰς τὰς ἔξορίας. Ἡγωνίσθησαν
διὰ νὰ σβήσουν τὰς πλάνας, διὰ νὰ ἔξαπλώσουν τὴν πίστιν,
διὰ νὰ Σὲ κηρύξουν Θεάνθρωπον καὶ διὰ νὰ λάμψῃ ἡ δόξα
τοῦ Σταυροῦ.

Ως εὔσπλαγχνος λοιπὸν καὶ παντοδύναμος, σῶσον αὐ-
τοὺς ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς βαρβαρικῆς αἰχμαλωσίας. Ως φιλό-
δωρος δὲ καὶ πλουσιοπάροχος ἀνταποδότης, ἀνοιξε τοὺς θη-
σαυροὺς τῶν θείων Σου χαρίτων καὶ ὑψώσε πάλιν εἰς τὴν
προτέραν δόξαν τὸ Γένος καὶ δώρησε εἰς αὐτὸ τὸ σκῆπτρον
καὶ τὸ βασίλειον.

Ναί, Σὲ παρακαλῶ, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χαῖρε ἐκείνου,
ποὺ ἔφερε τὴν χαρὰν εἰς τὸν κόσμον. Εἰς τὸ ὄνομα τῆς Θεί-
ας Ἐνσαρκώσεώς Σου, εἰς τὴν ὁποίαν, ἐνῷ ἥσο Θεός, ἔγι-
νες ἀνθρωπος, διὰ νὰ φανῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους φιλάνθρω-
πος. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Βαπτίσματος, μὲ τὸ ὁποῖον μᾶς ἐπλυ-
νεῖς ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Σταυροῦ Σου, μὲ
τὸν ὁποῖον μᾶς ἤνοιξες τὸν Παράδεισον. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ
θανάτου Σου, μὲ τὸν ὁποῖον μᾶς ἔδωσες τὴν ζωήν. Εἰς τὸ
ὄνομα τῆς ἐνδόξου Ἀναστάσεώς Σου, ἡ ὁποία μᾶς ἀνεβί-
βασεν εἰς τὰ οὐράνια.

Ἐὰν δμως αἱ φωναί μου αὗται δὲν Σὲ παρακινοῦν

εἰς εὔσπλαγχνίαν, ἃς Σὲ παρακινήσουν τὰ δάκρυα, τὰ ὅποια
τρέχουν ἀπὸ τοὺς ὄφθαλμούς μου. Καὶ ἂν δὲν φθάνουν καὶ
ταῦτα, ἃς Σὲ παρακινήσουν αἱ παρακλήσεις τῶν Ἅγιων

Σου, οἱ ὅποιοι φωνάζουν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς ὑπυδούλου
Ἐλλάδος.

Φωνάζει ἀπὸ τὴν Κρήτην ὁ "Ἄγιος Ἀνδρέας, ὁ ἀρχιε-

πίσκοπος αὐτῆς, καὶ Σὲ παρακαλεῖ νὰ ἔξολοθρεύσῃς τοὺς Ἀγαρηνοὺς λύκους. Φωνάζει ἀπὸ τὴν Πόλιν ὁ Ἅγιος Χρυσόστομος καὶ Σὲ παρακαλεῖ νὰ ἐκδιώξῃς τοὺς ἔχθροὺς ἐξ ἑκείνης τῆς χώρας, ἡ ὁποίᾳ ἔχει ὑπέρμαχον στρατηγὸν τὴν Μητέρα Σου Θεοτόκον. Φωνάζει ἡ Ἅγια Αἰκατερίνη καὶ, δεικνύουσα τὸν τροχόν, εἰς τὸν ὄποιον ἐμαρτύρησε, Σὲ παρακαλεῖ διὰ τὴν τύχην τῆς Ἀλεξανδρείας. Φωνάζουν ὁ Ἰγνάτιος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, ὁ Πολύκαρπος ἀπὸ τὴν Σμύρνην, ὁ Διονύσιος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ Σπυρίδων ἀπὸ τὴν Κύπρον. Καί, δεικνύοντες τοὺς λέοντας, οἱ ὄποιοι τοὺς ἔξεσχισαν, τὰς φλόγας, αἱ ὄποιαι τοὺς ἔκαυσαν, τὰ σίδηρα, τὰ ὄποια τοὺς ἐθέρισαν, ἐλπίζουν ἀπὸ τὴν Εὐσπλαχνίαν Σου τὴν ἀπελευθέρωσιν / τῶν Ἑλληνικῶν τούτων πόλεων καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

« Τέχνη Ρητορικῆς »

Φραγκίσκος Σκοῦφος (Διασκευὴ)

85. Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ (29η Μαΐου 1453)

‘Η συγκινητικωτέρα σκηνὴ ἀπὸ ὅσας ἀναφέρει ἡ ἱστορία τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ συνέβη ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς

‘Αγίας Σοφίας, ὀλίγας ὥρας προτοῦ τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων παραδοθῆ εἰς τὴν τετρακοσιετῆ δουλείαν.

‘Ο αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ἀν καὶ δὲν εἶχε πλέον ἐλπίδας σωτηρίας, ἐπεσκέψθη τὰς ἐπάλξεις καὶ τὰ φρούρια. Καὶ, ἀφοῦ ἐβεβαιώθη ὅτι ὅλα ἡσαν ἐν τάξει, εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνοδευόμενος ἀπὸ στρατηγούς καὶ ἱερεῖς καὶ πλῆθος λαοῦ, ὃ ὅποιος ἐφώναζε: «Κύριε ἐλέησον!».

‘Τότε ὅρθρος τῆς Κυριακῆς 27 Μαΐου 1453. ‘Ο ἥχος τῶν κλαυθμῶν, ἡ βοή τῶν γυναικείων γογγυσμῶν καὶ αἱ φωναὶ τῶν παιδῶν ἐσκέπαζον τὰς δεήσεις τῶν διακόνων. Ἐδέοντο διὰ τελευταίαν φορὰν εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, ιστάμενοι ἐμπροσθεν τῆς ὥραίας Πύλης, «ὑπὲρ τοῦ καθυποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν Ὁρθοδόξων πάντα ἔχθρὸν καὶ πολέμιον». Αἱ καρδίαι ὅλων ἡσαν καταλυπημέναι, ὡς ἐὰν ἐψάλλετο ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία δλοκλήρου γενεᾶς. ‘Ολαι αἱ τάξεις τῆς κοινωνίας εὐρίσκονται τώρα ἡνωμέναι. Δὲν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀρχόντων, τῶν πτωχῶν καὶ τῶν πλουσίων. ‘Ολοι ἐναγκαλίζονται ἀλλήλους, ὡς ἐὰν εὐρίσκωνται εἰς τὸ χεῖλος κοινοῦ τάφου.

‘Ο ιερώτατος ναὸς τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸ καύχημα καὶ ἡ δόξα τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἶναι τώρα ἀφώτιστος, ἀκαλλώπιστος, σκυθρωπός. Παρουσιάζει τὴν εἰκόνα τῆς δυστυχοῦς Ἑλλάδος, ἡ ὅποια μετ’ ὀλίγας ὥρας ἦτο πεπρωμένον νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν ἔξουσίαν τῶν ἀλλοπίστων.

‘Οσον περισσότερον προχωρεῖ ἡ λειτουργία καὶ πλησιάζει ἡ ἀπόλυσις, τόσον περισσότερον αὔξανει ἡ βοή τοῦ κλαυθμοῦ καὶ ὁ θρῆνος τοῦ λαοῦ διπλασιάζεται. ‘Εκάστη συλλαβὴ τῶν εὐχῶν ἦτο ἐν νέον βῆμα πρὸς τὴν καταστροφήν.

‘Οτε ἐψάλλετο τὸ κοινωνικόν, οἱ ἐκκλησιαζόμενοι καὶ οἱ σωματοφύλακες παραμερίζουν καὶ ἐμφανίζεται ὁ Κωνσταντῖνος. Φορεῖ πτωχὴν καὶ παλαιὰν βασιλικὴν στολὴν καὶ

προγωρεῖ πρὸς τὸ ἄγιον βῆμα ἀσκεπής, κατηφής, μὲ δακρυ-
σμένους δόθαλμούς.

Οἱ στεναγμοὶ καὶ ὁ θόρυβος τοῦ πλήθους καταπαύουν.
Εἰς ὅλον ἔκεινον τὸν ἀπέραντον ναὸν οὐδὲν ἀκούεται ὡλο
παρὰ ἡ φωνὴ τοῦ λειτουργοῦ, τοῦ προσκαλοῦντος τοὺς Χρι-
στιανούς νὰ προσέλθουν μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης εἰς τὴν
Θείαν κοινωνίαν.

Ο αὐτοκράτωρ προσεύχεται ἐπὶ πολλὴν ὥραν. Γονυπε-
τεῖ τρεῖς φοράς ἐνώπιον τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ καὶ τῆς Θεο-
μήτορος. Καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν διὰ νὰ ἐμποδίσῃ
τοὺς λυγμούς, οἱ ὅποιοι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀναβαίνουν
ἀπὸ τὴν καρδίαν του.

"Ἐπειτα, στραφεὶς πρὸς τὸν λαόν, λέγει μεγαλοφώνως:

— Χριστιανοί, συγχωρήσατε τὰς ἀμαρτίας μου καὶ ὁ Θεὸς
Ἄς συγχωρήσῃ τὰς ἰδιακάσ σας!

Παραλαμβάνει δέ, ὡς ᾧτο συνήθεια, ἀπὸ τὰς χεῖρας
τοῦ Ἀρχιερέως τὰ ἄχραντα μυστήρια καὶ μεταλαμβάνει.
"Ολοι τότε ἐφώναξαν:

— "Ἐσο συγχωρημένοις!"

Μετὰ ταῦτα παρακινεῖ ὅλους νὰ κοινωνήσουν ἀδελφι-
κῶς καὶ νὰ ἐνθυμηθοῦν, ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα, κατὰ τὴν ὁποίαν
θὰ ἀγωνισθοῦν τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα. Καὶ ὅτι, ἐὰν δὲν ἔχῃ
όρισει ὁ Θεὸς νὰ σώσουν διὰ τῆς θυσίας των τὴν ἀγαπητὴν
πατρίδα, ὀφείλουν τούλαχιστον νὰ ἀφήσουν εἰς τοὺς ἀπογό-
νους μνήμην ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς.

Οἱ λόγοι τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπαναλαμβανόμενοι ἀπὸ
στόματος εἰς στόμα, ἀντηχοῦν εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν ὡς οἱ
τελευταῖοι λόγοι τῆς διαθήκης τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Πί-
στεως. Καὶ εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς προστίθενται μὲ περισσό-
τεραν ὄρμὴν οἱ κλαυθμοὶ καὶ οἱ ὀδυρμοὶ τῶν προσερχομένων
εἰς τὴν Ἀγίαν Μετάληψιν.

‘Ο ήχος τῆς σάλπιγγος διακόπτει τὴν τραγικὴν σκηνήν. Αἱ μητέρες ἀποχαιρετοῦν τὰ τέκνα τῶν, αἱ γυναῖκες ρίπτονται εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν συζύγων. Οἱ τελευταῖοι ἀσπασμοὶ συγχέονται μὲ τὸν κρότον τῶν ξιφῶν καὶ τῶν ἀσπίδων.

Κατ’ ἔκεινην τὴν ἡμέραν ἐκοινώνησαν ὅλοι μετὰ πίστεως, ἀγάπης καὶ ἐλπίδος. Καὶ ὅλοι τὸν αὐτὸν ὄρκον ὠρκίσθησαν· καὶ βασιλεὺς καὶ ἄρχοντες καὶ λαός καὶ ἵερατεῖον.

Δὲν ἤκουε κανεὶς ἄλλο τι παρὰ φωνὰς περὶ ἀμοιβαίας συγχωρήσεως τῶν ἀμαρτημάτων καὶ ὄρκους πίστεως εἰς τὸ ‘Εθνος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ:

— «Συγχώρησόν με ἀδελφέ!» εἰς ἐφώναζεν ἐδῶ.

— «Ο Θεὸς ἂς σὲ συγχωρήσῃ!» ἀπεκρίνοντο οἱ ἄλλοι.

‘Η ἀμοιβαία συγχώρησις τῶν ἀμαρτιῶν ἐξηκολούθησε σχεδὸν μέχρι τῆς αὐγῆς.

Τὰ σουλτανικὰ στρατεύματα τέλος πέρικυκλώνουν τὸν βασιλέα. ‘Ο Κωνσταντῖνος, μαχόμενος μέχρις ἐσχάτων, ὕστατος πράγματι ὑπερασπιστής τῆς Πόλεως, βλέπων τὸν ἔφευκτον θάνατόν του, κραυγάζει πρὸς τοὺς διπαδούς του:

— Δὲν εἶναι κανεὶς ἐδῶ, ὅστις νὰ λάβῃ τὴν κεφαλήν μου;

Ούδεις ζωντανὸς ἢτο πλησίον του. Ἐπὶ τέλους δέχεται καὶ αὐτός, τελευταῖος ὄλων, τὸν οὐράνιον στέφανον. Πληγώθεις εἰς τὸν ὕμον, πίπτει εἰς τὸ τεῖχος τῆς Ὁρθοδοξίας ἡμιθανής, κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔνατον ἔτος τῆς ἡλικίας του, καὶ μετ’ ὀλίγον ἀποθνήσκει.

“Οτε διεδόθη ἡ εἰδησις ὅτι ἡ βασιλὶς τῶν πόλεων ἐκυριεύθη, πλῆθος ἀναρίθμητον Χριστιανῶν ὥρμησε διὰ νὰ προφυλαχθῇ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας. ”Ανω καὶ κάτω καὶ εἰς τὰ προαύλια καὶ εἰς τὰς στήλας καὶ εἰς τὸ θυσια-

στήριον καὶ εἰς πάντα τόπον ἥτο λαὸς ἀναρίθμητος. Κλεί-
σαντες δὲ τὰς θύρας μὲ δλοιλυγμοὺς καὶ θρήνους καὶ κραυγὰς
ἀπελπισμοῦ, ἵκέτευον σωτηρίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ μετ'
δλίγον οἱ Τοῦρκοι, λεηλατοῦντες, σφάζοντες, αἰχμαλωτίζον-
τες, φθάνουν εἰς τὸν ναόν. Εύρισκουν τὰς πύλας κλεισμένας.
Καὶ ἐπιχειροῦν νὰ τὰς ρίψουν διὰ πελέκεων.

Ποῖος δύναται νὰ περιγράψῃ τὴν τρομερὰν ἐκείνην
στιγμήν; Εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ κτυπήματος τοῦ πελέκεως
βροντῶδεστεροὶ ἀκούονται οἱ θρῆνοι, αἱ φωναὶ τῶν νηπίων,
τὰ μοιρολόγια τῶν μητέρων, οἱ ὀδυρμοὶ τῶν πατέρων καὶ
τὰ δάκρυα τῶν Ἑλληνίδων παρθένων.

Αἴφνιδίως καταπαύουν οἱ θρῆνοι, διότι ἀκούεται βρον-
τώδης φωνή:

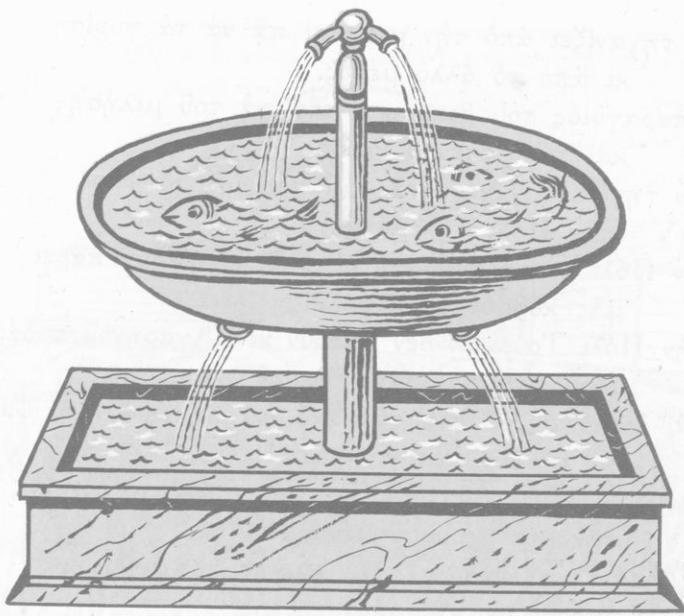
—Οσοι πιστοί, παύσατε τοὺς κλαυθμοὺς καὶ ἀκούσατε
τοὺς λόγους μου!

Ἔτος ἡ φωνὴ τοῦ κατόπιν Πατριάρχου Γενναδίου. Ὁρ-
θιος ἐπὶ τοῦ ἀμβωνος, μὲ τὰς χεῖρας ὑψωμένας ὑπεράνω μυ-
ρίων κεφαλῶν. Ἔσαν οἱ τελευταῖοι χριστιανικοὶ λόγοι, οἵ-
τινες ἤχησαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Σοφίας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ.
τὴν 29ην Μαΐου 1453.

Οἱ Τοῦρκοι, εἰσελθόντες ξιφήρεις ἐντὸς τοῦ ναοῦ καὶ
ἰδόντες τὸν παλυάριθμον λαόν, συνέλαβον ἔκαστος τὸν ἰδιόν
του αἰχμάλωτον. Ἡχμαλωτίζετο δούλη μετὰ κυρίας, δεσπότης
μετὰ δούλου, ιερεὺς μετὰ λαϊκοῦ, ἀρχιμανδρίτης μετὰ θυ-
ρωροῦ.

Εἰσαγωγὴ εἰς τὰ «Δημοτικὰ Ἀσματα»

Σπυρίδων Ζαμπέλιος

86. ΤΟ ΜΠΑΛΟΥΚΛΙ
(ΤΑ ΨΑΡΙΑ ΤΗΣ ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ)

Σαράντα μέρες πολεμᾷ ὁ Μωχαμέτ νὰ πάρῃ
τὴν Πόλι τὴν μεγάλη.

Σαράντα μέρες ἔκαμεν ὁ γούμενος τὸ ψάρι
στὰ χείλη του νὰ βάλῃ.

‘Απ’ τὶς σαράντα κι ὕστερα πεθύμησε νὰ φάγῃ
τηγανισμένο ψάρι.

—“Αν μᾶς φυλάγῃ ἡ Παναγιά, καθὼς μᾶς ἐφυλάξει,
τὴν Πόλι ποιός θὰ πάρῃ;

Ρίχνει τὰ δίχτυα στὸν γιαλό, τρία ψαράκια πιάνει :
—Θεός νὰ τὰ βλογήσῃ! —

Τὸ λάδι βάλλει στὴν φωτιὰ μέσ’ στ’ ἀργυρὸ τηγάνι,
γιὰ νὰ τὰ τηγανίσῃ.

Τὰ τηγανίζει ἀπὸ τὴν μιὰ καὶ πᾶς νὰ τὰ γυρίσῃ
καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος.

‘Ο παραγυιός του βιαστικὰ πάει νὰ τοῦ μιλήσῃ,
καὶ τάχασεν δὲ γέρος.

—Μὴν τηγανίζεις, γέροντα, καὶ μόσχισε τὸ ψάρι,
στὴν Πόλι τὴν μεγάλη.

Τὴν Πόλι τὴν ἔξακουστὴν οἱ Τούρκοι ἔχουν πάρει,
μᾶς κόβουν τὸ κεφάλι!

—Στὴν Πόλι Τούρκων δὲν πατοῦν κι' Ἀγαρηνοῦ ποδάρια!
Μοῦ φαίνεται σὰν ψέμμα!

Μά, ἂν εἴναι ἀλήθεια τὸ κακό, νὰ σηκωθοῦν τὰ ψάρια,
νὰ πέσουν μέσ' τὸ ρέμα!

‘Ακόμη ὁ λόγος βάσταγε, τὰ ψάρια ἀπ' τὸ τηγάνι,
τὴν μιὰ μεριὰ ψημένα,
πηδήσανε καὶ πέσανε στῆς λίμνης τὴν λεκάνη,
γερά, ζωντανεμμένα.

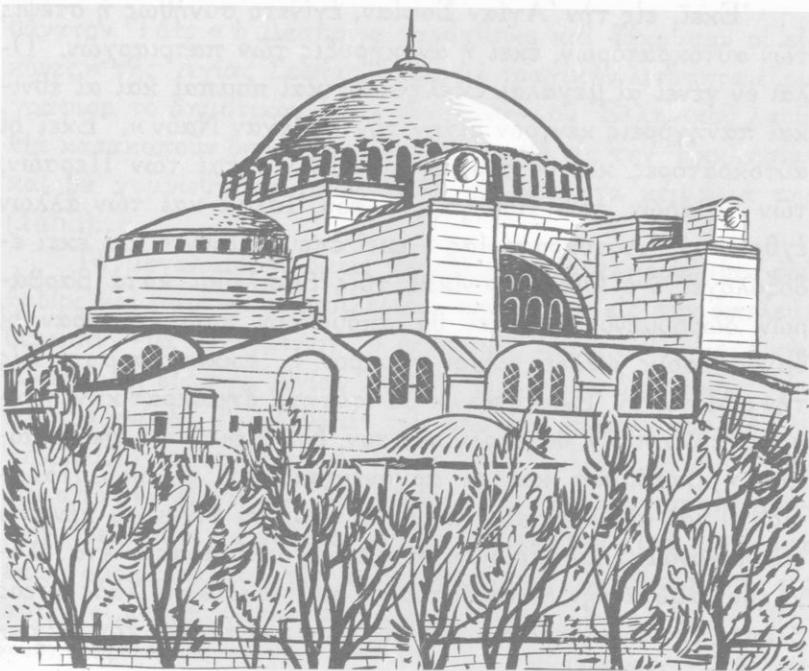
‘Ακόμη ὡς τώρα πλέουνε, κόκκιν' ἀπὸ τὸ μέρος,
ὅπου τὰ εἶχε ψήσει.

Φυλάνε τὸ Βυζάντιο ν' ἀναστηθῇ, κι' δὲ γέρος
νὰ τ' ἀποτηγανίσῃ.

« Ἀτθίδες Αὔραι »

Γεώργιος Βιζυηνός

87. ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Οι ἔνδεκα καὶ πλέον αἰῶνες τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσαιωνικοῦ κράτους — τοῦ μεγαλυτέρου καὶ πλέον πολιτισμένου ἢ μᾶλλον τοῦ μόνου πράγματι πολιτισμένου κράτους τῶν μέσων χρόνων — οἱ ἔνδεκα αὐτοὶ αἰῶνες κέντρον ἔχουν τὴν «Μεγάλην Ἐκκλησίαν», τὸν «Μέγαν Ναόν», τὴν «Ἄγιαν Σοφίαν». Εἶναι τὸ τρίπτυχον μὲ τὸ ὅποιον ὀνόμαζον αἱ εὐλαβεῖς βυζαντιναὶ ψυχαὶ τὸ ἀριστούργημα τῆς θρησκευτικῆς των λατρείας. «Ολοι οἱ θριαμβοι καὶ ὄλαι αἱ συμφοραὶ σχετίζονται μὲ τὴν Ἄγιαν Σοφίαν. Διὰ τοῦτο ἡ ἐξιστόρησις τῶν συμβάντων εἰς τὴν Ἄγιαν Σοφίαν εἶναι ἡ ιστορία τῆς Μεσαιωνικῆς μας Αὐτοκρατορίας.

Ἐκεῖ, εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, ἐγίνετο συνήθως ἡ στέψις τῶν αὐτοκρατόρων, ἐκεῖ ἡ ἀνακήρυξις τῶν πατριαρχῶν. "Ολαι ἐν γένει αἱ μεγάλαι ἐκκλησιαστικαὶ πομπαὶ καὶ αἱ ἔθνικαὶ πανηγύρεις κέντρον εἶχον τὸν «Μέγαν Ναόν». Ἐκεῖ οἱ αὐτοκράτορες καὶ οἱ στρατηγοὶ — οἱ νικηταὶ τῶν Περσῶν, τῶν Ἀβάρων, τῶν Βουλγάρων, τοῦ Ἰσλάμ καὶ τῶν ἄλλων ἔχθρῶν τῆς Αὐτοκρατορίας — ἐκεῖ ἐπευφημοῦντο καὶ ἐκεῖ ἐδοξολογεῖτο ὁ Θεὸς ὁ «νίκας τοῖς βασιλεῦσι κατὰ βαρβάρων δωρούμενος». Ἐκεῖ θὰ ἀκουσθοῦν πρώτην φορὰν οἱ ὕμνοι, ὃσους φάλλει μέχρι σήμερον ἡ Ἐκκλησία μας. Εἰς τὴν «Μεγάλην Ἐκκλησίαν» μὲ ἰσότητα δημοκρατικήν, γνησίως ἑλληνικήν, θὰ στολίζουν τὸν Ἐπιτάφιον τοῦ Θεανθρώπου ἡ βασίλισσα καὶ αἱ ἀρχόντισσαι τοῦ «Ιεροῦ Παλατίου» καὶ αἱ κόραι τοῦ λαοῦ. Ο ναὸς θὰ εἴναι τὸ κέντρον τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων, αἱ δόποιαὶ συνετάραξαν ἐναὶ ὄλοκληρον αἰῶνα τὴν Αὐτοκρατορίαν, καὶ πρῶτος ὁ Ναὸς οὗτος βλέπει τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων καὶ ἀκούει τὸν θρίαμβον τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἐκεῖ συντελεῖται τὸ σχίσμα Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἀγία Σοφία μὲ τὴν μυθικήν της μεγαλοπρέπειαν — ζωντανή, ἐνόμιζες, εἰκὼν τοῦ μεγαλείου τῆς Αὐτοκρατορίας — θὰ προσελκύσῃ καὶ θὰ ἐκχριστιανίσῃ τοὺς Ρώσους καὶ τοὺς ἄλλους Σλάβους. Καὶ εἰς τὰς κρισίμους τοῦ κράτους στιγμὰς ἡ «Μεγάλη Ἐκκλησία» θὰ παραδίδῃ, ώς φιλόστοργος μήτηρ, τοὺς θησαυρούς της χάριν τῶν στρατιωτικῶν ἀναγκῶν. Θὰ τὴν ληστεύσουν ἐπειτα οἱ Φράγκοι, ὅταν θὰ καταλάβουν τὴν Πόλιν (1204), καὶ θὰ τὴν μολύνουν μὲ τὰ ὅργιά των.

Καὶ ὅταν ὁ στρατιωτικώτερος κλάδος τοῦ Ἰσλάμ περιζώσῃ τὴν «πόλιν τῶν πόλεων», ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ ἀντλεῖ ἀπὸ τὸν «Μέγαν Ναὸν» τὸ σθένος διὰ τὸν ἡρωικὸν

θάνατον. Τότε «ἡ Δέσποινα ταράχθηκε καὶ δάκρυσαν οἱ εἰκόνες» τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὅπως μὲ τραγικὴν λιτότητα ἐζωγράφισε τὸ δημοτικὸν ἄσμα τὸν πόνον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Θὰ κατακοποῦν ὅσοι ἔχουν συγκεντρωθῆ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ θὰ γυμνωθῆ καὶ πάλιν ἀπὸ τὰ ἀμύθητα κειμήλια τῆς (1453).

Τὸ μεγαλύτερον ὅμως κειμήλιον, τὴν κληρονομίαν τοῦ ἥρωος καὶ μάρτυρος Βασιλέως — τὴν πίστιν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν — θὰ τοποθετήσῃ ὁ ἑλληνικὸς λαός, εὐθὺς μετὰ τὴν Συμφοράν, εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν. Καὶ ὅπως ὁ μυθικὸς Ἀνταῖος ἀνενέωντε τὴν δύναμίν του ἀπὸ τὴν ἐπαφήν του μὲ τὴν γῆν, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Ἑλλην τῆς δουλείας θὰ συντηρῆται ἀπὸ τὴν Μεγάλην Ἀνάμνησιν. Εἰς τὴν Ἱερὰν αὐτὴν μνήμην ὀφείλονται τὰ ἔνδεκα μεγάλα ἀπελευθερωτικὰ κινήματα ἐπὶ Τουρκοκρατίας, εἰς αὐτὴν ὀφείλεται τὸ Εἶκοσιένα, εἰς αὐτὴν οἱ κατόπιν ἀπελευθερωτικοὶ πόλεμοι ἐνδὸς αἰῶνος. Εἰς αὐτὴν ὀφείλεται ὁ ἀγών ἐναντίον τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Ἰταλῶν (1940—1944) καὶ κατόπιν ἐναντίον τῶν Σλάβων καὶ τῶν ὑπὸ τῶν Σλάβων κινουμένων κομμουνιστῶν (1946—1950).

Ἄπειροι εἰναι οἱ θρῦλοι, τοὺς ὅποίους ἔπλασεν ὁ λαός, μετὰ τὴν καταστροφήν περὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἀναφέρεται μία μυστηριώδης λειτουργία τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Πάσχα εἰς αὐτήν, ἥτις ἔγινε γνωστὴ εἰς τὸν σουλτάνον Σουλεϊμάν, ὁ ὄποιος τόσον ὡργίσθη, ὡστε διέταξε γενικὴν σφαγὴν τῶν Χριστιανῶν, ἡ ὄποία ὅμως ἀπετράπη ἀπὸ τὸν μέγαν Βεζύρην.

Ἐπιστεύετο γενικῶς, ὅτι καθ' ἔκαστον Πάσχα ἐγίνετο μυστικὰ ἡ λειτουργία τῆς Ἀναστάσεως ἀπὸ νεκρούς σφαγέντας κατὰ τὴν "Ἀλωσιν ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἀπὸ ἱερεῖς, οἱ ὄποιοι ἔζων μυστηριώδῶς μακράν τοῦ ἄλλου κόσμου.

"Ελεγον ἐπίσης οἱ θρῦλοι, ὅτι τὴν Μεγάλην Πέμπτην, ὅταν γίνεται ἡ βαφὴ τῶν αὐγῶν τοῦ Πάσχα, εύρισκονται εἰς τὴν κύλην τῆς Ἀγίας Σοφίας φλοιοὶ ἀπὸ κόκκινα αβγά.

'Απὸ τὰς θρησκευτικάς μας, ἑορτάς, λοιπὸν ἡ κατ' ἔξοχὴν ἐθνικὴ ἑορτὴ εἶναι τὸ Πάσχα, ὅπου ἀδελφώνεται ἡ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου μὲ τὴν ἀνάστασιν τοῦ "Ἐθνους. Διὰ τοῦτο ἡ ἐθνικὴ ψυχή, ἐνῷ ἐδημιούργησε πολυαρίθμους θρύλους περὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὅμως θρύλους διὰ θρησκευτικὴν ἑορτὴν (ἐν σχέσει, φυσικά, πρὸς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν) μόνον διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ἐδημιούργησε. Μόνον δηλαδὴ διὰ τὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως. Καὶ τὸν πόνον αὐτὸν καὶ τὴν ἐλπίδα αὐτὴν τῆς Ἀναστάσεως—τῆς διπλῆς Ἀναστάσεως—ποῦ ἀλλαχοῦ θὰ ἥδυνατο καλύτερον νὰ τοποθετήσῃ ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ παρὰ εἰς τὸν «Μέγαν Ναόν»;

«Στρατιωτικὰ Νέα»

E. P. Φωτιάδης

88. Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΗΣ ΤΗΝΟΥ

Κατὰ τὸ ἔτος 1823, τὴν ἑορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, σημαντικώτατον γεγονός συνέβαινεν εἰς τὴν Τῆνον. "Εμελλε δὲ τοῦτο νὰ συγκινήσῃ δλόκληρον τὸν χριστιανικὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς καὶ νὰ καταστήσῃ περιώνυμον καὶ ιερὰν τὴν ὥραιαν νῆσον τῶν Κυκλάδων.

Τὸ παράδοξον τοῦτο συμβάν ήτο ἡ εὔρεσις τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνος τῆς Θεοτόκου, τῆς ἐπονομασθείσης Παναγίας τῆς Τηνιακιᾶς. Ἡ εὔρεσις αὕτη, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἔγινεν ὡς ἔξης:

Εἰς τὴν Τῆνον ὑπῆρχε μία παναρχαία γυναικεία μονὴ τῆς Παναγίας, τῆς Κυρίας τῶν Ἀγγέλων, κειμένη ἀνω τῆς πόλεως Τήνου εἰς τὴν πετρώδη κορυφὴν τοῦ Κεχροβουνίου. Ἐκεῖ, κατὰ Ιούνιον τοῦ 1822, μίαν Κυριακήν, ἐνῷ ἀκόμη,

δὲν εἶχε σημάνει ὁ "Ορθρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Μονῆς, μία γραῖα μοναχή, εὐλαβῆς καὶ ἐνάρετος, Πελαγίᾳ καλουμένη, ἀνεπαύετο ἀκόμη εἰς τὸ πενιχρὸν κελλίον της. Κουρασμένη ἀπὸ τὸν κανόνα της καὶ τὰς γονυκλισίας, ὡνειρεύετο ἐντὸς τοῦ κελλίου της ἔκεινου παράδοξον καὶ μυστηριῶδες ὄντειρον. Ἐφάνη πρὸς αὐτὴν μία γυνὴ ἄγνωστος, μεγαλοπρεπής καὶ ὥραιοτάτη. Καὶ εἶπεν εἰς αὐτήν, ἀφοῦ συνεννοήθη μὲ τὸν ἐπίτροπον τῆς Μονῆς, νὰ σπεύσουν ἀμέσως καὶ νὰ ἀνασκάψουν εἰς ἓνα εὑρύτατον ὑψηλὸν τοπίον, ἄνωθεν τοῦ

λιμένος τῆς Χώρας, καὶ ἐπὶ τοῦ τοπίου αὐτοῦ νὰ κτίσουν μεγαλοπρεπῆ καὶ ἔνδοξον ναόν.

Τὸ δὲ διειρον-τοῦτο ἐπανελήφθη κατὰ τὰς δύο ἐπομένας Κυριακὰς εἰς τὴν μοναχὴν τὴν Ἰδίαν ὥραν, κατὰ τὴν διποίαν ἀνεπαύετο ἐντὸς τοῦ κελλίου της. Τὴν τρίτην ὅμως Κυριακὴν ἀκούει αἴφνις τὴν χαρμόσυνον φωνὴν τῆς ξένης:

— Εὐαγγελίζου, γῆ, χαρὰν μεγάλην!

— Αἰνεῖτε, οὐρανοί, Θεοῦ τὴν δόξαν! συμπληρώνει ἡ μοναχὴ τὴν ἀγγελικὴν δοξολογίαν τῆς Θεομήτορος.

Ἐγείρεται τότε ἀμέσως ἐκ τῆς κλίνης της καὶ πλήρης χαρᾶς καὶ πίστεως εἰς τὴν καρδίαν, προσπαθεῖ, βλέπουσα ἐδῶ καὶ ἔκεī εἰς τὸ μικρὸν κελλίον της, νὰ διακρίνῃ τὴν Κυρίαν ἔκεινην. 'Αλλ' ἡ Κυρία, ἡτις ἦτο ἡ 'Ἄγια Θεοτόκος, είλη γίνει ἄφαντος.

'Απὸ τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἡ γερόντισσα Πελαγία ἡσθάνετο ὅτι ἔγινεν ἄλλος ἄνθρωπος, ὅτι κάτι ἀνώτερον καὶ θεῖον περιέβαλεν αὐτήν. Τὸ πρόσωπόν της ἔλαμπεν ἀπὸ θαυμαστὴν ἀγαλλίασιν. Γεμάτη πλέον ἀπὸ θάρρος εἰς τὴν ψυχήν, παρουσιάζεται ἀμέσως εἰς τὴν ἡγουμένην. Τὴν ἔξυπνὴν καὶ φανερώνει τὴν τριπλῆν δύπτασίαν της.

'Η ἡγουμένη, γνωρίζουσα τὴν ἀρετὴν τῆς μοναχῆς καὶ τὴν εὐλάβειάν της, ἀμέσως ἐπίστευσε καὶ ἐνεθάρρυνεν αὐτὴν νὰ συναντήσῃ τὸν ἐπίτροπον καὶ νὰ διηγηθῇ τὸ παράδοξον συμβάν.

'Ο ἐπίτροπος παρεδέχθη καὶ αὐτὸς ἀμέσως τὸ θεῖον διειρον τῆς Πελαγίας, χωρὶς δισταγμόν, καθὼς καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς νήσου Γαβριήλ, δ.διποῖος ἐκάλεσε τοὺς κατοίκους τῆς νήσου νὰ ἔλθουν ὅλοι, διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐργασία τῆς ἀνασκαφῆς. Τοιουτοτρόπως διὰ συρροϊς πλείστων χωρικῶν ἥρχισεν ἡ ἐκσκαφὴ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1822, ἀλλ' ἀνευ ἀποτελέσματος.

‘Ανευρέθησαν μόνον παλαιά ἐρείπια ναοῦ καὶ φρέαρ ξηρόν, ἀλλ’ ἡ πολυπόθητος εἰκὼν τῆς ὄπτασίας δὲν εύρεθη. Δι’ αὐτὸν ἐγκατελείφθη ἡ πρόοδος τοῦ ἔργου.

Τυχαίως ὅμως ἐνεφανίσθη ἐπιδημία τῆς φοβερᾶς νόσου πανώλους εἰς ὀλόκληρον τὴν νῆσον καὶ πολλοὶ ἐντόπιοι καὶ ξένοι ἀπέθνησκον. Ἐφαντάσθησαν τότε πολλοὶ εὔσεβεῖς Χριστιανοί, ὅτι θὰ ἥτο τοῦτο ὄργη Θεοῦ διὰ τὴν παραμέλησιν τοῦ ἔργου τῆς καλογραίας καὶ ἀμέσως ἐπανελήφθη ἡ ἀνασκαφὴ εἰς τὸ αὐτὸν μέρος, μὲ περισσότερον ζῆλον καὶ μὲ θερμοτέραν προσπάθειαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνίσχυεν αὐτοὺς ὁ φόβος τῆς φοβερᾶς νόσου.

Εἶχον κατέλθει ἐξ ὅλων τῶν χωρίων ἀναρίθμητοι Τήνιοι ὡς εἰς πανήγυριν καὶ ἥρχισαν ἀμέσως νὰ καταβάλλουν τὰ θεμέλια νέου ναοῦ. “Οτε δὲ ὁ Ἀρχιερεὺς ἐζήτησεν ὕδωρ διὰ νὰ τελέσῃ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἀγιασμοῦ, εύρεθη παραδόξως πλῆρες ὕδατος τὸ ξηρὸν ἐκεῖνο φρέαρ, τὸ ὅποῖον διατηρεῖται μέχρι σήμερον. Εἶναι πλῆρες δροσεροῦ ἀγιασματος, κάτω εἰς τὴν Εὔρεσιν, εἰς τὸν ὑπόγειον ναόν, τοῦ ὅποίου ἀνευρέθησαν, ὅπως εἴδομεν, τὰ θεμέλια.

Τοιουτοτρόπως ἐθεμελιώθη ὁ ναὸς εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, διὰ τὸ ὕδωρ, τὸ ὅποῖον ἀνέβλυσεν ἀπὸ τὸ ξηρὸν φρέαρ.

Ἐξηκολούθουν δὲ πολυπληθεῖς ἔργαται νὰ ἀνασκάπτουν καὶ νὰ ἴστοπεδώνουν τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ. Τέλος τὴν 30 Ἰανουαρίου τοῦ 1823, ἐορτὴν τῶν Τριῶν Ιεραρχῶν, ἀνεῦρον τὴν πολυπόθητον εἰκόνα τῆς ὄπτασίας, μίαν ὄργυιὰν μακρὰν ἀπὸ τὸ φρέαρ, μέσα εἰς λασπώδη χώματα, διαμελισμένην εἰς δύο τεμάχια. Διότι οἱ ἔργαται, κτυπῶντες τὴν σκαπάνην, διεμέλισαν τὴν εἰκόνα εἰς δύο. Καὶ τὸ μὲν ἐν μέρος φέρει τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, τὸ δὲ ἄλλο τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριήλ, διότι ἡ ὅλη εἰκὼν παριστᾷ τὸν Εὐαγγελισμὸν

τῆς Θεοτόκου. Ὁ ἐργάτης δὲ ὁ εὑρών αὐτὴν ἐφήρμοσεν ἀμέσως τὰ δύο τεμάχια, τὰ ὅποια· παραδόξως προσεκολλήθησαν τελειότατα, ώς ἐὰν ἦτο τεχνίτης εἰδικός.

Κατ’ αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον ἀνευρέθη ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Παναγίας τῆς Τήνου. Ἡ εἰκὼν αὕτη εἶναι μικρά, καλύπτεται δὲ σήμερον ὑπὸ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ πολυτελεστάτου ἐπενδύματος. Κρέμανται δὲ ἐπ’ αὐτῆς χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κειμήλια, ἐνώτια καὶ περιδέραια καὶ στέμματα, μὲ ἀλύσεις, μὲ ἀδάμαντας καὶ παντοειδῆ πετράδια στολισμένα, ὅλα δῶρα καὶ ἀναθήματα τῶν εὐλαβῶν Χριστιανῶν ἀπὸ ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν.

Ἡ εἰκὼν εἶναι τοποθετημένη ἐντὸς τοῦ θεμελιωθέντος τότε μεγαλοπρεπεστάτου ναοῦ, ὃστις εἶναι κατάφορτος ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἀργυρὸν καὶ πολυελαίους καὶ κανδήλας καὶ λοιπὰ κοσμήματα. Λάμπει ὄλόκληρος εἰς τοὺς τοίχους ἀπὸ τὴν λάμψιν τῶν πολυειδῶν ἀφιερωμάτων, τὰ ὅποια ἐνθυμίζουν τὰ ἀναρίθμητα θαύματα, τὰ ὅποια ἔκαμε καὶ κάμνει εἰς ἔηράν καὶ θάλασσαν.

Οἱ προσκυνηταὶ συγκεντρώνονται κατὰ χιλιάδας εἰς τὴν μαρμαρόστρωτον αὐλὴν τοῦ ναοῦ δἰς τοῦ ἔτους, τὴν 25 Μαρτίου καὶ τὴν 15 Αὐγούστου, ώς εἰς δύο μεγαλοπρεπεῖς διαδηλώσεις τῶν Πανελλήνων. Συνωστιζόμενοι ἐκεῖ ὑγιεῖς καὶ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι ἥδη ἔχουν θεραπευθῆ, διακηρύττουν εἰς τὸν κόσμον τὴν βαθυτάτην πίστιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν, ἐν μέσῳ τῆς φιλοξένου χώρας τῶν εὔτυχῶν Τηνίων.

Οἱ Τήνιοι ἔχουν τὴν ὑπερτάτην τιμὴν νὰ περιποιῶνται μὲ ἔξαιρετικὴν εὐλάβειαν ἕνα ἀπὸ τοὺς πλέον ὄνομαστοὺς εἰς τὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς ναοὺς τῆς Ἀειπαρθένου. Αἰσθάνονται δὲ ἴδαιτέραν χαρὰν ὑποδεχόμενοι τοὺς Πανέλληνας εὐλαβεῖς Χριστιανούς, ἰδίως τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μικρᾶς

Ασίας, εἰς συγκεντρωμένον πολύγλωσσον προσκύνημα, τὸ δόποιον ἔρχεται δεύτερον μετὰ τὸ προσκύνημα τοῦ Παναγίου Τάφου.

Τοῦ πανσέπτου τούτου Ναοῦ τὴν χάριν καὶ τὸν πλοῦτον, τὸν δόποιον ὁ εὔσεβής λαὸς ὀνομάζει Ἐπίγειον Παλάτιον τῆς Παναγίας, ἀπηθανάτισεν ἐνωρὶς ἡ εὔσεβής μοῦσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ εἰς τὸ ἔξης τρυφερώτατον τετράστιχον:

Ω Παναγιά μον Τημιακιά,
μὲ τὰ πολλὰ καντήλια,
φύλαγε τὸ παιδάκι μον,
νὰ σοῦ τὰ κάμω χίλια...

Τὸ τετράστιχον τοῦτο, ὡς νανούρισμα γλυκύτατον ἀντηχεῖ μελωδικῶς, ἵδιως εἰς τὰς νήσους, πλησίον τοῦ λίκνου τοῦ βρέφους εἴτε πλησίον τῆς ἐστίας, ὅταν πνέη ἄγριος καὶ παγωμένος βορρᾶς, εἴτε κάτω ἀπὸ τὴν σκιὰν τῆς ἀμυγδαλῆς, κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀνοίξεως, ἀπὸ τὰ τρυφερὰ χείλη τῆς μητρός.

Αλέξανδρος Μωραΐτιδης (Διασκευὴ)

89. ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΒΛΑΧΑΒΑΣ

‘Ο παπᾶ - Εύθυμιος Βλαχάβας, τὸ προσφιλὲς τοῦτο τέκνον τῶν θεσσαλικῶν ὄρέων, ἐγεννήθη, ἡγδρώθη καὶ ἀπέθανε, χωρὶς κανεὶς ποτὲ ν’ ἀκούσῃ τὸ ὄνομα τῶν γονέων του.

Ἐστρατοπέδευε πάντοτε εἰς τὴν Πίνδον, τὸν “Ολυμπὸν καὶ τὴν” Οσσαν. Ἐκεῖθεν ἔξ ἐνέδρας ἔπιπτε κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶς καὶ πολλάκις κατέστρεψε τὰ στρατεύματά του. Ἡπείλει δὲ καὶ αὐτὰ τὰ Ἰωάννινα, ὅπου ἐφώλευεν ὡς εἰς σπήλαιον ἡ αἴμοβόρος τίγρις.

Μαζί του συνεπολέμει πάντοτε εἰς μοναχὸς Δημήτριος, γνωστὸς εἰς ὅλην τὴν Θεσσαλίαν διὰ τὴν ἀρετήν του καὶ τὴν ἀφοσίωσίν του εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὴν Πατρίδα.

Οἱ δύο ὄντοι σύντροφοι, μακρὰν τῶν τυράννων, εἰς τὴν σκληρὰν ἐρημίαν των, ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων καὶ εἰς τὴν σιωπὴν τῶν μυροβλήτων Ἐλληνικῶν κοιλάδων, συνέλαβον τὴν μεγάλην ἴδεαν τῆς ἐπαναστάσεώς μας.

Ποῖος ἡδύνατο νὰ δειλιάσῃ μαχόμενος, ἀφοῦ ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὴν σπάθην τοῦ Βλαχάβα καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ Δημητρίου;

Μαθὼν ὁ Ἀλῆ πασᾶς ὅτι οἱ ἄνδρες τοῦ Βλαχάβα καθ’ ἑκάστην ἐπολλαπλασιάζοντο, ὥρμησεν ἐναντίον αὐτοῦ μὲ δεκαπλασίας δυνάμεις. Αἵματηρά, πεισματώδης καὶ φονικωτάτη μάχη ἐγένετο. Εἶναι ἀπίστευτα τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ ἥρωός μας. Ἀλλὰ δυστυχῶς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας του τὸν ἐγκατέλειψαν δειλιάσαντες. Καὶ οἱ Ἀλβανοὶ τὸν ἥχμαλώτισαν πληγωμένον καὶ τὸν ἔσυραν σιδηροδέσμιον εἰς Ἰωάννινα, ὅπου ὑπέμεινε, χωρὶς κἄν νὰ δακρύσῃ, ὅσα μόνον τοῦ φοιβεροῦ τυράννου ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία ἡδύναντο νὰ ἐφεύρουν μαρτύρια.

‘Αριστοτέλους Βαλαωρίτου Βίος καὶ “Ἐργα

(διασκευὴ)

90. Ο ΝΕΟΜΑΡΤΥΣ ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Τῷ 1808 ἔξερράγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ παπᾶ Εὐθυμίου Βλαχάβα, ὁ δόποῖος, ὅπως εἴδομεν, σκληρῶς ἐθανατώθη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Μετὰ τοῦ Βλαχάβα συνελήφθη ὑπὸ τοῦ τυράννου τούτου καὶ εἰς ἀπεριγράπτους ὑπεβλήθη βασάνους ὁ μοναχὸς Δημήτριος.

‘Ο Δημήτριος, καταγόμενος ἐκ Σαμαρίνης τῆς Πίνδου, περιήρχετο τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐκήρυττεν ἐν καιρῷ τῆς ἐπαναστάσεως, πρὸς κατευνασμὸν τῶν πνευμάτων. Κατηγγέλθη ὅμως ψευδῶς ὡς ἐπαναστάτης καὶ συλληφθεὶς ὡδηγήθη δεσμιος πρὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. ‘Ο Ἀλῆς προσεπάθησε τότε νὰ ἀποσπάσῃ ἀπ’ αὐτὸν ὄμολογίαν περὶ τῶν συνενόχων τοῦ Βλαχάβα, διότι εἶχε τὴν ὑποψίαν ὅτι συνένοχοί του ἦσαν οἱ ‘Ἐπίσκοποι τῆς Θεσσαλίας.

Μετὰ τοῦ ἀγίου μοναχοῦ καὶ τοῦ αἵμοβόρου σατράπου διημείφθη τότε ὁ ἔξῆς διάλογος:

‘Αλῆ πασᾶς: ‘Ἐκήρυττες τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπομένως τὴν πτῶσιν τῆς Ἰδικῆς μας θρησκείας καὶ τοῦ Σουλτάνου;

Δημήτριος: ‘Ο Κύριός μου δὲν εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Αὐτὸς βασιλεύει καὶ θὰ βασιλεύῃ πάντοτε. Σέβομαι τοὺς ἄρχοντας, τοὺς ὄποίους μοῦ ἔδωκε.

‘Αλῆ πασᾶς: Τί φέρεις ἐπὶ τοῦ στήθους σου;

Δημήτριος: Τὴν σεπτὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας.

‘Αλῆς: Θέλω νὰ τὴν ἰδῶ.

Δημήτριος: Εἶναι ἀδύνατον νὰ βεβηλωθῇ. Διάταξε νὰ λύσουν τὴν χειρά μου καὶ θὰ σοὶ τὴν προσφέρω.

‘Αλῆς: Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἀποπλανᾶς τὰ πνεύματα; Λέγεις ὅτι εἴμεθα βέβηλοι; Τὸ ὄφος σου φανερώνει ὅτι

είσαι ἀπόστολος τῶν ἐπισκόπων, οἱ ὁποῖοι προσκαλοῦν τοὺς Ρώσους, διὰ νὰ μᾶς ὑποδουλώσουν. Ὁμολόγησε τοὺς συνενόχους σου.

Δημήτριος: Συνένοχοί μου εἶναι τὸ καθῆκον, τὸ ὅποῖον μὲν ὑποχρεώνει νὰ παρηγορῶ τοὺς χριστιανούς καὶ νὰ τοὺς διδάσκω νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς νόμους.

Αλῆς: Εἰπὲ εἰς τοὺς ἴδιους σας νόμους, σκύλε χριστιανέ.

Δημήτριος: Αὐτὸ τὸ ὄνομα ἀποτελεῖ τὴν δόξαν μου.

Αλῆς: Φέρεις, λέγουν, τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀποδίδουν τερατουργήματα.

Δημήτριος: Εἰπὲ θαύματα. Ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου μου μεσιτεύει πάντοτε ὑπὲρ ἡμῶν εἰς τὸν ἀθάνατον υἱόν της.

Πάντοτε θαυματουργεῖ καὶ πάντοτε ἐπικαλοῦμαι τὴν προστασίαν της.

Αλῆς: Νὰ ἴδωμεν, ἂν θὰ σὲ σώσῃ καὶ τώρα. Δήμιοι, βασανίσατέ του.

Εἰς τοὺς λόγους τούτους τοῦ Ἀλῆ, τοὺς ὁποίους εἴπε μετὰ μανίας, οἱ δήμιοι ἀρπάζουν τὸ θῦμα καὶ τὸ ρίπτουν εἰς τοὺς πόδας τοῦ τυράννου. Καὶ ἐκεῖνος πτύει κατὰ τοῦ γενναίου ὁμολογητοῦ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. Ἀποσποῦν παρ' αὐτοῦ τὴν ἱερὰν εἰκόνα καὶ ἔμπηγνύουν σιγὰ — σιγὰ καλαμίνας ἀκίδας (ἀγκίδας) εἰς τοὺς ὅνυχας τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν καὶ τοῦ διατρυποῦν τοὺς βραχίονάς του. Ὁ μάρτυς, παρ' ὅλους τοὺς πόνους τοὺς φοβερούς, ποὺ ὑπέφερεν, οὐδὲν ἔλεγεν ἐναντίον τῶν βασανιστῶν του, ἐπεκαλεῖτο δὲ μόνον τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου :

Κύριε, ἔλέησον τὸν δοῦλόν σου!

Βασίλισσα τῶν οὐρανῶν, ἰκέτευε ὑπὲρ ἡμῶν!

'Αφοῦ ἐτελείωσεν ἡ βάσανος διὰ τῶν καλάμων, σφίγ-

γουν τὴν κεφαλὴν του μὲ σιδηρᾶν ἄλυσιν καὶ τὸν διατάσσουν νὰ ὁμολογήσῃ τοὺς συνενόχους του. Ὑπομένει καὶ αὐτὸ τὸ μαρτύριον καὶ λυπεῖται μόνον, διότι ἀκούει τοὺς βασανιστάς του: νὰ ὑβρίζουν τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Παναγίαν.

Ἐπὶ τέλους οἱ δῆμιοι ἀναβάλλουν τὴν συνέχειαν τῶν βασανιστηρίων διὰ τὴν ἐπαύριον καὶ τὸν ρίπτουν εἰς τὰ βάθη μιᾶς ὑγρᾶς φυλακῆς.

Κατὰ τὴν ἐπανάληψιν τῶν βασάνων ὁ μάρτυς ἔκρεμάσθη ἄνωθεν πυρᾶς μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω. Ἡ πυρὰ τὸν ἔπινιγε καὶ κατέτρωγε τὸ δέρμα τοῦ κρανίου του. Φοβούμενοι ὅμως οἱ δῆμιοι μήπως ἀποθάνῃ ταχέως, τὸν ἀποσύρουν. Τὸν ρίπτουν χαμαὶ καὶ θέσαντες ἐπὶ τοῦ στήθους του σανίδα πηδοῦν ἐπάνω εἰς αὐτήν, διὰ νὰ συντρίψουν τὰ ὀστᾶ του.

“Ολα ταῦτα ὅμως τὰ βασανιστήρια δὲν ἡδυνήθησαν νὰ νικήσουν τὸ φρόνημα τοῦ Χριστιανοῦ μάρτυρος. Κτίζουν τότε αὐτὸν ἐντὸς τοίχου καὶ ἀφήνουν μόνον τὴν κεφαλὴν ἐλευθέραν, διὰ νὰ παρατείνουν τὴν ἀγωνίαν. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν τοῦ δίδουν καὶ τροφήν. Ὁ μάρτυς ὅμως, ἔχων ἐλευθέραν τὴν κεφαλὴν καὶ ἀναπνέων, διαρκῶς προσηγύχετο. Καὶ τέλος τὴν δεκάτην ἡμέραν τῆς ἀγωνίας του ἐξέπνευσεν.

‘Ἡ θαυμαστὴ του ὑπομονὴ κατὰ τὸ μαρτύριόν του κατέπληξε τὴν “Ἡπειρον καὶ ἀμέσως ὁ Δημήτριος ὡς ἄγιος ἐδοξάσθη. Ἐλέγετο δὲ καὶ θαύματα ἔγιναν μόνον διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματός του. Εἰς ἐκ τῶν Τούρκων, οἱ ὄποιοι παρηκολούθησαν τὸ μαρτύριον τοῦ Δημητρίου, ἐκ Καστορίας, προσῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐβαπτίσθη. Ἀλλὰ συλληφθεὶς ἐβασανίσθη καὶ ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως.

« Οἱ Νεομάρτυρες »

† Χρυσόστομος Παπαδόπουλος (διασκευὴ)

χριστού

91. Ο ΚΛΗΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1821

Η Ἐκκλησία κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας προσέφερεν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἀγωνιζόμενον ἔθνος ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως. Ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐπρωτοστάτησε πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ τυραννικοῦ ζυγοῦ. Καὶ προσέφερεν ὅλας τὰς δυνάμεις εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἱερῶν προσπαθειῶν τοῦ Γένους.

"Απειροι εἶναι οἱ κληρικοί, οἱ ὁποῖοι ὡς πρόβατα ἐπὶ σφαγὴν ὠδηγήθησαν εἰς τὸ μαρτύριον ὑπὸ τῶν αἱμοδιψῶν κατακτητῶν. Μόλις διεδίδετο ἡ φήμη ὅτι προητοιμάζετο ἔξεγερσις ἡ ἀνηγγέλλετο νίκη τοῦ σουλτάνου, ἀκράτητος ἔξεσπα ἡ μανία τῶν κατακτητῶν ἐναντίον τοῦ ἀόπλου χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἴδιας ἐναντίον τῶν κληρικῶν.

Πρῶτον θῦμα τῆς σουλτανικῆς θηριωδίας ἔπεσε, κατὰ τὴν 10ην Ἀπριλίου τοῦ 1821, ὅτε ἐωρτάζετο τὸ Πάσχα, ὁ σεπτὸς οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε'. Ταυτοχρόνως συνεμαρτύρησαν καὶ οἱ Μητροπολῖται Ἐφέσου Διονύσιος, Νικομηδείας Ἀθανάσιος, Ἀγγιάλου Εὐγένιος καὶ

Δέρκων Γρηγόριος. Ἐπὶ σειρὰν ἡμερῶν, ἐβδομάδων καὶ μηνῶν προσεφέροντο εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος αἱ Ἱεραὶ κεφαλαὶ ἐθνομαρτύρων ἱεραρχῶν καὶ ἄλλων, κατωτέρων, κληρικῶν.

Εἰς τὴν ἐποχὴν ἑκείνην τοῦ μαρτυρίου ἀναφέρεται καὶ τὸ ἀκόλουθον ὥραῖον δημοτικὸν ἄσμα. Εἰς τοῦτο περιγράφεται ἡ εἰσβολὴ τῶν Ἀράβων τοῦ Ἰμπραΐμ, κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1826, εἰς τὸν Δηρὸν τῆς Μάνης καὶ τὸ μαρτύριον καὶ ἡ κατάρα τοῦ ἑκεī πρωτοσυγκέλλου:

Στὸ ῥημοκλήσι τοῦ Δηροῦ
λειτούργα ὁ πρωτοσύγκελλος,
καὶ τ' ἄχραντα μυστήρια
ἔφερνε στὸ κεφάλι του,
ψάλλοντας τὸ χερουβικό.
Μόν' ἔξαφνα κι ἀνέλπιστα
Τοῦρκοι τὸν περιλάβανε,
κι ἔλαβε μόνον τὸν καιρὸν
καὶ σήκωσε τὰ χέρια του,
κι εἴπεκε: «Παντοδύναμε,
δυνάμωσε τοὺς Χριστιανούς,
τύφλωσε τοὺς Ἀγαρηγούς,
τὴν σημερινὴν ἡμέραν!»

Οἱ Τοῦρκοι ἀντισταθήκασι
κι ἤσαν στὴν ἄκραν τοῦ γιαλοῦ,
μὰ στὸ στερνὸ δειλιάσασι,
καὶ πέφτωσι στὴν θάλασσα,
σὰν τὰ τυφλὰ τετράποδα.
Γιατ' ἦταν θέλημα Θεοῦ
νὰ σακουσθῇ ἡ παράκλησις
τ' ἀγίου πρωτοσύγκελλου.

Ἐκατοντάδες σελίδες θὰ ἔχρειάζοντο διὰ νὰ ἀναγραφοῦν αἱ θανατώσεις καὶ τὰ μαρτύρια, ὅσα ὑπέστησαν οἱ κληρικοὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως. Εἰς ἐξ χιλιάδας ἀναβιβάζονται τὰ ἡρωικὰ αὐτὰ θύματα, τὰ ὅποῖα ὑπέμειναν μὲ γαλήνην καὶ γενναιότητα τὸ ὑπέρ πίστεως καὶ πατρίδος μαρτύριον.

Ἡ Ἐκκλησία ἔχει νὰ παρουσιάσῃ, ἐκτὸς τῶν θυμάτων, καὶ πλῆθος κληρικῶν καὶ μοναχῶν, οἱ ὅποιοι προέταξαν τὰ στήθη των κατὰ τοῦ ἔχθροῦ ἢ ἔγιναν ἀρχηγοὶ στρατιωτικῶν σωμάτων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν.

Ο Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς προσέφερεν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὴν κινδυνεύουσαν πόλιν τῶν Πατρῶν.

Ο ἐπίσκοπος Κιρνίτζης Προκόπιος ὤψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐπάνω εἰς τὰ μουσουλμανικὰ τεμένη (τζαμιά) τοῦ Γαστουνίου. Καὶ προσεκάλεσε τοὺς κατοίκους τῆς Ἡλιδος πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος.

Ο Ἀθανάσιος Διάκος ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὸ ξίφος τοῦ πολεμιστοῦ μαζὶ μὲ τὸν σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος.

Ο ἐπίσκοπος Σαλώνων Ἡσαΐας ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀλαμάνας.

Οἱ μοναχοὶ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου διεκρίθησαν διὰ τὸν ἡρωισμόν, μὲ τὸν ὅποιον ἀπέκρουσαν τὰς στρατιὰς τοῦ Ἰμπραΐμ.

Ο ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ ἐπονομασθεὶς Παπαφλέσσας, εἰς τοὺς κινδύνους ἀπόγητος καὶ εἰς τὴν δόξαν ἀκάθεκτος, ἥτο ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτας τῆς Ἐπαναστάσεως. Οὗτος ἔπεσεν ἡρωικῶς παρὰ τὸ Μανιάκι τῆς Μεσσηνίας, τὴν 20ὴν Μαΐου 1825, μαχόμενος μετὰ τῶν τριακοσίων του ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰμπραΐμ.

Ο Καρύστου Νεόφυτος, μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἥτο ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Καρύστου.

‘Ο Ταλαντίου Νεόφυτος καὶ ὁ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος εἰς διαφόρους μάχας. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Σάμου ἐπίσης, ὁ περίφημος ὡσαύτως ἐπίσκοπος τῶν Ρωγῶν Ἰωσήφ, ὁ ὅποῖς προσέφερε τὸν ἑαυτόν του θυσίαν κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου.

‘Ο Βρεσθένης Θεοδώρητος ἔσπευσεν εἰς Βαλτέτσιον ἐπὶ κεφαλῆς 800 Ἀγιοπετριτῶν καὶ Τσακώνων.

Καὶ πόσοι ἄλλοι!

«'Ημερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἐλλάδος» Δημήτριος Μπαλάνος (διασκευὴ)

92. ΤΟ ΧΡΥΣΟΥΝ ΜΕΤΑΛΛΙΟΝ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

Κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 29ης Δεκεμβρίου 1949 ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἀπένειμε τὸ χρυσοῦν μετάλλιον αὐτῆς — ὑπερτάτη τιμὴ — εἰς τοὺς μάρτυρας Ἑλληνας Ἱερεῖς, τοὺς ἀπὸ τοῦ 1941 μέχρι καὶ τοῦ 1949 θυσιασθέντας εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας.

‘Ο τότε Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας ἀείμνηστος καθηγητὴς Γεώργιος Π. Οίκονόμος εἶπε τὰ ἔξῆς:

«Χρυσοῦν μετάλλιον ἀπονέμει ὁμοθύμως ἡ Ἀκαδημία μετὰ θάνατον εἰς τὴν ἀιδίου μνήμης σεπτὴν ὁμάδα τῶν Ἑλήνων Ἱερέων, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τοῦ 1941 μέχρι σήμερον ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἐμαρτύρησαν· ἐκ τούτων ἄλλοι ἔτυφε-

κίσθησαν, ἄλλοι ἐσταυρώθησαν, ἄλλοι κατεκρεουργήθησαν και ἄλλοι ἐτάφησαν ζῶντες.

ΑΟ »Εἰς τὴν πολυάριθμον στρατιὰν τῶν καλλιγίκων μαρτύρων τῆς ἑλληνικῆς ὄρθοδόξου πίστεως καὶ τῆς πατρίδος νέα κατὰ τὸν πρόσφατον ἀγῶνα τοῦ "Ἐθνους προσετέθη ἐκατόμβη" αὕτη ἐλάμπρυνε τὴν ιστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Η νέα αὕτη σειρὰ τῶν θυσιῶν τοῦ Κλήρου μετὰ τῶν θυσιῶν τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ ἀποτελεῖ ἀληθῶς λαμπρὸν καὶ φωτοβόλον μνημεῖον τῆς ἑθνικῆς ἐνότητος, τὸ διποῖον μέλλει νὰ διδάσκῃ τὰς ἐπερχομένας Ἑλληνικὰς γενεὰς τὴν ὁδὸν πρὸς ἀρετὴν καὶ εὐκλεισιν. ΑΟ

Π Η Ἀκαδημία δὲν ήτο δυνατὸν νὰ παραβλέψῃ τὰς σκληρὰς θυσίας τῶν ιερέων, οἱ δόποιοι καὶ μόνοι εὑρεθέντες δὲν ἔκλονισθησαν οὔτε εἰς τὴν χριστιανικὴν αὐτῶν πίστιν οὔτε εἰς τὴν βαθεῖαν συναίσθησιν τοῦ καθήκοντος πρὸς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα. Ακολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀθανασίου Διάκου καὶ τῶν ἄλλων κληρικῶν μαρτύρων, ἔπεσαν ὡς γνήσιοι Χριστιανοὶ καὶ "Ἐλληνες".

»Ἐκεῖ, παρὰ τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἑθνομάρτυρος ιεράρχου Σμύρνης Χρυσοστόμου, θὰ ἀνεγερθῇ κάποτε, ἀσφαλῶς, ἀντάξιον μνημεῖον τῆς θυσίας ταύτης τῶν ιερέων.

»Τὸ μετάλλιον καταπιστεύει ἡ Ἀκαδημία εἰς χεῖρας τοῦ Μακαριωτάτου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Κυρίου Σπυρίδωνος, ὡς Ἀρχηγοῦ τῆς ἑλληνικῆς ὄρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἵνα παραμένῃ αἰωνία τῶν μαρτύρων ιερέων ἡ μνήμη».

«Η Ἐκκλησία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας» Κ. Α. Βοβολίης (διασκευή)

Μόνο οι Μαραθωνομάχοι
δὲν σ' ἐδόξασαν, Πατρίδα:
δὲν σ' ἐδόξασαν, μονάχοι
οἱ τριακόσιοι τοῦ Λεωνίδα.

Ἐβαστάξαν τὰ παιδιά σου,
παλληκάρια διαλεγμένα,
πάντα σὰν τὴ δρῦ τοῦ δάσου,
σὰν τοὺς βράχους ἔνα κι ἔνα.

"Ομοια ἀκλόνητοι κι ἀγνάντια
στῶν ἔχθρῶν τὴν ἄγρια φόρα
κι ὅμοια στέρεοι στὴν γιγάντια
καὶ κακὴ τῆς τύχης μπόρα.

'Αλλ' ἀκόμη πιὸ μεγάλη,
τῶν παιδιῶν σου ἡ δόξα ἐφάνη
σὰν μιὰν ἀλληγορικὴν ἄγια πάλη,
γιὰ ἔνα πιὸ ὅμορφο στεφάνι.

(2) Εἰς τὴν πάλη, ὅπου τὸ πνεῦμα
τ' οὐρανοῦ νικᾷ τὸν "Ἄδη,
τῆς ἀλήθειας μὲ τὸ ψέμα,
τοῦ φωτὸς μὲ τὸ σκοτάδι. *(3)*

Λορέντζος Μαβίλης

94. ΤΑ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

Τὰ Παναθήναια ἦσαν ἡ μεγίστη ἔορτὴ τῶν Ἀθηνῶν. Διεκρίνοντο εἰς μεγάλα καὶ μικρὰ Παναθήναια. Τὰ μικρὰ ἐωρτάζοντο κατ' ἔτος, τὰ μεγάλα ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος διήρκουν περισσοτέρας ἡμέρας ἀπὸ τὰ μικρά.

Τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἔορτῆς τῶν μεγάλων Παναθηναίων ἐγίνοντο διάφοροι μουσικοί, γυμνικοί καὶ ἴππικοί ἀγῶνες. Εἰς τοὺς μουσικούς ἀγῶνας ἀπηγγέλλοντο τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου. Καὶ ἡγωνίζοντο μεταξύ των αὐληταί, κιθαρίσται καὶ ἀοιδοί καὶ ἔψαλλον μὲ συνοδείαν αὐλοῦ ἢ κιθάρας. Οἱ γυμνικοί ἀγῶνες περιελάμβανον τὰ ἀγωνίσματα τοῦ δρόμου, τῆς πάλης, τοῦ παγχρατίου, τοῦ πεντάθλου. Εἰς τοὺς

ἀγῶνας αὐτοὺς ἡγωνίζοντο χωριστὰ οἱ ἄνδρες, οἱ ἔφηβοι καὶ οἱ παιδες. Οἱ ἵππικοὶ ἦσαν ἀγῶνες ἵππων μετ' ἀναβάτου ἢ ἵππων, οἱ ὅποῖοι ἔσυρον ἄρματα.

Ἐκτὸς τούτων ἀναφέρονται ἀκόμη καὶ οἱ ἑξῆς ἀγῶνες: ἡ πυρρίχη, δηλαδὴ ὅρχησις μὲ δπλα, καὶ ἡ λαμπαδηδρομία, ἥτοι δρόμος ἀνδρῶν, οἱ ὅποῖοι ἐκράτουν ἀνημμένας λαμπάδας. Ἀναφέρεται καὶ ὁ ἀγών εὐανδρίας, κατὰ τὸν ὅποῖον ἐκάστη τῶν δέκα φυλῶν παρουσίαζε μερικοὺς γέροντας· καὶ ἐνίκα ἐκείνη ἡ φυλή, ἥτις ἐπεδείκνυε τοὺς θαλερωτέρους καὶ ἀκμαιοτέρους.

Τὰ βραβεῖα, τὰ ὅποῖα ἐλάμβανον οἱ νικηταί, ἦσαν στέφανοι, χρήματα καὶ ἔλαιον ἀπὸ τὰς Ἱερὰς ἐλαίας τῆς Ἀθηνᾶς, αἱ ὅποιαι ἦσαν εἰς τὸν χῶρον τῆς Ἀκαδημίας, πλησίον τοῦ Κολωνοῦ.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν προσέφερον οἱ Ἀθηναῖοι μὲ μεγάλην πομπὴν τὸν πέπλον, τὸν ὅποῖον ὕφαινον εὔγενεῖς παρθένοι τῶν Ἀθηνῶν, λεγόμεναι ἐργαστῖναι. Ἡ προσφορὰ αὐτοῦ ἦτο ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἑορτῆς τῶν Παναθηναίων. Διὰ τοῦτο ἐφέρετο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν μὲ μεγάλην τελετήν.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ Ἀθηναῖοι ὅλοι καὶ πολλοὶ ξένοι συνηθροίζοντο εἰς τὸν ἔξω Κεραμεικὸν (πλησίον τῆς Ἁγίας Τριάδος) καὶ ἐκεῖ παρετάσσοντο εἰς τάξιν. Τὴν πομπὴν διηγύθυνον ἴδιαιτεροι ἄρχοντες, λεγόμενοι ἵεροποιοι. Ἐλάμβανον δὲ μέρος εἰς αὐτὴν καὶ οἱ ἄλλοι ἄρχοντες τῶν Ἀθηνῶν, Ἱερεῖς καὶ Ἱέρειαι, μάντεις διὰ τὰς θυσίας καὶ κήρυκες, οἱ ὅποιοι ἐφρόντιζον διὰ τὴν τάξιν. Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν πολιτῶν ἡκολούθουν ὡς δπλῖται. Ἔφερον δηλαδὴ ἀσπίδα καὶ λόγχην. Οἱ πλουσιώτεροι ἡκολούθουν ἔφιπποι καὶ μεταξὺ τούτων ἦσαν οἱ λαμπρότεροι καὶ ἀριστοκρατικώτεροι νέοι τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπ' αὐτοὺς συνεκροτεῖτο τὸ ἵππικὸν τῆς πόλεως. Τοὺς πεζοὺς ὠδήγουν οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ταξιαρχοὶ

καὶ τοὺς ἴππεῖς οἱ φύλαρχοι καὶ οἱ ἵππαρχοι. "Αλλοι τέλος ἥρχοντο καθήμενοι ἐπὶ τῶν πομπικῶν ζυγῶν, δηλαδὴ ἀρμάτων, ἐκ τῶν ὅποίων πολλὰ εἶχον διαγωνισθῆ εἰς τοὺς ἴππικούς ἄγῶνας τῶν προιγουμένων ἡμερῶν.

Εἰς τὴν πομπὴν ἐλάμβανον μέρος καὶ αἱ κανηφόροι, εὐγενεῖς Ἀθηναῖαι παρθένοι, αἱ ὅποιαι ἔφερον κάνιστρα καὶ ἄλλα σκεύη χρήσιμα εἰς τὰς θυσίας. Ἀπὸ τοὺς ξένους ἥκαλούθουν οἱ θεωροί, ἥτοι οἱ ἀντιπρόσωποι ξένων πόλεων, ιδίως τῶν ἀποικιῶν καὶ τῶν συμμάχων. Μέγα μέρος τῆς τελετῆς ἀπετέλουν τὰ ἱερεῖα, ἥτοι οἱ βόες καὶ τὰ πρόβατα, ποὺ προωρίζοντο διὰ τὰς θυσίας. Οἱ Ἀθηναῖοι προσέφερον ἔκατό μιθην (θυσίαν ἑκατὸν βοῶν). Αἱ ἀποικίαι καὶ αἱ πόλεις τῶν συμμάχων ἤσαν ὑποχρεωμέναι νὰ στέλλουν μίαν ἀγελάδα καὶ δύο πρόβατα ἑκάστη.

"Η πομπὴ αὕτη ἀνεχώρει ἀπὸ τὸν Κεραμεικὸν καὶ διὰ τοῦ Διπύλου εἰσήρχετο εἰς τὸν δρόμον. Ὁ δρόμος ἦτο πλατεῖα ὁδός, ἡ ὅποια ὠδήγει εἰς τὴν Ἀγορὰν (μεταξὺ Θησείου, στοᾶς Ἀττάλου καὶ Ἀρείου Πάγου), καὶ ἀπὸ τὴν Ἀγορὰν ἀνέβαινεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ὁ πέπλος τῆς Ἀθηνᾶς ἔως ἐκεῖ ἐφέρετο κρεμάμενος ὡς ιστίον ἀπὸ τὰς κεραίας πλοίου, τὸ ὅποιον ἔκινεῖτο ἐπὶ τροχῶν. "Οταν ἐφθανον εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Ἀκροπόλεως, κατεβιβάζετο ὁ πέπλος καὶ ἐφέρετο εἰς τὸν ναόν. Τὰ ζῶα, βόες καὶ πρόβατα, ἀνέβαινον ἐπίσης εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἐκεῖ ἐθυσιάζοντο. Καὶ τότε ὁ κῆρυξ μεγαλοφώνως ηὔχετο ὑπὲρ τῆς σωτηρίας καὶ ὑγείας τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων των. Κατόπιν τὰ κρέατα διεμοιράζοντο εἰς τοὺς πολίτας καὶ ἡ ἕορτὴ ἐτελείωνε διὰ γενικῆς εὐωχίας, κατὰ τὴν ὅποιαν ἔπινον ἀπὸ μεγάλα ποτήρια, λεγόμενα Παναθηναϊκά.

« Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν »

Χρῆστος Τσούντας (διασκευὴ)

95. ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝ

Δόξα στὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων,
παγκόσμιον φωτὸς πηγήν.

Δόξα στὸ πνεῦμα ἀνδρῶν νέων,
ποὺ δόξασαν αὐτὴν τὴν γῆν.

Μ' ἔκεινων τὴν λαμπρὰν σοφίαν,
μὲ τούτων τὴν ἀγία ὄρμή,
νέαν ἀς πλάσωμεν ἴστορίαν,
γεμάτη δόξα καὶ τιμή.

"Ἐχει στεφάνια ἡ δόξα ἀκόμη
στὸ δένδρο της τὸ ἱερό,
ἀπάτητοι τῆς δόξης δρόμοι
προσμένουγ νέο τολμηρό.

'Εμπρὸς στῶν ἔργων τὸν ἀγῶνα,
ἔκει ὁ πύρινος παλμός,
ἔκει τῆς νίκης ἡ κορώνα,
ἀθανασίας ἀσπασμός.

Αριστομένης Προβελέγγιος

96. Ο ΣΑΜΟΥΗΛ

‘Ο μόναχός οὗτος εἶναι τὸ τελευταῖον ὄλοκαύτωμα, τὸ
όποιον προσφέρει τὸ Σούλι εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος τὴν
ἡμέραν, ποὺ ἀποθυήσκει.

’Αφοῦ οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀλῆ τοῦ Τεπελενλῆ, ὁ Μουχτάρ
καὶ ὁ Βελῆς, ἐπέτυχον πολλοὺς ἐκ τῶν Σουλιωτῶν νὰ κατα-
στρέψουν καὶ ἄλλους νὰ ἀπομακρύνουν, μόνος ἀπέμεινεν ὁ
ἱερομόναχος Σαμουήλ. Ὁτο ἀποφασισμένος νὰ ταφῇ μετὰ
τῆς γλυκυτάτης πατρίδος του.

’Ανήρ ἀδάμαστος, ἀκαταμάχητος, μέχρι μανίας λα-
τρεύων τοὺς ἑλευθέρους βράχους του. Ἀφιερωμένος ἀπὸ νε-
ανικῆς ἡλικίας εἰς τὰ θεῖα, ἥνωσεν εἰς τὸν ἔαυτόν του τὸν
διπλοῦν χαρακτῆρα τοῦ πολεμιστοῦ καὶ τοῦ ἱερέως.

’Ητο τὸ τελευταῖον νῆμα, ἀπὸ τὸ ὄποιον ἐκρέμετο τὸ
πολυπαθὲς Σούλι κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς
του. Δι’ αὐτὸν ἀνεκηρύχθη τότε ὁ Σαμουήλ πολέμαρχος καὶ
ἀνέλαβε νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ Σούλι μέχρι θανάτου.

Εἰς τὴν αἵματηρὰν καὶ φονικωτάτην ἔφοδον τῶν Ἀλ-
βανῶν εἰς τὸ Κακοσούλι ἀνεδείχθη ὁ Σαμουήλ ἄγγελος θα-
νάτου. Καὶ ὅτε πᾶσα ἐλπὶς σωτηρίας ἐξέλιπεν, ἔθεσε τὸ
σῶμά του φραγμὸν μεταξὺ τῶν Μωαμεθανῶν καὶ ὀλίγων
Σουλιωτῶν. Καὶ οἱ Σουλιώται κατώρθωσαν μὲ τὴν γενναιό-
τητα αὐτὴν τοῦ Σαμουήλ νὰ ὀπισθιχωρήσουν καὶ νὰ διαφύ-
γουν τὴν μάχαιραν καὶ τὰ μαρτύρια.

’Ο Σαμουήλ, μαχόμενος πάντοτε μὲ πέντε μόνον συμ-
πολεμιστάς του, ἐπρόφθασε καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ Κούγκι,
πύργον κτισμένον ἐπὶ ἀποτόμου βράχου. Ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἀ-
ποθήκη πυρίτιδος καὶ ὅπλων. Τὸν πύργον τοῦτον, ἐντὸς τοῦ
ὄποιού του πάρχει καὶ ἐκκλησία εἰς τὸ δνομα τῆς ἀγίας Παρα-
σκευῆς, ἡ πατρὶς παρέδωκεν εἰς τὰς ιερὰς χεῖρας τοῦ Σα-

μουήλ. Καὶ ὁ μοναχὸς οὗτος εἶχεν δρκισθῆ δρκον θανάτου, ὅτι καμίᾳ ποτὲ ἀνθρωπίνη δύναμις δὲν θὰ τὸν ἡνάγκαζε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν πύργον.

Περικυκλωμένος ἀπὸ παντοῦ, ὑπέμενεν ὁ Σαμουὴλ ὁσα ἡ ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονὴ τοῦ ἀνθρώπου δύνανται νὰ ὑπομείνουν. Τὰ πολεμοφόδια ὠλιγόστευον ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν. Κουρασμένοι, τραυματισμένοι, δὲν εἶχον οὔτε σταγόνα ὕδατος νὰ δροσίσουν τὰ κατάξηρα καὶ φλογισμένα των χείλη. Ἡ στιγμὴ τῆς ἀγωνίας εἶχε φθάσει.

Τὴν 17ην Δεκεμβρίου τοῦ 1803 ὁ ιερομόναχος Σαμουὴλ μετὰ τῆς ἀγίας πεντάδος ἀναβαίνουν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ στεφανοῦνται ὑπὸ τοῦ Ὑψίστου ὡς μάρτυρες, ἀποθανόντες ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

«Βίος καὶ Ἔργα Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου»

(διασκευὴ)

97. Ο ΘΟΥΡΙΟΣ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

Δυσκόλως δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν σήμερον ποίαν ἐντύπωσιν ἐπροξένησαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ὑποδούλων τότε 'Ελλήνων τὰ πατριωτικὰ καὶ πολεμικὰ ἄσματα τοῦ Ρήγα.

Εἰς φιλέλλην διηγεῖται περὶ τούτου ἐπεισόδιον, τὸ ὅποιον ἤκουσεν ἀπὸ "Ελληνα, ὅστις περιῆλθε τὴν Μακεδονίαν, ὀλίγον χρόνον πρὸ τῆς ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

"Ἐφθασεν εἰς ἐν χωρίον καὶ ἔκει ἐφιλοξενήθη ἀπὸ ἔνα ἀρτοποιόν, τοῦ ὅποίου τὸ ἀρτοποιεῖον ἔχρησίμευε καὶ ὡς πανδοχεῖον. Βοηθὸς τοῦ ἀρτοποιοῦ ἦτο νέος τις Ἡπειρώτης, τοῦ ὅποίου ἡ ἀθλητικὴ ἐμφάνισις παρουσίαζε νέον μὲ ἀνδρικὴν καὶ γενναίαν ψυχήν. Ὁ Ἡπειρώτης οὗτος εἰς

στιγμὴν κατάλληλον ἐπλησίασε τὸν ὄδοιπόρον καὶ τὸν ἡρώ-
τησε:

- Ήξεύρεις νὰ διαβάζῃς;
- Ναι, ἀπήντησεν ἐκεῖνος.
- Ελθὲ μαζί μου, τοῦ εἶπε τότε καὶ τὸν ὠδήγησεν εἰς
ἀπόκεντρον καὶ σκιερὸν ἄκρον τοῦ κήπου.

Ἐκεῖ ἐκάθισαν ἐπὶ μιᾶς πέτρας καὶ ὁ νεανίας ἐξήγαγεν
ἀπὸ τὸ στῆθός του μικρὸν καὶ πολὺ παλαιὸν φυλλάδιον, τὸ
ὄποιον ἐκρέματο ἀπὸ τὸν λαιμόν του μὲ ράμμα. Ἡτο τὸ
πολεμικὸν ἄσμα, ὁ θούριος τοῦ Ρήγα, καὶ ἐζήτησε νὰ τὸν
ἀπαγγείλῃ εἰς αὐτὸν μεγαλοφώνωντας.

Ἡρχισε λοιπὸν ὁ ὄδοιπόρος νὰ ἀπαγγέλῃ μὲ τὸν ἐν-
θουσιασμὸν ἐκεῖνον, τὸν ὄποιον οἱ στίχοι τοῦ Ρήγα διήγει-
ρον εἰς πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν. Ἀφοῦ δὲ ἐτελείωσε τὴν
ἀπαγγελίαν, ἔμεινεν ἐκπληκτός ἐμπρὸς εἰς τὸ θέαμα, τὸ
ὄποιον παρουσίαζεν ἡ ὅψις τοῦ νέου Ἡπειρώτου.

Εἶχε σηκωθῆ καὶ ἵστατο ἐνώπιόν του ὡς ἄλλος τέλειος
ἄνθρωπος, ὡς ὑπεράνθρωπος. Δὲν ἦτο ὁ ἀπλοϊκὸς ὑπηρέτης
τοῦ ἀρτοποιοῦ. Εἶχε μεταμορφωθῆ εἰς εἰκόνα ἥρωος. Τὸ
πρόσωπόν του ἔλαμπεν ὡς πῦρ φλέγον, οἱ ὀφθαλμοί του ἐ-
σπινθροβόλουν, τὰ χείλη του ἔτρεμον, δάκρυα ἔβαπτον τὰς
παρειάς του καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς του καὶ τοῦ γυμνοῦ
του στήθους εἶχον ὀρθωθῆ. "Ιστατο ἀκίνητος, ὡς Ἄχιλλεύς.

— Πρώτην λοιπὸν φοράν ἀκούεις τὸν θούριον τοῦ Ρήγα;
ἡρώτησεν ὁ ταξιδιώτης.

— "Οχι· κάθε διαβάτην παρακαλῶ νὰ μοῦ τὸν εἴπῃ καὶ
πολλὰς φοράς τὸν ἤκουσα.

— Καὶ πάντοτε μὲ τὴν συγκίνησιν αὐτήν;

Ναι, πάντοτε! ἀπεκρίθη ὁ Ἡπειρώτης μὲ φωνὴν στα-
θερὰν καὶ νεῦμα ἀποφασιστικόν.

I. Γεννάδιος (κατὰ διασκευὴν)

98. ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

‘Ο πατήρ μου — ἔλεγεν ὁ Μπαρμπαδῆμος — κατήγετο ἀπὸ χωρίον τῆς Παρνασσίδος. “Εμενεν εἰς τὴν Ἀμφισσαν καὶ ἐμπορεύετο ἐκεῖ μέχρι τοῦ ἔτους 1807. Τότε ἡναγκάσθη νὰ φύγῃ διὰ νυκτὸς καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ἰθάκην, διὰ τὸν ἔξης λόγον:

Εἰς Τοῦρκος ἀγᾶς, ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Ἀμφίσσης, ἥγόρασε πολλὰ ἐμπορεύματα ἀπὸ τὸν πατέρα μου. Δὲν τὰ ἐπλήρωσεν ὅμως ἀμέσως καὶ ἡρνήθη ἐπειτα νὰ πληρώσῃ. ‘Ο πατήρ μου ἐπέμενε καὶ ἔφερε τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν Τοῦρκον δικαστήν, τὸν κατῆν. ‘Αλλ’ ὁ ἀγᾶς, ζητῶν πάντοτε πρόφασιν, ἔθεωρησε τοῦτο προσβολὴν. Τόσον δὲ ἐξηγγριώθη, ὥστε ἡπείλησεν ὅτι θὰ φονεύσῃ τὸν πατέρα μου καὶ θὰ καύσῃ τὸ κατάστημά του. Δὲν ἤθελε δὲ καὶ πολὺ διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπειλήν του. Καὶ ὁ πατήρ μου, ἀνησυχῶν ὅχι τόσον περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ὅσον περὶ τῆς μητρός μου, τοῦ μικροτέρου ἀδελφοῦ μου καὶ ἐμοῦ, μᾶς ἐπῆρε μίαν νύκτα τοῦ Νοεμβρίου σκοτεινήν. ‘Ἐπῆρε καὶ τὰ πολυτιμότερα ἐμπορεύματά του καὶ κατέβημεν εἰς τὸ Γαλαξίδιον. Καὶ ἀπ’ ἐκεῖ, διὰ τοῦ πλοίου ἐνὸς συγγενοῦς του, μετὰ δύο ἡμερῶν ταξίδιον, ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Ἰθάκην.

Τότε ἡμην μόλις δικτὼ ἐτῶν, ἀλλ’ ἐνθυμοῦμαι πολὺ καλὰ τὸ δυσάρεστον ἐκεῖνο ταξίδιον.

Εἰς τὴν Ἰθάκην εἶχομεν πλήρη ἀσφάλειαν καὶ συγγενεῖς ἐκεῖ ἀπὸ τὴν μητέρα μου. Καὶ μὲ τὴν βοήθειάν των ἐστρωσαν δλίγον κατ’ δλίγον αἱ ἐργασίαι τοῦ πατρός μου. ‘Αλλὰ τοῦτο δὲν ἤλαττωσε τὴν διαρκῆ λύπην του, ὅτι ἀφῆκε τὴν πατρίδα του. Καὶ ἔβραζε μέσα χρυμμένον τὸ μῖσος ἐναντίον τῶν Τούρκων. Μῖσος πατροπαράδοτον, τὸ διοῖον ἐδυνάμωνεν ἡ τελευταία αὐτὴ περίστασις.

Εἰς τὴν Ἰθάκην δὲ πατήρ μου ἐφρόντισε πῶς νὰ ἔχπαιδεύσῃ τὸν ἀδελφόν μου Ἀθανάσιον καὶ ἐμέ. Ὁ Ἀθανάσιος ἦτο τρία ἔτη μικρότερός μου καὶ δὲ πατήρ μου ἤθελε νὰ γίνῃ ιερεὺς. Ἐμὲ ἤθελε νὰ μὲ κάμη ἐμπορον, βοηθὸν εἰς τὴν ἐργασίαν του. Μᾶς ἔστειλεν εἰς τὴν οἰκίαν ἐνὸς γέροντος διδασκάλου, ὃπου μὲ πέντε - ἕξ ἄλλους μικρούς ἐμανθάνομεν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, κατήχησιν καὶ ἴστορίαν. Ὁ διδάσκαλος αὐτὸς δὲν ἦτο πολυμαθὴς καὶ σοφός, εἶχεν δύμας πολὺν ζῆλον. Ἐκτὸς τούτου, δὲν περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ μᾶς μάθῃ ἔνηρὰ γράμματα, ἀλλ’ ἐφρόντιζε πῶς νὰ μᾶς ἐμπνεύσῃ δύο μεγάλα αἰσθήματα: ἀγάπην πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν πατρίδα.

Τὸν ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη μὲ τὴν λευκὴν γενειάδα, μὲ τὴν φαλακρὰν κεφαλήν του, τὸν ἐνθυμοῦμαι ποὺ ἐσπινθήριζον οἱ ὄφθαλμοί του, ὅταν μᾶς ὡμίλει διὰ τὴν πατρίδα μας τὴν δουλωμένην. Μᾶς διηγεῖτο ὅτι ἦτο μεγάλη εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους, ὅτι αὐτὴ ἦτο πρώτη εἰς τὸν πολιτισμόν, ὅταν οἱ ἄλλοι ἤσαν βάρβαροι. Καὶ ἀνεστηλώνετο ἔξαφνα καὶ ἐφαίνετο νεώτερος, ὅταν μᾶς παρίστανε τὸν Λεωνίδαν νὰ πολεμῇ εἰς τὰς Θερμοπύλας, τὸν Θεμιστοκλέα νὰ τρέπῃ εἰς φυγὴν τὸν περσικὸν στόλον εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος, τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον νὰ κατακτᾷ τὴν Ἀσίαν. Καὶ ἔχαμήλωνε τὴν κεφαλὴν καὶ δάκρυα ἔτρεχον ἀπὸ τοὺς ὄφθαλμούς του, ὅταν ἤρχετο ἔπειτα εἰς τὰ μαῦρα ἔτη τῆς Ἑλληνικῆς ἴστορίας: τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου Παλαιολόγου, τὴν κατάκτησιν τῶν Τούρκων.

—Ἐχάθη πλέον ἡ Ἑλλάς, ἔλεγε μὲ ἀναστεναγμόν. Κατήντησε ταπεινὴ δούλη τῶν Τούρκων, αὐτὴ ἡ βασίλισσα τῆς Ἀνατολῆς!

‘Αλλ’ ἔξαίφνης ἀνεσήκωνε τὴν κεφαλήν, ὥσταν νὰ ἥκουε

μακρινήν φωνήν. Ἐκάρφωνε τὰ βλέμματα ὑψηλὰ πρὸς τὸν τοῖχον, ώσταν νὰ διέκρινε μακρινὸν σημεῖον. Καὶ μὲ φωνὴν ζωηρὰν καὶ μὲ δψιν φωτισμένην ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν προσέθετεν:

— "Οχι! δχι! δὲν εἶναι μακρὰν ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας. Ὁ σπόρος τοῦ Ρήγα θὰ φυτρώσῃ καὶ σεῖς θὰ θερίσητε τὸν καρπόν, δχι μὲ δρέπανα, ἀλλὰ μὲ ξίφη. Νὰ εἰπῆτε τὸν θούριόν του τώρα καὶ ἔπειτα νὰ σχολάσητε.

Καὶ δὲ γέρων διδάσκαλος μὲ φωνὴν τρέμουσαν ἀπὸ συγκίνησιν ἀπήγγελλε τοὺς φλογεροὺς στίχους καὶ ἡμεῖς ὅλοι μαζὶ τοὺς ἐπανελαμβάνομεν:

“Ως πότε, παλληκάρια, νὰ ζῶμεν στὰ στενά,
μονάχοι σὰν λιοντάρια στὶς ράχες στὰ βουνά!

‘Αλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν δὲ πατήρ μου, ἀν καὶ δὲν ἡξεύρεν ίστορίαν, μᾶς ὡμίλει ὅμως διὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν Σουλιωτῶν, διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770. Μᾶς ὡμίλει διὰ τὸν ἥρωα Λάζαρον Κατσώνην καὶ τὸν μάρτυρα Ρήγαν Φεραίον, διὰ τὰς φοβερὰς σκληρότητας τῶν Τούρκων. Μᾶς ἔλεγεν, δτι ἡ κατάστασις αὐτὴ δὲν ἡμπορεῖ νὰ διαρκέσῃ πλέον ἐπὶ πολύ. Καὶ δτι λίσως εἰς τὰς ἡμέρας ἡμῶν τῶν νέων ἥτο γραμμένον νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ ‘Ελλάς. Καὶ ἡ μήτηρ μου ἀκόμη μᾶς εἶχε μάθει εἰς τὴν προσευχὴν μας τὸ βράδυ νὰ προσθέτωμεν τὴν παράκλησιν:

— Παναγία μου, νὰ ἐλευθερώσῃς τὴν πατρίδα μας!

Καὶ δὲν ἡξεύρω διατί, δταν ἔλεγα τὰ λόγια αὐτὰ ἐμπρὸς εἰς τὰς εἰκόνας, ἥσθιανόμην κάτι εἰς ὅλον μου τὸ σῶμα ώσταν νὰ μ’ ἔβρεχεν ἔξαφνα παγωμένον νερόν.

‘Απὸ τὸ 1814 ἥρχισα νὰ βοηθῶ τὸν πατέρα μου εἰς τὴν ἐργασίαν του. “Ολην τὴν ἡμέραν ἔμενα εἰς τὸ κατά-

στημά μας κάτω εἰς τὴν προκυμαίαν. Καὶ μόνον ὅταν ἐνύκτωνεν ἐπηγαίναμεν εἰς τὴν οἰκίαν. "Ανθρωποι πολλοὶ ἥρχοντο εἰς τὸ κατάστημα. Οἱ περισσότεροι ἥρχοντο νὰ ἀγοράσουν ἐμπορεύματα, μερικοὶ διὰ νὰ ἰδουν τὸν πατέρα μου καὶ νὰ συνομιλήσουν ὀλίγον. Ἐγώ, ἀμα ἔβλεπα κανένα εἰς τὴν θύραν, εὐθὺς ἐκάρφωνα τὸ βλέμμα ἐπάνω του. Καὶ ἂν ἔβλεπα ὅτι ἔρχεται διὰ νὰ ἀγοράσῃ τίποτε, ἔτρεχα νὰ τὸν περιποιηθῶ. "Αν δμως ἥρχετο μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἀπλῆς ἐπισκέψεως καὶ συνομιλίας, ἐγύριζα ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δυσηρεστημένος. Διότι ἥρχετο νὰ μᾶς ἐνοχλήσῃ χωρὶς λόγον.

Μὲ μεγάλην περιέργειαν λοιπὸν εἶδα πρωίαν τινὰ τὸν πρῶτον—πρῶτον ἄνθρωπον, δ ὁποῖος εἰσῆλθεν εἰς τὸ κατάστημά μας. "Ητο μεσῆλιξ, μὲ μαύρην γενειάδα, σκεπασμένος μὲ μακρὸν χονδρὸν ἐπανωφόριον καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν ἐφόρει καλογερικὸν σκοῦφον. Ἐφαίνετο ὅτι ἡτο ξένος καὶ ὅτι ἥρχετο ἀπὸ ταξίδιον.

"Αμα τὸν εἶδα, εἶπα μέσα μου:

—'Εδῶ θὰ κάνωμε καλὴ δουλειὰ!

Καὶ ἔτρεξα γελαστὸς νὰ τὸν προϋπαντήσω. Αὔτὸς δμως μοῦ λέγει μὲ σοβαρὸν ὕφος:

—Ποῦ εἶναι δ πατήρ σου;

—'Εδῶ εἴμαι ἐγώ νὰ σᾶς ὑπηρετήσω εἰς ὅ,τι θέλετε· προστάξατε.

—Καλά, παιδί μου, σὲ εὐχαριστῶ, ἀλλὰ θέλω τὸν ὕδιον τὸν πατέρα σου, ἐπαναλαμβάνει δ ξένος μὲ σοβαρὸν καὶ προστακτικὸν τρόπον.

—Ο πατήρ μου ἦτο εἰς τὴν ἀποθήκην τοῦ καταστήματος. Καὶ ἤνοιγε μερικὰ κιβώτια μὲ παννικά, τὰ ὅποια μᾶς εἶχον ἔλθει ἀπὸ τὴν Τεργέστην. "Ἐτρεξα νὰ τὸν φωνάξω, πειραγμένος ὀλίγον ἀπὸ τὸν τρόπον τοῦ ξένου, δ ὁποῖος δὲν ἔκρινεν ἀξιον ἐμέ, ἀλλὰ ἥθελε τὸν πατέρα μου.

— Δεν πειράζει, εἶπεν ὁ ξένος, ἀφησέ τον εἰς τὴν ἐργασίαν του· πηγαίνων ἐγώ καὶ τὸν εύρισκω.

Καὶ ἐπροχώρησε κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ βάθος. Εἶδα ὅτι ἔδωκεν ἐν γράμμα εἰς τὸν πατέρα μου καὶ ὁ πατήρ μου τὸ ἀνεγίνωσκε μὲν προσοχήν. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν μοῦ ἐφάνη, ὅτι κάπως ἐταράχθη.

— Καθίσατε μίαν στιγμὴν καὶ τελειώνω, εἶπεν εἰς τὸ ξένον.

Τὸν ἔβαλε καὶ ἐκάθισεν ἐκεῖ πίσω εἰς τὴν ἀποθήκην καὶ ἔκλεισε τὴν θύραν, ἀφοῦ μοῦ εἶπε:

— Δῆμο, ὅποιος μὲν ζητήσῃ, εἰπὲ ὅτι ἔχω δουλειὰ καὶ νὰ ξαναπεράσῃ. Τὸν νοῦν σου ἔσυ εἰς τὸ κατάστημα.

Τί ἔλεγον ὅπίσω ἀπὸ τὴν κλειστὴν θύραν ἐπὶ δύο ὥρας ὁ πατήρ μου καὶ ὁ ἄγνωστος, δὲν ἡξεύρω. Θὰ ἥσαν ὅμως πολὺ σοβαρὰ πράγματα. "Οταν ἐπὶ τέλους ἤνοιξεν ἡ θύρα καὶ ἔξηλθεν ὁ ξένος διὰ νὰ φύγῃ, ἡ φυσιογνωμία τοῦ προσώπου του μοῦ ἐφάνη πολὺ συλλογισμένη. 'Ο ξένος ἐπέρασε πλησίον μου, ἐστάθη ἐμπρός μου καὶ μὲ ἐκοίταξε μὲ προσοχήν. "Επειτα μὲ ἐκτύπησε εἰς τὸν ὕμων καὶ εἶπε:

— Καρδιά, παλληκάρι μου!

Καὶ ἐχάθη.

'Ο τρόπος, μὲ τὸν ὅποιον μοῦ εἶπεν αὐτὰ τὰ λόγια, ἦτο παράξενος. 'Η ὅλη συμπεριφορὰ τοῦ ἄγνωστου μὲ ἔβαλεν εἰς ἀπορίαν καὶ ἀνησυχίαν. 'Ετόλμησα νὰ ἐρωτήσω τὸν πατέρα μου:

— Τὶ ἀνθρωπος εἶναι αὐτός;

'Αλλ' ἐκεῖνος μοῦ ἀπεκρίθη ξηρὰ - ξηρὰ καὶ μοῦ ἔκοψε πᾶσαν ἄλλην ἐρώτησιν:

— Καλὸς πατριώτης· μοῦ ἔφερε ἔνα γράμμα ἀπὸ τὸν Δεσπότην μας 'Ησαΐαν.

"Ἐκτοτε δὲν τὸν εἶδα πλέον τὸν ἀνθρωπὸν αὐτὸν παρὰ

τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1821. Εἰσῆλθε πάλιν μὲ τὸν ἵδιον τρόπον μίαν πρωίαν καὶ ὁ πατήρ μου τὸν ὀδήγησεν εἰς τὴν ἀποθήκην καὶ ἔμειναν ὡραν κλεισμένοι. "Επειτα ἐξῆλθε καὶ ἐστάθη ὀλίγον ἐμπρός μου. Μοῦ ἐφάνη ὅτι εἶχε πολὺ καταβληθῆ καὶ γηράσει, ἀφότου τὸν εἶχον ἰδεῖ διὰ πρώτην φοράν. Τώρα δὲν μὲ ἐκτύπησεν εἰς τὸν ὄμον· μὲ ἔχαιρέτισε διὰ χειραψίας καὶ μοῦ εἶπε σιγαλά:

— Δῆμο, ὅ, τι σοῦ εἰπῆ ὁ πατέρας σου, εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ προσταγὴ τῆς πατρίδος!

Καὶ ἐχάθη πάλιν.

Τόσον μὲ ἐτάραξαν οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ ξένου, ὥστε δὲν εἶχον νῦν νὰ ἔργασθῶ ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Τὸν πατέρα μου δὲν ἐτόλμησα νὰ τὸν ἔρωτήσω. Τὸν ἔβλεπα καὶ ἐκεῖνον πολὺ συγχισμένον. Καὶ μίαν στιγμὴν μοῦ ἐφάνη, ὅτι μὲ τὸν δάκτυλον ἐσπόγγισε τοὺς δακρυσμένους ὄφθαλμούς του.

Τέλος πάντων. Τὴν ἑσπέραν, ὅταν ἦτο ὥρα νὰ κλείσωμεν, μοῦ λέγει:

— Κλεῖσε ἀπὸ μέσα τὴν θύραν, βάλε τὸν λύχνον ἐκεῖ καὶ ἔλα κάθισε νὰ σοῦ εἰπῶ.

Αφοῦ ἔκαμα ὅπως μοῦ εἶπεν, ἀρχίζει μὲ φωνὴν τρέμουσαν ἀπὸ συγκίνησιν:

— Δῆμό μου, παιδί μου, ὅ, τι θὰ σοῦ εἰπῶ εἶναι μεγάλο μυστικόν. Γνωρίζω τὴν ψυχήν σου καὶ σοῦ τὸ ἐμπιστεύομαι. Δὲν εἶναι μυστικὸν ἴδιον μας· εἶναι τῆς πατρίδος. Δὲν θέλω νὰ μοῦ ὀρκισθῆς ὅτι θὰ τὸ κρατήσης. "Αν εἶχα τὴν παραμικρὰν ἀμφιβολίαν, δὲν θὰ σοῦ τὸ ἔλεγα. Λοιπὸν ἀκουσε. "Ολα εἶναι ἔτοιμα, εἰς ὀλίγον καιρὸν ἡ ἐπανάστασις θὰ ἀνάψῃ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐκδιωχθοῦν καὶ ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τοὺς τυράννους της. Τότε θὰ ἐπιστρέψωμεν πάλιν εἰς τὴν πατρίδα μας νὰ περάσωμεν ἐκεῖ τὰς τελευταίας μας ἡμέρας, ἀν τὸ θελήσῃ ὁ Θεός!"

‘Ο ζένος αὐτός, τὸν ὅποιον εῖδες σήμερον, εἶναι ἀξιος πατριώτης, ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Καὶ γυρίζει· ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ἀδελφώνει τοὺς ἄλλους πατριώτας εἰς τὴν ἰδέαν τῆς Ἐταιρείας. Σκοπὸς τῆς Ἐταιρείας εἶναι νὰ συνενώσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρους πατριώτας καὶ νὰ ἐργασθοῦν ὅλοι μαζὶ καὶ τὸ κατὰ δύναμιν ὃ καθεὶς διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος. Ἡ Ἐταιρεία ἔχει πολλοὺς καὶ μεγάλους προστάτας καὶ τὰ μέλη τῆς μετροῦνται κατὰ χιλιάδας εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Εύρωπην. Τί λέγεις λοιπόν;

“Οταν ἥκουον αὐτά, τὸ αἷμα ἀνέβαινεν εἰς τὴν κεφαλήν μου, ἡ καρδιά μου ἐκτύπα δυνατὰ εἰς τὰ στήθη. Ἀντὶ ἀλλης ἀπαντήσεως ἔπεσα εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ πατρός μου:

— Σὲ εὐχαριστῶ, πατέρα! ἐψιθύρισα.

Καὶ τὸν κατεφίλουν δακρυσμένος καὶ τὸν ηύχαριστουν, καὶ διὰ τὴν χαρμόσυνον εἴδησιν καὶ διὰ τὴν ἐμπιστοσύνην, τὴν ὅποιαν μοῦ ἐδείκνυε μὲ τὸ φανέρωμα τοῦ ἱεροῦ μυστικοῦ.

“Ἐπειτα ἀνετινάχθην ἐπάνω. Μία ἰδέα ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν μου:

— Πατέρα, ὅταν οἱ ἄλλοι θὰ πολεμοῦν ἔκει, ἐγὼ θὰ κάθωμαι μὲ τὸν πῆχυν ἐδῶ εἰς τὸ κατάστημα;

— “Οχι, παιδί μου, αὐτὴν τὴν προσβολὴν δὲν θὰ τὴν κάμω εἰς σὲ καὶ εἰς τὴν οἰκογένειάν μας. Ἐγὼ εἶμαι ἀνίκανος πλέον, ὁ ἀδελφός σου ὁ Ἀθανάσιος μικρὸς καὶ φιλάσθενος. Ἔσù θὰ πηγαίνης δι’ ὅλους μας, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα. Πρὸς τὸ παρὸν σιωπή! “Ἄς πηγαίνωμεν τώρα νὰ μὴ ἀνησυχοῦν, διότι ἀργοῦμεν. Εἶσαι μεγάλος, δὲν εἶσαι τώρα πλέον μικρός. Θάρρος καὶ φρόνησις, Δῆμό μου!

« Ὁ Μπαρμπαδῆμος »

Γεώργιος Λεοσίνης

99. Ο ΟΡΚΟΣ ΤΩΝ ΦΙΛΙΚΩΝ

Τὸ ὑποψήφιον μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ὁ δόκιμος, ὅπως ἐλέγετο, ὀδηγεῖται ὑπὸ τοῦ κατηγητοῦ του εἰς ἀσφαλὲς μέρος. Ἐκεῖ ὁ κατηγητὴς ἀναγινώσκει καὶ ὁ δόκιμος ἐπαναλαμβάνει «μὲ δόλον τὸ ἀνῆκον σέβας εἰς τὴν Ἱερότητα καὶ τὴν μεγαλειότητα τοῦ πράγματος» τὸν μέγαν δρκον, τὸν ἔξῆς:

«Ὀρκίζομαι, ἐνώπιον τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, οἰκειοθελῶς, ὅτι θέλω εἶναι ἐπὶ ζωῆς μου πιστὸς εἰς τὴν Ἐταιρείαν κατὰ πάντα. Νὰ μὴ φανερώσω τὸ παραμικρὸν ἀπὸ τὰ σημεῖα καὶ λόγους της· μήτε νὰ σταθῶ κατ’ οὐδένα λόγον ἢ ἀφορμὴ τοῦ νὰ καταλάβωσιν ἄλλοι ποτέ, ὅτι γνωρίζω τι περὶ τούτων, μήτε εἰς συγγενεῖς μου, μήτε εἰς Πνευματικὸν ἢ φίλον μου.

» «Ὀρκίζομαι, ὅτι εἰς τὸ ἔξῆς δὲν θέλω ἔμβη εἰς καμμίαν ἄλλην Ἐταιρείαν, ὅποιαδήποτε καὶ ἀν εἶναι, μήτε εἰς κανένα δεσμὸν ὑποχρεωτικόν. Καὶ μάλιστα, ὅποιονδήποτε δεσμὸν καὶ ἀν εἶχα, καὶ τὸν πλέον ἀδιάφορον εἰς τὴν Ἐταιρείαν, θέλω τὸν νομίζει ὡς οὐδέν.

» «Ὀρκίζομαι, ὅτι θέλω τρέφει εἰς τὴν καρδίαν μου ἀδιάλλακτον μῆσος ἐναντίον τῶν τυράννων τῆς Πατρίδος μου,

τῶν ὄπαδῶν καὶ τῶν ὁμοφρόνων μὲ τούτους. Θέλω ἐνεργεῖ
κατὰ πάντα τρόπον πρὸς βλάβην των καὶ αὐτὸν τὸν παντε-
λῆ ὅλεθρόν των, ὅταν ἡ περίστασις τὸ συγχωρήσῃ.

»Ορκίζομαι νὰ μὴ μεταχειρισθῶ ποτὲ βίᾳ διὰ νὰ συγ-
γνωρισθῶ μὲ κανέναν Συνάδελφον, προσέχων ἐξ ἐναντίας μὲ
τὴν μεγαλυτέραν ἐπιμέλειαν νὰ μὴ λανθασθῶ κατὰ τοῦτο,
γενόμενος αἴτιος ἀκολούθου τινὸς συμβάντος.

»Ορκίζομαι νὰ συντρέχω ὅπου εὕρω τινὰ Συνάδελφον μὲ
ὅλην τὴν δύναμιν καὶ τὴν κατάστασίν μου. Νὰ προσφέρω
εἰς αὐτὸν σέβας καὶ ὑπακοήν, ἀν εἶναι μεγαλύτερος εἰς τὸν
βαθμόν, καὶ, ἀν ἔτυχε πρότερον ἔχθρός μου, τόσον περισ-
σότερον νὰ τὸν ἀγαπῶ καὶ νὰ τὸν συντρέχω, ὅσον ἡ ἔχθρα
μου ἥθελεν εἶναι μεγαλυτέρα.

»Ορκίζομαι, ὅτι, καθὼς ἔγινα δεκτὸς εἰς τὴν Ἑται-
ρείαν, νὰ δέχωμαι παρομοίως ἄλλον Ἀδελφόν, μεταχειριζό-
μενος πάντα τρόπον καὶ ὅλον τὸν ἀπαιτούμενον καιρὸν ἑω-
σοῦ τὸν γνωρίσω "Ἐλληνα ἀληθῆ, θερμὸν ὑπερασπιστὴν τῆς
Πατρίδος, ἀνθρώπον ἐνάρετον καὶ ἄξιον ὅχι μόνον νὰ φυ-
λάττῃ τὸ Μυστικόν, ἀλλὰ νὰ κατηχήσῃ καὶ ἄλλον ὄρθιοῦ
φρονήματος.

»Ορκίζομαι νὰ μὴ ὠφελῶμαι κατ' οὐδένα τρόπον ἀπὸ
τὰ χρήματα τῆς Ἑταιρείας, θεωρῶν αὐτὰ ὡς ἱερὸν πρᾶγμα
καὶ ἐνέχυρον, ἀνήκον εἰς ὅλον τὸ "Ἐθνος" μου. Νὰ προφυ-
λάττωμαι παρομοίως καὶ εἰς τὰ λαμβανόμενα καὶ στελλόμε-
να ἐσφραγισμένα γράμματα.

»Ορκίζομαι νὰ μὴ ἔρωτῶ ποτὲ κανένα ἐκ τῶν Φιλικῶν
μὲ περιέργειαν, διὰ νὰ μάθω ποῦσα τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν
Ἑταιρείαν.

»Ορκίζομαι νὰ προσέχω πάντοτε εἰς τὴν διαγωγήν μου,
νὰ εἴμαι ἐνάρετος. Νὰ εὐλαβῶμαι τὴν θρησκείαν μου, χω-
ρὶς νὰ καταφρονῶ τὰς ξένας. Νὰ δίδω πάντοτε τὸ καλὸν

παράδειγμα. Νὰ συμβουλεύω καὶ νὰ συντρέγω τὸν ἀσθενῆ, τὸν δυστυχῆ καὶ τὸν ἀδύνατον. Νὰ σέβωμαι τὴν διοίκησιν, τὰ ἔθιμα, τὰ δικαστήρια καὶ τοὺς διοικητὰς τοῦ τόπου, εἰς τὸν ὄποιον διατρίβω.

» Τέλος πάντων, ὅρκίζομαι εἰς Σέ, ω̄ ιερὰ πλὴν τρισαθλία Πατρίς! Ὄρκίζομαι εἰς τὰς πολυχρονίους βασάνους σου. Ὄρκίζομαι εἰς τὰ πικρὰ δάκρυα, τὰ ὄποια τόσους αἰῶνας ἔχυσαν καὶ χύνουν τὰ ταλαίπωρα τέκνα Σου· εἰς τὰ ἴδια μου δάκρυα, χυνόμενα κατὰ ταύτην τὴν στιγμήν, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν Ἐλευθερίαν τῶν ὁμογενῶν μου, ὅτι ἀφιερώνομαι ὅλος εἰς Σέ! Εἰς τὸ ἔξῆς σὺ θέλεις είσαι ἡ αἰτία καὶ ὁ σκοπὸς τῶν διαλογισμῶν μου. Τὸ δνομά σου εἶναι ὁ ὁδηγὸς τῶν πράξεών μου καὶ ἡ εὐτυχία σου εἶναι ἡ ἀνταμοιβὴ τῶν κόπων μου. Ἡ Θεία δικαιοσύνη ἀς ἔξαντλήσῃ ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλήν μου ὅλους τοὺς κεραυνοὺς τῆς, τὸ δνομά μου νὰ εἶναι εἰς ἀποστροφὴν καὶ τὸ ὑποκείμενόν μου ἀντικείμενον τῆς κατάρας καὶ τοῦ ἀναθέματος τῶν ὁμογενῶν μου, ἃν ἵσως λησμονήσω εἰς μίαν στιγμὴν τὰς δυστυχίας των καὶ δὲν ἔκπληρώσω τὸ χρέος μου. Τέλος ὁ θάνατός μου ἀς εἶναι ἄφευκτος τιμωρία τοῦ ἀμαρτήματός μου διὰ νὰ μὴ μολύνω τὴν ἀγιότητα τῆς Ἐταιρείας μὲ τὴν συμμετοχήν μου».

« Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας »

Ιωάννης Φιλήμων

100. Η ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΤΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ

“Ηλθεν δέ ὡρα τῆς ἐπισήμου κηρούξεως τοῦ πολέμου.
Ηλθεν δέ ὡρα νὰ πραγματοποιηθῇ ὁ ὄρκος τῶν Φιλικῶν.

‘Ο τελευταῖος τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὑπερεμάχησε τῷ 1453 μὲ πεποίθησιν πρὸς τὸ θεῖον καὶ αὐταπάρνησιν, ἐνῷ ἔπιπτεν δέ αὐτοκρατορία.

Μὲ τὴν αὐτὴν πίστιν πρὸς τὸ θεῖον καὶ μὲ τὴν ἴδιαν αὐταπάρνησιν, ὁ πρῶτος τῶν ἐπιζώντων Ὅψηλαντῶν Ἀλέξανδρος ρίπτεται εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀναστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας καὶ ἀπευθύνει τὴν ἑξῆς προκήρυξιν:

«Μάχου ὑπέρ πίστεως καὶ πατρίδος!

»“Η ὡρα ἥλθεν, ὡς ἀνδρες Ἑλληνες! Πρὸ πολλοῦ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, πολεμοῦντες ὑπέρ τῶν ἴδιων δικαιωμάτων καὶ ἐλευθερίας αὐτῶν, μᾶς προσεκάλουν εἰς μίμησιν.

»Αὐτοί, καίτοι ὁπωσοῦν ἐλεύθεροι, προσεπάθησαν μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις τῶν νὰ αὔξήσουν τὴν ἐλευθερίαν καὶ δι’ αὐτῆς πᾶσαν αὐτῶν τὴν εὐδαιμονίαν. Οἱ ἀδελφοί μας καὶ φίλοι εἰναι πανταχοῦ ἔτοιμοι. Οἱ Σέρβοι, οἱ Σουλιῶται καὶ ὅλη δέ Ἡπειρος ὅπλοι φοροῦντες μᾶς περιμένουν. “Ἄς ἐνωθῶμεν λοιπὸν μὲ ἐνθουσιασμόν! Ἡ πατρὶς μᾶς προσκαλεῖ. Ἡ Εὐρώπη, προσηλώνουσα τοὺς ὀφθαλμούς της εἰς ἡμᾶς, ἀπορεῖ διὰ τὴν ἀκινησίαν μας. “Ἄς ἀντηχήσουν λοιπὸν ὅλα τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν ἥχον τῆς πολεμικῆς μας σάλπιγγος καὶ αἱ κοιλάδες ἀπὸ τὴν τρομερὰν κλαγγὴν τῶν ὅ-

πλιν μας. Ή Εύρωπη θέλει θαυμάσει τὰς ἀνδραγαθίας μας, οἱ δὲ τύραννοι ἡμῶν, τρέμοντες καὶ ὥχροί, θέλουν φύγει ἀπὸ μπρός μας.

» Οἱ φωτισμένοι λαοὶ τῆς Εύρωπης ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἴδιας εὐδαιμονίας· καὶ, πλήρεις εὐγνωμοσύνης διὰ τὰς πρὸς αὐτοὺς τῶν προπατόρων μας εὐεργεσίας, ἐπιθυμοῦν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Ήμεῖς, φαινόμενοι ἄξιοι τῆς προπατορικῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ παρόντος αἰῶνος, εἴμεθα εὐέπιπιδες νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ὑπεράσπισιν αὐτῶν καὶ βοήθειαν. Πολλοὶ ἔκ τούτων φιλελεύθεροι θέλουν ἔλθει διὰ νὰ ἀγωνισθοῦν μὲ ἡμᾶς. Κινηθῆτε, ὃ φίλοι, καὶ θέλετε ἵδεī μίαν κραταιὰν δύναμιν νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ δίκαια μας. Θέλετε ἵδεī καὶ ἔξ αὐτῶν τῶν ἔχθρῶν μας πολλούς, οἵτινες, παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν δικαίαν μας αἰτίαν, νὰ στρέψουν τὰ νῶτα πρὸς τὸν ἔχθρὸν καὶ νὰ ἐνωθοῦν μὲ ἡμᾶς. "Ας παρουσιασθοῦν μὲ εἰλικρινὲς φρόνημα· ἡ πατρὶς θέλει τοὺς ἔγκολπωθῆ.

» "Ω ἀνδρεῖοι καὶ μεγαλόψυχοι "Ελληνες! "Ας σχηματισθοῦν φάλαγγες ἔθνικαι· ἀς ἐμφανισθοῦν πατριωτικαὶ λεγεῶνες, καὶ θέλετε ἵδεī τοὺς παλαιοὺς ἔκείνους κολοσσοὺς τοῦ δεσποτισμοῦ νὰ πέσουν ἔξ ἴδιων ἀπέναντι τῶν θριαμβευτικῶν μας σημαιῶν. Εἰς τὴν φωνὴν τῆς σάλπιγγός μας ὅλα τὰ παράλια τοῦ Ιονίου καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους θέλουν ἀντηχήσει· τὰ ἔλληνικὰ πλοῖα, τὰ ὅποῖα ἐν καιρῷ εἰρήνης ἤξευραν νὰ ἐμπορεύωνται καὶ νὰ πολεμῶσι, θέλουσι σπείρει εἰς ὅλους τοὺς λιμένας τοῦ τυράννου τὸ πῦρ καὶ τὴν μάχαιραν, τὴν φρίκην καὶ τὸν θάνατον.

» Ποία "Ελληνικὴ ψυχὴ θ' ἀδιαφορήσῃ εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς πατρίδος; Εἰς τὴν Ρώμην εἰς τοῦ Καίσαρος φίλος, σείων τὴν αἰματωμένην χλαμύδα τοῦ τυράννου, ἐγέρει τὸν λαόν. Τί θέλετε κάμει σεῖς, ὃ "Ελληνες, πρὸς τοὺς ὄποιους

ἡ πατρὶς γυμνὴ μὲν δεικνύει τὰς πληγάς της, μὲ δισκεκομμένην δὲ φωνὴν ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν τῶν τέκνων της:

» Στρέψατε τοὺς ὀφθαλμούς σας, ὡς συμπατριῶται, καὶ ἔδετε τὴν ἐλεεινήν μας κατάστασιν!

» "Ιδετε ἐδῶ τοὺς ναοὺς καταπατημένους, ἐκεῖ τὰ τέκνα μας ἀρπαζόμενα, τοὺς οἰκους μας γεγυμνωμένους, τοὺς ἀγρούς μας λεηλατημένους καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐλεεινὰ ἀνδράποδα! Εἰναι καιρὸς νὰ ἀποτινᾶξωμεν τὸν ἀφόρητον τοῦτον ζυγόν, νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν πατρίδα, τὰ κρημνίσωμεν ἀπὸ τὰ νέφη τὴν ἡμισέληνον, διὰ νὰ ὑψώσωμεν τὸ σημεῖον, δι’ οὓ πάντοτε νικῶμεν, λέγω τὸν Σταυρόν, καὶ οὕτω νὰ ἐκδικήσωμεν τὴν πατρίδα καὶ τὴν ὄρθόδοξον ἡμῶν πίστιν ἀπὸ τὴν ἀσεβῆ τῶν βαρβάρων καταφρόνησιν.

» Μεταξὺ ἡμῶν εὔγενέστερος εἴναι ὅστις ἀνδρειοτέρως ὑπερασπίσῃ τὰ δίκαια τῆς πατρίδος καὶ ὡφελιμωτέρως τὴν δουλεύση. Τὸ ἔθνος συναθροιζόμενον θέλει ἐκλέξει τοὺς δημογέροντάς του καὶ εἰς τὴν ὑψίστην ταύτην βουλὴν θέλουσιν ὑπακούει δλαι αἱ πράξεις μας. "Ἄς κινηθῶμεν λοιπὸν μὲ ἐν κοινὸν φρόνημα! Οἱ πλούσιοι ἀς καταβάλωσι μέρος τῆς ἴδιας περιουσίας, οἱ ἱεροὶ ποιμένες ἀς ἐμψυχώσουν τὸν λαὸν μὲ τὸ ἔδιόν των παράδειγμα καὶ οἱ πεπαιδευμένοι ἀς συμβουλεύσουν τὰ ὡφέλιμα. Οἱ δὲ εἰς ξένας Αὔλας ὑπουργοῦντες στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ὁμογενεῖς, ἀποδίδοντες τὰς εὐχαριστίας, εἰς ἓν ἔκαστος ὑπουργεῖ δύναμιν, ἀς δρμήσουν δλοι εἰς τὸ ἀνοιγόμενον ἥδη μέγα καὶ λαμπρὸν στάδιον καὶ ἀς συνεισφέρουν εἰς τὴν πατρίδα τὸν χρεωστούμενον φόρον· καὶ ὡς γενναῖοι ἀς ὄπλισθοῦν δλοι, ἀνευ ἀναβολῆς καιροῦ, μὲ τὸ ἀκαταμάχητον ὄπλον τῆς ἀνδρείας, καὶ ὑπόσχομαι ἐντὸς δλίγου τὴν νίκην καὶ μετ’ αὐτὴν πᾶν ἀγαθόν.

» Μὲ τὴν ἔνωσιν, ὡς συμπολῖται, μὲ τὸ πρὸς τὴν Ἱεράν σκείαν σέβας, μὲ τὴν πρὸς τοὺς νόμους καὶ τοὺς στρατηγούς

ύποταγήν, μὲ τὴν εὔτολμίαν καὶ σταθερότητα, ἡ νίκη μας εἶναι βεβαία καὶ ἀναπόφευκτος. Αὐτὴ θέλει στεφανώσει μὲ δάφνας ἀειθαλεῖς τοὺς ἡρωικοὺς ἀγῶνας μας· αὐτὴ μὲ χαρακτῆρας ἀνεξαλείπτους θέλει χαράξει τὰ ὄνόματα ὑμῶν εἰς τὸν ναὸν τῆς ἀθανασίας διὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἐπερχομένων γενεῶν. Ἡ πατρὶς θέλει ἀνταμείψει τὰ εὔπειθη καὶ γνήσια της τέκνα μὲ τὰ βραβεῖα τῆς δόξης καὶ τῆς τιμῆς, τὰ δὲ ἀπειθῆ καὶ κωφεύοντα εἰς τὴν τωρινήν της παράκλησιν θέλει ἀποκηρύξει, ὡς νόθα καὶ ἀσιανὰ σπέρματα, καὶ θέλει παραδώσει τὰ ὄνόματά των, ὡς ἀλλων προδοτῶν, εἰς τὸν ἀναθεματισμὸν καὶ κατάραν τῶν μεταγενεστέρων.

» "Ας καλέσωμεν λοιπὸν ἐκ νέου, ὃ ἀνδρεῖοι καὶ μεγαλόψυχοι" Ἐλληνες, τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν κλασσικὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος. "Ας συγκροτήσωμεν μάχην μεταξὺ τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῶν Θερμοπυλῶν!" Ας πολεμήσωμεν εἰς τοὺς τάφους τῶν πατέρων μας, οἱ δόποιοι, διὰ νὰ μᾶς ἀφήσωσι ἐλευθέρους, ἐπολέμησαν καὶ ἀπέθανον ἔκει!

» Τὸ αἷμα τῶν τυράννων δὲν εἶναι δεκτὸν εἰς τὴν σκιὰν τοῦ Θηβαίου Ἐπαμεινάνδου καὶ τοῦ Ἀθηναίου Θρασυβούλου, οἵτινες κατετρόπωσαν τοὺς τριάκοντα τυράννους, εἰς ἔκείνας τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν τριακοσίων, οἵτινες κατέκοψαν τοσάκις τοὺς ἀναριθμήτους στρατοὺς τῶν βαρβάρων Περσῶν, τῶν δόποιων τοὺς βαρβαρώτερους καὶ ἀνανδροτέρους ἀπογόνους πρόκειται εἰς ἥμας σήμερον μὲ πολὺ μικρὸν κόπον νὰ ἔξαφανίσωμεν ἔξ δόλοκλήρου.

» Εἰς τὰ ὅπλα λοιπόν, φίλοι, ἡ πατρὶς μᾶς προσκαλεῖ!

Τὴν 24ην Φεβρουαρίου 1821

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

101. ΤΑ ΕΤΗ ΤΗΣ ΝΕΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΙΑΚΟΥ

Δεκαέξι ἦ δεκαεπτά ἐτῶν ἦτο ὁ Ἀθανάσιος, ὅτε πρῶτον προσῆλθεν εἰς τὴν Μονὴν Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Δὲν προσῆλθε νὰ ἀσπασθῇ τὸν μοναχικὸν βίον, ἀλλὰ νὰ διδαχθῇ παρά τινος καλογήρου τὴν Ὁκτώηχον καὶ τὸ Ψαλτήριον. Ὁ καλόγυρος αὐτὸς ἔξεπλήρωνε χρέη διδασκάλου, ὅπως συνέβαινε καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ὅπηρέτει ὅμως ὁ Ἀθανάσιος κάποτε τὴν Μονὴν καὶ τοὺς καλογήρους καὶ ἑκάστην ἑορτὴν προσήρχετο καὶ ἔψαλλεν ἐκεῖ ἢ ἔλεγε τὸν Ἀπόστολον.

Μίαν φοράν ἔτυχε νὰ περιοδεύῃ τὰ μέρη ἐκεῖνα ὁ Δεσπότης Λιδωρικίου, ως ἐλέγετο τότε ὀλόκληρος ἡ σημερινὴ Δωρίς, ὅστις ἤκουσε τὸν Ἀθανάσιον νὰ λέγῃ τὸν Ἀπόστολον. Ὁ Δεσπότης τόσον ἐμαγεύθη ἀπὸ τὸ σεμνὸν ἥθος τοῦ νεανίου καὶ τὴν ἔξαισίαν φωνήν του, ὥστε τοῦ ἐπρότεινε νὰ τὸν χειροτονήσῃ διάκονον. Ὁ νεανίας, ὁ ὄποιος μόνον τὸν τίτλον ἀναγνώστου ὠνειρεύετο, ἐδέχθη χαίρων τὸν βαθμὸν τοῦ διακόνου, ἔμεινεν εἰς τὴν Μονὴν καὶ ἀφιερώθη εἰς τὸ μοναχικὸν στάδιον.

Μετὰ καιρόν, μίαν Κυριακήν, ἔτυχε νὰ γίνεται γάμος εἰς τὴν Ἀρτοτίναν, ὅπου ἐπυροβόλουν ὅλοι, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, διασκεδάζοντες. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς ἦλθε καὶ ὁ Διάκος ἀπὸ τὴν Μονὴν μὲ τὸν κοντὸν «τσάγγρον» του. Ἐκ τινος πυροβολισμοῦ συνέβη νὰ φονευθῇ ὁ υἱὸς τῆς Κουτσουγιάνναινας. Αὕτη ἦτο ἐκ Κωσταρίτσης, κώμης τῆς Δωρίδος, δύο ὥρας ἀπεχούσης τῆς Ἀρτοτίνης, ἐξ ἴσχυρᾶς οἰκογενείας. Ὁ φόνος ἀπεδόθη ὅμοφώνως παρ’ ὅλων, Τούρκων καὶ Χριστιανῶν, εἰς τὸν Διάκονον, ὅστις ἤρχισε νὰ κρύπτηται εἰς τὰ πέριξ, ἔνεκα τῆς καταζητήσεως τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων. Δὲν ἐξεδύθη ὅμως τὰ ράσα καὶ ἐξηκολούθει τὴν διακονίαν του εἰς τὴν Μονήν.

Κατὰ τὴν 15ην Αὔγουστου ἐτελεῖτο εἰς Ἀρτοτίναν ἐπὶ Τουρκοκρατίας λαμπρὰ πανήγυρις πρὸς τιμὴν τῆς Παναγίας. Κατ’ αὐτὴν συνέρρεον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Δωρίδος πολυάριθμοι προσκυνηταί. Ὁ Διάκος, πληροφορηθεὶς ὅτι δὲν ὑπῆρχον τὰ ἀποσπάσματα εἰς τὴν πόλιν, ἐφανερώθη, καὶ ἤρχισε μετ’ ἄλλων νέων νὰ ρίπτῃ τὸ «λιθάρι» εἰς τὸ «ἄπλωμα» τῆς κώμης. Ἄλλ’ οἱ Τούρκοι εἶχον κρυφθῆ εἰς τοὺς πλησίους βράχους. Καὶ ὅτε ἐνόμισαν κατάλληλον τὴν περίστασιν, ὥρμησαν πολυάριθμοι καὶ συνέλαβον τὸν Διάκονο καὶ τὸν μετ’ αὐτοῦ Καφέτζον, καταδιωκόμενον καὶ τοῦτον

δι' ἄλλα αἴτια. Αύθημερὸν ἔφερον αὐτοὺς δεσμίους εἰς τὸν Φεράτ ἐφένδην, διοικητὴν Λιδωρικίου, ὃ δποῖος ἔρριψεν ἀμφοτέρους εἰς μικρὰν φυλακήν, τῆς ὅποιας ἀκόμη σώζονται τὰ χαλάσματα.

‘Ο Διάκος εὐθὺς παρετήρησεν ὅτι τὸ σανίδινον κιγκλίδωμα τοῦ μικροῦ των παραβάτων εἶχε σαπίσει καὶ τὴν νύκτα ἔθραυσε διὰ τῆς χειρός του ἀθορύβως δύο σανίδας καὶ, εὔσταλῆς καθὼς ἦτο καὶ λεπτός, ἐπήδησε πρὸς τὰ ἔξω, ἀφοῦ εἴδοποιησε καὶ τὸν σύντροφόν του. ‘Ο Καφέτζος ὅμως ἦτο χονδρὸς πολὺ καὶ δυσκίνητος καὶ ἦτο εἰς αὐτὸν ἀδύνατον νὰ ὀλισθήσῃ ἐκ τῆς μικρᾶς ἐκείνης ὁπῆς. ‘Ο Διάκος ὅμως, σύρων αὐτὸν ἐκ τῶν ἔξω, ἥδυνήθη νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ, ἀφοῦ ἔσπασε τὰ δεσμά του. ‘Ομοῦ τότε διὰ νυκτὸς ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν καὶ, ἀνελθόντες εἰς τὰ ὅρη, ἔφθασαν τὸ γλυκοχάραγμα εἰς τὸ «λημέρι» τοῦ ἀκουστοῦ εἰς τὴν Δωρίδα κλέφτου Τσάμ Καλογήρου.

‘Ο Τσάμ Καλόγηρος κατήγετο ἐξ Ἡπείρου. ‘Ο «ταϊφᾶς» του ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἑβδομήκοντα καλὰ παλληκάρια, μεταξὺ τῶν ὅποιων ἦσαν καὶ ὁ Γούλας καὶ ὁ Σκαλτσοδῆμος.

“Οτε οἱ δύο φυγάδες ἔφθασαν ἐκεῖ, ἐζήτησαν νὰ συγκαταριθμηθοῦν εἰς τὸν ταϊφᾶ. Καὶ τὸν μὲν Καφέτζον ἐδέχθησαν μετὰ χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ, διότι ἔκαμεν εἰς αὐτοὺς ἐντύπωσιν τὸ ἀρρενωπὸν παράστημά του. Τὸν Διάκονον ὅμως ἐδέχθησαν κατὰ χάριν, λέγοντες ὅτι ἦτο καλὸς διὰ νὰ μεταφέρῃ ὕδωρ.

— “Αει, καλὸς εἶσαι καὶ σὺ γιὰ τ' ἀσκί, εἶπον περιφρονητικῶς.

Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐδόθη εἰς τὸν Διάκονον ἀφορμὴ νὰ ἀποδείξῃ ὅλως τὸ ἐναντίον. Δηλαδὴ εἰς τὴν Ζελίτσαν, κώμην τῶν Κραβάρων, ἔγινε κρατερὰ συμπλοκὴ μεταξὺ κλεφτῶν καὶ πολυαρίθμων Τούρκων. Οἱ κλέφται διεσκορπίσθησαν νι-

κηθέντες ύπό τῆς ἀνωτέρας δυνάμεως τοῦ ἔχθροῦ καὶ ὁ κα-
πετάνιος ἐπληγώθη σοβαρῶς εἰς τὸν πόδα καὶ ἔκινδύνευσε
νὰ αἰχμαλωτισθῇ.

‘Ο Διάκος τότε κατώρθωσε διὰ τῆς τόλμης του νὰ λά-
βῃ ἐπ’ ὅμων τὸν πληγωθέντα καὶ διερχόμενος διὰ μέσου
τῶν ἔχθρῶν ἕιφρήρης ἐπέτυχε νὰ φάσῃ σῶος μετ’ αὐτοῦ εἰς
Γραμμένην ’Οξεύαν.’ Η τοποθεσία αὐτὴ εἶναι ράχις ὑψηλή,
κατάφυτος ἀπὸ ὅξας, ἀπέχουσα δύο ὥρας τῆς ’Αρτοτίνης.
Ἐπ’ αὐτῆς συνηθρίσθησαν καὶ οἱ διασπαρέντες κλέφται καὶ
ἐνώπιον ὅλων ὡμολόγησεν ὁ Τσάμη Καλόγηρος τὴν ἔξοχον
ἀνδρείαν τοῦ Διάκου καὶ τὸν ὑπέδειξεν ἐν ὥρᾳ θανάτου ὡς
διάδοχόν του.

‘Αλλὰ μετ’ ὅλιγον οἱ κλέφται, ἀναγκασθέντες ύπὸ τῆς
ἐπιμόνου καταδιώξεως τῶν ἔχθρικῶν ἀποσπασμάτων, διε-
μοιράσθησαν εἰς ἀποσπάσματα ἦ, ὡς ἐλέγοντο, «μπουλού-
κια». “Ἐν ἀπόσπασμα ἀπετέλεσαν τότε ὁ Διάκος, ὁ Γούλας
καὶ ὁ Σκαλτσοδῆμος, ἐξ ’Αρτοτίνης καὶ οὗτος. Περὶ αὐτοῦ
μάλιστα λέγεται ὅτι κατὰ τὸν ἀρματολικόν του βίον καὶ ἐ-
πειτα ἐπὶ τῆς ’Επαναστάσεως μέχρι τοῦ 1872, ὅτε ἀπέθανε,
δὲν «ἐπροσκύνησε καθόλου εἰς τοὺς Τούρκους».

Κατ’ ἔκείνην τὴν ἐποχὴν ἦλθεν εἰς τὸν Διάκονον ἡ εἰδή-
σις τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του καὶ ἐνὸς ἀδελφοῦ του, τοῦ
’Αποστόλη. ‘Ο Διάκος εἶχε δύο ἀδελφούς, τὸν Δῆμον, ὁ ὄ-
ποιος ἐπωνομάσθη Μασαβέτας, καὶ τὸν ’Αποστόλην, καὶ
δύο ἀδελφάς, τὴν Καλομοῖραν καὶ τὴν Σοφίαν. ‘Ο πατὴρ
μετὰ τοῦ Δήμου καὶ τοῦ ’Αποστόλη εἶχον ἀσπασθῆ τὸν ποι-
μενικὸν βίον καὶ ἔτυχε νὰ εἶναι τότε μετὰ τῶν ποιμνίων των
εἰς τὰ «χειμαδιά». Μίαν πρωίαν εἶχον ἐπισκεφθῆ αὐτοὺς δέ-
κα ἐκ τῶν πέριξ κλεφτῶν, εἰς τοὺς ὄποιους προσέφερον τὴν
καρδάραν πλήρη γάλακτος νὰ πίουν. ‘Αλλὰ κατ’ ἔκείνην τὴν

ώραν ἔτυχε νὰ διέρχηται τὸν δρόμον ἀπόσπασμα ἐχθρικόν,
κατὰ τοῦ ὁποίου ὥρμησαν οἱ ποιμενικοὶ κύνες ὑλακτοῦντες.
Οἱ κλέφται ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ οἱ κύνες ἀφήσαντες τοὺς
Τούρκους ὥρμησαν ἐναντίον αὐτῶν. Τότε οἱ Τοῦρκοι ἐπλη-
σίασαν εἰς τὴν καλύβην καὶ παρατηρήσαντες τὴν καρδάρην,
τὰ κοχλιάρια καὶ τὰς σειρὰς τοῦ γάλακτος ὑπωπτεύθησαν καὶ
συλλαβόντες τὸν γέροντα καὶ τὸν Ἀποστόλην ἔφερον αὐτοὺς
δεσμίους εἰς τὴν Ὑπάτην. Ὁ Δῆμος ἔτυχε νὰ ἀπουσιάζῃ
τότε καὶ τοιουτοτρόπως ἐσώθη. Οἱ δύο ὅμως οὗτοι τὴν
αὔτην νύκτα ἀπέθανον εἰς τὴν φυλακὴν εἴτε διὰ φυσικοῦ θα-
νάτου εἴτε φονευθέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ Διάκος, μα-
θὼν τὸν θάνατον αὐτῶν, ἤρχισε νὰ ζητῇ ἐκδίκησιν, ἐπιτιθέ-
μενος ἐναντίον πολλῶν ἀποσπασμάτων, τὰ ὅποια διεσκόρπι-
ζον καὶ συνέτριβον οἱ κλέφται.

’Απ’ ἐδῶ ἀρχίζει τὸ στάδιον τοῦ Διάκου ὡς ἀληθοῦς ἀρ-
ματωλοῦ. Ἡ ἀρχηγία ἐδόθη εἰς τὸν Σκαλτσοδῆμον, καθὸ
γεροντότερον καὶ σεβαστότερον, ὅστις ἡγήθη τοῦ πρὸς τὰς
ἐκβολὰς τοῦ Μόρνου ἀποσπάσματος. Ὁ Γούλας καὶ ὁ
Διάκος ἔλαβον τὴν ἡγεσίαν τῶν ἐπάνω ἀποσπασμάτων, τῶν
ἔφορευόντων τὰ μέρη τὰ ἀκολουθοῦντα τὸν ροῦν τοῦ Μόρ-
νου, ἀπὸ τῶν δύο πηγῶν του, ἀμφοτέρωθεν τῶν Βαρδουσίων.

Ἐπὶ δύο - τρία ἔτη ἔζησαν ἥσυχοι οἱ ἀρματολοί, ἔκαστος
εἰς τὴν περιοχὴν του, ἀναγνωρίζοντες ὡς σύντροφοι τὴν
ὑπεροχὴν τοῦ Σκαλτσοδήμου καὶ σεβόμενοι αὐτὸν πάντοτε.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἶχεν ἀρχίσει νὰ σκέπτηται
ὁ Ἀλῆ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων τὰ σχέδιά του ἐναντίον τῆς
Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν συν-
εκάλεσεν εἰς τὴν ἔδραν του εἰς σύσκεψιν ὅλους τοὺς ὄπλαρχη-
γούς, Ἀλβανούς καὶ Χριστιανούς. Μεταξὺ τούτων ἐκάλεσε
καὶ τὸν Σκαλτσοδῆμον, ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ ἀρματολικίου

τοῦ Λιδωρικίου. 'Αλλ' ὁ Σκαλτσοδῆμος ἔστειλεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν Διάκον, ὅστις ἔμεινε εἰς τὴν Αὔλην τοῦ 'Αλῆ ἐπί τινα γρόνον. 'Εκεῖ ἐσχετίσθη πρώτην φορὰν τότε μετὰ τοῦ 'Οδυσσέως 'Ανδρούτου καὶ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν.

"Οτε ὁ Διάκος ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὸ ἀρματολίκι του, ἤρχισε νὰ ἀναφαίνηται ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἀνδρὸς καὶ νὰ ἐπισκιάζηται τὸ ὄνομα τοῦ Σκαλτσοδήμου. 'Ο λαός, Τοῦρκοι καὶ Χριστιανοί, ἐσέβοντο καὶ ἥγαπων αὐτόν. Οἱ πρόκριτοι τῶν ὑπὸ τὴν διοίκησίν του χωρίων ἐπήνουν τὴν ἀμεμπτὸν διαγωγήν, τὸν γενναιόφρονα χαρακτῆρα καὶ τὴν ἀνδρείαν του. Τὰ παλληκάρια του ἦσαν ἔτοιμα νὰ θυσιασθοῦν δι' αὐτόν. 'Ο Σκαλτσοδῆμος ἐμάνθανε πάντα ταῦτα καί, παρακινούμενος ἀπὸ ραδιούργους ἐγχροὺς τοῦ Διάκου, ἤρχισε νὰ τὸν ὑποπτεύῃται ὅτι ἐμελέτα νὰ τὸν φονεύσῃ, διὰ νὰ λάβῃ αὐτὸς τὴν ἀρχηγίαν. 'Η ὑποψία του αὕτη ἐφάνη κατὰ τὴν πανήγυριν τῆς Παναγίας, τὸν Αὔγουστον τοῦ 1819, ὅτε συνηντήθησαν μέν, ἀλλ' ὁ Σκαλτσοδῆμος οὐδὲ ἔχαιρετισε κανὸν τὸν Διάκον. Καὶ ὅτε ὁ Διάκος ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τῆς ψυχρότητὸς του, ὁ Σκαλτσοδῆμος τοῦ εἶπε καθαρὰ τὰς ὑποψίας του. 'Ο Διάκος διεμαρτυρήθη ζωηρῶς, ζητῶν νὰ φέρῃ ἔμπρός του τὸν συκοφάντην νὰ δύολογήσῃ.

— Τί τὸ θές; εἶπεν ὁ Σκαλτσοδῆμος, δύο ἀτια σ' ἔνα ταβλᾶ δὲν κάνουν· ἢ ἐγώ νὰ φύγω ἢ ἔσύ:

— Φεύγω ἐγώ, καπετάνιε, εἶπεν ὁ Διάκος εὐσεβάστως.

Καὶ τὴν αὔτην ἡμέραν, ἀποχαιρετίσας τὸν ἐπὶ τόσα ἔτη φίλον καὶ συναγωνιστήν του, παρηγήθη τῆς ὀπλαρχηγίας καὶ ἔφυγε μεθ' ἐνὸς μόνον συντρόφου, τοῦ Περολίγα, εἰς Λεβάδειαν. 'Εκεῖ εὗρε τὸν φίλον του 'Οδυσσέα ὀπλαρχηγὸν τῆς Λεβαδείας ἀπὸ τοῦ 1816, ὅστις τὸν ἐφιλοξένησε μετὰ χαρᾶς καὶ τὸν διώρισε πρωτοπαλλήκαρόν του.

'Αιδεάς Καρκαβίτσας (διασκευὴ)

102. ΡΟΥΜΕΛΗ

Τὴν μάννα μου τὴ Ρούμελη ν' ἀγνάντευα τὸ λαχταρῶ...

Ψῆλα ποὺ μὲ νανούριζες, καημένο Καρπενήσι!

Τρανὰ πλατάνια ξεδιψοῦν στὶς βρύσες μὲ τὸ κρύο νερό,
Σαρακατσάνα ροβολάει καὶ πάει γιὰ νὰ γεμίση.

Μὲ κρουσταλλένια σφυριχτὰ σὲ λόγγους φεύγουν σκοτεινοὺς
κοτσύφια καὶ βοσκόπουλα μὲ τὰ λαμπρὰ τὰ μάτια,
νερὰ βροντοῦνε στὸν γκρεμὸν καὶ πᾶνε πρὸς τοὺς οὐρανοὺς
ἴσια κι ὅρθα σὰν τὴν ψυχὴν τῆς Ρούμελης τὰ ἐλάτια.

Κάμπε Ἀττικέ, μὲ πλάνεψες κι ἐγὼ γιὰ τὶς κορφὲς πονῶ
καὶ γιὰ τραχειὲς ἀνηφορἱὲς σηκώνω τὸ κεφάλι...

Φυλακωμένη πέρδικα, ποὺ κλαίει γι' ἀλαργινὸν βουνό
δέρνει ἡ ψυχὴ μου στὸ κλουβὶ τὰ νύχια τῆς κοράλλι.

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

103. ΤΟ ΦΙΛΗΜΑ

Εἰς τὸ Μανιάκι, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἐκ τῶν
τριακοσίων μαχητῶν δὲν ἀπέμεινεν οὔτε εἰς ζωντανός.

ΓΟ Ὁ ἥλιος, προβάλλων ἀπὸ τὰς χιόνας τῶν βουνῶν, τοὺς ἐ-
γγαιρέτισεν ὅρθίους ὅλους. Ἐφώτισε τὰς λευκὰς φουστανέλ-
λικς. Ἐγάιδευσε τὰς μαύρας κόμικας των. Ἀπήστραψεν εἰς τοὺς

Γεράνηφασια

φλογερούς ὄφθαλμούς των. Ἐγρύσσωσε τὰς λαβάς τῶν ὅπλων τῶν. Καὶ τώρα, δύων ἐκεῖ κάτω, μέσα εἰς τὸ πέλαγος, τοὺς ἀπογαιρείζει λυπημένος νεκρούς, σκορπισμένους ἐπάνω εἰς τὸ χῶμα. Καὶ γάνεται ἀργά - ἀργά καὶ σβήνει, ώσταν νὰ θέλῃ νὰ ρίψῃ ἀκόμη τελευταῖον βλέμμα πρὸς τοὺς γενναίους.

"Ολην τὴν ἡμέραν, ἀσιτοι καὶ ἄποτοι, ἐπάλαισαν πρὸς τὴν θύελλαν τῶν ἐγθυικῶν σφαιρῶν, ἀντέστησαν εἰς τὴν χάλαζαν τῶν βομβῶν. Κατήσχυναν τὴν βροχὴν τῶν μύδρων. Ἐγλεύχασαν τὴν ὄρμὴν τῆς ρομφαίας καὶ τὴν βίαν τῆς λόγχης. Ἀφοῦ ἔφαγον τὴν πυρῖτιν μὲ τὴν φούκταν· ἀφοῦ καὶ ὁ τελευταῖος ἀκόκος τῆς πυρίτιδος ἐσώθη εἰς τὰς παλάσκας των· ἀφοῦ ἔρραγίσθη καὶ τοῦ τελευταίου ὅπλου των ἡ κάννη· ἀφοῦ καὶ τὸ τελευταῖον γιαταγάνι ἔσπασεν εἰς τὰς χειράς των, ἔπεσαν. "Αψυχοι ναί, ἡτιημένοι ὅγι.

Καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν ὁ Παπαφλέσσας, ὁ πρῶτος ἀρχίσας τὴν σφαγὴν καὶ τελευταῖος σταματήσας, εύρισκετο ἐξηπλωμένος μὲ πλατεῖαν πληγὴν ἐπὶ τοῦ στήθους. Κρατεῖ ἀκόμη μὲ σφιγκτὰ δάκτυλα τὸ θραυσμένον καὶ αἷμοστάζον γιαταγάνι του.

Καὶ ὁ Αἰγύπτιος ἀναβαίνει ἐν μέσῳ τοῦ καλπασμοῦ τῶν ἵππων καὶ τοῦ ἥγου τῶν τυμπάνων καὶ σαλπίγγων, ἐνῷ τὰ μισοφέγγαρα ἀστράπτουν ἐπὶ τοῦ καθαροῦ ὄρίζοντος τῆς δύσεως. Ἔπι τῆς ὑγρᾶς ἐκ τῶν αἱμάτων γῆς οἱ "Αραβες" βαδίζουν μὲ πολὺν κόπον καὶ τὰ πέταλα τῶν ἀλόγων γλιστροῦν. 'Αλλ' ἡ χαρὰ διὰ τὴν ἀνέλπιστον νίκην εἶναι τόση, ώστε φέρει αὐτοὺς ταχεῖς πρὸς τὸν ἀνήφορον, ταχεῖς αὐτοὺς εἰς τὴν ράχιν.

"Ηδη ὁ ἀρχηγὸς των ἔφθασεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου· ἀνέβη, καὶ ἐκεῖ ἐστάθη. Περιέφερε τὸ βλέμμα. Ἐκοίταξε τὸ κοκκινίσαν ἔδαφος, τὸ ὅποῖον πίνει λαιμάργως τὸ αἷμα τῶν ἀνδρείων. Παρετήρησε τὸν ἀνερχόμενον στρατόν.

Είδε τοὺς πεσόντας. Καὶ μὲ ἀνοικτὸν τὸ ὅμμα ἀναμετρεῖ τοὺς ὑψηλούς κορμούς των καὶ τὰ εὐρέα στέρνα των, τὰ μέτωπά των τὰ ἀγέρωχα.

— Κρῖμα νὰ χαθοῦν τέτοιοι λεβέντες, συλλογίζεται.

Καὶ βλέπει πέριξ, βλέπει θαυμάζων, βλέπει ἀπορῶν, ώσαν νὰ μὴ πιστεύῃ ὅτι ἔχαθησαν τοιοῦτοι ἄνδρες. Φαίνονται ώσαν νὰ κοιμῶνται μόνον, διὰ νὰ ἔξυπνήσουν πάλιν φοβερώτεροι.

— Ποιός εἶναι ὁ Παπαφλέσσας;

Οἱ ὁδηγοί του ἔσπευσαν, ἔδειξαν τὸ πτῶμα, περιβρεχόμενον ἐκ τοῦ ἴδρωτος τοῦ ἀγῶνος, μὲ κατερρακωμένα τὰ φόρεματα, μαῦρον ἀπὸ τὸν καπνόν.

— Σηκῶστέ τον, πάρτε τον... πάρτε τον, πλύντε τον... Πλύντε το τὸ παλληκάρι...

Δύο ἄνδρες ἔλαβον αὐτὸν ἀπὸ τῶν μασχαλῶν, τὸν ἐσήκωσαν, τὸν ἔστησαν ἐπάνω εἰς τοὺς πόδας του καὶ ἐβάδισαν διευθυνόμενοι πρὸς τὴν πλησίον πηγήν. Ἐκεῖ τοῦ ἔπλυναν τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον. Τὸν ἐκαθάρισαν ἀπὸ τὸν πηλὸν καὶ τὸν ἴδρωτα καὶ ἀπὸ τὸν κονιφρετόν. Τὸν ἔσπόγγισαν, ἐτακτοποίησαν τὰ σχισμένα του ἔνδυματα καὶ ἐγύρισαν ὅπισω φέροντες αὐτόν.

— Στῆστέ τον ἐκεῖ ἀπὸ κάτω.

Οἱ ἄνδρες, κρατοῦντες αὐτὸν ἐκατέρωθεν, ἐπροχώρησαν πρὸς τὸ δένδρον, ποὺ τοὺς ἔδειξεν ὁ Ἰμπραήμ, τὸν ἀπέθεσαν παρὰ τὴν ρίζαν, τὸν ὕψωσαν. Καὶ τὸν ἀκούμβησαν, τὸν ἔστερέωσαν, τὸν ἰσορρόπησαν, ώσαν ζῶντα. "Ἐπειτα ἀπεμακρύνθησαν καὶ τὸν ἀφῆκαν μόνον, βασταζόμενον ἀπὸ τὴν ἴδιαν δύναμιν. Τὸ πτῶμα ἐναπέμεινεν ἀκίνητον, εὔθυ, στηρίζον ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τὴν ράχιν. Ὁ θώρακ ἦτο προτεταμένος, αἱ χεῖρες κρεμάμεναι μὲ ἀναπόσπαστον τὴν λαβὴν τοῦ σπασμένου χαντζαριοῦ, τὰ σκέλη ἀνοικτὰ καὶ ἡ κεφαλὴ ὑψηλά.

Τότε ο Ἰμπραήμ πλησιάζει βραδέως πρὸς τὸ δένδρον. Στέκεται καὶ προσβλέπει σιγηλὸς τὸ ἄπνουν σῶμα τοῦ ἀντιπάλου. Καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἡτις ἀνέτειλε τὴν ὥραν ἐκείνην αἰματόχρους, ὡσὰν νὰ εἶχε βαφῆ ἀπὸ τὸ αἷμα τῆς μάχης, φιλεῖ μὲ θερμὸν φίλημα τὸν ὅρθιον νεκρόν.

«Ἐργα»

Μιχαὴλ Μητσάκης (διασκευὴ)

104. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΝ

Ἐγνώριζον ὅτι τὸ Μεσολόγγιον εἶναι πόλις μικρά. "Οτι ἔκτισθη ἐπὶ πηλώδους ἐδάφους εἰς τὴν ἄκραν ἀβαθοῦς θαλασσολίμνης· ὅτι δὲν ἔχει οὔτε πύργους, οὔτε ἐπάλξεις, οὔτε τίποτε ἀπὸ ὅσα περιμένει κανεὶς νὰ ἰδῃ εἰς ὄχυρὸν φρούριον. Καὶ ὅμως ὁμολογῶ ὅτι μὲ κατέλαβεν ἔκπληξις, ὅταν, εἰσερχόμενος εἰς τὴν πόλιν, διέβη τὴν ξηρὰν τάφρον καὶ εἶδον τὸν μικρὸν τοῦχον πέριξ τῆς πόλεως.

Νομίζεις, ὅτι βλέπεις περίφραγμα κήπου!

Τὸ τεῖχος τοῦτο ἐπεσκευάσθη καὶ ἀνεκαινίσθη μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Δὲν ἦτο τόσον στερεὸν τὸ τεῖχος, ἀπὸ τὸ ὅποιον οἱ "Ἐλληνες ἀπέκρουσαν τοιαύτας ἐφόδους καὶ ἐκ τοῦ ὅποιου τοσάκις ἐξώρυμησαν ἐν μέσῳ τοῦ σκότους κατὰ τοῦ

έχθροῦ. Πῶς! Τοῦτο εἶναι τὸ Μεσολόγγιον, τὸ ὄποιον δίς ἀντέστη εἰς τὰς δυνάμεις τοῦ Σουλτάνου; Αὐτὰ εἶναι τὰ μεγαλώνυμα ὁχυρώματα, πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ πρὸς κυρίευσιν τῶν ὄποιων τοσοῦτον αἷμα ἔχυθη;

‘Ο ἀγών τοῦ 1821 οὐδὲν ἔχει τὸ κοινὸν μὲν ὅσα εἴδομεν καὶ βλέπομεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας. Τὰ τόσα σιδηρᾶ ἢ ὁρειχάλκινα πυροβόλα θά προεκάλουν τὸν γέλωτα τῶν σημερινῶν πυροβολητῶν. Οἱ μαχῆται ἐκεῖνοι ἐμάχοντο συνήθως ἐκ τοῦ πλησίου καὶ ἡ σπάθη δὲν ἔμενεν ἄχρηστος εἰς τὴν θήκην. Οἱ ἀντίπαλοι, προτοῦ συμπλακοῦν, ἡρεθίζοντο ἀμοιβαίως διὰ προκλήσεων καὶ ὕβρεων, καθὼς οἱ ἥρωες τοῦ Ὁμήρου. Τοιούτου εἴδους πολέμους καὶ πολιορκίας δυσκόλως κανεὶς δύναται νὰ φαντασθῇ χωρὶς πύργους ὑψηλούς, πύλας σιδηρᾶς, γεφύρας κρεμαστάς, βράχους μὲν ἐπάλξεις καὶ πυροβόλα φοβερὰ εἰς τὰς θυρίδας τῶν προμαχώνων.

‘Εδῶ ὅμως ἡ παντελῆς τούτων ἔλλειψις ἀνυψώνει ἀκόμη περισσότερον τὴν δόξαν τῶν ὑπερμάχων τοῦ Μεσολογγίου. Βλέπει κανεὶς τὴν ταπεινὴν αὐτὴν πόλιν ἐξ ὀλοκλήρου ἀνοχύρωτον.

“Οτε ὁ Μαυροκορδάτος ἐκλείσθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὴν 27ην Ὁκτωβρίου 1822, οἱ Τοῦρκοι, κύριοι τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας, κατήρχοντο πλήρεις θράσους πρὸς κατακτησιν τῆς ἐπιλοίπου Στερεάς καὶ τῆς Πελοποννήσου. Ἡ Ἐπανάστασις κατεστρέφετο, ἐὰν δὲν ἡμιποδίζετο ἡ ὁρμὴ των. Οἱ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἐνόησεν ὅτι ὁ φραγμὸς οὗτος ἦτο τὸ Μεσολόγγιον, ἀν καὶ ἦτο ἀκατάλληλον πρὸς ἀμυναν. Ἀπὸ παντοῦ τὸν παρεκίνουν νὰ μὴ θυσιασθῇ ματαίως. Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπερασπίσῃ πόλιν τοσοῦτον ἀσθενῆ ἐναντίον στρατιᾶς; Ἄλλ’ ἐκεῖνος ἔμεινεν ἀκλόνητος εἰς τὴν ἀπόφασίν του:

—Ἐὰν δὲν ἀντισταθῶμεν ἐδῶ, εἶπε, διέρχονται οἱ ἔχθροι

έλευθεροι, κυριεύεται ή Πελοπόννησος καὶ χάνεται τὸ πᾶν.
Ἐγὼ θὰ ἀποθάνω ἐδῶ.

Εὔτυχῶς δὲν ἀπέθανεν, ἀλλ' ἐδοξάσθη.

Τριακόσιοι ὄγδοοίκοντα μόνον μαχηταὶ εὐρίσκοντο εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης μὲ τριάκοντα πέντε Σουλιώτας του. Δέκα χιλιάδες Ἀλβανοὶ περιεκύκλωσαν τὸ Μεσολόγγιον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὁμέρ πασᾶ. "Ἐπρεπε, διὰ παντὸς τρόπου, νὰ κερδήσουν καιρὸν οἱ πολιορκούμενοι, μέχρις ὅτου ἔλθῃ βοήθεια, ὡς ἥλπιζον. Ἡ δλιγάριθμος φρουρὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποστῆ τὴν ἔφοδον τοσούτων ἔχθρῶν. Ἡτο χρεία, πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ περιτειχίσματος, δεκαπλασίου ἀριθμοῦ στρατιωτῶν. Ἐὰν ὁ Βρυώνης ἐγνώριζε τὴν ἀληθῆ θέσιν τῶν πραγμάτων, δὲν θὰ ἀνέβαλλε βεβαίως τὴν ἔφοδον.

Διὰ νὰ τὸν ἔξαπατήσουν οἱ πολιορκούμενοι, ἔχωναν κατὰ διαστήματα λόγγας τουφεκιῶν εἰς τὰ διάφορα μέρη τῶν τειχῶν, διὰ νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὑπῆρχον καὶ τακτικὰ στρατεύματα ἐντὸς τῆς πόλεως. Καὶ ἄλλοτε ἐτουφέκιζον διὰ μιᾶς ἀπὸ ἐν μέρος τῶν τειχῶν, καί, τρέχοντες δρομαῖοι πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος, ἐτουφέκιζον ὅλοι μαζὶ δευτέραν φοράν.

Εὔτυχῶς ὁ Ὁμέρ Βρυώνης, ἀπατηθείς, ἔκαμε προτάσεις περὶ παραδόσεως. Οἱ πολιορκούμενοι, διὰ νὰ κερδήσουν καιρόν, ἔως ὅτου φθάσουν αἱ ἀναμενόμεναι ἐνισχύσεις, ἔξηκολούθουν τὰς διαπραγματεύσεις, ἀν καὶ ἀπέρριψαν τὰς ταπεινωτικὰς προτάσεις τοῦ Ὁμέρ. Καὶ ἐφεύρισκον καθημερινῶς καὶ νέας προτάσεις. "Ἡλπίζον ὅτι θὰ φανῇ ἐπὶ τέλους ἡ βοήθεια, τὴν δποίαν ἀνέμενον μὲ μεγάλην ἀνυπομονησίαν. Τίποτε ὅμως δὲν ἐφαίνετο. Ἡ θάλασσα ἐκαλύπτετο ὑπὸ τῶν πλοίων τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.

"Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ ἀγωνίαν εἴκοσι τεσσάρων ἡμερῶν, εἶδον τρελοὶ ἀπὸ χαρὰν τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα νὰ προσεγγί-

ζουν. Τὰ τουρκικὰ ἐσκορπίσθησαν, ἡ θάλασσα ἔμεινεν ἐλευθέρα καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἔδραμον πρὸς βοήθειαν τῶν κινδυνεύοντων ἀδελφῶν των. Τὸ Μεσολόγγιον εἶχε τώρα ικανοὺς ὑπερασπιστὰς πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ἐχθρικῆς ἐφόδου. Αἱ διαπραγματεύσεις περὶ συμβιβασμοῦ ἔπαυσαν καὶ οἱ "Ἐλληνες ἐμήνυσαν πρὸς τοὺς Τούρκους λακωνικῶς:

—'Εὰν θέλετε τὸ Μεσολόγγι, ἐλᾶτε νὰ τὸ πάρετε!

'Ο πασᾶς, δργισθείς, ἥρχισε νὰ πυροβολῇ τὴν πόλιν καὶ προητοιμάζετο διὰ τὴν ἔφοδον. "Ωρισε πρὸς τοῦτο τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων, ὅπότε οἱ "Ἐλληνες, ἕορτάζοντες ἐντὸς τῶν ἐκκλησιῶν τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος, δὲν θὰ ἥσαν ἐπὶ τῶν προμαχώνων. Καὶ ἡ ἄλωσις τότε θὰ καταρθοῦτο εὐκολώτερον. 'Ο ίστορικὸς τοῦ Ἀγῶνος Σπυρίδων Τρικούπης διηγεῖται, πῶς οἱ πολιορκούμενοι εἰδοποιήθησαν περὶ τοῦ κινδύνου.

«Τὴν ἐσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων, λέγει, ἔπλεε πλησίον τῆς "Ασπρης" Ἀλυκῆς μονόξυλον, φέρον ἀπὸ τοῦ Αἰτωλικοῦ εἰς Μεσολόγγι τὸν Θανάσην, γραμματέα τοῦ Μακρῆ. 'Ο γραμματεὺς εἰδεν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἄνθρωπον κινοῦντα μανδήλιον καὶ τὸν ἐπλησίασε:

—'Εγώ, εἶπεν ὁ ἄγνωστος, εἶμαι Χριστιανὸς καὶ πρόθυμος νὰ πάθω διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου μου. Μὴ ἀπορήσῃς καὶ πίστευσε εἰς ὅσα θὰ ἀκούσῃς· ἂς μὲ βλέπης ὅτι συνοδεύω τοὺς ἐχθρούς τοῦ Κυρίου μου. 'Η γυνή μου καὶ τὰ τέκνα μου εἶναι εἰς τὴν ἔξουσίαν των, καὶ τοῦτο ἀρκεῖ νὰ μὲ δικαιώσῃ ἐνώπιόν σου. 'Ο Θεὸς τῶν Χριστιανῶν ἡθέλησε νὰ μάθω ὅσα οἱ ἐχθροὶ μελετοῦν κατὰ τοῦ λαοῦ του. Καὶ περιφέρομαι ἀπὸ πρωίας ὡς κυνηγὸς εἰς σωτηρίαν τῶν ὀμοπίστων μου. Τρέξε εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰπέ, ὅτι οἱ ἐχθροὶ σκοπὸν ἔχουν νὰ ριφθοῦν ἐπάνω των τὰ χαράγματα διὰ τῆς πρὸς ἀνατολὰς πλευρᾶς τοῦ τειχώματος.

»Ταῦτα εἶπεν ὁ ἄγνωστος ἀνθρωπος, ὥψωσε τὰς γεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἔγινεν ἄφαντος».

Ο άγνωστος αὐτός, λέγει ὁ Τρικούπης, ἵτο Ιωαννίτης, καὶ ἔργον εἶχε τὴν προμήθειαν κυνηγίου διὰ τὴν τράπεζαν τοῦ Τούρκου ἀρχιστρατήγου.

ΩΟ Βρυώνης, πληροφορηθεὶς ὅτι αὐτὸς ἵτο ποὺ ἐφανέρωσε τὸ μυστικὸν εἰς τοὺς πολιορκουμένους καὶ ἔγινεν αἴτιος τῆς ἡττῆς του, ἔσφαξε τὴν γυναικαν καὶ τὰ τέκνα του. Ο δυστυχὴς κατώρθωσε νὰ σωθῇ εἰς Μεσολόγγιον, ἀλλ' ὅτε ἐμαθε τὴν φοβερὰν τοῦ Ὁμέρο ἐκδίκησιν, ἔγινε καλόγηρος. ΑΟ "Εζησε καὶ ἀπέθανεν εἰς ταπεινὸν ἐρημητήριον, τοῦ ὅποίου τὰ ἐρείπια σώζονται ἀκόμη πλησίον τῆς εἰσόδου τῆς Κλεισούρας πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀγρινίου.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ Μεσολόγγιον ἵτο πολίγνη ἀσήμαντος καὶ τελείως ἄγνωστος ἦξω τῆς Ἐλλάδος. Ολόκληρος ἡ πεδιάς, ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ζυγοῦ μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐσκεπάζετο ἀλλοτε ἀπὸ δάση, κυρίως ἐλαιῶν ἀγρίων, τῶν ὅποιων ἕχην ὑπῆρχον ἀκόμη μέγρι τῆς ἐποχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως. Απὸ τοῦ 1822 αὕτη ἀμαράντου δόξης περιβάλλει τὸ ἔως τότε ταπεινὸν καὶ ἄγνωστον Μεσολόγγιον.

Κατὰ τὸ 1824 ἔδωκεν εἰς αὐτὸν νέαν λάμψιν τὸ ὄνομα τοῦ Βύρωνος. Ἐδῶ ἦλθεν ὁ Ἀγγλος ποιητής, ὅτε ἔλαβε τὴν γενναίαν ἀπόφασιν νὰ ἀφοισιωθῇ εἰς τὸν Ἐλληνικὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Τὴν 5ην Ἰανουαρίου ἀπεβιβάσθη εἰς Μεσολόγγιον, τὴν 18ην Ἀπριλίου ἀπέθανεν. Αἱ τελευταῖαι του λέξεις ἦσαν διὰ τὴν θυγατέρα του καὶ διὰ τὴν Ἐλλάδα.

—Εἰς αὐτὴν ἀφιέρωσα τὰ πάντα, εἶπε προτοῦ ἐκπνεύσῃ τὸν καιρόν, τὴν περιουσίαν, τὴν ὑγείαν μου. Τώρα θυσιάζω εἰς αὐτὴν καὶ τὴν ζωήν μου. Τί περισσότερον ἥδυνάμην;

Πολλὰ ἥδύνατο εἰσέτι νὰ πράξῃ, ἐὰν ἔζη. Η Ἐλλὰς

ὅλη ἐστήριζε τὰς ἐλπίδας τῆς εἰς αὐτόν. Εἰς αὐτὸν ὅλοι προσέτρεχον διὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων, αἱ ὁποῖαι ἐσπάρασσον τὴν Ἑλλάδα.

‘Ο πρακτικὸς νοῦς τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, ἡ θερμὴ φαντασία του, ἡ ἀγγλικὴ ψυχραιμία του, τὸ μεγάλο ὄνομά του, τὰ πάντα ἐφαίνοντο ὅτι ἐδικαιολόγουν τὰς ἐλπίδας, ὅσας ἡ ἔλευσίς του εἰς Ἑλλάδα ἐγέννησεν.

Εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἀπέθανεν. ‘Ἐκεῖ ἡ καρδία του διετελεῖ ὡς ἱερὸν κειμήλιον. ‘Ἐκεῖ τὸν ἔθρηνησε νεκρὸν ἡ Ἑλλάς. ‘Ἐκεῖ ἐστήθη καὶ ἀνδριάς εἰς τὸ μέσον τῶν μνημείων τῶν ὑπερμάχων τῆς ἡρωικῆς πόλεως.

‘Αλλὰ τὴν μεγαλυτέραν δόξαν τοῦ Μεσολογγίου ἀποτελεῖ ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1826 πτῶσίς του, μετὰ πολιορκίαν, ἡ ὅποια διήρκεσεν ἐπὶ ἐν δύο ληρούν ἔτος.

“Απὸ Νικοπόλεως εἰς ‘Ολυμπίαν” Δημήτριος Βικέλας (διασκευὴ)

105. Ο ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ ΚΗΡΥΣΣΕΙ ΤΗΝ ΑΝΑΓΚΗΝ ΤΩΝ ΘΥΣΙΩΝ

‘Αρχαὶ Ιουνίου 1826. Τὸ Μεσολόγγιον ἔχει πέσει — εὐγενὴς ἀπαρχὴ τῆς ἐλευθερίας — καὶ οἱ ἡρωικοί του πρόμαχοι, ὅσοι διέφυγον τὰς φλόγας καὶ τοὺς ἔχθρούς, τραγικὰ θύματα τοῦ λιμοῦ, τῆς ταλαιπωρίας καὶ τοῦ ἀπελπισμοῦ, ἔχουν συρρεύσει κατὰ χιλιάδας εἰς τὸ Ναύπλιον. Ζητοῦν ἀπὸ τὴν

Κυβέρνησιν, ώς μόνην ἀμοιβὴν τῆς ἐνδόξου θυσίας των, ἄρτον ξηρόν, διὰ νὰ τραφοῦν, καὶ πυρῖτιν, διὰ νὰ πολεμήσουν. Ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις εἶναι περίτρομος καὶ κρύπτεται. Καὶ οἱ πολῖται, περίτρομοι καὶ αὐτοί, περιμένουν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἀρπαγή.

Δοκιμάζει ἡ Κυβέρνησις νὰ φέρῃ βοήθειαν ἀπὸ τοὺς «ἀτάκτους» τοῦ Ἰτς-Καλέ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ δὲν ἔχουν λάβει τὸν μισθόν των καὶ εἶναι ἔξηγριαμένοι. Τὸ Ταμεῖον εἶναι κενὸν καὶ ἡ φοβερὰ κατάστασις ἔχει παραλύσει ὅλων τὰ νεῦρα. Τὸ ὄλοκαύτωμα τοῦ Μεσολογγίου ἔφανη ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐπικήδειος λαμπάς τοῦ ἀγῶνός της. Ἡ Ρούμελη, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ προμαχῶνός της, ἥσθιανθη τὰς δυνάμεις της ἔξηγντλημένας ἀπέναντι τοῦ ἔχθροῦ. Τὴν Πελοπόννησον ἐλεηλάτουν οἱ Αἰγύπτιοι τοῦ Ἰμπραήμ, χωρὶς νὰ συναντοῦν καμμίαν ἀντίστασιν. Ὁ κίνδυνος ἦτο περὶ τῶν ὅλων. Καὶ ἐπέκειτο γενικὴ καταστροφὴ καὶ διάλυσις, ἀν δὲν ἀπεστέλλετο στρατὸς νὰ ἀναχαιτίσῃ τοὺς ἔχθρούς καὶ ἐμψυχώσῃ τοὺς μαχητὰς τῆς ἐλευθερίας.

Τότε τὴν κατάστασιν σώζει ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους Γεώργιος Γεννάδιος, ὁ ὄποιος καὶ πρὸ τοῦ Ἀγῶνος καὶ κατόπιν ὑπῆρξεν ὁ ἐπιφανῆς καθηγητὴς τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων καὶ συγγραφεὺς χρησιμωτάτων διδακτικῶν καὶ ἄλλων βιβλίων. Ὅπηρξεν ἐπίσης καὶ ὁ δραστήριος ἰδρυτὴς σχολείων, δρφανοτροφείων, ἄλλων ἰδρυμάτων κοινῆς ὀφελείας καὶ αὐτῆς τῆς Δημοσίας Βιβλιοθήκης καὶ τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου.

Κατόπιν μυστικῆς συνεννοήσεως μὲ τὴν Κυβέρνησιν, συγκαλεῖ εἰς τὰς 8 Ἰουνίου τὸν λαὸν καὶ τοὺς πειναλέους καὶ ἀπειλητικοὺς στρατιώτας εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Πλατάνου καὶ ὅμιλεῖ πρὸς αὐτοὺς μὲ τὴν στεντορείαν φωνήν του:

— 'Η πατρίς καταστρέφεται, ὁ ἄγων ματαιοῦται, ἡ ἐλευθερία ἐκπνέει. 'Απαιτεῖται βοήθεια σύντομος. Πρέπει οἱ ἀνδρεῖοι αὐτοὶ, οἱ ὅποιοι ἔφαγαν πυρῆτιν καὶ ἀνέπνευσαν φλόγας καὶ ἥδη μᾶς περιστοιχίζουν ἀργοὶ καὶ πεινῶντες, πρέπει νὰ σπεύσουν, ὅπου νέος κίνδυνος τοὺς καλεῖ. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται πόροι καὶ οἱ πόροι λείπουν. 'Αλλ' ἀν θέλωμεν νὰ ἔγωμεν πατρίδα, ἂν εἴμεθα ἀξιοὶ νὰ ζῶμεν ἀνδρες ἐλεύθεροι, εὐρίσκομεν πόρους. "Ας δώσῃ ὁ καθεὶς ὅ, τι ἔχει καὶ δύναται. 'Ιδοὺ ἡ πενιχρὰ εἰσφορά μου. "Ας μὲ μιμηθῇ, ὅποιος θέλει.

Καὶ ἐνῷ ἔχειροκρότει τὸ πλῆθος, κατέθεσε τὰς μικράς του οἰκονομίας: ὀκτὼ ἀγγλικὰς λίρας.

— 'Αλλ' ὅχι, συνέχισεν. 'Η εἰσφορὰ αὐτὴ εἶναι ἀσήμαντος. "Αλλα χρήματα δὲν ἔχω νὰ δώσω, ἔχω ὅμως τὸν ἑαυτόν μου καὶ ίδού, τὸν πωλῶ! Ποῖος θέλει ἐπὶ τέσσαρα ἔτη διδάσκαλον διὰ τὰ παιδιά του; "Ας καταβάλῃ ἐνταῦθα τὸ τίμημα.

'Η γενναιοφροσύνη, τοῦ Γενναδίου τόσον συνεκίνησε καὶ ἐνεθουσίασε μικρούς καὶ μεγάλους, πλουσίους καὶ πτωχούς, ὥστε, κλαίοντες ὅλοι, ἔσπευσαν νὰ καταθέσουν ὅ, τι εἰχον. "Αλλοι καταθέτουν χρήματα· ὁ Δημήτριος 'Ψυχλάντης τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ του ὅπλα, τὰ ὅποια ἦσαν καὶ ἡ μόνη περιουσία του. Πολλοὶ τὸν μιμοῦνται. "Αλλοι καταθέτουν κοσμήματα, δὲν ὑστεροῦν δὲ οὐδὲ αὐτοὶ οἱ ρακένδυτοι καὶ μέχρι πρὸ δλίγων λεπτῶν ἀπειλοῦντες γενικὴν λεηλασίαν στρατιῶται. 'Εντὸς ἐλαχίστης ὥρας συλλέγονται ἀρκετὰ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν πρώτων καὶ μᾶλλον ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν. Καὶ ἀπεφασίσθη νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ τὴν ἐπόμενην ἡμέραν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου θὰ προσήργυντο καὶ αἱ γυναικεῖς καὶ θὰ προσέφεραν καὶ αὔται τὴν συνδρομήν των.

Λίαν πρωὶ ἐπερίμενεν ὁ διδάσκαλος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Ἄλλὰ ἡ λειτουργία ἐτελείωσε καὶ γυναικες, πλὴν ὀλίγων, δὲν εἶχον ἐμφανισθῆ, ἵσως φοβηθεῖσαι τὴν συρροήν τόσων ζένων στρατιωτῶν. "Εξαλλος ὁ Γεννάδιος στρέφεται πρὸς τοὺς μικροὺς μαθητὰς τῶν Δημοτικῶν Σχολείων, οἱ δποῖοι ἐκκλησιάζοντο ἐκεῖ, καὶ τοὺς λέγει:

—Δυστυχῆ μου παιδιά, σᾶς ἐγκατέλειψαν αἱ μητέρες σας! Γνωρίζουν, ὅτι ὁ ἔχθρὸς σφάζει καὶ ἐξανδραποδίζει, ὅτι ἀύριον θὰ ἔλθῃ νὰ σύρῃ καὶ σᾶς εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, ἀλλ᾽ ἀδιαφοροῦν, διότι φειδωλεύονται ὀλίγον χρυσάφι. "Ἄλλος προστάτης δὲν σᾶς μένει ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τὸν κοινὸν προστάτην ἐκεῖ ἐπάνω. Πέσατε εἰς τὰ γόνατα νὰ τὸν παρακαλέσητε!

Καὶ τὰ παιδιὰ ἐγονάτισαν. Καὶ ἐξηκολούθησεν ὁ διδάσκαλος:

—"Ψύστε Θεέ, Σὺ ὁ προστάτης τῶν ἀθώων καὶ τῶν μὴ ἔχόντων καταφυγήν, μὴ ἐγκαταλείψῃς καὶ Σὺ τὰ παιδιὰ αὐτά. Σῶσε αὐτὰ ἀπὸ αἰχμαλωσίας δεσμά. Οἱ ἄνθρωποι τὰ ἀφῆκαν εἰς τὴν τύχην των. Ἐπίβλεψον ἐπ' αὐτὰ καὶ ἐπίβλεψον ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, τὴν δόποίαν ἐγκαταλείπουν αὐτά της τὰ τέκνα. "Ἄς λάμψῃ καὶ πάλιν ἐπ' αὐτῆς ἡ ἐλευθερία καὶ τὰ παιδιὰ αὐτά, πολῖται ἐλεύθεροι, ἃς τὴν ὑπηρετήσουν κάποτε μὲ πίστιν καὶ εἰλικρίνειαν! "Η, ἂν γνωρίζῃς Σύ, ὁ Πάνσοφος, ὅτι εἶναι πεπρωμένον, ἐπειδὴ ἀνετράφησαν εἰς τὴν ἴδιοτέλειαν καὶ τὴν φιλαρχίαν, νὰ γίνουν αἴτια κακῶν εἰς τὴν πατρίδα, παράδωσέ τα καλύτερα εἰς τῆς μαχαίρας τὸ στόμα καὶ παράδωσε καὶ ἐμὲ εἰς αὐτό, πρὶν ἴδω καὶ πάλιν τῆς Ἑλλάδος τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν δουλικὴν ἡμέραν!

Μόλις ἐτελείωσεν, ἀφήνει τὸ κατάπληκτον ἐκκλησίασμα καὶ φεύγει ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ αἱ συνεισφοραὶ πίπτουν

βροχηδόν, περισσότεραι παρὰ χθές, καὶ αἱ γυναικες στέλλουν τὰ πάντα, καὶ τὰ δακτυλίδια τῶν ἀρραβώνων.

Τὸ κατόρθωμα τοῦ Γενναδίου ἦτο μέγα. "Εσωσε τὴν Κυβέρνησιν. Εὗρε πόρους πρὸς περίθαλψιν χιλιάδων στρατῶν. Χάρις εἰς τὸν Γεννάδιον, ὁ Μιαούλης ἐκπλέει μὲ εἴκοσι ὑδροῖκα καὶ τέσσαρα σπετσιώτικα πλοῖα, καὶ ἔξοπλίζεται στρατός, ὁ ὄποιος, τεθεὶς ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην, ἐπανέφερε τὴν νίκην εἰς τὰς ταπεινωμένας τῶν Ἑλλήνων σημαίας καὶ τὴν ἐλπίδα εἰς τὰ πικραμένα των χείλη.

Εἰς τὰς ἡμέρας ἐκείνας τοῦ ἑσχάτου κινδύνου, αἱ ὄποιαι ἀναδεικνύουν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἀρετήν, ὁ Γεώργιος Γεννάδιος, μὲ τὴν ἀτρόμυγτον παρρησίαν, ποὺ τοῦ ἐνέπνεεν ἵστηματα στην τοῦ καθήκοντος, κατέστη δύναμις ἐπισκιάζουσα πᾶσαν ἄλλην. Μεγάλοι ἡγήτορες, ὁ Ζαΐμης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, τὸν ὀνόμαζον «πατέρα τῆς πατρίδος», «ἄγιον ἄνθρωπον». Ἀμφότεροι τὸν συνεβούλευον νὰ λάβῃ τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν καὶ τοῦ προσέφερον καὶ τότε καὶ ἀργότερα τὸ ἀξιωματοθήκην στρατηγοῦ. 'Αλλ' ἐκεῖνος ἀπέρριπτε πᾶσαν προσφορὰν καὶ ἐσπευδε παντοῦ, ὅπου ἤδύναντο νὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των ἡ εὐφυτά, ἡ μεστὴ εὐγλωττία, ἡ ὁργανωτικὴ ἴκανότης καὶ ἡ σωκρατικὴ ἀρετὴ του.

«Ἐλληνικά»

E. Π. Φωτιάδης

ΤΑ ΠΥΡΠΟΛΙΚΑ

Α) Τὰ θαυματουργὰ αὐτὰ πολεμικὰ ὅργανα μὲ τὰ θαρρα-
λέα πληρώματα πολλάκις κατενίκησαν πολὺ ὑπερτέρας ναυ-
τικὰς δυνάμεις τῶν Τούρκων. Τὰ πυρπολικὰ λοιπὸν αὐτά,
τὰ ὅποια ἀπέβησαν μία δόξα τοῦ νεωτέρου ἡμῶν ναυτικοῦ,
ἃς ἤδωμεν πῶς παρεσκευάζοντο. *Α)*

Κατὰ τὸν πυρπολητὴν Κωνσταντῖνον Νικόδημον, τὸ
σκάφος, τὸ ὅποιον ἔμελλε νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς πυρπολι-
κόν, διηρεῖτο εἰς δύο πατώματα. Εἰς τὸ ἄνω, κατὰ διαστήμα-
τα, ἐτοποθετοῦντο ἀσκοὶ πλήρεις πίσσης καὶ ρητίνης καὶ
ἀγγεῖα πλήρη οἰνοπνεύματος ἢ νάφθης. Καὶ εἰς τὸ κάτω ἐ-
τοποθετοῦντο ὕλαι ἐμπρηστικαὶ καὶ ἰδιαιτέρως πυρῖτις ἐν-
τὸς πίθων, δᾶδες, ἀχινοπόδια καὶ σφαῖραι ἐξ εὐφλέκτων ὑ-
λῶν. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κάτω πατώματος ἥλείφετο διὰ
νάφθης, ρητίνης, πίσσης καὶ οἰνοπνεύματος. Διὰ νὰ μετα-
δίδεται εὐκόλως τὸ πῦρ, ἡνοίγοντο ὅπαλ μεταξὺ τῶν δύο
πατωμάτων. Εἰς τὴν πρύμνην ἔμενεν ὁ πηδαλιοῦχος, προ-
φυλασσόμενος μεταξὺ σπειρῶν σχοινίων. Οὗτος, μετὰ τὴν
προσκόλλησιν τοῦ πυρπολικοῦ εἰς τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον καὶ
τὴν μετάδοσιν τοῦ πυρὸς εἰς τὸ κάτω πάτωμα, ἐπήδα μὲ
τοὺς συντρόφους του εἰς μίαν λέμβον, ἢ ὅποια ἐσύρετο ὑπὸ^{τοῦ} πυρπολικοῦ, καὶ ἀπεμαχρύνετο.

Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ τόλμημα αὐτό, τῆς προσκολλήσεως
δηλαδὴ τοῦ πυρπολικοῦ, ἐχρειάζοντο δύο πράγματα: κα-
τάλληλος ἄνεμος καὶ ψυχραιμία τῶν πυρπολητῶν.

Οἱ ναυτικοὶ μας τὸ πυρπολικὸν ὠνόμαζον μὲ τὴν Βενε-
τικὴν λέξιν μπουρλότο. Διότι, φαίνεται, τὸ ναυτικὸν τῶν
'Ενετῶν θὰ εἶχε μεταχειρισθῆ τὸ ὅπλον τοῦτο.

Τοιαῦτα πυρπολικά, μὲ ἄλλην ὅμως κατασκευὴν καὶ
χρησιμοποίησιν, εἶναι καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος μετά

Χριστὸν χρησιμοποιούμενα εἰς τὸν βυζαντινὸν στόλον. Εἶναι τὰ λεγόμενα πυρφόρα πλοῖα, τὰ ὅποια ἔξεσφενδόνιζον διὰ σιφωνίων τὸ ὑγρὸν πῦρ. Τὰ πλοῖα αὐτὰ ἡσαν τελειοποιημένα παλαιὰ πυρπολικά, ὅμοια πρὸς τὰ πυρπολικά, τὰ ὅποια ἔχρησιμοποιήθησαν, ὡς εἴδομεν, κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα. Ἡ τελειοποίησις τῶν βυζαντινῶν πυρπολικῶν συνίστατο εἰς τὸ ἔξῆς:

Τόσον τὰ παλαιότερα πυρπολικὰ ὅσον καὶ τὰ νεώτερα ἔπρεπε νὰ πλησιάσουν καὶ νὰ προσκολληθοῦν εἰς τὸ ἔχθρικὸν πλοῖον, διὰ νὰ μεταδώσουν τὸ πῦρ. Οἱ πυρποληταὶ ὅμως τῶν βυζαντινῶν πυρφόρων πλοίων κατέβρεχον ἀπὸ ἀποστάσεως τὸ ἔχθρικὸν πλοῖον μὲ πετρέλαιον διὰ τῶν σιφώνων. Καὶ ἔπειτα τὸ ἀνέφλεγον διὰ τοῦ ἀνημμένου πετρελαίου, τὸ ὅποιον ἔξεσφενδόνιζον διὰ εἰδικοῦ σιφωνίου.

πο Πρῶτοι ὅμως οἱ "Ἐλληνες, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ πέμπτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, κατεσκεύασαν πυρπολικά, τὰ ὅποια ἐτελειοποιήθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τὰ τελειοποιηθέντα αὐτὰ πυρπολικὰ ἔχρησιμοποιοῦντο καὶ εἰς τὸν βυζαντινὸν στόλον μέχρι τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὅποιαν ὁ Καλλίνικος ἐφεῦρε τὸ ὑγρὸν πῦρ. Τότε ἡ ἐφεύρεσις αὕτη ἀκόμη περισσότερον τὰ ἐτελειοποιησε καὶ τὰ τελειοποιηθέντα πυρφόρα πυρπολικὰ διετηρήθησαν μέχρι τῆς Ἀλώσεως, τῷ 1453. "Εκτοτε ἔξηφανίσθησαν τὰ πυρπολικὰ μαζὶ μὲ τὴν διάλυσιν τοῦ κράτους καὶ συνεξηφανίσθη καὶ τὸ μυστικὸν τῆς κατασκευῆς τοῦ ὑγροῦ πυρός. Οἱ ζένοι ὅμως, οἱ ὅποιοι δὲν ἔμαθον ποτὲ τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς τοῦ ὑγροῦ πυρός, ἔξηκολούθουν νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ πυρπολικὰ τῶν παλαιῶν Ἐλλήνων μέχρι τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 21, ὅπότε μετέδωκαν τὴν χρῆσιν τῶν πυρπολικῶν αὐτῶν καὶ εἰς ἥματα.

107. ΚΑΝΑΡΗΣ

"Όλη ή Βουλή τῶν προεστῶν, στὸν μῶλο συναγμένη,
εἶπε πῶς ἔξω στὴν στεριὰ τοὺς Τούρκους θὰ προσμένῃ.

Τότε ἔβγαλα τὸ φέσι

καὶ νὰ μιλήσω θάρρεψα προβάλλοντας στὴ μέση:

— Τίποτα, ἀρχόντοι, δὲν φελᾶ, μονάχα τὸ καράβι.

Σὰν μ' ἄκουσε ἔνα ἀπ' τὰ τρανὰ καλπάκια μας, ἀνάβει
καὶ τὸ φαρμάκι χύνει:

— Ποιός εἰν' αὐτός, καὶ πῶς τὸν λέν, ποὺ συμβουλεῖς μᾶς δίνει;

Νά τὰ Ψαρὰ πῶς χάθηκαν! Κι ἐγὼ φωτιὰ στὸ χέρι
πῆρα καὶ πέρα τράβηξα κατὰ τῆς Χιός τὰ μέρη,
κι εἴπα ἀπὸ κεῖ — δὲν βάσταξ — μὲ χείλια πικραμένα:
— Νά πῶς μὲ λέν ἐμένα!

«Ταμπουρᾶς καὶ κόπανος»

⁷Αλέξανδρος Ηάλλης

108. Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ

Τὸ 1835 ἡ πρωτεύουσα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους μετεχέρθη ἀπὸ τὸ Ναύπλιον εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσκέφθησαν τότε νὰ κατασκευάσουν τὸ ἀνάκτορον τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἄλλ' ἡ ἴδεα ἐκείνη ἐναυάγησε. Καὶ τοῦτο ἦτο πολὺ δρθόν. Εἰς τὸ μέλλον ἡ Ἀκρόπολις ἔπρεπε νὰ μένῃ ἐλευθέρα ἀπὸ τὸν θόρυβον στρατιωτικῶν φρουρῶν καὶ αὐλικῶν ὑποδοχῶν. Ἡτο τόπος, τὸν ὅποῖον εἶχον ἀγιάσει ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη καὶ τὰ παθήματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἰς τὸ ἔξης ἔπρεπε νὰ εἰσέρχεται τις εἰς αὐτήν, ὡς εἰς Ἱερὸν ναόν, μὲ εὐλάβειαν, διὰ νὰ προσκυνήσῃ καὶ νὰ θαυμάσῃ τὰ ἔργα τῶν προγόνων του.

Τὸ ἔθνος ἥσθιάνετο ὅτι πρὸς τὰ ἔργα αὐτὰ εἶχε μεγάλην ὑποχρέωσιν. Ἡσθιάνετο ὅτι δὲν ἔχρεώστει τὴν ἐλευθερίαν του μόνον εἰς τὰ λαμπρὰ κατορθώματά του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν συμπάθειαν τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης. Τὴν συμπάθειαν αὐτὴν ἔχρεώστει πάλιν κατὰ μέρος εἰς τὰ λείψανα τῆς Ἀρχαιότητος, τὰς ἀρχαιότητας. Τὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος εἶχον ἀρχίσει νὰ γίνωνται γνωστὰ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀφ' ὅτου οἱ Φράγκοι εἴχον ὑποτάξει τὴν Ἑλλάδα. Ἀργότερον, μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως, πολλοὶ περιηγηταί, "Ἀγγλοι, Γάλλοι, Γερμανοί καὶ ἄλλοι ἐπεσκέφθησαν τὰ ἀρχαῖα λείψανα, τὰ ἔθαύμασαν καὶ τὰ περιέγραψαν. Αἱ περιγραφαὶ αὐταὶ ἐνεθουσίασαν τοὺς λαούς τῆς Εὐρώπης. Συγχρόνως ὅμως ἐλυποῦντο διὰ τὴν

έξευτελιστικήν κατάστασιν, εἰς τήν ὁποίαν εύρισκοντο οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εἶχον κατασκευάσει τὰ ἀριστουργήματα. "Οταν λοιπὸν τῷ 1821 οἱ "Ελληνες ἐπανεστάτησαν, οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ἡνάγκασαν τὰς κυβερνήσεις των νὰ προστατεύσουν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα των.

~~Α~~Τοιουτορόπως τὰ ἄφωνα αὐτὰ ἐρείπια ἔγιναν οἱ ἴσχυρότεροι συνήγοροι τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους. Δι' αὐτό, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του, τὸ ἔθνος ἀπέδειξε τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὰ λείψανα τῶν προγόνων του ἀμέσως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Τούρκων.

Οι Τούρκοι ἀφῆκαν τὴν Ἀκρόπολιν εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν. Παντοῦ ἐφαίνοντο τὰ ἵχνη τῆς τουρκικῆς κατοχῆς καὶ τῶν καταστροφῶν τοῦ πολέμου. Παντοῦ συντρίμματα καὶ ἐρείπια. Ἀμέσως ἐπειτα ἥρχισεν ὁ καθαρισμὸς αὐτῆς, διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν καὶ τὰ μνημεῖα μετὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ ἀποκτήσουν πάλιν, ὅσον ἥτο δυνατόν, τὴν ἀρχαίαν ὠραιότητά των. Ἐξηκολούθησεν ὁ καθαρισμὸς ἐπὶ πολλὰ ἔτη, καὶ μόλις εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τῶν ἡμερῶν μας ἐτελείωσεν. Αἱ μικραὶ ἀθλιαι τουρκικαὶ οἰκίαι, αἱ ὅποιαι ἐκάλυπτον ὅλον τὸν μεταξὺ τῶν ἀρχαίων οἰκοδομημάτων τόπον, κατηδαφίσθησαν καὶ ἐσαρώθησαν. Κατηδαφίσθη ὁ προμαχών, τὸν ὅποιον εἶχον κατασκευάσει οἱ Τούρκοι τῷ 1656 πρὸ τῶν Προπύλαιών. Ἀπ' αὐτὸν ἐξήγαγον ὅλον τὸ ὑλικὸν τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης καὶ μὲ αὐτὸν τὸν ἔκτισαν πάλιν εἰς τὴν πρώτην του θέσιν. "Ἐπειτα ἀφηρέθησαν ὅλαι αἱ νεώτεραι προσθῆκαι, αἱ ὅποιαι παρεμόρφων τὰ Προπύλαια, τὸ Ἔρεχθειον καὶ τὸν Παρθενῶνα. Ἀνέσκαψαν τὸ ἔδαφος τῆς Ἀκροπόλεως πανταχοῦ μέχρι τοῦ βράχου. Καὶ ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς αὐτὰς ἀνευρέθησαν πολλὰ ἀγάλματα καὶ ὅλα ἀρχαῖα.

« 'Η Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν »

Χρῆστος Τσούντας

Δ Σύμβολον τῆς πατρίδος, τῆς γλυκείας μητρὸς ὅλων ἡμῶν, εἶναι ἡ σημαία. "Οπως ὁ σταυρὸς εἶναι τὸ ἡγιασμένον σύμβολον τοῦ Χριστιανοῦ, οὕτω καὶ ἡ σημαία παριστᾶ τὴν θρησκείαν τῆς πατρίδος.

'Η πατρὶς ἐνσαρκώνεται εἰς τὴν σημαίαν, διότι βλέπουν εἰς αὐτὴν τὰ τέκνα τῆς

πατρίδος τὴν κυριαρχίαν, τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμίν της. **Π**

'Η σημαία συμβολίζει τὴν μακροχρόνιον ἴστορίαν τῆς πατρίδος. Εἶναι ἡ ὑπερήφανος εἰκὼν τῶν θριάμβων της. 'Ο δὲ σταυρὸς συμβολίζει τὰ μαρτύρια τῆς, καὶ εἶναι ἡ φωτεινὴ καὶ παρήγορος ἐλπὶς ὅλων μας.

"Οταν κυματίζῃ εἰς τὸ πλοῖον, τὸ ὄποῖον ταράσσεται ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς μακρινὰς θαλάσσας, κηρύγγει ὑπερήφανος, ὅτι τὸ σκάφος ἔκεινο εἶναι τμῆμα ἀχώριστον τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Εἶναι ώραία, πολὺ ώραία ἡ σημαία μας, ὅσον ώραία εἶναι ἡ Ἑλλάς. "Ἐχει τὸ γλυκύτατον χρῶμα τοῦ μυροβόλου ἐλληνικοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸ λευκὸν τοῦ μυρωμένου κρίνου, ὅπως τὴν χαιρετίζει ἡ ἔθνική μας ποίησις:

*Οὐρανοχρωματισμένη
καὶ σὰν κρίνο ἀγροῦ λευκή.*

Αὕτη εἶναι καὶ ἡ ναυτικὴ σημαία, τὴν ὄποιαν βλέπεις ὑπερηφάνως ὑψωμένην εἰς τὸν ἴστὸν τῶν ἔθνικῶν πλοίων τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ. Αὕτη, τὴν ὄποιαν βλέπεις, ὅταν ὁ

ήλιος κρύπτεται όπισθεν τῶν ὄρέων, νὰ κατέρχηται βραδέως εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ ναύτου. Καὶ ἐνῷ σαλπίζει ὁ σαλπιγκτής, ὁ κυβερνήτης καὶ τὸ πλήρωμα τὴν χαιρετίζουν εὐλαβῶς.

Καὶ ὅταν βλέπῃς τὴν σημαίαν εἰς τοὺς προμαχῶνας, νὰ ἐνθυμηθῆς, ὅτι εἶναι αὐτὴ ἡ σημαία, τὴν ὅποιαν ὑψώσαν ἄλλοτε εἰς τὸ φρούριον τοῦ Παλαμηδίου οἱ νικηταὶ καὶ εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια καὶ εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ Μεσολογγίου. Καὶ ὅταν βλέπῃς τὴν σημαίαν τοῦ ἐνδόξου στρατοῦ μας, νὰ μὴ λησμονήσῃς ποτέ, ὅτι ἔφεραν αὐτὴν καὶ ἐτίμησαν πάντοτε οἱ πατέρες μας εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν. Καὶ εἰς τὴν κορυφὴν αὐτῆς χύνει τὴν χρυσῆν λάμψιν του ὁ Σταυρός, διὰ νὰ εἶναι πάντοτε ἡνωμέναι καὶ ἀχώριστοι ἡ πίστις καὶ ἡ πατρίς.

Ἡ σημαία εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν φύλαξιν ὅλων τῶν τέκνων τοῦ "Εθνους". Διὰ τοῦτο ἡ ἔγκατάλειψίς της εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἔγκλημα ἀνανδρίας καὶ προδοσίας. Πρὸς αὐτὴν ἀτενίζει ὁ μαχόμενος στρατιώτης κατὰ τὴν κρισιμωτάτην ὥραν τῆς μάχης. Αὐτὴν ἀναζητοῦν οἱ ὀφθαλμοί του ἐν τῷ μέσω τοῦ καπνοῦ τῶν μαχῶν καὶ τῶν ἐκρήξεων τῶν ὀβίδων. Τὸ ἀφθονώτερον αἷμα χύνεται πέριξ αὐτῆς καὶ πρὸς ὑπεράσπισίν της. "Οταν ὁ σημαιοφόρος πίπτῃ, ἀγώνισμα τιμῆς εἶναι ποῖος πρῶτος νὰ τὴν ἐναγκαλισθῇ. Ποῖος πρῶτος νὰ τὴν παραλάβῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας, τὰς ὅποιας παρέλυσεν ὁ ὑπὲρ πατρίδος θάνατος.

Ἄλλὰ τὸν ἱερὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς σημαίας, ἔξω, μακρὰν τῆς Ἑλλάδος, αἰσθάνεται ὁ "Ελλην ἵσχυρότερον.

"Οταν διέρχεται ἡ σημαία, τὴν βλέπεις ὡσὰν νὰ συναντᾶς ἀσκεπῆ ἱερέα, ὁ ὅποιος κρατεῖ τὰ "Αγραντα μυστήρια.

«Τὰ καθήκοντα τοῦ πολέτου»

Ἐμμανουὴλ Λυκούδης

110. Η ΚΗΡΥΞΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ 1912

Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὴν νύκτα, κατὰ τὴν ὅποιαν ἔφθασεν ἡ πρώτη διαταγὴ τῶν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον. Ἡτο τετάρτη πρὸς τὴν πέμπτην Ὀκτωβρίου 1912. Ἡ Μεραρχία μας, ἡ τετάρτη, εύρισκετο εἰς Βλοχόν, χωρίον, τὸ ὅποιον ἀπέχει τοῦ Τουρκικοῦ ἐδάφους περὶ τὰς δύο καὶ πλέον ὥρας. Ἀπὸ ἐνωρὶς τίποτε δὲν ἐμαρτύρει, ὅτι τὴν ἐπαύριον ἐπρόκειτο ν' ἀνταλλάξωμεν πυροβολισμοὺς μὲ τοὺς Τούρκους στρατιώτας.

"Ἐπειτα ἀπὸ μίαν ἑξασίαν, σχεδὸν καλοκαιρινήν, ἡμέραν, ὁ ἥλιος εἶχε δύσει καὶ εἰς τὸ πορτοκαλόχρυσον θάμβος τοῦ δειλινοῦ οἱ καπνοὶ ἀπὸ τὰς καλύβας καὶ τοὺς καταυλισμοὺς τῶν ἀνδρῶν ἀνέβαινον ἀργά, ὡς θυσίαι δικαίων. Αἱ νεαραὶ ποιμενίδες τοῦ Βλοχοῦ, μὲ τὰ ροδαλὰ πρόσωπα καὶ τοὺς χαμηλωμένους ὄφθαλμούς, ὡδήγουν ἀπὸ τὴν βοσκὴν ὅπισω τὰς ἀγέλας τῶν ζώων.

'Ἐν μέσῳ τῆς γαλήνης καὶ τῆς γλυκείας σιγῆς, τὴν ὅποιαν διέκοπτον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν οἱ χρεμετισμοὶ τῶν ἀλόγων, ὁ νοῦς μας δὲν ἐπήγαινεν εἰς ἔχθροπραξίας. Πολλοὶ

ἀπὸ τοὺς στρατιώτας ἐκάθηντο κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ καὶ εἰς τὰς ἄκρας τῶν μικρῶν παλαιῶν γεφυρῶν μὲ τοὺς πόδας κρεμασμένους πρὸς τὰ φευγαλέα νερά. Ἐκεῖ ἔφερον εἰς τὸν νοῦν των τὰς τρυφερὰς σκηνὰς τοῦ ἀποχωρισμοῦ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς Μεραρχίας ἀπὸ τὸ Ναύπλιον. Αἱ σκέψεις αὐταὶ κατεῖχον ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ψυχὴν μας.

Εἶχομεν ἀκόμη ἐμπρός μας τὰς εἰκόνας τῶν ἐναγκαλισμῶν, τὰ δάκρυα τῶν ἀπλοϊκῶν γυναικῶν, αἱ ὅποιαι ἐξεινησαν ἀπὸ χωρία μακρινά, διὰ νὰ συναντήσουν τοὺς ἴδιούς των καὶ νὰ τοὺς ἔδουν ἀκόμη μίαν φοράν.

Ἐβλέπομεν ἐμπρός μας ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμον νὰ φθάνῃ ταλαιπωρημένος, ἰδρωμένος, νὰ κατακλύῃ τοὺς δρόμους τοῦ Ναυπλίου. Ἡρχετο μὲ ὅλα τὰ οἰκιακὰ σκεύη, χωρὶς νὰ εύρισκῃ τί νὰ φάγη καὶ νὰ μαγειρεύσῃ ἐκ τοῦ προχείρου. Νὰ μὴ ἔχῃ ποῦ νὰ κοιμηθῇ ἀπὸ τὸν μεγάλον συνωστισμὸν καὶ νὰ διανυκτερεύῃ ὅρθιος εἰς τὸ ὕπαιθρον. Ἐβλεπε κανεὶς συζύγους μὲ τὰ μωρά των εἰς τὴν ἀγκάλην των, μητέρας μὲ λευκὴν κόμην καὶ κυρτωμένην ράχιν.

Τέλος ἤρχοντο εἰς τὴν ἀνάμνησίν μας αἱ σιωπηλαὶ καὶ συγκινητικαὶ σκηναὶ τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἀλόγων τῆς ἐπιτάξεως ἀπὸ τοὺς κυρίους των. Εἴδον ἐγὼ χωρικόν, ὁ ὅποῖος ἐξεινήσεν ἀπὸ τὸ χωρίον του, τεσσάρων ὥρῶν διάστημα δρόμου, καὶ ἤλθεν ἀκριβῶς τὴν παραμονὴν τῆς ἀναχωρήσεώς μας εἰς τοὺς στάβλους τῆς Μεραρχίας. Ἡθελε νὰ ἔδη διὰ τελευταίαν φορὰν τὸ ἀλογόν του, ἔνα ὡραῖον ψαρῆν, τοῦ ὅποίου οἱ παχύτατοι γλουτοὶ ἐμαρτύρουν περὶ τῆς ἀγρύπνου στοργῆς τοῦ κυρίου του. Μόλις τὸν εἰδεν, ἔστρεψε πρὸς αὐτὸν τὴν εὑφυεστάτην του κεφαλήν, ἔχρεμέτισε καὶ ἔσκαψε ἀνυπόμονον τὴν γῆν μὲ τὴν ὁπλήν του. Ο χωρικὸς ἐξεκρέμασεν ἀπὸ τὸν ὕμόν του ἐν σακκίδιον γεμάτον κριθήν καὶ τοῦ ἔδωσε νὰ φάγη, ἀν καὶ τὸν διεβεβαίωσαν οἱ σταβλοφύλα-

κες, ὅτι πρὸ δὲ λίγου εἶχον δώσει φαγητὸν εἰς τὰ ἄλογα.

— Παιδιά μου, ἥρχισε νὰ κλαυθμηρίζῃ τότε. Νὰ τὰ ἀγαπᾶτε τὰ ζωντανά. Εἶναι τοῦ Θεοῦ.

“Εμεινε πλησίον τοῦ ζώου του μέχρι βαθείας νυκτὸς καὶ δὲν ἔφυγε παρὰ μόνον, ὅταν τὸν διεβεβαίωσαν ὅτι θὰ τὸ περιποιηθοῦν, ὅσον εἶναι δυνατόν.

‘Ο Ψαρῆς! Μέχρι τινὸς εἰδον νὰ φέρη ἐπὶ τῆς ράχεώς του τὸν ταυτὸν τῆς Μεραρχίας. ’Αλλ’ αἴφνης ἔχασα τελείως τὰ ἵχνη του. Νὰ ἀνεπαύθη διὰ παντὸς ἄρα γε τυμπανιαῖος εἰς καρμίαν Μακεδονικὴν πεδιάδα, εἰς τὴν διάθεσιν τῶν μαύρων ἔθνῶν, τῶν κοράκων; Νὰ ἀνεπαύθη ἄρα γε ἔκει, ἀφοῦ διέβη τὰ Καμβούνια, τὸν Ἀλιάκμονα, τὸν Ἀξιὸν καὶ ἔπιεν ἀπὸ τὰ θολὰ νερὰ τῆς θαυμασίας λίμνης τοῦ Ὁστρόβου; “Η νὰ ἐπέζησε, διὰ νὰ ἐπανεύρῃ τὸν θερμὸν στάβλον του καὶ νὰ δεχθῇ τὰς περιποιήσεις τοῦ κυρίου του;

Μία συναυλία σαλπίγγων ἐκάλει τοὺς ἄνδρας εἰς τὸ συσσίτιον. ’Εδῶ ἀχνίζει τὸ φαγητὸν τοῦ ἴππικοῦ, πέραν οἱ πυροβοληταὶ ἐποιιόρκουν τὸ ἰδικόν των. Πλησίον τῆς ἀριστερᾶς ὅχθης παρετάσσετο μὲ τὰ ἐπιτραπέζια σκεύη του ὁ λόχιος μηχανικῶν, ἐνῷ μακρὰν εἰς τὸ βάθος ἐβόμβει τὸ πεζικόν. ‘Η νῦξ εὗρε τὸ πεζικὸν κοιμώμενον μακαρίως.

Εἰς τὰς ἔνδεκα νεαρὸς ἀνθυπολοχαγὸς ἐκάλπαζε πρὸς τὸ μέρος τοῦ Στρατηγείου. ’Αφίππευσεν, ἔδωκε τὸ ἄλογόν του εἰς τὸν ἴπποκόμον του καὶ ἀνέβη εἰς τὸ κτίριον ὃπου ἐφιλοξενεῖτο τὸ ’Επιτελεῖον. Μετ’ ὅλιγον ὅλα τὰ παράθυρα τῆς μικρᾶς ἀγροτικῆς ἐπαύλεως ἐπλημμύρισαν φῶς. ”Εξω δύο - τρεῖς ἀγρυπνοῦντες ἐβλέπομεν εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς τοίχους τὰς σκιάς τῶν εἰς διαρκῆ κίνησίν ἀξιωματικῶν. ‘Η νυκτερινὴ αὐτὴ κίνησις εἶχε κάτι τὸ ἔξαιρετικόν. Εἰς ὅλα τὰ

δωμάτια είργαζοντο πυρετωδῶς. Τί νὰ συμβαίνῃ ἄρα γε;
Μήπως πρόκειται νὰ ἔκκινήσωμεν;

Τέλος εἰς τὸν ἔξωστην ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του τὸ κομψὸν παράστημα τοῦ Ἰλάρχου Πέτρου Μάνου.

— Λοχίας τῆς ὑπηρεσίας!... Λοχίας τῆς ὑπηρεσίας!...

— Παρών, κύριε Ἰλάρχε, ἀπήντησεν ἡ φωνὴ τοῦ ὑπαξιωματικοῦ, βαδίζοντος ἀπὸ τὸ ἀντίσκηνόν του. Διατάξατε!

— Νὰ ἔτοιμασθοῦν ἀμέσως οἱ ἔφιπποι ἀγγελιαφόροι.

— Μάλιστα.

Ἐχαιρέτισε καὶ ἀπεμακρύνθη τροχάδην.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἐὰν οἱ φρουροὶ σᾶς ἐπέτρεπον νὰ ἀναβῆτε εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον, θὰ ἐβλέπατε πράγματα ἐνδιαφέροντα. Εἰς τὴν πρώτην, τὴν κεντρικήν, αἴθουσαν θὰ ἀντικρύζατε τὴν ἐπιβλητικήν, τὴν γνησίαν στρατιωτικήν, τὴν ἥλιοκαχὴ μορφὴν τοῦ Μεράρχου. Εἰς τὸ πρόσωπόν του ἦσαν ζωγραφισμένα τὸ θάρρος, ἡ σύνεσις καὶ ἡ ἀποφασιστικότης. Πρώτης τάξεως προσόντα στρατηγοῦ.

Ἐμπρός του, ἐπάνω εἰς παλαιάν ξυλίνην τράπεζαν, θὰ ἐβλέπατε ἀνοικτὸν τὸν χάρτην τοῦ Ἐπιτελείου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο βυθισμένος εἰς σκέψεις. Εἰς ἄλλο δωμάτιον θὰ ἐβλέπατε τὸν ὑπασπιστήν του, ὁ ὅποιος ὑπηγόρευεν εἰς πέντε γραφεῖς συγχρόνως πέντε διαφορετικὰς διαταγὰς πρὸς πέντε διάφορα σώματα μὲ φωνὴν χαμηλήν, διὰ νὰ μὴ ταράξῃ τὰς σκέψεις τοῦ στρατηγοῦ.

Οἱ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον οἱ ἀγγελιαφόροι ἔφευγον καλπάζοντες πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Ἐλάμβανον τοὺς φακέλους τῶν διαταγῶν, ἔκαμνον τὸν σταυρόν των καὶ ἐβύθιζον τοὺς πτερυνιστῆράς των εἰς τὰ πλευρὰ τῶν ἀλόγων. Πλησίον τῆς μάνδρας τοῦ κτιρίου ἀνεφάνη ταινία λαμπροῦ κυανοῦ φωτός, ἡ ὅποια ἔσβηνε καὶ πάλιν ἀνέλαμπε καὶ πάλιν ἔσβηνε. Μερικοὶ πεζοί, ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὸν ποταμόν,

ὅπου εἶχον μεταβῆ διὰ νὰ φέρουν νερόν, περιεκύκλωσαν τὸ φῶς.

— Τί εἶναι, παιδιά; τί τρέχει;

— Ο ὀπτικὸς τηλέγραφος, ἀπήντα μία φωνὴ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς λάμψεως.

‘Απὸ τὴν ἀπέναντι ράχιν ἐπρόβαλε μετ’ ὄλιγα λεπτὰ ἄλλο φῶς καὶ ἡ τηλεγραφικὴ ἐπικοινωνία μας μὲ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον εἶχεν ἀποκατασταθῆ.

Κατὰ τὰς πρώτας ὥρας τῆς πρωίας ἡ πεδιάς τοῦ Βλογοῦ ἐγέμισε περιπατοῦντα φῶτα, τὰ φαναράκια τῶν ὑπαξιωματικῶν, οἱ ὄποιοι ἔσπευδον νὰ ἔξυπνήσουν τοὺς ἄνδρας, διὰ νὰ ἔτοιμασθοῦν.

— Τὰ ἐμάθατε λοιπόν, κύριε συνάδελφε;

— Τί πρᾶγμα;

— ‘Ενα τάγμα τοῦ ὅγδου συντάγματος διετάχθη νὰ ἐκβιάσῃ τὴν εἰσοδον πρὸς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος ἀπὸ τὸν σταθμὸν ’Ελευθεροχωρίου.

— Αλήθεια;

— Αλήθεια. Μάλιστα αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἵσως βαδίζει κατὰ τοῦ σταθμοῦ.

— Σύναδελφε, νὰ σὲ φιλήσω! Ζήτω τὸ “Εθνος”!

Μακρὰ σειρὰ φορτηγῶν ἀμαξῶν ἐτρόχαζε κατεσπευσμένως ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ. Τὰ μαστίγια ἔτριζον εἰς τὸν ἀέρα, οἱ τροχοὶ ἐκρότουν δαιμονιωδῶς καὶ ἐπνιγον τὰς φωνὰς καὶ τὰς διαταγὰς τῶν βαθμοφόρων. Ἡτο ἡ ἐφοδιοπομπὴ τῆς Μεραρχίας, ἡ ὄποια ἔφευγε διὰ τὸ χωρίον ’Ορφανά, νὰ φέρῃ ἄρτον καὶ ἄλλα φαγώσιμα.

‘Ο λόχος τοῦ μηχανικοῦ συνετάσσετο, οἱ ἴππεῖς τῆς ’Ανεξαρτήτου Ταξιαρχίας ἔσυρον τὰ ἄλογά των εἰς τὸ πότισμα, ἐνῷ οἱ συνάδελφοί των τοῦ μεραρχιακοῦ ἴππικοῦ ἐσέλ-

λωνον τὰ ἴδια τῶν. Ἐπρόκειτο νὰ προχωρήσουν πρῶτοι ἐξ ὅλων πρὸς ἀναγνώρισιν.

Τότε σκότος ἀκόμη, ὅταν ὁ Μάνος διέταξε:

—Ἐπὶ τῶν ἵππων!

Καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρῶν του.

Εἰς λογίας τὸν προέπεμψε φεύγοντα.

—Στὸ καλό, κύριε Ἰλαρχε. Καλὴ ἐπιτυχία!

Τὴν ἑπομένην, κατὰ τὰ χαράγματα, τὸ Ἐπιτελεῖον τῆς Μεραρχίας ἐπῆρε τὸν δρόμον πρὸς τὸ πεδίον τῶν ἐπιχειρήσεων. "Ολαι αἱ σκηναί, οἱ κατάφωτοι ἔκεινοι συνοικισμοὶ τῆς παρελθούσης νυκτός, εἶχον ἐξαφανισθῆ ὡς διὰ μαγείας. Αἱ νυκτεριναὶ διαταγαὶ εἶχον σαρώσει τοὺς καταυλισμούς, τὰ σώματα ἐτέθησαν ἐνωρὶς εἰς πορείαν. Καὶ εἰς τὴν πεδιάδα, ἕρημον καὶ γυμνὴν ζωῆς πλέον, ἐβασίλευεν ἀπέραντος σιγή, τὴν ὁποίαν διέκοπτον μόνον οἱ μονότονοι καὶ ἀραιοὶ κωδωνισμοὶ τῶν ποιμνίων. Οἱ ποιμενόπαιδες τοῦ Βλοχοῦ ματαίως ἀνεζήτουν τὰς πυροβολαρχίας, αἱ ὁποῖαι τὴν προηγουμένην εἶχον γίνει ἀντικείμενον ζωηροτάτου ἐνδιαφέροντος. Πέραν, εἰς τὸ βάθος, μόλις ἡδύνασο νὰ διακρίνης εἰς τὸ γλυκὸ πρωινὸν λυκόφως μακρὰν φάλαγγα πεζικοῦ πορευομένην. Ἐσύρετο διὰ μέσου θάμνων καὶ λόφων καὶ ὑψώνεν ἐλαφρὰ νέφη σκόνης, ὁσάκις ἥρχετο εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν δημόσιον δρόμον.

Τότε ἔξαίσιον πρὼι μὲ οὐρανὸν αἴθριον, ὁ ὄποῖος μᾶς ὑπέσχετο ἥλιον βασιλικόν. Εἰς τὴν ἔξοδον τοῦ χωρίου αἱ γυναικες παρατεταγμέναι δεξιὰ καὶ ἀριστερά, κατὰ μῆκος τῶν φρακτῶν τῶν κήπων, μὲ τὰ κάνιστρα γεμάτα τρόφιμα, προσέφερον εἰς τοὺς στρατιῶτας καὶ τοὺς προέπεμπον δακρύζουσαι:

—Στὸ καλό, παιδιά! Ό Θεὸς νὰ σᾶς φυλάῃ!

Εἰς τὸ τέλος τῆς παρατάξεως εἰς γέρων μὲ χιονισμένην

γενειάδα ἐστηρίζετο εἰς τὴν ράβδον του σιωπηλὸς καὶ σκεπτικός, ώς κάτι νὰ ἐμελέτα, κάτι νὰ ἀνεσκάλευε καὶ νὰ ἀνέζητει εἰς τὴν μνήμην του. Τὸ πρόσωπόν του ἀνέλαμψεν αἴρηνης. Ἀπεκαλύφθη, ἔσεισεν εἰς τὸν ἀέρα τὸν πανάρχαιον μαῦρον πῖλόν του καὶ ἥρχισε νὰ κραυγάζῃ ἔξαλλος πρὸς τοὺς διαβαίνοντας ἀνδρας:

—'Εμπρός! 'Εμπρός!

Καλύτερα μιᾶς ὡρας ἐλεύθερη ζωή,
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακῆ.

'Εμπρός! 'Εμπρός!

« Πολεμικαὶ Σελίδες »

Σπῦρος Μελᾶς

111. ΕΜΠΡΟΣ

'Εμπρός! 'Ολόρθοι, ἀτρόμητοι.

Μαυρίλα. 'Αστροπελέκι.

Νά, τὸ σπαθὶ ἐγοργόστραψε
καὶ νά, ἡ βροντὴ τουφέκι!

Στὴν Πίνδο ἀπ' τὸν Ταῦγετο
καὶ στὰ Βαλκάνια ώς πέρα,
μιὰ φλόγα, μιὰ φοβέρα,
καὶ ἔνας νοῦς. 'Εμπρός!

'Εμπρός! Βουνά, ψηλῶστέ μας
καί, ὡς θάλασσα, νά ἡ ὡρα!

Στοίχειωσε τὰ καράβια μας
καὶ βόηθα νικηφόρα!

Κρήτη, ὁ Μωριαῖς, ἡ Ρούμελη,
ἐμπρός! 'Η 'Ελλάδα λάμπει!

'Ηχολογοῦν οἱ κάμποι.

Καῖνε οἱ καρδιές. 'Εμπρός!

Κωστής Παλαμᾶς

ΤΑ ΠΗΡΑΜΕ ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Γὰ πήραμε τὰ Γιάννινα! Μάτια πολλὰ τὸ λένε,
μάτια πολλὰ τὸ λένε, ὅπου γελοῦν καὶ κλαῖνε.
Τὸ λέν πουλιὰ τῶν Γρεβενῶν κι ἀηδόνια τοῦ Μετσόβου
ποὺ τά 'σκιαζεν ἡ παγωνιὰ κι ἀνατριχίλα φόβου.
Τὸ λένε κτύποι καὶ βροντές, τὸ λένε κι οἱ καμπάνες,
τὸ λένε κι οἱ χαρούμενες καὶ οἱ μαυροφόρες μάννες.
Τὸ λένε καὶ Γιαννιώτισσες, ποὺ ζοῦσαν χρόνια βόγγου,
τὸ λένε κι οἱ Σουλιώτισσες στὶς ράχες τοῦ Ζαλόγγου.
Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα!

Γεώργιος Σουρῆς

113. Η ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΚΙΛΚΙΣ

‘Εκάστην 21ην ’Ιουνίου ἔορτάζει ὁ ‘Ελληνισμὸς μίαν
ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας μάχας τῆς ἱστορίας του: Τὴν μάχην
τοῦ Κιλκίς, ἡ ὅποια ἔχρινε, τῷ 1913, τὴν τύχην τοῦ δευτέ-
ρου βαλκανικοῦ πολέμου. Τὰ ἀπόρθητα θεωρούμενα ὑπὸ τῆς
διεθνοῦς στρατιωτικῆς κριτικῆς ὄχυρά — ἔργα τῆς βουλγαρι-

κῆς φιλοπονίας, ύπό τὴν καθοδήγησιν τῆς γερμανικῆς στρατιωτικῆς τέχνης—έξεπορθήθησαν. Καί, παρὰ τὰς σοβαρὰς μάχας, ποὺ ἐπηκολούθησαν, δὲ ἀγών ἐκρίθη ἔκει.

’Αλλ’ αἱ θυσίαι ὑπῆρξαν μεγάλαι, μέγισται, καὶ δὲ στρατὸς ἐβάδισε μὲ πλήρη ἐπίγνωσιν πρὸς αὐτάς. Διότι ὅλοι ἀντελαμβάνοντο, ὅτι ἄλλῃ λύσις δὲν ὑπῆρχεν.

’Απὸ τῆς 19ης ’Ιουνίου μέχρι καὶ τῆς 21ης ἐπίμονος, σφοδρὰ καὶ πολυαίμακτος διεξήχθη ἡ μάχη, μάχη κυρίως ξιφολόγγης, δικαίως ἐπικληθεῖσα γιγαντομαχία. Τὸ σάρωμα τῶν βουλγαρικῶν γραμμῶν ὑπῆρξε πλῆρες. ’Αλλὰ καὶ τὸ τίμημα, ὅπως εἴπομεν, ὑπῆρξε βαρύ· 32 ἀξιωματικοί μας νεκροὶ—εἰς συνταγματάρχης, δὲ ἥρως ’Αντώνιος Καμπάνης, δύο ἀντισυνταγματάρχαι, δύο ταγματάρχαι—καὶ 57 τραυματίαι. Στρατιῶται 749 νεκροὶ καὶ 3811 τραυματίαι.

Καὶ δὲ ’Αρχιστράτηγος Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος τὴν 11ην νυκτερινὴν τῆς 21ης ’Ιουνίου ἀπευθύνει τὴν διαταγὴν: *Α* «Εἰς τὸν ἀνδρεῖον στρατόν Μου, τὸν ἐπιδείξαντα τοιοῦτὸν ἥρωισμὸν κατὰ τὰς μάχας τῶν ἡμερῶν τούτων, τὸν συντρίψαντα τὸν ἔχθρὸν ὃπουδήποτε καὶ ἂν τὸν συνήντησεν, ἐκφράζω τὸν θαυμασμόν Μου καὶ τὴν ὑπερηφάνειάν Μου, διότι ἡγοῦμαι αὐτοῦ». *ΝΟῦν. αναγνωρίσασαν*

’Εγράψαμεν προηγουμένως ὅτι ὅλοι, βαδίζοντες πρὸς τὴν μάχην, ἐγνώριζον τί τοὺς περιμένει. ’Ο Κωνσταντῖνος, σκυθρωπός, ἀναπτύσσων πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς, δλίγον πρὸ τῆς μάχης, τὴν σημασίαν τοῦ νέου ἀγῶνος, καταλήγει:

— Πολλοὶς ἀπὸ σᾶς ἵσως σᾶς βλέπω διὰ τελευταίαν φοράν! Σκεφθῆτε, κύριοι, ὅτι θὰ γίνη ἄμιλλα θανάτου!

Καὶ οἱ ἀξιωματικοί, τὴν τραγικὴν ἐκείνην στιγμήν, σύρουν τὰ ξίφη των, τὰ ὑψώνουν πρὸς τὸ πηλήκιον, τὰ φέρουν κατόπιν εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐπευφημοῦν:

— Ζήτω ὁ Βασιλεὺς!

Απὸ τὰ πολλὰ περιστατικά, ποὺ δεικνύουν τῶν μελλοθανάτων τὸ ὑψηλὸν φρόνημα, μνημονεύομεν δύο:

Ο ἀντισυνταγματάρχης Ἀντώνιος Καμάρας — ἥρως καὶ νεκρὸς τοῦ Κιλκίς — διατάσσεται ἀπὸ τὸν Μέραρχόν του νὰ δόῃ γῆση τὸ 16ον πεζικὸν τάγμα πρὸς τὸν λόφον τοῦ θανάτου.

— Μάλιστα, Μέραρχέ μου! ἀπαντᾷ. Τὸ 605 θὰ πέσῃ καὶ καλὴν ἀντάμωσιν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον!

“Επεσε τὸ 605, ἔπεσε καὶ ὁ Καμάρας.

Α) Άλλὰ καὶ ὁ ταπεινὸς ἀνθυπολοχαγὸς δὲν ὑστέρησε τοῦ ἀντισυνταγματάρχου. Εἰς συνταγματάρχης διατάσσει ἔφεδρον ἀνθυπολοχαγὸν νὰ καταλάβῃ, κατὰ τὴν πρώτην σύρραξιν, ἐν πλατὺ καὶ βαθὺ ὁχύρωμα.

— Θὰ τὸ καταλάβω, κύριε συνταγματάρχα, ἀπαντᾷ. Ν

Καὶ τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς τῆς μονάδος του. Σφαῖραι καὶ λογχισμοὶ κάμνουν κόσκινον τὸ σῶμά του. Άλλὰ τὸ ὁχύρωμα πίπτει. Καὶ οἱ στρατιῶται ἔξοντώνουν μέχρις ἐνὸς τοὺς ὑπερασπιστάς του.

«Στρατιωτικὰ Νέα»

E. P. Φωτιάδης

114. ΕΛΛΑΔΑ...

Γῆ Ἐλληνική, τὸ χῶμά σου νὰ ὅργώνω
χαρά μου καὶ τιμή.

Σιμά σου πάντα ἐγλύκανα τὴν πίκρα καὶ τὸν πόνο
μὲ τοῦ ἴδρωτά μου τὸ γλυκὸ ψωμί.

Καὶ δουλευτής μὲ χέρι ἀδρό, γεμάτο,
σπέρνω, θερίζω ἀδιάκοπα. Τὰ φύτρα θησαυροί.

Κι ἡ εὐλογημένη κούραση, σὰν ἔρθη καὶ μὲ βρῆ,
μαζὶ καθίζουμε στὸν ἔλατο ἀπὸ κάτω,
νὰ ὀνειρευτοῦμε, κλείνοντας τὰ μάτια,
μιᾶς δόξας σου παλαικῆς τὰ σκαλοπάτια.

Στέλιος Σπεράντσας

115. ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Εις ἐπιστολὴν πολεμιστοῦ ἀξιωματικοῦ πρὸς τὴν σύζυγόν του γράφονται μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἔξῆς, τὰ ὅποῖα ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος εἶπε πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς, τὴν παραμονὴν τῆς πολυνέκρου μάχης τοῦ Κιλκίς, ἡ ὅποία ἐδόξασε τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα καὶ ἐξηυτέλισε τοὺς Βουλγάρους:

— Γνωρίζω ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κόδρου μέχρι τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου οὐδεὶς "Ἑλλην ἡγεμὼν καὶ συγχρόνως στρατηγὸς ἀπέθανεν ἐπὶ τῆς κλίνης του. 'Ο ἀγών, τὸν ὅποῖον θὰ ἀναλάβωμεν αὔριον, εἰναι ὑψίστης σπουδαιότητος. Μὲ ἄλγος προβλέπω ὅτι δὲν θὰ ἐπανίδω πολλοὺς ἀπὸ σᾶς. Δὲν δύναμαι νὰ σφίγξω τὴν χεῖρα ἐκάστου χωριστὰ καὶ σᾶς λέγω τοῦτο μόνον: 'Αξιωματικοί, τεθῆτε ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτῶν σας καὶ ἐκπληρώσατε τὸ καθῆκόν σας!

Στραφεὶς δὲ πρὸς τὸν παριστάμενον Διάδοχον, λογάγὸν τότε, τὸν κατόπιν ἔνδοξον Βασιλέα Γεώργιον τὸν Β', εἶπε :

— Καὶ σύ, Διάδοχε, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λόχου σου!

116. Ο ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΙΟΣ ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ

«Ο Χριστός μὲ τοὺς δώδεκα ἀποστόλους του» ήτο ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπιστολῆς, μὲ τὴν ὁποίαν συνίστα εἰς Ρόδιος εἰς ἄλλον Ρόδιον, διαμένοντα εἰς Ἀθήνας, τὸν ἐκ τοῦ χωρίου Προφυλίας τῆς νήσου Ρόδου παπᾶν Ἐμμανουὴλ, ἐφημέριον τοῦ χωρίου Τριάντα.

Οἱ ιερεὺς οὗτος τῷ 1912 ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ἔξήκοντα Ροδίων ἐθελοντῶν. Ἄλλὰ μόνον μὲ δώδεκα ἐξ αὐτῶν κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ ἀπὸ τὴν παρακολούθησιν τῶν Ἰταλικῶν ἀρχῶν (διότι τότε ἡ Δωδεκάνησος ήτο ὑπὸ Ἰταλικὴν κατοχὴν) καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας.

Μολονότι ητο γέρων, ὁ σεβάσμιος ιερεὺς παρουσιάσθη εἰς τὸ στρατολογικὸν γραφεῖον καὶ ἐπέμενε νὰ ἀποσταλῇ εἰς τὸ πεδίον τοῦ πολέμου, διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα του, τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα, ὅπως τὴν ἔλεγε.

Πρὸς δὲ τὸν υἱόν του ἔγραφεν ἐξ Ἀθηνῶν τὰ ἔξης:

«Γιέ μου, ἀναχωρῶ διὰ Θεσσαλονίκην καὶ σὲ περιμένω νὰ ἔλθῃς διὰ νὰ ἐκπληρώσῃς τὸ πρὸς τὴν γλυκεῖαν πατρίδα καθῆκόν σου. Μὲ τοιαῦτα αἰσθήματα ἀποδεικνύεται ὁ Ἑλλην ἥρως εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης καὶ δὲν ἡξεύρει ἄλλο παρὰ νὰ προχωρῇ ἐμπρός, κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ μεγάλου μας Βασιλέως!...».

‘Ο λοχαγὸς ἦτο ἐνθουσιασμένος διὰ τὴν διαγωγήν, τὴν ὅποίαν ἐπεδείκνυον οἱ ἀτρόμητοι πολεμισταὶ του.

— Εῦγε! Εῦγε! παιδιά, τοὺς ἐφώναζεν ἀδιακόπως μὲ συγκίνησιν καὶ ἐνθουσιασμόν.

Αἴφνης παραπλεύρως του εἰς στρατιώτης σηκώνεται ὁρθίος ἀποτόμως ἀπὸ τὸ προφυλακτήριόν του.

— Τί κάνεις ἔκει, παιδί μου; φωνάζει ὁ λοχαγός. Θὰ πᾶς χαμένος.

— Οὕφ! κύριε λοχαγέ, ἀπαντᾷ ὁ ἡρωικὸς μαχητής, ἀπὸ χαμηλὰ μοῦ φεύγουν πολλὲς σφαῖρες ἀδικα. Ἐγὼ δὲν ἔννοον νὰ χάσω καμμιά.

Καὶ πυροβολεῖ.

— Κοίταξε, κύριε λοχαγέ. Τὸν ἔρριξα καὶ αὐτόν.

— Κύριε λοχαγέ... Νά, τὸν ἐπῆρα κι αὐτόν... Τὸν παίρνω καὶ ἔκεινον!

Καὶ ἔξηκολούθει πυροβολῶν μὲ ἀταραξίαν καὶ εὔστογίαν θαυμαστὴν κατὰ τῶν ἐπιτιθεμένων ἔχθρῶν.

‘Ολίγον μακρύτερα ἀκούεται μία κραυγή.

— ‘Αχ! Πάει καὶ ὁ Κύπριος! Τὸν ἐχάσαμεν καὶ αὐτόν!...

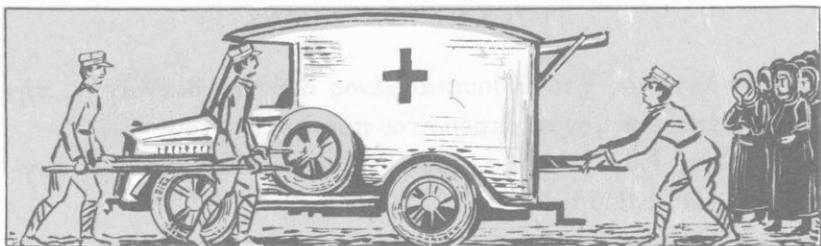
‘Ο λοχαγὸς στρέφεται πρὸς τὰ ἔκει.

Πράγματι ὁ Κύπριος ἥρως ἔκειτο κατὰ γῆς ψυχορραγῶν. Ἡ ἀγνὴ ψυχὴ τοῦ μαχομένου ὁρθίου ἥρωος, ἔψυγε. Παύει νὰ ἐπικαλῆται τὴν προσοχὴν τοῦ λοχαγοῦ διὰ τὰς ἐπιτυχεῖς βολάς του.

‘Ητο ὁ στρατιώτης αὐτὸς ἀνὴρ κατέχων σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν Πολιτείαν τῆς Κύπρου.

‘Ητο ὁ Σῶζος, ὁ ἡρωικὸς βουλευτὴς τῆς Κύπρου.

E. P. Φ.

118. Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΣΚΡΑ

‘Η άμαξοστοιχία άνελαβε τὸν μέγαν ἀθλὸν νὰ μᾶς μεταφέρῃ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τὸν σταθμὸν τῆς Γουμενίστης, τελευταῖον ὅριον τοῦ Μακεδονικοῦ μετώπου.

‘Η άμαξοστοιχία αὕτη ἐδικαιολόγει κατὰ τοῦτο μόνον τὴν δύναμιν τῆς, ὅτι ἔχρησιμοποίει ὡς κινητήριον δύναμιν τὸν ἀτμὸν καὶ ὅτι ἐκυλίστη ἐπὶ σιδηροτροχιῶν. Κατὰ τὰ ἀλλα ἥτο μία κιβωτός, ὅπου ἀνθρώποι, κτήνη, τηλεβόλα, μυδραλλιοβόλα, πυρομαχικά, χειρουργεῖα, φορεῖα ἐσχημάτιζον ὀλόκληρον πολεμικὸν μέτωπον.

‘Ωχρὰ καὶ ἀμφίβολα ἐφαίνοντο τὰ πρῶτα ἀστρα εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν ἐγκατελείψαμεν τὴν Θεσσαλονίκην. Ἐσπεύδομεν νὰ προλάβωμεν τὴν μάχην, ἢ ὅποια προωρίζετο νὰ στεφανώσῃ μὲ νέους κλώνους δάφνης τὴν ἀδάμαστον Ἑλληνικὴν λόγγην. Ἐφθάσαμεν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς πρωίς εἰς Βοέμιτσαν, μικρὸν χωρίον, κατάφυτον, ὅπως τὰ πλεῖστα τῶν Μακεδονικῶν. ‘Η πλοῦτο ὑπὸ τὸν ἀνώνυμον λόφον, ὃ ὅποιος σήμερον ἔχει τὴν τιμὴν νὰ φυλάττῃ τὰ ὀστᾶ τόσων ἥρωών. Πυκνὰ καὶ μαῦρα σύννεφα ἐκάλυπτον τὸν οὐρανόν.

‘Η ἀτμόσφαιρα ἥτο βαρεῖα, καταθλιπτική. ‘Ο ἀήρ ἐνέκλειε τὴν χαρακτηριστικὴν ἔκείνην ὀσμήν, ἢ ὅποια προηγεῖται τῆς θυέλλης. ‘Η βροντὴ ἀνεμειγνύετο μὲ τὸν κρότον τῶν τηλεβόλων.

Συλλογή Ιωνίων Ιαπωνικών Λόγων

· Η μάχη εἶχεν ἥδη ἀρχίσει.

· Η μικρὰ πλατεῖα τῆς Βοεμίσης ἐστεγάζετο ὑπὸ πυκνὸν φύλλωμα πανυψήλων αἰωνοβίων δένδρων. Εἰς τὰς σκολιὰς ὁδούς της ἡ κίνησις ἤτοι καταπληκτική. Τὸ χωρίον ἐχρησίμευεν ὡς ἀκραῖος σταθμὸς τοῦ μετώπου. Καὶ εἶναι ἀρκετὸν τοῦτο διὰ νὰ ἔξηγήσῃ τὴν κίνησιν. Ἰατροὶ ἴδιοι μας καὶ σύμμαχοι, νοσοκόμοι, ἀδελφαὶ τοῦ ἐλέους μὲ τὴν πάλευκον στολὴν καὶ τὴν κυανῆν καλύπτραν. Μεταγωγικὰ αὐτοκίνητα, φορητὰ χειρουργεῖα διήρχοντο μὲ ταχύτητα κινηματογραφικῆς ταινίας. Καὶ εἰς ὅλων τὰ πρόσωπα ἡ ἀγωνία, ὁ πυρετὸς τῆς εἰδήσεως, ἡ ἀδημονία διὰ τὴν ἔκβασιν τῆς μάχης ἀπετυποῦντο καθαρῶς.

· Επὶ τέλους τὸ πρῶτον αὐτοκίνητον ἐφάνη ἐρχόμενον. Τὸ τηλεβόλον δὲν ἤκούετο πλέον παρὰ κατὰ ἀραιὰ διαλείμματα. Φαίνεται ὅτι τὸ ἔργον εἶχε τελειώσει. "Ολοὶ ὅσοι εὑρισκόμεθα τὴν στιγμὴν ἔκείνην εἰς τὴν μικρὰν πλατεῖαν ἐσπεύσαμεν πρὸς τὸν ὁδηγὸν τοῦ αὐτοκινήτου.

— Λοιπόν;

· Εκεῖνος, εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ὄποίου διετηρεῖτο ζωντανὴ ὀλόκληρος ἡ φρίκη τῶν δραμάτων, τῶν ὄποίων πρὸ δλίγου ἥτο μάρτυς, ἀφῆκε μίαν μόνον λέξιν:

— Ενικήσαμεν.

Κατὰ τὸν ἵδιον τρόπον εἶχεν ἀπαντήσει καὶ ὁ ἀρχαῖος Μαραθωνομάχος.

¶ · Επροχώρησεν ἔπειτα πρὸς τὸ ὄπισθιον μέρος τοῦ αὐτοκινήτου. Τὸ ἥνοιξε καὶ ἀφῆκε νὰ φανῇ πρὸ τῶν ἐκπλήκτων ὀφθαλμῶν μας ἐν μικρὸν μέρος τοῦ φόρου, μὲ τὸν ὄποιον εἴχομεν κερδήσει τὴν νίκην. Πέντε πτώματα ἀξιωματικῶν ἔκειντο πλησίον ἀλλήλων. Ἡ κραυγὴ τοῦ θριάμβου, μὲ τὴν ὄποιαν ἥμεθα ἔτοιμοι νὰ χαιρετίσωμεν τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα, ἔμεινεν εἰς τὸ μέσον τοῦ λάρυγγός μας.

Μετά μίαν ὥραν διὰ τοῦ ἴδιου ἐκείνου αὐτοκινήτου ἔφθασα εἰς τὸ Μαῦρον Δένδρον, ὅπου ἦτο ἡ ἔδρα τοῦ Στρατηγείου τοῦ Σώματος. Μόλις ἔφθασα, ἡ θύελλα εύρισκετο εἰς τὸ κορύφωμα τῆς μανίας της καὶ ἡ μάχη εἶχε τελειώσει. Μόλις πρὸ δὲ λίγους ἡ μεραρχία Κρητῶν εἶχε καταλάβει καὶ τὸ τελευταῖον ἔχθρικὸν ὄχυρωμα. Ὁ ἔχθρὸς εἶχε συντριβῆ καὶ κατεδιώκετο πλέον ἀπὸ τὰ ἀραιὰ πυρὰ τοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ νὺξ διῆλθε μὲ σφοδρὸν βομβαρδισμὸν τῶν ἔχθρικῶν θέσεων.

Τὴν ἐπομένην, κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου εἰς τὰ νοσοκομεῖα, ἡδυνήθην νὰ ἀντιληφθῶ ἀκριβῶς διατί ἦτο ἀδύνατον νὰ νικηθῶμεν. Ἀξιωματικοὶ καὶ ὄπλιται, οἱ ὅποιοι ἔφερον περισσότερα τοῦ ἑνὸς τραύματα, ἔξηπλωμένοι εἰς τὰς κλίνας των, ἔλεγον μεταξύ των τὰς ἐντυπώσεις των ἐκ τῆς μάχης. Συνεζήτουν περὶ τῆς μάχης ὡς περὶ συνήθους καθημερινοῦ στρατιωτικοῦ γυμνασίου. Καμμία ὑπερηφάνεια. Μὲ φωνήν, τὴν ὅποιαν ἐκράτει ὁ πόνος, διηγοῦντο ἀπλὰ καὶ ταπεινὰ πῶς εἶχον ἔξορμήσει χθὲς ἀπὸ τὰς θέσεις των. Πολὺ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τῆς ἡμέρας εἶχον ὑπερπηδήσει σειρὰς ὀλοκλήρους συρματοπλεγμάτων. Εἶχον περιφρονήσει τὰ πυρὰ τοῦ ἔχθροῦ. Εἶχον προχωρήσει σκορπίζοντες διὰ τῶν χειροβομβίδων τὸν θάνατον. Εἰς μίαν στιγμὴν εἶχον λησμονήσει ὅλα τὰ σοφὰ διδάγματα τῶν ἀρχηγῶν των καὶ εἶχον ἀναθέσει εἰς τὴν λόγχην τὴν νίκην.

Τὰ ὅρη καὶ οἱ λόφοι εἶχον ἀλλάξει σχῆμα μὲ τὴν θύελλαν τῶν ὄβιδων. Ἡ γῆ εἶχεν ἀνασκαφῆ. Καὶ ὁ "Ἐλλην ὄπλιτης, ὁ ἀφανῆς καὶ ἔνδοξος οὔτος ἥρως, εἶχε περάσει διὰ μέσου τῆς κολάσεως τοῦ πυρὸς ἀπαθῆς καὶ ἀτάραχος ὡς εἰς ἡμέραν παρατάξεως... Εἶχε νικήσει τοὺς Βουλγάρους.

'Εφημερίς « 'Ἐλεύθερος Λόγος »

Γεώργιος Βραχηνός (διασκευὴ)

Οι εὔζωνοι ἡσαν πάντοτε ἡ ἴδιαιτέρα συμπάθεια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἰς τὸν εὔζωνον ὑπάρχει πάντοτε κάτω ἀπὸ τὴν φουστανέλλαν ἡ ἀριστοκρατικὴ φύσις τοῦ Ρουμελιώτου. Τὸ χακί, τὸ φέσι, ὁ ντουλαμᾶς ἀποτελοῦν τὴν ἔξωτερικὴν ἐμφάνισιν. Ἀπὸ μέσα δὲ ἀνθρωπος ἔμεινεν ὁ Ἰδιος, λεπτός, ὀξύς, ταχύς, γενναῖος, ὅρμητικός, ἀκούραστος, ἀκατάβλητος, ὑπερήφανος, αἰσιόδοξος.

Λεπτὸς εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὸν νοῦν. "Οπως εἶναι συνηθισμένος ἀπὸ τὴν πτωχὴν καὶ ἰσχυὴν φουστανέλλαν νὰ φέρῃ μίαν «γυροβολιὰ» καὶ νὰ εὐρίσκηται εἰς τὴν θέσιν του, τοιουτοτρόπως καὶ τὸ πνεῦμά του, ὀξύ καὶ εὔστροφον, γυρίζει παντοῦ καὶ ἀντιλαμβάνεται τὰ πάντα εἰς μεγάλην ἀκτῖνα πέριξ." Οσοι τὸν διδάσκουν νὰ γίνη ἀπὸ βοσκοῦ στρατιώτης δὲν παρεπονέθησαν ποτὲ ἀπὸ τὴν ἀντίληψίν του. 'Ο μηχανισμὸς τοῦ ὅπλου δὲν ἔχει μυστήρια διὰ τὸν εὔζωνον. Ἀπὸ τὴν δευτέραν ἡμέραν, ποὺ θὰ κρατήσῃ τὸ ὅπλον εἰς χειράς του, τὸ γνωρίζει.

Καὶ ταχύς. 'Η γῆ φεύγει κάτω ἀπὸ τοὺς πόδας του. Τὰ βουνὰ τὰ ἀπότομα δὲν εἶδον. ὅρμητικωτέρους ἀπὸ τοὺς εὔζωνους. Δὲν ἀναβαίνουν αὐτοὶ ὡς ἀνθρωποι. 'Αναρριχῶνται καὶ τυλίγονται καὶ προχωροῦν, πάντοτε προχωροῦν. **Καὶ εἶναι γενναῖοι.**

Δὲν τοὺς ἐφόβισαν οὕτε τὰ ταχυβόλα. Εἰς τὸ Σαραντάπορον, τῷ 1912, οἱ Τοῦρκοι εἶχον παρατάξει κορμοὺς ἐλαίας βαμμένους μέλανας, διὰ νὰ παραστήσουν κανόνια. Οἱ εὔζωνοι ἀνεκάλυψαν τὸν δόλον, καί, ἀφήσαντες τὰ ἔγλινα κανόνια ἥσυχα, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἀληθινῶν. Καὶ ἐνῷ ἐκεῖνα ἔχυνον ἀπὸ τὰ στόματά των τὸν θάνατον, οἱ εὔζωνοι συρόμενοι τὰ ἐπληησίασαν καὶ ἔχύθησαν εἰς

τοὺς πυροβολητὰς καὶ τοὺς συνέλαβον. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν ἔδειλίασαν οὐδὲ στιγμήν.

— Παιδιά, εἰπεν εἰς ἀξιωματικὸς εἰς τινα μάχην, θὰ ἀφῆσαι μεν αὐτοὺς τοὺς Βουλγάρους νὰ μᾶς σκοτίζουν μὲ τὶς τουφεκιές των;

— Νὰ τοὺς συλλάβωμεν, εἶπον οἱ εὔζωνοι.

Τὸ πολεμικὸν συμβούλιον εἶχε γίνει. Οἱ Βούλγαροι κατεδικάσθησαν ἀπὸ ἐκείνην τὴν στιγμήν. Μετὰ δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας αὐτοὶ ἐσκορπίζοντο εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἐνῷ οἱ εὔζωνοι, ὅρθιοι καὶ ἀλαλάζοντες ἐπὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ὄχυροῦ, ἕρριπτον τὰ σκουφάκια εἰς τὸν ἀέρα.

‘Η ὁρμή των θὰ ἔπρεπε νὰ καταλάβῃ ἡρωικὰς σελίδας. “Οπως τοὺς ἀραβικοὺς ἵππους, καὶ αὐτοὺς τὸ δύσκολον εἶναι νὰ τοὺς νικήσῃ κανείς. Τὸ ἀκατόρθωτον εἶναι νὰ τοὺς κρατήσῃ. ‘Η στασιμότης τοὺς θανατώνει.

— Θὰ μείνετε ἔδω καὶ θὰ κρατήσετε αὐτὴν τὴν θέσιν, εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς εἰς μίαν συμπλοκήν.

Οἱ εὔζωνοι ἔμειναν καὶ ἐκράτησαν τὴν θέσιν, ἀλλ’ ὅταν ὁ ἀξιωματικὸς ἐπέστρεψε τοὺς εὔρε παραπονούμενους.

— Εδῶ θὰ καθώμαστε; ἔμουρμούρισε κάποιος ἀπὸ ὅλους παραπονούμενος.

Εύτυχῶς τὴν ἴδιαν στιγμὴν εἰς ἀγγελιαφόρος ἔφερε τὴν διαταγὴν ταχείας προελάσεως. Οἱ εὔζωνοι ἔχύθησαν ἀκράτητοι.

— Τοὺς ἔχασα ἀπὸ ἐμπρός μου, μοῦ εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς ὑπερήφανος διὰ τοὺς στρατιώτας αὐτούς. “Αν δὲν ἥκουον τὸν ἀλαλαγμόν των, θὰ ἐνόμιζον δτὶ μία ὁμοβροντία τοὺς ἕρριψε κάτω ὅλους νεκρούς!

Τί εἶναι δὲ ἡ ἀντοχὴ των! Χαλύβδινοι ἄνθρωποι κρύπτονται εἰς τὴν φουστανέλλαν καὶ ὁ στρατηγός, ὁ ὄποιος τοὺς κινεῖ, δὲν ἔχει νὰ ὑπολογίσῃ διὰ κόπους καὶ στερήσεις.

Μέ δὲ ὀλίγην κουραμάνχν ἢ χωρὶς αὐτήν, μὲν νερὸν τῆς πηγῆς ἢ καὶ χωρὶς αὐτό, ὑπὸ τὸν ἥλιον ἢ τὴν βροχήν, προχωροῦν, ἀγρυπνοῦν, φρουροῦν, πολεμοῦν, χωρὶς εἰς τὰ στεγνὰ χαρακτηριστικά, εἰς τὰ ὅποια δὲν ὑπάρχει οὔτε ἵχνος λίπους, νὰ ζωγραφηθῇ ἢ ἐλαχίστη κόπωσις.

Μέσα εἰς τὸ σκότος βλέπουν ὅπως καὶ τὴν ἡμέραν· καὶ ποτὲ ὁ στρατὸς δὲν εἶναι τόσον ἥσυχος, ὅσον ὅταν αἱ προφυλακαί του εἶναι εὔζωνοι· ἔστω καὶ ἂν οἱ εὔζωνοι αὐτοὶ ἐβάδισαν ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐπολέμησαν τὴν ἑσπέραν καὶ πρόκειται νὰ πολεμήσουν πάλιν τὸ πρώτι.

Ἡ ὑπερηφάνειά των δὲν εἶναι παράλογος. Τοὺς ἡγάπησε πολὺ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ αὐτὴ ἡ προτίμησις ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς πτερά. Μὲ περιφρόνησιν βλέπουν τὸν ἐχθρόν.

Ὑπάρχουν εὔζωνικὰ τραγούδια, τὰ ὅποια χαρακτηρίζουν τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ εὔζωνου. Μὲ δύο στίχους ἔζωγράφησαν οἱ Ἰδιοὶ τὴν εἰκόνα των:

Φουστανέλλα, φούντα, φέσιο
καὶ δακτυλιδένια μέση.

Εἰς τὰ σύνορα, ὅσον ἐφύλασσον σκοποῖ, εἰς ὀλίγων μετρων ἀπόστασιν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ἐγνώρισαν καλὰ τοὺς ἀντιπάλους των. Καὶ ἔμαθον νὰ τοὺς περιφρονοῦν καὶ νὰ τοὺς βλέπουν ἀπὸ κάποιον ὕψος.

Εἰς ἄσμα ὁ εὔζωνος προκαλεῖ τὸν ἐχθρὸν νὰ ἔλθῃ νὰ πολεμήσῃ εἰς τὰ φανερά, ὅπότε θὰ ἰδῃ ὁ ἐχθρός:

πᾶς πολεμάει ὁ εὔζωνος μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.

Κάτι ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ παλαιοῦ κλέφτου ἐκληρονόμησεν ὁ σημερινὸς εὔζωνος. "Οπως ἐκεῖνος, καὶ αὐτὸς εἶναι προκλητικός, δὲν ἀνέχεται προσβολάς, πληρώνει ἀμέσως.

Ἡ πολιτικὴ τὸν στενοχωρεῖ τρομερά. Δὲν εἶναι δυνατὸν κάτω ἀπὸ τὸ φεσάκι του νὰ χωρέσῃ ἢ σκέψις ὅτι ἀνεμένομεν τόσον καιρὸν τοὺς ἐχθρούς μας.

— Αύτοὶ ἡτανε! εἶπε μὲ περιφρόνησιν λογίας τῶν εὐζώνων, δεικνύων τοὺς ἔχθροὺς φεύγοντας μετὰ τὴν μάχην τῆς Δεσκάτης (1912).

Καὶ αὐτὸ τὸ «αύτοὶ ἡτανε!» ἐσήμαινε.

— Καμαρῶστέ τους· αύτοὶ ἡτανε, ποὺ δὲν μᾶς ἀφηναν τόσα χρόνια νὰ τοὺς φᾶμε!

Διότι ὁ εὔζωνος ἔκει ἐπάνω, ποὺ ζῆ, μακρὰν τοῦ κόσμου, εἰς τοὺς ἔρημικοὺς σταθμούς, ὅπου δὲν φθάνει ἡ ἐφημερίς, εύρισκει πολὺ φυσικὸν πᾶσα διαφορὰ μεταξὺ ἔθνῶν νὰ λύηται μὲ τὸ ξίφος. 'Ο δυνατώτερος θὰ ὠφεληθῇ. Καὶ ὁ δυνατώτερος εἶναι αὐτὸς καὶ ὅχι ὁ ἔχθρος τῶν Ἑλλήνων.

Ποία εἶναι ἡ ἐντύπωσις τῶν ἔχθρῶν ἀπὸ τοὺς εὔζωνους;

Σεϊτὰν ἀσκέρι — διαβολικὸν στρατὸν — τοὺς ὠνόμαζον οἱ ἄλλοτε ἔχθροί μας, οἱ Τοῦρκοι. Κάτι τὸ σατανικὸν ἐφαντάζοντο οἱ ἄνθρωποι ἔκεινοι εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς. Καθὼς ἀνεμίζει ἡ φουστανέλλα των εἰς τὸ τρέξιμον, δίδει τὴν ἰδέαν λευκῶν φανταστικῶν πτερῶν.

"Οπως γνωρίζουν οἱ εὔζωνοι τοὺς ἔχθρούς ἀπὸ τὴν γειτονίαν τῶν συνόρων, γνωρίζουν καὶ οἱ Τοῦρκοι τοὺς εὔζωνους. 'Οσάκις ἄλλο σῶμα ἔτυχε νὰ φρουρῇ τὰ σύνορα καὶ συνέβη κάποια παρεξήγησις, ἡ λογικὴ ἐπεκράτησε περισσότερον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γραμμήν. "Οταν ἀπέναντι τῶν Τούρκων ἥσαν εὔζωνοι, ἡ λογικὴ ἔμεινε κατὰ μέρος καὶ ὁ ἔχθρος ἐπλήρωσεν ἀκριβὰ τὴν παραμικροτέραν παρεκτροπήν. Δι' ἔνα εὔζωνον, ὁ ὁποῖος, πηγαίνων νὰ πάρῃ νερόν, ἐπυροβολήθη, τὸν Μάιον τοῦ 1912, τρεῖς ἔχθροὶ ἔξηπλώθησαν νεκροί, πρὶν προφθάσῃ ὁ ἀξιωματικὸς νὰ κρατήσῃ τοὺς εὔζωνους του.

Η ἐμφάνισις πυκνῆς πρωτοπορίας εὔζωνων εἰς τὴν μάχην ἀφαιρεῖ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ θάρρους τῶν ἔχθρῶν. Εἰς οἰανδήποτε θέσιν καὶ ἀν εύρισκωνται αὐτοί, δὲν θεωροῦν

έκαντούς ἀσφαλεῖς, ὅταν βλέπουν εὐζώνους ἔρχομένους ἐναντίον των.

‘Ο ἔχθρὸς εἶχε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ εὔζωνος τρέφει ἄσπονδον τὸ ἐθνικὸν μῆσος μέστα του. Τὸ ἔνδυμα δὲν κάμνει βέβαια τὸν καλόγηρον. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν θὰ ἀρνηθῇ τὴν ἐντύπωσιν τὴν ἔξωτερηκήν τοῦ φορέματος. Καὶ μέστα εἰς τὴν ὁμοιομορφίαν τῆς στολῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ξεγωρίζει ἡ φουστανέλλα, ἡ ὁποία ἐπολέμησεν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 21. Οἱ ἔχθροι εἶχον εἰς τὸ αἷμά των κληρονομικὸν τὸν φόβον τῶν ἥρωικῶν ἐκείνων φουστανελλάδων, οἱ δόποῖοι πρῶτοι ἐταπείνωσαν τὸν Σουλτάνον, ὅταν ὅλος ὁ κόσμος ἔκυπτεν ἐντρομος ἐνώπιόν του.

Γεώργιος Τσοκόπουλος (Διασκευή)

120. ΣΤΑ ΣΥΝΟΡΑ

Γιὰ τὴν ἔνδοξη Πατρίδα, γιὰ τὴν Πίστι, γιὰ τὸ Γένος, τὸ κορμί μας, τὴν καρδιά μας, τὴν ψυχή μας, τὴ ζωή! Ολοι ἀδέλφια εἴμαστε τώρα καὶ κανεὶς δὲν εἶναι ξένος, ὅλους τώρα μᾶς ἐνώνει ἐνας πόθος, μιὰ πνοή.

“Ολοι ἀδέλφια εἴμαστε τώρα καὶ ἡ μεγάλη μας Μητέρα μὲ τὰ μάτια δακρυσμένα, μὲ λυμένα τὰ μαλλιά, λαμπροφόρα σὰν τὸν “Ηλιο καὶ γοργὴ σὰν τὸν ἀγέρα, μᾶς καλεῖ καὶ μᾶς συνάζει στὴ θερμή της ἀγκαλιά.

Ιωάννης Πολέμης

ΤΡΙΝΔΟΣ

T
F

ῶν προγόνων βλαστοί, μ' ἀτσαλένια κορυφά,
τοῦ πολέμου περνῶντας τὴν φρίκη,
τῆς καρδιᾶς μας τὴν φλόγα τὴν ἐφέραμε μιὰ
ῶς ἔκει ποὺ μᾶς πρόσμενε ἡ Νίκη.

M

ἐ τὴν λόγχη χαράξαμε ἀδρὸ στὰ βουνά
τ' ὄνομά μας — γαλάζιο λουλούδι —
νὰ τὸ πάρη ὡς τὰ πέρατα ὁ θρῦλος ξανά,
στοὺς λαοὺς νὰ τὸ κάμη τραγούδι.

P

ροσταγή στὴ φυλή μας, σὰν νόμος βαρειά,
τὸ παλιὸ ν' ἀναστήσουμε θᾶμα.
Νά 'ναι αἰώνια σὲ τούτη τὴ γῆ ἡ Λευθεριά
κάποιας μοίρας ὁρίζει τὸ τάμα.

M

άννα 'Ελλάδα, δική σου μιὰ σάλπιγγα ἦχει,
μέσ' ἀκόμα στῆς Πίνδου μιὰ κόχη,
στοὺς λαοὺς νὰ θυμίζῃ γεμάτο ψυχὴ
τὸ τρανό, ποὺ ξεστόμισες, «"Οχι».

Στέλιος Σπεράντσα.

Παραμονὴ τῆς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1951. Ψῆχος ἴσχυρὸν διεπέρα μέχρις ὀνύχων τοὺς ἥρωικούς ὑπερασπιστὰς τοῦ ὑψώματος 381, τὸ ὅποιον πρὸ μιᾶς ἡμέρας εἶχον καταλάβει οἱ γενναῖοι "Ἐλληνες μαχηταὶ κατὰ μίαν θυελλώδη ἐπίθεσίν των.

Αἱ ὄλιγαι καλύται τοῦ Κινὰν ἥσαν σκεπασμέναι ἀπὸ τὸ σκότος· ἀπόλυτος σιγὴ ἐπεκράτει, ποὺ ἔκαμνε τοὺς στρατιῶτας νὰ μετροῦν τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας των.

— Λεβέντες τί γίνεται; ψιθυρίζει ὁ ἐπὶ κεφαλῆς ἀξιωματικός. Κάτι μοῦ λέει πώς σήμερα θὰ τὸ γλεντήσωμε πάλι.

Τὸ ὕψωμα ἦτο ζωτικῆς σημασίας διὰ τὸν ἔχθρὸν καὶ ἀσφαλῶς θὰ κατέβαλλε προσπαθείας διὰ νὰ τὸ ἐπανακτήσῃ.

Μακριναὶ ὁμοβροντίαι διακόπτουν τὴν ἡσυχίαν, ποὺ ἔξαπλοῦται παντοῦ. Πλησιάζει ἡ τετάρτη πρωινὴ καὶ οἱ στρατιῶται τρίβουν τὰς χεῖράς των. Εἶχον σηκωθῆ ἐνωρίς, ὅπως πάντοτε, ὅταν ἐν πανδαιμόνιον ἀπὸ ριπάς πολυβόλου καὶ φωνὰς ἀναμείκτους μὲ περιέργους κρότους μεταβάλλει τὰ πάντα. Οἱ λυσσῶντες Κινέζοι ὄρμοῦν μὲ ἀγρίας κραυγὰς εἰς τὸ ὕψωμα 381.

Ο ἀξιωματικὸς δὲν εἶχεν ἀπατηθῆ. 'Η φωνὴ του ἀκούεται βροντερὰ μέσα εἰς τοὺς κρότους τῆς μάχης:

— 'Απάνω τους, λεβέντες! Πρέπει νὰ τοὺς δείξωμεν τί θὰ πῇ "Ἐλλην!"

'Η ἡμέρα ρίπτει τὸ πρῶτόν της φῶς καὶ ἡ μάχη γίνεται περισσότερον σκληρά. Οἱ Κινέζοι ἀτελείωτοι ὄρμοῦν κατὰ κύματα. Φθάνουν εἰς τὰς θέσεις τῶν ὀλίγων ὑπερασπιστῶν, οἱ ὅποιοι, ὡς νέοι Λεωνίδαι, κλείουν τὸν δρόμον εἰς τοὺς βαρύρους τῆς Ἀσίας.

Μὲ ὑπεράνθρωπον ἥρωισμὸν ὁ γενναῖος ἀνθυπολογα-

γὰς παλαίει κατὰ τῶν Κινέζων, οἱ ὅποῖοι εἶχον θέσει τὸν πόδα εἰς τὸ ὕψωμα. Πέριξ οἱ γενναῖοι στρατιώται του ἀναμετροῦνται σῶμα πρὸς σῶμα, ἀμιλλώμενοι εἰς ἡρωισμὸν μὲ τὸν διμοιρίτην των.

Εἶναι πλέον μεσημβρία καὶ ὁ ἄνισος ἀγὼν συνεχίζεται. Οἱ πολυάριθμοι ἔχθροι δὲν πτοοῦν τὸν ἐπίμονον "Ἐλληνα ἀξιωματικόν, ὁ ὅποῖος οὐδὲ σπιθαμὴν γῆς δὲν ἔννοεῖ νὰ ἐγκαταλείψῃ εἰς τοὺς βαρβάρους.

"Ο ἀγὼν συνεχίζεται ἐπὶ πτωμάτων μέχρι τοῦ ἀπογεύματος. "Ο ἥλιος, κουρασμένος, κλίνει πρὸς τὴν δύσιν του. "Η ἡμέρα φεύγει, ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτὴν καὶ ὁ ἡρωικὸς ἀξιωματικός. Τὸ ὕψωμα μένει εἰς τοὺς "Ἐλληνας μὲ πολλοὺς νεκροὺς Κινέζους, ἐνῷ οἱ ὑπόλοιποι ὑποχωροῦν ἀτάκτως καταδιωκόμενοι ἀπὸ τοὺς δλίγους "Ἐλληνας στρατιώτας.

"Η νῦξ σκεπάζει πάλιν τὸ 381 καὶ ἡσυχία ἀπλώνεται παντοῦ. Μόνον οἱ γενναῖοι τοῦ 'Ἐλληνικοῦ τάγματος θρηνοῦν τὸν ἡρωικὸν διμοιρίτην των, νεκρὸν ἐμπρός των. Εἶναι ὁ ἔφεδρος ἀνθυπολοχαγὸς 'Απόστολος Σταθιᾶς ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ, ὁ πρῶτος πεσὼν "Ἐλλην ἀξιωματικὸς εἰς τὴν μακρινὴν Κορέαν, φωτεινὸν παράδειγμα ἡρωισμοῦ. 'Ἐδόξασε διὰ μίαν ἀκόμα φορὰν τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς 'Ἐλλάδος καὶ ἔχάρισε τὴν νίκην εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ἐλεύθερων λαῶν.

'Εφημερὶς « Στρατιωτικὰ Νέα »

Φ. Λιβιτσιᾶνος (διασκευὴ)

123. ΤΟ ΥΨΩΜΑ ΝΤΙΚ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΟΡΕΑΝ

Μία έκπληκτική ήσυχία ἐπεκράτησεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας μεταξὺ τῶν τομέων τῶν ὑψωμάτων Ντίκ καὶ Χάρρου. Διὰ τοὺς ἐμπείρους στρατιωτικούς ἦσαν φανερὰ τὰ σημεῖα. Κάπιοις ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους συνεκέντρωνε δυνάμεις διὰ νὰ ἔκδηλωθῇ αἰφνιδιαστικῶς τὴν ὥραν, ποὺ θὰ ἔκρινε κατάλληλον.

Αἱ ἀμερικανικαὶ ὑπηρεσίαι πλοροφοριῶν δὲν ἔμειναν, φυσικά, ἀπρακτοί. Ἀναγνωριστικὰ ἀεροπλάνα ἥρχισαν νὰ ἔξερευνοῦν σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν τὴν ἐχθρικὴν περιοχὴν. Καὶ ἐλάμβανον ἀεροφωτογραφίας, παρὰ τὸν κίνδυνον τῶν ἀντιαεροπορικῶν πυροβόλων. Αἱ ὑπηρεσίαι κατασκοπίας συνέλεξαν καὶ αὐταὶ τὰς πληροφορίας των ἀπὸ πατριώτας Κορεάτας, οἱ δόποιοι εύρισκοντο εἰς τὴν ἀλλην πλευρὰν τῶν κομμουνιστικῶν γραφμῶν. "Ολα αὐτὰ ἐμελετήθησαν καὶ κατόπιν προσεκτικῆς κριτικῆς ἴδου τὸ συμπέρασμα:

Πέντε ὄλοκληρα κινεζικὰ συντάγματα, δυνάμεως 16 ἔως 18 χιλιάδων ἀνδρῶν, εἶχον συγκεντρωθῆ διὰ νὰ προσβάλουν μίαν περιοχὴν, τὴν δόποιαν ὑπερήσπιζον μόνον δύο τάγματα. Τὸν ἀριστερὸν τομέα τῆς περιοχῆς, εἰς τὸν δόποιον περιελαμβάνετο καὶ τὸ ὑψωμα Ντίκ, κατεῖχε τὸ ἐλληνικὸν τάγμα. Τὸν δεξιὸν τομέα μὲ τὸ ὑψωμα Χάρρου κατεῖχεν ἀμερικανικὸν τάγμα τοῦ 15ου Συντάγματος.

Καὶ ἐτίθετο τὸ ἀγωνιῶδες ἔρωτημα εἰς τοὺς συμμάχους καὶ τοὺς ἡμετέρους στρατιωτικούς: Ποῖον ἀπὸ τὰ δύο ὑψώματα θὰ ἐπεχείρει νὰ καταλάβῃ ὁ ἐχθρός; Τὸ Ντίκ η τὸ Χάρρου; Καὶ τὰ δύο παρεῖχον σημαντικὰ πλεονεκτήματα εἰς τὸν ἐχθρόν, ὥστε ἥξιζε νὰ προσπαθήσῃ νὰ τὰ καταλάβῃ.

Τὰ πράγματα ἀπέδειξαν ὅτι οἱ Κινέζοι ἀνεζήτησαν τὸ ἀδυνατώτερον σημεῖον.

‘Ο λογαρίθμος Τζαϊδᾶς, διοικητής του 1ου λόχου, ό διποιος κατεῖχε τὸ κέντρον τῆς Ἐλληνικῆς παρατάξεως, συνέστησεν ἰδιαιτέρως ἐκείνας τὰς ἡμέρας νὰ αὐξήσουν περισσότερον τὰ μέτρα ἀσφαλείας. Οἱ ὑπολογαγοὶ Ἀλεβίζος, Μπουζῆς καὶ Χρυσός παρηκολούθουν ἀγρύπνως τὰς θέσεις τῆς μάχης. Ἐνῷ ό δύποδιοικητής Καφάτος ἀνέλαβε νὰ παρακολουθῇ καὶ συμπληρώνῃ τὰς ἐνεργείας των.

Οἱ Κινέζοι ἀπεράσισαν νὰ ἐπιχειρήσουν τὴν κατάληψιν τοῦ ὑψώματος Ντίκ. Ἐξέλεξαν τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ Ντίκ, τὴν διποίαν ἐθεώρουν ὡς τὴν περισσότερον εὐπρόσβλητον καὶ κατάλληλον δι’ αἰφνιδιασμόν. “Οπισθεν τῶν ὅλιγαρίθμων προφυλακῶν ἡκολούθουν αἱ κύριαι δυνάμεις τοῦ ἔχθροῦ, ἀποτελούμεναι ἀπὸ τρία τάγματα. Ἀκριβῶς ὅμως εἰς ἐκεῖνο τὸ σημεῖον ὁ ὑπολογαγὸς Μπουζῆς εἶχε τοποθετήσει δύο φυλάκια εἰς ἀπόστασιν 70 μέτρων τὸ ἐν ἀπὸ τὸ ἄλλο. Εἰς τὸ πρῶτον εὔρισκοντο οἱ στρατιῶται Μπάτζογλου, Θεοδώρου καὶ Ζαβαλιάρης. Καὶ εἰς τὸ δεύτερον ἥσαν οἱ στρατιῶται Μπρικόρης, Κορομηλᾶς καὶ Τζελάκης.

Πρῶτος ἀντελήφθη τοὺς Κινέζους ὁ Μπάτζογλου. Εἰδοποίησε τοὺς συντρόφους του καὶ εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἀφήσῃ τοὺς δύο πρώτους Κινέζους ἀνιγνενετὰς νὰ τὸν πλησιάσουν εἰς τὰ δέκα μέτρα. Καὶ τὴν κατάλληλον στιγμὴν ἐξαπέστειλε δύο σφαίρας. Ἡ πρώτη εὔρε τὸν ἑνα Κινέζον εἰς τὴν κοιλίαν. Οἱ ἄλλοι, ὅταν εἶδε τὸν σύντροφόν του νὰ πίπτῃ, ἔστρεψε ἀποτόμως διὰ νὰ φύγῃ. Ἐκείνην τὴν στιγμὴν τὸν εὔρεν ἡ δευτέρα σφαίρα τοῦ Μπάτζογλου καὶ τὸν ἐφόνευσε. Σχεδὸν ἀμέσως ἤρχισε νὰ βάλλῃ ὁ Θεοδώρου μὲ τὸ πολυβόλον του καὶ ὁ Ζαβαλιάρης μὲ τὸ αὐτόματον. Ἡκολούθησαν καὶ τὰ πυρά τοῦ δευτέρου φυλακίου. Καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἡ πρώτη ὁμάς τοῦ ἔχθροῦ διεσκορπίσθη κακὴ κακῶς.

Οἱ Κινέζοι ὅμως ἥσαν ἀποφασισμένοι νὰ προχωρήσουν

όπωσδήποτε, ἀφοῦ μάλιστα ἡσαν ὑπέρτεροι ἀριθμητικῶς. Κατέλαβον λοιπὸν θέσεις καὶ ἥρχισαν νὰ ρίπτουν χειροβομβίδας καὶ νὰ ἀπαντοῦν μὲ ριπάς αὐτομάτων ὅπλων. "Ἐνας μάλιστα ἐρυθρὸς ἐπλησίασε συρόμενος τὴν θέσιν τοῦ Μπάτζογλου καὶ ἔρριψε μίαν χειροβομβίδα. Συνέβη τότε ἐν ἀπὸ τὰ σπανιώτερα πολεμικὰ περιστατικά. Καθὼς ὁ Μπάτζογλου ἐκάθητο μέσα εἰς ἐν χωμάτινον κοίλωμα, βάθους 50 ἑκατοστῶν, ἡ χειροβομβίδης ἔπεσεν ἀκριβῶς ἀνάμεσα εἰς τὰ σκέλη του. Χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν ψυχραιμίαν του, τὴν ἥρπασεν ἀστραπιαίως καὶ τὴν ἔστειλε δύσιω. Ἡ χειροβομβίδης ἔξερράγη ἀνω τῆς κεφαλῆς τοῦ Κιτρίνου, ὁ ὅποιος ἐπλήρωσεν οὕτω ἀκριβά τὸ θράσος του.

"Ἐνῷ συνεχίζετο ἡ μάχη, αἱ μεγάλαι κινεζικαὶ δυνάμεις, αἱ ὅποιαι ἡκολούθουν τὰς προφυλακάς, προσεπάθησαν νὰ κινηθοῦν πρὸς τὰ ἐμπρός. Σκοπός των ἦτο νὰ συντρίψουν τὴν ἀντίστασιν τῶν ἔξ γενναίων. Ἡ κίνησις αὕτη συνωδεύθη μὲ τρομακτικὴν βροχὴν βλημάτων ὅλμων. Ἐστρέφετο δὲ ὅχι μόνον εἰς τὴν περιοχὴν τῶν φυλακίων, ἀλλὰ καὶ εἰς ὀλόκληρον τὸν τομέα τοῦ 1ου λόχου. Ὁ σκοπὸς των ἦτο φανερός: νὰ ἐμποδίσουν πᾶσαν ἐνίσχυσιν τῶν φυλακίων. Συνέβη ὅμως ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον: Οἱ ὅλμοι τοῦ λόχου καὶ τοῦ τάγματος ἐσχημάτισαν πύρινον τεῖχος, τὸ ὅποιον αἱ κινεζικαὶ δυνάμεις ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπερβοῦν. Ἀντιθέτως, ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Καμενίτσας ἤδυνήθη νὰ σπεύσῃ μὲ 20 στρατιώτας καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὰ φυλάκια.

Μόλις ἔφθασαν αἱ ἐνισχύσεις, οἱ "Ἐλληνες ἐπετέθησαν μὲ τὴν σειράν των. Οἱ Κινέζοι ἥρχισαν τότε νὰ ἔξασθενοῦν καὶ νὰ χάνουν τὸ θάρος των πρὸ τῆς Ἐλληνικῆς ἀνδρείας. Τρομοκρατημένοι ἀπὸ τὴν μανίαν τῶν μαχητῶν μας, συνέλεξαν τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς τραυματίας των, ὅσους ἤδυνήθησαν, καὶ ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγήν.

Κάποτε έκόπασεν ἡ μάχη καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Καμενίτσας, κατὰ διαταγὴν τοῦ λοχαγοῦ Τζαϊδᾶ, ἐξηρεύνησε μὲ προφανῆ κίνδυνον τὸ πεδίον τῆς μάχης. Ὅτοι κατεσπαρμένον ἀπὸ Κινέζους νεκροὺς καὶ τραυματίας καὶ ἀπὸ ἄπειρον πολεμικὸν ὑλικόν.

Θὰ ἐνθυμῆσθε ἀσφαλῶς τοὺς δύο πρώτους Κινέζους ἀνιχνευτάς, οἱ ὅποιοι ἐκτυπήθησαν ἐξ ἀποστάσεως 10 μέτρων. Μόλις ἐπῆγαν οἱ στρατιῶται μας νὰ τοὺς παραλάβουν, ὁ τραυματισμένος εἰς τὴν κοιλίαν τοὺς ἔρριψε μίαν χειροβομβίδα. Ὅτοι ὅμως ἐξηντλημένος ἀπὸ τὴν αἰμορραγίαν καὶ ἡ χειροβομβίδας του δὲν ὑπερέβη τὸ ἔν μέτρον. Ο ἀνόητος μὲ τὴν πρᾶξίν του αὐτὴν εὑρεν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσῃ τὴν περίθαλψιν τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων.

Αφοῦ οἱ Κινέζοι ἀντελήφθησαν ὅτι ἥτο ἀδύνατος ἡ κατάληψις τοῦ Ντίκ, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν των, ἐπετέθησαν τὴν ἐπομένην μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις των ἐναντίον τοῦ Χάρρου, Τέσσαρας λυσσώδεις ἐπιθέσεις ἐνήργησαν τὴν ἑσπέραν ἐκείνην καὶ τρεῖς φορὰς κατέλαβον τὴν κορυφὴν, ἀλλὰ ἵσαριθμοι ἀμερικανικοὶ ἀντεπιθέσεις τοὺς ἡγάγκασαν νὰ ἀποχωρήσουν.

"Οταν ἐξημέρωσεν, ἡ 'Αστερόεσσα — ἡ 'Αμερικανικὴ σημαία — ἐξηκολούθει νὰ κυματίζῃ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψώματος. Ἐφαίνετο ὡς νὰ ἔστελλε τοὺς χαιρετισμούς της εἰς τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν, ἡ ὅποια ἐκυμάτιζεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ντίκ.

Ἐφημερίς «Στρατιωτικὰ Νέα»

Φ. Θωμόπουλος (Διασκευὴ)

124. ΠΑΤΡΙΔΑ

- Ξένε, ποὺ μόνος κι ἔρημος σὲ ξένους τόπους τρέχεις,
πές μου ποιὸς εἶναι' ὁ τόπος σου καὶ ποιὰ πατρίδα ἔχεις:
— Στ' ἀγαπημένο μου χωρὶο πάντα χαρὲς καὶ γέλια.
Στ' ἀλώνια τραγουδιῶν φωνές, ξεφάντωμα στ' ἀμπέλια.
Κι ὅταν χορεύῃ ἡ λεβεντιά, τῆς Πασχαλιᾶς τὴ μέρα,
βροντοχτυπάει τὸ τύμπανο καὶ κελαηδεῖ ἡ φλογέρα.
Στὴν μακρινὴ πατρίδα μου ἔχει εὐωδίᾳ καὶ χάρι
τὸ ταπεινότερο δεντρί, τὸ πιὸ φτωχὸ χορτάρι.
Στοὺς κλώνους τῆς ἀμυγδαλιᾶς σμίγουν ἀνθοὶ καὶ χιόνια
καὶ φέρνουντε τὴν ἄνοιξι γοργὰ τὰ χελιδόνια.
Στῶν μαγεμένων τῆς βουνῶν τὰ μαρμαρένια πλάγια
γλυκολαλοῦντε πέρδικες καὶ κλαίει ἡ κουκουβάγια.
‘Η ἀσημένια θάλασσα μ’ ἀφροὺς τὴν περιζώνει
κι ὁ οὐρανὸς μὲ τ’ ἀστρα του τὴν χρυσοστεφανώνει.
Τὴ μακρινὴ πατρίδα μου, πρὶν ἡ σκλαβιὰ πλακώσῃ,
τὴν δόξαζ’ ἡ παλληκαριά, τὴν φώτιζεν ἡ γνῶση.
Καὶ τώρ’ ἀπὸ τὴ μαύρη γῆ, τὴ γῆ τὴ ματωμένη,
πρόβαλε πάλ’ ἡ Λευτεριά, σὰν πρῶτα ἀντρειωμένη!
— Φτάνει!... Τὴ χώρα, ποὺ μοῦ λές, τὴν γνώρισα, τὴν εἶδα!
Τὴ μακρινὴ πατρίδα σου ἔχω κι ἐγὼ πατρίδα!

Γεώργιος Δροσίνης

Γ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΘΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

125. Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ, Ο ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ ΚΑΙ Ο ΞΕΝΟΦΩΝ

‘Ο έναρετος Σωκράτης ἔλεγεν ὅτι τὸ πολυτιμότερον καὶ χρησιμώτερον ἐξ τῶν πραγμάτων, ὅσα δύναται νὰ ἀποκτήσῃ κανεὶς ἐπὶ τῆς γῆς, εἰναι ὁ εἰλικρινὴς καὶ πιστὸς φίλος. Πολλάκις δὲ παρεκίνει τοὺς μαθητάς του νὰ προσπαθοῦν μὲ τὴν ἀρετὴν των καὶ τὰς καλάς των πράξεις νὰ ἀποκτήσουν καὶ νὰ διατηρήσουν τὸν πολύτιμον αὐτὸν θησαυρόν.

‘Ο Σωκράτης ἥτο εἰς ἐκ τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι δὲν ἐδίδασκον μόνον, ἀλλὰ ἐπραττον καὶ τὸ ἀγαθόν, καὶ διὰ τοὺς ὅποιους ὁ Χριστὸς εἶπεν: «Ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος θὰ διδάξῃ καὶ θὰ ἐκτελέσῃ ὅσα διδάσκει, αὐτὸς θὰ ὀνομασθῇ μέγας».

‘Ο Σωκράτης ἐπεσφράγιζε πάντοτε τὴν διδασκαλίαν του μὲ τὸ παράδειγμά του καὶ τὰ ἔργα του. Δι’ αὐτὸ καὶ

τὴν διδασκαλίαν του περὶ φιλίας ἀπέδειξε διὰ τῆς διαγωγῆς του. Διότι μὲ τὸν ἥρεμον καὶ εὐγενῆ χαρακτῆρά του καὶ μὲ τὰς ὡφελίμους συμβουλάς του κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ πολλοὺς φίλους.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων συνεδέθη διὰ φιλίας καὶ μὲ τὸν νέον Ἀλκιβιάδην, διὰ νὰ τὸν κάμη χρήσιμον εἰς τὴν πατρίδα. Διότι διὰ τοῦ μέσου τούτου, τῆς φιλίας, προσεπάθησε νὰ διορθώσῃ τὰ ἐλαττώματα τῆς πολυτελείας, τῆς ὑπερηφανείας, τῆς δοξομανίας καὶ τῆς ἀσταθείας, τὰ ὅποια δυστυχῶς ἔχαρακτήριζον τὸν βίον τοῦ εὐφυοῦς καὶ ζωηροῦ τούτου νέου τῶν Ἀθηνῶν.

Οταν οἱ Ἀθηναῖοι ἔξεστράτευσαν εἰς τὴν Ποτίδαιαν, πόλιν τῆς Μακεδονίας, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν καὶ ὁ Σωκράτης μετὰ τοῦ φίλου του Ἀλκιβιάδου.

Κατὰ τὴν μάχην καὶ οἱ δύο ἡνδραγάθησαν, ἀλλ’ ὁ Ἀλκιβιάδης τραυματισθεὶς ἔπεσεν. Οἱ ἔχθροι θὰ τὸν ἤχμαλώτιζον ἢ θὰ τὸν ἐφόνευον, ἢν ὁ Σωκράτης δὲν διεκινδύευε τὴν ζωὴν του, διὰ νὰ σώσῃ τὸν φίλον του.

Τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὅποιαν οἱ Στρατηγοὶ θὰ ἔδιδον τὰ βραβεῖα τῆς ἀνδρείας εἰς τὸν ἀριστεύσαντα κατὰ τὴν μάχην, πρῶτος ὁ Σωκράτης ὡμίλησεν ὑπὲρ τῆς ἀνδρείας τοῦ Ἀλκιβιάδου, διὰ νὰ δοθοῦν εἰς τὸν νέον τοῦτον τὰ βραβεῖα, ὁ στέφανος καὶ ἡ πανοπλία, ἐνῷ ταῦτα ἀνήκον κυρίως εἰς τὸν Σωκράτην. Οὕτος δύμας ἐπειθύμει μὲ τὴν βράβευσιν αὐτὴν νὰ αὐξήσῃ τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὸν ζῆλον τοῦ Ἀλκιβιάδου διὰ τὰ καλὰ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔργα. ‘Ως ἀληθῆς φίλος, ἔθεωρε ὅτι ἡ εὐτυχία τῶν φίλων αὐτοῦ εἶναι καὶ ἴδική του εὐτυχία.

’Αλλὰ καὶ πρὸς τὸν μαθητήν του Ξενοφῶντα τὰ ἵδια γενναῖα καὶ φιλικὰ αἰσθήματα ἔδειξεν ὁ Σωκράτης.

Εἰς μίαν παρὰ τὸ Δήλιον, πόλιν τῆς Βοιωτίας, μάχην

μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Βοιωτῶν ἔλαβε μέρος ὁ Σωκράτης μὲ τὸν φίλον του Ξενοφῶντα.

“Οταν οἱ Ἀθηναῖοι ἐνικήθησαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ὁ Ξενοφῶν ἔπεσεν ἀπὸ τὸν ἵππον του καὶ ἐκινδύνευσε νὰ αἰχμαλωτισθῇ ἢ νὰ φονευθῇ. Ἄλλ’ ὁ Σωκράτης, ἂν καὶ πεζός, δρμᾶς διὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν κινδυνεύοντα φίλον του. Τὸν ἄρπαζει ἐπάνω εἰς τοὺς ὄμους του καὶ, τρέχων δρομαίως, ὃν σώζει καὶ τὸν φέρει μακρὰν τῶν ἔχθρῶν.

(Κατά διασκευὴν)

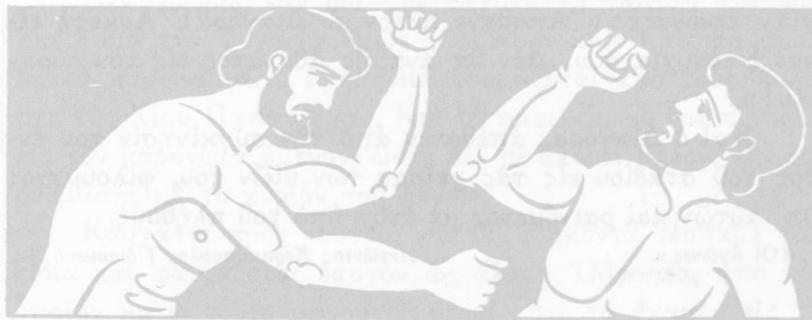
126. Ο Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΦΩΚΙΩΝ

‘Ο Μέγας Ἀλέξανδρος ἐξ ὅλων τῶν Ἀθηναίων ἐτίμα κατ’ ἔξοχὴν τὸν στρατηγὸν Φωκίωνα. “Οταν ἔγραφε πρὸς αὐτόν, προσέθετεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιστολῆς του τὴν λέξιν «χαῖρε», πρᾶγμα τὸ ὅποιον εἰς οὐδένα ἄλλον ἔκαμνε.

Θέλων κάποτε ὁ Ἀλέξανδρος νὰ δείξῃ πόσον πολὺ τιμᾷ τὸν Φωκίωνα, ἔστειλεν εἰς αὐτὸν ὡς δῶρον ἑκατὸν τάλαντα, δηλ. εἴκοσι τέσσαρας περίπου χιλιάδας Ἀγγλικὰς χρυσᾶς λίρας. Καὶ ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὸν ἀκόμη ὅτι τοῦ χαρίζει καὶ μίαν πόλιν, διὰ νὰ εἰσπράττῃ τὰ εἰσοδήματά της.

‘Ο Φωκίων ὅμως, δὲν καὶ ἡτο πάμπτωχος, οὔτε τὰ χρήματα οὔτε τὴν πόλιν ἐδέχθη. Προετίμησε νὰ ζῆ πτωχικά, χωρὶς καμμίαν ὑποχρέωσιν, παρὰ νὰ ζῆ πλούσιος καὶ νὰ εἶναι εἰς ἄλλον ὑποχρεωμένος. Ἐπειδὴ ὅμως ἡτο καὶ εὐγενῆς ἀνθρωπος καὶ δὲν ἥθελε νὰ φανῇ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι τὸν περιφρονεῖ, τὸν παρεκάλεσε νὰ δεγθῇ μὲν ὅπισω τὰ δῶρά του αὐτά, νὰ τοῦ προσφέρῃ δὲ ἄλλο δῶρον, τὸ δόπιον θὰ ἡτο εἰς αὐτὸν περισσότερον εὐχάριστον: νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέρους τέσσαρας φίλους του, τοὺς δόπιους δὲ Ἀλέξανδρος ἔκρατει εἰς τὰς φυλακάς. ‘Ο Ἀλέξανδρος ἀφῆκεν ἀμέσως αὐτοὺς ἐλευθέρους. Ἔκτοτε ἐτίμα τὸν Φωκίωνα πολὺ περισσότερον.

(Κατὰ διασκευὴν)

127. Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑΓΟΡΑ

‘Η νῆσος Ρόδος ἐφημίζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διότι ἀπέστελλεν εἰς τοὺς ἀγῶνας ρωμαλεωτάτους πυγμάχους. Καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ὑπερτέρει καὶ αὐτὴν τὴν ἔνδοξον διὰ τοὺς ἀγωνιστάς της νῆσον Αἴγιναν.

‘Ἐκ τῆς νῆσου Ρόδου εἶναι καὶ ἡ περίφημος εὐγενῆς οἰκογένεια τῶν Διαγοριδῶν.

‘Ο Διαγόρας, ἀφοῦ ἐνίκησεν εἰς πολλοὺς ἀγῶνας ὡς πυγμάχος, ηύτυχησε νὰ ἔδῃ καὶ τοὺς υἱούς του καὶ τοὺς ἑγγόνους του νὰ νικοῦν εἰς τὰ Ὀλύμπια.

Λέγεται δέ, ὅτι ἀπέθανε κατὰ τρόπον πολὺ εὔτυχη. Ελέχον νικήσει εἰς τὴν Ὀλυμπίαν οἱ δύο υἱοί του, ὁ Ἀγησίλαος καὶ ὁ Δημάγητος. Τοὺς ἐστεφάνωσαν οἱ Ἑλλανοδῖκαι καὶ τοὺς ἔχειροκρότει τὸ πλῆθος.

Τότε οὗτοι πλησιάζουν τὸν γέροντα πατέρα των, ὁ ὁποῖος παρευρίσκετο εἰς τοὺς ἀγῶνας, καὶ θέτουν ἐπὶ τῆς λευκῆς κεφαλῆς του τοὺς στεφάνους, τοὺς ὅποιούς εἰχον λάβει. Καὶ ἀφοῦ τὸν ἐσήκωσαν εἰς τοὺς ὄμους των, τὸν περιέφερον θριαμβευτικῶς καὶ ἐν μέσω ἐπευφημιῶν πέριξ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διός.

Τότε εἰς στρατιώτης, βλέπων τὴν μεγάλην αὐτὴν εὔτυχίαν, ἐφώναξε: «'Απόθανε πλέον, ὁ Διαγόρα! Ἀρκετὴ ελναί ἡ εύτυχία σου. Δὲν θὰ ἀναβῆς ἀθάνατος εἰς τὸν οὐρανόν!».

Καὶ ὁ Διαγόρας ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν συγκίνησίν του ἐντὸς τοῦ σταδίου εἰς τὰς χεῖρας τῶν υἱῶν του, φιλούμενος ὑπ’ αὐτῶν καὶ ραινόμενος μὲ δάνθη ὑπὸ τοῦ πλήθους.

«Οι ἀγῶνες»

Ἀντώνιος Κεραμόπονλος (διασκευὴ)

Ἡ συναναστροφή μου εἶναι μὲ τὸν ἐφημέριον τοῦ χωρίου, ὁ ὄποῖος, παρὰ τὰ ἄλλα προτερήματά του, καυχᾶται καὶ ὅτι εἰς ὅλην τὴν νῆσον δὲν εύρισκεται ἄλλος πλὴν αὐτοῦ ἴερεὺς νὰ ἀναγινώσκῃ ταχύτερον τὸ Ψαλτήριον.

Εἰς τὸν ὄρθρον τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων τοῦ συνέβη νὰ πταρνισθῇ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τόσον δυνατά. ὥστε νὰ σβήσῃ τὴν λαμπάδα.

"Οταν τὴν ἡναψάν, συλλογιζόμενος πόσον καιρὸν ἔχασε, προετίμησε νὰ πηδήσῃ ψαλμὸν ὀλόκληρον, τὸν μακρύτερον, παρὰ νὰ ὑποστῇ τὴν ἐντροπὴν νὰ παρατείνῃ τὸν χρόνον τῆς ἀναγνώσεως ὑπὲρ τὸ σύνηθες.

Δὲν ἤξεύρω, ἐὰν διὰ τὴν ταχυτάτην ταύτην ἀνάγνωσιν ἦ διὰ τὴν ψυχικὴν ἡμῶν τῶν Χίων κλίσιν εἰς τὰ σκωπικὰ παρωνύμια, ὁ ἐφημέριος ὄνομάζεται ἀπὸ τοὺς πολίτας τῆς Χίου Παπατρέχας. Καὶ τὸ παρωνύμιον ἡρεσε τόσον εἰς τὸν παρονομαζόμενον, ὥστε δὲν σὲ ἀκούει πλέον, ἐὰν τὸν ὄνομάσης μὲ τὸ κύριόν του ὄνομα.

Καυχᾶται πρὸς τούτοις καὶ δι' ἔξήκοντα τέσσαρα ταξίδια καὶ φαντάζεται ἔσυτὸν. ὡς ἄλλον Ὁδυσσέα, ἀπὸ τὸν ὄποῖον κατὰ τοῦτο μόνον διαφέρει: ὅτι τὰ ἔκαμεν εἰς τὰ ἔξήκοντα τέσσαρα χωρία τῆς νήσου, χωρὶς κίνδυνον κανένα τῆς θαλάσσης.

Διὰ νὰ σοῦ δώσω, φίλε, μικρὸν παράδειγμα τῆς πολυπειρίας, τὴν ὄποίαν ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰ ταξίδια αὐτά, ἀναφέρω τὸ ἔξῆς περιστατικόν:

'Ἐπέρασεν ἀπ' ἐδῶ πρὸ μηνῶν "Αγγλος περιηγητής. Είχε μαζί του καὶ δύο μικρὰ τέκνα του. Μόλις ἤκουσεν ὁ Παπατρέχας νὰ συνομιλοῦν μὲ τὸν πατέρα των, μὲ ἡρώτησεν ἔκστατικός:

— Ποίαν γλῶσσαν λαλοῦν:

— Τὴν ἀγγλικήν, τοῦ ἀπεκρίθην.

Καὶ ἡ ἔκστασίς του ἔγινεν ἀπολίθωσις. Δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀντιληφθῇ πῶς τόσον νεαρὰ παιδία ἦτο δυνατὸν νὰ δμιλοῦν γλῶσσαν εἰς αὐτὸν ἀγνωστον.

Δὲν ἤξειρω πλέον ποίαν γλῶσσαν καὶ εἰς ποίαν ἥλικιαν, κατ' αὐτόν, ἐπρεπε νὰ δμιλοῦν τῶν "Αγγλων τὰ τέκνα!

Εἶμαι βέβαιος ὅτι γελᾶς τὴν ὥραν ταύτην διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ Παπατρέχα. Ἀλλὰ τί θὰ ἔκαμψες, ἐὰν ἦσο παρὼν καὶ ἤκουες ἀπὸ τὸ στόμα του τὰ λόγια αὐτά:

— Τὰ διαβολόπουλα, τόσον μικρὰ νὰ δμιλοῦν 'Αγγλικά!

Γέλα, φίλε, ὅσον θέλεις, ἀλλὰ πρόσεχε μὴ καταφρονήσῃς διὰ τοῦτο τὸν σεβάσμιον Παπατρέχαν.

Ναί! σεβάσμιος πράγματι εἶναι. Μ' ὅλην αὐτὴν τὴν ἀπλότητα, δὲν δύνασαι νὰ φαντασθῆς πόσον εἶναι φιλάνθρωπος ὁ καλὸς οὗτος ιερεύς. Πόσον φροντίζει διὰ τὴν ἡθικὴν τοῦ μικροῦ του ποιμνίου. Μὲ ποίαν διάθεσιν ψυχῆς παρηγορεῖ τοὺς ἐνορίτας εἰς τὰς δυστυχίας αὐτῶν καὶ τοὺς συμβουλεύει, ὅταν εὔτυχοῦν, νὰ ἔχουν πρόνοιαν διὰ τοὺς δυστυχοῦντας.

'Η ἀρετὴ δὲν εἶναι εἰς αὐτὸν γέννημα παιδείας, ἐπειδὴ παιδείαν δὲν ἔλαβε. Δὲν εἶναι καρπὸς ἀσκήσεως, ἐπειδὴ κανένα κόπον δὲν δοκιμάζει εἰς τὴν ψυχήν του. Λυπεῖται πολλάκις διὰ τὴν στέρησιν παιδείας. Καὶ διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ ᾧ, τι δὲν ἔκαμψαν οἱ γονεῖς του εἰς αὐτόν, ἔστειλε τὸν υἱόν του εἰς τὴν πόλιν νὰ μάθῃ τὴν 'Ελληνικὴν γλῶσσαν.

Εἶναι ἀνεκδίήγητος ἡ χαρά του ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ "Ομηρος ἐπεσκέψθη τὸ γωρίον του. Καὶ μὲ ἡρώτησεν, ἀν ὁ "Ομηρος ἦτο Χριστιανός.

— 'Αδύνατον ἦτο, τοῦ εἶπα, διότι ἔζη ἐνακόσια σχεδὸν ἔτη πρὸ Χριστοῦ.

Πολλάς τοιαύτας ἀπορίας μοῦ ὑποβάλλει καθ' ἐκάστην
ό σεβάσμιος φίλος μου.

Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου εἰναι τόσον ὀλίγοι, ὥστε ἡ
πολὺ μικρά των ἐκκλησία δύναται νὰ περιλάβῃ τριπλασίους.
Ἐν τούτοις μερικοὶ ἀπὸ τοὺς προύχοντας, οἱ πλουσιώτεροι,
ἐπειθύμησαν νὰ εὑρύνουν τὸ οἰκοδόμημα. "Ἐκαμαν γνωστὴν
τὴν γνώμην των εἰς τὸν ἐφημέριον, ὁ ὅποῖς τοὺς συνε-
βούλευσε νὰ συγκεντρώσουν πρῶτον τὰ ἀπαιτούμενα χρή-
ματα, διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἔπειτα ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου.

"Οταν ἔμαθεν ὅτι συνεκεντρώθησαν τὰ χρήματα, ὁ σε-
βάσμιος οὗτος ἵερεύς, μίαν τῶν Κυριακῶν, μὲ τὴν ἀπόλυσιν
τῆς λειτουργίας, τοὺς εἶπε:

— Τέκνα μου, ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ εἰς πέτρας καὶ εἰς ξύ-
λα, ἀλλ' εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν Χριστιανῶν. Τῆς ἐκκλη-
σίας τὸ μέγεθος βλέπετε, ὅτι δὲν εἴμεθα ἀρκετοὶ νὰ τὸ γεμί-
σωμεν. Ἀπὸ σᾶς οἱ περισσότεροι δὲν ἡξεύρουν μήτε νὰ ἀνα-
γινώσκουν. Πρᾶγμα ἀσυγκρίτως ἀρεστότερον εἰς τὸν Θεὸν
θὰ ἐπράττομεν, ἂν ἐτοκίζομεν τὰ συγκεντρωθέντα χρήματα,
διὰ νὰ πληρώνηται ἀπὸ τοὺς τόκους ἐτησίως διδάσκαλος
γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως. Καὶ τὸ περισσεῦον νὰ μοιράζηται
εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελφούς μας, ὅσων ἡ πτωχεία δὲν εἶναι
ἀποτέλεσμα ἀργίας. Καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ ἐλευθερω-
θῶμεν καὶ ἀπὸ τὸ δνειδός ὅτι μόνον ἡμεῖς εἰς ὅλην τὴν
νῆσον εἴμεθα ϕωμοζῆται.

Τί λέγεις εἰς τοῦτο, φίλε;

'Αφήνω ἄλλα πολλὰ καὶ θαυμαστὰ τῆς ἀρετῆς τοῦ ἱε-
ρέως τούτου δείγματα καὶ ἀρκοῦμαι εἰς ἐν ἀκόμη, τὸ ὅποῖον
δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἀποσιωπήσω.

"Ηκουσεν ὅτι ἵερεύς τις, γνώστης τῆς ἐλληνικῆς γλώσ-
σης, περιήρχετο τὴν νῆσον ζητῶν νὰ γίνη κάπου ἐφημέ-
ριος. Τί κάμνει ὁ καλός σου Παπατρέχας; Τρέχει πρὸς

αὐτὸν καὶ τοῦ προτείνει νὰ δεχθῇ ἀντ' αὐτοῦ τὴν ἴδικήν του ἐφημερίαν.

Μόλις ἔμαθον οἱ ταλαιπωροι κάτοικοι τοῦ χωρίου τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο δυστύχημα, ἔτρεξαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες μὲ δάκρυα παρακολοῦντές με νὰ τὸν ἐμποδίσω.

Σὲ ἀφήνω, φίλε, νὰ στοχασθῆς πόσην ἀπορίαν ἐπρόξενησεν εἰς ἐμὲ τὸν μεσίτην τὸ κίνημα τοῦτο τοῦ ἵερέως. Καὶ μάλιστα ὅταν, ἐρωτήσας αὐτόν, διατὶ ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὴν ἐφημερίαν, ἔλαβον τοιαύτην ἀπόκρισιν:

—Ἐγώ, τέκνον, εἴμαι ἀγράμματος. Αὔτος, τὸν ὅποιον ἐπιθυμῶ νὰ βάλω εἰς τὴν θέσιν μου ἐφημέριον, εἴμαι βέβαιος ὅτι εἶναι καταλληλότερος ἐμοῦ νὰ διδάσκῃ καὶ νὰ κυβερνᾶ τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν μου τούτων χωρικῶν.

Εἰς τοιαύτην γενναίαν ἀπόκρισιν τί εἶχον νὰ ἀποκριθῶ;

Ἐκλαυσα καὶ ἐγὼ μαζὶ μὲ τοὺς συμπατριώτας μου καὶ ἀνεμένομεν μὲ λύπην τὴν στέρησιν τοῦ καλοῦ τούτου ἵερέως. Καὶ θὰ τὸν ἐστερούμεθα, ἐὰν οἱ κάτοικοι τῶν Θυμιανῶν δὲν ἐπρόφθανον νὰ προσλάβουν τὸν λόγιον ἵερέα ὡς ἐφημέριον καὶ νὰ ἀφήσουν εἰς ἡμᾶς τὸν ἴδικόν μας.

Τοιουτοτρόπως εἶναι, φίλε, ὅπως σοῦ τὸν περιγράφω, ὁ ἀπλούστατος καὶ φιλάνθρωπος ἐφημέριός μας. Εἶναι σχεδὸν μῆνες δέκα πέντε, ὅπου κατοικῶ τὸ χωρίον, καὶ κανέναν ἀκόμη πάθος κυριεύον τὴν καλήν του ψυχὴν ἄλλο δὲν ἐγνώρισα παρὰ τὴν ἄμετρον χρῆσιν τοῦ ταμβάκου. Ἄλλα ἡλαττώθη καὶ τοῦτο πολύ, ἀφότου ἔμαθεν ὅτι ὁ "Ομηρος δὲν ἐγνώριζε τὴν σκόνην ταύτην.

·Αδαμάντιος Κοραής

129. ΛΑΖΑΡΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

‘Ο Λάζαρος Κουντουριώτης έγεννήθη τῷ 1769 ἐν “Τύρρα,
ὅπου καὶ ἐδιδάχθη τὰ ἑλληνικὰ γράμματα.

Μόλις 14 ἔτῶν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐμπορικῶν
ἐργασιῶν τοῦ πατρός του ἐν “Τύρρα, ἐπειδὴ οὗτος διέμενεν ἐν
Γενούῃ τῆς Ἰταλίας.

‘Ο Κουντουριώτης ἦτο ἀνὴρ θεοσεβής, πρᾶος, ὀλιγόλο-
γος καὶ σοβαρός. Ἡγάπα τὴν ἀλήθειαν, οὐδέποτε δὲ

έξετιμα τὸν φεύστην, ὅσα ἄλλα προτερήματα καὶ ἀν εἰχεν
‘Ο πατὴρ τοῦ Λαζάρου ἀπέθανε δολοφονηθείς. Μετὰ
ἔτη ἥλθεν ὁ φονεὺς εἰς “Γδραν καὶ διὰ τοῦ πνευματικοῦ ἐζή-
τησε συγγάρησιν παρὰ τοῦ Λαζάρου, ὅστις τὸν συνεχώ-
ρησε. Καὶ ὅταν ὁ φονεὺς ἐδυστύχησε, τὸν συνέδραμε χρημα-
τικῶς· ὅταν, ἔνεκα ἀσθενείας, δὲν ἤδυνατο νὰ ἐργάζηται, τῷ
ἐχορήγησε σύνταξιν· καὶ ὅταν ἀπέθανε, τὸν ἐκήδευσεν ἵδιᾳ
δαπάνη. “Ἐν μόνον εἰχεν ἀπαιτήσει παρ’ αὐτοῦ: μηδέποτε
νὰ τὸν ἴδῃ. Οὕτω δὲ συνεβίβασε τὸ πρὸς τὴν χριστιανικὴν
φιλανθρωπίαν καθῆκον πρὸς τὸ σέβας, τὸ ὅποιον ὥφειλεν εἰς
τὴν μνήμην τοῦ πατρός του.

Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ φήμη τῆς ἐντιμότητος αὐτοῦ, ὥστε
ὅτε οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἀγίου Ὁρους, περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐ-
παναστάσεως, μετέφερον εἰς τὴν Ἐλλάδα τὰ κειμήλια τῶν
μοναστηρίων, σώζοντες αὐτὰ ἀπὸ τῶν Τούρκων, εἰς τὸν
Κουντουριώτην τὰ παρέδωκαν πρὸς φύλαξιν, χωρὶς νὰ θελή-
σωσιν οὐδὲ ἀπόδειξιν νὰ λάβωσι.

Καθ’ ὑπερβολὴν ἐτίμων τὸν Κουντουριώτην οἱ συμπο-
λῖται του. “Οτε ὁ κύρ Λάζαρος, ὡς τὸν ἀπεκάλουν, κατέ-
βαινεν εἰς τὴν ἀγοράν, πάντες, πλοίαρχοι καὶ ναῦται, ἐσηκώ-
νοντο μετὰ σεβασμοῦ ἀπὸ τὴν θέσιν των καὶ ἐσιώπων, ἔως
ὅτου ἀπομακρυνθῆ.

Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν εἶχε σταλῆ στρατὸς πολὺς εἰς
“Γδραν. Ἄλλ’ ἡμέραν τινὰ οἱ στρατιῶται ἥλθον εἰς φοβεράν
λογομαχίαν πρὸς τοὺς Ὑδραίους. Οἱ στρατιῶται ὠχυρώ-
θησαν. Οἱ Ὑδραῖοι ἔλαβον τὰ ὅπλα καὶ τὰ ἐν τῷ λιμέ-
νι πλοῖα εἶχον ἔτοιμα τὰ πυροβόλα. ‘Ο κύρ Λάζαρος κατα-
βαίνει ἀπὸ τῆς οἰκίας του μόνος καὶ ἔρχεται πρὸς τὸ ἐζη-
γριωμένον πλῆθος. ‘Ως τὸν εἶδον νὰ ἔρχεται οἱ κραυγάζον-
τες ἐσιώπησαν καὶ τὸ πλῆθος ἔχωρίσθη εἰς δύο, διὰ νὰ διέλ-
θῃ. ‘Ο μέγας προεστὼς ὡμίλησε πρὸς τ’ ἀντίπαλα μερι-

καὶ εὐθὺς οἱ τραχεῖς ἐκεῖνοι ὅρεινοι καὶ οἱ ναῦται, οἱ ἔτοιμοι πρὸ μικροῦ ν' ἀλληλοσφαγῶσιν, ἔδωκαν τὰς χεῖρας καὶ ἡ-σπάσθησαν ἀλλήλους δακρύοντες.

Τὸ Μεσολόγγιον εἶχε πέσει. 'Η Πελοπόννησος, πλὴν ὀλίγων φρουρίων, ἦτο εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ Ἰμβραήμ. Καὶ διεδίδετο ὅτι ὁ τουρκικὸς στόλος θ' ἀποβιβάση στρατὸν πολυάριθμον εἰς "Υδραν. Τρόμος κατέλαβε πάντας. 'Ο λαὸς συνῆλθε νὰ σκεφθῇ περὶ φυγῆς, προσεκλήθη δὲ καὶ ὁ Κουντουριώτης. Τὸν παρεκάλεσαν νὰ εἴπῃ πρῶτος τὴν γνώμην του, ἀλλ' αὐτὸς ἐκάθητο σιωπῶν. Μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἀπεφασίσθη νὰ φύγωσι. Τότε λαβών τὸν λόγον εἶπε:

— Κατευόδιον, ἀδελφοί! Εὔχομαι νὰ εύτυχήσετε εἰς τὰ ξένα καὶ καλὴν ἀντάμωσιν εἰς τοῦτον ἢ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. 'Εγώ, ἡ οἰκογένειά μου, οἱ συγγενεῖς μου, οἱ πλοιάρχοι μου καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν πλοιάρχων μου θά μείνωμεν εἰς τὴν "Υδραν μας.

"Ολοι μὲ μίαν φωνήν ἀνεβόησαν:

— "Οταν μείνης σύ, κανεὶς δὲν φεύγει.

Καὶ πράγματι οὐδεὶς ἔφυγε. Καὶ ἡ 'Ελλὰς ἐσώθη.

Εἰς τὸν ιερὸν ὑπέρ τῆς ἐλευθερίας Ἀγῶνα ὁ Κουντουριώτης ἀφιέρωσε τὴν μεγάλην ἐκ τριῶν ἐκατομμυρίων χρυσῶν δραχμῶν περιουσίαν του, ἔξοπλίζων πλοῖα καὶ χορηγῶν τροφὰς καὶ πολεμοφόδια εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους.

'Ο ἐπιφανὴς οὗτος ἀνὴρ οὐδέποτε ἥθιέλησε νὰ λάβῃ ὑπούργημα, οὐδὲ ἀπεδήμησέ ποτε ἐκ τῆς "Υδρας:-'Ἐν "Υδρᾳ ἐπεσκέφθη αὐτὸν ὁ Κυβερνήτης τῆς 'Ελλάδος 'Ιωάννης Καποδίστριας· ἐν "Υδρᾳ τρὶς ἐπεσκέφθη αὐτὸν ὁ πρῶτος τῆς 'Ελλάδος βασιλεὺς "Οθων, δστις καὶ ἐτίμησεν αὐτὸν διὰ τοῦ Μεγαλοσταύρου· ἐν "Υδρᾳ δὲ καὶ ἀπέθανε τὸν 'Ιούλιον τοῦ 1852.

E. A. Σίμος (Κατὰ διασκευὴν)

130. ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΥΓΓΡΟΣ

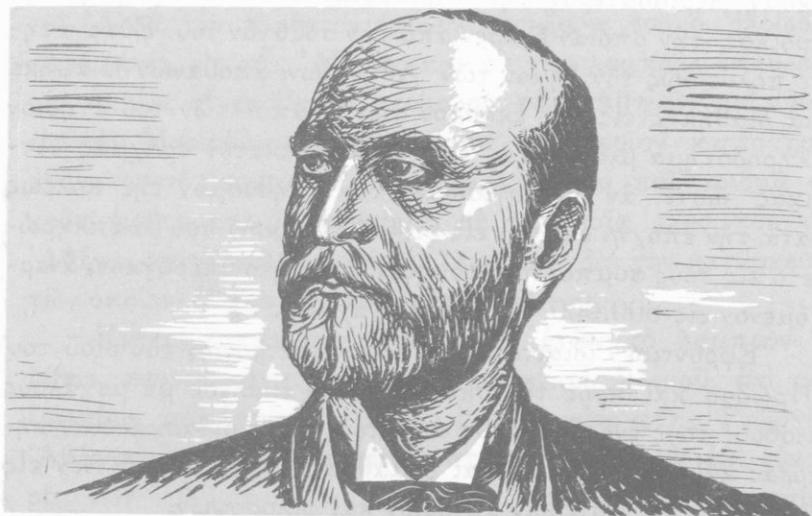
‘Ο Ανδρέας Συγγρός κατήγετο ἐκ τῆς Χίου. Ήτο υἱὸς ιατροῦ.

Ο πατήρ του τὸν προώριζε καὶ τὸν ἀνέτρεψε διὰ νὰ τὸν σπουδάσῃ καὶ νὰ τὸν κάμη ἐπιστήμονα. Ἀλλ' ὁ μικρὸς Ανδρέας, μαθητής τότε τοῦ Γυμνασίου Σύρου, ἔχασκεν ἐπὶ ὥρας ἐμπρὸς εἰς τὰς λίρας τῶν ἀργυραμοιβῶν! Καὶ ἐφλέγετο ἀπὸ τὸν πόθον νὰ γίνη ἐμπορος. Ἐχρειάσθησαν χίλια βάσανα, μέσα καὶ παρακλήσεις, διὰ νὰ πεισθῇ ὁ πατήρ του νὰ ἀλλάξῃ ἀπόφασιν. Καὶ ἀμα ἐτελείωσε τὸ Γυμνάσιον, τὸν ἔστειλε «χάριν δοκιμῆς» εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ μαθητεύσῃ ἐκεῖ εἰς γραφεῖον ἐμπορικόν.

Ο Ανδρέας ἦτο μόλις δεκαεξαετής, ὅταν μετέβη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ ἐμπορικόν, εἰς τὸ ὄποιον ὑπηρέτει, ἦτο ὑποκατάστημα μιᾶς τῶν μεγαλυτέρων ἑλληνικῶν ἐμπορικῶν ἐταιρειῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἶχε τελειώσει, ὡς εἴπομεν, τὸ Γυμνάσιον. Ἡξευρεν ἀρκετὰ γαλλικά, ὀλίγα ιταλικὰ καὶ ἀγγλικά. Εἶχε σπουδάσει κατὰ τοὺς μῆνας τῶν διακοπῶν στοιχεῖα διπλογραφίας καὶ λογιστικῆς. Καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατώρθωσεν ἐντὸς ἔξ μηνῶν νὰ μάθῃ καὶ τὰ τουρκικά, τὰ ὄποια τοῦ ἐχρειάζοντο διὰ τὴν ἐργασίαν του. Μετὰ ἐν ἔτος, εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν, ὁ ἀπλοὺς μαθητεύσμενος ὠνομάζετο πρῶτος γραμματικὸς καταστιχάριος εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ διευθυντοῦ του, ποὺ ἐλέγετο Δαμιανός. Εἴκοσιν ἐτῶν εἶχεν ἡδη σχηματίσει τὴν ἀρχὴν τῆς περιουσίας του ἀπὸ τὰς οἰκονομίας του καὶ ἀπὸ μικρὰς ἐμπορικὰς πράξεις, τὰς ὄποιας εἶχε τὴν ἀδειαν νὰ κάμνη διὰ λογαριασμῶν του. Εἶχε τότε ἔως 40.000 φράγκα ἰδικά του. Εἴκοσι δύο ἐτῶν ἔγινε συνέταιρος τῆς μεγάλης ἐταιρείας. Ο Δαμιανός εἶχεν ἀποθάνει καὶ αὐτὸς ἦτο τώρα

πλέον δὲ διευθυντής. Εἰς ἡλικίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἄλλοι μόλις ἀρχίζουν τὸ στάδιόν των, δὲ Ἀνδρέας Συγγρός ἦτο ἥδη μεγαλέμπορος.

Ἐπὶ ἔτη ἀκόμη πολλὰ ἔξηκολούθησε νὰ ἐργάζηται μὲ τὸν ἴδιον ζῆλον, καὶ μὲ τὴν ἴδιαν ἐπιτυχίαν. Τὸ στάδιόν του ἦτο ὡς κλῖμαξ, τῆς ὁποίας σταθερῶς, ἀσφαλῶς, ἀνέβαινε καθ' ἑκάστην μίαν βαθμίδα. Ποτὲ δὲν ἐστάθη, ποτὲ δὲν ὡπισθοχώρησεν ἀπὸ ἀδυναμίαν. Πάντοτε ἐμπρός, πάντοτε πρὸς

τὰ ἐπάνω! Καὶ οὕτως ἔφθασεν εἰς τὴν κορυφὴν.

Οἱ Ἀνδρέας Συγγρός ὡς σύμβολον τῆς ζωῆς του εἶχε νὰ κάμνῃ πάντοτε τὸ καλόν. Τὰς πολυαρίθμους δὲ εὐεργεσίας του συνέχισεν ὁ μέγας εὐεργέτης καὶ μετὰ θάνατον, διὰ τῆς διαθήκης του, ἡ ὁποία δικαίως ἐπωνομάσθη «ποίημα εὔποιίας». Διὰ τοῦτο δλίγων πλουσίων τὸ ὄνομα παραχαμένει τόσον λατρευτὸν καὶ εὐλογητόν, ὅσον τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνδρέου Συγγροῦ.

Γρηγόριος Ξενόπουλος (Διασκευή)

Δ' ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΝ

131. Ο ΗΡΩΔΗΣ Ο ΑΤΤΙΚΟΣ

‘Ο Ήρώδης ἐφημίζετο ώς ἀπόγονος ἐνδόξων προγόνων, ὃ δὲ οἰκός του ἔγινεν ὀνομαστὸς ἀφ’ ὅτου ὁ πατέρων του, ὁ ’Ιουλίος ’Αττικός, ἀνεῦρε κατὰ τύχην ἀμέτρητον θησαυρὸν εἰς μίαν οἰκίαν του. Μετὰ τὸν γάμον δὲ αὐτοῦ ηὔξησεν ἀκόμη περισσότερον τὴν περιουσίαν του διὰ τῆς μεγάλης προικός, τὴν ὅποιαν ἔλαβεν ἀπὸ τὴν σύζυγόν του. Εὐηργέτησε πολυειδῶς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, ἀποθανὼν δὲ ἀφῆκε διὰ διαθήκης εἰς ἔνα συμπολιτῶν του ἐτήσιον κληροδότημα μιᾶς μνᾶς. Ἡ μνᾶ εἶχεν ἑκατὸν δραχμὰς ’Αττικάς· ὥστε, ἀν ὑπολογίσωμεν τὸν πληθυσμὸν τῆς πόλεως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς 6.000, τὸ ποσὸν ποὺ θὰ ἐπληρώνετο εἰς τοὺς συμπολίτας του κατ’ ἔτος ήτο ὑπέρογκον, ἀνερχόμενον εἰς 600.000 ’Αττικῶν δραχμῶν.

Ἐφρόντισεν ἴδιαιτέρως, διὰ τὴν ἀνατροφὴν τοῦ νιοῦ του ’Ηρώδου καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐκάλεσε μὲν μεγάλους μισθοὺς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἀπὸ τοὺς τότε διδασκάλους, ρήτορας καὶ φιλοσόφους. Καὶ ὁ μαθητὴς πράγματι ἔγινεν εἰς ἐκ τῶν περιφημοτέρων ρητόρων καὶ φιλοσόφων.

Ἐνῷ ἀκόμη ἔζη ὁ πατέρων του, ὁ ’Ηρώδης, εἰς ἡλικίαν εἴκοσι πέντε ἐτῶν, διωρίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ’Αδριανοῦ διοικητὴς τῶν ἐλευθέρων πόλεων τῆς ’Ασίας. Βλέπων δὲ ὅτι ἡ πόλις τῆς Τρωάδος ἐστερεῖτο ὄδατος, ἔζήτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ βασιλέως ἔξακόσια τάλαντα διὰ τὴν κατασκευὴν νέου ὑδραγωγείου. ’Αλλὰ τὸ ἔργον, διὰ νὰ συμπληρωθῇ, ἐγρειάζετο ἄλλα ἑκατὸν τάλαντα, οἱ δὲ ἄλλοι διοικηταὶ τῆς ’Ασίας δὲν ἦθέλησαν νὰ συμπληρώσουν τὸ ποσὸν τοῦτο, λέγοντες ὅτι εἶναι ἄδικον νὰ δαπανῶνται τὰ εἰσοδήματα

πεντακοσίων πόλεων εἰς τὰς κρήνας μιᾶς καὶ μόνης πόλεως. Καὶ τότε ὁ γενναῖος πατὴρ τοῦ Ἡρώδου ἔχορήγησεν ἐξ ιδίων τὸ ἐπὶ πλέον τῆς δαπάνης.

‘Ο Ἡρώδης μετὰ ταῦτα ἔλαβε καὶ τὸ ἀξιώματα τοῦ ὑπάτου, κατὰ τὸ ἔτος 143, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀντωνίνου τοῦ Εύσεβοῦς. Διότι, καθὼς οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ἐλάμβανον τὰ μέγιστα πολλάκις ἀξιώματα τῶν Ἀθηνῶν, οὕτω συνέβαινε καὶ “Ἐλλήνες, ιδίως Ἀθηναῖοι, νὰ διορίζωνται ὑπατοὶ τῆς ὄλης αὐτοκρατορίας.

‘Αλλὰ τὸν πλεῖστον χρόνον τῆς ζωῆς του ὁ Ἡρώδης παρέμεινεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὰς λαμπρὰς ἐπαύλεις, τὰς ὁποίας εἶχεν εἰς τὰ περίχωρα τῶν Ἀθηνῶν καὶ ιδίως εἰς τὸν Μαραθῶνα. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον κατέστησεν ἀθάνατον τὸ δνομα τοῦ Ἡρώδου, εἶναι τὰ πολυάριθμα οἰκοδομήματα καὶ ἀλλα κτίρια, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκόσμησε τὰς Ἀθήνας καὶ ὀλόκληρον τὴν Ἐλλάδα καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὁποίων ἐξώδευσεν ἀμύθητα ποσά.

Κατεσκεύασεν ἐντὸς τεσσάρων ἐτῶν τὸ λαμπρὸν ἐκ λίθου πεντελησίου στάδιον, πλησίον τοῦ Ἰλισοῦ, ἐπὶ τῶν ἔρειπίων τοῦ ὁποίου ὁ μέγας ἔθνικὸς εὐεργέτης Γεώργιος Ἀβέρωφ ἔκτισε τὸ σημερινὸν στάδιον τῷ 1896, ἐπ’ εὔκαιρίᾳ τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων. Ἡτο μήκους ἐξακοσίων ποδῶν καὶ ἥδυνατο νὰ περιλάβῃ ὀλόκληρον τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων. Οἱ συμπολῖταί του Ἀθηναῖοι ἐθαύμασαν τὸ ἔργον καὶ παρετήρησαν ὅτι ὅρθῶς πράγματι ἐπωνομάσθη Παναθηναϊκόν.

‘Ο Ἡρώδης ἐσκέπτετο ὅτι τὸ νὰ ἐξοδεύῃ τὰ χρήματά του διὰ κατασκευὴν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐκόσμουν τὰς πόλεις καὶ ἔτρεφον τοὺς ἔργαζομένους, ἥτο προτιμότερον ἀπὸ τοῦ νὰ τρέψῃ τοὺς ἀργοὺς συμπολίτας του.

‘Ο Ἡρώδης ἀφιέρωσεν εἰς τὴν μνήμην τῆς συζύγου

του Ρηγίλλης θέατρον, τὸ ὄποιον ἔκτισθη καθ' ὀλοκληρίαν ἀπὸ κέδρον, τοῦ ὄποιον δύμοιον δυσκόλως ἥδυνατο νὰ εὔρεθῇ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἐκτὸς τούτου ἔκτισεν Ὁδεῖον, κείμενον εἰς τὰς νοτιοδυτικὰς ὑπωρείας τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ὄνομαζόμενον Ὁδεῖον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Ἐκτισεν ἐπίσης θέατρον εἰς τὴν Κόρινθον, ἔχορήγησε πλούσια ἀναθήματα καὶ κοσμήματα εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ κατεσκεύασε λουτρά εἰς τὰς Θερμοπύλας.

Ἡ Ἰταλία, ἡ Ἡπειρος, ἡ Θεσσαλία, ἡ Εύβοια, ἡ Βοιωτία, ἡ Πελοπόννησος ἔτυχον παρ' αὐτοῦ πολλῶν εὐεργεσιῶν. Αἱ δὲ Ἑλληνίδες πόλεις ἐνταῦθα καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν ἔξεδήλωσαν τὴν εὐγνωμοσύνην των πρὸς αὐτὸν εἰς πολλὰς ἐπιγραφὰς καὶ τὸν ἀπεκάλεσαν προστάτην καὶ εὐεργέτην.

Ο Ἡρώδης ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 76 ἔτῶν, εἰς τὸν Μαραθῶνα, καὶ ἐκηδεύθη πανηγυρικῶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθὲν Παναθηναϊκὸν στάδιον.

K. Παπαρρηγόπουλος (διασκευὴ)

132. ΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Τὸ ἄρθρον 60 τοῦ νόμου, ὁ ὄποιος προστατεύει τὰς ἀρχαιότητας, διατάσσει: « "Ολαι αἱ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ἀρχαιότητες, ὡς ἔργα τῶν προγόνων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, θεωροῦνται κτῆμα ἔθνικὸν ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἐν γένει". ».

Εἶναι λοιπὸν καθῆκον ἔξαιρετικὸν ὅλων ἡμῶν νὰ προφυλάσσωμεν καὶ προστατεύωμεν τὰς ἀρχαιότητας, αἱ ὄποιαι εἶναι σωζόμενα κειμήλια τοῦ βίου τῶν προγόνων μας. Διότι οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἥσαν ὁ εὐγενέστατος λαὸς τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἐδώρησαν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὸ φῶς, τὸ ὄποιον καθοδηγεῖ σήμερον τὸν κόσμον.

Κειμήλια τῶν προγόνων μας εἶναι οἱ ἡρειπωμένοι

ναοί των, τὰ ἀγάλματα, οἱ τάφοι, οἱ ἐνεπίγραφοι λίθοι, τὰ ἀγγεῖα, τὰ ἀντικείμενα τὰ διοῖα στολίζουν τοὺς τάφους των, καὶ πᾶν ἐν γένει ἔργον τέχνης. Πάντα ταῦτα ἔξηλθον ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν προγόνων μας. Καὶ δι’ αὐτὸν πρέπει νὰ εἴναι δι’ ἡμᾶς τοὺς "Ἐλληνας Ἱερά, προσφιλῆ καὶ πολύτιμα. Εἰναι Ἱερὰ ὡς μία οἰκογενειακὴ εἰκών, τὴν διοίαν ἔχομεν ἀπὸ γενεῶν παρὰ τῶν πατέρων μας.

Θὰ τὴν παρεδίδετε ποτὲ τὴν εἰκόνα ἑκείνην εἰς ξένον; Θά ἐδέχεσθε νὰ τὴν ἐμπορευθῆτε καὶ νὰ τὴν πωλήσετε ποτὲ τὴν εἰκόνα αὐτήν; "Οχι βέβαια! "Η εἰκὼν αὕτη θὰ μένῃ πάντοτε Ἱερὸν κειμήλιον τῆς οἰκογενείας. Ὁποιονδήποτε τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ ἀν τὴν κατέχῃ, ἀνήκει εἰς ὅλην τὴν οἰκογένειαν. Διότι μὲ τὴν εἰκόνα αὐτὴν μετεδόθη εἰς ἡμᾶς ὡς κληρονομίᾳ ἡ εὐλογία τῶν γενεῶν τῶν προπατόρων μας.

Τοιαῦτα εἴναι καὶ τὰ κειμήλια τῶν προγόνων μας. Δι' αὐτῶν μετεβίβασαν εἰς ἡμᾶς τὸ φῶς τῆς δόξης των καὶ τὴν εὐλογίαν των. Διότι τὸ ἀθάνατον πνεῦμα των ἐχάρισεν εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀπογόνους των καὶ ἔξακολουθεῖ νὰ μᾶς χαρίζῃ διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὴν προστασίαν του. Δι' αὐτῶν μᾶς ἀφῆκαν ὡς κληρονομίαν δύναμιν, ἡ διοία είναι ἀνωτέρα τῶν ὅπλων μας καὶ τῶν βραχιόνων μας.

Τὴν βοήθειαν, τὴν διοίαν προσέφερον οἱ φιλελληνικοὶ λαοὶ εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν πατέρων μας, εἰς τὴν μνήμην τῶν προγόνων μας τὴν προσέφερον. Εἰς τὰς ναυμαχίας τοῦ ἀγῶνος τῶν πατέρων μας, τῆς Ἐρεσοῦ, τῆς Σάμου, τῶν Πατρῶν, τοῦ Ναυπλίου, ἔξύμνει ἡ παγκόσμιος ποίησις τὴν Σαλαμῖνα καὶ τὸ Ἀρτεμίσιον. Εἰς τὰς μάχας τῆς Ἀμπλιανῆς, τῆς Γραβιᾶς, τῶν Δερβενακίων ἐνεθυμεῖτο τὰς μάχας τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῶν Πλαταιῶν.

Οἱ παλαιοὶ ἡμῶν πρόγονοι ἐμάχοντο καὶ αὐτοί, ἀ-

ρατοι, εις τὴν πρώτην γραμμήν, εἰς τὰς τάξεις τῶν πατέρων μας, διότι προέβαλλον ὑπὲρ αὐτῶν λάμπουσαν ἀσπίδα τὴν δόξαν των.

Διὰ τοῦτο πᾶν ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ τὸν βίον τῶν προγόνων μας, πρέπει νὰ εἶναι δι' ἡμᾶς ἱερὸν καὶ ἄγιον, ὅπως τὰ ἱερὰ σκεύη εἰς τοὺς ναούς. Τὰ εἰς τὰ μουσεῖα τοῦ "Εθνους ἀρχαῖα κειμήλια ἀνήκουν ἐξ ἵσου εἰς ὅλους τοὺς "Ελληνας. Δύναται λοιπὸν κανεὶς νὰ φαντασθῇ ἱερώτερον καθῆκον τῆς Ἑλληνικῆς φιλοπατρίας ἀπὸ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ ἀρχαῖα κειμήλια; Δὲν πρέπει ὅλοι οἱ πολῖται νὰ ἀγρυπνοῦν ἐπ' αὐτῶν;

"Ο τυμβωρύχος, ἔκεινος δηλαδὴ ὁ ὅποιος ἀνασκάπτει κρυφίως ἀρχαῖους τάφους καὶ σχίζει τὰ στέρνα τῆς γῆς διὰ νὰ ἀνεύρῃ καὶ κλέψῃ ἀρχαῖα κειμήλια, ὅμοιάζει μὲ τὸν ἱερόσυλον, ὁ ὅποιος θραύσει τὴν θύραν τοῦ ναοῦ διὰ νὰ κλέψῃ τὰ ἱερὰ σκεύη. "Ο πωλῶν κρυφίως εἰς ξένους ἀρχαῖα κειμήλια ἀνεύρῃ τῆς ἀδείας τοῦ Κράτους, ὁ ἀρχαιοκάπηλος, ὅπως λέγεται, εἶναι ἐξ ἵσου ἔνοχος. "Οσοι καταστρέφουν ἢ ρυπαίνουν τὰ ἀρχαῖα μάρμαρα τῆς προγονικῆς δόξης εἶναι ἐξ ἵσου ἔνοχοι. "Ομοιάζουν πρὸς τοὺς ἀγρίους ἔκεινους τυράννους τῶν χρόνων τῆς δουλείας, οἱ ὅποιοι εἰσήρχοντο εἰς τοὺς ναούς μας, ὕβριζον τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν, ἐρρύπαινον τὰς ἀγίας εἰκόνας καὶ ἐξώρυσσον τοὺς δόφθαλμούς τῶν ἀγίων.

"Ολοι αὐτοὶ εἶναι ἔχθροι τοῦ "Εθνους. Οἱ πολῖται, εἰς τοὺς ὅποιους, ώς μέλη τοῦ "Εθνους, ἀνήκουν αἱ ἀρχαιότητες, ἀγρυπνοι φύλακες τούτων, ὁφείλουν νὰ καταγγέλλουν εἰς τὰς ἀρχὰς τοὺς ἔχθρους τούτους τοῦ "Εθνους διὰ τὰς πράξεις των, ώς τὰ βαρύτερα κατὰ τῆς Πατρίδος ἐγκλήματα.

Ἐμμανουὴλ Λυκούνδης (Κατὰ διασκευὴν)

τὸ ὅπιον καθοῖ τρεῖς σημερινῆς πολιτείας ἵκε τοῦδε σημεῖον
—δῆλος μετανοεῖται τοῦτο γάρ, τῶν τε Μακεδονῶν τοῦτο

‘Ο μέγας οὗτος μαθηματικὸς καὶ μηχανικὸς τῆς ἀρχαιότητος ἐγεννήθη εἰς τὰς Συρακουσας τῆς Σικελίας κατὰ τὸ 287 π.Χ. Κατήγετο ἀπὸ πλουσίαν καὶ βασιλικὴν οἰκογένειαν καὶ ἦτο συγγενῆς τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Ἰέρωνος. Νέος μετέβη εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ἔμεινε πολὺν χρόνον καὶ ἔκει συνεπλήρωσε τὰς μαθηματικὰς γνώσεις του. Μετὰ ταῦτα ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Συρακουσας καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ συγγενοῦς του Ἰέρωνος.

‘Ο Ἰέρων ἐτίμα τὸν Ἀρχιμήδην καὶ προσέφερεν εἰς αὐτὸν τὰ μέσα βίου ἀνέτου. ’Αλλ’ ἡ ἐπιστήμη ἦτο ἡ μόνη ἀπόλαυσις τοῦ σοφοῦ ἀνδρός. ’Ανακαλύψεις ἔξοχοι ἐδόξασαν τὸ ὄνομά του.

~~Α~~ΟΕἶχε κατασκευάσει πλῆθος ὄργάνων. Μὲ τὴν βοήθειαν μοχλῶν καὶ τροχαλιῶν ηὔξανε καταπληκτικῶς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κινητηρίου δυνάμεως. Καὶ δι’ αὐτῶν διὰ μετρίας ἐνεργείας ἐνίκα ὑπερμεγέθεις ἀντιστάσεις.

‘Ο Ἀρχιμήδης εἶπε κάποτε εἰς τὸν Ἰέρωνα ὅτι μὲ ἀσήμαντον σχεδὸν δύναμιν ἦδύνατο νὰ σηκώσῃ φορτίον βάρους. ὅσον ἦθελε φαντασθῆ μεγάλου. «Δός μοι πᾶ στῶ καὶ τὰν γῆν κινήσω», ἔλεγεν εἰς τὸν Ἰέρωνα. Δηλαδὴ «δός μου ποῦ νὰ σταθῶ καὶ θὰ κινήσω τὴν γῆν». ’Εκεῖνος ἐζήτησε τότε ἀπὸ τὸν Ἀρχιμήδην νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων του μὲ ἐν πείραμα. Τὸν ἐκάλεσε νὰ κινήσῃ μέγιστον βάρος διὰ μικρᾶς δυνάμεως. ’Ο Ἀρχιμήδης ἐδέχθη τὴν πρότασιν καὶ ἴδου τί ἔκαμεν:

~~Α~~Ο Ιέρων διετήρει εἰς τὸν λιμένα τῶν Συρακουσῶν πλοῖα βάρους πολλῶν τόννων. ’Ο μαθηματικὸς ἐξέλεξεν ἐξ αὐτῶν τὸ βαρύτερον καὶ τὸ ἔσυρεν εἰς τὴν ξηράν, ἀλλὰ μὲ πολὺν κόπον καὶ μὲ τὴν βοήθειαν πολλῶν χειρῶν. Κατόπιν διέταξε

ΑΙ

ΤΙ Α

προ. 335

νὰ θέσουν εἰς αὐτὸ τὸ φορτίον καὶ τόσους ἄνδρας, ὅσους ἡδύνατο νὰ περιλάβῃ. Τότε, ἀφοῦ ἐκάθισεν εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ πλοίου τούτου, ἔσυρε διὰ μόνης τῆς χειρὸς ἡσύχως τὸ ἄκρον τῆς μηχανῆς μὲ πολλὰς τροχαλίας. Καὶ ἔφερε τὸ πλοῖον πρὸς τὸ μέρος του. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ λαὸς τῶν Συρακουσῶν δὲν εἶχε καμμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἐπιστήμης τοῦ σοφοῦ μηχανικοῦ.

Εἰς τὸν Ἀρχιμήδην ἀνήκει ἡ ἀνακάλυψις τῆς ἀρχῆς, καθ' ἥν «πᾶν σῶμα βυθιζόμενον εἰς ὑγρὸν χάνει τόσον βάρος, ὃσον εἶναι τὸ βάρος τοῦ ὑγροῦ, τὸ ὄποιον ἐκτοπίζει».

Τὴν ἀνακάλυψιν αὐτὴν ἔκαμεν ὡς ἔξῆς:

‘Ο ‘Ιέρων εἶχε παραδώσει εἰς χρυσοχόον ποσότητα χρυσοῦ διὰ νὰ τοῦ κατεσκευάσῃ ἔνα στέφανον. ‘Ο χρυσοχόος ἀφήρεσε μέρος τοῦ χρυσοῦ καὶ τὸ ἀντικατέστησε μὲ ἄργυρον ἵσου βάρους. Οὕτω κατεσκεύασε στέφανον, ὃ ὄποιος δὲν ἦτο ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ, ἀλλὰ ἦτο μεῖγμα χρυσοῦ καὶ ἄργυρου. ‘Ο ‘Ιέρων ὑπώπτευσε τὴν ἀπάτην. Δὲν ἤθελεν ὅμως νὰ χαλάσῃ τὸν στέφανον, διότι ἦτο ἀριστούργημα τέχνης. | Προέτεινε λοιπὸν εἰς τοὺς φυσικοὺς καὶ μαθηματικοὺς νὰ λύσουν τὸ ἔξῆς πρόβλημας ~~τοῦ~~ ^{τοῦ} Χωρὶς νὰ πάθῃ τίποτε ὃ στέφανος, νὰ εύρεθῇ ἢν εἶναι ~~κατεσκευασμένος~~ ἀπὸ καθαρὸν χρυσὸν ἢ εἶναι μεῖγμα χρυσοῦ καὶ ἄργυρου. Καὶ ἐν εἶναι μεῖγμα, νὰ εύρεθῇ ἡ ποσότης τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἄργυρου».

Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἦτο παίγνιον διὰ τὸν Ἀρχιμήδην. ‘Εζύγισε τὸν στέφανον ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ ὄδατος. Παρετήρησεν ὅτι ἔχανεν ἀπὸ τὸ βάρος του μέρος, τὸ ὄποιον ἀντεστοίχει ὅχι εἰς καθαρὸν χρυσόν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀναλογίαν τοῦ χρυσοῦ καὶ ἄργυροῦ, ποὺ ἀνεμείχθησαν. Διότι τὰ μέταλλα κυτά, ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος, ἔχουν διάφορον βάρος εἰς ἵσου ὄγκον.

Τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος αὐτοῦ εὗρεν δὲ Ἀρχιμήδης, ὅταν εὑρίσκετο εἰς τὸ λουτρόν. Καὶ ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι τόσον πολὺ ἐνεθουσιάσθη ἀπὸ τὴν λύσιν αὐτῆν, ὡστε ἐξῆλθε γυμνὸς ἀπὸ τὸ λουτρὸν καὶ ἔτρεχεν εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Συρακουσῶν φωνάζων: «Εὕρηκα! Εὕρηκα!».

Οἱ Ἀρχιμήδης ἐφονεύθη τῷ 212 π.Χ. ὑπὸ Ρωμαίου στρατιώτου. Οἱ Ρωμαῖοι τότε ἐκυρίευσαν αἰφνιδίως τὰς Συρακούσας καὶ διέταξαν γενικὴν σφαγὴν τῶν κατοίκων. Οἱ Ἀρχιμήδης ἐκάθητο εἰς τὴν δημοσίαν πλατεῖαν καὶ παρετίθετο τὰ γεωμετρικὰ σχήματα καὶ τοὺς κύκλους, τοὺς ὅποιους εἶχε χαράξει ἐπὶ τῆς ὅμμου, ὅτε ὁ Ρωμαῖος στρατιώτης ὥρμησεν ἐναντίον του. Οἱ Ἀρχιμήδης τόσον ἦτο προσηλωμένος εἰς τὰ σχέδιά του, ὡστε ἐφώναξε: «Μή μου τοὺς κύκλους τάρασσε!». Ο στρατιώτης ὑψώσει τὸ ξίφος καὶ τὸν ἐφόνευσε, παρὰ τὴν ρητὴν διαταγὴν τοῦ στρατηγοῦ, ὅπως μὴ φονευθῇ ὁ Ἀρχιμήδης.

(κατὰ διασκευὴν)

Ε'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΝ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

134. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ (Ο.Η.Ε.)

Ἐπὶ ἔξῃ την περίπου αἰματοκυλίετο ἡ ἀνθρωπότης κατὸ τὸν τελευταῖον δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον. Ἀνυπολόγιστοι εἶναι αἱ ζημίαι καὶ αἱ καταστροφαὶ δι’ ὅλα τὰ Κράτη, ὅσα ἔλαβον μέρος εἰς αὐτόν.

Πόλεις καὶ χωρία μὲ τὰς οἰκίας, τὰ μεγάλα δημόσια οἰκοδομήματα, τρίνις ναούς, τὰ διδακτήρια, τὰ ἐργοστάσια μετεβλήθησαν ἐκ τῶν βομβαρδισμῶν εἰς σωρούς ἐρειπίων. Απομονωμέναι, ἐπιβατηγά καὶ φορτηγά σιδηροδρομικά βαγόνια κατεστράφησαν ἢ παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ. Σιδηροδρομικαὶ γέφυραι ἀνετινάχθησαν. Δρόμοι ἀνεσκάφησαν. Λιμένες κατεχώσθησαν μὲ πλοῖα βυθισμένα ἐντὸς αὐτῶν. Βουνά καὶ λόφοι ἀπεγυμνώθησαν ἀπὸ τὸ πράσινον. Τὰ ζῷα, τὰ ὄποια βοηθοῦν τὸν ἀνθρώπον εἰς τὰς ἐργασίας του ἢ χρησιμεύουν ὡς τροφή του, σιγά — σιγὰ ἡφανίσθησαν.

Ἐκατομμύρια εἶναι οἱ στρατιῶται, οἵτινες ἐφονεύθησαν εἰς τὰς μάχας ἢ ἀπέθανον ἀπὸ τὰς κακουχίας, τὸ ψῦχος, τὴν πεῖναν, τὰς στερήσεις. Πολλοὶ ἡκρωτηριάσθησαν καὶ ἔμειναν ἀνάπτηροι, χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ἐργασθοῦν.

Ἄλλ’ ἐκτὸς τῶν ὑλικῶν, ἡ ἀνθρωπότης εἶχε καὶ μεγάλας ἡθικὰς ζημίας. Ἐμειώθη ἡ ἀξία, τὴν ὄποιαν ἔχει ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐχαλαρώθη ὁ σεβασμὸς τοῦ πολίτου πρὸς τὸν νόμον, ὁ σεβασμὸς τῶν παιδίων πρὸς τοὺς γονεῖς, τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς ἡλικιωμένους ἀνθρώπους. Ἐκλονίσθησαν τὰ θεμέλια τῆς οἰκογενείας. Ἐκλονίσθη ἡ ἐντιμότης, ἡ φιλαλήθεια, ἡ δικαιοσύνη, ἡ φιλία. Εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων ἐνεφώλευσε τὸ φεῦδος, ἡ ἀπάτη, τὸ μῆσος καὶ ἡ δίψα τῆς καταστροφῆς.

‘Η φρίκη τοῦ πολέμου μὲ τὰς μεγάλας καὶ ἀνυπολογίστους ζημίας καὶ καταστροφὰς συνεκίνησεν ὅλους τοὺς λαούς τῆς γῆς.

Διὰ τοῦτο, ἀντιπρόσωποι 51. Ἐθνῶν συνῆλθον, κατ’ ἐντολὴν τῶν Κυβερνήσεών των, κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1945, εἰς τὸν “Αγιον Φραγκίσκον τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἀπεφάσισκαν νὰ ἔνωθοῦν αἱ δυνάμεις τῶν Ἐθνῶν τούτων, διὰ νὰ δημιουργηθῇ μία Παγκόσμιος Ὀργάνωσις, μὲ σκοπὸν νὰ ἔξασφαλισθῇ εἰς τὸ μέλλον ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου.

Πρὸς τοῦτο ὑπέγραψαν οἱ ἀντιπρόσωποι οὗτοι τὸν Καταστατικὸν Χάρτην, ὃστις ἐρρύθμισε τὸν Ὀργανισμὸν τῶν ‘Ηνωμένων Ἐθνῶν (Ο. Η. Ε.). Κατὰ δὲ τὸν Ὁκτώβριον τοῦ 1945 ὁ Ο.Η.Ε. ἔκαμεν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν του. Συνῆλθον δηλαδὴ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ‘Ηνωμένων Ἐθνῶν εἰς συνέλευσιν καὶ ἤρχισκαν νὰ συζητοῦν πῶς θὰ λυθοῦν τὰ διεθνῆ ζητήματα μὲ εἰρηνικὰ μέσα.

‘Ιδού τί ἔκήρυξαν τὰ ‘Ηνωμένα Ἐθνη εἰς ὅλον τὸν κόσμον μὲ τὴν κοινήν των συμφωνίαν, τὴν ὥποιαν ὑπέγραψαν οἱ ἀντιπρόσωποί των:

‘Ημεῖς οἱ λαοὶ τῶν ‘Ηνωμένων Ἐθνῶν ἀπεφάσισκαμεν νὰ ἐπιδιώξωμεν μὲ κοινὰς προσπαθείας τὰ ἔξης:

— Νὰ διαφυλάξωμεν τὰς μελλούσας γενεᾶς ἀπὸ τὴν κατάρχην τοῦ πολέμου, ὁ ὥποιος δύο φοράς ἐντὸς μιᾶς γενεᾶς ἐπροέγενεσεν ἀνεκδιήγητον δυστυχίαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.

— Νὰ βοηθήσωμεν νὰ διατηρηθῇ ἡ Δικαιοσύνη καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις μας, τὰς ὥποιας ἀναλαμβάνομεν μὲ διεθνεῖς συμβάσεις.

— Νὰ προαγάγωμεν τὴν κοινωνικὴν πρόοδον καὶ νὰ δημιουργήσωμεν καλυτέρους ὄρους ζωῆς μὲ μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν.

Διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὰ εἴμεθα ἀποφασισμένοι:

— Νὰ ἐπιδείξωμεν ἀνοχὴν καὶ νὰ ζήσωμεν ὅμοῦ ἐν εἰρήνῃ ὡς καλοὶ γείτονες.

— Νὰ ἑνώσωμεν τὰς δυνάμεις μας διὰ νὰ διατηρήσωμεν τὴν διεθνῆ εἰρήνην καὶ ἀσφάλειαν.

— Νὰ ἀποφύγωμεν πολέμους καὶ νὰ μὴ χρησιμοποιήσωμεν ἔνοπλον δύναμιν παρὰ μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν κοινοῦ συμφέροντος.

‘Η Ἰδρυσις τοῦ Ο. Η. Ε. καὶ αἱ ἀρχαὶ, τὰς ὄποιας ἐκήρυξε, μᾶς ὑπενθυμίζουν τὴν ιστορίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν Ἀμφικτιονιῶν, αἱ ὄποιαι ἐπεδίωξαν νὰ ἔξασφαλίσουν διὰ τῆς ἑνώσεως γειτονικῶν πόλεων τὰ κοινὰ των συμφέροντα. Μᾶς ὑπενθυμίζουν ἀκόμη τὴν ἀπόπειραν τοῦ Περικλέους νὰ συγκροτήσῃ Πανελλήνιον συνέδριον εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ συζητηθῇ πῶς θὰ ἔξασφαλισθῇ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν θαλασσῶν.

Τὰ 51 “Ἐθνη, τὰ ὄποια ὑπέγραψαν εἰς “Ἄγιον Φραγκίσκον τῆς Ἀμερικῆς τὴν κοινὴν συμφωνίαν καὶ ἐπεκύρωσαν αὐτήν, εἶναι τὰ ἔξης:

Αἴγυπτος	Γουατεμάλα
Αἴθιοπία	Δανία
‘Αιτή	Δομινικανὴ Δημοκρατία
‘Αργεντινὴ	‘Ελλάς
Αύστραλία	“Ενωσις Ρωσικῶν Σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν
Βέλγιον	‘Ην. Πολιτεῖαι Β. Ἀμερικῆς
Βενεζουέλα	‘Ινδίαι
Βολιβία	‘Ιράκ
Βραζιλία	‘Ιράν
Γαλλία	‘Ισημερινὸς
Γιουγκοσλαβία	

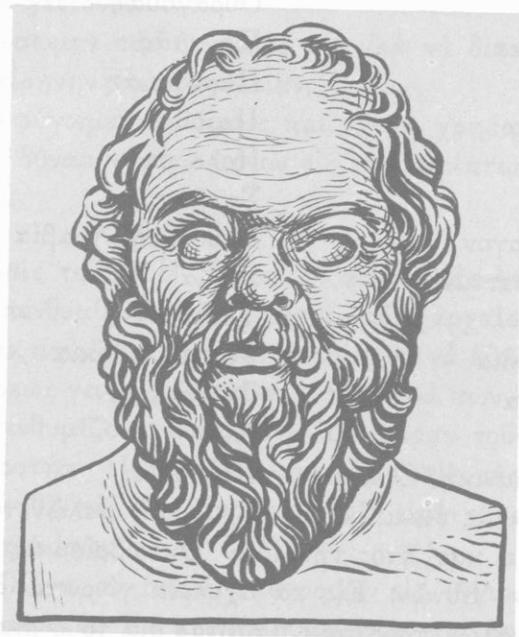
Καναδᾶς	‘Ολλανδία
Κίνα	Ούκρανία
Κολομβία	Ούραγουάη
Κόστα - Ρίκα	Παναμᾶς
Κούβα	Παραγουάη
Λευκορωσία	Περοῦ
Λίβανος	Πολωνία
Λιβερία	Σαλβαντόρ
Λουξεμβούργον	Σαουδική Αραβία
Μεγάλη Βρεττανία	Συρία
Μεξικὸν	Τούρκια
Νέα Ζηλανδία	Τσεχοσλοβακία
Νικαράγουα	Φιλιππίναι
Νορβηγία	Χιλή
Νοτιοαφρικανικὴ “Ενωσις	Χονδούρα.

‘Η Ἑλλὰς εἶναι ἐκ τῶν ἰδρυτικῶν μελῶν τοῦ Ο. Η. Ε. καὶ ἔορτάζει κατ’ ἔτος τὴν 24ην Ὀκτωβρίου ὡς ἡμέραν τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν. Εἰς τὰ σχολεῖα γίνονται διμιλίαι ὑπὸ τῶν διδασκάλων πρὸς τοὺς μαθητὰς διὰ τοὺς σκοπούς, τοὺς ὅποιους ἔχει ὁ Ο.Η.Ε., πῶς δηλονότι θὰ ἔξασφαλισθῇ ἡ εἰρήνη εἰς τὸν κόσμον καὶ θὰ εύτυχήσῃ ἡ ἀνθρωπότης.

Θεόδωρος Παρασκευόπουλος

ΣΤ'. ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΣΧΟΛΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

135. Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

‘Ο σοφώτατος Σωκράτης ἴδου τί ἔλεγε διὰ τὴν γεωργίαν:

Καὶ οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ πλούσιοι δύνανται νὰ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, διότι ὅχι μόνον φέρει πλοῦτον, ἀλλ’ εἶναι συγχρόνως εὐχάριστος καὶ διασκεδαστική. Μᾶς συνηθίζει νὰ ὑπομένωμεν καὶ τοὺς κόπους καὶ τὸ ψῆχος καὶ τὴν θερμότητα, νὰ σηκωνώμεθα πρὼι καὶ νὰ περιπατῶμεν πολύ. Τοιμοτρόπως ἐνδυναμώνει τὸ σῶμα καὶ μᾶς καθιστᾷ ὑγιεῖς, εύρώστους καὶ ἵκανούς πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἀγαπητῆς πατρίδος. Τὰ ψυχρὰ ὕδατα τῆς ἐξοχῆς, οἱ σύνδενδροι

καὶ σκιεροὶ τόποι καὶ ὁ δροσερὸς καὶ καθαρὸς ἀήρ ὅχι μόνον
ὑγείαν ἀλλὰ καὶ τέρψιν προξενοῦν εἰς τοὺς γεωργούς. Εἶναι
δὲ ἀδύνατον ἐλεύθερος ἄνθρωπος νὰ εὕρῃ ὡφελιμωτέραν καὶ
τερπνοτέραν ἀσχολίαν.

Ἡ γεωργία διδάσκει τὴν ἀγάπην τῆς ἔργασίας καὶ τὴν
δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Διότι οἱ μὲν κόποι τοῦ ἐπιμελοῦς γε-
ωργοῦ πλουσίως ἀνταμείβονται, ἡ δὲ ὀκνηρία τοῦ ἀμελοῦς
τιμωρεῖται μὲ τὴν δυστυχίαν του. Διδάσκει ἡμᾶς καὶ τὰ
καλὰ τῆς ἑνώσεως καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀμοιβαίας βοηθείας.
Δικαίως δὲ ἐπωνομάσθη μήτηρ καὶ ὅλων τῶν ἄλλων τε-
χνῶν. Διότι, ὅταν ἡ γεωργία ἐνός τόπου ἀκμάζῃ, ἀκμάζουν
καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι. "Οπου ἡ γεωργία παραμελεῖται, ἐκεῖ
καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι εἶναι εἰς κακὴν κατάστασιν.

136. ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

"Οταν ὁ ἄνθρωπος ἥτο ἀγριος καὶ ἀπολίτιστος, τότε
ὅτι ἔχρειάζετο διὰ νὰ συντηρηθῇ καὶ νὰ ζήσῃ τὸ ἐλάμβα-
νεν ἀπὸ τὴν φύσιν. Μὲ τὸ δέρμα τοῦ ζώου, τὸ ὅποιον
φονεύει, καλύπτει τὴν γυμνότητά του. Ἡ δὲ σάρξ τοῦ φο-
νευομένου ζώου χορηγεῖ εἰς αὐτὸν τὴν πρωτίστην τρο-
φήν του. Τὸ πλησίον δάσος δίδει εἰς αὐτὸν ξύλα διὰ νὰ
στήσῃ τὴν καλύβην του, πυκνὸν φύλλωμα διὰ νὰ τὴν στε-
γάσῃ, καὶ πλῆθος ἀγρίων καρπῶν διὰ νὰ ποικίλῃ τὸ ἄχαρι
γεῦμά του.

"Αμα ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἡμερωθῇ καὶ μορφωθῇ, δηλαδὴ
πολιτισθῇ, μεταβάλλει τὴν ζωήν του.

Δὲν τοῦ εἶναι ἀρκετὰ τὰ πρῶτα αὐτὰ φυσικὰ ἐφόδια,
τὰ πρωτογενῆ, οὔτε ἀρκεῖται εἰς τὴν ἀπλῆν καὶ ἀκατέργαστον
τροφήν του. Ζητεῖ νὰ εὕρῃ ἀσύλον ἀσφαλέστερον, ἐνδύματα
καλύτερα, φαγητὰ ὀρεκτικώτερα καὶ περισσότερον εύκολο-

χώνευτα. "Αν καὶ αἱ νέαι αὗται ἀνάγκαι του δὲν εἶναι καὶ τόσον μεγάλαι, βλέπει ὅμως ὅτι μερικὰ πράγματα δὲν ἥμπορεῖ νὰ τὰ προμηθευθῆ μόνος του. Καὶ ζητεῖ τότε τὴν συνδρομὴν καὶ βοήθειαν τῶν ὁμοίων του.

'Αλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο μόνον. 'Αφοῦ ὁ ἄνθρωπος ἐθεράπευσε τὰς πρώτας ἀνάγκας του, ἄλλαι ἀνάγκαι παρουσιάζονται εἰς αὐτόν. 'Ο ἄγριος ἐνεδύετο τὸ δέρμα τῆς ἐλάφου ἢ τῆς ἄρκτου. 'Ο πολιτισμένος ὅμως ἀντικαθιστᾷ τὴν ἐνδυμασίαν αὐτὴν διὰ τοῦ μαλλίνου ὑφάσματος, δηλαδὴ διὰ τοῦ ἔριου τῶν ζώων τὸ διποῖον γνέθει καὶ ὑφαίνει.

Βραδύτερον εἰς τὸ μοναδικὸν αὐτὸ δένδυμα προσθέτει καὶ ἄλλα. Χρειάζεται εἰς αὐτὸν χιτών, ὑποκάμισον ἐκ λίνου ἢ βάμβακος, μάλλινον ἢ μετάξινον, περιπόδιον, ὑποδήματα ἐκ δέρματος κατεσκευασμένα, περισκελίς, πῦλος ἀδιάβροχος καὶ χίλια ἄλλα πράγματα.

Δὲν δύναται πλέον νὰ διαμείνῃ ἐντὸς τρώγλης ἢ καλύβης. 'Η κατοικία του θὰ εἶναι ἀπὸ ξύλα καὶ ἔπειτα ἀπὸ λίθους ἢ ὅπτοπλίνθους, θὰ ἔχῃ πολλὰ διαμερίσματα ἢ χωριστὰ δωμάτια. Θὰ εἶναι κτισμένη, διὰ μεγαλυτέρων ἀσφάλειαν, ἐπὶ στερεῶν θεμελίων, ἢ, διὰ νὰ εἶναι περισσότερον ὕγιεινή, τὴν κτίζει ὑπεράνω θολωτοῦ ὑπογείου.

'Η κλίνη του ἄλλοτε ἀπετελεῖτο ἀπὸ ξηρὰ φύλλα δένδρων. Τώρα ἔχει στρωμάτας, σινδόνας, προσκεφάλαια, κλινοσκεπάσματα καὶ τὰ λοιπὰ χρειώδη.

'Ο ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν εἶναι πλέον ἴκανὸς νὰ κατασκευάσῃ μόνος του ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα, τῶν διποίων ἔχει ἀνάγκην. Κατασκευάζει μερικὰ ἐξ αὐτῶν, τὰ ὑπόλοιπα ὅμως τὰ ζητεῖ ἀπὸ φίλους του καὶ ἀπὸ τοὺς γείτονάς του. Καὶ ὅσα τοῦ περισσεύουν καὶ εἶναι ἄχρηστα εἰς αὐτὸν ἀνταλλάσσει μὲ ὅσα περισσεύουν εἰς ἄλλους.

'Ο Πέτρος καλλιεργεῖ τὴν ἀμπελόν του καὶ παράγει

οίνον. 'Ο Παῦλος καλλιεργεῖ τὸν ἀγρόν του καὶ παράγει σιτον. 'Ο Παῦλος δίδει εἰς τὸν Πέτρον τρία κιλὰ σίτου καὶ λαμβάνει εἰς ἀνταλλαγὴν ἔξι κιλὰ οἴνου.

'Η ἀμοιβαία αὐτὴ δόσις λέγεται ἀνταλλαγή, δηλαδὴ μια πρᾶξις, διὰ τῆς ὁποίας ἀνταλλάσσει τις ἀπ' εύθειας ἐν προϊὸν ἀντὶ ἄλλου προϊόντος τῆς ιδίας ἀξίας. 'Η ἀνταλλαγὴ αὕτη ἔχει σκοπὸν νὰ προμηθεύσῃ καὶ εἰς τοὺς δύο ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου ἔχουν ἀνάγκην. "Εκαστος λαμβάνει τὸ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον τοῦ λείπει, καὶ δίδει ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τοῦ περισσεύει. 'Ενεργεῖ μίαν καλὴν πρᾶξιν διὰ τὸν ἑαυτόν του. 'Η ἀνταλλαγὴ αὐτὴ εἶναι ὡφέλιμος καὶ διὰ τοὺς δύο.

'Αλλὰ καὶ αὕτη, ὅσον προχωρεῖ ὁ χρόνος, δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὸν πολιτισμένον ἀγθρωπὸν. Διότι, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὁ ἀνθρωπὸς ὃ, τι τοῦ εἶναι ἀπαραίτητον, πρέπει νὰ εὔρῃ αὐτὸ ἔτοιμον καὶ ἀμέσως νὰ παραδοθῇ εἰς αὐτόν. Τοῦτο ὅμως συνήθως δὲν συμβαίνει. Είμαι ἀμπελουργὸς καὶ διὰ τὸν τρυγητὸν ἔχω τὴν ἀνάγκην π.χ. ἐνὸς κάδου. Διὰ νὰ τὸν ἀποκτήσω, προσφέρω εἰς τοὺς γείτονάς μου δέκα βαρέλια οἴνου, τὰ ὁποῖα πολλοὶ θὰ τὰ ἥθελον. 'Αλλὰ κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἔχει τοιοῦτον κάδον. 'Εδῶ ἡ ἀνταλλαγὴ εἶναι ἀδύνατος, διότι ἐλλείπει τὸ ἀνταλλάξιμον ἀντικείμενον.

"Αλλη ἀδυναμία. 'Ἐγὼ ἀνατρέφω βοῦς, σεῖς ἀνατρέφετε πρόβατα. Εἰς βοῦς ἰδικός μου ἀξίζει ὀκτὼ πρόβατα ἰδικά σας. 'Ἐὰν ἔχω ἀνάγκην ὀκτὼ προβάτων, σᾶς προσφέρω ἐνα βοῦν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἀνταλλαγὴ ἐπιτυγχάνεται εὐκόλως. 'Αλλ' ἐὰν μοῦ χρειάζεται ἐν καὶ μόνον πρόβατον, δὲν δύναμαι νὰ σᾶς προσφέρω τὸ ἐν ὅγδοον τοῦ βοός μου. 'Εδῶ πάλιν ἡ ἀνταλλαγὴ εἶναι ἀδύνατος, διότι δὲν ὑπάρχει ἀντικείμενον δύναμενον νὰ διαιρεθῇ.

Εἰς βοῦς ἀξίζει ὀκτὼ πρόβατα. 'Ο κάτοχος τοῦ βοὸς δὲν δύναται, χωρὶς θυσίαν μεγάλην, νὰ ἀνταλλάξῃ τὸν ἰδικόν

του βοῦν μὲ ἐν πρόβατον ξένον. Εἶναι λοιπὸν ἀδύνατον νὰ προμηθευθῇ ἐν πρόβατον διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς. Μεταξὺ ὅμως τοῦ βοὸς καὶ τοῦ προβάτου δύναται νὰ εἶναι ἐν κοινὸν μέτρον.

Ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἐν τοιοῦτον μέτρον, ἔπρεπε νὰ εὑρεθῇ. Τοῦτο ἔπραξαν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἐπενόησαν τὸ νόμισμα, τὸ ὅποιον εἶναι ἐν μέτρον τῆς ἀξίας τῶν εἰδῶν δι' ὅλους.

Μὲ τὸν χρυσὸν ἢ μὲ τὸν ἄργυρον, μέταλλα πολύτιμα, διότι εἶναι σπάνια, κατεσκεύασαν μικρὰ στρογγυλὰ τεμάχια. Εἶχον διαφορετικὸν μέγεθος, διαφορετικὸν βάρος καὶ διαφορετικὴν ἀξίαν, π.χ. ἐνὸς φράγκου, δύο, πέντε, δέκα, εἴκοσι φράγκων καὶ οὕτω καθεξῆς. Καὶ τὰ μετάλλινα αὐτὰ νομίσματα χρησιμεύουν ὡς μέτρον μεταξὺ διαφόρων ἐμπορευμάτων. Εἰς βοῦς π.χ. ἀξίζει 200 τοικῦτα μονόφραγκα, ἐν πρόβατον ἀξίζει 25. 'Ο Πέτρος δὲν ἡμπορεῖ ν' ἀνταλλάξῃ ἀπ' εὐθείας τὸν βοῦν αὐτοῦ μὲ ἐν πρόβατον τοῦ Παῦλου. 'Αλλὰ τί κάμνει; Λαμβάνει 25 νομίσματα τοῦ ἐνὸς φράγκου, δίδει αὐτὰ εἰς τὸν Παῦλον καὶ λαμβάνει παρ' αὐτοῦ τὸ πρόβατον, τὸ ὅποιον ἔξητε. 'Ο Παῦλος ἐπώλησε τὸ πρόβατόν του, δὲ Πέτρος τὸ ἡγόρασεν. 'Η ἀγοραπωλησία ἦ, ἀπλούστερον, ἡ πώλησις ἀντικατέστησε τὴν ἀνταλλαγῆν. 'Ιδοὺ ἡ πρώτη πρόοδος.

Εἶμαι ἀμπελουργὸς καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐνὸς δοχείου. Πωλῶν λιανικῶς οἶνον, ἔχω ἀνάγκην φιαλῶν καὶ πωμάτων. Θέλω νὰ προμηθευθῶ ταῦτα διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς καὶ προσφέρω οἶνον. Οὐδεὶς ὅμως τῶν γνωρίμων μου ἔχει φιάλας ἢ πώματα. Τί νὰ κάμω; "Αλλοι ἄνθρωποι τότε, λιανοπῶλαι, θέτουν εἰς τὴν διάθεσίν μου τὰ ἀντικείμενα, τὰ ὅποια ζητῶ. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἰς πτωχὰ μέρη, ὅπου δὲν ὑπάρχουν ὄδοι, εἶναι γυρολόγοι καὶ μεταφέρουν παντὸς εἰδους ἐμπορεύματα μικροῦ βάρους καὶ ὅγκου. Ταξιδεύουν ἀπὸ τόπου εἰς τόπου

καὶ πηγαίνουν ἀπὸ θύρας εἰς θύραν, προκαλοῦντες τὸν ἄγο-
ραστήν.

"Ολαι αὐταὶ αἱ πράξεις τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς πωλήσεως
τῶν διαφόρων εἰδῶν εἶναι τὸ λεγόμενον ἐμπόριον καὶ οἱ πω-
λοῦντες αὐτὰ λέγονται ἔμποροι. "Οταν ὅμως τὰ διάφορα προϊ-
όντα δὲν εἶναι εὔκολον νὰ μεταφέρωνται ἀπὸ τόπου εἰς τό-
πον, τότε εἰς τὰς προωθευμένας πόλεις καὶ χώρας συγκεν-
τρώνονται τὰ ἐμπορεύματα εἰς ἐμπορικὰ καταστήματα, εἰς
ἀποθήκας ἢ εἰς ὑπόστεγα. Καὶ ἔκει περιμένουν τοὺς πελά-
τας, τοὺς ἀγοραστάς, νὰ προσέλθουν καὶ ἀγοράσουν ἐξ αὐ-
τῶν. Οἱ ἔμποροι αὐτοί, ἀναλόγως τῶν μεγάλων ἢ μικροτέ-
ρων ἐργασιῶν των, λέγονται μεγαλέμποροι, μικρέμποροι ἢ
μεταπράται.

'Εξ ὅσων ἐμάθομεν περὶ τοῦ ἐμπορίου βλέπομεν ὅτι τὸ
ἐμπόριον ἐγεννήθη μαζὶ μὲ τὸν πολιτισμὸν τῶν ἀνθρώπων.
πρὸ τοῦ πολιτισμοῦ ἐμπόριον δὲν ὑπῆρχεν.

«Τὸ Ἐμπόριον»

Σπυρίδων Λοβέρδος (διασκευὴ)

‘Η ναυτιλία, δηλαδὴ ἡ κατὰ θάλασσαν συγκοινωνία, ἥτο γνωστὴ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Καὶ συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ.

Κατ’ ἀρχὰς ἡ ναυτιλία περιωρίζετο εἰς τὴν διὰ μικρῶν πλοίων συγκοινωνίαν, τὴν ἀκτοπλοΐαν, καὶ εἰς τὴν διὰ τῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν, συγκοινωνίαν, διότι ἡ κατασκευὴ καταλήλων πλοίων ἥτο ἀτελής.

Βαθμηδὸν ὅμως ἐναυπηγήθησαν μεγαλύτερα πλοῖα, μὲ τὰ ὄποια οἱ ἀνθρώποι ἥδυναντο νὰ ἐπιχειροῦν μεγαλύτερα ταξίδια. Τὰ ταξίδια αὐτὰ δὲν εἶχον μόνον ἐμπορικούς, ἀλλὰ πολλάκις καὶ πολεμικούς σκοπούς.

Κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν διεκρίθησαν ὡς τολμηροὶ ναῦται οἱ Φοίνικες, οἱ Καρχηδόνιοι καὶ οἱ “Ἐλληνες. Κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ βραδύτερον ἀκόμη εἶχον τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὴν θάλασσαν ἡ Βενετία καὶ ἡ Γένουα μὲ τὸ μέγα ἐμπορικὸν καὶ πολεμικὸν ναυτικόν των.

Σπουδαίαν πρόοδον εἰς τὴν ναυτιλίαν ἔπειφερεν ἡ εὔρεσις τῆς ναυτικῆς πυξίδος. ‘Η πυξὶς εἶναι ἐν ἐργαλεῖον, τὸ ὄποιον δεικνύει τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. Δι’ αὐτοῦ οἱ ναυτικοὶ εὑρίσκουν ἀσφαλῶς τὴν διεύθυνσιν, τὴν ὄποιαν ὀφείλουν νὰ ἀκολουθήσουν κατὰ τὸν πλοῦν.

Τὸ κύριον μέρος τῆς ναυτικῆς πυξίδος εἶναι ἡ μαγνητικὴ βελόνη. Αὕτη στηρίζεται ἐπὶ κατακορύφου ἀξονος καὶ δύναται νὰ κινῆται ἐλευθέρως. Καὶ ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ λαμβάνῃ τοιαύτην θέσιν, ὥστε τὸ ἐν ἀκρον αὐτῆς νὰ διευθύνεται πρὸς βορρᾶν καὶ τὸ ἄλλο πρὸς νότον. Τοποθετεῖται ἐπὶ κυκλικοῦ πίνακος, τοῦ ὄποιου ἡ περιφέρεια διαιρεῖται εἰς 32 ἵσα μέρη, ἐπὶ τῶν ὄποιων σημειοῦνται τὰ 32 σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος.

Διὰ τοῦ ἐργαλείου τούτου ὁ ναυτικὸς γνωρίζει ἀκριβῶς εἰς ποῖον μέρος τοῦ ἀνοικτοῦ πελάγους· εύρισκεται ὁ βορρᾶς καὶ πρὸς ποῖον ὁ νότος. Γνωρίζει ἀκόμη καὶ πάντα τὰ λοιπὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος.

Τὸ χρησιμώτατον αὐτὸν ναυτικὸν ἐργαλεῖον εἰσήγαγεν εἰς τὴν Εύρωπην ὁ Ἰταλὸς Φλάβιος Γιόγιας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14ου αἰῶνος μ. Χ.

Ἐπίσης συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν πρόοδον τῆς ναυτιλίας ἡ ἐφεύρεσις τῆς ἀτμομηχανῆς, τῆς ὅποιας πρῶτος ἐφεύρετης εἶναι ὁ ἀρχαῖος "Ελλην μαθηματικὸς καὶ μηχανικὸς" Ἡρων ὁ Ἀλεξανδρεύς. Πρὸ τῆς πρώτης είκοσαετίας τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, τὰ πλοῖα ἥσαν μόνον ἴστιοφόρα. Καὶ δὲν ἤδύναντο νὰ ταξιδεύσουν παρὰ ὅτε ἔπνεεν ἄνεμος καὶ μάλιστα εύνοϊκός.

Διὰ τοῦτο τὰ ἴστιοφόρα πλοῖα χρειάζονται πολλάκις πολλὰς ἡμέρας δι' ἀπόστασιν, τὴν ὅποιαν τὰ ἀτμόπλοια δύνανται εἰς ὀλίγας μόνον ὥρας νὰ διαπλεύσουν.

Οἱ κίνδυνοι τῆς θαλάσσης εἶναι μεγαλύτεροι κατὰ τὴν νύκτα. "Ἐνεκα τοῦ ἐπικρατοῦντος σκότους ὁ πλοίαρχος δὲν βλέπει νὰ διευθύνῃ ἀσφαλῶς τὸ πλοῖον. Τὸ κακὸν ἐμετριάσθη κατὰ πολὺ διὰ τῶν φάρων, οἱ διοῖοι ἀνηγέρθησαν κατ' ἀποστάσεις εἰς τὰς παραλίας καὶ ἰδίως εἰς θέσεις ἐπικινδύνους. Οὕτως οἱ θαλασσοπόροι ὁδηγοῦνται κατὰ τὰς σκοτεινὰς νύκτας καὶ προφυλάσσονται ἀπὸ τοὺς κινδύνους.

Μεταξὺ τῶν κρατῶν, τῶν ὅποιων ἡ ναυτιλία ἔκαμε μεγάλας προόδους, κατατάσσεται καὶ ἡ Ἑλλάς. Τὰ ἐμπορικά μας πλοῖα διαγωνίζονται εἰς πολλοὺς λιμένας μὲ τὰ πλοῖα τῶν μεγάλων κρατῶν. Καὶ οἱ διεσπαρμένοι "Ελληνες εἰς ὅλην τὴν γῆν βλέπουν μὲ ἀπερίγραπτον χαρὰν τὴν ὡραίαν μας κυανόλευκον σημαίαν ἐπὶ τῶν ἐρχομένων πλοίων.

(κατὰ διασκευὴν)

138. ΠΑΙΔΙ ΜΟΥ, ΩΡΑ ΣΟΥ ΚΑΛΗ!

Φουρτούνιασεν ἡ θάλασσα κι ἐβουρκωθῆκαν τὰ βουνά!
Εἶναι βουβά τ' ἀγδόνια μας καὶ τὰ οὐράνια σκοτεινά,
κι ἡ δόλια μου ματιὰ θολή.
Παιδί μου, ώρα σου καλή!

Εἶναι φωτιὰ τὰ σπλάγχνα μου καὶ τὸ κορμί μου παγωνιά!
Σαλεύει ὁ νοῦς μου σὰν δενδρί, ποὺ στέκει ἀντίκρυ στὸν χιονιᾶ
καὶ εἶναι ξέβαθο πολύ.
Παιδί μου, ώρα σου καλή!

Βουίζει τὸ κεφάλι μου σὰν τοῦ χειμάρρου τὴν βοή!
Λιποθυμᾶ ἡ καρδούλα μου καὶ μοῦ ἐκόπηκε ἡ πνοή,
στὸ ὑστερνό σου τὸ φιλί.
Παιδί μου, ώρα σου καλή!

« Ἀτθίδες Αὔρα! »

Γεώργιος Βιζυηνός

139. Η BIOTEXNIA KAI Η OIKOTEXNIA

Τὰ περισσότερα ἐκ τῶν προϊόντων τῆς φύσεως, διὰ νὰ γίνουν χρησιμώτερα εἰς τὴν καθημερινὴν ζωήν, πρέπει νὰ μεταβληθοῦν διὰ τῆς τέχνης τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ βιοτεχνία τώρα περιλαμβάνει ὅλας ἐκείνας τὰς τέχνας, αἱ ὁποῖαι μεταβάλλουν τὰ προϊόντα τῆς φύσεως εἰς χρήσιμα διὰ τὸν βίον ἀντικείμενα. Καὶ ἡ μεταβολὴ αὐτὴ δὲν γίνεται διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως μεγάλων μηχανῶν, ἀλλ' ἀπλῶς διὰ τῆς προσωπικῆς ἔργασίας τεχνιτῶν καὶ τῶν ἀναγκαίων ἔργαλείων.

Τοιαῦται τέχναι λόγου χάριν εἶναι ἡ ὑποδηματοποιία, ἡ φανοποιία, ἡ ραπτική, ἡ ξυλουργική, ἡ ἀγγειοπλαστική καὶ ἄλλαι.

Ἡ βιοτεχνία διαφέρει ἀπὸ τὴν βιομηχανίαν. Ἡ βιομηχανία παράγει μεγάλας ποσότητας βιομηχανικῶν προϊόντων διὰ μηχανῶν καὶ μηχανικῶν κινητηρίων δύναμεων. Ἡ βιοτεχνία παράγει μικρὰς σχετικῶς ποσότητας πραγμάτων διὰ τῶν χειρῶν τῶν τεχνιτῶν καὶ τῶν χειροκινήτων ἔργαλείων.

Οἰκοτεχνία εἶναι ἡ βιοτεχνία, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας καὶ ίδιως ἀπὸ τὰς γυναῖκας.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ίδιως εἰς τὰς ἐπαρχίας, εἶναι συ-

νηθέστατον νὰ ἔργαζωνται κατ' οἶκον αἱ γυναικες, χωρὶς νὰ παραμελοῦν τὰς οἰκιακάς των ἔργασίας. Διὰ τῆς ἔργασίας των κατασκευάζουν διάφορα πράγματα πρὸς πώλησιν· ὑφαίνουν βαμβάκινα ἢ μεταξωτὰ ὑφάσματα ἢ μαλλίνους τάπητας, κεντοῦν, πλέκουν καλάθια, ράπτουν, τρέφουν ἐπίσης μεταξοκώληκας, συντηροῦν ὄρνιθῶν ἢ μελισσῶνας καὶ ἐκτελοῦν ἔργασίας καταλήλους διὰ τὴν γυναικείαν φύσιν.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὰς πόλεις ἐπίσης πολλαὶ οἰκογένειαι συντηροῦνται διὰ τῆς ἔργασίας τῶν οἰκοδεσποινῶν καὶ τῶν θυγατέρων των ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ραπτικήν, τὴν ζωγραφικήν ἢ τὰ κεντήματα.

Πολλάκις οἰκογένειαι ὄρφαναι συντηροῦνται ἐκ τῆς γυναικείας καὶ μόνον ἔργασίας.

Ἡ βιοτεχνία καὶ ἡ οἰκοτεχνία, μετὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἀποτελοῦν σπουδαίας παραγωγικὰς δυνάμεις εἰς ἔκαστον κράτος.

(κατὰ διασκευὴν)

Πατρὶς τοῦ μεταξοσκώληκος καὶ τῆς βιομηχανίας τῆς μετάξης εἶναι ἡ Βόρειος Κίνα. Εἰς τὴν ἀπέραντον αὐτὴν χώραν ἡ ἀγρία λευκὴ μορέα, τῆς δποίας τὰ φύλλα ἀγαπᾶ κυρίως τὸ μεταξοφόρον αὐτὸν ἔντομον, εἶναι γνωστή ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων.

Ο μεταξοσκώληξ κατασκευάζει μικρὰ βομβύκια, τὰ λεγόμενα κουκούλια, τὰ δποῖα συνέλεγον οἱ Κινέζοι ὡς οὐράνιον δῶρον καὶ ἔκλωθον ἀπ’ αὐτὰ τὴν μέταξαν.

Η τελειοτέρα ὅμως κατασκευὴ τῆς μετάξης καὶ ἡ ἐφεύρεσις τῆς βιομηχανίας αὐτῆς ἀποδίδεται εἰς τὴν κόρην ἑνὸς αὐτοκράτορος Κινέζου, ὁ δποῖος ἔζησε κατὰ τὸ 2697 π. Χ. Ἡ ἐφεύρεσις αὐτὴ ἔφερε μεγάλα πλούτη εἰς τὴν χώραν τοῦ Οὐρανίου Κράτους, ὅπως λέγεται ἡ Κίνα. Ο λαὸς μάλιστα ἀπὸ εὐγνωμοσύνην ἀπεθέωσε τὴν βασιλόπαιδα αὐτήν, ἡ δποία λατρεύεται ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς τῆς Κίνας. Οἱ ναοὶ αὐτοί, περιβαλλόμενοι ἀπὸ δάση μορεῶν, εἶναι κυρίως σχολεῖα μεταξουργίας διὰ τὸν λαόν.

Η παραγωγὴ τῆς μετάξης διεδόθη ἔπειτα εἰς τὴν Περσίαν καὶ ἡ βιομηχανία της προώδευσε τόσον πολύ, ὥστε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἰουλιανοῦ νὰ δονομάζωνται οἱ μεταξοσκώληκες Περσικοὶ σῆρες.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ὁ μεταξοσκώληξ ἦτο ἄγνωστος καὶ ἐνομίζετο ὅτι ἤσαν τὰ βομβύκια, καθὼς ὁ βάμβαξ, προϊὸν φυτοῦ. "Αλλοι δὲ ἐνόμιζον τὴν μέταξαν ὡς τὴν κλωστὴν τῆς ἀράχνης.

Περισσότερον γνωστή ἔγινεν ἡ μέταξα διὰ τοῦ Μ.
'Αλεξάνδρου, ὅστις, ἀφοῦ κατέκτησε τὴν Ἰνδικήν, ἐνεδύετο
μὲ τὰς πολυτελεῖς στολὰς τῶν Μήδων Βασιλέων. Ἀργότε-
ρον διεδόθη ἡ χρησιμοποίησις τῶν μεταξωτῶν (τῶν σηρι-
κῶν, ὅπως ὀνομάζοντο) ὑφασμάτων ἀκόμη περισσότερον,
ἀλλὰ ἡ ἀξία τῶν ὑφασμάτων τούτων ἦτο πολὺ μεγάλη.
Εἶχε τὴν ἀξίαν χρυσοῦ καὶ δι’ αὐτὸν ἡ ἐξάπλωσίς της ἦτο
περιωρισμένη. Εἰς τὴν Ρώμην μόνον αἱ γυναικεῖς τῆς ἀνω-
τάτης ἀριστοκρατίας ἥδυναντο νὰ φοροῦν μεταξίνας ἐσθῆτας.
"Οταν δὲ ἤρχισαν νὰ ἔρχωνται ἐνδύματα ἀπὸ καθαρὰν
μέταξαν, ἡ σπατάλη ἐκείνη τῆς πολυτελείας ἐξήγειρε τὴν
ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ. Ματαίως προσεπάθησαν σοφοὶ ἡγε-
μόνες νὰ σταματήσουν τὸ ρεῦμα τοῦτο τῆς πολυτελείας. Καὶ
οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ Βασίλειος,
ἐξηγέρθησαν ἐναντίον τῆς μεγάλης πολυτελείας τῶν μετα-
ξωτῶν καὶ ἐπιχρύσων ὑφασμάτων. Ἀργότερον, κατὰ τὸν
ἔβδομον αἰῶνα, ὁ Ἱδρυτὴς τῆς νέας θρησκείας, ὁ Μωάμεθ,
ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν χρῆσιν τῶν μεταξωτῶν
ἐσθῆτων, μὲ ποινὴν τὴν ἀπώλειαν τοῦ Παραδείσου.

Παρ’ ὅλας ὅμως τὰς συμβουλὰς τῶν ἀγίων Πατέρων
καὶ τὰς ἀπαγορεύσεις τῶν ἄλλων, ἡ μέταξα διεδίδετο πάντοτε.
"Οσον δὲ ηὕξανεν ἡ πώλησις τῆς μετάξης, τόσον περισσότε-
ρον ἐπλούτει τὸ περσικὸν ἐμπόριον, τὸ ὅποιον εἶχε τὸ μονο-
πώλιον τῆς μετάξης.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ἐξ
αἰτίας τῶν πολέμων πρὸς τοὺς Πέρσας, ἡ τιμὴ τῆς μετάξης
νψύθη τόσον, ὡστε καὶ οἱ πλουσιώτεροι ἐδυσκολεύοντο νὰ
προμηθευθοῦν μεταξωτὰ ὑφάσματα. Διότι οἱ Πέρσαι κατέ-
λαβον τότε τὴν μεγάλην ὄδὸν τοῦ ἐμπορίου τῆς μετάξης
καὶ αἱ ἐμπορικαὶ συγκοινωνίαι διεκόπησαν.

Οἱ Βυζαντῖνοι τότε ἐσκέφθησαν νὰ ἀποκτήσουν τὴν

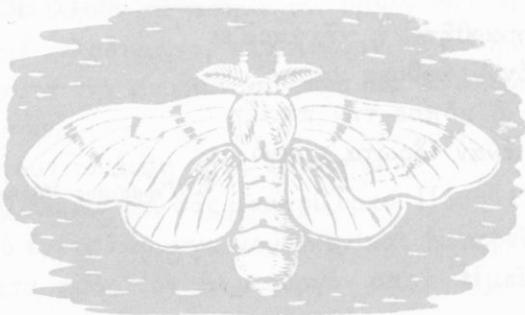
βιομηχανίαν τῆς μετάξης καὶ τὴν καλλιέργειαν τοῦ μεταξοσκώληκος, ὁ ὅποιος θὰ προσέφερε μεγάλους πόρους εἰς τὸ κράτος. Εἶχον φθάσει κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τὴν Ἰνδικὴν δύο μοναχοί, οἱ ὅποιοι διηγοῦντο τὰ θαυμάσια τοῦ μεταξοσκώληκος καὶ ὑπέσχοντο νὰ φέρουν μεταξόσπορον. Τοὺς μοναχοὺς τούτους, μὲ τὴν συμβουλὴν τῆς βασιλίσσης Θεοδώρας, ἀπέστειλεν ὁ Ἰουστινιανός, κατὰ τὸ 555 μ. Χ., εἰς τὴν Σηρικήν, δηλαδὴ τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν. Τοὺς ἀντήμειψε πλουσίως καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς μεγάλας δωρεάς, ἐὰν ἔφερον εἰς τὸ Βυζάντιον τὸν μεταξόσπορον.

Οἱ δύο μοναχοὶ μετέβησαν κρυφίως εἰς τὴν χώραν τῶν Σηρῶν. Ἐκεῖ ἔμαθον πῶς παράγεται καὶ ὑφαίνεται ἡ θαυμασία αὐτὴ κλωστὴ τῆς μετάξης. Ἔπειτα ἔκρυψαν εἰς τὸν νάρθηκα (δηλαδὴ εἰς τὸ κούφιο μέρος) τῶν ράβδων τῶν ὠάσια μεταξοσκωλήκων καὶ τὰ ἔφερον εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἐκεῖ ἐξέθρεψαν τοὺς σκώληκας μὲ φύλλα μορέας καὶ ἐδίδαξαν τὴν ἀνατροφὴν τῶν καὶ τὴν παραγωγὴν μετάξης.

Ἀπὸ τότε ὁ Ἰουστινιανὸς ἵδρυσε βιομηχανικὰ ἐργαστήρια μετάξης καὶ πολὺ γρήγορα τὸ πολύτιμον αὐτὸν νῆμα ἔγινε μονοπώλιον τοῦ κράτους καὶ ἐπωλεῖτο εἰς μεγάλας τιμάς.

«Μέταξα»

Γ. Κυριακός (διασκενή)

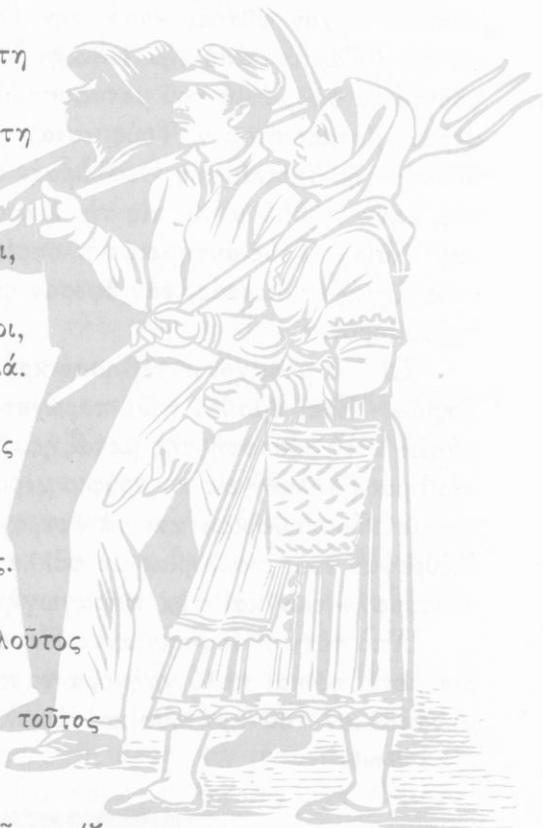
Ξημερώνει. Αύγή δροσάτη
μὲ τὸ πρῶτο της πουλί
λέει καὶ κράζει τὸν ἔργατη
στὴν φιλόπονη ζωή.

Πρὶν ἀχνίσῃ καθε ἀστέρι,
μὲ χαρούμενη καρδιά,
νέοι, μεσόκοποι καὶ γέροι,
τρέξετε ὅλοι στὴν δουλειά.

Τώρα ἐκεῖθε οἱ φροντίδες
ἄς πετάξουνε, καθὼς
ξαφνιασμένες νυκτερίδες,
ὅπου ἀγνάντεψαν τὸ φῶς.

Μὴ σᾶς εἶναι ὁ ξένος πλοῦτος
ἐν' ἀγκάθῳ στὴν καρδιά,
πέστε ἀζήλευτα: «Εἶναι τοῦτος
ἔργασίας κληρονομιά!».

Σηκωθῆτε· ἡ γῆ χαρίζει
μόνον ἀφθονο καρπό,
ἀν ὁ κόπος τὴν ποτίζῃ
μ' ἔναν ἔδρωτα συγνό.

Γεράσιμος Μαρκορᾶς

Ζ' ΑΠΟ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΖΩΗΝ

142. ΜΑΪΟΣ

*Ηλθεν δέ Μάιος.

Μεγάλη έορτή είς τὸν δροσερὸν καὶ ἀνθοστόλιστον κῆπον. Ἀνθη εἰς τὰ δένδρα, ἀνθη εἰς τοὺς θάμνους, ἀνθη εἰς τὴν χλόην, ἀνθη παντοῦ. Τὰ χρώματα συνδυάζονται ἀρμονικῶς μὲ τὰ ἀρώματα. Αἱ κατακόκκιναι παπαροῦναι ἀδελφώνονται μὲ τὰς λευκὰς μαργαρίτας καὶ τὸ βαρύν ἄρωμα τῶν κρίνων μὲ τὴν λεπτὴν εὐωδίαν τῶν ρόδων. Καὶ ἡ πρωινὴ δρόσος στολίζει τὰ φύλλα καὶ τὰ πέταλα μὲ ἀδάμαντας, μὲ τοὺς ὅποιους παίζουν φαιδρῶς αἱ πρῶται τοῦ ἥλιου ἀκτῖνες.

Εἰς τὴν καθαράν, τὴν γαλανήν, τὴν εὐώδη ἀτμόσφαιραν τοῦ κήπου πετοῦν ἀναρίθμητα ἔντομα καὶ πτηνά, βομβοῦντα, τερετίζοντα, κελαδοῦντα. Ἡ συναυλία των ἡ πανηγυρικὴ συμπληρώνει τὴν ὄψιν τοῦ κήπου τὴν ἔορτάσιμον, ἀντὶ τῶν ἀφώνων ἀνθέων, τὰ ὅποια κοιτάζουν μὲ ἀγάπην καὶ θαυμασμόν. Ψάλλουν τὰ πτηνά τὸν ὕμνον τοῦ Μαΐου. Καὶ ἐνῷ πετοῦν μὲ κελαδήματα, πλησιάζουν τὰ ἀνθη, ὡς διὰ νὰ αἰσθανθοῦν αὐτὰ τὴν εὐωδίαν των, ὡς διὰ νὰ ἀκούσουν ἔκεινα τὸ ἄσμά των.

Καὶ λέγουν τὰ ἀνθη πρὸς τὰ πτηνά:

— Σᾶς ζηλεύομεν καὶ σᾶς μακαρίζομεν. Πόσον εἴσθε εύτυχισμένα, ποὺ ἔχετε λάρυγγα μουσικὸν καὶ ἡμπορεῖτε νὰ τονίζετε ἄσματα πρὸς τὸν Δημιουργόν σας! Ἡμεῖς εὐωδιά-

ζομεν καὶ αἰσθανόμεθα, ἀλλὰ δὲν ἡμποροῦμεν νὰ ἐκφράσω-
μεν ὅτι αἰσθανόμεθα μὲ ἄσματα.

Καὶ ἀπαντοῦν τὰ πτηνὰ πρὸς τὰ ἀνθη:

— Ἡ εὐωδία σας ἐκφράζει τὰ αἰσθήματά σας. Ἡμεῖς
προσευχόμεθα μὲ ἄσματα εἰς τὸν μέγαν αὐτὸν Ναὸν τοῦ
Θεοῦ. Ἀλλὰ σεῖς εἶσθε τὰ θυμιατήρια, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκ-
πέμπεται πρὸς τὸν οὐρανόν, μαζὶ μὲ τὴν προσευχήν, ἡ εὐω-
δία τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης.

Καὶ τὸ ἀγνὸν παιδίον, τὸ ὁποῖον ἔρχεται τὴν πρωινὴν
ἐκείνην ὥραν διὰ νὰ δρέψῃ τὰ ἀνθη τοῦ Ματού, ἀκούει, ἐννοεῖ
τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνθέων καὶ τῶν πτηνῶν καὶ λέγει:

— Ναί, ὁ κῆπος αὐτὸς εἶναι ναός, ὃπου δοξάζεται καὶ ὑ-
μνεῖται ὁ Δημητοργός. Σήμερον εἶναι ἡ μεγίστη τῶν ἑορτῶν.
Ἐορτάζει ἡ Φύσις. Τὰ πτηνὰ διηγοῦνται τὴν δόξαν τοῦ Θε-
οῦ καὶ τὰ θυμιατήρια τῶν ἀνθέων ἀναπέμπουν πρὸς Αὐτὸν
τὸν λιβανωτὸν τῆς λατρείας καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης.

Γεωγόριος Ξενόπουλος (διασκευὴ)

143. Η ΠΡΩΤΗ ΜΑΪΟΥ

Τοῦ Ματού ροδοφαίνεται ἡ 'μέρα,
ποὺ ὥραιότερη ἡ φύση ξυπνάει
καὶ τὴν κάμνουν λαμπρὰ καὶ γελάει
πρασινάδες, ἀκτῖνες, νερά.

"Ανθη καὶ ἀνθη βαστοῦνε στὸ χέρι
παιδιά κι ἄνδρες, γυναικες καὶ γέροι.

'Ασπροεντύματα, γέλοια καὶ κρότοι,
ὅλοι οἱ δρόμοι γεμάτοι χαρά.

Ναί, χαρῆτε τοῦ χρόνου τὴν νιότη,
ἄνδρες, γέροι, γυναικες, παιδιά.

Διονύσιος Σολωμός

144. ΤΟ ΔΑΣΟΣ

Τὸ δάσος, ποὺ λαχτάριζες
ώσπου νὰ τὸ περάσης,
τώρα νὰ τὸ ξεχάσης,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιὰν αὐγινὴ τὸ κούρσεψαν
ἀνίδρωτοι λοτόμοι,
κι ἐκεῖ εἶναι τώρα δρόμοι,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Τὸ σιγαλὸ τραγούδισμα
ποὺ σ' ἔσερνε διαβάτη,
σὲ μαγικὸ παλάτι,
δίχως ἐλπίδα αὐγῆς,

τὸ πήρανε, γιὰ κοίταξε,
στερνὴν ἀνατριχίλα,
τὰ πεθαμένα φύλλα,
ποὺ ἀπόμειναν στὴ γῆς.

Γενῆκαν νεκροκρέβατα
τ' ἄγριά του δένδρα τώρα
καὶ θὰ τὰ βρῆς στὴν χώρα,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιλτιάδης Μαλακάσης

ΑΙ ΧΕΛΙΔΩΝΕΣ

Τὰ πρωινὰ κελαδήματα, τὰ χαιρετίζοντα τὸν ἥλιον καὶ δοξολογοῦντα τὸν Πλάστην, ἀντηχοῦν ζωηρότερα, πολυπληθέστερα. Ἡ συναυλία των μὲ εύφραίνει τὴν αὔγην, ὅταν ἔξυπνῶ καὶ ἀνοίγω τὸ παράθυρόν μου. Ἀπέναντι ἔχω ἐν δένδρον ὑψηλόν, τοῦ ὁποίου οἱ κλάδοι τώρα ἡρχισαν νὰ πρασινίζουν. Ἐπὶ τοῦ δένδρου τούτου τονίζουν τὸν πρωινόν των ὕμνων οἱ πτερωτοὶ ψάλται τῆς περιοχῆς μας. Καὶ πέριξ ἀναθάλλουν τὰ φυτὰ καὶ τὰ δενδρύλλια τῆς αὐλῆς, καὶ ἀναζωγονεῖται ὁ κισσός, ὁ ὄποιος καλύπτει ἔως ἐπάνω τοὺς τοίχους, καὶ τὸ νωπὸν πράσινον, τὸ ἀνοικτόν, δίδει τὸν ζωηρότερον τόνον εἰς τὴν εἰκόνα.

Καὶ εἶναι μία μικρὰ εἰκῶν ἀνοίξεως αὐτή, ποὺ παρουσιάζεται ἐμπρός μου τὸ πρωί, ὅταν ἀνοίγω τὸ παράθυρόν μου. Ἀν ἡμην ζωγράφος, θὰ ἔζωγράφιζον αὐτὸ τὸ δένδρον, ὅπως τὸ ἔβλεπον πρὸ δλίγων ἀκόμη ἡμερῶν, γυμνόφυυλλον, πένθιμον, ἰσχνόν, ὡς σκελετός, ποὺ ἔξέτεινε τοὺς τεφρούς του κλάδους ἐπὶ οὐρανοῦ συννεφώδους, διὰ νὰ παραστήσω τὸν χειμῶνα. Καὶ πάλιν θὰ τὸ ἔζωγράφιζον ὅπως τὸ βλέπω τώρα θαλερόν, πράσινον, ἐπὶ οὐρανοῦ ἀνεφέλου, διὰ νὰ παραστήσω τὴν ἀνοίξιν.

Ναί, ἡ ἀνοίξις ἥλθεν! Ὁ Πλούτων ἀφῆκε πάλιν τὴν Περσεφόνην νὰ ἀναβῇ ἀπὸ τὸν "Ἄδην εἰς τὴν γῆν διὰ νὰ συναντήσῃ τὴν μητέρα της Δήμητρα καὶ νὰ φέρῃ τὰ ἀνθη καὶ τὴν χαράν. Ἡ ἀνοίξις ἥλθε. Μᾶς τὸ λέγει τὸ κυανοῦν τοῦ οὐρανοῦ, μᾶς τὸ ἐπαναλαμβάνει τὸ πράσινον τῆς γῆς, μᾶς τὸ βεβαιώνει τὸ κελάδημα τῶν πτηνῶν.

Ήλθεν ἡ ἀνοίξις καί, ὅπως πάντοτε, τὸ ἀνθοστόλιστον ἄρμα της ἔσυραν αἱ χελιδόνες. Ὡ, τὰ ἀγαπημένα, τὰ λα-

τρευτὰ πτηνά, οἱ πρόδρομοι, οἱ προάγγελοι τῶν ὥραίων ἡμέρῶν! Τὰς εἰδατε; Τὰς εἰδατε πάλιν νὰ διασχίζουν μὲ τὴν χαριτωμένην των πτῆσιν τὸν κυανοῦν ἀέρα καὶ νὰ τὸν γεμίζουν μὲ τὴν ἄρμονίαν τῶν τερετισμῶν των; Καὶ ἐνεπλήσθη εὐφροσύνης ἢ ψυχή μας εἰς τὴν συνάντησιν τῶν καλῶν, πιστῶν φίλων, αἱ ὁποῖαι ἐπανέρχονται εἰς τὰς παλαιάς των φωλεάς, διὰ νὰ μείνουν μαζί μας δσον θὰ μείνῃ καὶ ἡ Περσεφόνη, δσον θὰ διατηρηθῇ ἢ ὥραία ἐποχή!

Ναί, διότι δὲν ὑπάρχει ἀγαπητότερον πτηνὸν ἀπὸ τὴν χελιδόνα. "Ἐρχεται μαζὶ μὲ τὴν ἄνοιξιν καὶ εἶναι τὸ ἔμβλημα τῆς ἀναγεννήσεως, τῆς ἀφυπνίσεως τῆς ζωῆς. Εἶναι φίλη τοῦ ἀνθρώπου. Διότι, κατὰ προτίμησιν, στήνει τὴν φωλεάν της εἰς τὰς πόλεις, παρὰ τὰς κατοικίας τῶν ἀνθρώπων καὶ πολλάκις μέσα εἰς τὰς κατοικίας των. Δίδει τὸ μέγα παράδειγμα τῆς φιλοπονίας, τῆς οἰκογενειακῆς ἀγάπης, τοῦ κοινωνικοῦ αἰσθήματος, διότι εἶναι κατ' ἔξοχὴν φιλόπονος, φιλόστοργος καὶ κοινωνική. Ἡ παρουσία της θεωρεῖται ὡς καλὸς οἰωνὸς καὶ γίνεται πανταχοῦ δεκτὴ ὡς εὐλογία Θεοῦ. Καὶ δὲν εἶναι μόνον στολισμός, δὲν μᾶς τέρπει ἀπλῶς μὲ τὴν χάριν τῆς πτῆσεώς της καὶ μὲ τὴν γλυκύτητα τοῦ ἄσματός της, εἶναι καὶ εὐεργέτις, διότι καθαρίζει τὴν ἀτμόσφαιραν ἀπὸ τοὺς κώνων παταξ καὶ ἄλλα βλαβερὰ ἔντομα, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν κυρίως τὴν τροφήν της.

"Ἐπειτα, χρησιμεύει κάποτε καὶ ὡς εἶδος βαρομέτρου. Οἱ χωρικοὶ μάλιστα, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν ἄλλο, μεταχειρίζονται τὴν χελιδόνα· ὅταν πετῷ χαμηλά, προμηνύει βροχήν, ὅταν πετῷ ὑψηλά, προμηνύει καλοκαιρίαν.

"Τυποθέτω ὅτι δὲν ὑπάρχουν χειρότερα παιδία εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια καταδιώκουν τὰς χελιδόνας καὶ δοκιμάζουν κατ' αὐτῶν τὴν δύναμιν τῆς σαΐτας των ἢ

πετροβολοῦν τὰς φωλεάς των ἢ συλλαμβάνουν καὶ βασανίζουν τοὺς νεοσσούς. Μαρτυροῦν σκληρότητα ψυχῆς ἀπαραδειγμάτιστον. Διότι πληγώνουν ἢ φονεύουν χωρὶς λόγον, ἀπὸ ἀπλῆν εὐχαρίστησιν, — ποίαν ἀγρίαν εὐχαρίστησιν! — πτηνὰ ὅχι μόνον ἀβλαβῆ, ἀλλὰ καὶ ὡφέλιμα καὶ εὔεργετικά!

Γεργόφριος Ξενόπουλος (Διασκευή)

Καλῶς μᾶς ἤλθες, ἄκακο πουλὶ χαριτωμένο,
καλῶς μᾶς ἤλθες, τοῦ Μαρτιοῦ πρωτόλουσβο
λουλούδι!

Μὲ πόση, νά ’ξερες, κρυφὴ λαχτάρα περιμένω
ν’ ἀκούσω μέσ’ στὰ σύννεφα τὸ πρῶτό σου
τραγούδι!

Τόσο συνήθισα ὁ φτωχὸς νὰ βλέπω κάθε μέρα
χαρὲς κι ἐλπίδες νὰ πετοῦν, νὰ πνίγωνται στὸ
ρέμα
τοῦ χρόνου τ’ ἀνυπότακτου, ποὺ ἀκόμ’ ἀκόμα
ψέμμα
μοῦ φαίνετ’ ὅτι σὲ θωρῶ νὰ σχίζης τὸν αἰθέρα
μὲ τὰ σπαθᾶτά σου πτερά... Γλυκό μου χελιδόνι,
μᾶς ἔφερες καλοκαιριά... ”Οψιμο θά’λη χιόνι;..

Bίος καὶ "Έργα"

Αριστοτέλης Βαλαωρίτης

147. ΑΙ ΜΕΛΙΣΣΑΙ

α. Ἡ βασίλισσα Ο λαὸς ὄνομαζει τὴν βασίλισσαν Μάνναν, διότι πράγματι εἶναι ἡ μήτηρ ὀλοκλήρου τοῦ μελισσίου καὶ ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ ἀναπτύξεώς του.

Ἡ βασίλισσα γνωρίζεται ἀπὸ τὰς ἄλλας μελίσσας, διότι ἔχει μικρότερον τὸ σῶμα καὶ κοντὰ τὰ πτερὰ καὶ ὅλον τὸ δπίσω μέρος τῆς κοιλίας μένει ἀσκέπαστον. Εἶναι περισσότερον κιτρινωπὴ ἀπὸ τὰς ἐργάτιδες καὶ εἰς τὸν ἥλιον φαίνεται ώσπερ χρυσωμένη. Ἐὰν ἴδῃ κανεὶς διὰ πρώτην φορὰν βασίλισσαν, ἡμπορεῖ νὰ τὴν νομίσῃ μικρὰν σφῆκα, διότι ἔχει πολλὴν ὁμοιότητα. Αἱ κινήσεις τῆς βασιλίσσης εἶναι βραδεῖαι καὶ σοβαραί, ώσπερ νὰ ἐννοῇ ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἀρχόντισσα τῆς κυψέλης. Ἐὰν ὅμως τύχῃ ἀνάγκη, τότε γίνεται ἔξαφνα πολὺ ζωηρὰ καὶ εὔκινητος.

Ολαι αἱ ἄλλαι μέλισσαι τῆς κυψέλης ἀγαποῦν καὶ σέβονται τὴν βασίλισσαν. Τρέχει κάθε μία νὰ παραμερίσῃ, διὰ νὰ τῆς ἀφήσῃ τόπον εἰς τὰς κηρήθρας, νὰ τὴν χαιδεύσῃ μὲ τὰ κέρατά της καὶ νὰ τῆς προσφέρῃ τροφήν.

Χωρὶς βασίλισσαν τὸ μελίσσιον δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ, ἀλλὰ σκορπίζεται καὶ χάνεται. Αἱ μέλισσαι ἐννοοῦν τοῦτο καί, ἅμα χάσουν τὴν ἀγαπημένην μητέρα τους, φανερώνουν μὲ διαφόρους τρόπους τὴν λύπην καὶ ταραχὴν

καὶ τὴν ἀπελπισίαν των. Γυρίζουν ἐπάνω - κάτω, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ τὴν ζητοῦν παντοῦ μὲ παραπονετικὸν βόισμα τῶν πτερῶν. Αἱ φωναί των αὐταὶ γνωρίζονται τόσον εὔκολα καὶ διαφέρονται ἀπὸ τὰς φωνὰς τῆς χαρᾶς τῶν μελισσῶν, ὅσον διαφέρει θρῆνος παιδίου ἀρρώστου ἀπὸ τὰ παιδικὰ χαρωπὰ τραγούδια.

Ἡ βασίλισσα ἔχει κέντρον καὶ μάλιστα μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν ἐργάτιν καὶ φαρμακερόν. Εἶναι λοξὸν καὶ ὅχι τόσον δυνατόν, ὥστε νὰ τρυπᾷ καὶ σκληρὰ ἀντικείμενα. Ἐὰν εἰπῇ κανεὶς τοῦτο εἰς ἀπλοϊκὸν μελισσοτρόφον, θὰ τὸν κάμη νὰ γελάσῃ, διότι πιστεύει ὅτι ἡ βασίλισσα δὲν ἔχει κέντρον. Τὴν πεποίθησιν δὲ αὐτὴν ἐσκημάτισε δικαίως, ἀφοῦ ἐγγίζει μὲ τὰς χεῖράς του, ὁσάκις τύχῃ ἀνάγκη, τὰς βασιλίσσας τῶν μελισσῶν, χωρὶς νὰ κεντρισθῇ. Τὸ κέντρον αὐτὸ δὲν ἥξενται ἢ δὲν δύναται νὰ μεταχειρισθῇ ὡς ὅπλον, παρὰ μόνον ὅταν πρόκειται νὰ κτυπήσῃ ἄλλην βασίλισσαν.

Μέσα εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κυψέλην δύο βασίλισσαι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ζήσουν. Καὶ ἂμα τύχῃ νὰ συναντηθοῦν, ὁρμοῦν ἢ μία ἐναντίον τῆς ἄλλης καὶ ἀρχίζει ἀγών φοβερός. Καὶ τελειώνει ὁ ἀγών αὐτὸς μὲ τὸν θάνατον τῆς δλιγάτερον δυνατῆς ἢ τῆς δλιγάτερον πονηρᾶς βασιλίσσης.

Εἰς τὰς μονομαχίας αὐτὰς συμβαίνει κάτι πολὺ περίεργον. Αἱ δύο βασίλισσαι ἀρπάζονται μὲ τοὺς ἐμπροσθίους πόδας, σφίγγονται στῆθος μὲ στῆθος καὶ προσπαθοῦν ἢ μία νὰ κεντρίσῃ τὴν ἄλλην εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλίας. Ἀλλὰ μόλις παρουσιάσουν τὰ φαρμακερὰ κέντρα, ἀφήνονται καὶ ἀπομακρύνονται πρὸς τὰ ὄπισω, ὁρμοῦν ἔπειτα καὶ συμπλέκονται. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται ἔως νὰ εὕρῃ ἢ μία κατάλληλον στιγμήν, ὅταν ἢ ἀντίπαλος εἶναι ἀπροφύλακτος. Καὶ τότε ὁρμᾷ αἴφνιδίως, τὴν κτυπᾷ μὲ τὸ κέντρον καὶ τὴν θανατώνει.

Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἡ μία ἀπὸ τὰς βασιλίσσας θὰ ζήσῃ καὶ τὸ μελίσσιον δὲν μένει ὄρφανόν. 'Ἐνῷ, ἀν ἐκτυπῶντο καὶ αἱ δύο κατὰ τὴν ὥραν τῆς συμπλοκῆς, θὰ ἔμενε τὸ μελίσσιον χωρὶς βασίλισσαν καὶ θὰ ἔχάνετο. "Ο, τι λοιπὸν γίνεται δὲν εἶναι τυχαῖον, ἀλλὰ ἐν ἀπὸ τὰ πολλὰ δείγματα, τὰ ὅποια φανερώνουν τὴν πρόνοιαν τῆς φύσεως διὰ τὴν διατήρησιν τῶν πλασμάτων της.

β. Ἡ ἐργάτις

'Ο πληθυσμὸς τῆς κυψέλης ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς ἐργάτιδας. "Ἐν καλὸν μελίσσιον δύναται νὰ περιέχῃ ἔως ἑκατὸν χιλιάδας ἐργαζομένας μελίσσας. Αὐταὶ ἔχουν ὅλας τὰς φροντίδας τοῦ συνοικισμοῦ. 'Ἡ ζωὴ των εἶναι διαρκής ἐργασία. 'Απὸ τὴν πρώτην στιγμήν, ὅτε ἔξερχονται τέλειαι μέλισσαι ἀπὸ τὸ κελλίον, ἔως τὴν τελευταίαν στιγμήν, ὅτε ἀποθνήσκουν ἀπὸ τὴν πολλὴν ἐργασίαν, ἐργάζονται.

Διὰ τοῦτο καὶ δὲν ζοῦν περισσότερον ἀπὸ ἕξ ἢ ἑπτὰ μῆνας, μερικαὶ μάλιστα οὔτε δύο μῆνας. "Αλλαι τρώγονται ἀπὸ τὰ πτηνά, ἐνῷ μαζεύουν τὸ νέκταρ ἐπάνω εἰς τὰ ἄνθη. "Αλλαι θανατώνονται ἀπὸ κακοκαιρίας καὶ βροχάς, πρὶν προφθάσουν νὰ φέρουν τὸ φορτίον των εἰς τὴν κυψέλην. 'Ολίγαι προφθάνουν νὰ γηράσουν, ὅσαι γεννῶνται κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ μένουν τὸν χειμῶνα κλεισμέναι εἰς τὰς κατοικίας των. Καὶ αὐταὶ, μὲ πτερὰ σχισμένα, μὲ σῶμα μαδημένον, ἐργάζονται ὅσον ἡμποροῦν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κυψέλης, μέχρι τῆς ὥρας τοῦ θανάτου, ὁ ὅποιος ἔρχεται αἰφνιδίως, χωρὶς ἀσθενείας καὶ βάσανα.

'Ἡ ἐργάτις τὰς πρώτας δεκαπέντε ἡμέρας τῆς νεότητός της καθαρίζει τὰ κελλία καὶ τρέφει τοὺς ἀνηλίκους ἀδελφούς της. "Επειτα ἀρχίζει νὰ κατασκευάζῃ κηρίον ἀπὸ τὸ μέλι, τὸ ὅποιον τρώγει ἔτοιμον ἀπὸ τὰς κηρήθρας. "Αμα

ἀρχίση νὰ ἔξερχηται ἀπὸ τὴν κυψέλην, τὰς πρώτας ἡμέρας φέρει νερόν, ἔπειτα γῦριν καὶ ἐπὶ τέλους μέλι.

Ἐὰν καμμία ἀπὸ τὰς ἐργάτιδας γεννηθῇ ἀνίκανος δι’ ἑργασίαν, ἀμέσως θανατώνεται ἀπὸ τὰς ἀδελφάς της. Ἐπίσης καταδικάζεται εἰς θάνατον ἀπὸ πεῖναν, ἐὰν παύσῃ νὰ ἐργάζηται, διότι ἔπαθε κάποιαν σωματικὴν βλάβην. Τότε αἱ ὄλλαι μέλισσαι μὲ σπαρτιατικὴν αὐστηρότητα τὴν σύρουν καὶ τὴν ρίπτουν ἔξω ἀπὸ τὴν κυψέλην. Τὸ βασίλειον τῶν μελισσῶν δὲν ἔννοει νὰ τρέφῃ πολίτας ἀέργους καὶ ἀχρήστους.

Ἐὰν τύχη νὰ συλληφθῇ μία μέλισσα ἀπὸ κανὲν ἔντομον ἢ εὑρεθῇ εἰς κίνδυνον, τότε ὄλαι αἱ ὄλλαι μέλισσαι, χωρὶς νὰ ὑπολογίσουν μήπως πάθουν καὶ αὐταί, τρέχουν νὰ τὴν σώσουν.

Αἱ ἐργάτιδες μέλισσαι ἔχουν ὅπλον δυνατὸν τὸ φαρμακερὸν κέντρον. Δὲν τὸ μεταχειρίζονται ὅμως διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν χωρὶς λόγον, παρὰ μόνον διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ζωὴν των καὶ νὰ προφυλάξουν τὴν κατοικίαν των.

Κάποτε πειραταί, καταδιωκόμενοι ἀπὸ μέγα Τουρκικὸν πλοῖον, κατώρθωσαν νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ νὰ τὸ κυριεύσουν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν μελισσῶν. Ἐπληγίασαν τὸ τουρκικὸν σκάφος καὶ ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ ἴστοῦ ἔρριψαν μέσα εἰς αὐτὸ τὰς πηγλίνας κυψέλας, τὰς ὁποίας εἶχον εἰς τὸ πλοιάριόν των. Αἱ κυψέλαι ἔσπασαν καὶ αἱ μέλισσαι ἐσκορπίσθησαν καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τοῦ πληρώματος. Οἱ Τοῦρκοι τόσον ἐξαλίσθησαν ἀπὸ τὰ κεντρίσματα χιλιάδων μελισσῶν, ὥστε ἔτρεχον καὶ ἐκρύπτοντο εἰς τὰ βάθη τοῦ πλοίου. Ἔνῳ οἱ πειραταί, προφυλαγμένοι μὲ προσωπίδας, ὥρμησαν καὶ ἐκυρίευσαν τὸ πλοῖον, χωρὶς νὰ εὕρουν καμίαν ἀντίστασιν.

γ. Ο κηφήν

Κηφῆνες είναι αἱ νωθραὶ καὶ ἄκεντροι μέλισσαι. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν αὐ-

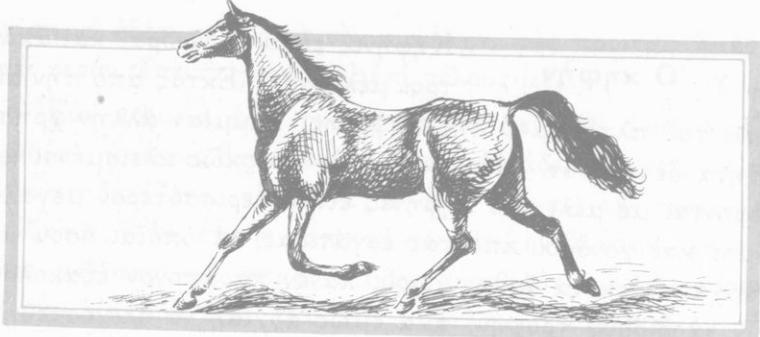
ξησιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς κυψέλης, καμμίαν ἄλλην χρησιμότητα δὲν ἔχουν. Μένουν σχεδὸν διαρκῶς κλεισμένοι καὶ τρέφονται μὲν μέλι. Οἱ κηφῆνες είναι περισσότερον μεγαλόσωμοι καὶ χονδροὶ ἀπὸ τὰς ἐργάτιδας, αἱ ὅποῖαι ὅσον μὲν ὑπάρχουν ἀρκετὰ ἀνθη, χωρὶς κανὲν παράπονον ἐξακολουθοῦν νὰ δίδουν τροφήν, ἀμαζώμας ἀρχίσῃ νὰ ὀλιγοστεύῃ ἡ συγκομιδὴ τοῦ μέλιτος, ἢ ὑπομονή των παύει.

Τότε αἱ ἐργάτιδες ἀνησυχοῦνται μήπως οἱ πολυφάγοι κηφῆνες ἐξοδεύσουν τὸ ἀποθηκευμένον μέλι καὶ χαθῇ ἀπὸ πεῖναν τὸ μελίσσιον κατὰ τὸ διάστημα τοῦ χειμῶνος. Ἀρχίζουν λοιπὸν τὴν καταδίωξιν τῶν κηφήνων. Τοὺς ἔως γθὲς ἀγαπητοὺς ἀδελφούς, τοὺς ὅποίους ἔθρεψαν μὲ τὸ προϊὸν τόσων κόπων καὶ τόσων φροντίδων, τώρα τοὺς συλλαμβάνουν χωρὶς εὐσπλαγχνίαν καὶ τοὺς σύρουν ἔξω ἀπὸ τὴν κυψέλην. Τώρα τροφὴ δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνον διὰ τοὺς ἐργαζομένους καὶ τοὺς χρησίμους διὰ τὴν διατήρησιν τῆς κυψέλης. Ἡ καταστροφὴ τῶν κηφήνων είναι ἀπαραίτητος. Ἄν αὐτοὶ πλεονάσουν καὶ ἀν τὸ μέλι ἐξοδευθῇ πρὶν ἔλθῃ ὁ καιρὸς τῆς νέας συγκομιδῆς, τότε ὀλόκληρον τὸ μελίσσιον θὰ χαθῇ τὸν χειμῶνα.

Ο κηφήν είναι ὅλως διόλου διαφορετικὸς ἀπὸ τὴν ἐργάτιν. Ἡ ἐργάτις είναι φιλόπονος καὶ ἐργατική, ἐκεῖνος είναι νωθρὸς καὶ ἀεργος. Δι' αὐτὸ τὸ ὄνομα «κηφήν» εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν καὶ εἰς τὴν νέαν γλῶσσαν τὸ ὄνομα «κηφηνάρειό» σημαίνει τὸν ἀεργόν καὶ ὀνυηρὸν ἀνθρωπον. Τὸν ἄχρηστον εἰς τὴν κοινωνίαν, ὁ ὅποιος ζῇ ἀπὸ τοὺς ξένους κόπους καὶ ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν ἄλλων.

«Αἱ Μέλισσαι».

Γεώργιος Δροσίνης (διασκευὴ)

148. Ο ΙΠΠΟΣ

‘Ο βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβίκος ὁ 18ος περιηγεῖτο εἰς μίαν ἐπαρχίαν τῆς Γαλλίας συνοδευόμενος ἀπὸ Ἰλην ἵππεων λογχοφόρων. Καθ’ ὅδὸν ἡ συνοδεία συνήντησε μυλωθρὸν (μυλωνᾶν), ὃ ὅποιος ὠδήγει ἄλογον φορτωμένον μὲ δύο σάκους ἀλεύρου. Ἐξαίφνης τὸ ἄλογον ἀγριεύει, ρίπτει κατὰ γῆς τὸ φορτίον του καὶ ἀφήνει τὸν μυλωθρὸν εἰς τὴν μέσην τοῦ δρόμου. Τρέχει τότε δρομαῖον εἰς τὴν Ἰλην τοῦ ἵππικοῦ καὶ τοποθετεῖται μεταξὺ τῶν ἄλλων ἵππων. Μὲ δυσκολίαν ἐδιώχθη ἀπὸ τὴν Ἰλην. Ἀνεκαλύφθη ἔπειτα ὅτι ἦτο ἀρχαῖος ἵππος τοῦ στρατοῦ, καὶ, ἀφοῦ ἐγήρασεν, ἐπωλήθη εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἤγοράσθη ἀπὸ τὸν μυλωθρόν. Ἡ θέα τῆς στρατιωτικῆς παρατάξεως ἐζωντάνευσε τὰς παλαιὰς ἀναμνήσεις του.

‘Ο ἵππος ἀγαπᾷ τὴν βοήν τοῦ πολέμου καὶ τὴν ταραχὴν τῶν μαχῶν. Σύντροφος πιστὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς τοὺς κινδύνους του καὶ εἰς τοὺς εἰρηνικοὺς ἀγῶνας, εἰς τὰς ἱπποδρομίας καὶ εἰς τὰ κυνήγια. Υπακούει πάντοτε εἰς τὰς ὁδηγίας τοῦ ἀναβάτου του καὶ εἰς τὴν θέλησίν του, εἴτε διὰ νὰ ἀδιαφορήσῃ εἰς τὸν κίνδυνον εἴτε διὰ νὰ περιορίσῃ τὴν ὁρμήν του.

‘Ο ἵππος εἶναι ὅχι μόνον τὸ χρησιμώτερον εἰς τὸν ἀνθρωπὸν ζῶον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὠραιότερον ἀπὸ ὅλα τὰ τετράποδα. Ἡ ἀναλογία τῶν μελῶν του, ἡ στάσις τῆς κεφαλῆς του, ἡ χάρις τῶν κινήσεών του, ἡ ζωηρότης τοῦ βλέμματός του, ἡ χαίτη του, ἡ οὐρά του, ὅλα αὐτὰ δεικνύουν τὴν εὐγένειαν τοῦ ὑπερηφάνου αὐτοῦ ζώου.

‘Ο ἵππος ἀρέσκεται εἰς τὰ κοσμήματα καὶ γίνεται κομψότερος καὶ δυνατώτερος, ὅταν τὸν στολίζουν μὲ φάλαρα πολυτελῆ, μὲ ἐφίππια χρυσοκέντητα, μὲ πτερὰ καὶ μὲ κώδωνας. Οἱ ἀγωγιᾶται τῆς Ἰσπανίας, ὅταν θέλουν νὰ τιμωρήσουν κανένα ἄλογον διὰ τὴν ἀταξίαν του, τοῦ ἀφαιροῦν τὰ κοσμήματά του ἢ τὸ ἀναγκάζουν νὰ μένῃ ὅπισσα ἀπὸ τὰ ἄλλα ἄλογα τῆς συνοδείας. Φαίνεται τότε τὸ ζῶον ὅτι συνασθάνεται τὴν ταπείνωσιν.

Τὰ ὕστατα του ἔκφραζουν αὐτὰ καὶ μόνον τὴν κατάστασίν του. ‘Οσον τὰ κρατεῖ ὅρθια, ὅταν βαδίζῃ ἀγερώχως, τόσον τὰ χαμηλώνει ὅταν τὸ ἀναγκάζουν νὰ ὑπομείνῃ κόπους ἀναξίους του. ‘Οταν στενοχωρῆται ἢ θυμώνη, τότε τὰ κινεῖ τὸ ἐν ἐμπρὸς καὶ τὸ ἄλλο ὅπισσα.

Εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Ρωσίας, ὅπου τὰ ἄλογα, πρὶν ἐξημερωθοῦν, ζοῦν ἐλεύθερα, περιφέρονται εἰς τὰς ἀπεράντους ἐκείνας ἐκτάσεις εἰς ἀγέλας τριακοσίων, τετρακοσίων ἢ καὶ πεντακοσίων ζώων.

‘Οταν ἡ γῆ εἶναι σκεπασμένη ἀπὸ χιόνας, σκάπτουν τὴν χιόνα μὲ ἔνα τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν, διὰ νὰ εῦρουν τὸ χόρτον μὲ τὸ ὅπιον τρέφονται. Ἐκάστη ἀγέλη ἔχει τὸν ἀρχηγόν της. ‘Ο ἵππος ὁδηγεῖ τὴν ἀγέλην καὶ αὕτη στρέφεται ὀλόκληρος ἢ βαδίζει, τρέχει ἢ στέκει κατὰ τὰς ὁδηγίας του. Αὔτδες ὁρίζει τὰς κινήσεις της, ὅταν λύκοι προσβάλλουν τὴν ἀγέλην. Εἶναι πάντοτε εἰς κίνησιν καὶ πάντοτε εἰς προσοχήν. ‘Επιθεωρεῖ τὴν ἀγέλην καί, ἀν κανεὶς ἵππος

έξέλθη ἀπὸ τὰς τάξεις του ἢ μείνῃ ὅπισω, τρέχει πρὸς αὐτόν, τὸν κτυπᾶ καὶ τὸν ἐπαναφέρει εἰς τὴν θέσιν του. "Οταν μετὰ τέσσαρα ἢ πέντε ἔτη γηράσῃ ὁ ἀρχηγός, ἄλλος ἵππος τῆς ἀγέλης νεώτερος καὶ δυνατώτερος ἔξερχεται ἀπὸ τὰς τάξεις καὶ ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ. "Αν τὸν νικήσῃ, λαμβάνει τὴν θέσιν του. Καὶ ἡ ἀγέλη τὸν ἀναγνωρίζει τότε ὡς ἀρχηγόν της, ἀντὶ τοῦ νικηθέντος καὶ ἐκθρονισθέντος.

Εἰς τὴν Φιλλανδίαν, τὸν Μάιον, ἀφοῦ λειώσουν αἱ χιόνες, τὰ ἄλογα ἀφήνονται ἐλεύθερα καὶ πηγαίνουν μόνα των εἰς τὰ δάση. Ἐκεῖ σχηματίζουν ἀγέλας χωριστάς, αἱ ὁποῖαι οὔτε διαλύονται οὔτε ἀναμειγνύονται μὲν ἄλλας. Ἐκάστη ἀγέλη ἔκλεγει διὰ τὴν βοσκήν της ἐν μέρος τοῦ δάσους, ὅπου μένει χωρὶς νὰ καταπατῇ τὴν ξένην περιοχήν.

Γνωστὸν εἶναι πόσον ὁ ἵππος ἀφοσιώνεται εἰς τὸν κύριόν του ἢ τὸν ἴπποκόμον του. Γνωστὸν ἐπίσης εἶναι πόσοι φροντίζει διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἀναβάτου, ὅταν τὸν γνωρίζῃ καὶ τὸν ἀγαπᾶ. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος εἰς τὴν Ρωσίαν, εἰς στρατιώτης ἐπλανήθη ἐν μέσῳ καταιγίδος χιόνων, καί, πεσὼν ἀπὸ τὸν ἵππον, ἔσπασε τὸν πόδα του. Μόνος ἐκεῖ, μὴ δυνάμενος νὰ κινηθῇ, ἔξηπλωμένος κατὰ γῆς, ἀνέμενεν ὁ δυστυχῆς τὸν θάνατον. "Ο ἵππος του τὸν ἔσωσε. Ἐνόησεν ὅτι ὁ ἴππεύς του δὲν ἤδυνατο νὰ ἀνυψωθῇ μέχρις αὐτοῦ· ἐγονάτισε λοιπὸν καὶ ἔξηπλώθη ὅσον χαμηλὰ ἤδυνήθη, διὰ νὰ εύκολύνῃ τὴν ἀνάβασιν εἰς τὸν πληγωμένον στρατιώτην. Ἀφοῦ δὲ κατώρθωσεν ἔκεινος μὲ πολὺν κόπον νὰ καθίσῃ εἰς τὸ ἐφίππιον, ὁ ἵππος ἐσηκώθη μὲ μεγάλην προσοχὴν καὶ ἐπανέλαβε τὸν δρόμον του. Καὶ ἔφερε τὸν ἀναβάτην του εἰς τὸ σύνταγμα, ὅπου ἐφρόντισαν διὰ τὴν πληγήν του.

(Κατὰ διασκευὴν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ)

τοῦ εποικισμοῦ της πατρίδος της
τοῦ εποικισμοῦ της πατρίδος της

Η ΔΟΞΑ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

Στῶν Ψαρῶν τὴν δλόμαυρη ράχι
περπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη
μελετᾶ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
πού χαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

Διονύσιος Σολωμός

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

ἀγαντάρω = ἀντέχω, πιάνομαι γερά ἀπὸ κάτι.

ἄλμπουρα = κατάρτια.

ἄχνα = χλοιμά, κιτρινισμένα, ώχρα ἀπὸ ἀδυναμία.

βατσέλα = πολεμικὸ πλοῖο παλαιοτέρων χρόνων.

βίντσια = γερανοί.

Ζητούνι = ἡ Λαμία.

καζίκι = πάσσαλος, παλούκι.

καμπανάρος = κωδωνοκρούστης.

καντίνι = χαρδὴ κιθάρας ποὺ βγάζει λεπτότερο ἥχο, εἴ μα τὸ καντίνι = εἴμαι τελείως ἔτοιμος.

καστίδης = ὁ φαλακρός.

καταχυτό = τὸ ὑπόστεγο, ἡ ξυλοδομὴ τῆς στέγης.

λαφιάτης = εἰδος φιδιοῦ.

λύκος = σφῦρα παλαιοῦ ὅπλου, κόκκορας.

Μολώχ = Θεὸς τῶν Ἀμμωνιτῶν, ἐβραϊκῆς φυλῆς, ποὺ τὸν ἐλάττευαν μὲ ἀνθρωποθυσίες.

μπαρμπέρισμα = κούρεμα, ξύρισμα (ἐκ τοῦ μπαρμπέρης = κουρέας).

μπάσο = βαρειά, χονδρὴ φωνή.

νότα = μουσικὸς φθόγγος.

ντάπια καὶ τάπια = προμαχώνας, χαράκωμα.

ξάρτια = σχοινιὰ ποὺ στηρίζουν τὰ κατάρτια.

ούδα (ζνα) = λιγάκι.

ούρρα = ζητωκραυγές.

πιανοφόρτε = ἥχος κατ' ἀρχὴν ἥπιος, ἀπαλὸς καὶ κατόπιν ἰσχυρός.

πρίμα (ή) = ή καμπάνα μὲν ύψηλὴ φωνή.
πρόβα τζενεράλε = γενικὴ δοκιμή.

ρεγάλο = δῶρον, φιλοδώρημα.
ρουνιά = ὑδρορρόη.

σκουντρίζω = σπρώχνω
σουρτάνα (ή) = ή καμπάνα μὲν ὑπόκωφο, χαμηλὸν ἥχον.

Τσάμηδες = μία ἀπὸ τις ἀλβανικές φυλές.
Τ.Σ.Δ.Μ. = ή στρατιωτικὴ διοίκησις ποὺ διευθύνει τὰ Σώματα Στρατοῦ.
Τσοχαντάρης = ἀξιωματικὸς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.
φαλτσάρισε = φαλτσάρω = κάνω παραφωνίες.

ΠΙΝΑΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΗΠΡΩΤΟΝ

Σελίς

"Τύμνος εἰς τὴν Σημαίαν (ποίημα) Σ. Δάφνη..... 7

Α'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1.	'Η Πασχαλιὰ τῆς Λευθεριᾶς, Χ. Χρηστοβασίλη.	9
2.	Χριστὸς Ἀνέστη (ποίημα) Ι. Πολέμη	14
3.	'Ο Πατριάρχης, Γ. Τερτσέτη	15
4.	'Ο Θεός προστατεύει τὴν Ἑλλάδα, Σ. Τρικούπη	17
5.	Τὸ τάμα τοῦ Κολοκοτρώνη, Γ. Τερτσέτη	19
6.	'Ο Παπᾶ - Ἀρσένης, Ν. Σπηλιάδη - Γιάννη Βλαχογιάννη	20
7.	'Ο ἀληθινὸς κληρικός, Ν. Μακρῆ	22
8.	Νύχτα Χριστουγεννιάτικη (ποίημα) Γ. Δροσίνη	23
9.	'Ο παπᾶς τοῦ Σταρτσόβου, Η. Οίκονομοπούλου	24
10.	Μιὰ χριστιανικὴ πρᾶξις	25
11.	'Η εὐσέβεια τοῦ στρατοῦ μας	26
12.	'Η καμπάνα τοῦ χωριού (ποίημα) Α. Φωτιάδη	27
13.	Τὸ ίερὸ κειμήλιο, Σ. Δάφνη	28
14.	'Αι - Δημήτρης (ποίημα) Γ. Ἀθάνα	33

* 'Ἐκ τῶν συμβραβευθεισῶν συλλογῶν τῶν Γ. Μέγα - Α. Οίκονομίδον καὶ τοῦ Θ. Παρασκευοπούλου ἐλήφθησαν τὰ ἔξης ἀναγνώσματα :

1) 'Ἐκ τῆς συλλογῆς Γ. Μέγα - Α. Οίκονομίδον τὰ ὥπ' ἀριθ. 68, 76, 78, 79, 93, 95, 102, 114, 121, 129 καὶ 149.

2) 'Ἐκ τῆς συλλογῆς Θ. Παρασκευοπούλου τὰ ὥπ' ἀριθ. 10, 13, 14, 58, 69, 75, 77, 112, 124 134 καὶ 138.

"Ἀπαντα τὰ λοιπὰ ἀναγνώσματα, πλὴν τῶν ἐν σελίδι 380 ἀναφερομένων, ἐλήφθησαν ἐκ τῆς συλλογῆς τῶν Ε.Π. Φωτιάδον - Η. Μητράτη.

	Σελίς
15. Κοσμᾶς δ Αἰτωλός, Φ. Μιχαλοπούλου	34
16. 'Ο "Αγιος σημαίνει, Γρ. Ξενοπούλου	37
17. Τὰ τρία κεφάλια, Π. Δέλτα	40

B'. AΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

18. Ζῆ δ Βασιλιᾶς 'Αλέξανδρος; (ποίημα) Γ. Δροσίνη	45
19. 'Ο Ρήγας δάσκαλος, Β. Μυλωνᾶ	47
20. 'Η "Ανοιξις τοῦ 1821, Τ. Μωραΐτινη - Μ. Ροδᾶ	51
21. Στὴ Χαλκωμάτα, Δ. Παπακωνσταντίνου	54
22. Γραικός, Γενίτσαρος καὶ Βενετσιάνος, Δ. Καμπούρογλου	60
23. 'Ο ἔξωμότης, Ε.Π. Φωτιάδου	64
24. Οἱ Ψαριανοὶ στὴν 'Επανάστασι (διασκευὴ)	67
25. Τὸ κρυφὸ σχολεῖο (ποίημα) Ι. Πολέμη	73
26. 'Η Σουλιωτοπούλα, Γιάννη Βλαχογιάννη	75
27. 'Η καταστροφὴ τοῦ Σουλίου (ποίημα δημῶδες)	77
28. Χήρα Σουλιώτισσα, Γιάννη Βλαχογιάννη	78
29. 'Η Δέσπω (ποίημα δημῶδες)	80
30. Εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον, Χ. Σταυροπούλου	81
31. 'Η τιμιότης τοῦ Κανάρη (διασκευὴ)	84
32. 'Η καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη (ποίημα δημῶδες)	87
33. 'Ο Κολοκοτρώνης, Σ. Μελᾶ	88
34. Οἱ Κολοκοτρωναῖοι (ποίημα δημῶδες)	94
35. 'Η ἀλωσὶς τῆς Τριπολιτσᾶς (ποίημα), Δ. Σολωμοῦ	95
36. 'Ο λόγος τοῦ Κολοκοτρώνη στὴν Πνύκα	96
37. Κολοκοτρώνης καὶ Καποδίστριας, Ν. Σπηλιάδη	98
38. 'Η φούντα τοῦ σπαθιοῦ, Γ. Τερτσέτη	99
39. Σύνορα πλατύτερα (διασκευὴ)	99
40. 'Ο γιατρὸς τοῦ Καραϊσκάκη, Ρ. Γκόλφη	100
41. Στὸ Χάνι τῆς Γραβιάς, Γιάννη Βλαχογιάννη	104
42. Σὰν ἀρχαῖοι "Ελληνες, Δ. Δημητρακάκη	105
43. 'Ο Παπαφλέσσας, Φ. Φωτάκου	106
44. Πῶς ἐσώθηκεν δ Παρθενών	107
45. "Αγια λιθάρια, Δ. Ρώμα	108
46. 'Ο Σολωμὸς καὶ τὸ Μεσολόγγι, Σ. Ραφτάνη	109
47. Μεσολόγγι (ποίημα δημῶδες)	110
48. Στὴν μάχη τοῦ Σαρανταπόρου, Ν. Σπανδωνῆ	111
49. 'Ο Διάδοχος καὶ δ στρατιώτης, Ν. Σπανδωνῆ	112
50. 'Η συμπεριφορὰ τῶν στρατιωτῶν μας, Ν. Σπανδωνῆ	113
51. Σκαρφαλωμένοι στὸ Μπιζάνι, Ν. Σπανδωνῆ	115
52. Δίψα νίκης, Η. Οίκονομοπούλου	117

Σελίς

53. «Στήν Σόφια», Η. Οίκονομοπούλου	118
54. 'Επιστολή μαχητοῦ τοῦ πολέμου τοῦ 1913, Η. Οίκονομοπούλου	123
55. Τὸ 'Ἐπος 1940 - 41. Ἀχ. Κύρου	124
56. 'Ιερουργὸς καὶ στρατιώτης τοῦ χρέους, Ν. Καρβούνη.	127
57. 'Η κατάληψι τοῦ Πόγραδετς, Α. Τερζάκη.....	132
58. Στὰ ύψωματα τῆς Γραμπάλας, Α. Τερζάκη	136
59. 'Η Κρήτη, Σ. Μυριβήλη	141

Γ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ ΒΙΟΝ

60. Στὸν καινούργιο χρόνο (ἀκροστιχίς).	145
61. Τὸ Ναυτόπουλο, Α. Κουρτίδη	146
62. 'Ο 'Ελλην ναύτης (ποίημα) Γ. Βιζυηνοῦ.	148
63. Τὸ σπίτι μας (ποίημα) Γ. Στρατήγη.....	150
64. 'Η σύντροφος τοῦ ναυάρχου Δέσποινα Κανάρη, Ε.Π. Φωτιάδου.	151
65. Μάννα (ποίημα) Γ. Μαρκορᾶ.	153

Δ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΘΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

66. Κουπὶ καὶ τιμόνι (ποίημα) Ι. Πολέμη	155
67. Τὸ Χλεμούτσι καὶ οἱ θρῦλοι του, Γ. Ταρσούλη.....	156
68. Τὶ Θέλω (ποίημα) Γ. Δροσίνη.....	160
69. 'Αμερικανὸι φιλέλληνες, Δ. Βαγενᾶ - Ε. Δημητρακοπούλου	161
70. Παροιμίαι, Ν. Πολίτου.	165
71. Δημώδη αἰνίγματα.....	167

*Ε'. ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΣΧΟΛΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΖΩΗΝ*

72. 'Ο τρύγος, Η. Βουτιερίδη	168
73. 'Ο τρύγος (ποίημα) Α. Χριστοπούλου	174
74. Οἱ τέσσερες ἐποχὲς τοῦ χρόνου (ποίημα) Γ. Μαρκορᾶ.	175
75. Τὸ 'Αργυρόκαστρο, Γ.Α. Μέγα	179
76. Οἱ παλιόπετρες, Ε.Π. Φωτιάδου	181
77. Τὸ ἔλληνικὸ χρυσάφι (διασκευὴ) «Φέλος τοῦ Παιδιοῦ»	183
78. 'Η ἐλιὰ (ποίημα), Ι. Πολέμη.....	188
79. Τὸ πάλεμα μὲ τὸ φίδι, Στρ. Μυριβήλη	189
80. 'Ο μπαρμπα - 'Ιωσήφ, Η. Βενέζη	193
81. Τὰ δελφίνια, Θ. Ποταμιάνου.....	198

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

A'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

	Σελίς
82. Πατρίς και Θρησκεία, Δ.Π. Τυπάλδου Φορέστη.	205
83. Οι τρεῖς ιεράρχαι, Ε.Π. Φωτιάδου	206
84. Δέησις πρὸς τὸν Χριστὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, Φ. Σκούφου	211
85. Ἡ τελευταία λειτουργία, Σ. Ζαμπελίου	214
86. Τὸ Μπαλουκλὶ (ποίημα) Γ. Βιζυηνοῦ	219
87. Ἁγία Σοφία, Ε.Π. Φωτιάδου	221
88. Ἡ Παναγιὰ τῆς Τήνου, Α. Μωραϊτίδου	224
89. Εὐθύμιος Βλαχάρβας (διασκευὴ)	230
90. Ὁ νεομάρτυς Ἀγιος Δημήτριος, Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου	233
91. Ὁ αἰλῆρος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, Δ. Μπαλάνου	234
92. Τὸ χρυσοῦν μετάλλιον τῆς Ἀκαδημίας, Γ. Βοβολίνη	237
93. Ἡ δόξα τῆς Ἑλλάδος (ποίημα) Λ. Μαβίλη	239

B'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

94. Τὰ Παναθήναια, Χ. Τσούντα	240
95. Παρελθὸν και Μέλλον (ποίημα) Α. Προβελεγήτου	243
96. Ὁ Σαμουήλ, Α. Βαλαωρίτου	244
97. Ὁ θούριος τοῦ Ρήγα, Ι. Γενναδίου	245
98. Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐπαναστάσεως, Γ. Δροσίνη	247
99. Ὁ ὄρκος τῶν Φυλικῶν, Ι. Φυλήμονος	254
100. Ἡ προκήρυξις τοῦ Ὑψηλάντου	257
101. Τὰ ἔτη τῆς νεότητος τοῦ Ἀθανασίου Διάκου, Α. Καρκαβίτσα	261
102. Ρούμελη (ποίημα) Ζ. Παπαντωνίου	267
103. Τὸ φίλημα, Μ. Μητσάκη	267
104. Μεσολόγγιον, Δ. Βικέλα	270
105. Ὁ Γεννάδιος κηρύσσει τὴν ἀνάγκην τῶν θυσιῶν, Ε.Π. Φωτιάδου	275
106. Τὰ πυρπολικά, Φ. Κουκουλὲ	280
107. Κανάρης (ποίημα) Α. Πάλλη	282
108. Ἡ Ἀκρόπολις μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, Χ. Τσούντα	283
109. Ἡ Σημαία, Ε. Λυκούδη	285
110. Ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου τοῦ 1912, Σ. Μελᾶ	287
111. Ἐμπρὸς (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	293
112. Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα (ποίημα) Γ. Σουρῆ	294
113. Ἡ θυσία τοῦ Κιλκίς, Ε.Π. Φωτιάδου	294
114. Ἑλλάδα - Ἐλλάδα (ποίημα) Σ. Σπεράντσα	296
115. Λόγοι τοῦ Κωνσταντίνου	297
116. Ὁ Δωδεκανήσιος ἐθελοντὴς	298
117. Κύπριον αἶμα (διασκευὴ)	299

	Σελίς
118. 'Η μάχη τοῦ Σκρᾶ, Γ. Βραχηνοῦ.....	300
119. Οἱ εὑζωνοι, Γ. Τσοκοπούλου	303
120. Στὰ σύνοφρα (ποίημα) Ι. Πολέμη	307
121. Πίνθος (ποίημα) Σ. Σπεράντσα.....	308
122. Οἱ νέοι Λεωνίδαι, Φ. Αιβίτσιάνου.....	309
123. Τὸ ὕψωμα Ντίκη εἰς τὴν Κορέαν, Ε. Θωμοπούλου.....	311
124. Πατρίδα (ποίημα) Γ. Δροσίνη.....	315

Γ'. ΑΙΓΑΙΟ ΤΟΝ ΗΘΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

125. 'Ο Σωκράτης, ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ Ξενοφῶν (διασκευὴ)	316
126. 'Ο Μ. Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Φωκίων (διασκευὴ)	318
127. 'Ο θρίαμβος τοῦ Διαγράφ, Λ. Κεραμοπούλου.....	319
128. 'Ο Ηπαταρέχας, Α. Κοραῆ.....	321
129. Λάζαρος Κουντουριώτης, Ε. Σίμου	325
130. 'Ανδρέας Συγγρός, Γρ. Ξενοπούλου.....	328

Δ'. ΑΙΓΑΙΟ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΝ

131. 'Ηρώδης ὁ Ἀττικός, Κ. Παπαρρηγοπούλου	330
132. Αἱ ἀρχαιότητες, Ε. Λυκούδη.....	332
133. 'Ο Αρχιμήδης (διασκευὴ).....	335

Ε'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΝ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

134. 'Οργανισμὸς 'Ηνωμένων' Εθνῶν (Ο.Η.Ε.), Θ. Παρασκευοπούλου.....	338

ΣΤ'. ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΣΧΟΛΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

135. 'Ο Σωκράτης ὑπὲρ τῆς γεωργίας (διασκευὴ)	342
136. Τὸ ἐμπόριον, Σ. Λοβέρδου	343
137. Ναυτιλία (διασκευὴ).....	348
138. Παιδὶ μου, ὥρα σου καλὴ (ποίημα) Γ. Βιζυηνοῦ.....	350
139. 'Η βιοτεχνία καὶ ἡ οἰκοτεχνία (διασκευὴ).	351
140. 'Η μέταξι, Γ. Κυριακοῦ.....	353
141. 'Η ἐργασία (ποίημα) Γ. Μαρκορᾶ.....	356

Ζ'. ΑΙΓΑΙΟ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΖΩΗΝ

142. Μάιος, Γρ. Ξενοπούλου.....	357
143. 'Η πρώτη Μαῖον (ποίημα) Δ. Σολωμοῦ.....	358
144. Τὸ δάσος (ποίημα) Μ. Μαλακάση	359
145. Αἱ χελιδόνες, Γρ. Ξενοπούλου	360

	Σελίς
146. Τὸ χελιδόνι (ποίημα) Α. Βαλαωρίτου.....	362
147. Άι μέλισσαι, Γ. Δροσίνη	363
148. Ὁ ἵππος (διασκευή).	368
149. Ἡ δόξα τῶν Ψαρῶν.....	371
ΛΕΞΙΑΛΟΓΙΟΝ.....	373
ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	375

ΣΗΜ. : Τὰ ὅπ' ἀριθ. 15, 16, 36, 56, 57, 58, 79, 80 καὶ 81 κεφάλαια ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ἐπαινεθείσης συλλογῆς Χ. Κοτινᾶ (‘ἐπ. διὰ τὸ ἀναγν. ΣΤ' Λημοτ., πρώτη διάκρισις). ‘Ο σχετικὸς διαγωνισμὸς διεξήχθη ἐπὶ τῇ βάσει προκηρύξεως δημο- σιευθείσης εἰς τὸ ὅπ' ἀριθ. 198)27 Αὐγ. 1970 ΦΕΚ (Παράρτημα).

Τὰ ὅπ' ἀριθ. 1, 17, 19, 20, 59, 67 καὶ 77 κεφάλαια ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ἐπαι- νεθείσης συλλογῆς Ι. Γιαννέλη (β' ἔπαινος διὰ τὸ 'Αραγν. ΣΤ' Λημοτ., δευτέρα- διάκρισις).

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΙΣ ΑΓ. ΑΣΤΕΡΙΑΔΟΥ

Σελις
362
363
366
371
373
378

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΑΛΟΓΟ

380

ΕΛΛΑΣ

21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

024000028071

ΕΚΔΟΣΙΣ ΙΑ', 1972 (VII) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 225.000 — ΣΥΜΒΑΣΙΣ : 2277 / 5-6-72

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : Κοινοπραξία
Α.Ε. Μ. ΠΕΧΛΙΒΑΝΙΔΗΣ & ΣΙΖ — Ο.Ε. Κ. ΚΟΝΤΟΓΟΝΗΣ - Α. ΜΑΛΙΚΟΥΤΗΣ

ΥΟΙΔΩΛΑ ΓΣ

ΕΠΙ-ΕΓΓΡΑΦΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ — ΗΜΕΡΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ — ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ — ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ — ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ — ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής